

Prva knjiga

Od petka, 16. rujna, do utorka, 20. rujna

1

Četvrta Zviždačeva žrtva, Valerie Mitchell, bila je najmlađa - petnaest godina, osam mjeseci i četiri dana, a poginula je zato što je zakasnila na autobus koji je u devet i četrdeset polazio iz Easthavena za Cobb's Marsh. Kao i uvijek Valerie je čekala do posljednje minute da ode iz disko-kluba; na podiju se još vrtjela zbijena masa tijela pod improviziranim bljeskavim svjetlom kad se oslobodila nasrtljiva stiska Wayneovih ruku, dogovorila se sa Shirl za idući tjedan nadglasavajući bučnu glazbu i napustila plesalište. Vidjela je još na trenutak samo Wayneovo ozbiljno, trzavo lice, groteskno isprugano nemirnim crvenim, žutim i plavim svjetlima. Ne zadržavajući se da se preo-buje, zgrabila je kaput s kuke u garderobi i potrčala ulicom mimo zamračenih dućana prema autobusnoj postaji dok ju je glomazna torba, prebačena preko ramena, udarala po rebrima. No kad je skrenula prema postaji, zaprepastila se vidjevši da svjetiljke na visokim stupovima o-basjavaju bezbojnu i tihu prazninu:

zamaknuvši za ugao, stigla je zamijetiti kako se autobus već uspinje brežuljkom. Još je bilo izgleda ako semafor zaustavi autobus, pa je stala očajnički juriti za njim, nespretna u krhkim cipelama visokih potpetica. No, svjetlo je bilo zeleno, i ona je, zadihana, savijajući se od iznenadna, bolna grča, nemoćno gledala za autobusom koji se štropotavo domogao hrpta

brežuljka i poput rasvijetljena broda nestao iz vida. - O, ne! - kriknula je za njim. - Zaboga! O, ne! - te osjetila kako je u očima peku suze gnjeva i razočaranja.

Bio je to kraj. U njezinoj obitelji otac je određivao pravila ponašanja, i nije nikada bilo žalbi, nikada druge prilike. Poslije dugih razgovora i moljavanja dopustio joj je da jedanput na tjedan, u petak navečer, odlazi u taj diskač, kojim je upravljalo crkveno omladinsko društvo, ali se neizostavno morala vratiti autobusom u devet i trideset.

Izlazila bi kod *puba Crown and Anchor* u Cobb's Marshu, ni pedeset metara od roditeljske kuće. Već u deset i petnaest otac bi čekao da autobus prođe mimo njihova dnevnog boravka u kojem bi on i majka površno gledali televiziju odmaknuvši zavjese. Bez obzira na emisiju ili vrijeme, on bi tada odjenuo kaput i pošao joj tih pedesetak metara u susret, neprekidno je držeći na oku. Otkako je Norfolški Zviždač počeo ubijati, njezin je otac nalazio opravdanja za blagu tiraniju u

kući smatrajući je, kako je nagađala, ispravnim postupkom prema svojoj jedinici u kojem je i prilično uživao. Konkordat je zaključen u samom početku: - Budeš li dobra prema meni, djevojko, bit ću i ja prema tebi. - Voljela ga je i pomalo ga se bojala, ali i strahovala od njegova gnjeva. Sad će ponovno biti onih strašnih prijekora, a znala je da se ne smije nadati majčinoj pomoći. Bit će to kraj njezinih izlazaka u petak navečer s Wayneom, Shirl i škvadrom. Već su je peckali što roditelji postupaju s njom kao s djetetom. A odsada će je i ponižavati.

Najprije joj je pala na um očajnička pomisao da uzme taksi i pođe u potjeru za autobusom, ali nije znala gdje je stajalište taksija, a nije imala ni dovoljno novaca, u to je bila sigurna. Mogla se vratiti u diskač i pitati može li joj Wayne, Shirl ili tko iz škvadre posuditi novaca. No Wayne je uvijek bio dekontiran, a Shirl škrt, i dok bi se ondje raspravljala i moljakala, već bi bilo prekasno.

A tada je došao spas. Na semaforu se pojavilo crveno svjetlo, i automobil na kraju kolone od četiri vozila polako se zaustavljao. Našla se do otvorena prozora s lijeve strane i ugledala dvije starije žene. Čvrsto se uhvatila za spuštenu prozor i bez daha rekla: - Možete li me povesti? Bilo kamo u smjeru Cobb's Marsha. Pobjegao mi je autobus. Molim vas.

Njezina očajnička molba nije dirnula vozačicu. Zagledala se pred sebe, namrštila, odmahнула glavom i prebacila u brzinu. Njezina je pratilja oklijevala, pogledala je, zatim se nagnula natrag i otvorila stražnja vrata,

- Upadaj! Brzo! Idemo do Holta. Možemo te dovesti do raskrižja. Kad se Valerie hitro uvukla unutra, auto je krenuo. Barem idu u mom smjeru; trebalo joj je samo nekoliko sekunda da smisli plan. Od raskrižja blizu Holta bilo je otprilike pola kilometra do križanja s cestom kojom je vozio redovni autobus. Taj je dio mogla prijeći pješice i uhvatiti autobus na postaji ispred *Crown and Anchor*. Imat će dosta vremena; autobusu treba najmanje dvadeset minuta da prođe vijugavim cestama kroz sela.

Vozačica se tek tada oglasila. - Ne bi smjela ovako autostopirati - reče. - Zna li tvoja majka da si vani, što radiš? Čini mi se da su roditelji danas izgubili vlast nad djecom.

Glupa stara kravo, pomisli ona, što te se tiče što radim? Takvu drskost ne bi otrpjela ni od svojih nastavnika. No zatomila je poriv za grubim odgovorom, za svojom uobičajenom mladenačkom reakcijom na kritiku odraslih. Morala se voziti s te dvije stare žlundre. Bit će

bolje da im se dodvori. - Trebala sam stići na autobus u devet i četrdeset - rekla je. - Tata bi me ubio kad bi znao da sam autostopirala. Ne bih vas zaustavila da ste muškarac.

- Nadam se. Tvoj otac ima potpuno pravo kad je strog.

Vremena su opasna za mlade žene, bez obzira na Zviždaća. Gdje zapravo stanuješ?

- U Cobb's Marshu. No u Holtu imam strica i strinu.

Ako me ostavite na raskrižju, on će me odvesti kući. Neće mi se ništa dogoditi ako me ondje iskrcate. Ozbiljno.

Laž joj je lako prešla preko usana i lako bila prihvaćena. Nitko od njih nije više rekao ni riječi. Sjedila je gledajući u potiljke tih dviju sijedih glava, u podšišanu kosu, promatrajući ruke na upravljaču, pjegave od starosti. Sestre, pomislila je, sudeći po izgledu. Odmah je zapazila iste četvrtaste glave, iste jake brade, istu krivulju obrva nad oštrim, ljutitim očima. Posvađale su se, pomislila je. Cutjela je kako napetost titra između njih. Odahnula je kad je vozačica, još šuteći, prikočila na raskrižju, te se izvukla iz auta promrmljavši zahvalu i pogledom pratila kako joj se gube iz vida. Bile su to posljednja bića, osim jednoga, koja su je vidjela živu.

Sagnula se kako bi obula obične cipele što ih je, na uporno traženje roditelja, nosila u školu, sretna da joj je sada torba na ramenu lakša, a zatim krenula iz naselja prema križanju na kojem je trebala pričekati autobus. Cesta bijaše uska i neosvijetljena, zdesna obrubljena drvećem, crnim siluetama prema nebu posutom zvijezdama, a slijeva, na strani kojom je hodala, uskim potezom šipražja i grmlja, ponegdje gustim, koje se tu i tamo tako približilo cesti da je zasjenjivalo put. Sve dotad osjećala je samo neizmjerno olakšanje da će sve dobro završiti. Da će stići na autobus. No sada, dok je hodala u sablasnoj tišini i dok su njezini tihi koraci odjekivali neprirodno glasno, obuzela ju je drugačija, podmuklija tjeskoba, i ona osjeti prvi bolni nagovještaj straha. Čim je spoznala njegovu izdajničku moć, strah je potpuno obuzme i neumoljivo preraste u paniku.

Približavao se jedan automobil - znak sigurnosti i normalnosti, ali i dodatne opasnosti. Svatko je znao da Zviždač mora imati auto. Kako bi inače ubijao u tako u-daljenim dijelovima grofovije, kako bi inače pobjegao pošto bi obavio svoj grozni čin? Povukla se u zaklon od grmlja, a jedan je strah zamijenio drugi. Zvuk motora bivao je sve jači, mačje oči bljesnuše prema njoj, i auto prohuji mimo nje poput vjetra. Ponovno je bila sama u tami i tišini. No, je li doista bilo tako?

Pomisao na Zviždača obuzela joj je svijest, a glasine i poluistine stopiše se u jezivu zbilju. Davio je žene, već ih je tri zadavio. Zatim bi ih ošišao i nagurao im dlake u usta iz kojih su virile poput slame, kao iz groteskne lutke što se spaljuju 5. studenog u znak sjećanja na propalu zavjeru Guya Fawkesa da spali parlament. Dječaci su u školi zbijali šale o njemu, zviždeći u šupama za bicikle, jer se govorilo da on zviždi nad tijelima svojih žrtava. - Zviždač će te! - znali su vikati za njom. Mogao je biti svugdje. Uvijek je vrebao noću. Mogao je biti i ovdje. Osjetila je poriv da se baci i utisne tijelo u meku zemlju opojna mirisa, da pokrije uši i ostane nepomično ležati sve do zore. No uspjela je svladati strah. Morala je stići na raskrižje i uhvatiti autobus. Prisilila je samu sebe da iziđe iz sjene i nastavi put gotovo nečujna koraka.

Htjela je potrčati, ali se uspjela svladati. Činilo joj se da neko biće, čovjek ili zvijer, već njuši njezin strah čučeci u grmlju, čekajući da je obuzme panika. Tada će ona začuti pucketanje grana, tapkanje nogu, osjetiti njegov vreli dah na vratu. Nastavila je hodati, brzo ali tiho, čvrsto držeći torbu uz tijelo, suspregnuta daha, očiju uprtih preda se. I dok je hodala, molila se: - Molim te, Bože, daj da sretno stignem kući, pa neću više nikada lagati. Uvijek ću poći kući navrijeme. Pomozi mi da sretno stignem na raskrižje. Daj da autobus dođe brzo. Oh, Bože, molim te, pomozi mi!

A tada je njezina molitva, kao nekim čudom, bila uslišana. Iznenada, tridesetak koraka ispred nje, iskrsnula je neka žena. Nije se pitala kako je tajnovito taj vitki lik, spora koraka, poprimio stvarni oblik. Bilo je dovoljno da je ondje. Kad se približila sve bržim koracima, zamijetila je dugu, plavu kosu pod uskom francuskom kapom i ogrtač nalik na trenčkot s pojasom. A uz tu djevojku hodao je poslušno - to ju je najviše umirilo - mali, crnobijeli, krivo-nogi pas. Mogle su zajedno poći do raskrižja. Možda i ta djevojka ide na isti autobus. - Dolazim, dolazim - gotovo je kriknula i, potrčavši, pohrlila u sigurnost i zaštitu, kao što dijete trči u majčin zagrljaj.

Uto se žena sagnula i pustila psa s uzice. Kao da je poslušao nekakvu zapovijed, pas je šmugnuo u grmlje. Žena se okrenula i brzo pogledala iza sebe, pa stala i mirno čekala, napola okrenuta leđima prema Valerie, dok joj je u desnoj ruci visjela uzica. Valerie se gotovo bacila na ta leđa što su je čekala. A tada se žena okrenula, polako. U toj sekundi strave Valerie se ukočila. Ugledala je blijedo, napeto lice, koje nije ni bilo žensko, bezazlen, ohrabrujući osmijeh, gotovo osmijeh isprike, zažarene i nemilosrdne oči. Otvorila je usta da

krikne, ali uzalud, od straha je zanijemjela. Jednim pokretom uzica je poletjela i čvrsto se, poput omče, stegnula oko njezina vrata i povukla je s ceste u sjenu grmlja. Osjećala je kako pada kroz vrijeme, kroz prostor, kroz vječnost strave, zatim osjetila vrelo lice nad svojim, osjetila zadah pića i znoja te straha nalik na njezin. Ruke su joj poletjele uvis, nemoćno mlatarajući. Osjetila je kako joj puca u glavi i kako bol raste u grudima poput veličanstvena crvena cvijeta i pršti u bezglasnu krik bez riječi: - Mama! Mama! - A tada više nije bilo straha, nije bilo bola, samo milosrdna tama koja je sve zastrla.

2

Četiri dana poslije *commander* Dalglish iz New Scotland Yarda izdiktirao je tajnici posljednje upute, pregledao pristiglu poštu, zaključao ladicu pisaćeg stola, namjestio kombinaciju na bravi ormara za povjerljive dokumente i pripremio se za odlazak na dvotjedni dopust na obali Norfol-ka. Već je prije trebao otići, pa je jedva dočekaio taj trenutak. No dopust nije bio namijenjen samo odmoru; u Norfolku je morao srediti neke privatne poslove. Njegova tetka, jedina živa rođakinja, umrla je prije dva mjeseca ostavivši mu i svoj imetak i adaptiranu vjetrenjaču u Lar-ksokenu na sjeveroistočnoj obali Norfolka. Ostavština je bila neočekivano velika pa ga je manje tištila, ali je i ona bila povezana s manjim poteškoćama. Znao je da će ondje morati tjedan-dva živjeti sam prije negoli konačno odluči hoće li zadržati vjetrenjaču za povremeni odmor, prodati je ili je po nominalnoj cijeni prenijeti na Fond za zaštitu norfolških vjetrenjača, jer je znao da je Fondu stalo da stare vjetrenjače ponovno osposobi za rad. Bilo je tu i obiteljskih dokumenata i tetkinih knjiga, osobito njeHija bogata ornitološka biblioteka, i sve je to trebalo pregledati, probrati i odlučiti što će s njima. Bile su to ugodne dužnosti. Ni kao dječak nije volio besciljno odlaziti na praznike. Nije znao iz kakvog se osjećaja dječачke krivnje ili zamišljene odgovornosti razvio taj neobični mazohizam koji mu se još silovitije vratio u srednjim godinama. Ipak je bio sretan što ga u Norfolku čeka posao, to više što je u tom putovanju bilo i bijega. Poslije četiri godine šutnje objavljena mu je nova knjiga pjesama, *Odgovor i druge pjesme*, koju su kritičari vrlo dobro ocijenili, što mu je začudo godilo, a javnost prihvatila s još većim zanimanjem, što ga je manje čudilo i što mu se manje sviđalo. Nakon nekoliko spektakularnih ubojstava što ih je obradio, Odjelu za tisak

Metropolitanske policije naloženo je da ga zaštiti od prekomjerna publiciteta. No, kako se morao priviknuti na drukčije prioritete svog nakladnika, iskreno se obradovao pronašavši ispriku da pobjegne od njih, barem na nekoliko tjedana.

Već se bio oprostio od inspektorice Kate Miskin koja je otišla na obradu jednog slučaja. Glavnog inspektora Massinghama poslali su na tečaj za više policijske kadrove na Policijskom koledžu u Bramshillu, korak dalje na planiranom putu do mjesta šefa policije, pa je Kate privremeno zauzela njegovo mjesto Dalglieshova zamjenika u Specijalnom odjelu. Pošao je u njezinu sobu da joj ostavi svoju adresu za vrijeme dopusta. Bila je, kao i uvijek, upadljivo uredna, oskudno i funkcionalno namještena ali ipak ženstvena; jedna jedina slika oživljavala je zid, apstraktna slika u ulju, djelo njezinih ruku, studija smeđih vrtloga naglašenih samo jednim potezom jarkozelene boje, slika koja se Dalglieshu sve više sviđala što ju je više proučavao. Uredni pisaći stol ukrašavala je staklena vaza s frezijama. Njihov miris, isprva slabašan, iznenada je dopro do njega pojačavajući neobičan dojam, što bi ga uvijek imao, da se u toj sobi više osjeća njezina fizička prisutnost kad je prazna negoli onda kad Kate u njoj sjedi i radi. Ostavio je poruku nasred čista podloška za pisanje i nasmiješio se zatvarajući vrata iza sebe bezrazložno tiho. Još se samo s vrata pozdravio s komesarovim pomoćnikom pa se uputio prema dizalu.

Vrata su se već zatvarala kad je čuo ubrzane korake i vedar uzvik. Manny Cummings uskočio je u dizalo i u posljednjem trenutku izbjegao stisak čeličnih čeljusti. Kao i uvijek, činilo se da iz njega zrači uraganska energija koju nisu mogla obuzdati četiri zida u dizalu. Mahao je velikom smeđom omotnicom. - Baš dobro da sam vas uhvatio, Adame. Bježite u Norfolk? Ako policija u Norfolku uhvati Zviždača, provjerite umjesto mene nije li on možda naš čovjek iz Batterseaja.

- Davitelj iz Batterseaja? No, je li to moguće s obzirom na vrijeme zločina i modus operandi? Ne razmatrate to valjda kao ozbiljnu mogućnost?
- Posve nevjerojatno, ali šef neće biti sretan ako se ne ispita svaki kamenčić i ne prekopa svaka ulica. Za svaki slučaj, povezao sam neke pojedinosti i sastavio foto-robot. Znae i sami da su ga nekoliko puta vidjeli. Osim toga, obavijestio sam Rickardsa da ćete biti na njegovu terenu. Sjećate li se Terryja Rickardsa?
- Sjećam se.

- Sada je glavni inspektor. Dobro se snašao u Norfolku. Bolje negoli daje ostao s nama. Čuo sam daje oženjen, pa ga je to možda malo smekšalo. Neugodan svat!
- Bit ću na njegovu terenu - reče Dalgliesh - ali, hvala Bogu, ne i u njegovoj ekipi. No, ako doista šćepaju Zviždača, zašto bih vam oduzeo jedan dan izvan grada?
- Mrzim provinciju, a posebice ravnicu. Zamislite samo koliko ćete time uštedjeti državnog novca. Otputovat ću dolje... ili možda gore?... ako ga vrijedi vidjeti. Lijepo od vas, Adame, što ćete mi to učiniti. Dobro se odmorite.

Samo je Cummings mogao biti tako drzak. Doduše, njegova molba i nije bila nerazborita jer je bila upućena tek nekoliko mjeseci starijem kolegi koji je oduvijek zagovarao suradnju i razborito korištenje sredstava. Osim toga, bilo je nevjerojatno da bi mu taj kratki odmor mogao prekinuti i letimičan pogled na Zviždača, ozloglašena serijskog ubojicu iz Norfolka, mrtvog ili živog. Djelovao je već petnaest mjeseci i njegova najnovija žrtva - je li to bila Valerie Mitchell? - bila je četvrta. Takvi su slučajevi bili redovito teški, dugotrajni i mučni, a ovisili su često više o sreći negoli o uspješnoj istrazi. Dok se spuštao kosinom u podzemno parkiralište, pogledao je na sat. Za tri četvrt sata bit će na putu. No prije toga morao se još nešto dogovoriti sa svojim nakladnikom.

3

Dizalo u zgradi nakladničke tvrtke *Herne & Illingvoorth* na Bedford Squareu bilo je vrlo staro, gotovo kao i sama zgrada, spomenik uporne odanosti tog nakladnika starinskoj eleganciji i donekle čudnoj nedjelotvornosti iza koje se ipak oblikovala agresivnija politika. Dok ga je dizalo nosilo neugodno se trzajući, Dalgliesh je razmišljao o tome da uspjeh, premda ugodniji od neuspjeha, kako je svima poznato, prate i neugodnosti. Jedna od njih već ga je čekala u osobi Billa Costella, šefa propagande, u klaustro-fobičnom uredu na četvrtom katu.

Sreća mu se kao pjesniku nasmiješila baš kad su nastale promjene u nakladnika. Doduše, *Herne & Illingvoorth* postojali su još kao imena utisnuta ili urezana na koricama pod starim i elegantnim znakom tvrtke, no sada je ona bila u sastavu multinacionalne korporacije koja je konzervama, šećeru i tekstilu pribrojila knjige. Stari

Sebastian Heme prodao je jednu od malobrojnih samostalnih nakladničkih kuća u Londonu za osam i pol milijuna i odmah se oženio zanosnom službenicom iz Odjela za propagandu, koja je samo čekala da se posao zaključi i da se, uza sve bojazni ali i mudre brige za budućnost, odrekne nedavno stečena statusa ljubavnice u korist statusa supruge. Za nepuna tri mjeseca Herne je umro, pobudivši više podrugljivih komentara nego žaljenja. Cijeloga života Sebastian Herne bio je oprezan čovjek, sklon formalnostima, koji je ekstravaganciju, maštu i povremeni rizik čuvao za svoje nakladništvo. Trideset godina živio je kao vjeran, premda nemaštovit suprug. Ako čovjek, razmišljao je Dalgliesh, živi gotovo sedamdeset godina u razmjerno neokaljanoj konvencionalnosti, onda to vjerojatno traži njegova priroda. Herne je umro od razorne izloženosti zarazi od pomodna seksualnog morala prije negoli od seksualne iscrpljenosti, ako se ona može medicinski dokazati, kako čistunci rado pomišljaju.

Nova je uprava energično reklamirala svoje pjesnike, smatrajući možda pjesnička djela dragocjenom protutežom vulgarnosti i »mekoj« pornografiji svojih najtiražnijih romanopisaca koje su lansirali na tržište u neizmjeru brižljivoj i rafiniranoj ambalaži, kao da elegancija ovitka i kvaliteta tiska može uzdići superkomercijalne banalnosti na razinu literature. Bili Costello, imenovan prošle godine šefom propagande, nije shvaćao zašto bi *Faber & Faber* morao imati monopol u maštovitu načinu objavljivanja poezije, pa se pokazao vrlo uspješnim nakladnikom pjesničkih djela usprkos glasinama da sam nije pročitao ni stiha moderne poezije. Za stihove se zanimao samo kao predsjednik kluba McGonagall čiji su se članovi sastajali svakoga prvog utorka u mjesecu u jednom *pubu* Citya na *steak and kidney puddingu*, gazdaričinom slavnom jelu od mesa i bubrega, obilno ga zalijevali i jedan drugom recitirali smiješne pokušaje nesumnjivo najlošijih britanskih stihoklepaca. Jedan je pjesnik objasnio to Dalglieshu ovim riječima: - Jadnik mora pročitati golemu količinu nerazumljivih modernih stihova, pa stoga nije ni čudno da mu je povremeno potrebna doza razumljivog šunda. To ti je kao kad vjerni muž potraži terapijsko olakšanje u javnoj kući. - Dalgliesh je smatrao to objašnjenje genijalnim, ali ne i vjerodostojnim. Nije bilo dokaza da Costello čita poeziju koju tako usrdno reklamira. Pozdravio je svoga najnovijeg kandidata za medijsku slavu i nepopustljivo optimistički i pomalo zabrinuto kao da zna da je naišao na tvrd orah. Costellovo sićušno, zamišljeno, dječjačko lice neobično je odudaralo od

njegova gojaznog tijela. Njegov najveći problem svodio se očito na to hoće li nositi pojas iznad ili ispod trbušine. Kako se govorkalo, iznad je značilo optimizam, a ispod je bio znak neraspoloženja. Danas ga je zakopčao iznad samih mošnja objavljujući pesimizam koji je razgovor samo potvrdio.

- Ne, Bili - reče Dalgliesh naposljetku odlučnim glasom. - Neću se spustiti padobranom na Wembley držeći u jednoj ruci knjigu, a u drugoj mikrofona. Niti ću nadglasavati razglas na kolodvoru Waterloo urlajući svoje stihove putnicima koji odlaze na posao. Ti jadnici samo paze da ne zakasne na vlak.
 - To su već činili. Stari štos. To s Wembleyjem je glupo. Ne znam kako si se toga sjetio. Nego, slušaj, ovo je zbilja uzbudljivo. Unajmit ćemo crveni, dvokatni autobus, proputovati zemlju, barem onoliko koliko možemo u deset dana. Reći ću Clare da ti pokaže plan i vozni red.
 - Poput autobusa u političkoj kampanji - reče Dal-; gliesh. - Plakati, parole, zvučnici, baloni.
 - Što će nam knjige ako o njima ne obavijestimo ljude?!
 - Već će doznati ako Colin bude u autobusu. Kako ćeš ga održati trijeznim?
 - Dobar je pjesnik, Adam. Tvoj veliki obožavatelj.
 - To ne znači da će mi se obradovati kao suputniku. Kako kaniš nazvati to putovanje? Pjesničko hodočašće? Tragovima Chaucera? Stihovi na kotačima...? Ne podsjeća li te to pomalo na putujući cirkus? Možda poetobus? Zvuči jednostavnije.
 - Smislit ćemo nešto. Sviđa mi se »Pjesničko hodočašće«.
 - Gdje bismo se zaustavljali?
 - Na trgovima pred crkvama, pred vijećnicama, školama, gostionicama, u restoranima na autocestama, gdje god ima publike. Uzbudljiv plan. Htjeli smo unajmiti vlak, ali pokretljiviji smo autobusom.
 - 1 jeftinije je.
- Costello je prečuo aluziju. - Pjesnici će biti gore - rekao je - piće i sokovi dolje. Recitacije na podiju. Reklama po cijeloj zemlji, radio, televizija. Počet ćemo ovdje, u Londonu, na sjevernoj obali Temze. Možda i na Kanalu četiri, na *Kaleidoskopu*. Računamo na tebe, Adam.
- Ne - odlučno će Dalgliesh. - Ni za kakav novac.
 - Zaboga, Adam, pa ti pišeš te pjesme. Valjda hoćeš da ih ljudi čitaju... Ili da ih barem kupe. Javnost je neobično zainteresirana za

tebe, posebice nakon tvoga posljednjeg slučaja, Berovvneova ubojstva.

- Njih zanima pjesnik koji hvata ubojice ili policajac koji piše pjesme, ne zanimaju ih stihovi.
- Glavno je da zanimanje postoji, drugo nije važno. I nemoj mi reći da se tvom šefu to ne bi svidjelo. Izvlačiš se po starom običaju.
- U redu, neću ništa reći, ali njemu se to ne bi svidjelo.

Napokon, nije mu ni imao više što reći. Čuo je ta pitanja bezbroj puta i svojski se trudio da na njih odgovori -iskreno, ako već ne oduševljeno. - Zašto tankočutni pjesnik poput vas troši vrijeme na hvatanje ubojica? Sto vam je važnije, pjesništvo ili čuvanje javnoga reda? Odmaže li vam ili vam pomaže činjenica da ste istražitelj? Zašto u-. spješni detektiv piše pjesme? Koja vam je istraga bila najzanimljivija, *commander*? Poželite li ikada da je opjevate? Ljubavne pjesme... je li žena kojoj ste ih posvetili živa ili mrtva? - Dalgliesh se pitao jesu li Philipa Larkina gnjavili pitanjima kako se čovjek osjeća kad je i pjesnik i bibliotekar, ili Roya Fullera kako uspijeva uskladiti pjesništvo s odvjetničkim poslom.

- Sva se pitanja mogu predvidjeti - doda Dalgliesh. -Svi bi se oslobodili mnogih muka kad bih odgovore snimio na vrpcu. Mogli biste ih reproducirati iz autobusa.
- To uopće ne bi bilo isto. Žele te osobno čuti. Slušajući te, čovjek bi pomislio kako ne želiš da se tvoje pjesme čitaju.

Je li doista htio da ga čitaju? Svakako je htio da ga neki čitaju, osobito jedna osoba, a kad ih ona pročita, htio bi da ga pohvali. Ponižavajuće ali istinito. A što se drugih tiče... istina je, htio je da čitaju njegove pjesme, ali smatrao je da ih ne treba prisiljavati da ih kupuju - pretjerana obzirnost s kojom se, bio je uvjeren u to, tvrtka *Herne & Illingworth* ne bi složila. Bio je svjestan Billovih zabrinutih očiju koje su ga zaklinjale kao u dječaćića pred kojim iznenada nestaje zdjela sa slatkišima. Nesklonost suradnji bila je jedna od njegovih vrlo tipičnih crta, koje mu se ni samom nisu sviđale. Bilo je svakako nelogično što želi da mu objave djelo, a nije mu posebno stalo da ga i kupe. Premda je prezirao glasne manifestacije slave, bio je tašt, samo što je znao bolje obuzdati taj osjećaj koji je u njemu bio prigušeniji. Napokon, imao je posao, osiguranu mirovinu, a sada i povelik tetkin imetak. Nije se morao brinuti. Sebe je smatrao neopravdano privilegiranim u usporedbi s Colinom McKayom koji ga je vjerojatno smatrao snobom, preosjetljivim diletantom - a tko bi mogao kriviti Colina?

Bio je sretan kad su se otvorila vrata i kad je u sobu žustro ušla Nora Gurney, urednica kulinarskih izdanja, koja ga je, kao i uvijek, podsjetila na razumnog kukca, a taj su dojam pojačavale svijetle, izbuljene oči iza golemih okruglih naočala. Na sebi je imala poznati smeđi džemper

s kružnim rebrastim uzorkom te niske, šiljaste cipele. Otkako ju je Dalgliesh upoznao, izgledala je isto.

Nora Gurney postala je autoritet u britanskom na-kladništvu zbog dugovječnosti (nitko se nije mogao sjetiti kad je došla u *Herne & Illinguiorth*) i čvrsta uvjerenja da na taj autoritet ima i pravo. Moglo se očekivati da će ga nastaviti primjenjivati i pod novom upravom. Dalgliesh ju je posljednji put vidio prije tri mjeseca na jednom od njihovih povremenih domjenaka što su ih održavali vjerojatno samo zato da bi u nazoviprisnoj atmosferi uz vino i sendviče, uvjerali autore da njihov nakladnik još radi, da je to još ona stara, dobra tvrtka. Na popisu uzvanika bili su uglavnom najistaknutiji pisci u glavnim žanrovima, no ta je taktika samo pridonijela općem dojmu ravnodušnosti, podvojenosti i nelagode; pjesnici su previše pili i postali plačljivi ili zaljubljeni, kakvi su već bili po prirodi; romanopisci su se zbili u kutu poput jogunastih pasa kojima su zabranili gristi; sveučilišni profesori ignorirali su svoje domaćine i ostale uzvanike te blagoglagoljivo raspravljali, a autori kuharica uporno su ostavljali nagrizenе sendviče na prvoj tvrdoj površini s izrazom gađenja, bolna iznenađenja ili suzdržana, odmjerena zanimanja. Na Dalgliesha, stiješnjena u jednom kutu, prilijepila se Nora Gurney koja je htjela razgovarati o izvedivosti jedne svoje teorije: budući da nema dva ista otiska prstiju, ne bi li se mogli uzeti otisci svih stanovnika, podatke pohraniti u kompjutoru i znanstveno istražiti pokazuju li određene kombinacije crta i vijuga sklonost zločinu? Tako bi se zločin mogao spriječiti, a ne liječiti. Dalgliesh je naglasio da je, sudeći po mjestima na kojima su uzvanici parkirali automobile, sklonost kršenju zakona univerzalna, pa bi stoga podaci bili neupotrebljivi, da ne govorimo o logističkim i etičkim problemima masovnog uzimanja otisaka i obeshrabrujućoj činjenici da je zločin, kad bi se i mogao usporediti s bolešću, lakše dijagnosticirati nego liječiti. Gotovo je odahnuo kad ga je odvukla jedna pozamašna književnica, snažno stegnuta kretenskim kostimom sa cvjetićima, zbog kojega je Dalgliesha podsjećala na hodajuću sofу, te izvukla iz glomazne torbe hrpu zgužvanih obavijesti o nepropisnom parkiranju ljutito ga pitajući što u vezi s njima namjerava učiniti.

Popis kulinarskih priručnika tvrtke *Herne & Illingworth* bio je kratak ali impresivan, a njihovi najbolji autori bili su na glasu zbog pouzdanosti, originalnosti i stilskog umijeća. Gospođica Gurney strastveno se odala svom poslu i svojim piscima. Romani i pjesme bili su joj mrski, premda potrebni nusproizvodi njezina nakladnika, čija bi glavna djelatnost trebala biti poticanje i objavljivanje njezinih omiljenih naslova. Pričalo se da je prosječna kuharica, još jedan pokazatelj čvrsta britanskog uvjerenja, nimalo neobičnog u uzvišenijim, premda manje korisnim područjima ljudskoga rada, da ništa nije tako pogubno za uspjeh kao znanje vlastita zanata. Dalgliesh se nije iznenadio da je njegov dolazak smatrala sretnom slučajnošću, a predaju korekturnih špalti Alice Mair gotovo svetom povlasticom.

- Pretpostavljam kako su vas pozvali da im pomognete uhvatiti Zviždača - rekla je.
- Nisu, hvala Bogu, to je posao Kriminalističkog u Norfolku. Scotland Yard pozivaju više u romanima nego u stvarnom životu.
- Zgodno mi je što idete autom u Norfolk bez obzira na razlog. Ne bih zaista htjela te špalte povjeriti pošti. Nye li vaša tetka zapravo živjela u Suffolku? Osim toga, netko mi je rekao da je gospođica Dalgliesh umrla.
- Doista je živjela u Suffolku do prije pet godina, a zatim se preselila u Norfolk. Da, umrla je.
- Pa, Suffolk ili Norfolk, nema velike razlike. Moja sućut. - Neko vrijeme kao da je razmišljala o ljudskoj smrtnosti i uspoređivala te dvije grofovije pokazujući antipatiju prema objema. - Nadam se da taj paket nećete ostaviti pred vratima gospođice Mair - reče naposljetku - ako je ne nađete kod kuće? Znam da su ljudi u provinciji vrlo ponosni, ali bilo bi strašno kad bi se špalte izgubile. Ako nađete Alice, možda ćete naći doktora Alexa Maira. On je Upravitelj nuklearne elektrane u Larksokenu. No, kad bolje razmislim, nemojte ih ni njemu dati. Muškarci znaju biti vrlo nepouzdana.

Dalglieshu je već bilo na vrhu jezika da naglasi kako je jednom od najistaknutijih fizičara u zemlji, upravitelju nuklearne elektrane i, ako se novinama moglo vjerovati, kandidatu za novo mjesto šefa odjela za nuklearnu energiju, mogao povjeriti paket korekturnih špalti. - Ako gospođica Mair bude kod kuće - reče Dalgliesh - osobno ću joj predati omot. Ako je ne bude, zadržat ću ga dok se ne vrati.

- Već sam joj telefonirala da špalte dolaze, pa vas ona čeka. Čitljivo

sam napisala adresu velikim štampanim slovima. Kuća mučenice. Nadam se da znate gdje je to.

- Snalazi se na karti - primijeti Costello kiselo. - Zapamtite, on je policajac.

Dalgliesh je rekao da zna gdje je Kuća mučenice i da se upoznao s Alexanderom Mairom, ali ne i s njegovom sestrom. Njegova je tetka živjela vrlo povučeno, ali susjedi u istom zabačenom okrugu neizbježno se poznaju. Kad je gospođica Dalgliesh umrla, Alice Mair bila je na putu, a njezin je brat došao u formalni posjet u vjetrenjaču da mu izrazi sućut zbog tetkine smrti.

Uzeo je paket, na svoje iznenađenje velik i težak, uzduž i poprijeko oblijepljen selotejpom, groznom, šarenom vrpcom, te se polako dizalom spustio u suteran, izišao na malo parkiralište i uputio prema svom »jaguaru«.

4

Čim se oslobodio zamršenih krakova istočnoga predgrađa, Dalgliesh je mogao voziti brzo, pa je već u tri sata prošao kroz selo Lvdsett. S obalne ceste skrenuo je desno, na makadamski put obrubljen barama i svjetlucavom zlatnom trskom čije su otežale glavice grčevito lelujale na vjetru. Tek tada mu se učinilo da osjeća dah Sjevernoga mora, taj snažni ali poluvarljivi, oštri miris što je budio nostalgične uspomene na praznike u djetinjstvu, na samotne mladenačke šetnje na kojima se mučio sa svojim prvim pjesmama, na visok lik s dalekozorom oko vrata i tetkine duge korake kojima se približavala skrovištima svojih omiljenih ptica. Stara, poznata vrata što su vodila na farmu i priječila prolaz automobilima još su stajala na mjestu. Uvijek bi se iznenadio njihovoj neprekidnoj prisutnosti jer je znao da više ničemu ne služe osim da simbolički odvoje poluotočić s rtom i omogućе putnicima da zastanu i razmisle hoće li doista nastaviti put. Lako su se otvorila čim ih je taknuo, ali ih je, kao i uvijek, teže zatvarao, pa ih je morao snažno povući i odignuti da bi sjela. Spustio je žicu, savijenu u krug, na stup s poznatim osjećajem da je svakodnevnom radnom svijetu okrenuo leđa i ušao u zemlju koja će za njega uvijek biti strani teritorij, koliko god je posjećivao.

Vozio je golim poluotokom prema skupini borova duž obale Sjevernog mora. Jedina kuća slijeva bio je stari viktorijanski župni dvor, četvrtasta zgrada od crvene opeke, u neskladu s neurednom živicom

rododendrona i lovora ispred kuće. Teren se zdesna blago uzdizao prema liticama na jugu. Vidio je tamni otvor betonskog bunkera koji nisu srušili poslije rata, neuništiv poput golemih betonskih gromada izlizanih od udaraca valova, ostataka starih utvrda uronjenih u pijesku duž dijela obale. Ruševine benediktinske opatije s ostacima lukova i stupica svjetlucale su zlatnim odsjajem na poslijepodnevnom suncu s namre-škanim plavetnilom mora u pozadini, a kad se popeo na hrbat brežuljka, ugledao je vršno krilo larksokenske vjetrenjače; iza nje, prema horizontu, uzdizala se golema siva masa larksokenske nuklearne elektrane. Lijevi odvojak ceste, kojom je vozio, vodio je prema elektrani, ali tom su se cestom rijetko koristili jer su za obične automobile i sva teška vozila sagradili nov prilaz na sjeveru. Uski poluotok bio je prazan i gotovo gol, a oskudno se drveće, savijeno od vjetra, borilo za opstanak na nepopustljivom, škrtom tlu. Dok je prolazio mimo još jednoga, ruševnijeg bunkera, poluotok mu se odjednom učinio pustim poput staroga bojišta s kojega su davno odvezli leševe, ali na kojemu zrak još podrhtava od topovske paljbe davno izgubljenih bitaka, dok se nad njim uzdizala elektrana poput veličanstvena modernoga spomenika neznanu junaku.

Za prijašnjih posjeta Larksokenu znao se zagledati ispod sebe u Kuću mučenice dok su on i tetka stajali promatrajući poluotok s rtom iz sobice na vrhu vjetrenjače, pod samom kupolom. No prije bi došao samo do kolnoga prilaza, nikada se nije približio toj kući. Prilazeći joj sada, ponovno mu je palo na um da to i nije prava seoska kuća. Bila je to solidna dvokatnica u obliku slova L koja se uzdizala istočno od prilazne ceste. Vanjski su zidovi bili djelomice obloženi kremenim oblucima, djelomice ožbukani, a sa stražnje strane nalazilo se dvorište, popločeno jorkskim kamenom, iz kojega se pružao nesmetani pogled preko pedesetak metara grmlja na travnate dine i more. Nitko se nije pojavio kad je zaustavio automobil; prije no što je podignuo ruku na zvono, zastao je da pročita riječi na kamenoj ploči ugrađenoj među kamene oblutke desno od vrata.

U kolibi na ovom zemljištu živjela je Agnes Poley, protestantska mučenica, spaljena na lomači u Ipswichu 15. kolovoza 1557, u 33. godini života. Propovjednik, poglavlje 3, stih 15.

Na ploči nije bilo nikakvih ukrasa, a duboko urezana, elegantna slova podsjetila su ga na rukopis Erica Gilla. Sjetio se tetkinih riječi da su tu ploču postavili bivši vlasnici potkraj dvadesetih godina kad su kuću prvi put dogradili. Jedna od prednosti vjeronauka jest sposobnost prepoznavanja barem poznatijih biblijskih tekstova. I

ovaj je lako zapamtio. Kad je jednom kao devetogodišnjak prekršio disciplinu u školi, učitelj je od njega zatražio da kra-sopisom prepíše cijelo treće poglavlje Propovjednika; ekonomičan u tome kao u svemu, stari je gnjavator bio uvjeren da prepisivanje tih redaka mora objediniti kaznu s literarnim i vjerskim obrazovanjem. Ostale su mu u pameti te riječi napisane okruglim, dječjim rukopisom. Baš su odabrali zanimljiv odlomak, pomislio je.

Što biva, već bijaše, i što će biti, već je bilo; a Bog obnavlja što je prohujalo.

Pozvonio je, i već za nekoliko trenutaka vrata je otvorila Alice Mair. Ugledao je visoku, lijepu ženu, brižljivo, skupo ali ležerno odjevenu, u crnom džemperu od kašmira, sa svilenim šalom oko vrata i žučkastosmeđim hlačama. Prepoznao bi je po velikoj sličnosti s bratom iako je mogla biti nekoliko godina starija. Za nju je, čini se, bilo samo po sebi razumljivo da se poznaju, pa se pomaknula u stranu, dala mu rukom znak da uđe i rekla: - Lijepo je od vas, gospodine Dalgliesh, da ste tako uslužni. Nora Gurney je neumoljiva. Čim je doznala da putujete u Norfolk, predodredila vas je za žrtvu. Budite dobri, pa pođite sa mnom u kuhinju i ponesite špalte. Imala je otmjeno lice, duboko usađene, prilično razmaknute oči pod ravnim obrvama, lijepo oblikovana usta koja su odavala suzdržanost, gustu, prosijedu kosu skupljenu pod šinjonom. Na reklamnim slikama, sjećao se, bila je ljepša, premda tipična Engleskinja, donekle odbojna, intelektualna. No, suočen s njom osjetio je, čak u opuštenoj atmosferi njezine kuće, odsutnost erotskog naboja i duboko ukorijenjenu suzdržanost, pa se doimala manje ženstvenom i energičnijom no što je očekivao, a i držala se ukočeno kao da joj se gade uljezi u njezinu privatnu sferu. Stisak ruke kojim ga je pozdravila bio je hladan i čvrst, ali joj je osmijeh bio iznenađujuće privlačan. Znao je da je previše osjetljiv na boju glasa, a njezin je, premda ni kreštav ni neugodan, zvučao pomalo usiljeno kao da namjerno govori neprekidno visokim tonom.

Slijedio ju je hodnikom do kuhinje smještene u stražnjem dijelu kuće. Bila je gotovo sedam metara duga i očito je služila trostrukoj namjeni: kao dnevni boravak, radna soba i ured. Desnu polovicu prostorije zauzimala je dobro opremljena kuhinja s velikim plinskim štednjakom i na-pom, daskom za rezanje mesa, kuhinjskim ormarom desno od vrata, na kojem se blistao niz lonaca, te velikom radnom plohom s drvenim zaštitnim trokutom u koji su bili zataknuti noževi. Nasred sobe stajao je velik drveni stol i na njemu kameni ćup pun

osušena cvijeća. Lijevo je bio kamin, a lijevo i desno od njega dvije niše s policama za knjige od poda do stropa, te dva gusto pletena naslonjača s jastučićima od raznobojnih komadića tkanine. Otvoreni pisaći stol s kliznim poklopcem stajao je nasuprot jednom od širokih prozora, a desno od njega bila su dvodjel-na vrata; gornja je polovica bila poluotvorena, pa se moglo vidjeti opločeno dvorište. Zamijetio je i začinske biljke u lijepim loncima od terakote, brižljivo postavljenima na sunce. Prostorija, u kojoj nije bilo ničega suvišnog, ničega razmetljivog, bila je i ugodna i izuzetno udobna, pa se načas upitao zbog čega. Je li zbog blaga mirisa biljaka i tek pečena tijesta, tiha kucanja zidnog sata koji kao da je istodobno pokazivao kako prolaze sekunde i zarobljavao vrijeme, ritmičkih jecaja mora što su prodirali kroz poluotvorena vrata, dojma ugode što su ga ostavljala dva naslonjača sa svojim jastučićima, mameći na odmor nakon obilna obroka, otvorena kamina? Ili možda stoga što je ta prostorija podsjetila Dalgliesha na negdašnju kuhinju u župnom dvoru, u kojoj je mali, osamljeni jedinac našao toplinu i osjećaj jednostavnoga, nenametljivog zajedništva, dobivao topli prepečenac s kojega bi kapao maslac i sitne zabranjene poslastice?

Spustio je špalte na pisaći stol, odbio kavu i ponovno pošao za njom prema ulaznim vratima. Ispratila ga je do automobila. - Žao mi je vaše tetke - reče. - Zapravo, vas mi je žao. Mislim da za ornitologa smrt prestaje biti strašna kad vid i sluh počnu popuštati. A zavidan je kraj umrijeti u snu kad ne moraš biti težak ni sebi ni drugima. No vi ste je pamtili tako dugo, pa vam se zacijelo činilo da je besmrtna. Nije lako, pomislio je, ni izraziti ni prihvatiti formalnu sućut, jer obično zvuči banalno ili neiskreno. Međutim, nezina je pokazivala da dobro zapaža. Jane Dalgliesh doista mu se činila besmrtnom. Ljudi duboke starosti, nastavio je razmišljati, čine našu prošlost. Kad umru, kao da ni ona ni mi stvarno ne postojimo. - Mislim - odgovori on -da joj smrt nije nikada bila strašna. Nisam baš siguran da sam je doista poznavao, pa mi je sada žao što se nisam više potrudio. No, nedostajat će mi.

- Nisam je ni ja dobro poznavala - reče Alice Mair. -Možda sam se i ja trebala više potruditi. No bila je vrlo zatvorena, vjerojatno je pripadala onim srećnicima koji nisu zadovoljni ni s kim u društvu, koji su dovoljni sami sebi. Bilo bi drsko zadirati u tu samodostatnost. Možda i vi tako mislite. No, ako možete podnijeti društvo, u četvrtak mi dolazi nekoliko ljudi na večeru, uglavnom Alexovi kolege iz elektrane. Hoćete li doći? Između pola osam i osam.

Njezine su mu riječi zvučale prije kao izazov nego kao poziv. Na svoje iznenađenje, Dalgliesh je pristao. No i taj susret bio je pomalo čudan. Stajala je i prodorno ga promatrala kako ubacuje mjenjač u brzinu i okreće auto. Činilo mu se da ga kritički gleda da vidi kako će to obaviti. No barem ga nije pitala, pomislio je mahnuvši joj posljednji put, je li došao u Norfolk da pomogne policiji uhvatiti Zviždača.

5

Nakon tri minute podignuo je nogu s papučice za gas. Ispred njega, lijevom stranom puteljka, vukla se mala skupina djece. Najstarija djevojčica gurala je pred sobom dječja sportska kolica, a dvije manje djevojčice, svaka s jedne strane, držale su se za šipke. Začuvši šum automobila, ona se okrene, i on ugleda upalo, nježno lice uokvireno crvenkastozlatnom kosom. Prepoznao je Blanevevu djecu koju je jednom vidio kako s majkom šeću plažom. Najstarija djevojčica bila je očito u kupovini: polica pod sjedalom kolica na sklapanje bila je do vrha napunjena plastičnim vrećicama. Nagonski je usporio. Doduše, djeca nisu bila zaista ugrožena, Zviždač je vrebao noću, ne po bijelu danu, a otkako je skrenuo s obalne ceste nije ga preteklo nijedno vozilo. No dijete je očito bilo preopterećeno, a i nije smjelo biti tako daleko od kuće. Premda nije još nikada vidio njihovu kuću, sjetio se da mu je tetka rekla da stanuju tri kilometra južnije. Sjetio se i što zna o njima. Njihov se otac probijao kroz život kao slikar prodavajući naivne, nakićene akvarele u lokalima i turističkim dućanima duž obale, dok je njihova majka ležala teško bolesna od raka. Pitao se je li još uopće živa. Prva mu je pomisao bila da djecu potrpa u auto i poveze ih kući, ali je znao da bi to bilo gotovo nepromišljeno. Bio je gotovo siguran da su najstarije dijete - je li se zvala Theresa? - učili da ne prihvaćaju pozive na vožnju od neznanaca, posebice muškaraca, a on je praktički bio neznanac. Nagonski je okrenuo »jaguar« i brzo se odvezao natrag prema Kući mučenice. Vrata su ovaj put bila otvorena i snop sunčanih zraka obasjavao je crveni popločeni pod. Alice Mair čula je auto i pošla mu u susret ih kuhinje brišući ruke.

- Blaneveva djeca vraćaju se kući - reče on. - Theresa gura kolica i nastoji izaći nakraj s blizankama. Povezao bih djecu da je sa mnom bila žena u autu, netko koga poznaju.

- Mene poznaju - kratko reče ona.

Bez riječi se vratila u kuhinju, a zatim izišla iz kuće, zatvorila vrata

ne zaključavši ih i ušla u auto. Prebacujući mjenjač u prvu brzinu, rukom joj je dotaknuo koljeno. Očutio je kako se gotovo nezamjetno povukla, prije emotivno negoli fizički, blagom, jedva primjetljivom gestom suzdržanosti. Dalgliesh je sumnjao da taj uzmak, koji mu se možda samo učinio, ima bilo kakve veze s njim osobno, niti ga je zbunjivala njezina šutnja. Njihov je razgovor, kad bi i razmijenili pokoju riječ, bio kratak.

- Je li gospođa Blaney još živa? - upitao je.
- Ne. Umrula je prije šest tjedana.
- Kako se snalaze?
- Ne baš dobro, čini mi se. No Ryan Blaney ne voli da mu se netko miješa u život. Shvaćam ga. Popusti li, napast će ga pola socijalnih radnika u Norfolku, amaterskih i profesionalnih.

Kad su se zaustavili pokraj male skupine, Alice Mair otvorila je vrata i rekla: - Theresa, ovo je gospodin Dalgliesh, i on će vas povesti kući. On je nećak gospođice Dalgliesh iz larksokenske vjetrenjače. Jedna blizanka neka mi sjedne na krilo. Vas dvije i kolica stat ćete otraga. Theresa je pogledala Dalgliesha ne nasmiješivši se i zahvalila mu ozbiljnim glasom. Podsjetila ga je na slike kraljice Elizabete Tudor iz djetinjstva - ista crvenkasto-zlatna kosa što je uokvirivala lice, upadljivo odraslo za njene godine, suzdržano i sabrano, isti šiljasti nos i opremi pogled. Lica blizanki, blaža izdanja njezinoga, upitno su se okrenula prema njoj, a zatim su se djevojčice plaho nasmiješile. Doimale su se kao da su se odjenule na brzinu, ali i neprikladno za dugo pješaćenje poluotokom, koliko god je toga jesenskoga dana bilo toplo. Jedna djevojčica imala je na sebi otrcanu ljetnu pamučnu haljinicu s ružičastim točkama, ukrašenu s dva reda volana, dok je druga nosila pregačicu preko kockaste bluze. Na njihovim nožicama, tako tankim da su pobuđivale sućut, nije bilo čarapa. Theresa je imala traperice i prljavu majicu koju je sprijeda ukrašavala karta londonske podzemne željeznice. Vjerojatno ju je donijela sa školskog izleta u glavni grad, I pomisli Dalgliesh. Bila joj je prevelika, i široki rukavi od I meke pamučne tkanine visjeli su joj oko pjegavih ruku poput krpa prebačenih preko štapa. Za razliku od svojih sestara, Anthony je bio pretopio odjeven, umotan poput svežnja u dokoljenice, džemper i podstavljeni kaputić, a povrh svega bila mu je na čelo navučena vunena kapa s pomponom, ispod koje je promatrao što rade, ne smješajući se, poput krupna i bahata Cezara. Dalgliesh je izišao iz automobila i pokušao izvući dječaka, ali pokušaj mu se izjalovio zbog građe kolica. Zasmetala mu je šipka nad

djetetovim tvrdoglavo ukočenim nogama. Čvrsti svežanj koji mu se opirao bio je začudo težak; kao da pokušava uhvatiti čvrstu i prilično smrdljivu amorfnu masu koja mu izmiče. Theresa mu se sućutno nasmiješila, izvukla plastične vrećice ispod sjedala, vješto oslobodila brata i naslonila ga na lijevi bok, a drugom je rukom, jednim jedinim snažnim trzajem, sklopila kolica. Dalgliesh je prihvatio dijete dok je Theresa pomagala sestrama da uđu u »jaguar« i zapovjedila im neočekivano strogo: - Sjedite mirno! - Uočivši Dalglieshovu nespretnost, Anthony ga ljepljivom rukom snažno povuče za kosu, i on na trenutak osjeti dodir obraza, mekana poput pahuljice. Dok se sve to događalo, Alice Mair sjedila je mirno u automobilu i promatrala ih ne pomaknuvši se da pomogne. Tko bi znao o čemu je razmišljala. No, čim je automobil krenuo, obratila se Theresi neočekivano blagim glasom: - Zna li tvoj otac da ste vani bili sami?

- Tata je odvezao kombi gospodinu Sparksu. Radi tehničkog pregleda. Gospodin Sparks misli da neće proći. Osim toga, ustanovila sam da nam je ponestalo mlijeka za Anthonyja. Moramo imati mlijeka. I pelene.

- Imam goste u četvrtak navečer - reče Alice Mair. - Hoćeš li mi doći pomoći, kao prošli mjesec, ako ti tata dopusti?

- Sto ćete kuhati, gospođice Mair?

- Primakni glavu da ti šapnem. Gospodin Dalgliesh bit će jedan od mojih gostiju. Htjela bih ga iznenaditi.

Blijedo lice uokvireno zlatnom kosom nagnulo se prema sjedinama, i gospođica Mair joj je nešto šapnula. Theresa ozbiljno kimne i nasmiješi se kao da je zabavlja ta mala ženska zavjera.

Alice Mair pokazivala mu je put. Prevalivši otprilike kilometar i pol, skrenuli su prema moru, i »jaguar« se stane zanositi te poskakivati uskim puteljkom između grmova visoke, nenjegovane živice kupina i bazge. Puteljak je vodio samo do Scudderove kuće, čije je ime bilo ispisano nespretnom rukom na dasci pribijenoj na vrata. Iza kolibe puteljak se širio u neravno okretište posuto šljunkom, a završavalo je šljunčanim nasipom dugim trinaest-četnaest metara, iza kojeg se čula lomjava i kлокot valova. Scudderova kuća doimala se slikovito sa svojim prozorčićima i uleknutim krovom prekrivenim crijepom. Sprijeda se prostirala rascvjetana divljina, koja je nekada bila vrt. Theresa je pošla prva kroz travu do koljena, pokraj obilja nepodrezanih ruža, sve do trijema, zatim posegnula za ključem što je visio na čavlu, da se ne izgubi, pomisli Dalgliesh, a ne zbog sigurnosti. S Anthonyjem na rukama ušao je u kuću.

Unutra je bilo mnogo svjetlije no što je očekivao, u-glavnom zato što su vrata u stražnjem dijelu kuće, sada otvorena, vodila u zastakljenu dogradnju iz koje se pružao pogled na rt. Posvuda je vladao nered. Na drvenom stolu u sredini još su stajali ostaci ručka: tanjuri raznih veličina umrljani umakom od rajčica, na jednom nagrizena kobasica, pokraj toga velika boca odčepljene oranžade; preko naslona niske dječje stolice ispred kamina bila je nabacana dječja odjeća; sve je odisalo zadahom mlijeka, ljudskog vonja i dima. Njegovu je pozornost privukla velika uljena slika uspravljena na jednoj stolici i okrenuta prema vratima. Bio je to uljeni portret žene, naslikan neobičnom izražajnom snagom. Tako je dominirao sobom da su i on i Alice Mair zastali i šutke ga stali promatrati. Slikar je uspio izbjeći karikaturu, premda jedva, ali mu je ipak, kako se Dalglieshu činilo, bilo više stalo do alegorije nego do fizičke sličnosti. Iza širokih, punih usana, drskih i prodornih očiju, tamne, kovrčave, preraphaelitske kose što je lepršala na vjetru nazirali su se brižljivo naslikani obrisi rta. Predmeti su bili raspoređeni i naslikani u stilu primitivne umjetnosti šesnaestoga stoljeća s besprijekornim o-sjećajem za detalje: viktorijanski župni dvor, ruševna opatija, poluuništeni bunker, povijeno drveće, mala bijela vjetrenjača nalik na dječju igračku i - sablasni, snažni obrisi nuklearne elektrane na pozadini rumenog neba. Krajolikom je ipak dominirala žena, naslikana slobodnije, pruženih ruku, dlanova okrenutih prema promatraču kao da ironično nekoga blagoslivlja. Po Dalglieshovoju ocjeni izvedba je bila tehnički savršena, ali prenategnuta i naslikana s mržnjom. Blaneveva namjera da stvori studiju zla bila je vrlo očita, pa je portretu nedostajao samo taj naziv. Slika se neobično razlikovala od njegovih drugih djela, i da nije bilo upadljive signature - samo prezime - Dalgliesh bi se pitao je li on doista njezin autor. Sjetio se Blanevevih blijedih i naivnih akvarela s prikazima poznatijih znamenitosti u Norfolku - Blakenev, St. Peter Moncroft i katedrala u Norwichu - što ih je slikao za lokalne turističke agencije. Možda ih je slikao prema razglednicama, vjerojatno i jest. Sjetio se i nekoliko malih uljenih slika u lokalnim restoranima i gostionicama, tehnički nedotjeranih, siromašnih boja, ali i one su se prilično razlikovale od ki-ćenih akvarela, pa je bilo teško vjerovati da ih je naslikala ista ruka. No taj se portret razlikovao od svega ostaloga; bilo je čudno da bi se slikar, koji je znao stvoriti takvu iznijansiranu raskoš boja, pokazati takvo tehničko umijeće i maštovitost, zadovoljio proizvodnjom jeftinih suveniru.

- Ne vjerujete da bih ja to znao naslikati, ne?

Zadubljeni u sliku, nisu ni zapazili njegov gotovo nečujni ulazak kroz otvorena vrata. Prišao im je i napeto se zagledao u portret kao da ga prvi put vidi. Kćeri su ga okružile kao na nijemu zapovijed; ta bi se gesta u starije djece mogla protumačiti kao svjesna obiteljska solidarnost. Dalgliesh je posljednji put vidio Blaneva prije šest mjeseci kako na samoj obali gaca kroz vodu sa slikarskim priborom obješenim o rame, pa ga je zaprepastila promjena na tom čovjeku. Bio je mršav, visok blizu metar i devedeset, u poderanim trapericama i kariranoj vunenoj košulji raskopčanoj gotovo do struka, a njegova duga, prljava stopala u sandalama doimala su se poput suhих, smeđih kostiju. Lice mu je bilo zajapureno, oličenje šušte jarosti, crvena kosa i brada razbarušene, oči podlivene krvlju, a upali obrazi preplanuli i ogrubjeli od vjetra i sunca. No na jagodicama i crnim podočnjacima, nalik na modrice, nazirali su se tragovi umora. Theresa je uhvatila oca za ruku, a jedna mu se blizanka približila i objema rukama obgrlila njegovu nogu. Koliko god divlji izgledao izvanjskom svijetu, pomisli Dalgliesh, njegova ga se djeca nisu bojala.

- Dobar dan, Ryan - tiho ga pozdravi Alice Mair, ali kao da nije očekivala odgovor. Glavom je pokazala portret i nastavila: - Izvrstan je. Sto kanite s njim napraviti? Teško mi je vjerovati da vam je pozirala ili da je portret bio naručen.
- Nije mi trebala pozirati. Poznajem to lice. Izložiti ću je na izložbi suvremene umjetnosti u Norwichu trećeg listopada, ako je uspijem tamo dopremiti. Moj kombi je neispravan.
- Ja idem u London idući tjedan - reče Alice Mair. - Mogla bih doći po nju i isporučiti je, ako mi date adresu.
- Kako želite - odvrati on. - Premda je njegov odgovor bio neljubazan, Dalglieshu se učinilo da je u njemu otkrio olakšanje. - Zapakirat ću je i adresirati - doda. - Ostavit ću je lijevo od vrata u šupi u kojoj slikam. Svjetlo je iznad vrata. Možete doći po nju kad god vam odgovara. Ne treba kucati. - Posljednje riječi imale su snagu zapovijedi, gotovo upozorenja.
- Telefonirat ću vam čim doznam kada putujem - reče gospođica Mair. - Usput, ne znam jeste li se upoznali s gospodinom Dalglieshom. Vidio je djecu na cesti, pa ih je odlučio povesti kući. Blaney mu nije zahvalio, ali je nakon kratka oklijevanja pružio Dalglieshu ruku, koju je on prihvatio. - Sviđala mi se vaša tetka - mrzovoljno će Blaney. - Telefonirala mi je i ponudila mi svoju pomoć kad mi je žena bila bolesna, ali kad sam joj rekao da ni ona ni drugi ne mogu ništa učiniti, nije se nametala. Neki ljudi ne mogu se odli-

jepiti od smrtne postelje. Kao taj Zviždač, takvi se uzbuđuju gledajući ljude kako umiru.

- Ne - reče Dalgliesh - nije bila nametljiva. Nedosta-jat će mi. Zao mi je da ste ostali bez žene.

Blaney nije odgovorio, ali se prodorno zagledao u Dalgliesha kao da ocjenjuje iskrenost te jednostavne izjave. -Hvala vam što ste pomogli djeci - reče naposljetku osorno i podigne sina s Dalglieshova ramena. Time mu je nedvosmisleno pokazao da mu više nije do razgovora. Nisu progovorili ni riječi dok je Dalgliesh svladavao neravan puteljak. Napokon je skrenuo na gornju cestu. Ta koliba kao da ih je nečim opčinila, kao da su se morali osloboditi čarolije da bi mogli razgovarati.

- Tko je žena na portretu? - upita Dalgliesh naposljetku.
- Ne znate? Hilary Robarts, vršiteljica dužnosti upravitelja administrativnog odjela u nuklearici. Upoznat ćete je kod nas na večeri u četvrtak. Kupila je Scudderovu kuću prije tri godine kad je došla ovamo. Već neko vrijeme pokušava izbaciti Blaneyeve. U mjestu joj zamjeraju zbog toga.
- Zašto želi tu kuću? - upita Dalgliesh. - Kani li u njoj živjeti?
- Ne bih rekla. Mislim da ju je kupila kako bi uložila novac i da je sada želi prodati. Na ovoj obali i zabačena kuća - osobito zabačena - mnogo vrijedi. A i pravda je donekle na njezinoj strani. Blaney je rekao da je unajmljuje na kratki rok. Mislim da se ona ljuti zato što je iskoristio ženinu bolest, njezinu smrt, a sada i djecu kao ispriku da ne održi riječ i ode kad ona ponovno zatraži kuću.

Dalgliesh se začudio što Alice Mair toliko zna o mjesnim događajima. Smatrao ju je povučenom ženom koju gotovo i ne zanimaju susjedi i njihovi problemi. A što li će on učiniti? U nedoumici da li da proda vjetrenjaču ili je zadrži kao dom u kojem će boraviti tijekom dopusta, zamišljao ju je kao utočište, neobično daleko, bijeg od zahtjevnog posla i pritisaka što ih nameće uspjeh. No do koje bi se mjere mogao, pa i kao povremeni posjetitelj, izolirati od zajednice, od osobne tragedije pojedinih ljudi ili njihovih poziva na večeru? Bilo bi jednostavnije kad bi se s malo bezobzirnosti izvukao od njihova gostoprimstva, a bezobzirnosti mu nikada nije nedostajalo kad je htio sačuvati privatni život. No možda će se teže osloboditi manje opipljivih zahtjeva što ih nameću dobrosusjedski odnosi. Čovjek u Londonu može živjeti anonimno, može stvoriti vlastitu sredinu, može stvoriti od sebe osobu kakvu želi predstaviti svijetu. Na selu živiš kao društveno biće i drugi te procjenjuju. Tako je živio u djetinjstvu i

mladosti u istom seoskom župnom dvoru, sudjelujući svake nedjelje na poznatoj službi Božjoj na kojoj se odražavao, tumačio i posvećivao život na selu s promjenom godišnjih doba. Napustio je taj svijet ne žaleći mnogo za njim i nije se nadao da će ga ponovno naći u Larksokenu. No neke od tih obaveza bile su ovdje, duboko ukorijenjene i u toj škrtoj i neplodnoj zemlji. Njegova je tetka živjela povučeno kao rijetko koja žena, ali i ona je posjetila Blaneyeve i pokušala im pomoći. Razmišljao je o tom čovjeku, ucviljenom i zarobljenom u toj ruševnoj kolibi iza velikoga šljunčanog nasipa, kako noć na noć sluša neprekidno oplakivanje morskih valova i prepušta se mračnim mislima o nepravdi, stvarnoj ili nestvarnoj, koja ga je možda nadahnula da naslika taj portret ispunjen mržnjom. Nije to dobro ni za njega ni za njegovu djecu, a ni za Hilary Robarts, pomislio je sumorno.

- Prima li kakvu pomoć za tu djecu? - upita Dalgliesh. - Nije mu lako.
- Onoliko koliko je spreman prihvatiti. Općina mu je sredila da djeca idu u vrtić. Uglavnom dolaze po njih. Theresa ide, dakako, u školu. Hvata autobus na kraju ceste, na raskrižju. Ona i Ryan brinu se naizmjenice za maloga. Meg Dennison - žena koja vodi kućanstvo za velečasnoga i gospođu Copley u starom župnom dvoru - misli da bismo morali više učiniti za njih, ali teško je reći točno što. Mislim da joj je kao bivšoj nastavnici dosta djece, a ni ja se ne pretvaram da ih razumijem. - Dalgliesh se sjetio kako je u autu povjerljivo šaptala Theresi, sjetio se djetetova napeta lica koje je smiješak preobrazio. Pomislio je da razumije barem jedno dijete mnogo bolje no što bi htjela priznati.

No njegove su se misli vratile na portret. - Zacijelo je neugodno biti objekt takve pakosti, osobito u malom mjestu.

Odmah je razumjela što je htio reći. - Mržnje, ne pakosti, nije li tako? Neugodno i vrlo zastrašujuće. Ne zato što bi Hilary Robarts bilo lako uplašiti. Međutim, Ryan već postaje opsjednut njome, naročito poslije ženine smrti. Vjeruje da ju je Hilary strpala u grob. To je razumljivo. Ljudi moraju naći krivca i za svoju bijedu i grijeh. Kola se lome na Hilary Robarts.

Neugodna je priča u Dalglieshu, poslije dojma što ga je u njemu pobudio portret, potaknula i neraspoloženje i zle slutnje koje je nastojao otjerati kao iracionalne. Bilo mu je drago što nisu nastavili razgovarati o toj temi. Vozili su se šuteći sve dok je nije ostavio pred Kućom mučenice. Iznenadio se kad mu je pružila ruku i kad mu se ponovno nasmiješila onim neobičnim, privlačnim osmijehom.

- Drago mi je što ste se zaustavili da povežete djecu. Vidimo se u četvrtak navečer. Moći ćete sami prosuditi kakva je Hilary Roberts i usporediti je s portretom.

Dok je »jaguar« prelamio preko hrpta, Neil Pascoe upravo je istovarivao smeće u jednu od dvije kante ispred kamp-kućice, dvije plastične vreće s praznim limenkama juhe i dječje hrane, prljavim pelenama, ostacima povrća i zgužvanim kartonskim kutijama. Smeće je već zaudaralo premda je brižljivo svezao vreće. Spuštajući poklopac čudio se, kao obično, kako jedna djevojka i osamnaestomjesečno dijete mogu toliko povećati obujam smeća. Kad se vratio u kamp-kućicu, rekao je: - Upravo je prošao »jaguar«. Čini mi se da je nećak gospođice Dalglish ponovno doputovao.

Amy, koja se mučila stavljajući neposlušnu vrpču u prastari pisaći stroj, nije ni digla glavu.

- Detektiv. Možda je došao zbog Zviždača.

- To nije njegov posao. Zviždač nema nikakve veze s Metropolitanskom policijom. Vjerojatno je na dopustu. Ili je možda došao da odluči što će s vjetrenjačom. Pa ne može živjeti ovdje a raditi u Londonu.
- Zašto ga onda ne zamoliš da nam je iznajmi? Besplatno, naravno. Mogli bismo se brinuti za nju, paziti da se nitko ne useli. Stalno tvrdiš da je asocijalno kad netko ima dvije kuće ili kad mu na posjedu nitko ne stanuje. Hajde, razgovaraj s njim. Valjda se nisi uplašio? Ako jesi, ja ću razgovarati.

Znao je da to nije prijedlog već gotovo ozbiljna prijetnja. No na trenutak mu je bilo drago što je time dala naslutiti da su oni par, da ne razmišlja o tome da ga ostavi, pa se doista počeo baviti mišlju kako bi to bilo rješenje svih njihovih problema. Gotovo svih. No pogled na unutrašnjost kamp-kućice vratio ga je u stvarnost. Sve je teže pamtio kako je izgledala prije petnaest mjeseci kad su Amy i Timmy ušli u njegov život: uza stijenju police za njegove knjige, improvizirane od sanduka za naranče, dva vrča, dva tanjura i jedna zdjela za juhu, dovoljno za njegove potrebe, uredno složenim u ormariću, upadljivo čista kuhinja i zahod, njegova mekana postelja pod pokrivačem od pletenih, vunelih kvadratića, jedan viseći ormarić dostatan za njegovu oskudnu garderobu, ostale stvarčice u kutijama uredno složenima u pretincu pod klupom. Nije mogao tvrditi da je Amy prljava, neprestano se prala, prala kosu, prala ono malo svoje odjeće. Sate i sate odlazio je po vodu do slavine ispred

Kuće na klisuri kojom su se smjeli koristiti. Nije prestajao donositi plinske boce iz trgovine mješovitom robom u Lydsettu, pa je u kampku-ćici bilo uvijek vlažno i maglovito od kotlića, iz kojeg se vječito isparavala vrela voda. No Amy je bila nepopravljivo neuredna.

Odjeću bi ostavila tamo gdje ju je spustila, cipele bi gurnula pod stol, gaćice i grudnjake nagurala pod jastuke, a Timmyjeve igračke bile su razbacane po podu i stolu. Šminkom, svojom jedinom ekstravagancijom, napunila je jedinu policu u tijesnoj tuš-kabini, a načete i otvorene kutije i bočice nalazio je i u ormariću za hranu. Nasmiješio se zamišljajući *commandera* Adama Dalgliesha, toga nesumnjivo pedantnoga udovca, kako se probija kroz taj svinjac da bi s njima razgovarao i provjerio jesu li oni pogodni čuvari larksokenske vjetrenjače.

Zatim životinje. Bila je neizlječivo zaljubljena u prirodu, pa su rijetko živjeli bez osakaćene, napuštene ili gladne životinje. Galebovima su prali krila uprljana naftom, zatvarali ih u krletke, a zatim oslobađali. Jednom im je dolutao pas mješanac kojeg su nazvali Herbert, velik, neproporcionalno građen, tužna i mrzovoljna izgleda; bio im je vjeran nekoliko tjedana, nezasitno proždirao pseće konzerve i kekse i time uništio kućni budžet. Na sreću, Herbert je naposljetku odlutao, na Amynu veliku žalost, jer ga više nikada nije vidjela premda je njegova uzica još visjela na vratima kućice, mlohavi podsjetnik njezine ucvi-ljenosti. A sada su imali dva crnobijela mačića što ih je našla napuštene na travi uz rub obalne ceste kad su se vraćali kombijem iz Ipswicha. Amy mu je vrisnula da stane, zgrabila mačića, zabacila glavu te urlajući psovala ljude i njihovu okrutnost. Spavali su na Amynu krevetu, pili odreda iz svih tanjurića mlijeko ili čaj, neobično poslušno trpjeli Timmyjeve žestoke izljeve ljubavi i, na sreću, zadovoljavah se najjeftinijim konzervama mačje hrane. Bio je ipak sretan što su s njima, jer su, čini se, bih nekakvo jamstvo da ga Amy neće napustiti.

Našao ju je - često je upotrebljavao tu riječ kao da govori o posebno lijepom kamenu što ga je more izbrusilo

- prošle godine, jednoga poslijepodneva potkraj lipnja. Sjedila je na šljunčanoj plaži i netremice gledala more, rukama obuhvativši koljena. Timmy je spavao na malom pro-stiraču do nje, u modroj čupavoj vreći za spavanje ukrašenoj vezenim patkama, iz koje je virilo njegovo okruglo lice, spokojno i ružičasto, poput porculanske lutke, s nježnim trepavicama što su treperile nad punašnim obrazima. Bilo je i na njoj nekakve pravilnosti i umjetne privlačnosti

lutke - gotovo okrugla glava na dugom, nježnom vratu, prćast, pjegav nos, mala usta s punom, lijepo oblikovanom gornjom usnom, gusta, kratka, prirodna kosa, prvobitno plava a sada sa svijetlonarančastim vršcima koji su se ljeskali na suncu i podrhtavali na povjetarcu, pa se ponekad činilo da cijela glava, za razliku od trupa, odiše pravim životom, i tada mu je nalikovala na blistav egzotični cvijet. Sjećao se svake pojedinosti s toga prvog susreta. Na sebi je imala izbljedjele traperice i bijelu pripijenu majicu pod kojom su se isticale ispupčene bradavice na čvrstim dojčkama; pamučna tkanina kao da je bila preslaba zaštita od prohladnog povjetarca. Dok joj se polako približavao -kao prijatelj, pazeći da je ne uplaši - okrenula se prema njemu i dobacila mu dug i znatiželjan pogled iz neobičnih, kosih, plavoljubičastih očiju.

- Ja sam Neil Pascoe - rekao je kad je stao pred nju.

- Živim u onoj kamp-kućici na rubu klisure. Baš se spremam skuhati čaj. Jeste li za šalicu čaja?

- Nemam ništa protiv, ako ga vi skuhate. - Rekavši to, okrenula je glavu i ponovno se zagledala u more.

Pet minuta kasnije doklizao se niz pješčanu padinu, u svakoj ruci šalica iz koje se prelijevao čaj. - Mogu li sjesti?

- Samo izvolite. Plaža je besplatna.

Sjeo je do nje, pa su zajedno i šutke promatrali horizont. Sjećajući se toga, čudio se svojoj drskosti, prividnoj neizbježnosti i prirodnosti toga prvog susreta. Tek za nekoliko minuta skupio je hrabrosti da je upita kako je došla na plažu.

Slegnula je ramenima. - Autobusom do sela, a zatim pješice.

- Dug put s djetetom na rukama.

- Naviknula sam na dugo pješčenje s djetetom na rukama.

Stao ju je oprezno ispitivati, pa mu je sve ispričala ne tugujući nad svojom sudbinom, gotovo nezainteresirano, kao da se sve to dogodilo nekom drugom. Nije to bila neobična priča. Živjela je u malom privatnom hotelu u Cro-meru, na socijalnoj pomoći. Živjela je i u napuštenoj kući u Londonu, ali je pomislila da bi bilo ugodnije kad bi dijete bilo ljeti malo na morskom zraku. No to joj nije uspjelo.

Zapravo, žena u hotelu nije htjela djecu, a mogla je postići bolju cijenu s nadolazećim ljetnim praznicima. Amy je mislila da je ne bi izbacili, ali nije htjela ostati, ne s tom babetinom.

- Zar vam ne može pomoći djetetov otac?

- Nema. oca. Zapravo, imao je oca... Hoću reći, nije Isus Krist, ali sada ga nema.

- Hoćete li reći da je umro ili otišao?

- Što ja znam? Kad bih znala tko je otac, znala bih i gdje je, ne? Ponovno su zašutjeli, i ona je povremeno pila gutljaj po gutljaj čaja. Zatim se dijete pomaknulo i zakmečalo.

- Slušajte - oglasio se nekoliko minuta kasnije. - Ako ne možete nigdje drugdje u Cromeru naći smještaj, možete neko vrijeme stanovati sa mnom u kamp-kućici. Znae - brzo je dodao - imam još jednu prostoriju. Malena je, ima mjesta samo za jedan ležaj, ali bit će dobra za neko vrijeme. Znam da sam na osami, ali plaža je blizu, pa je zgodno za dijete.

Ponovno ga je stala promatrati značajnim pogledom, u kojem je tada prvi put, s nelagodom, otkrio iskru inteligencije i proračunatosti.

- U redu - odgovorila je. - Ako ništa ne nađem, sutra ću ponovno doći. Ležao je dugo budan te noći pomalo se nadajući, pomalo strahujući da će doći. I došla je idućega dana poslije podne noseći Timmvja na boku, a ostalu imovinu u na-prtnjači. Zaposjela mu je kamp-kućicu i život. Nije znao je li ono što za nju osjeća ljubav, simpatija ili sućut, ili nekakva mješavina svih tih osjećaja. Znao je samo da se u njegov tjeskobni život pun briga uvukao još jedan strah gotovo iste jačine - strah da bi ga ona mogla napustiti.

Živio je u kamp-kućici više od dvije godine uzdržavajući se od stipendije što ju je dobio od svog sveučilišta na sjeveru zemlje radi proučavanja utjecaja industrijske revolucije na seoski obrt u Istočnoj Angliji. Već je s disertacijom bio pri kraju, ali posljednjih je šest mjeseci gotovo prestao raditi na njoj, pa se potpuno predao svojoj strasti - borbi protiv nuklearne energije. Iz kamp-kućice, na samom rubu klisure iznad mora, vidio je larksokensku nuklearnu elektranu kako se oštro ocrtava na obzoru, nepokolebljiva kao i njegova volja da joj se usprotivi, simbol i prijatnja. Iz kamp-kućice vodio je malobrojnu organizaciju SVI PROTIV NUKLEARKE, skraćeno ESPEN. Bio je i njezin osnivač i predsjednik. Kamp-kućice domogao se pukim slučajem. Vlasnik Kuće na klisuri bio je Kanađanin koji ju je, vraćajući se korijenima, kupio u napadaju nostalgije da bi u njoj boravio preko praznika. Pedeset godina prije toga dogodilo se ubojstvo u Kući na klisuri. Sasvim obično ubojstvo: mužu papučaru prekipjelo je, pa je zgrabio sjekiru i ubio svoju jezičavu ženu. No kad već u tom ubojstvu nije bilo ničega zanimljivog ni tajanstvenog, krvi je bilo napretek. Kad je Kanađanin kupio kuću, do ušiju njegove žene doprle su slikovite priče o zidovima poprskanima krvlju i smrskanim mozgom, pa je izjavila da nema namjere ondje živjeti ni ljeti ni u bilo

koje drugo doba. Upravo osama te kuće, nekada privlačne, pobuđivala je sada grozu i odbojnost. Da problem bude veći, lokalna urbanistička služba nije pokazala sluha za vlasnikove pretjerane ambicije u projektu za adaptaciju kuće. Razočaran kućom i svim tim poteškoćama, vlasnik je na prozore pribio daske i vratio se u Toronto misleći kako će se jednoga dana vratiti i konačno odlučiti što će učiniti s tom kućom koju je tako nerazborito kupio. Prijašnji vlasnik ostavio je iza kuće prostranu, staromodnu kamp-kućicu, pa ju je Kanadanin bez mnogo priče iznajmio Neilu za dvije funte na tjedan, jer mu se činilo korisnim da ima nekoga tko će nadgledati posjed. I tako je kamp-kućica postala i Neilov dom i ured iz kojeg je vodio kampanju protiv nuklearne energije. Trudio se da ne razmišlja o datumu - dotad je bilo još šest mjeseci - kada će prestati stizati stipendija, pa će morati naći posao. Znao je da će nekako morati ostati na tom malom poluotoku i imati na oku tu nakaznu zgradurinu koja je vladala i njegovom maštom i vidikom.

A sad se njegovoj budućoj nesigurnoj financijskoj situaciji pridružila još jedna nova i veća opasnost. Prije pet mjeseci otišao je u elektranu na dan posjeta i tom je prilikom Hilary Robarts, vršiteljica dužnosti upravitelja administrativnoga odjela, održala kratko uvodno predavanje. Prigovorio je gotovo svemu što je ona rekla, pa se ono što je trebalo biti informativni uvod za javnost pretvorilo u javnu svađu. U sljedećem izdanju svog biltena izvijestio je o tom događaju riječima koje su, kako je poslije shvatio, bile nerazborite. Tužila ga je zbog klevete. Parnica je bila zakazana za četiri tjedna, i on je znao da ga čeka propast, dobio parnicu ili je izgubio. Ako ona ne umre u idućih nekoliko tjedana... a zašto bi umrla? - to bi mogao biti kraj njegova života na tom poluotoku, kraj njegove organizacije, kraj svega što je planirao i kanio provesti.

Amy je tipkala adrese na omotnice u kojima je slao bilten. Već ih je otipkala poveću hrpu, pa je počeo presavijati pamflete i stavljati ih u omotnice. Taj posao nije bio lagan. Pokušavao je uštedjeti na veličini i kvaliteti, pa je morao paziti da omotnice ne puknu. Slao je bilten na dvjesta pedeset adresa, ali je samo malo primalaca aktivno pomagalo ESPEN. Većina nije organizaciji plaćala ni članarinu. Pamflete su samoinicijativno slali predstavnicima vlasti, mjesnim tvrtkama i tvornicama u okolici Lark-sokena i Sizewella. Pitao se koliko primalaca uopće pročita taj bilten, pa ga je iznanada zahvatio grč tjeskobe i neraspoloženja pri pomisli na ukupne troškove toga pothvata, koliko god bio neznatan. A toga mjeseca bilten mu i nije bio

baš najbolji. Kad ga je ponovno pročitao prije negoli ga je uložio u omotnicu, činilo mu se da je nesređen, a tema nesuvisla. Glavni mu je cilj bio pobiti sve češće tvrdnje da se nuklearnom energijom mogu izbjeći štetne posljedice efekta staklenika na okoliš, ali njegovi prijedlozi - od primjene sunčeve energije do nadomješta-nja običnih žarulja onima koje troše sedamdeset i pet posto manje energije - doimali su se naivno i neuvjerljivo. U svom je članku tvrdio da električna struja dobivena nuklearnom energijom doista ne može stvarno nadomjestiti naftu i fosilna goriva ako se na svijetu ne sagradi, u pet godina od 1995, šesnaest novih reaktora na tjedan, program koji je nemoguće provesti, a kad bi i bio provediv, nedopustivo bi povećao nuklearnu opasnost. No te je statističke podatke, kao i sve ostale brojke, povadio iz raznih izvora, pa im je nedostajalo vjerodostojnosti. Sto god je napisao nije bilo njegovo. Ostatak biltena ispunio je nizom nesređenih, uobičajenih stravičnih priča, uglavnom već objavljenih, o zataškavanju sigurnosnih propusta, sumnjama u sigurnost nuklearnih elektrana sa zastarjelim ma-gnox-reaktorima, neriješenom problemu skladištenja i prijevoza nuklearnog otpada. Osim toga, za ovaj broj jedva je našao nekoliko suvislih priloga za rubriku »pisma čitatelja«; gdje kad mu se činilo da ESPEN-ov bilten čitaju samo idioti na sjeveroistoku Norfolka i nitko drugi.

Amy je i dalje ključala po slovima pisaćeg stroja, a tipke su uporno zapinjale.

- Neil, ovo je grozna mašina. Adrese bih brže napisala rukom.
- Bolja je otkako si je očistila, a i slova su ljepša s novom vrpcom.
- Ipak je jeziva. Zašto ne kupiš drugu? Uštedjela bi nam vrijeme.
- Ne mogu je sebi priuštiti.
- Ne možeš sebi priuštiti novi pisaći stroj, a misliš da možeš spasiti svijet!
- Ne treba ti imovina, Amy, da spasiš svijet. Isus Krist nije imao ništa, ni doma, ni novaca, ni imovine.
- Čini mi se da si rekao kad sam došla ovamo kako nisi religiozan. Uvijek bi se čudio kad se sjetila nekih njegovih izjava prije nekoliko mjeseci premda se činilo da ne mari mnogo za njega.
- Ne vjerujem da je Krist Bog. Ne vjerujem da ima Boga. Ali vjerujem u njegov nauk.
- Ako on nije Bog, ne razumijem zašto je toliko važno što je naučavao. Ipak, sjećam se samo onoga o pružanju drugog obraza, ali ne vjerujem u to. To je blesavo. Ako te netko udari po lijevom obrazu,

udari ti njega po desnom, samo jače. U svakom slučaju, znam da su ga raspeli, ali to mu nije koristilo. To će se i tebi dogoditi kad pružiš drugi obraz.

• Tu negdje imam Bibliju - reče on. - Mogla bi čitati o Njemu ako hoćeš. Počni s Markovim evanđeljem.

• Ne, hvala. Imala sam toga i previše u domu.

• Kakvom domu?

• U domu, prije nego što se mali rodio.

• Kako si dugo bila ondje?

- Dva tjedna. Dva tjedna, a i to nije bilo navrh glave. Tada sam pobjegla i pronašla napuštenu kuću.

- Gdje si je našla, tu kuću?

- U Islingtonu, Camdenu, King's Crossu, Stoke Ne-wingtonu. Je li uopće važno? Sad sam ovdje, je li tako?

- U redu, Amy.

Zadubljen u misli, gotovo je zaboravio da mora presa-vijati biltene.

- Slušaj - reče Amy - ako mi ne želiš pomoći s tim omotnicama, mogao bi promijeniti brtvu u pipi. Kaplje već nekoliko tjedana, pa Timmy neprestano pada u blato.

- Dobro - odgovori Neil. - Odmah ću to učiniti.

Izvadio je alat iz gornjeg dijela ormara, daleko od Tim-myjevih ruku. Bio je sretan što je izišao na zrak. U posljednjih nekoliko tjedana sve ga je više gušilo u kamp--kućici. Vani se sagnuo da kaže nekoliko riječi Timmyju zarobljenom u ogradici. On i Amy nakupili su na plaži oblutke, birajući one s rupom. Nanizao ih je na čvrstu uzicu i objesio duž jedne strane ogradice. Timmy bi provodio sate sretno udarajući oblutkom o oblutak ili o šipke, ili bi, kao sada, pokušavao strpati oblutak u slinava usta. Katkada bi nešto gugutao pojedinim kremenim oblucima kao da ih kori, zatim bi iznenada pobjednički kriknuo. Neil se klečeći uhvatio za šipke na ogradici, protrljao nos o Timmyjev, i dijete ga je nagradilo širokim osmijehom koji mu je razgalio srce. Bio je neobično nalik na majku -ista okrugla glava na nježnom vratu, ista lijepo oblikovana usta. Samo su njegove široke razmaknute oči bile drukčije, velike plave kugle, a iznad njih guste ravne obrve koje su Neila podsjećale na blijede, krhke gusjenice. Nježnost što ju je osjećao prema djetetu bila je ista, premda različita, kakvu je osjećao prema njegovoj majci. Nije mogao zamisliti život na tom poluotoku bez njih.

No, s pipom se uzalud mučio. Koliko god se trudio, nije uspio ključem

pomaknuti vijak. I manji kućanski popravci nadilazili su njegove snage. Već je čuo Aryn podrugljivi glas. - Hoćeš promijeniti svijet, a ne znaš promijeniti brtvu. - Za nekoliko minuta odustao je od posla, ostavio alat pred kućom, prišao rubu klisure i spustio se na plažu. Šljunak mu je škripao pod nogama dok je prilazio moru, a zatim je uza samu vodu gotovo bjesomučno odbacio cipele. Kad bi mu teret tjeskobe zbog propalih ambicija i nesigurne budućnosti postao pretežak, došao bi na plažu da nađe mir. Nepomično bi stajao promatrajući izbrazdanu krivulju valova koji su se propinjali, slušajući šum uskovitlane pjene što se lomila na njegovim nogama, gledajući široke vodene lukove kako se ukrštaju oplakujući meki pijesak pa uzmiču ostavljajući tanak rub pjene. No danas ni to čudo, koje se neprekidno ponavljalo, nije uspjelo smiriti njegov duh. Zagledao se u horizont očima koje ništa nisu vidjele i razmišljao o svom sadašnjem životu, beznadnoj budućnosti, o Amy, o svojoj obitelji. Gurnuvši ruku u džep, napipao je zgužvanu omotnicu posljednjega majčica pisma.

Znao je da su se njegovi roditelji razočarali u njemu. Premda mu to nisu nikada otvoreno rekli, aluzije su bile dovoljno jasne i djelotvorne: »Gospođa Reilly stalno me. pita što Neil radi. Ne bih joj rado rekla da živiš u kamp--kućici i da nemaš pravoga posla.« Nipošto joj ne bi rekla da živi ondje s nekakvom djevojkom. Pisao im je o Amy, jer su mu neprekidno prijetili da će ga posjetiti. Premda je to smatrao nevjerojatnim, pomisao na njihov posjet samo je pojačala nepodnošljivu tjeskobu u njegovu životu ionako izmučenom tjeskobama.

»Primio sam privremeno neudanu majku, a ona mi zauzvrat tipka. Ne brinite, neću vas iznenaditi s nezako- ~* nitim sinom.« Posramio se kad je poslao to pismo. Ta jeftina šala bilo je izdajničko nijekanje Timmyja kojega je volio. A nije bila ni smiješna ni utješna niti njegovoj majci. Njegovo je pismo potaknulo bujicu gotovo nesuvislih prijetnji, neugodnih prigovora i aluzija na moguću reakciju gospođe Reilly ako to ikada dozna. Samo su se njegova dva brata potajno složila s njegovim načinom života. Nisu studirali, i njihov posve drugačiji, ugodni život - kuće u ekskluzivnim naseljima, spavaće sobe sa zasebnim kupaonicama, kamini s umjetnom žeravicom u salonima, zaposlene supruge, novi automobili svake dvije godine, suzakup kuće na Mallorci - omogućavao je obojici ugodne samozadovoljne usporedbe, a znao je da one uvijek završavaju istim zaključkom: da se on mora trgnuti, da to što radi

nije pošteno kad su se mama i tata toliko žrtvovali da ga pošalju na studij, da se pokazalo kako je to bačen novac.

Nije ništa o tome pričao Amy, ali bi joj to rado bio povjerio da je pokazala imalo zanimanja. No nije ga ispitivala o prošlosti niti mu je išta rekla o sebi. Njezin glas, tijelo, miris poznavao je kao sama sebe, ali nije znao o njoj ništa više no onoga dana kad je ušla u njegov život. Nije tražila socijalnu pomoć govoreći da ne želi posjete nikakvih njuškala u kamp-kućicu da vide spavaju li ona i Neil u jednoj postelji. Shvaćao ju je. Ni on nije htio da dolaze, ali je smatrao da bi za Timmyjevo dobro trebala primiti ono što nude. Nije joj davao novac, ali ih je oboje hranio, a to je bilo teško sa stipendijom. Nitko je nije posjećivao, nitko telefonirao. Gdje kad bi primila razglednicu, obično iz Londona, s nekoliko bezličnih, beznačajnih riječi, ali nikada, koliko mu je bilo poznato, nije na njih odgovarala.

Imali su malo zajedničkog. Povremeno mu je pomagala za ESPEN, ali nikada nije znao koliko se pritom doista angažirala. Znao je da smatra njegov pacifizam glupim. Trebao se samo sjetiti razgovora toga jutra.

- Slušaj, da mi u susjedstvu živi neprijatelj, da ima nož, pištolj i mitraljez, a da i ja imam isto, ja svoje oružje ne bih odbacila prije njega. Slušaj, rekla bih mu, baci nož, zatim pištolj, zatim mitraljez. On i ja u isto vrijeme. Zašto da ja svoje bacim, a njemu dopustim da svoje zadrži?
- Ali... jedno od vas mora početi, Amy. Moraju se otvoriti vrata povjerenju. Bili posrijedi ljudi ili narodi, moramo naći vjeru da otvorimo svoje srce, pokažemo ruke i kažemo: »Pogledaj, nemam ništa osim humanosti. Stanujemo na istom planetu. Svijet je pun patnji, ali mi ih ne moramo povećavati. Strahu mora doći kraj.«
- Ne znam - tvrdoglavo je nastavila - zašto bi onaj drugi morao baciti oružje kad dozna da ga ja nemam.
- Zašto bi ga morao zadržati? Tebe se više ne mora bojati.
- Zadržat će ga zato što mu se sviđa osjećaj da ga ima i zato što bi ga mogao upotrijebiti jednoga dana. Voli moć i voli znati da me ima u vlasti. Iskreno govoreći, Neil, ti si katkad strašno naivan. Takvi su ljudi.
- Tako se više ne može raspravljati, Amy. Ne govorimo o noževima, pištoljima i mitraljezima. Govorimo o oružju koje nitko od nas ne može upotrijebiti a da ne uništi sama sebe, vjerojatno i naš planet. Ipak je od tebe lijepo što pomažeš ESPEN-u, kad već ne možeš suosjećati sa mnom.

- ESPEN je nešto drugo - rekla je. - I suosjećam s tobom, naravno. Samo mislim da gubiš vrijeme pišući pisma, držeći govore, odašiljajući te pamflete. Nikakve koristi od toga. Moraš se boriti protiv njih njihovim sredstvima.
- Ipak to koristi. U cijelom svijetu ljudi marširaju, demonstriraju, brinu se da se njihov glas čuje, daju moćnicima do znanja da žele mir u svijetu za sebe i svoju djecu. Sasvim obični ljudi poput tebe.
- Ja nisam sasvim obična žena! - gotovo je povikala. - Ne trpaj me u tu kategoriju! Ako ima sasvih običnih ljudi, ja nisam ta.

- Oprosti, Amy, nisam mislio ništa loše.

- Onda šuti!

Samo im je nešto bilo zajedničko: nisu jeli meso.

- Ja sam vegetarijanac - rekao joj je ubrzo nakon njezina dolaska u kamp-kućicu. - Ne očekujem od tebe da i ti to budeš, ni od Timmyja.
- Dok joj je to govorio, razmišljao je o tome je li Timmy uopće dovoljno velik da jede meso. - Možeš povremeno kupiti odreske u Norwichu ako želiš.
- Što je za tebe dobro, dobro je i za mene. Životinje ne jedu mene, pa neću ni ja njih.

- A Timmy?

- Timmy jede ono što mu dajem. Nije izbirljiv.

I nije bio. Neil nije mogao zamisliti prilagodljivije i zadovoljnije dijete. Putem oglasa u Norwichu kupio mu je rabljenu ogradicu i dovezao je kombijem kući. Ondje bi Timmy satima puzao ili se dizao držeći se za šipke i pokušavao stajati hvatajući ravnotežu, a pritom bi mu se gumene gaćice s pelenicom obavezno spustile do koljena. Kad se ne bi uspio popeti, pobjesnio bi, čvrsto sklopio oči, otvorio usta, najprije zadržao dah, a zatim stao kričati iz svega glasa tako snažno da bi Neil pomislio kako će se sletjeti cijeli Lydsett da vidi tko od njih dvoje muči dijete. Amy ga nikad nije udarila, nego bi ga naglo podignula, tresnula na krevet i rekla: - Što se dereš?

- Ne bi li trebala ostati uz njega? Mogao bi umrijeti kad tako zadržava dah.

- Ti si lud! Neće umrijeti. Od toga se ne umire. Želio ju je premda mu je bilo jasno da ona njega ne želi i da se više nikada neće izložiti riziku da je netko odbaci. Druge večeri povukla je zavjesu između njegova i svoga kreveta, te mirno prišla njegovoj postelji i stala ga ozbiljno promatrati. Bila je gola. - Slušaj, Amy, ne moraš mi plaćati.

- Ja nikada ništa ne plaćam, barem ne na ovaj način. No, neka bude

kako želiš. - Zastala je, a zatim rekla:

- Da nisi možda peder?
- Nisam. Samo ne volim prolazne veze.
- Želiš li reći da ih ne voliš ih' da ih ne smiješ imati?
- Htio sam reći da ih ne smijem imati.
- Da nisi ipak religiozan?
- Nisam religiozan, ne u uobičajenom smislu. Samo mislim da je seks i previše važan da bi se čovjek njime poigravao. Vidiš, da spavamo zajedno i da te... razočaram, mogli bismo se posvađati i ti bi možda otišla. Osjetila bi da moraš otići. Otišli biste, ti i Timmy.
- Pa što kad bih otišla?!
- Ne bih htio da odeš, ne zbog nečega što sam ja učinio.
- Ili nisi učinio. Dobro, recimo da imaš pravo. - Ponovno je zastala pa dodala: - Bilo bi ti, znači, krivo kad bih otišla?

- Bi - rekao je. - Bilo bi mi krivo.

- Naposljetku uvijek odem, ali nikome još dosad nije bilo krivo.

Bio je to jedini put da mu je prišla radi seksa, i znao je da će to biti i posljednji. Spavali su tako daje Timmyjev krevetić bio uklinjen između njegove postelje i zavjese. Kad bi se noću probudio zato što se dijete pomaklo, znao bi pružiti ruke i čvrsto obuhvatiti šipke želeći strgnuti tu krhku prepreku, simbol nepremostiva jaza između njih. Ležala je blizu njega, podatna i privlačna poput sirene, tako blizu da je mogao čuti spuštanje i dizanje njezinih dojki u skladu s gotovo nečujnim uzdasima mora. Njegovo je tijelo žudjelo za njom. Tada bi zagnjurio lice u zgužvani jastuk stenjući od beznadne potrebe za njom. Sto li je mogla vidjeti u njemu da ga poželi, osim te jedne noći... je li to bilo iz zahvalnosti, sućuti, znatiželje ili dosade? Mrzio je svoje tijelo, koštunjave noge iz kojih su stršala kvrgava koljena, male žmirkave oči, preblizu usađene, rijetku bradu koja nije mogla prikriti mlohava usta i nejaku bradu. Povremeno ga je mučila i ljubomora. Premda nije imao dokaza, uvjeravao je sama sebe da ona ima drugoga. Znala je reći da bi prošetala sama plažom, a on bi gledao za njom uvjeren da će se sastati s ljubavnikom. A kad bi se vratila, zamišljao je da vidi sjaj u njezinoj koži, zadovoljan osmijeh zbog neizbrisive sreće, gotovo je osjećao izdajnički miris ljubavi na njoj. S fakulteta su mu javili da mu neće produžiti stipendiju. Ta odluka nije ga iznenadila; već su ga bili upozorili na to. Štedio je od stipendije koliko god je mogao nadajući se da će sakupiti malu svotu koja bi mu pomogla da izdrži dok se ne zaposli. Bilo gdje, samo da mu dovoljno plate da može živjeti, omogućiti mu da ostane na poluotoku i

na-

, štavi kampanju. Pretpostavljao je da bi mogao voditi ESPEN i iz drugih dijelova zemlje, ali je znao da je njegova organizacija trajno povezana s larksokenskim poluotokom, kamp-kućicom, s tom osam kilometara udaljenom betonskom masom koja je snažno ovladala njegovom voljom i maštom.

Ispitao je teren kod mjesnih poslodavaca, ali nisu gorjeli od želje da zaposle poznatog agitatora; ni oni koji su bili pobornici antinuklearne kampanje nisu mu mogli ponuditi posao. Možda su se bojali da će previše energije trošiti na kampanju. Njegov se mali kapital polako topio zbog posebnih troškova za Amy, Timmyja, pa i za mačke. A sada mu je još prijetila i ta parnica zbog klevete, ali to više nije bila prijetnja nego zbilja.

Kad se deset minuta kasnije vratio u kamp-kućicu, ni Amy više nije radila. Ležala je na krevetu gledajući u strop, a Smudge i Whisky smotali su joj se na trbuhu.

- Ako se nastavi parničenje s Hilary Robarts - reče naglo gledajući je odozgo - trebat ću novaca. Nećemo moći živjeti kao dosad. Moram nešto smisliti.

Naglo se uspravila i zagledala u njega. Mačići puhnu-še i razbježaše se. - Hoćeš li time reći da se moramo pokupiti i otići?

Prvo lice množine ganulo bi ga u normalnim okolnostima, ali ga sada gotovo i nije zamijetio. - Možda.

- Ali zašto? Pa nećeš naći ništa jeftinije od kamp-kućice. Pokušaj naći jednokrevetnu sobu za dvije funte na tjedan! Sretni smo, do đavola, da smo ovdje.
- Ali ovdje nema posla, Amy. Morat ću naći posao budem li morao platiti veliku odštetu. A to znači da treba ići u London.

• Kakav posao?

• Bilo kakav. Imam fakultetsku diplomu.

- Kakvog li smisla ima otići odavde ako i nema posla. Možeš na socijalno. Primati potporu.

- Time neću platiti odštetu.

• Pa, ako ti već moraš otići, ja ću ostati i plaćati najamninu. Na koncu konca, vlasniku je svejedno. Dobit će svoje dvije funte tko god mu plaćao.

• Ne možeš ovdje živjeti sama.

• Zašto? Živjela sam i u gorim stanovima.

• Od čega ćeš živjeti? Kako ćeš do novca?

- Kad odeš, mogla bih zatražiti socijalnu pomoć, zar ne? Pa, neka pošalju svoja njuškala, baš me briga. Neće moći reći da spavam s tobom ako te nema. Osim toga, imam nešto na računu u poštanskoj štedionici.

Beščutnost i ravnodušnost tog prijedloga pogodila ga je u srce. S gađenjem je osjetio kako ga obuzima samo-sažaljenje koje nije mogao potisnuti.

- Amy, želiš li zaista da odem? - upita.
- Ne budi glup. Samo sam se šalila. Doista, Neil, trebao bi se vidjeti kako izgledaš dok govoriš o siromaštvu. Možda neće ni biti suda.
- Nego što da će ga biti, osim ako Robartsova ne povuče tužbu. Već su odredili ročište.

- Mogla bi odustati od tužbe, a mogla bi i umrijeti. Mogla bi se utopiti dok navečer pliva poslije vijesti u devet sati, u tome je točna kao urica, sve do prosinca.

- Tko ti je to rekao? Odakle znaš da navečer pliva?
- Ti si mi rekao.
- Ne sjećam se.

- Onda je to bio netko drugi, možda jedan od redovitih gostiju »Junaka«. To valjda nije nikakva tajna.
- Neće se utopiti. Izvrsna je plivačica. Ne bi se nepromišljeno izlagala riziku. Osim toga, ne želim joj smrt. Ne možeš propovijedati ljubav a provoditi mržnju.
- Ja mogu... mogla bih joj poželjeti smrt. Možda će je se Zviždač dočepati. Ili ćeš možda ti dobiti parnicu, pa će ona tebi platiti odštetu. To bi bio štos.
- Nemoguće. Razgovarao sam s pravnikom u Savjetovalištu za građane kad sam u petak bio u Norwichu. Rekao mi je da je stvar ozbiljna i da je tužba opravdana. Savjetovao mi je da uzmem odvjetnika.
- Pa uzmi ga!
- Kako? Odvjetnici su skupi.

- Traži da te oslobode od plaćanja sudskih troškova. Stavi oglas u bilten i zamoli da ti pošalju novčane priloge.
- Ne mogu. Već mi je teško objavljivati bilten uz takve troškove za papir i poštarinu.
- Nešto ću smisliti - reče Amy neočekivano ozbiljnim glasom. - Pred nama su još četiri tjedna. Još se može svašta dogoditi. Ne brini. Sve

će biti u redu. Slušaj, Neil, obećavam ti da do te parnice neće ni doći. - I koliko god to bilo nelogično, njezine su ga riječi na trenutak ohrabrile i utješile.

7

Bilo je šest sati, i u Nuklearnoj elektrani Larksoken tjedni se sastanak šefova odjela približavao kraju. Trajao je trideset minuta dulje no obično; doktor Alex Mair zastupao je mišljenje, koje bi inače mogao progurati žustrim vođenjem sastanka, da nakon tri sata rasprave ne treba očekivati nikakve originalne priloge. Međutim, dnevni red bio je vrlo opsežan: nacrt revidiranoga pravilnika o sigurnosti; racionalizacija unutrašnjeg ustrojstva sa sadašnjih sedam na tri odjela: tehnički odjel, proizvodnja i materijali; izvještaj okružnoga kontrolnog laboratorija o praćenju zagađenosti okoliša; prijedlog dnevnog reda za sastanak s mjesnim odborom za vezu. Ta godišnja »fešta« bila je zahtjevna ali korisna akcija za odnose s javnošću, i trebalo ju je brižljivo pripremiti, jer je uključivala predstavnike zainteresiranih ministarstava, mjesnih vlasti, policije, protupožarnih i vodoprivrednih službi, Nacionalnoga farmerskog saveza i Udruženja zemljoposjednika. Mair je katkada proklinjao taj posao i vrijeme što bi ga na njega trošio, ali je znao koliko je važan. Tjedni sastanak održavao se u njegovu uredu za konferencijskim stolom smještenim ispred prozora koji je gledao na jug. Smračivalo se, i velika staklena površina preobrazila se u crni pravokutnik u kojem su se odražavala njihova lica nalik na sablasne, bestjelesne glave noćnih putnika u osvjetljenu željezničkom vagonu. Slutio je da bi neki šefovi odjela, posebice Bili Morgan, glavni inženjer, i Stephen Mansell, direktor Odjela za održavanje, više voljeli opušteniju atmosferu u njegovu salonu u susjednoj prostoriji, niske, udobne naslonjače, nekoliko sati bezbrižna razgovora bez dnevnog reda, kasnije možda i poneko piće u mjesnom *pubu*. No to nije bio njegov stil rukovođenja.

Sklopio je tvrde korice mape u koju je njegova osobna tajnica pedantno uložila sve potrebne spise i predmete, označivši ih odgovarajućim brojevima, te upitao: - Ima li još nešto? - Rekao je to tonom kojim je nedvojbeno htio dati na znanje da je sastanak završen.

No nije se uspio tako lako izvući. Njemu zdesna sjedio je, kao i obično, Miles Lessingham, tehnički direktor. Odraz njegove glave na

staklu nalikovao je na hidrokefalnu lubanju. Svrnuvši pogled s odraza na lice, Mair nije zamijetio neku razliku. Zbog jakih svjetiljki nad njihovim glavama tamne su sjene još više isticale Lessinghamove duboko usađene oči, a znoj mu je blistao na široku, pristavu čelu na koje se spustio nestašni čuperak svijetle kose.

- Predloženo mjesto - reče Lessingham protegnuvši se na stolici - ili, bolje rečeno, mjesto o kojem se priča... mislim da imamo pravo pitati je li vam ono i službeno ponuđeno. Ili možda nemamo?
 - Ne, još mi nije ponuđeno - mirno odgovori Mair. - Ta se vijest prerano proširila. Novinari su to nekako doznali, kao i uvijek, ali ne znam još ništa službeno. Nevolja je u tome što dopuštamo da nam procure važne informacije, ali za njih posljednji doznaju ljudi kojih se one tiču. Kad i ako sve bude službeno riješeno, vas sedmero doznat ćete prvi.
 - Ovdje ćemo imati ozbiljnih posljedica, Alex - reče Lessingham - ako doista odete. Već je potpisan ugovor za novi vodotlačni reaktor, a čeka nas i interna reorganizacija, koja će najvjerojatnije izazvati nezadovoljstvo; pred nama je i privatizacija elektroprivrede. Nepovoljno vrijeme za promjene na vrhu.
 - Kada je uopće povoljno? - upita Mair. - No, sve dok se to ne dogodi, ako se uopće dogodi, nema smisla raspravljati o tome.
 - Interna reorganizacija će se valjda provesti? - javi se John Standing, šef kemijskog laboratorija.
 - Nadam se, s obzirom na vrijeme i energiju što smo ih potrošili na planiranje. Iznenadio bih se kad bi promjena na vrhu utjecala na potrebnu reorganizaciju koja se već provodi.
 - Koga će postaviti na vaše mjesto? - upita Lessingham. - Nekoga poput vas ili samo tehničkoga voditelja centrale? - Pitanje nije bilo tako naivno kako je zvučalo.
 - Najvjerojatnije tehničkoga voditelja centrale.
 - Znači li to da će istraživanje otpasti?
 - Kad odem, sada ili poslije - odgovori Mair - istraživanje će otpasti. To ste i prije znali. Ja sam ga uveo i ne bih bio ni prihvatio taj posao da ga nisam mogao nastaviti ovdje. Tražio sam da mi se omogući istraživanje, i omogućili su mi ga. No istraživački rad u Larksokenu uvijek je bio anomalija. Dobro smo radili, i još radimo dobro, ali logično je da bi se trebalo istraživati negdje drugdje, u Harwellu ili Winfrithu. Ima li još pitanja.
- No Lessinghama se nije moglo smesti. - Kome ćete biti odgovorni? -

upita. - Ministru za energetiku neposredno ili Agenciji za atomsku energiju?

Mair je znao odgovor, ali mu nije htio ništa reći. - O tome se još raspravlja.

- Nesumnjivo i o manje važnim pitanjima, kao što su plaća, povlastice, raspon vaših ovlaštenja ili službeni naziv vaše funkcije. Inspektor za nuklearnu energiju zvuči vrlo prestižno. Sviđa mi se. Za što biste zapravo bili odgovorni?

Nastala je tišina. - Kad bi se znao odgovor - reče Mair - već bi se objavilo imenovanje. Nisam protiv diskusije, ali ne bi li bilo bolje da je ograničimo na pitanja u nadležnosti ovog odbora? Ima li još kakvih pitanja? - Nitko se nije oglasio.

Hilary Robarts, vršiteljica dužnosti šefa administrativnoga odjela, već je zatvorila svoju mapu. Nije postavljala pitanja, ali ostali su pretpostavljali - Mair je u to bio uvjeren - da joj je on već na sva odgovorio.

I prije negoli su se razišli, Caroline Amphlett, njegova tajnica, došla je po šalice i raspremila stol. Lessingham je kao i obično ostavio svoje papire na stolu u znak osobnoga prosvjeda protiv brda dokumentacije što su ga rađale službene sjednice svakoga tjedna. Doktor Martin Goss, šef odjela za medicinsku fiziku, bio se sav posvetio črčkanju, kao i uvijek. Papir na njegovu bloku bio je prekriven crtežima balona, ukrašenima zamršenim šarama; dio njegovih misli bio je očito zaokupljen tim strastvenim hobijem. Caroline Amphlett kretala se tiho, šarmantno i djelotvorno. Oboje su šutjeli. Posljednje tri godine radila je kao Mairova osobna tajnica, ali on nije o njoj doznao ništa više no onog jutra kad je sjela u taj isti njegov ured radi razgovora za posao. Bila je visoka, plavokosa djevojka, glatke kože, razmaknutih, sitnih očiju neobične tamnoplave boje. Mogla bi biti vrlo lijepa kad bi pokazala više živosti. Mair je slutio da je svoje povjerljivo mjesto iskorištavala da bi ostale držala podalje od sebe. Bila je najsposobnija tajnica koju je ikada imao, ali mu nije bilo drago kad mu je jasno dala na znanje da želi ostatu u Larksokenu ako i kada on ode. Iz osobnih razloga, rekla je. Mislila je, naravno, na Jonathana Reevesa, mlađeg inženjera u odjelu za održavanje. Njezin ga je izbor iznenadio, ali i razljutio, baš kao i pomisao da će se morati prihvatiti nove dužnosti s nepoznatom tajnicom. Međutim, njegovo je nezadovoljstvo bilo dublje. Nije ga privlačila takva vrsta ljepote; osim toga, smatrao ju je frigidnom. Stoga mu nije išlo u glavu da je nekakav pristavi bezveznik otkrio, a možda i istražio dubine koje on

nije ni naslutio u njihovim svakidašnjim prisnim kontaktima. Premda ga to nije previše zanimalo, povremeno se pitao nije li možda manje popustljiva, kompliciranija no što je pretpostavljao, a gdjekad bi zbunjeno pomišljao da je njezino držanje u elektrani - fasada beskrvne sekretarice predane poslu - samo brižljiva maska koja prikriva neprilagodljiviju, kompliciraniju osobu. No ako je prava Caroline bila otvorena prema Jonathanu Reevesu, ako joj se doista sviđao i ako je doista htjela toga neprivlačnoga slabića, onda nije ni zaslužila daje on, Mair, počasti svojom znatiželjom.

8

Pričekao je da šefovi odjela odu u svoje sobe, a zatim telefonirao Hilary Robarts da dođe k njemu. Bilo bi uobičajeno da ju je nekako usput ali oprezno zamolio da ostane poslije sastanka. No ono što joj je htio reći bilo je povjerljivo. Već je tjednima pokušavao smanjiti broj njihovih sastanaka nasamu za koje su svi znali. Nije se radovao tom susretu. Ona će njegove riječi shvatiti kao osobnu kritiku, koju, koliko mu je bilo poznato, malo žena rado prihvaća. Nekada je bila moja ljubavnica, razmišljao je. Bio sam zaljubljen u nju, dao joj onoliko ljubavi koliko sam mogao. Ako to nije bila ljubav, što god ta riječ značila, barem sam je želio. Hoće li mi to olakšati ili otežati razgovor s njom? Tješio se činjenicom da su svi muškarci kukavice kad se treba konačno obračunati sa ženom. Ta prva podložnost poslije rođenja, posljedica fizičke ovisnosti, bila je tako čvrsto usađena da se nije mogla potpuno iskorijeniti. Nije bio veća kukavica od ostalih pripadnika svoga spola. Što li je ono čuo neku ženu da govori u lydssettskom dućanu? -George bi sve učinio da izbjegne scenu. - I bi, naravno, jadnik. Sa svojom materničnom toplinom, svojim puderom za tijelo i dojčkama što daju mlijeko žene su se već za to pobrinule u prvim tjednima života.

Digao se kad je ušla i pričekao da ona sjedne s druge strane stola. Zatim je otvorio desnu ladicu, izvadio primjerak biltena i gurnuo joj ga po stolu.

- Jesi li već vidjela ovo? To je najnoviji bilten Neila Pascoea iz ESPEN-a.
- »Svi protiv nuklearke« - reče ona. - Pascoe i šačica loše obaviještenih histerika. Naravno, vidjela sam ga, ja sam na njegovu popisu. Dobro pazi da ga dobijem.

Letimično je pogledala bilten i vratila mu ga po stolu. On ga podigne

i stane čitati: »Mnogi su čitatelji već zacijelo doznali da me gospođica Hilary Roberts, vršiteljica dužnosti šefa Administrativnog odjela u nuklearnoj elektrani Larksoken, tužila sudu zbog navodne klevete u svibanjskom broju biltena. Naravno, najodlučnije ću se braniti protiv takve optužbe, a budući da nemam novca za odvjetnika, sam ću se braniti na sudu. I ovaj, najnoviji primjer pokazuje kako lobi zagovornika nuklearne energije ugrožava slobodu obavještavanja javnosti pa i slobodu govora. Očito je da i nakon najblaže kritike slijedi prijetnja sudskom tužbom. No sve to ima i pozitivnu stranu. Tužba Hilary Roberts pokazuje da mi, obični ljudi ove zemlje, već postizemo učinak. Bi li uopće marili za naš skromni bilten da ih ne nagoni strah? A njihova tužba, bude li uopće sudskog procesa, dat će nam publicitet diljem zemlje ako je budemo znali iskoristiti. Ni sami nismo svjesni koliko smo jaki. U međuvremenu vas obavještavam o datumu posjeta Larksokenu kako bi nas što više došlo da se zajedničkim naporima suprotstavimo nuklearnoj energiji u vrijeme određeno za postavljanje pitanja, obično prije razgledanja nuklearke.«

- Rekla sam ti da sam ga vidjela. Ne znam zašto gubiš vrijeme čitajući mi ga. On kao da želi pogoršati svoj položaj na sudu. Da ima soli u glavi, uzeo bi dobrog odvjetnika i prestao lajati.

- Ne može ga platiti, a neće moći platiti ni odštetu. -Zastao je, a zatim mirno dodao: - Mislim da bi morala odustati od tužbe u interesu nuklearke.
- Je li to naredba?
- Nisam ovlašten da te prisilim, i ti to znaš. Molim te. Nećeš ništa postići. Taj je čovjek bez prebite pare, a nije ni vrijedan truda.
- Za mene jest. Ono što naziva blagom kritikom zapravo je ozbiljna kleveta koju je razglasio na sve strane. Ništa ga ne može opravdati. Sjećaš li se stvarnoga teksta? »Žena koja reagira na Cernobil izjavljujući kako je samo trideset i jedan čovjek izgubio život, omalovažavajući najveću svjetsku nuklearnu katastrofu zbog koje je više tisuća ljudi završilo u bolnici a stotinu tisuća i više bilo izloženo opasnoj radioaktivnosti, koja je opustošila goleme površine i koja može izazvati smrt od raka u najmanje pedeset tisuća žrtava u idućih pedeset godina, takva je žena potpuno nepodobna za rad u atomskoj centrali. Sve dotle dok ondje radi, u bilo kojem svojstvu, moramo ozbiljno sumnjati da će nam ikada moći zajamčiti sigurnost u Larksokenu.« Tu se jasno navodi nestručnost. Ne bude li kažnjen, nećemo ga se nikada riješiti.

• Nisam znao da nam je zadaća riješiti se nezgodnih kritičara. Kako si to mislila postići? - Zastao je otkrivši u svom glasu prve znakove podrugljivosti i osornosti kojima je naginjao i na koje je bio bolesno osjetljiv. - On je slobodan građanin - nastavi - koji može živjeti gdje god želi. Ima pravo na svoje mišljenje. Hilary, on nije dostojan protivnik. Dovedeš li ga pred sud, pridobit će javnost za svoje ideje, a tvojima može samo naškoditi. Pokušavamo pridobiti mještane, a ne izazivati njihovo neprijateljstvo. Pusti sve to prije nego što netko osnuje fond za plaćanje njegove obrane. Dovoljan je jedan mučenik na larksokenskom poluotoku.

Dok je govorio, ona se digla i stala koračati gore-dolje prostranim uredom. Zatim je stala i okrenula se prema njemu. - Znači, samo to je posrijedi, zar ne? Ugled elektrane, tvoj ugled. A što je s mojim ugledom? Ako odustanem od tužbe, bit će to jasno priznanje da on ima pravo, da nisam podobna za rad u centrali.

- Ono što je napisao ne narušava tvoj ugled ni kod jedne važne osobe. A tužba ti neće pomoći. Ne bi bilo mudro kad bismo dopustili da povrijeđeni ponos utječe na politiku poduzeća, a kamoli daje ugrozi. Bilo bi najrazboritije da bez mnogo prašine odustaneš od tužbe. Zar su osjećaji tako važni? - Nije mogao više sjediti dok je ona koracima odmjeravala sobu. Digao se i prišao prozoru. Slušao je taj ljutiti glas, ali je više nije morao gledati. Promatrao je odraz njezina nemirnoga lika i zavijorene kose.

- Osjećaji nisu važni - ponovi. - Samo je posao važan.

- Meni su važni. A njih nisi nikada razumio, nije li tako? Život se vrti oko osjećaja. Ljubav se vrti oko osjećaja. Tako je bilo i s pobačajem. Ti si me na njega natjerao. Jesi li se ikad upitao kako mi je tada bilo, što sam trebala?

Zaboga, pomisli on, samo to ne, ne ponovno, ne sada.

- Smiješno je reći da sam te ja na to prisilio - reče on okrenutih leđa. - Kako bih te mogao prisiliti? Osim toga, mislio sam da se slažemo kako ne možeš imati dijete.

- A ne! Nije bilo tako. Kad si toliko zapeo za točnost, budimo onda točni. Bilo bi nezgodno, neugodno, neprilično, skupo, ali nije bilo nemoguće. Još nije nemoguće. Zaboga, okreni se. Pogledaj me. Tebi govorim. Ovo je važno.

On se okrene i vrati k stolu. - No, dobro - reče mirno. - Nisam se baš točno izrazio. Svakako rodi, ako baš želiš. Bit ću sretan sve dotle dok ne očekuješ od mene da budem otac. No sada govorimo o Neilu Pascoeu i ESPEN--u. Uložili smo mnogo truda da uspostavimo dobre

veze s mjesnim stanovništvom i neću dopustiti da potpuno nepotrebna sudska parnica upropasti taj trud, pogotovo ne sada kad počinjemo raditi na novom reaktoru.

- Onda to pokušaj spriječiti! Budući da razgovaramo

O odnosima s javnošću, čudim se da ne spominješ Ryana Blaney a i Scudderovu kuću. To je moja kuća, ako si zaboravio. Sto treba da učinim? Da svoj posjed predam njemu i njegovoj djeci bez plaćanja stanarine u interesu dobrih odnosa s javnošću?

• To je nešto drugo i ne tiče me se kao direktora elektrane. No reći ću ti što mislim, ako te zanima: bilo bi nepromišljeno kad bi ga izbacila samo zato što je zakon na tvojoj strani. On redovito plaća stanarinu, nije li tako? I nemoj mi reći da želiš tu kuću.

• Želim je, i te kako. Moja je. Kupila sam je i sada bih je rado prodala. Naglo se spustila na stolicu. I on je sjeo. Prisilio je sebe da gleda u te oči, i bilo mu je neugodno kad je u njima razabrao više boli nego srdžbe. - On to vjerojatno zna - reče on - pa će se iseliti kad bude mogao, ali neće biti lako. Nedavno mu je umrla žena. Ima četvero djece. Mještani s njim suosjećaju, koliko mi je poznato.

- U to ne sumnjam, osobito u »Junaku« u kojem Ryan Blaney troši gotovo sav svoj novac i vrijeme. Nisam ga spremna čekati. Ako se za tri mjeseca selimo u London, nemam mnogo vremena da sredim pitanje kuće. Ne volim takve nedovršene poslove. Želim je što prije prodati.

Znao je da je došao trenutak kad bi joj trebao odlučno reći: - Ja ću se možda preseliti u London, ali ne s tobom. - No nije mogao. Uvjerio je sama sebe da je kasno, da je kraj naporna dana, da je to najgore vrijeme za razuman razgovor. Već je bila premorena, prenapeta. Jedno po jedno. Već ju je napao zbog Pascoea: premda je uglavnom reagirala onako kako je očekivao, možda će ipak razmisliti o svemu i prihvatiti njegov savjet. A za Ryana Blaney a imala je pravo: to ga se nije ticalo. Taj razgovor još je više potkrijepio njegove dvije namjere: neće je povesti sa sobom u London, a neće je ni preporučiti za šefa administrativnog odjela u Larksokenu. Bez obzira na njezinu sposobnost, inteligenciju, odgovarajuće obrazovanje, ona nije bila pogodna osoba za to radno mjesto. Palo mu je na um da to iskoristi kao adut. - Neću ti ponuditi brak, ali ti nudim najviši položaj na koji bi uopće mogla računati. - No, ta ga zamisao nije ozbiljno privukla. Ne bi joj nikada povjerio upravljanje Larksokenom. Prije ili poslije

morat će shvatiti da neće biti ni vjenčanja ni unapređenja. No, sada nije bio pravi trenutak, pa se cinično upitao kada će uopće biti.

- Slušaj - predomislio se - moramo paziti da rad elektrane bude djelotvoran i siguran. Naš je posao potreban i važan. Naravno, opredijelili smo se za njega, jer inače ne bismo bili ovdje. No mi smo znanstvenici i inženjeri, a ne propovjednici. Ne volimo vjersku kampanju.
- Ali je vode oni na drugoj strani. Vodi je Pascoe. Ti gledaš u njemu beznačajnoga idiota, a on to nije. On je nepošten i opasan. Vidiš kako njuška po dokumentaciji da otkrije pojedine slučajeve leukemije koje bi mogao pripisati nuklearnoj energiji. A sad se domogao i najnovijeg Comareova izvještaja kojim potkrepljuje svoje sumnjive argumente. Pa onaj bilten prošloga mjeseca, ona emotivna gluparija o ponoćnim vlakovima smrti što tiho prolaze sjevernim predgrađima Londona? Svatko bi pomislio da prevoze radioaktivni otpad u otvorenim vagonima. Zar mu je svejedno da je nuklearna energija dosad uštedjela svijetu pet stotina milijuna tona ugljena? Zar nije čuo za efekt staklenika? Je li ta budala puka neznalica? Ima li on uopće pojma o razaranjima što ih na ovom planetu uzrokuje spaljivanje fosilnih goriva? Zar mu nitko nije rekao za kisele kiše ili karcinogene u ugljenom otpadu? A kad već govorimo o opasnostima, što je s pedeset i sedam rudara koji su živi zatrpani u borkenskoj katastrofi samo ove godine? Nisu li njihovi životi važni? Zamisli kakva bi se graja digla da je to bila nuklearna nesreća.
- Njegov je glas samo jedan - reče on - a on je vrlo slabo obaviješten i neobrazovan.
- No postići će učinak, i ti to znaš. Moramo na strast uzvratiti strašću.

Misli su mu zapele za tu riječ. Ne razgovaramo, pomislio je, o nuklearnoj energiji, razgovaramo o strasti. Bismo li ovako razgovarali da smo još ljubavnici? Ona zahtijeva od mene da se opredijelim za nešto osobnije od atomske energije. Kad ju je ponovno pogledao, odjednom ga je obuzelo sjećanje, a ne čežnja, neugodno jako sjećanje na čežnju što ju je nekad osjećao za njom. A sa sjećanjem se živo vratila i slika njih dvoje u njezinoj kući, na teške dojke što su se nadvile nad njim, na njezinu kosu što mu je padala na lice, na usne, ruke, bedra.

- Ako želiš religiju, ako trebaš religiju, onda je potraži - reče on osorno. - Ima ih mnogo, pa biraj! Doduše, stara je opatija u ruševinama, a sumnjam da ti onaj stari, bespomoćni svećenik u

starom župnom dvoru može išta ponuditi. Nađi nešto ili nekoga; odrekni se ribe petkom, nemoj jesti meso, moli krunicu, posipaj se pepelom, meditiraj četiri puta na dan, klanjaj se prema vlastitoj Meki. Ali nemoj, zaboga, ako ima Boga, pretvarati znanost u religiju. Na pisaćem stolu zazvonio je telefon. Caroline Amph-lett je otišla, pa je aparat bio spojen na vanjsku liniju. Podignuvši slušalicu, vidio je kako Hilary stoji uz vrata. Dobacila mu je dug pogled te izišla iz sobe zatvorivši za sobom vrata nepotrebno žestoko.

Telefonirala mu je sestra. - Nadala sam se da ću te još uhvatiti.

Zaboravila sam te podsjetiti da odeš na Bol-lardovu farmu po patke za četvrtak. Već ih je pripremio. Usput rečeno, bit će nas šestero.

Pozvala sam Adama Dal-gliesha. Došao je ponovno na naš poluotok.

- Čestitam. - Uspio joj je odgovoriti ravnodušnim glasom, kakvim se i ona njemu obratila. - On i njegova tetka su posljednjih pet godina više-manje vješto izbjegavali druženje sa susjedima. Kako ti je to uspjelo?

- Pozvala sam ga, eto! Pomislila sam: ako možda kani zadržati vjetrenjaču kao dom preko praznika, vjerojatno je došlo vrijeme da prizna kako ima susjede. Ako je pak namjerava prodati, može riskirati odlazak na jednu večeru ne ulazeći u prisne odnose. No, zašto ne bismo pripisali njegov pristanak samo ljudskoj slabosti, privlačnosti dobre večere koju ne mora sam pripraviti?

A time će dobiti i željeni broj gostiju, pomisli Mair, premda o tome najvjerojatnije nije razmišljala. Prezirala je ustaljeno drevno pravilo prema kojemu je prekobrojni muškarac, koliko god bio neprivlačan ili glup, uvijek prihvatljiv, a prekobrojna žena, koliko god bila duhovita i pametna, opterećenje u društvu.

- Moram li razgovarati o njegovoj poeziji? - upita on.

- Mislim da je došao u Larksoken kako bi pobjegao od ljudi koji žele razgovarati o njegovoj poeziji, ali ne bi škodilo da malo zaviriš u tu knjigu. Imam najnoviju. Doista su pjesme, a ne proza u stihovima.

- Ima li uopće razlike, gledajući modernu poeziju?

- O da - reče ona. - Ako se može čitati kao proza, onda je proza. To je nepogrešiv test.

- Ne bih rekao da bi takav test prihvatila i engleska sveučilišta.

Odlazim za deset minuta. Neću zaboraviti patke. - Nasmiješio se

kad je spustio slušalicu. Njegova je sestra nesumnjivo imala moć da mu vrati dobro raspoloženje.

Prije odlaska zastao je kod vrata i pogledom preletio prostoriju kao da je vidi prvi put. Htio je pošto-poto novo mjesto, sve je mudro smislio i učinio da ga dobije. I sada, kad ga je već gotovo dobio, shvatio je koliko će mu nedostajati Larksoken, njegova zabačenost, njegova sumorna beskompromisna snaga. Ovdje nije ništa učinjeno za uljepšavanje objekta kao u Sizewellu, na obali Suffolka, niti su uređene travnate površine, niti posađeno cvatuće drveće ili grmlje što ga se tako ugodno dojmilo u Dorsetu na povremenim odlascima u Winfrith. Prema moru sagradili su zaobljen zid, obložen kremenim oblucima, a u proljeće bi se u njegovu zaklonu protezao živahni pojas sunovrata koji su se kočili i leljajali na ožujskom vjetru. Osim toga, učinjeno je vrlo malo da bi se te goleme sive betonske površine uljepšale i uskladile s prirodom. Baš mu se to i sviđalo, prostranstvo uzburkana smečkastosivoga mora, valovi čipkastih rubova pod beskrajnim nebom, slab, ustrajni šum, nalik na daleku grmljavinu, koji bi se pretvorio u tutnjavu valova što su se razbijali na obali čim bi otvorio prozore. Najviše je volio olujne zimske večeri kad bi, radeći do kasnih sati, vidio ukrase na horizontu: svjetla brodova koji su duž obale plovili prema yarmouthskoj ruti, te žmirkave brodove-svjetionike i snop svjetlosnih zraka iz svjetionika blizu Happisburgha, koji je generacije pomoraca upozoravao na varljive pjeskovite pličine uz obalu. I u najtamnijim noćima, uza svjetlo što ga je more tajanstveno upijalo i odražavalo, mogao je razabrati prekrasan zapadni toranj crkve iz petnaestog stoljeća u Happisburghu, taj prkosni simbol čovjekove ogorčene borbe protiv ovog, najopasnijeg mora. No simbolizirao je i nešto jače. Toranj je bio posljednji djelić kopna što su ga stotine pomoraca vidjele utapajući se - u ratu i miru. Budući da je dobro pamtio činjenice, sjetio bi se nekih pojedinosti kad god je htio. Sjetio se posade kraljevskoga broda *Peggy* koji se nasukao 19. prosinca 1770., pa 119 članova posade kraljevskog broda *Invincible* koji je zadesio brodolom na pješčanoj pličini 13. ožujka 1801. dok je plovio prema Kopenhagenu da bi se priključio Nelsonovoj floti, posade kraljevskog broda *Hunter*, carinskoga kutera koji se izgubio 1804., te mnogih članova njihove posade, pokopanih pod travnatim humcima groblja u Happisburghu. Sagrađen u doba vjere, toranj je bio simbol konačne neugasive nade da će i more predati svoje mrtve te da Bog vlada i morem i kopnom. No danas pomorci vide golemu pravokutnu masu elektrane Larksoken koja

zasjenjuje toranj. Onima koji u neživim tvorevinama traže simbole, poruka je bila jasna i glasna: čovjek svojom inteligencijom i vlastitim trudom može razumjeti svijet i njime ovladati, može svoj prolazni život učiniti ugodnijim, udobnijim, bezbolnijim. Za njega je sve to bilo dovoljno velik izazov i potpuno će ga zadovoljiti ustreba li mu vjera s kojom će živjeti. No katkada, u najtamnijim noćima, kad su valovi treskali oblucima na obali prašteći poput daleke puščane paljbe, i znanost i simbol činili su mu se prolazni kao i životi utopljenika, pa bi se pitao hoće li se jednoga dana i ta golema masa predati moru poput razorenih bunkerskih zidova iz prošloga rata, hoće li poput njih postati simbol čovjekove duge povijesti na toj pustojoj obali. Ili će odoljeti i vremenu i Sjevernome moru, ostati nepokolebljivo i onda kad se nad ovaj planet nadvije konačna tama? Kad bi ga obuzeo veći pesimizam, jedan neukrotivi dio njegova uma govorio mu je da je taj mrak neizbježan, iako ga nije očekivao za svoga života, možda ni za života svoga sina. Gdjekad bi se kiselo nasmiješio pri pomisli da bi se on i Neil Pascoe, premda na suprotnim stranama, mogli dobro razumjeti. Razlikovali su se samo po tome što je jedan od njih dvojice živio u nadi.

10

Jane Dalgliesh kupila je larksokensku vjetrenjaču prije pet godina kad se preselila iz svoga prijašnjega doma na obali Suffolka. Sagrađena 1825. godine, vjetrenjača bijaše slikovita, četverokatna kula od opeke, s osmerokutnom kupolom i pomoćnim, lepezastim krilom. Nekoliko godina prije no što ju je kupila gospođica Dalgliesh, vjetrenjači su dogradili jednokatnicu obloženu kremenim oblucima. Prostrani dnevni boravak, manja radna soba i kuhinja bili su u prizemlju, a tri spavaće sobe, dvije s kupaonicom, na prvom katu. Dalgliesh je nikada nije pitao zašto se preselila u Norfolk, ali je slutio da ju je vjetrenjača privukla uglavnom zbog zabačenosti kraja, blizine poznatih ptičjih mervata i prekrasna pogleda na poluotok, nebo i more s najgornjeg kata. Možda ju je namjeravala ponovno ospori Sobiti za rad, ali kako je starost zakucala na vrata, nije Vile mogla sakupiti ni snage ni entuzijazma da se uhvati U koštac sa svim smetnjama što bi ih takav pothvat nametnuo. Naslijedio je vjetrenjaču, ugodan ali i težak teret, s njom i tetkin poprilični imetak, za porijeklo kojega je doznao tek poslije njezine smrti.

Ostavio joj ga je poznati Ornitolog amater i čudak s kojim je bila u dugogodišnjoj prijateljskoj vezi. Dalgliesh nije nikada doznao je li ta veza bila prisnija od prijateljstva. Očito je trošila vrlo malo na tebe, ali je neprekidno pomagala malobrojne dobrotvorne Ustanove koje je priznavala, pa ih se sjetila i u oporuci premda ne velikodušno. Njemu je ostavila ostatak imovine bez objašnjenja, upozorenja ili posebnih izjava naklonosti, iako nije nimalo sumnjao u iskrenost njezinih riječi »svom dragom voljenom nećaku«. Volio ju je, poštovao, uvijek se ugodno osjećao u njezinu društvu, ali je nikada nije stvarno upoznao, a sada je bilo prekasno. Malo se iznenadio da mu je sada toliko žao zbog toga.

Unijela je samo jednu promjenu na imanju kad je sagradila garažu. Postoje izvadio prtljagu i ostavio »jaguar« u garaži, odlučio se još za dana uspeti u najgornju prostoriju vjetrenjače. Najdonja prostorija sa dva golema granitna mlinska kola, naslonjena na zid, na kojima se zadržao miris brašna, još je odisala tajanstvenošću, kao da je u njoj vrijeme stalo, kao da je izgubila svrhu i značenje, pa je uvijek ulazio u nju praćen osjećajem napuštenosti. Između katova bile su samo ljestve i, kad se uhvatio za prečke, ponovno su mu se pred očima ukazale tetkine duge noge u hlačama kako nestaju pred njim u gornjoj prostoriji. Koristila je samo najgornju prostoriju u vjetrenjači, opremivši je samo malim pisaćim stolom i stolicom, okrenutima prema Sjevernom moru, telefonom i dalekozorom. Kad je ušao, mogao ju je zamisliti kako sjedi ondje u ljetno doba, danju i navečer, pišući članke što bi ih slala ornitološkim časopisima, povremeno dižući glavu i gledajući preko rta u more i daleko obzorje; mogao je ponovno vidjeti to izbrazdano, preplanulo astečko lice, stisnute oči pod crnom, prosijedom kosom začesljanom u punđu, mogao ponovno čuti glas, najljepši ženski glas što gaje ikada čuo.

Bilo je kasno poslijepodne, rt je bio okupan blagim svjetlom, a more prostranstvo namreškana plavetnila s purpurnim crvenilom na horizontu, kao povučenim slikarskim kistom. Posljednje jake sunčane zrake naglašavale su boje i oblike, pa su se ruševine opatije doimale nestvarnima poput zlatne, fantastične građevine s plavetnilom mora u pozadini, a suha je trava svjetlucala poput bujne močvarne livade. Na sve četiri strane svijeta gledao je po jedan prozor, pa se, s dalekozorom u ruci, dao na polaganu inspekciju. Na zapadu mu je pogled slijedio usku cestu između trstika i nasipa do kućica usiljenih zabata, sa zidovima obloženim kremenim oblucima i krovova prekrivenih valovitim crijepom u selu Lydsett, i okrugla

tornja Crkve st. Andrew. Pogledom na sjever dominirala je golema masa elektrane, upravni blok niska krova, a iza njega reaktorska zgrada i velika čelična zgrada s aluminijskom oplatom u kojoj je bilo smješteno turbinsko postrojenje. Četiri stotine metara dalje, prema moru, dizale su se konstrukcije i platforme usisnih uređaja kroz koje je rashladna morska voda odlazila u crpnu stanicu i optočne vodene crpke. Ponovno je prišao istočnom prozoru i pogledom obuhvatio kućice na poluotoku. Daleko na jugu razabrao je samo djelić krova Scudderove kuće. Njemu slijeva kremenim obluci na zidovima Kuće mučenice blistali su na popodnevnom suncu poput staklenih špekula, a ni pola kilometra sjeverno, straga, među borovima koji su obrublivali dio obale, smjestila se neprivlačna četvrtasta kuća što ju je unajmila Hilary Robarts, vila koja bi pristajala ekskluzivnom prigradskom naselju, a ne pustoši na poluotoku, s pročeljem prema unutrašnjosti kao da odlučno okreće moru leđa. Dalje u unutrašnjosti, vidio se još samo s južnog prozora stari župni dvor, smješten poput viktorijanske lutkine kućice u prostranom, bujnom vrtu koji je s te udaljenosti izgledao vrlo njegovano, poput gradskog parka.

Telefon je zazvonio. Prodorna zvonjava bila mu je neugodna. Baš zbog takvih smetnji otišao je u Larksoken. Međutim, poziv ga nije iznenadio. Bio je to Terry Rickards koji mu je rekao da bi rado s njim porazgovarao, ako mu ne smeta, i upitao bi li mu odgovaralo da se vide u devet sati. Dalgliesh nije mogao smisliti nijednu pametnu ispriku. Deset minuta kasnije izišao je iz tornja i zaključao vrata. Učinio je to iz pijeteta prema tetki, koja ih je uvijek zaključavala bojeći se da bi djeca mogla ući u vjetrenjaču i ozlijediti se ako padnu s ljestava. Prepustio je vjetrenjaču tami i samoći, te ušao u dograđenu kuću da raspredi prtljagu i pripravi nešto za večeru.

Prostrani dnevni boravak s jorkskim kamenim pločama na podu, prostirkama i otvorenim kaminom bio je ugodna i nostalgичna mješavina starog i novog. Namještaj mu je uglavnom bio poznat još od posjeta djedu i baki u djetinjstvu, a tetka ga je naslijedila kao posljednja u svojoj generaciji. Samo su gramofon i televizor bili razmjerno novi. Glazba joj je bila važna, pa je na policama imala bogatu zbirku ploča koje je mogao slušati da se razvedri ili utješi za dvotjedna dopusta. Tik do dnevnoga boravka bila je kuhinja, u kojoj nije bilo ničega suvišnoga, no tetka je imala sve što je potrebno ženi koja uživa u jelu, a ne voli pretjerivati u kuhanju. Ispržio je dva janjeća odreska, napravio zelenu salatu i pripremio se da nekoliko

sati uživa u samoći prije no što ga spopadne Rickards sa svojim brigama.

Ipak se malo iznenadio da je tetka napokon kupila televizor. Je li zapala u konformizam zavedena čarima izvrsnih prirodoslovnih programa, poput drugih kasnih obraćenika što ih je poznao, pa sjedila i očarana gledala gotovo sve emisije kao da želi nadoknaditi izgubljeno vrijeme? To mu se ipak činilo nevjerojatno. Uključio je televizor kako bi ustanovio da li uopće radi. Dok je ekranom promicala špica, pop-pjevač se trzao i drmao gitarom, a njegove karikirane seksualne kretnje i vrtnje bile su tako groteskne da je bilo teško shvatiti kako bi čak i opijeni mladi ljudi u njima vidjeli erotiku. Isključivši ga, Dalgliesh je digao pogled na uljeni portret svoga pradjeda s majčine strane, viktorijanskoga biskupa, u talaru ali bez mitre, koji je sjedio u naslonjaču, a ruke u širokim, valovitim, platnenim rukavima samosvjesno položio na naslone. O-sjetio je poriv da kaže: - Ovo je glazba iz 1988.; ovo su naši junaci; ona zgrada na rtu naša je arhitektura, a ja se ne usuđujem zaustaviti automobil i povesti djecu kući zato što ih uče, ne bez razloga, da bi ih stranac mogao oteti i silovati. - Mogao je i dodati: - A tu je negdje i masovni ubojica koji uživa daveći žene i puneći im usta dlakama. -No ta duševna poremećenost nije imala veze s promjenom običaja, i njegov bi pradjed na to imao točan, beskompromisan odgovor. S razlogom. Napokon, nije li on posvećen za biskupa 1880., u godini Jacka Trbosjeka? Vjerojatno bi mu pojava Zviždača bila shvatljivija negoli pop-zvijezda, čija bi ga suluda skakutanja zasigurno uvjerila daje čovjeka obuzeo njegov posljednji, manijakalni Vidov ples.

Rickards je došao točno u dogovoreno vrijeme. Bilo je devet sati kad je Dalgliesh čuo njegov automobil i, otvorivši vrata u tamnu noć, ugledao njegov visoki lik kako mu prilazi dugim koracima. Dalgliesh ga nije vidio više od deset godina. Upravo su ga bili imenovah inspektorom Kriminalističkog odjela u Metropolitanskoj policiji. Iznenadio se kako se malo promijenio; vrijeme, brak, premještaj iz Londona, unapređenje nisu ostavili vidljiva traga na njemu. Njegov krakati nezgrapni lik - bio je viši od metar i osamdeset - doimao se neskladno u odijelu, kao i uvijek. Grubo, preplanulo lice s izrazom nepokolebljive čvrstoće bilo bi u većem skladu s vunenom mornarskom košuljom, po mogućnosti s amblemom Obalne službe za spašavanje. Njegovo lice u profilu, s dugim, malo kukastim nosom i gustim, stršecim obrvama, bilo je vrlo upečatljivo; gledan sprijeda, nos mu je bio malo preširok i plosnat pri korijenu, a tamne bi mu oči,

kad bi se uzbudio, gotovo luđački svjetlucale, dok su u mirnom stanju imale izraz zbunjenosti i upornosti. Dalgliesh ga je smatrao policajcem kakvih je prije bilo više, premda ni sada nisu bili rijetki, savjesnim i nepotkupljivim, istražiteljem ograničene mašte, ali nešto veće inteligencije, koji nikada nije vjerovao da se zlo ovoga svijeta može iskupiti zato što je često neobjašnjivo, a zločinci nesretni ljudi. Pogled mu je lutao od dugih polica s knjigama, preko pucketave vatre u kaminu do uljenoga portreta viktorijanskoga prelata iznad kaminskog okvira, kao da želi da mu se svaka pojedinost duboko ureze u pamet, a zatim se spustio u naslonjač, pružio duge noge i zadovoljno zagundao. Dalgliesh se sjetio da je Rickards uvijek pio pivo, ali je sada prihvatio viski rekavši da bi mu prijala najprije kava. Barem je jednu naviku promijenio. - Žao mi je da nećete upoznati Susie, moju ženu, dok ste ovdje, gospodine Dalgliesh. Za nekoliko tjedana rodit će se naše prvo dijete. Otputovala je svojoj majci u York. Punica neće da Susie bude u Norfolku dok Zviždač vreba, a ja radim dan i noć.

Rekao je to nekako zbunjeno, ukočeno, kao da je on domaćin, a ne Dalgliesh, pa se ispričava zbog neočekivane odsutnosti domaćice. - Smatram da je prirodno - doda - da jedinica želi biti s majkom u takva vremena, osobito kad čeka prvo dijete.

Dalglieshova žena nije htjela biti sa svojom majkom, htjela je biti s njim, željela to tako snažno da se poslije pitao nije li možda imala nekakav predosjećaj. Toga se sjetio, ali se nije mogao sjetiti njezina lica. Uspomenu na nju, što ju je s godinama koje su izdale njegovu tugu i njihovu ljubav odlučno nastojao potisnuti jer mu se bol činila nepodnošljiva, postupno je zamijenio dječjački, romantični san o nježnosti i ljepoti koju nikakvo vrijeme nije više moglo zatrti. Lice svoga tek rođenoga sina još je živo pamtio i gdjekad ga sanjao, taj blijedi, neokaljani izraz blaga zadovoljstva kao da je u tom kratkom trenutku života vidio i doznao sve što treba znati, vidio i odbacio. Uvjeravao je sama sebe kako je on posljednji čovjek od koga treba očekivati razuman savjet o problemima trudnoće, ali je slutio da je Rickardsovo nezadovoljstvo zbog ženine odsutnosti dublje od želje za njezinim društvom. Upitao ga je, kako nalažu običaji, za njezino zdravlje i pobjegao u kuhinju da skuha kavu.

Koliko god bio tajanstven duh koji je iz njega izmamio stihove, oslobodio ga je i za druga ljudska zadovoljstva - za ljubav. Ili je možda bilo obratno? Da nije ljubav oslobodila stihove? Kao da je utjecala i na njegov posao. Meljući kavu razmišljao je o sitnijim životnim

nedoumicama. Kad mu stihovi ne bi nadolazili, i sam posao bio bi mu ne samo zamoran nego i odbojan. Sada je bio sretan što je dopustio Rickardsu da prodre u njegovu samoću i čuje njegovo mišljenje. Malo ga je zbunila ta nova dobroćudnost i trpeljivost. Umjerenost je nedvojbeno bila poželjnija za karakter nego neumjerenost, no bude li pretjerao, izgubit će britkost. Kad se pet minuta kasnije vratio s dvije šalice i sjeo u naslonjač, mogao je ponovno uživati u toj suprotnosti - Rickardsovoj zabrinutosti zbog psihopatskoga nasilja i spokoja u vjetrenjači. Vatra je prestala pucketati, pa je samo žeravica širila ugodnu toplinu, a vjetar, koji je rijetko mirovao na rtu, puhao je poput neopasna duha tiho fijučući kroz nepomična krila vjetrenjače. Bilo mu je drago što ne mora on hvatati Zviždača. Najviše su ga frustrirala baš serijska ubojstva, bila su najneizvjesnija i bilo ih je najteže riješiti, a istrage su se vodile pod pritiskom javnosti koja je glasno zahtijevala da se zastrašujućega nepoznatog đavla uhvati i istjera za sve vijeke vjekova. No ovo nije bio njegov slučaj; mogao je o njemu raspravljati nepristrano kao netko koga to zanima iz profesionalnih razloga, ali bez odgovornosti. Bilo mu je jasno što Rickards treba: nije mu bio potreban savjet - poznavao je svoj posao - već netko u koga će imati povjerenja, netko tko razumije njegov jezik, netko tko će poslije otići, tko neće ostati kao stalni podsjetnik na njegove nesigurnosti, kolega s kojim može u miru naglas razmišljati. Imao je ekipu suradnika i pazio je i te kako da s njima podijeli mišljenje. Međutim, trebao mu je netko pred kim može potanko razraditi svoje pretpostavke, a ovdje ih je mogao iznijeti, iskititi, odbaciti, istražiti a da ne pobudi neugodnu sumnju svoga narednika koji bi, pokorno slušajući, hotimice bezizražajna lica, mogao pomisliti: zaboga, šef fantazira; ili: šef je pošizio.

- Ne koristimo se *Holmesom* - reče Rickards. - Me-tropolitanci kažu da su njihovi zasad zauzeti, ali mi ionako imamo svoj. Nemamo ni mnogo podataka da ga napajamo. Tisak i javnost znaju za *Holmes*, naravno. To čujem na svakoj konferenciji za novinare. »Koristite li se specijalnim kompjutorima Ministarstva unutarnjih poslova, onima što su ih nazvali po Sherlocku Holmesu? « »Ne«, kažem im, »imamo vlastite.« Zatim, neizgovoreno pitanje: »Zašto ga onda, do đavola, ništa uhvatili?« Misle da mu samo trebaš dati podatke i da ti van ispadne foto-robot traženoga sumnjivca, zajedno s otiscima prstiju, brojem košulje i najdražom pločom pop-pjevača.
- Da - reče Dalglish - zasitili smo se čudima tehnike, pa nas malo zbunjuje kad otkrijemo da tehnologija može sve, samo ne ono što

želimo.

- Četiri žene dosad, a Valerie Mitchell neće biti njegova posljednja žrtva ako ga brzo ne uhvatimo. Počeo je prije petnaest mjeseci. Prva je žrtva nađena nešto poslije ponoći pod jednom nadstrešnicom na kraju easthavenskog šetališta, prostitutka iz tog kraja, usput rečeno, ali on to možda nije znao ili mu nije bilo važno. Ponovno se pojavio tek poslije osam mjeseci. Taj put žrtva je bila tridesetogodišnja učiteljica koja se biciklom vraćala kući u Hunstan-ton. Pukla joj je guma na potezu na kojem nije bilo prometa. Zatim opet mir, samo šest mjeseci, a tada ona konobarica iz Ipswicha. Vraćala se iz posjeta baki; bilo je glupo od nje što je sama čekala kasni večernji autobus. Kad je autobus stigao, na stanici nije bilo nikoga. Sišlo je nekoliko mladića. Napili su se, pa im nije bilo baš do promatranja okoline i nisu ništa ni vidjeli ni čuli, samo nekakvo tužno zviždanje iz dubine šume.

Popio je gutljaj kave pa nastavio: - Od psihijatra smo dobili profilčnosti. Ne znam zašto smo se uopće gnjavili. Takvo što mogao sam i sam napisati. Kaže nam da tražimo samotnjaka, da vjerojatno potječe iz nesređene obitelji, da možda ima dominantnu majku, da teško uspostavlja kontakt s ljudima, osobito sa ženama, da je možda impotentan, neoženjen, rastavljen ili razveden, da možda osjeća odbojnost prema suprotnom spolu ili ga mrzi. Pa, ni mi bas ne pretpostavljamo daje posrijedi uspješni, sretno oženjeni direktor banke sa četvero slatke dječice pred završnim ispitom ili kako to već danas zovu. Najgora su ta serijska ubojstva. Nema motiva - barem ne onakvog kakvog bi razumio čovjek pri zdravoj pameti - a ubojica bi mogao biti odakle hoćete... iz Nonvicha, Ipswicha, pa i Londona. Opasno je pretpostavljati da on djeluje isključivo u svom kraju. Premda tako izgleda. Očito je da dobro poznaje ovo područje. I čini se da se zasad drži svog modusa operandi. Bira raskrižja, parkira auto ili kombi s jedne strane ceste, prelazi na drugu stranu i čeka. Zatim odvlači žrtvu u grmlje ili u šumu, ubija je i vraća se na cestu, ulazi u auto i bježi. A ta tri posljednja ubojstva... čini se da su mu pogodne žrtve pukim slučajem pale u ruke.

Dalgliesh osjeti kako je došao trenutak da i on nešto pridonese tom razmišljanju. - Ako ne bira i ne vreba žrtvu, a to očito nije učinio u posljednja tri slučaja, najvjerojatnije se mora pomiriti s dugim čekanjem. Znači da je obično vani po mraku, pa je možda noćni radnik, lovac na krtice, lugar, lovočuvar, tako nešto. I odlazi na

»posao« spreman: brzo ubija, na ovaj ili onaj način.

- Tako i ja mislim - reče Rickards. - Do sada četiri žrtve, od toga tri slučajne, ali on vjerojatno vreba već tri godine, ako ne i dulje. Možda ga i to uzbuđuje. »Večeras bih mogao nešto upecati, večeras ću možda imati sreće.« I, bogami, ima sreće. Dvije žrtve u posljednjih šest tjedana.

- A njegov zaštitni znak, zviždanje?

- Dosad ga je čulo troje ljudi koji su se ubrzo nakon ubojstva našli na mjestu zločina u Easthavenu. Jedan je čuo samo zviždanje, drugi je rekao da mu je zvučalo poput crkvene pjesme. Treći je svjedok žena koja često odlazi u crkvu. Ona tvrdi da je prepoznala pjesmu *I prođe dan*. Nismo to razglasili. Moglo bi nam koristiti kad nam se javi hrpa luđaka, koji bi se, kao i obično, predstavljali kao zviždači. No čini se da taj ipak zviždi.

- »I prođe dan / I noć je skoro tu / A tamne sjene / Nebo zastiru« - odrecitira Dalglish. - To je crkvena pjesma koju djeca pjevaju u nedjelju na vjeronauku. Ne vjerujem daje traže u emisiji »po željama slušatelja«.

Sjećao se te pjesme iz djetinjstva, tužne, bezizražajne melodije koju je kao desetogodišnjak znao odsvirati na klaviru u salonu. Pjeva li je tko danas, pitao se. Gospođica Barnett obično bi izabrala tu pjesmu u ona duga mračna zimska poslijepodneva potkraj vjeronauka u nedjelju kad bi se vani smrkavalo, a mali Adam Dalglish već strahovao od posljednjih dvadesetak metara na putu kući, ondje gdje je zavijao prilaz u župni dvor i gdje je grmlje bilo najgušće. Noć je bila drukčija od bijela dana, drukčije je mirisala, zvukovi su bili drukčiji; obične stvari poprimale su drukčiji oblik; noću je vladala neka strana i mračna sila. Tih dvadesetak metara škriputava šljunka, toga poteza na kojem je grmlje zastiralo svjetla kuće, grozio se svakog tjedna. Čim bi prošao kroz vrtna vrata, ubrzao bi korake, ali ne previše, jer je sila koja je vladala noću mogla nanjušiti strah kao što ga nanjuše psi. Majka mu ne bi nikada dopustila da sam prijeđe tih nekoliko metara da je znala kakav ga atavistički strah obuzima, ali ona to nije znala, a on bi radije umro negoli joj se povjerio. A otac? Otac bi očekivao od njega da bude hrabar, rekao bi mu da Bog vlada i tamom i svjetlom. Mogao mu je navesti i desetak citata kojima bi potkrijepio tu tvrdnju. »Ja sam i svjetlost i tama.« No desetogodišnjem dječaku to nije bilo isto. I dok je tako sam hodao kući, prvi je put osjetio nagovještaj istine odraslih da nam najviše zadaju boli oni koji nas najviše vole.

- Znači - reče Dalgliesh - u potrazi ste za samotnjakom, za nekim tko radi noću, tko vozi osobni automobil ih kombi i poznaje anglikanski himnarij. To bi vam trebalo olakšati potragu.

- I vi biste se na to oslonili, zar ne? - reče Rickards. Neko je vrijeme šutio, a zatim nastavio: - Mislim da bi mi sada prijalo malo viskija, gospodine Dalgliesh, ako nemate ništa protiv.

Otišao je tek poslije ponoći. Dalgliesh ga je otpratio do automobila.

- Negdje je tamo - reče Rickards dok mu je pogled prelazio preko poluotoka. - Čeka, vrebala. Gotovo da nema trenutka a da ne mislim na njega, zamišljam ga kako izgleda, gdje je, o čemu mozga. Susiena mama ima pravo. U posljednje vrijeme nisam joj posvećivao previše pažnje. A kad ga uhvatim, bit će sve gotovo. Život će ići dalje. Njegov neće, ah naš hoće. Naposljetku sve doznaš, ili barem tako misliš.

Gdje, kada, tko, kako? Posreći li ti se, doznat ćeš i zašto. Ipak, u biti, ništa ne znaš. I sva ta zloća, ne moraš ništa objašnjavati ni razumjeti, ni učiniti, već je samo zaustaviti. Angažirati se bez odgovornosti. Nitko nije odgovoran za ono što je učinio ni za ono što će s njim biti poslije. Za to su nadležni sudac i porota. A ti jesi u svemu tome, a ipak nisi. Privlači li vas to u vašem poslu, gospodine Dalgliesh?

Takvo pitanje Dalgliesh ne bi očekivao ni od prijatelja, a Rickards nije bio njegov prijatelj. - Može li itko od nas odgovoriti na to pitanje?

• Vi se sjećate zašto sam otišao iz Metropolitanske policije, gospodine Dalgliesh?

• Zbog ona dva slučaja korupcije? Da, sjećam se zašto ste otišli.

• A vi ste ostali. Ni vama se to nije sviđalo baš kao ni meni. Niste se htjeli uplitati. No ostali ste. Držali ste se rezervirano, nije li tako? Zainteresirani promatrač.

• Uvijek je zanimljivo - reče Dalgliesh - kad se ljudi, za koje mislite da ih poznajete, pokažu drukčijima.

Rickards je pobjegao iz Londona. U potrazi za čime, pitao se Dalgliesh. Za nekakvim romantičnim snom o spokojnom seoskom životu, o Engleskoj koje više nema, obzirnijim metodama u policijskom radu, potpunom poštenju? Tko zna je li mu se taj san ispunio?

Druga knjiga

Od četvrtka, 22. rujna, do petka 23. rujna

11

Bilo je sedam i deset, i točionica *puba Vojvoda od Clarencea* već je

bila zadimljena, sve bučnija, dok su se gosti pred šankom nagomilali u tri reda. Christini Baldwin, Zviždačevoj petoj žrtvi, ostalo je još točno dvadeset minuta života. Sjedila je na klupi uza zid, pijuckala drugi šeri, namjerno polako znajući da Colin jedva čeka da naruči novu rundu. U hvativši Normanov pogled, podigla je lijevu ruku i značajno kimnula prema svom satu. Već su deset minuta prekoračili rok, i on je to znao. Dogovorili su se da će prije večere još navratiti na piće s Colinom i Yvonne; dosegнули su krajnju granicu vremena i pića o kojoj su se ona i Norman jasno sporazumjeli prije odlaska iz kuće. Taj je dogovor bio tipičan za njihov devetomjesečni brak koji se nije održavao toliko zbog zajedničkih interesa koliko zbog mnogih, brižljivo dogovorenih ustupaka. Te je večeri na nju došao red da popusti, ali pristanak da provede jedan sat u *Clarenceu* s Colinom i Yvonne nije značio i da uživa u njihovom društvu.

Colin joj se nije sviđao od prvog sureta s njim; njihov se odnos u istom trenutku pretvorio u klasični antagonizam djevojke koja se tek zaručila i zaručnikova negdašnjega školskog kolege i vinskog brata, ne baš na najboljem glasu. Bio im je kum na vjenčanju - kapitulirala je tek nakon oštre svađe - i obavio je svoju dužnost nedostojno, prostački i bez poštovanja, pa time pokvario, kako bi povremeno s užitkom znala reći Normanu, uspomenu na njezin veliki dan. Nije se čudila što je odabrao takav lokal. Vulgarniji nije mogao biti. No barem je bila čvrsto uvjerena da tu neće susresti nikoga iz elektrane, nikoga važnoga. Sve u *Clarenceu* bilo joj je odbojno - hrapavi pliš koji ju je grebao po nogama, umjetni baršun na zidovima, košarice s bršljanom i umjetnim cvijećem obješene iznad šanka, kričavi sag. Prije dvadeset godina bila je to ugodna viktorijanska gostionica sa stalnim gostima; u otvorenom kaminu zimi je gorjela vatra, a na crnim gredama visjela je sjajno ulaštena mjedena konjska orma. Mrzovoljni vlasnik *puba* smatrao je svojom dužnošću da odbija nepoznate goste, pa je stoga primjenjivao impresivan arsenal postupaka - šutljivost, pakosni pogledi, toplo pivo i neljubazni konobari. No stari je *pub* izgorio šezdesetih godina, a zamijenio ga je unosniji i nametljiviji lokal. Ništa nije ostalo od stare zgrade. Duga dvorana u produžetku prostorije sa šankom, preuzetno nazvana dvorana za bankete, služila je nezahtjevnim gostima za svadbe i slične prigode, a ostale večeri u lokalima su nudili standardni jelovnik: morske kozice, juhe, odreske ili piletinu te voćnu salatu sa sladoledom. No, barem se uspjela energično usprotiviti večeri. Razradili su svoj mjesečni budžet do posljednje funte, i Norman se vara ako misli, rekla je u sebi, da će ona jesti to preskupo smeće dok ih kod kuće u hladnjaku čeka sasvim pristojna hladna večera i

dobar televizijski program. Osim toga, mogli su pametnije potrošiti novac nego da ovdje sjede i piju s Colinom i njegovom najnovijom drocom, koja je raširila noge polovici Norwicha, ako je vjerovati glasinama. Trebalo je otplaćivati rate za pokućstvo u dnevnom boravku i auto, da i ne spominje hipoteku. Ponovno je nastojala uhvatiti Normanov pogled, ali je on svu svoju pozornost usmjerio na tu kurvu Yvonne. Nije se ni morao posebno truditi. Colin se nagnuo prema njoj, pogledao je drskim smeđim očima, polupodrugljivo, poluizazovno. Očito je mislio da se svakoj ženi mora zamagliti pred očima čim joj on mahne.

- Opusti se, draga. Tvoj se stari zabavlja. Tvoja runda, Norm.
 - Slušaj - obrati se ona Normanu ne obazirući se na Colina. - Vrijeme je da pođemo. Dogovorili smo se da ćemo otići u sedam.
 - Ma hajde, Chrissie, ne gnjavi momka. Još jednu rundu!
 - Sto ćeš popiti, Yvonne? - obrati joj se Norman ne pogledavši svoju ženu. - Isto? Seri?
 - Sad ćemo nešto jače - reče Colin. - Ja ću *Johnny Walker*.
- Činio je to namjerno. Znala je da on uopće ne voli viski.
- Slušaj - reče - dosta mi je tog usranog lokala. Puca mi glava od te buke.
 - Glava? Devet mjeseci u braku, a nju već boli glava. Nema smisla večeras žuriti kući, Norm.

Yvonne zahihoće.

- Oduvijek si bio vulgaran, Colin Lomas - reče Christine sva zažarena - ali sad nisi ni duhovit. Vas troje možete raditi što hoćete. Ja idem kući. Daj mi ključeve auta.

Colin se nasloni i nasmije. - Čuo si što kaže tvoja gospođa. Hoće ključeve. Bez riječi, crven od stida, Norman izvuče ključeve iz džepa i polako joj ih pruži preko stola. Ona ih zgrabi, odmakne stol, progura se pokraj Yvonne i pojuri prema vratima. Gotovo se rasplakala od gnjeva. Trebala joj je cijela minuta da otključa auto, zatim je drhteći sjela za volan i pričekala da joj se smire ruke kako bi uključila motor. Sjetila se majčinih riječi onoga dana kad je objavila svoje zaruke: - Imaš trideset i dvije godine i, ako ga želiš, morat ćeš sama odlučiti. Međutim, nikada nećeš napraviti čovjeka od njega. Ako me baš pitaš, on je slabić. - Ona je ipak mislila da može učiniti čovjeka od njega, i ona mala kuća u dvojnog objektu izvan Norwicha bila je rezultat

devetomjesečnoga mukotrpnog rada. Iduće godine Normana će unaprijediti u osiguravajućem zavodu, razmišljala je, pa će ona moći otkazati posao tajnice u Odjelu za medicinsku fiziku Elektrane Larksoken i posvetiti se prvom od dvoje djece što ih je planirala.

Tada će već imati trideset i četiri godine. Svi znaju da ne treba predugo čekati.

Vozački je ispit položila tek nakon vjenčanja i sada je prvi put vozila navečer sama. Vozila je polako i pažljivo, napeto zurila preda se, sretna što joj je barem put do kuće poznat. Pitala se što će reći Norman kad vidi da nema auta. Bio je gotovo uvjeren da će je naći kako sjedi u autu, ljutita ali voljna da je odveze kući. Sada će se morati osloniti na Colina da ga poveze, što Colinu neće biti drago, jer mu to nije bilo usput. No neugodno će se iznenaditi ako misli da će pozvati Colina i Yvonne na piće kad stignu. Raspoloženje joj se popravilo pri pomisli na Normanovu zbunjenost kad ustanovi da je otišla, pa je pritisnula papučicu za gas jedva čekajući da se udalji od njih troje i skloni u okrilje svoga doma. No odjednom se auto počeo trzati, i motor se ugasio. Zacijelo je prilično krivudala, jer se auto nakosio i gotovo ispriječio na cesti. Bilo je to vrlo nezgodno mjesto za kvar - dio seoske ceste na kojoj nije bilo prometa, a rijetko drveće obrubljuje cestu s jedne i druge strane. Nigdje ni žive duše. A tada se sjetila: Norman joj je rekao da će na povratku iz *puba*, uzeti benzin i da stoga moraju otići na pumpu koja radi cijelu noć. Nije smio dopustiti da u rezervoaru ostane tako malo benzina. No tri dana prije posvađali su se oko toga na kome je red da ode na crpku i plati gorivo. Ponovno ju je obuzela srdžba i razočaranje. Sjedila je i stala šakama udarati po volanu očajnički okrećući ključ ne bi li se motor uključio. Nije reagirao. A tada je gnjev počeo malo-pomalo ustupati mjesto prvim naletima straha. Cesta je bila pusta, a kad bi i naišao nekakav automobil i zaustavio se pokraj nje, kako će znati da u njemu nije otmičar, silovatelj, a možda i Zviždač? Ono strašno ubojstvo zbilo se još ove godine na cesti A3. Danas ne možeš više nikome vjerovati. Osim toga, nije mogla ostaviti auto ispriječen na cesti. Pokušavala se sjetiti kad je zadnji put prošla mimo nekakve kuće, telefona za pomoć na cesti, javne govornice, ali činilo joj se kao da je najmanje deset minuta vozila kroz napušteni kraj. Kad bi i napustila nesigurno utočište koje joj je pružao auto, nije znala s koje bi strane potražila pomoć, najbolji put. Odjednom ju je svladao val panike, snažan poput mučnine, pa se morala oduprijeti porivu da istrči iz auta i sakrije se u drveće. No, kakve bi koristi imala od toga? Možda on i tamo vrebava.

A zatim je kao nekim čudom čula korake i kad se okrenula, vidjela je kako joj prilazi neka žena. Imala je na sebi hlače i baloner, a na gustu plavu kosu nabila je francusku kapu. Na uzici je vodila psića meke dlake. Odmah ju je napustila sva tjeskoba. Evo nekoga tko će joj pomoći odgurati auto ustranu, nekoga tko će znati gdje je najbliža kuća, nekoga tko će je donde otpratiti. Ne potrudivši se ni da zalupi

za sobom vrata, ona radosno vikne i smiješeći se potrči ususret groznoj smrti.

12

Večera je bila izvrsna, vino uz glavno jelo birano - *Chà-teau Potensac* iz 1978. Premda je Dalgliesh znao da Alice Mair piše kulinarske knjige i da se njima proslavila, nije pročitao nijednu, niti je imao pojma kojoj kulinarskoj školi pripada, ako je uopće i pripadala. Bilo kako bilo, nije se bojao da će mu predstaviti uobičajene neprepoznatljive u-mjetničke kreacije u lokvi umaka s nekoliko nedokuhanih mrkvi i zrna graška šećerca ukusno garniranih na tanjuru za prilog. Naprotiv, divlje patke što ih je narezao Alex Mair bile su vrlo prepoznatljive, a pikantni umak, njemu nepoznat, popravio je njihov okus ne namećući im aromu. Hrpice bijele repe s vrhnjem i pastrnjaka izvrsno su dopunjavale grašak. Bio je to klasični jelovnik za večeru, ali smišljen tako da ugodi gostima, a ne da pokaže domišljatost kuharice.

Četvrti gost, Miles Lessingham, nije došao iz neobjašnjivih razloga, no Alice Mair nije maknula ništa sa stola, pa su prazna stolica i nenapunjena vinska čaša neugodno podsjećale na Banquova duha. Dalgliesha su posjeli nasuprot Hilary Robarts. Onaj portret, razmišljao je, mnogo je snažniji no što je pretpostavljao kad je mogao tako ovladati njegovom fizičkom reakcijom na ženu pred sobom. Bio je to njihov prvi susret, premda je znao za nju kao i za šaćicu ljudi koji su živjeli, kako su mještani govorili, »s onu stranu ograde«. Bilo je donekle čudno što su se tek sada upoznali; često je na poluotoku viđao njezin crveni »golf«, a njezina je kuća bila česta meta njegovih očiju s najgornjeg kata vjetrenjače. Kako joj je sada prvi put bio fizički blizu, nije mogao skinuti očiju s nje; živa žena i slika koju je zapamtio kao da su se stopile u viziju, moćnu i zbunjujuću. Ima lijepo lice, lice foto-modela, razmišljao je, visoke jagodične kosti, dug, malo uleknut nos, široke, pune usne i tamne, ljutite oči duboko usađene pod gustim obrvama. Neposlušna, kovrčava kosa, koju su postrance obuzdavala dva češljica, padala joj je na ramena. Zamišljao ju je kako pozira otvorenih i vlažnih usta, izbačenih kukova i zuri u kameru s obaveznim izgledom drska negodovanja. Kad se prignula da otrgne bobicu grožđa i gotovo je bacila u usta, zapazio je nekoliko pjegica na preplanulom čelu i svijetle dlačice iznad krivulje gornje usne.

Nasuprot domaćici sjedila je Meg Dennison, koja je elegantnim i diskretnim pokretima gulila bobice grožđa prstima s ružičasto lakiranim

noktima. Zamamna ljepota Hilary Robarts još je više naglašavala posve drukčiji izgled Meg Dennison. Bila je pristala, brižljivo njegovana, ali na staromodni način, ne ističući samouvjerenost svoju vanjštinu, pa ga je podsjetila na žene s fotografija iz tridesetih godina. Taj kontrast naglašavala je i njihova odjeća. Hilary je imala na sebi šarenu haljinu od indijskog pamuka, skrojenu poput muške košulje, s tri raskopčana gornja dugmeta. Meg je odabrala dugu crnu suknju i plavu svilenu bluzu sa uzorkom i mašnom oko vrata. No najelegantnija je bila domaćica. Duga, tamnosmeđa, ravna i uska vunena haljina i teška ogrlica od srebra i jantara prikrivala je njezinu uglatu građu i naglašavala izrazite i pravilne crte njezina lica. Pokraj nje pristalost Meg Dennison svela se gotovo na neukus, a upadljivo šarenilo pamučne haljine Hilary Robarts doimalo se jeftino.

Soba u kojoj su večerali bila je zacijelo dio prvotne seoske kućice. Nekoć je na tim gredama, pocrnjelim od dima, Agnes Poley vješala slaninu, svežnjeve sušenih začinskih trava. U loncu iznad golema ognjišta kuhala je za obitelj, a u huci plamena možda već i čula pucketanje lomače na kojoj ju je snašla strašna mučenička smrt. Pred dugim prozorima prolazili su vojnici pod šljemovima. No sjećanje na prošlost ostalo je samo u imenu kuće. Ovalni stol i stolice bili su novijeg datuma baš kao i Wedgewoodov servis za jelo i lijepe, suvremeno oblikovane čaše. U salonu, u kojem su prije večere pili šeri, Dalgliesh se nije mogao oteti dojmu da su namjerno izbacili prošlost, pa u njemu nije bilo ničeg čime se moglo prodrijeti u intimu negdašnje vlasnice: nikakvih obiteljskih fotografija ili portreta, nikakvih otrcanih predmeta obiteljske baštine sačuvanih zbog nostalgije, sentimentalnosti ili pijeteta, nikakvih godinama skupljenih starina. Čak su i malobrojne slike bile suvremene, autor triju bio je nedvojbeno John Piper. Pokućstvo je bilo skupo, udobno, lijepo oblikovano, i suviše elegantno u svojoj jednostavnosti da se ne bi uklopilo. Međutim, duša kuće nije bila u toj prostoriji, nego u toploj kuhinji koja je odisala mirisom vatre. Dotad je samo napola slušao razgovor, ali se uspio prisiliti na to da bude uljudniji gost. Razgovaralo se općenito, lica obasjana svijećama naginjala su se nad stol, a ruke koje su gulile voće ili se vrpaljile oko čaša razlikovale su se kao i lica: snažne ali elegantne ruke Alice Mair s po-drezanim noktima, dugi, čvornati prsti Hilary Robarts, nježne ruke Meg Dennison, pocrvenjele od kućnih poslova, ružičastih noktiju.

- No, dobro - reče Alex Mair - uzmimo jednu od modernih dilema. Znamo da tkivom pobačenih fetusa možemo liječiti Parkinsonovu bolest, a vjerojatno i Alzheimerovu. Zasiurno ćete to etički prihvatiti ako je

pobačaj spontan ili zakonski dopušten, a ne ako je izazvan radi dobivanja tkiva. No, možete i tvrditi da žena ima pravo raspolagati svojim tijelom onako kako želi. Ako doista voli nekoga tko ima Alzheimerovu bolest i želi mu pomoći svojim fetusom, tko joj ima pravo odbiti tu želju? Fetus još nije dijete.

- Očito pretpostavljate da je bolesnik kojemu treba pomoć muškarac - primijeti Hilary Roberts. - On vjerojatno smatra da ima pravo na korištenje ženina tijela u tu svrhu. Do vruga, a zašto bi? Ne mogu zamisliti da žena koja je doista pobacila želi ponovno proživjeti te muke da bi ugodila muškarcu.

Te su riječi bile izgovorene s krajnjom gorčinom.

- Nije posrijedi uroda - mirno će Mair nakon stanke. - Alzheimerova bolest nije samo neugodna. Međutim, ne zagovaram tu metodu. Bilo kako bilo, sada je protuzakonita.
- Bi li te to brinulo?

Zagledao se u njezine ljutite oči. - Naravno. Srećom, nitko neće ni tražiti od mene da odlučujem o tome. No, ne govorim o zakonskim nego o etičkim normama.

- Ima li razlike? - upita njegova sestra. - To je pravo pitanje, nije li tako? Ima li razlike, Adam?

Alice Mair prvi se put obratila Dalglieshu imenom.

- Vi smatrate da postoji apsolutni moral bez obzira na vrijeme i okolnosti - odvrati Dalgliesh.
- Ne biste li i sami to pretpostavili?
- Da, mislim da bih, ali ne bavim se moralnom filozofijom.

Meg Dennison, zarumenjelih obraza, digne glavu s tanjura.

- Uvijek sam sumnjičava kad je posrijedi isprika da je grijeh opravdan ako ga počinimo radi nekoga koga volimo. Možda tako mislimo, ali to obično činimo radi samih sebe. Možda mi je strašna pomisao da bih se morala brinuti za osobu koja boluje od Alzheimerove bolesti. Zagovaramo li eutanaziju zato da bismo nekoga oslobodili bolova ili zato da bismo sebe sačuvali od tuge što moramo gledati takvog bolesnika? Odvratna je i sama pomisao da žena namjerno začne da bi ubila fetus kako bi netko mogao koristiti njegovo tkivo.
- A ja bih mogao tvrditi - reče Alex Mair - da se ne ubija dijete i da odvratnost prema tom činu nije dokaz da je taj čin nemoralan.
- Nemate pravo - usprotivi se Dalgliesh. - Ne kaže li nam prirodna

odbojnost koju osjeća gospođa Dennison nešto o moralnosti toga čina?

Zahvalno mu se nasmiješila i nastavila: - Osim toga, nije li takvo korištenje fetusa vrlo opasno? Moglo bi navesti siromašne da prodaju svoje fetuse kako bi pomogli bogatima. Već postoji crna burza ljudskim organima. Mislite li da jednom multimilijunašu ne bi stvorili srce ako mu ga treba presaditi?

Alex Mair se nasmiješi.

- Valjda ne mislite da bismo trebali namjerno potisnuti znanje ili odbaciti znanstveni napredak samo zato što se otkrića mogu zloupotrijebiti. Ako ima zloupotreba, donosite zakone protiv njih
- Pa, nije to baš tako jednostavno kako vi mislite -usprotivi se Meg. - Kad bi donošenje zakona protiv socijalne nepravde bilo dovoljno, gospodin Dalgliesh prvi bi ostao bez mjesta.
- Nije lako, ali treba pokušati. Zar inteligencija ne služi ljudskim bićima u odlučivanju?

Alice Mair ustane od stola.

- No, sada je vrijeme za odluku na drugoj razini -reče. - Tko je za kavu i kakvu? Stol i stolice su pred kućom na terasi. Mogli bismo vani upaliti svjetlo i ondje popiti kavu.

Prošli su kroz salon, i Alice Mair otvorila je staklena vrata što su vodila na terasu. Trenutno ih je zapljusnuo val huke s mora i zaposjeo sobu poput grohota nezaustavljive sile. No, čim su izišli na svjež zrak, buka kao da se nekim čudom prigušila a tutanj mora preobrazio u mrmor daleke grmljavine. Terasu je od ceste dijelio visok zid obložen kamenim oblucima, koji se prema jugu i istoku snižavao, pa time otvarao nesmetan pogled preko rta na more.

Za nekoliko minuta Alex Mair donio je poslužavnik s kavom i malo je društvo, sa šalicama u ruci, stalo besciljno lutati među cvjetnim loncima od terakote poput ljudi koji se ne žele međusobno upoznati ili glumaca na pozornici, zaokupljenih mislima o tekstu, koji čekaju da proba počne. Nisu imali kapute, i ubrzo se pokazalo da je večernja toplina bila varljiva. Kad su se, kao na zajednički mig, okrenuli da uđu u kuću, ugledali su svjetla automobila, koji je brzo vozio usponom južno od kuće. Kako se približavao, brzina mu se smanjivala.

- Lessinghamov »porsche« - reče Mair.

Svi su šutjeli. Promatrali su kako automobil koči i silovito se zaustavlja na tratini. Stali su u polukrug oko Alexa Maira, svečano, kao prema dogovoru, poput odbora za doček spremnog na neugodnosti, a ne na ugodan susret s gostom koji im je prilazio. Dalgliesh je čutio sve veću

napetost: treperenje tjeskobe u nepomičnom zraku što je odisao mirisom mora, zajedničke tjeskobe koja ih je sve zaokupila dok su kao očarani gledali u vrata automobila i visok lik kako se izvlači s vozačeva sjedala, kako š lakoćom preskače kameni zidić i odlučno im prilazi. Les-singham nije ni pogledao Maira, već je odmah prišao njegovoj sestri. Nježno joj je poljubio ruku, što ju je zbunilo, kako je Dalglish zapazio, dok su ostali pratili tu gestu s neuobičajenom kritičkom pozornošću.

- Ispričavam se, Alice - reče Lessingham blago. -Znam, zakasnio sam na večeru, ali ne i na piće, nadam se. A ono mi je, tako mi Bog pomogao, nadasve potrebno.

- Gdje ste dosad? Čekali smo vas četrdeset minuta. To optužujuće pitanje postavila je Hilary Robarts, mrzovoljno poput svadljive žene. Lessinghamov pogled nije se maknuo s Alice. - Već dvadeset minuta razmišljam - reče - kako da najbolje odgovorim na to pitanje. Palo mi je na um bezbroj uzbudljivih mogućnosti. Mogao bih reći da sam pomagao policiji u istrazi, ili da sam upleten u ubojstvo, ili da sam doživio malu neugodnost na cesti. Zapravo, posrijedi je jedno, drugo i treće. Zviždač je ponovno bio na djelu. Ja sam našao tijelo.

- Kako to mislite, *našao*¹? - oštro upita Hilary Robarts. - Gdje ste ga našli?

Lessingham se i dalje nije obazirao na nju, nego se obratio Alice Mair: - Mogu li dobiti to piće? Tada ću vam ispričati sve grozne pojedinosti. Barem vam to dugujem kad sam već poremetio raspored za stolom i odgodio večeru četrdeset minuta.

Kad su se vratili u salon, Alex Mair upoznao ga je s Dalglishom.

Lessingham ga je prodorno pogledao. Rukovali su se. Lessinghamova ruka bila je vlažna i ledena.

- Zašto nam niste telefonirali? - ležerno ga upita Alex Mair. - Sačuvali bismo vam nešto za večeru.

Pitanje, uobičajeno za domaći ugođaj, nije zapravo zahtijevalo odgovor, ali je Lessingham ipak odvratio: - Znate što, zapravo sam zaboravio. Sjetio sam se da bih mogao telefonirati tek kad su me policajci prestali ispitivati, ali sam osjetio da moji privatni dogovori nemaju gotovo nikakvu prednost. Usput rečeno, uopće vam ne odaju priznanje kad umjesto njih nađete tijelo. Njihov je stav otprilike ovakav: »Mnogo vam hvala, gospodine, znamo da vam je vrlo neugodno, svakako. Oprostite što smo vam smetali, ali sada mi preuzimamo taj slučaj. Samo idite kući i na-stojte sve to zaboraviti.« Čini mi se da sve to neće biti tako jednostavno.

Alex Mair stavio je nekoliko klada na žeravicu i otišao po piće.

Lessingham je odbio viski i zamolio čašu vina. -Ali nemojte trošiti na mene svoje najbolje crno vino, Alex. Htio bih vina samo iz medicinskih razloga. - Gotovo neprimjetno približili su stolice. Lessingham je počeo priču namjerno polako, zastajkujući da bi otpio gutljaj vina. Dalgliesh je zapazio da se Lessingham promijenio otkako je došao, kao da se odjednom nabio energijom i postao neobično prislan. Okružio se tajanstvenom aurom pripovjedača, pomisli Dalgliesh i, obuhvativši pogledom krug napetih lica obasjanih vatrom, odjednom ga je sve podsjetilo na njegovu prvu seosku školu, na djecu skupljenu oko gospođice Douglas u petak, u tri sata, kad bi im pola sata pričala priče, pa su ga obuzele tuga i bol za tim minulim danima bezazlenosti i ljubavi. Iznenadio se da se sjećanje vratilo tako snažno i upravo u tom trenutku. No, znao je da će ova priča biti posve drukčija, neprimjerena dječjim ušima.

- U pet sati imao sam ugovoren posjet zubaru u Nor-wichu - započeo je Lessingham - a zatim sam skočio k prijatelju koji stanuje nedaleko od katedrale. Stoga dolazim ovamo iz Norwicha, ne od svoje kuće. Kod Fairsteada skrenuo sam s ceste B 1150 i gotovo naletio na stražnji dio neosvijetljenog auta koji se prepriječio na cesti. Glupa li mjesta za parkiranje, pomislih, ako se htio pomokriti u grmlju. Zatim mi je palo na um da se možda dogodila nesreća. Desna su vrata bila otvorena, i to mi je bilo malo čudno. Stoga sam parkirao na rubu ceste i otišao pogledati. Nigdje nikoga. Ne znam zašto sam zašao među drveće. Valjda nagonski. Bilo je vrlo mračno, pa nisam ništa vidio. Pitao sam se da li da viknem ima li koga, a tada mi se to učinilo glupo, pa sam odlučio otići i ne zabadati nos u tuđe stvari. U tom trenutku zamalo sam pao preko nje.

Otpio je gutljaj vina. - Još nisam ništa vidio, naravno, ali sam kleknuo i stao pipati oko sebe te napipao tijelo. Mislim da sam dotaknuo njezino bedro, ne znam točno. Ali ljudsko tijelo, živo ili mrtvo... tu nema zabune. Stoga sam se vratio do auta i uzeo bateriju. Osvijetlio sam joj najprije noge, zatim polako tijelo, sve do lica. Zatim sam, naravno, vidio sve. Znao sam da je posrijedi Zviždač.

- Je li izgledalo... strašno? - tiho upita Meg Dennison. Zacijelo je iz njezina glasa razabrao što osjeća, ne pohotljivu znatiželju već sućut, shvaćanje da se mora oteretiti pričanjem. Pogledao ju je kao da je vidi prvi put, a zatim zastao i zamislio se, ozbiljna lica.

• Bio sam više zaprepašten nego užasnut. Kad se svega sjetim, moji su osjećaji bili čudna mješavina groze, ne-vjerice, pa i srama. Osjećao sam se poput voajera. Mrtvi su zapravo u vrlo nepovoljnom položaju. Izgledala je groteskno, gotovo smiješno s rijetkim

pramenovima što su joj virili iz usta kao da ih žvače. Strašno, naravno, ali i luckasto. Osjetio sam gotovo nezadrživ poriv da zahihoćem. Znam da je to bila samo reakcija na šok, ali sam se ipak postidio. A čitav prizor bio je nekako... banalan. Da ste tražili od mene da vam opišem jednu Zviždačevu žrtvu, upravo bih je tako opisao. Svi mislimo da je zbilja drukčija od mašte.

- Možda zato - reče Alice Mair - što su u mašti stvari još gore.
- Zacijelo ste se prestravili - javi se Meg Dennison blagim glasom. - Znam da bih se ja tako osjećala. Sama, u mraku s tom grozotom. Pomaknuo se prema njoj i nastavio kao da mu je važno što ga od svih prisutnih baš ona razumije.

- Upravo to me iznenadilo, činjenica da nisam bio uplašen. Naravno, bio sam u strahu, ali samo sekundu--dvije. Napokon, nisam ni mislio da on negdje u blizini čeka. Izdovoljio se. Ionako ga ne zanimaju muškarci. Razmišljao sam o običnim, normalnim stvarima. Ne smiješ ništa dirati. Ne smiješ uništiti dokaze. Moraš na policiju. Vraćajući se prema autu, stao sam ponavljati što im moram reći, kao da izmišljam priču. Pokušao sam objasniti zašto sam pošao u grmlje, pokušao sve razborito opravdati.

- A što je trebalo opravdati? - upita Alex Mair. - Učinili ste sve što ste mogb. Sve mi se čini razborito. Auto ispriječen na cesti značio je opasnost. Bilo bi neodgovorno nastaviti vožnju.
- Trebalo je, čini se, mnogo objašnjavati, onda i kasnije. Možda zato što je svaka nova rečenica što su je izgovorili policajci počinjala sa »zašto«. Postajete bolesno osjetljivi na vlastite motive. Gotovo tako kao da morate sami sebe uvjeriti da to niste učinili.
- Ali, to tijelo... - nestrpljivo će Hilary Robarts. - Kad ste se vratili s baterijom i vidjeli je, jeste li bili sigurni da je mrtva?

- Jesam, kako da ne. Znao sam da je mrtva.

- Kako ste to mogli znati? Možda se sve dogodilo neposredno prije vašeg dolaska. Zašto je niste pokušali oživiti, primijeniti disanje usta na usta? Možda bi se isplatilo, da ste mogli svladati prirodno gađenje. Dalgliesh je čuo nekakav zvuk iz usta Meg Dennison. Nije bio siguran da li je uzdahnula ili zagundala.

- Isplatilo bi se da je imalo smisla - mirno odgovori Lessingham pogledavši Hilary. - Znao sam da je mrtva i ostajem pri tome. No, ne brinite, ako vas ikada zateknem in *extremis*, nastojat ću svladati prirodno gađenje.

Hilary se opustila i samozadovoljno nasmiješila kao da se raduje što ga je potaknula na jeftinu repliku. Glas joj je bio prirodniji kad je rekla: - Čudim se da vas nisu osumnjičili. Napokon, vi ste bili prvi na mjestu zločina, već

ste se drugi put našli blizu smrti. To prelazi u običaj.

Posljenje je riječi izgovorila ispod glasa, ali oči su joj bile uprte u Lessinghamovo lice. Njihovi su se pogledi ukrstili, ali joj se on obratio s istom mirnoćom: - Ali, razlike ima, nije li tako? Morao sam gledati Tobyja kako umire. Zar ste zaboravili? No ovaj put nitko neće ni pokušati tvrditi da to nije bilo ubojstvo.

Vatra je iznenada zapucketala i najgornja se klada prevrne i padne na rub kamina. Zajapurena lica, Mair je silovito odgurne u vatru. Hilary Robarts, savršeno mirna, okrene se prema Dal-glieshu. - No ja imam pravo, nije li tako? Policija obično osumnjiči osobu koja nađe tijelo, zar ne?

- Ne mora - tiho odgovori Dalgliesh.

Lessingham spusti bocu vina na okvir kamina, nagne se i pažljivo napuni čašu. - Mogli su me osumnjičiti, ali su mi pomogle sretna okolnosti. Imao sam potpuno opravdani razlog što sam bio vani. Za dva prethodna zločina imam alibi. Vjerojatno na njihovu žalost, na meni nisu našli ni kapi krvi. Valjda su vidjeli da sam u blagom šoku. Ni traga nikakvom konopcu kojim je bila zadavljena, ni traga-nožu.

- Kakvom nožu? - razdražljivo upita Hilary. - Zviždač je davitelj. Svi znaju da tako ubija.
- Pa, nisam to ni spomenuo. Bila je zadavljena, ili ja samo mislim da je bila. Nisam držao bateriju nad njezinim licem dulje no što je bilo potrebno. Međutim, ne obilježava svoje žrtve samo time što im usta puni dlakama. Stidnim dlakama, usput rečeno. To sam dobro vidio. Urezuje im slovo L u čelo. Nedvojbeno. Jedan od pozornika rekao mi je kasnije da je to Zviždačev zaštitni znak. On misli da L možda znači Larksoken i da Zviždač time možda izražava nešto u vezi s nuklearnom energijom, možda prosvjed.
- Glupost! - oštro se usprotivi Alex Mair, a zatim dodaje mirnije: - Nitko ni u novinama ni na televiziji nije spomenuo urez na žrtvinu čelu.
- Policija šuti o tome, ili barem nastoji šutjeti. Takav detalj mogu upotrijebiti da izdvoje lažna priznanja. Već ih ima pet-šest. U medijima nisu spomenuli ni dlake, ali čini se da za tu nemilu pojedinost već svi znaju. Napokon, ja nisam jedini koji je našao tijelo. Ljudi vole pričati.
- Koliko je meni poznato - reče Hilary Robarts - nigdje se stidne dlake ne spominju, ni pismeno ni usmeno.
- Ne, policija i o tome šuti, a o takvoj se pojedinosti ne piše u obiteljskim listovima. Međutim, to nikoga ne iznenađuje. On nije silovatelj, ali u njegovim zločinima ima seksualnog elementa.

Uz ostalo, tu je pojedinost Rickards sinoć ispričao Dalglieshu. Bilo bi ipak bolje, pomisli Dalgliesh, da ju je Lessingham zadržao za sebe, pogotovo na večeri sa ženama. Donekle ga je začudila vlastita neočekivana osjetljivost. Možda ju je izazvao pogled na izobličeno lice Meg Dennison. A tada mu do ušiju dopre slabašan zvuk. Zagledao se prema otvorenim vratima i spazio vitak lik Therese Blaney kako stoji u polumraku. Pitao se koliko je Lessinghamove priče čula. No i malo je bilo previše.

- Nije li vas glavni inspektor Rickards zamolio da tu informaciju zadržite u tajnosti? - upita, gotovo nesvjestan strogosti u svom glasu. Nastala je neugodna tišina. Na trenutak su zaboravili, pomisli Dalgliesh, da sam policajac.

- Ja to i namjeravam zadržati za sebe - obrati mu se Lessingham. - Rickards ne bi htio da to prodre u javnost, i neće. Nitko od nas neće proširiti tu vijest.

To jedno jedino pitanje, koje ih je podsjetilo na to tko je on i što predstavlja, ipak je ohladilo atmosferu u prostoriji i promijenilo njihovo raspoloženje, pa je očaranost strašnim zločinom zamijenila nelagoda. Kad se minutu kasnije digao da se oprost i zahvali domaćici, osjetio je gotovo opipljivo olakšanje. Znao je da njihova zbunjenost nema nikakve veze sa strahom da će ih on ispitivati, kritizirati, ponašati se među njima kao špijun. On nije istraživao taj slučaj, niti su oni bili osumnjičenici, a zacijelo su znali da on nije društve^ čovjek kojemu godi da bude u središtu pozornosti dok ga oni salijeću pitanjima o mogućim postupcima glavnog inspektora Rickardsa, o izgledima da uhvate Zviždača, da ga ispituju što misli o psihopatskim ubojicama, što zna o serijskim ubojstvima. No, već sama njegova nazočnost pobudila je u njima strah i odvratnost prema najnovijem zločinu. U glavi svakoga od njih urezala se slika nasilno ubijene žene, poluotvorenih usta napunjenih dlakama, razrogačenih očiju prazna pogleda, a njegova je prisutnost pojačala tu sliku, izoštrila je. Strava i smrt sastavni su dijelovi njegove struke, pa je poput pogrebnika nosio breme svoga zvanja.

Već je bio na izlazu kad se, prepustivši se porivu, vratio i obratio gospođi Dennison: - Spomenuli ste da ste došli pješice iz starog župnog dvora, gospođo Dennison. Mogu li vas otpratiti kući, ako vam nije prerano?

Alex Mair već je zaustio da kaže kako će je on, dakako, odvesti kući, ali Meg se nespretno izvukla iz naslonjača i rekla gotovo nestrpljivo: - Bila bih vam zahvalna. Voljela bih prošetati do kuće, a Alex neće morati izvesti auto iz garaže.

- Vrijeme je da i Theresa pođe kući - reče Alice Mair. - Trebali smo je odvesti još prije jedan sat. Nazvat ću joj oca. Usput rečeno, gdje je?
- Mislim da je maloprije raspremala stol u susjednoj sobi - reče Meg. - Naći ću je, pa je Alex može odvesti kući.

Društvo se počelo razilaziti. Hilary Robarts bila se zavalila u naslonjač ne skidajući pogleda s Lessinghama. Sada se i ona digla i rekla: - I ja odlazim kući. Ne treba me nitko pratiti. Zviždač se noćas izdovoljio, kako je rekao Miles.

- Radije bih da pričekaš - reče Alex Mair. - Otpratit ću te čim odvezem Theresu.
- U redu, pričekat ću kad već inzistiraš - reče ona i slegne ramenima ne gledajući ga.

Prišla je prozoru i zagledala se u mrak. Samo je Lessingham ostao sjediti u naslonjaču i posegnuo za bocom da ponovno natoči vina u čašu. Dalgliesh je vidio kako je Alex Mair bez riječi stavio još jednu otvorenu bocu na okvir kamina. Pitao se hoće li Alice Mair pozvati Lessinghama da provede noć u Kući mučenice ili će ga kasnije ona ili njezin brat odvesti kući. Bilo je očito da neće moći sam sjesti za volan.

Dok je Dalgliesh pridržavao Meg Dennison kaputić, u tihoj prostoriji oglasio se telefon neobično prodorno. Osjetio je kako se iznenada trgnula od straha i njegove su ruke, gotovo nehotice, stisnule njezina ramena. Čuli su glas Alexa Maira.

- Da, čuli smo. Miles Lessingham je ovdje i sve nam je opširno ispričao. Da, shvaćam. Da. Hvala na pozivu. - Zatim je nastala duga šutnja, te se ponovno čuo Mairov glas. - Posve slučajno, zar ne? Napokon, u Larksokenu nas je petsto trideset. Dakako, ta će vijest potresti svakog u Larksokenu, osobito žene. Da, sutra ću biti u uredu, ako mogu išta pomoći. Nadam se da je njezina obitelj obaviještena. Da, jasno. Laku noć, inspektore.

- Bio je to glavni inspektor Rickards - reče spustivši slušalicu. - Identificirali su žrtvu. Christine Baldwin. Ona radi... radila je kao stenodaktilografkinja u elektrani. Zar je niste prepoznali, Miles?

Lessingham je polako točio vino. - Policajci mi nisu rekli tko je ta žena. Da i jesu, ne bih zapamtio ime. Ne, Alex, nisam je prepoznao. Vjerojatno sam vidio Christine Baldwin u Larksokenu, najvjerojatnije u kantini. Međutim, ono što sam večeras vidio nije bila Christine Baldwin. I uvjeravam vas da je nisam osvjetljavao dulje no što mi je bilo potrebno da utvrdim kako joj više ne mogu pomoći.

.. - Christine Baldwin - reče Hilary Robarts gledajući i dalje kroz prozor. -

Trideset i tri godine. Bila je kod nas tek jedanaest mjeseci. Udala se prošle godine. Nedavno premještena u Odjel za medicinsku fiziku. Ako vas zanima, mogu vam reći koliko udaraca tipka u minuti i koliko je brza u stenografiji. - Zatim se okrenula i pogledala u lice Alexu Mairu. - Zviždač kao da nam je sve bliže, zar ne?

Naposljetku su se pozdravili, ostavili za sobom miris vatre iz kamina, hrane i vina u sobi u kojoj se Dalgliesh počeo osjećati neugodno zbog topline, a zatim izišli na svjež zrak koji je odiseo morem. Trebalo mu je nekoliko minuta da se privikne na polumrak i da mu se pred očima ukaže poluotok i njegovi oblici što su se tajanstveno mijenjali pri sjaju zvijezda visoko na nebu. Na sjeveru se elektrana doimala poput bijele, svjetlucave galaksije, a njezina geometrijska masa uranjala je u plavocrno nebo.

Stajali su neko vrijeme promatrajući golemu građevinu.

- Kad sam došla iz Londona - Meg Dennison prekine šutnju - gotovo su me uplašile njezine dimenzije, sama njezina veličina što je dominirala okolinom. No navikla sam se. Još me uznemirava, premda ipak odiše nekakvom veličanstvenošću. Alex joj nastoji skinuti veo tajanstvenosti, kaže da je njezina funkcija samo proizvodnja električne struje za nacionalnu mrežu, djelotvorna i čista, da je glavna razlika između ove elektrane i drugih u tome što ovdje nemate golemu piramidu ugljene prašine koja zagađuje okoliš. No atomska energija znači za moju generaciju samo onaj poznati gljivasti oblak. Danas je to povezano i s Černobilom. Međutim, kad bi ondje, na horizontu, stajao stari dvorac i kad bismo sutra ujutro ugledali niz kula, vjerojatno bismo rekli kako je sve to prekrasno.

- S kulama bi svakako izgledala posve drukčije - primijeti Dalgliesh. - No znam što mislite. Više biste voljeli da je nema na tom polutoku. Ipak, kao da je u međuvremenu stekla pravo na opstanak.

Odvratili su pozornost od blještavih svjetala i usmjerili pogled prema jugu, na ruševni simbol posve drukčije moći. Pred njima, na rubu klisure, uzdizale su se na horizontu ruševine nalik na dječji pješćani dvorac što ga je razobličila plima. Bile su to ruševine benediktinske opatije. Dalgliesh je unatoč tami razabrao velik prazni luk nekadašnjeg prozora koji je gledao na jug, iza njega ljeskanje Sjevernog mora, a iznad njega njihao se mjesec, poput ka-dionice, nalik na prljavi žuti kolut. Sišli su gotovo nesvjesno s puta i pošli neravnom stazom prema opatiji.

- Da odemo do tamo? - upita Dalgliesh. - Imate li toliko vremena? A

vaše cipele?

- Izdržat će. Rado bih otišla do opatije, izgleda prekrasno u noći. Ne žuri mi se. Copleyevi me neće čekati. Kad im sutra kažem da nam je Zviždač sve bliže i bliže, možda ih više neću htjeti ostavljati same kad padne mrak. To će mi vjerojatno biti prva slobodna večer neko vrijeme.
 - Mislim da im ne prijete stvarna opasnost sve dotle dok zaključavate vrata. Dosad su njegove žrtve bila mlade žene. Osim toga, ubija samo vani.
 - To i ja sebi govorim. Mislim da se oni i ne boje. Vrlo stari ljudi katkada više ne osjećaju takav strah. Banalna uzrujavanja u dnevnom životu sve su važnija, a velike se tragedije lako svladavaju. No njihova kći neprekidno telefonira i predlaže im da dođu k njoj u Wiltshire dok ga ne uhvate. Njima se ne ide, ali ona je odlučna i vrlo uporna, te bude li telefonirala kad se smrači, a mene ne bude, pojačat će pritisak na njih. - Zastala je, pa nastavila: - Bio je to jeziv kraj zanimljive, ali prilično neobične večere. Da je barem gospodin Lessingham zadržao neke pojedinosti za sebe, premda slutim da mu je pomogao razgovor o tome, pogotovu zato što živi sam.
 - Samo bi se nadčovjek uspio obuzdati da ne priča o tome - reče Dalglish. - Ipak, da je barem ispustio opscene detalje...
 - I Alex će zbog toga imati briga. Neke žene iz elektrane već zahtijevaju pratnju kući poslije večernje smjene. Alice mi je rekla da to Alexu neće biti lako organizirati. One prihvaćaju pratnju samo onih muškaraca koji imaju neoboriv alibi barem za jedno Zviždačevo ubojstvo. Prestaju razborito razmišljati i kad nekoga poznaju i rade s njim već deset godina.
 - To je učinak ubojstva, pogotovo takvog ubojstva -reče Dalglish. - Miles Lessingham spomenuo je još jednu smrt... nekakvog Tobyja. Je li to onaj čovjek koji je učinio samoubojstvo u elektrani? Čini mi se da se sjećam članka o tome u nekim novinama.
 - Strašna tragedija. Toby Gledhill bio je jedan od Alexovih najperspektivnijih mladih znanstvenika. Slomio je vrat kad se bacio s vrha reaktora.
 - Znači, u tome nema nikakve tajnovitosti?
 - Nema, ama baš nikakve, samo što ne znamo zašto je to učinio. Gospodin Lessingham bio je očevdac. Iznenadena sam da ste zapamtili taj slučaj. U tisku se vrlo malo o tome pisalo. Alex je nastojao spriječiti publicitet da zaštiti njegove roditelje.
- I elektranu, pomisli Dalglish. Pitao se zašto je Lessingham prikazao Gledhillovu smrt kao ubojstvo, ali nije više htio ispitivati svoju

pratilicu. Lessingham je tu objedu izrekao vrlo tiho, pa je sumnjao da ju je ona i čula. Umjesto toga, upitao ju je: - Jeste li sretni ovdje? Po svemu sudeći, pitanje je nije iznenadilo, ali je iznenadilo njega, baš kao i činjenica da tako prijateljski hodaju zajedno. Njezino ga je društvo odmaralo. Sviđala mu se njezina nenametljiva blagost pod kojom se nazirala snaga. Glas joj je bio ugodan, a glasovi su mu nadasve bili važni. Još šest mjeseci prije ništa ga ne bi ponukalo da je pozove u društvo i da bude s njom dulje no što bi zahtijevala pristojnost. Otpratio bi je do staroga župnog dvora i tada bi, pošto je obavio tu malu društvenu obvezu, s olakšanjem pošao sam do opatije obavijajući se samoćom kao plaštem. Samoća mu je još bila bitna. Nije mogao podnijeti dan u kojem veći dio ne bi proveo potpuno sam. Međutim, kao da je ipak postao društveniji zbog nekakve promjene u sebi, nemilosrdnih godina, uspjeha, pozitivne reakcije na svoju poeziju, možda i zbog plaha početka ljubavi. Nije znao bi li taj osjećaj objeručke dočekao ili bi mu odolio.

Zapazio je da ona duboko razmišlja o odgovoru.

- Jesam, mislim da jesam. Katkad vrlo sretna. Došla sam ovamo da pobjegnem od svojih problema u Londonu, pa sam i nehotice pobjegla na istok što sam dalje mogla.
- I suočili ste se s dvjema pogibeljima... sa Zviždačem i nuklearkom.
- Obje zastrašujuće jer su obje tajanstvene, obje ukorijenjene u grozoti nepoznatog. No ta pogibelj nije osobna, nije uperena baš protiv mene. Ja sam ipak pobjegla, a svi bjegunci nose u sebi nekakav teret krivnje. A nedostaju mi i djeca. Možda sam trebala ostati i nastaviti se boriti. Međutim, sve se pretvorilo u otvoreni sukob. Nisam pogodna za popularnu junakinju reakcionarnije štampe. Samo sam htjela da me ostave na miru, da radim posao za koji sam kvalificirana i koji volim. No pomno su ispitivali svaku riječ koju bih progovorila, svaku knjigu koju bih upotrijebila. Ne možete nikoga učiti u atmosferi pakosti i sumnjičavosti.

Naposljetku sam otkrila da u takvoj atmosferi ne mogu živjeti.

Očito je pretpostavljala da on zna za njezin slučaj. No, s druge strane, tko god je čitao novine, znao je za nju.

- Čovjek se može boriti protiv netrpeljivosti, gluposti i fanatizma kad se pojave pojedinačno - reče on. - No kad se sve to troje nađe zajedno, vjerojatno je pametnije pobjeći, pa makar samo zato da se ne poludi. Približavali su se opatiji, i travom obraslo tlo bivalo je sve neravnije. Posrnula je, pa je pružio ruku da je pridrži. - Naposljetku se sve svelo na anonimna pisma - nastavi ona. - Napadali su me zbog sitnica koje su, tko zna zašto, nekome smetale. Ni sada ne znam zašto su me

pokušavali prisiliti da mijenjam nešto što sam radila cijeli život. No ovog trenutka, na ovom poluotoku, pod ovim nebom, u ovom beskraju, sve mi se čini tako beznačajnim. Možda sam samo htjela uzdići trivijalnost na razinu principa.

- Agney Poley bi vas razumjela - reče on. - Moja je tetka pregledala povijesne zapise i pričala mi o njoj. Otišla je na lomaču očito zato što je tvrdoglavo ustrajala na svom beskompromisnom pogledu na svijet. Nije mogla prihvatiti dogmu da je Kristovo tijelo prisutno u sakramentu, a u isto vrijeme fizički na nebu, Bogu zdesna. To se protivi, govorila je, zdravom razumu. Možda bi je Alex Mair trebao uzeti za zaštitnicu svoje nuklearke, kvazisve-ticu racionalnosti.

- To je bilo nešto drugo. Ona je vjerovala daje njezina besmrtna duša ugrožena.
- Tko zna što je vjerovala? Mislim da ju je poticala nekakva božanska upornost. Stoga joj se divim.
- Gospodin Copley tvrdio bi da ona nema pravo, da nije posrijedi upornost nego njezin zemaljski pogled na sakrament. Nemam dovoljno znanja da raspravljam o tome. No, doista je veličanstveno umrijeti strašnom smrću zbog razborita pogleda na svijet. Kad god odem posjetiti Alice, uvijek stanem i pročitam spomen-ploču. Time joj odajem počast. Ipak, ne osjećam njezinu nazočnost u Kući mučenice. A vi?
- Ni najmanje. Rekao bih da centralno grijanje i moderan namještaj odbijaju duhove. Jeste li poznavali Alice Mair prije dolaska ovamo?
- Nikoga nisam poznavala. Odgovorila sam na oglas što su ga Copleyevi dali u *The Lady*. Nudili su stan i hranu za lake kućne poslove. To je eufemizam za brisanje prašine, ali nikada, dakako, ne ostane samo na tome. Alice mi je uvelike promijenila život. Nisam ni znala koliko mi je nedostajala prijateljica. U školi smo stvarali samo saveze, napadačke ili obrambene. Nismo nikada prelazili političke granice.
- Agnes Poley razumjela bi i tu atmosferu - primijeti Dalgliesh. - U takvoj je i sama živjela.

Neko su vrijeme hodali šutke, i čulo se samo šuškanje visoke trave po njihovim cipelama. Pitao se zašto se u jednom trenutku, dok su hodali prema moru, iznenada podigla buka s mora kao da je zla sila, dotad spokojna i bezopasna, odjednom prikupila snagu. Gledajući u nebo, u bezbroj svijetlećih točkica, učinilo mu se da pod nogama osjeća kako se Zemlja vrti i da se vrijeme tajanstveno zaustavilo, da su se stopile prošlost, sadašnjost i budućnost; ruševine opatije, ruševine bunkera, izdržljivi i nepopustljivi ostaci prošloga rata, vjetrenjača i elektrana. Pitao se nisu li prijašnji vlasnici Kuće mučenice odabrali onaj tekst

baš u takvu trenutku gubitka orijentacije u vremenskom limbu dok su slušali uvijek nemirno more. Njegova pratilica iznenada stane.

- U ruševinama je nekakvo svjetlo - reče ona. - Dva bljeska, kao iz baterije.

Tiho su stajali i promatrali ruševine. Ništa se nije vidjelo.

- Sigurna sam da sam vidjela svjetlo - reče ona, gotovo kao da se ispričava - a i gibanje nekakve sjene uz istočni prozor. Ništa niste zapazili?

- Gledao sam nebo.

- Nestalo je - reče ona gotovo s tugom u glasu. -Valjda mi se samo pričiniilo.

Kad su pet minuta kasnije oprezno prešli preko neravne travnate površine i ušli u samo središte ruševina, nisu vidjeli ništa, ni žive duše. Šutke su prošli kroz otvor istočnog prozora, popeli se do ruba hridine i ugledali samo blijedom mjesecinom obasjanu plažu, koja se protezala na sjever i jug, obrubljenu tankim slojem bijele pjene. Ako je itko bio ondje, pomisli Dalgliesh, bilo je mnogo mjesta gdje se mogao sakriti - iza betonskih bunkera ili u pukotinama pješčenjačkih stijena. Bilo bi besmisleno i neopravdano dati se u potjeru za neznancem kad bi i znali kamo je nestao. Ljudi imaju pravo hodati noću sami.

- Možda mi se učinilo - ponovno reče Meg - ali ne vjerujem. Bilo kako bilo, otišla je.

- Otišla?

- O, da. Zar vam nisam rekla? Posve sam sigurna da sam vidjela ženu.

U četiri sata ujutro, kada se Alice Mair s očajničkim krikom probudila iz more, vjetar se već dizao. Pružila je ruku da pritisne prekidač noćne svjetiljke, pogledala na sat, pa ponovno legla. Strah je popustio; zurila je u strop dok su strašne slike sna pomalo blijedjele, i ona je prepoznala davno priviđenje koje joj se vratilo poslije svih tih godina, prizvano sinoćnjim događajima i učestalim ponavljanjem riječi »umorstvo« što je poput mrmora lebdjela zrakom otkako je Zviždač počeo harati. Postepeno se vraćala u zbilju koja se očitovala noćnim šumovima, zavijanjem vjetra u dimnjacima, mekoćom pokrivača što ga je gnječila, neprirodnim, glasnim kucanjem sata, a ponajviše svijetlim pravokutnikom otvorenog dvokrilnog prozora s odmaknutim zavjesama kroz koji se naziralo zvjezdano nebo blijeda sjaja.

Taj ružni san nije trebalo tumačiti. Bila je to samo nova verzija stare more, ne tako strašne kao snovi iz djetinjstva, racionalniji strah, svojstven odrasloj osobi. Ona i Alex bili su ponovno djeca, i njihova je obitelj živjela

kod Copleyevih u starom župnom dvoru. To nije bilo tako čudno u snu; samo je stari župni dvor bio veći, premda ne tako otmjen kao Sunčani brežuljak - smiješno ime, jer je bio smješten na ravnom terenu, a ni sunce nije nikada prodiralo kroz njegove prozore. Obje su kuće sagrađene u kasnom viktorijanskom dobu, obje od čvrste crvene opeke, obje su imale teška, nadsvođena vrata na trijemu pod visokim, šiljastim zabatom, obje su bile na osami, obje okružene vlastitim vrtom. U snu je hodala s ocem kroz grmlje. Nosio je kosijer i bio odjeven isto onako kao onog strašnoga jesenskog poslijepodneva, imao je majicu umrljanu od znoja, kratke hlačice visoko krojenih, vrlo uskih nogavica tako da su mu se ocrtavale mošnje dok je hodao. Bijele noge bile su mu obrasle crnim dlakama od koljena prema dolje. Znala je da je Copleyevi čekaju da skuha ručak, pa je bila zabrinuta. Gospodin Copley, u reverendi i misnoj košulji, nestrpljivo je koračao travnjakom iza kuće, naoko nesvjestan njihove nazočnosti. Otac joj je nešto objašnjavao onim svojim jakim glasom kakvim se obraćao i majci, glasom kojim joj je govorio: - Znam da si preglupa da to shvatiš, ali govorit ću polako i glasno, pa se nadam da nećeš previše iskušavati moje strpljenje.

- Alex neće dobiti to mjesto - rekao je. - Pobrinut ću se da ga ne dobije. Taj položaj neće povjeriti čovjeku koji je ubio svoga oca.

I dok je to govorio, zamahnuo je nožem, pa je vidjela da mu je vrh crven od krvi. Zatim se odjednom okrenuo prema njoj, zažarenih očiju, podigao ga, i ona je osjetila oštricu u čelu i šikljanje krvi u oči. Sada, potpuno budna, zadihana kao da je trčala, prinijela je ruku na čelo i uvjerala se da ta hladna vlaga nije krv nego znoj.

Gotovo se nije mogla nadati da će ponovno zaspati; kad god bi se probudila u zoru, više nije bilo spavanja. Mogla je ustati, odjenuti kućnu haljinu, sići u prizemlje i skuhati čaj, dovršiti korekturu teksta, pročitati ga, poslušati vijesti. Mogla je uzeti tabletu za spavanje. Bile su dovoljno jake da je skrše i predaju zaboravu. Međutim, nastojala se odviknuti od njih, i kad bi popustila, priznala bi moć ružnih snova. Ustat će i skuhati čaj. Nije se bojala da će probuditi Alexa. Čvrsto je spavao, čak kad bi vani bjes-njela zimska oluja. No najprije je trebalo obaviti egzorcistički čin. Ako je htjela da taj san izgubi moć i spriječiti njegov povratak, morat će se u sjećanju vratiti na ono poslijepodne prije gotovo trideset godina.

Bio je topao jesenski dan početkom listopada. Ona, Alex i otac radili su u vrtu. Otac je prorjedivao gustu živicu kupine i sjekao suvišno granje pri dnu. Iz kuće ga se nije moglo vidjeti. Grane je sjekao nožem, a ona i Alex odvlačili su ih i slagali na hrpu kako bi ih zapalili. Premda otac nije bio dovoljno odjeven za to godišnje doba, obilno se znojio. Vidjela je ruku kako

se diže i spušta, čula pucketanje grančica, osjetila kako je trnje bode po prstima, čula njegove glasne zapovijedi. A tada je odjednom kriknuo. Ili je grana bila trula, ili je promašio cilj. Nož se zario u njegovo golo bedro i, kad se okrenula, vidjela je kako iz rane šiklja u luku mlaz krvi, gledala ga kako polako pada poput ranjene životinje dok su mu se ruke trzale. Iz desne ruke bacio je nož, pružao joj ruku, drhtavu, s dlanom prema gore, gledajući je molećivo poput djeteta. Pokušavao je nešto reći, ali ona nije razabirala riječi. Pošla je prema njemu, opčinjena, ali je tada osjetila stisak na svojoj ruci. Alex ju je vukao za sobom po puteljku između lovora prema voćnjaku.

- Alex! - viknula je. - Stani! On krvari. Umire. Moramo dovesti pomoć. Nije se mogla sjetiti je li doista izgovorila te riječi. Poslije se sjećala samo njegovih snažnih ruku na svojim ramenima kad ju je pritisnuo na koru debela jedne jabuke i čvrsto je držao, zarobio. I rekao samo jednu riječ: - Ne.

Srce joj je snažno lupalo i drhtala je od straha, ali se nije mogla osloboditi da je i htjela. Sada je znala da mu je njezina pomoć bila važna. Bilo je to njegovo djelo i samo njegovo. Nije imala izbora - bila je prisiljena, pa joj je oprosteno. Sada, poslije trideset godina, dok je ležala ukočena, očiju uprtih u nebo, sjetila se te jedne jedine riječi, njegovih očiju koje su gledale u njezine, njegovih ruku na svojim ramenima, kore što ju je grebla po leđima kroz košulju. Vrijeme kao da je stalo. Nije se više sjećala kako ju je dugo držao zarobljenu, samo joj se to činilo kao vječnost.

- U redu. Sada možemo ići - rekao je naposljetku i uzdahnuo. Zapanjilo ju je i to što je mogao vrlo jasno razmišljati, izračunati koliko će mu još trebati vremena. Vukao ju je za sobom sve dok se nisu zaustavili pokraj očeva tijela. Gledajući tu još pruženu ruku, staklaste i otvorene oči, veliku skrletnu lokvu što ju je upijala zemlja, znala je da je pred njom leš, da je otišao zauvijek, da ga se više ne mora bojati. Alex se okrenuo prema njoj i stao izgovarati svaku riječ glasno i razgovijetno kao da se obraća zaostalu djetetu.

- Što god ti je činio, sada više neće. Nikada. Slušaj rne, pa ću ti reći što se dogodilo. Otišli smo od njega i popeli se na jabuku. Tada smo se vratili. I našli ga. To je sve, vrlo je jednostavno. Ne moraš reći ništa drugo. Samo sve prepusti meni. Pogledaj me, Alice, pogledaj me. Jesi li razumjela? Kad je napokon progovorila, glas joj je bio starački hrapav i drhtav, a grlo joj se stezalo. - Jesam, razumjela sam.

Tada ju je stao vući za obje ruke jureći travnjakom. Mislila je da će joj iščupati ruke iz laktova. Utrčao je u kuhinju i počeo vikati, glasno, gotovo

pobjednički. Vidjela je majčino lice iz kojeg je nestalo i posljednje kapi krvi kao da je i sama iskrvarila, čula njegov zadihani glas.

- Otac... Ozlijedio se! Brzo zovite liječnika!

Zatim je ostala sama u kuhinji. Bilo je vrlo hladno. Pod nogama je osjećala hladne pločice. Površina drvenog stola, na koji je naslonila glavu, hladila joj je obraze. Nitko joj nije prišao. Čula je glas, netko je telefonirao u hodniku, zatim i druge glasove, druge korake. Netko je plakao. Čula je još koraka i škripu automobilskih guma na šljunku. Alex je imao pravo. Sve je bilo vrlo jednostavno. Nitko je nije ispitivao, nitko nije bio sumnjiv. Prihvatili su njegovu priču. Nije išla na istragu, ali je Alex išao i nikada joj nije ispričao što se tamo zbivalo. Poslije su se sakupili ljudi s kojima su bili povezani - obiteljski liječnik, odvjetnik, nekoliko majčinih prijateljica - pa su ostali na nekakvoj čudnoj čajanki te jeli sendviče i domaće voćne kolače. Svi su bili ljubazni prema njoj i Alexu. Netko ju je i potapšao po glavi. Netko je rekao: - Tragično je što ondje nije bilo nikoga. Zdrav razum i osnovno znanje prve pomoći spasili bi ga. Sjećanje što ga je svjesno dozvala dovršilo je egzorcistički čin. More je više nisu mogle uplašiti. Posreći li joj se, možda je mjesecima neće mučiti. Odlučno je spustila noge na pod i posegnula za kućnom haljinom. Tek što je prelila čaj vrelom vodom čekajući da zakuha, čula je Alexove korake na stubištu i kad se okrenula, ugledala je u vratima njegov visoki lik koji ih je posve zakrčio. Izgledao je dječaćki, gotovo ranjivo, u poznatom kućnom ogrtaču od rebraste tkanine. Rukama je prošao kroz kosu razbarušenu od spavanja.

• Jesam li te probudila? Oprosti - reče ona iznenađeno jer je on obično čvrsto spavao.

• Nisi. Probudio sam se ranije i nisam više mogao zaspati. - Probava se poremeti kad se kasno večera, kao sinoć zbog Lessinghama. Jesi li skuhala čaj?

- Možeš ga natočiti.

Uzeo je drugu šalicu iz kuhinjskog ormara, pa natočio čaj i sebi i njoj. Sjela je u pleteni naslonjač i bez riječi uzela šalicu.

• Diže se vjetar - reče on.

• Puše već pola sata.

Prišao je vratima, skinuo rezu s gornjeg dijela i širom ga otvorio. U kuću je nahrupila neokaljana hladnoća, bez mirisa, koja je izbrisala blagu aromu čaja. Čula je huku mora nalik na tiho gundanje. Dok je osluškivala, činilo joj se da se huka pojačava, pa je osjetila ugodnu drhtavicu zamišljajući kako se niske, krhke stijene konačno mrve, a bijeli, zapjenjeni valovi prodiru prema njima plaveći poluotok,

razbijaju vrata i prskaju Alexa pjenom po licu. Gledajući ga kako zuri u noć, osjetila je kako je obuzima ljubav prema njemu, čista i jednostavna poput tog zraka što joj je nadirao u lice. Iznenadila ju je jačina tog osjećaja. Bili su tako povezani da nije ni morala ni htjela preduboko ispitivati svoje osjećaje prema njemu. Oduvijek je bila zadovoljna što on živi s njom pod zajedničkim krovom, čuje njegove korake na katu, dijeli s njim jelo što bi ga skuhala. Ipak, nitko nije ni od koga ništa tražio. Ni njegovo vjenčanje nije ništa promijenilo. Nije se iznenadila kad su se vjenčali, jer je voljela Elizabeth, ali se nije ni iznenadila kad se brak raspao. Nije vjerovala da će se ponovno oženiti, ali je znala da se među njima ništa neće promijeniti koliko god žena uđe, ili pokušava ući, u njegov život. Katkada bi se kiselo nasmiješila znajući kako neupućeni gledaju na njihov odnos. Oni koji su mislili da je on vlasnik kuće gledali su u njoj neudanu sestru koja ovisi o njemu zbog stana, društva, ženu kojoj je on svrha života. Oni s boljim darom zapažanja, ali još daleko od istine, bili su očarani time što njih dvoje nisu visjeli jedno na drugom, svatko je odlazio i dolazio kad je htio, nisu jedno drugome nametali obaveze. Sjetila se Elizabethinih riječi prvih dana poslije zaruka s Alexom: - Znaš, vas dvoje u paru ulijevate strah. - Došla je u iskušenje da joj odgovori: - I ulijevamo ga, ulijevamo.

Kupila je Kuću mučenice prije no što su ga postavili za direktora elektrane, i on se uselio uz prešutan dogovor da će se privremeno smjestiti u njezinoj kući dok ne odluči što će učiniti - zadržati stan u Centru Barbican kao glavnom boravištu ili prodati stan i kupiti kuću u Nor-wichu i garsonijeru u Londonu. On je zapravo bio gradski čovjek; mogla ga je zamisliti samo sa stalnim boravištem u gradu. Ako se zbog novog posla, razmišljala je, preseli u London, ona neće poći s njim, niti bi on to od nje očekivao. Ovdje, gdje je more oplakivalo obalu, našla je napokon nešto što je sa zadovoljstvom mogla nazvati domom. Bio je njezin bez obzira na to što je nenajavljeno dolazio i odlazio.

Zacijelo je već bilo prošlo jedan, razmišljala je pijuckajući čaj, kad se vratio kući pošto je otpratio Hilary Robarts. Pitala se što li ga je zadržalo. Budući da je imala lagan san poslije ponoći, čula je njegov ključa bravi, korake na stubama, a tada ponovno utonula u san. Sada je već bilo skoro pet sati. Spavao je samo nekoliko sati. Zatvorio je gornju polovicu vrata, kao da je iznenada osjetio jutarnju hladnoću, namjestio zasun, zatim sjeo u naslonjač nasuprot njoj i protegnuo se. Naslonio se i obgrlio šalicu rukama.

- Smeta mi - reče - što Caroline Amphlett ne želi napustiti Larksoken. Nimalo me ne privlači pomisao da preuzmem novi posao, pogotovo ne taj

posao, s nepoznatom tajnicom. Caroline zna kako radim. Uzeo sam zdravo za gotovo da ona ide sa mnom u London. Vrlo neugodno.

I te kako, naslutila je. Ponos, pa i poslovni ugled, bili su u pitanju. Ljudi na višim položajima vodili su sa sobom i tajnice kad bi promijenili posao. Protivljenje tajnice da se odvoji od šefa bilo je laskavo priznanje osobne naklonosti. Mogla je shvatiti njegovu ozlojeđenost, ali nije vjerovala da bi zbog toga probdio noć.

- Osobni razlozi, tako barem kaže - nastavi on. - Time vjerojatno misli na Jonathana Reevesa. Bog zna što vidi u njemu. Taj čovjek nije ni dobar tehničar.

Alice Mair obuzdala je smiješak. - Sumnjam da je njezino zanimanje za njega tehničke prirode.

- Ako je riječ o seksu, manje je izbirljiva no što sam mislio.

Zna dobro prosuditi i muškarce i žene, pomisli Alice. Rijetko je u tome griješio, a nikada se nije prevario kad je trebalo ocijeniti nečije znanstvene sposobnosti. No nije shvaćao izuzetnu složenost i iracionalnost ljudskih motiva, ljudskog ponašanja. Znao je da je svijet složen, ali da se poštuju određena pravila, premda je ona slutila da on nikada ne bi upotrijebio riječ »poštovati« u smislu svjesnog izbora. Tako se ponaša fizički svijet, govorio bi. Ljudski ga razum može shvatiti, a čovjek može njime upravljati do određene mjere. Ljudi su ga zbunjivali jer su ga mogli iznenaditi. Najviše od svega zbunjivalo ga je to što je gdjekad mogao iznenaditi sam sebe. Izvrsno bi se osjećao u šesnaestom¹ stoljeću, elizabetinskom dobu, kad bi ljude mogao podijeliti na kategorije prema njihovoj prirodi - na kolerične, melankolične, »merkurske«, »saturnske«, osobine što ih je odražavao planet koji je vladao pri njihovu rođenju. Kad se utvrdi osnovna činjenica, znamo na čemu smo. A ipak se mogao iznenaditi da čovjek može biti razborit i pouzdan znanstvenik u svom radu, a glup sa ženama, da zna rasuđivati u jednom području svog života, a u drugom se ponašati kao nerazumno dijete. Sada je bio ljut zato što bi njegova tajnica, koju je smjestio u kategoriju inteligentnih, pametnih, marljivih, radije ostala u Norfolku sa svojim ljubavnikom, s čovjekom kojega je prezirao, negoli pošla s njim u London.

- Koliko se sjećam - primijeti ona - jednom si rekao da Caroline smatraš frigidnom.
- Ozbiljno? Ne sjećam se. Moglo bi se pomisliti da sam govorio iz iskustva. Čini mi se da sam rekao kako je ne smatram fizički privlačnom. Idealna je tajnica ugodne vanjštine i vrlo efikasna, ali ne smije biti zavodljiva.

- Čini mi se - reče ona trpko - da je, za muškarce, idealna tajnica ona koja šefu uspije dati do znanja da bi rado s njim spavala, ali se hrabro svladava u interesu posla. Sto će zapravo biti s njom?
- Njezino je radno mjesto sigurno. Ako želi ostati u Larksokenu, mnogi će se trgati za nju. Inteligentna je, taktična i marljiva.
- Ali vjerojatno nije ambiciozna. Zašto bi se inače zadovoljila time da ostane u Larksokenu? Caroline možda ima neki drugi razlog da ostane u ovom kraju. Vidjela sam je u katedrali u Nonvichu prije otprilike tri tjedna. Sastala se s jednim muškarcem u Gospinoj kapelici. Ponašali su se vrlo neupadljivo, ali se nisam mogla oteti dojmu da nešto taje.

- Kakav je to bio čovjek? - upita on nezainteresirano.

- Srednjih godina. Neugledan. Teško ga je opisati. Prestar da bi bio Jonathan Reeves.

Nije nastavila, znajući da ga to posebno ne zanima, da su mu misli negdje drugdje. No, dok je sada o tome razmišljala, bio je to ipak čudan susret.

Caroline je ugurala plavu kosu pod veliku francusku kapu. Imala je i naočale. No ta kamuflaža, ako je i bila kamuflaža, nije uspjela. Ona sama otišla je vrlo brzo, bojeći se da je ne prepoznaju ili da pomisle kako ih uhodi. Minutu kasnije vidjela je djevojku kako polako prilazi pobočnom lađom, s vodičem u ruci, a iza nje muškarac koji ju je oprezno slijedio na određenoj udaljenosti. Zastali su pred jednim kipom i pozorno se zagledali u njega, barem se tako činilo. Kad je Alice deset minuta kasnije izišla iz katedrale, ponovno ga je ugledala. Tada je on držao u ruci vodič.

Nije više spominjao Caroline. - Sinoć nam baš nije uspjela večera - reče nakon kraće šutnje.

- Blago rečeno. Čista jedinica, naravno osim jela. Što je s Hilary?

Pokušava li doista biti neugodna ili je samo nesretna?

- Ljudi su obično neugodni kad ne mogu dobiti ono što žele.
- Tebe, u njezinom slučaju.

Nasmiješio se prema praznom kaminu, ali joj nije odgovorio.

- Stvara li ti možda neugodnosti? - upita ona malo kasnije.
- Gore od neugodnosti. Mogla bi biti opasna.
- Opasna? Kako opasna? Opasna za tebe osobno?
- Ne samo za mene.
- Valjda ćeš to riješiti?
- Hoću, riješit ću. Ali ne tako da upravu prenesem na nju. Bila bi katastrofalna na tom mjestu. Nisam je smio postaviti za vršiteljicu dužnosti.
- Kada moraš donijeti odluku?

- Najkasnije za deset dana. Ima dovoljno kandidata.
 - Znači, za deset dana moraš odlučiti što ćeš s njom.
 - Još mnogo prije. Želi čuti odluku do nedjelje. Odluku o čemu, pitala se. O svom poslu, o mogućem unapređenju, svom budućem životu s Alexom? Vjerojatno se uvjerala da joj s Alexom nema budućnosti.
 - Hoćeš li biti jako razočaran ako ne dobiješ taj posao? - upitala gaje znajući da mu samo ona može postaviti takvo pitanje.
 - To bi me kosnulo, što i te kako remeti duševni mir. Želim taj posao, trebam ga, ja sam prava osoba za to. Valjda tako misli svaki kandidat, ali to je slučajno istina. To je vrlo važan posao, Alice. Jedan od najvažnijih. Budućnost je u nuklearnoj energiji ako želimo spasiti ovaj planet, ali moramo njome bolje upravljati, nacionalno i internacionalno.
 - Meni se čini da si ti jedini ozbiljni kandidat. Takav posao svakako nude onda kad znaju da su našli pravog čovjeka. To je novo radno mjesto. Sve dosad uspijevali su izlaziti nakraj bez vrhovnog rukovoditelja nuklearnih centrala. Već vidim da taj posao pruža beskrajne mogućnosti ako ga dobije pravi čovjek. Ali u lošim rukama pretvara se u još jedan posao za odnose s javnošću, a to je bacanje državnog novca. Bio je isuviše inteligentan da ne prozre kako ga ona ohrabruje. Ona je bila jedina osoba od koje je trebao ohrabrenje i od koje bi ga prihvatio.
 - Svi se boje - reče on - da bismo se mogli naći u velikom škripcu. Oni hoće nekoga tko nas može izvući iz toga neugodnog položaja. Treba odlučiti i o nekim manje važnim pitanjima, na primjer, o njegovim točnim ovlaštenjima, o odgovornostima i o plaći. Zato im treba toliko vremena za opis radnog mjesta.
 - Tebi ne treba pismeni opis radnog mjesta - reče ona - da bi doznao što oni traže. Ti si cijenjani znanstvenik, dokazani administrativni stručnjak i stručnjak za odnose s javnošću. Vjerojatno će od tebe tražiti da se podvrgneš testu na televiziji. Čini se da je danas lijep izgled na ekranu uvjet za sve ostalo.
 - Samo za buduće predsjednike države ili vlade. Mislim da neće ići tako daleko.
- Pogledao je na sat. - Već se dani. Odspavat ću još nekoliko sati. - Međutim, rastali su se tek nakon jednoga sata i pošli u svoje sobe.

Dalgliesh je pričekao da Meg otključa vrata i ude te se oprostio od nje. Stajala je neko vrijeme i promatrala njegov visoki lik kako

dugim koracima odlazi pošljunčanom stazom u tamu. Zatim je ušla u četverokutno predvorje s mozaičnim podom i kamenim kaminom. Činilo joj se da u tom predvorju još čuje slabu jeku glasova djece viktorijanskih župnika u zimsko predvečerje, da još osjeća blag crkveni miris. Spustila je kaput na rezbareni drveni stupić u podnožju stubišta, zatim pošla u kuhinju i pripremila Coplevevima na poslužavnik sve za sutrašnji doručak i tako obavila svoju posljednju dnevnu zadaću. Bila je to prostrana, četverokutna prostorija u stražnjem dijelu kuće, starinska, nepromijenjena otkako su Coplevevi kupili stari župni dvor. Uz lijevi zid stajao je stari plinski štednjak, tako težak da ga Meg nije mogla pomaknuti kako bi očistila zid iza njega, pa radije nije ni razmišljala o skraćenoj masti koja se ondje desetljećima nakupljala. Pod prozorom bio je duboki porculanski sudoper s očitim tragovima sedamdesetogodišnjeg pranja suđa. Te stare mrlje bilo je nemoguće očistiti. Pod je bio obložen starim kamenim pločama, i pod nogama je osjećala njihovu tvrdoću, a zimi kao da se iz njih isparavala kužna vlaga od koje su joj se kočila stopala. Zid nasuprot sudoperu i prozoru zauzimao je hrastov ormar, vrlo star i vjerojatno vrlo vrijedan, koji bi se možda raspao kad bi ga netko pokušao odmaknuti. Iznad vrata još su visjeli originalni zvončići s gotičkim natpisima: salon, blagovaonica, radna soba, dječja soba. Ta je kuhinja prije gušila negoli poticala kulinarske vještine, pa se njezina ambicija svela samo na kuhanje jaja. Međutim, Meg gotovo i nije zapažala nedostatke. I kuhinju i ostale dijelove staroga župnog dvora smatrala je sada svojim domom. Nakon nemilosrdnih napada u školi, pisama punih mržnje, bila je sretna što je našla privremeno utočište u toj ugodnoj kućnoj atmosferi, gdje nitko nije dizao glas, gdje nitko nije bio opsjednut raščlanjivanjem svake njezine rečenice ne bi li otkrio prizvuk rasizma, seksizma ili fašizma, gdje su riječi značile ono što generacijama znače, gdje su prostote bile nepoznate ili ih barem nisu izgovarali, gdje je milošću božjom vladao red simboliziran u svakodnevnoj službi božjoj svećenika Copleva, u jutarnjoj i večernjoj misi. Katkada je sebe i Copleveve vidjela kao prognanike, bačene u daleku koloniju, koji se uporno drže starih običaja, davno nestalog načina života i starih oblika bogoštovlja. Osim toga, zavoljela je svoje poslodavce. Više bi poštovala Simona Copleva kad ne bi bio tako sklon sitnim sebičnostima, kad bi bio manje zaokupljen tjelesnom ugodom. No, uvjeravala je samu sebe, to je vjerojatno posljedica pedesetogodišnje pažnje kojom ga je razmazila njegova pobožna žena.

Volio je svoju ženu. Oslanjao se na nju. Poštovao njezino mišljenje. Kako li su samo sretni, pomislila bi, sigurni u svoju ljubav, koju je nadolazeća starost još pojačala, s nadom da se neće trajno razdvojiti ako ih Bog obdari milošću pa umru istoga dana. No jesu li doista u to vjerovali? Rado bi im bila postavila to pitanje, ali je znala da bi to bilo vrlo drsko. Zacijelo su i njih mučile neke sumnje, zacijelo su osjećali nekakve duševne ograde prema vjeri kojoj su tako vjerno služili ujutro i navečer. Međutim, s osamdeset godina bile su važne navike, i kad tijelo više ne traži spolni užitak a duh prestane umovati, male stvari u životu postaju preče od velikih sve dok čovjek naposljetku ne spozna da više ništa nije važno.

Posao joj nije bio naporan, ali ga je malo-pomalo dobivala mnogo više no što je bilo naznačeno u oglasu; slutila je da im je glavna briga u životu bila hoće li ona ostati kod njih. Kći im je kupila sve kućanske aparate - stroj za pranje suđa i za pranje rublja, centrifugu - sve smještene u slobodnoj prostoriji, pokraj stražnjeg ulaza u kuću, no Coplevevi su se njima nerado koristili prije njezina dolaska, bojeći se da ih ne bi znali isključiti, da bi se strojevi mogli vrtjeti cijelu noć, pregrijati se, eksplodirati, da bi ta nekontrolirana sila mogla raznijeti župni dvor.

Njihova jedina kći živjela je u plemićkom dvorcu u Wiltshireu i rijetko ih je posjećivala, premda je često telefonirala, obično u nezgodno vrijeme. Ona je obavila s Meg informativni razgovor prije dolaska u stari župni dvor, i Meg je bilo teško povezati tu samosvjesnu, pomalo agresivnu ženu u kostimu od tvida s dvoje blagih starih ljudi koje je upoznala. Znala je, premda joj oni to ne bi ni u snu rekli, a možda ni priznali sami sebi, da se boje svoje kćeri. Tiranizirala ih je, ali samo za njihovo dobro, kako je tvrdila. Najviše su se bojali učestalih telefonskih poziva kojima ih je nastojala privoljeti da prihvate njezin prijedlog - postavljen samo iz osjećaja dužnosti - i presele se k njoj sve dok policija ne uhvati Zviždača.

Za razliku od njihove kćeri, Meg je shvatila zašto su, nakon odlaska u mirovinu, potrošili svu svoju ušteđevinu da kupe župni dvor i u starosti se opteretili hipotekom. Gospodin Copley bio je u mladosti pomoćnik župnika u Larksokenu, u nekadašnjoj viktorijanskoj crkvi. U tom ružnom spremištu namještaja od glačane borovine, aku-stičkih pločica i kričavih, kičastih vitraja vjenčali su se on i njegova žena, a njihov prvi dom bio je u župnom dvoru, u stanu iznad župnikova. Crkvu je tridesetih godina prilično oštetiо olujni vjetar, na pritajenu radost Uprave za financije Anglikanske crkve, koja nije znala što će sa zgradom bez ikakve arhitektonske vrijednosti koja je i na najveće crkvene blagdane privlačila

najviše pet-šest vjernika. Naposljetku su crkvu srušili, a stari župni dvor, zaklonjen iza crkve, pokazao se otpornijim, pa su ga prodali.

Poslije informativnog razgovora Rosemary Duncan jasno je obrazložila Meg svoja gledišta dok ju je vozila na željezničku postaju u Norwichu.

- Smiješno je da uopće ondje žive, naravno. Trebali su potražiti komforni dvosobni stančić u Norwichu ili u nekom selu nedaleko od dućana i pošte, a i od crkve, dakako. No otac može biti vrlo tvrdoglav kad misli da zna što hoće, a majka mu jede iz ruke. Nadam se da taj posao ne smatrate privremenim.

- Privremenim da, ali ne i kratkotrajnim - odgovorila je Meg. - Ne mogu obećati da ću ostati stalno, ali treba mi vremena i mira da odlučim o svojoj budućnosti. A možda se neću svidjeti vašim roditeljima.

- Vremena i mira. Svi bi to voljeli imati. Pa, bolje išta nego ništa, no bit ću vam zahvalna na otkaznom roku od jedan ili dva mjeseca ako odlučite otići. I ne brinite o tome hoćete li im odgovarati. S tom neugodnom kućom što strši na tom uskom poluotočiću, iz koje ništa ne vide osim te nuklearke i ruševina opatije, moraju se zadovoljiti onim što mogu dobiti.

Bilo je to prije šesnaest mjeseci, a ona je još bila kod njih.

No smirenje je pronašla tek u lijepo projektiranoj, u-dobnoj i ugodnoj kuhinji u Kući mučenice. U početku njihova prijateljstva, kad je Alice jednom morala ostati u Londonu tjedan dana, a Alex bio na putu, Meg je dobila rezervne ključeve njihove kuće kako bi mogla pokupiti poštu i otpremati je u London. Kad se Alice vratila, Meg joj je htjela vratiti ključeve, ali je ona rekla: - Zadrži ih. Možda će ti ponovno trebati. - Meg ih više nije trebala. Vrata su ljeti obično bila otvorena, a kad su bila zatvorena, Meg bi pozvonila. Već sama činjenica što ih je posjedovala, pogled na njih i njihova težina na kolutu postali su simbol njezine sigurnosti i vjere u njihovo prijateljstvo. Odavno nije imala prijateljicu. Zaboravila je da dotad nije ni znala za blisko, aseksualno prijateljstvo s jednom ženom, bez ikakvih zahtjeva.

Meg i Martinu, njezinu mužu, koji se utopio četiri godine prije dolaska u Larksoken, trebalo je povremeno društvo samo zato da bi se uvjerali kako su dovoljni jedno drugome. U braku bez djece i nesvjesno su odbijali prijateljske veze. Povremene sjedeljke uz večeru bile su društvene obaveze; tada su jedva čekali da se ponovno povuku u osamu svoje kućice. Poslije njegove smrti činilo joj se da poput automata hoda u tami dubokim i uskim klancem tuge prikupljajući svu svoju energiju, svu tjelesnu snagu da progura svaki pojedini dan.

Sva razmišljanja, posao, sva tuga, sve je bilo usredotočeno samo na sadašnjost. Da je sebi dopustila i samu pomisao na duge dane, tjedne, mjeseci ili godine što su je čekale, strmoglavila bi se u bezdan. Dvije godine lebdjela je na rubu ludila. Nije joj pomogla ni vjera u Boga. Nije ju odbacila, ali joj je postala nevažna, povremena svjetlost svijeće u nepreglednoj tami. No kad se, nakon te dvije godine, klanac gotovo neopazice proširio i kad je prvi put osjetila da više nije okružena crnim klisurama i da se pred njom otvaraju pogledi na normalan život, pa i na sreću, na krajolik iznad kojeg može zasjati sunce, nesvjesno se uplela u rasističku politiku svoje škole. Stariji članovi nastavničkog zbora otišli su na druge škole ili u mirovinu, a nova ravnateljica, postavljena upravo zato da provede pomodne dogme, dala se svim žarom na otkrivanje i iskorjenjivanje krivovjerja. Meg je znala da joj je od samog početka bilo suđeno da bude žrtva.

Pobjegla je u novi život na tom poluotoku i u drukčiju osamljenost. I tu je susrela Alice Mair. Upoznale su se dva tjedna poslije Megina dolaska, kad je Alice navratila u stari župni dvor s kovčegom starih stvari za prodaju na godišnjem sajmu u korist crkve Sv. Andrewa u Lydsettu. Između kuhinje i stražnjeg ulaza bila je praonica koju nisu koristili, pa su je namijenili za sabirnicu neželjenih stvari s poluotoka - odjeće, starudije, knjiga i starih časopisa. Gospodin Copley povremeno bi držao misu u St. Andrewu, kad bi gospodin Smollett, vikar, otišao na dopust, jer je, kako je Meg pretpostavljala, aktivno sudjelovanje u crkvenom i seoskom životu bilo važno i njemu i crkvi. Od malobrojnih stanovnika poluotoka moglo se očekivati malo stvari, ali je Alex Mair, kojemu je bilo stalo do dobrih veza nuklearne elektrane s crkvenom općinom, stavljao obavijest na oglasnu ploču, pa bi se do listopadskog sajma napunila dva velika sanduka.

Stražnja vrata starog župnog dvora, kroz koja se ulazilo u praonicu, bila su danju obično otvorena, a nutarnja zaključana, ali Alice Mair pokucala je na prednji ulaz i predstavila se. Dvije žene, približno iste dobi, obje suzdržane, obje slobodne, nijedna u potrazi za prijateljstvom, odmah su se svidjele jedna drugoj. Idućeg tjedna Meg je dobila poziv na večeru u Kuću mučenice. I rijetko bi prošao dan a da Meg nije odšetala poluotokom tih pola kilometra i posjedila u Alicinoj kuhinji, popričala s njom i pravila joj društvo dok je radila.

Znala je da bi njezini kolege i kolegice iz škole smatrali njihovo prijateljstvo neshvatljivim. Tamošnje prijateljstvo, ili ono što su nazivali prijateljstvom, nikada nije premostilo jaz što su ga stvarala razna politička uvjerenja, i u jetkom žamoru zbornice ubrzo bi se

izrodilo u predmet tračeva, glasina, u uzajamno okrivljavanje i izdaju. U ovom tihom prijateljstvu, bez ikakvih zahtjeva, nije bilo ni žara ni tjeskobe. Nisu se njime razmetale; nisu se nikada ljubile, nikada doticale rukama osim pri prvom susretu. Meg nije znala što Alice cijeni na njoj, ali je znala što ona cijeni kod Alice. Inteligentna, načitana, umjerena, hladnokrvna, postala je središte Megina života na poluotoku.

Rijetko je viđala Alexa Maira. Danju je bio u elektrani, a vikendom bi hodočastio u London, za razliku od drugih koji su vikendom bježali iz Londona; provodio ga je u svom stanu, a često bi ondje ostao i preko tjedna kad je imao nekakav sastanak u gradu. Nikada nije posumnjala da je Alice drži podalje od brata bojeći se da mu ne bude dosadna. Usprkos svim traumama u posljednje četiri godine Megino se *ja* čvrsto ukorijenilo, pa nije bila sklona sa-moponiženju kao žena i član društva. Međutim, nije joj nikada bilo ugodno u njegovu društvu, možda zato što je on, napadno samopouzdan i očito svjestan svoje privlačne vanjštine, ostavljao dojam čovjeka koji se napaja tajan-stvenošću i snagom energije kojom upravlja. Bio je vrlo ljubazan prema njoj u nekoliko susreta; gdjekad joj se činilo da mu se sviđa. No njihov jedini zajednički teren bila je kuhinja u Kući mučenice, ali bi se i ondje osjećala ugodnije kad njega nije bilo. Alice nije nikada pričala o njemu, samo bi ga povremeno spomenula; ali u nekim prigodama, primjerice na sinoćnoj večeri, kad ih je vidjela zajedno, doimali su se kao osobe povezane zajedničkom intuitivnom sviješću, nagonskom reakcijom na međusobne potrebe, što je svojstvenije dugogodišnjem uspješnom braku negoli naizgled ležernoj vezi između brata i sestre.

Prvi put nakon gotovo tri godine mogla je razgovarati i o Martinu. Sjetila se toga srpanjskog dana, vrata kuhinje bila su otvorena prema terasi, miris začinskog bilja i mora nadvladao je i pikantnu aromu tek pečenih keksa. Ona i Alice sjedile su jedna nasuprot drugoj za kuhinjskim stolom, između njih čajnik. Sjećala se svake riječi.

- Nisu mu odali neku posebnu zahvalnost. Doduše, pohvalili su njegovu hrabrost, i ravnateljica je održala lijep govor na komemoraciji u školi. No rekli su da se momci nisu smjeli ondje kupati. Škola je odbila odgovornost za njegovu smrt. Bilo im je više stalo da izbjegnu kritike nego da Martinu odaju počast. A ni momak kojega je spasio nije pošao pravim putem. Vjerojatno sam glupa što se zbog toga sekiram.
- Posve je prirodno što si očekivala da tvoj muž nije izgubio život za

nekoga bezvrijednog, ali vjerojatno treba uzeti u obzir i gledište toga momka. Mislim da je čovjek suočen sa strahovitom odgovornošću kad zna da je netko umro za njega.

- Pokušavala sam samu sebe u to uvjeriti - rekla je Meg. - Neko sam vrijeme bila... eto, gotovo opsjednuta tim mladićem. Čekala sam ga pred školom. Katkada bih ga poželjela dodirnuti. Kao da je dio Martina prešao na njega. Njega je to, dakako, samo zbunjivalo. Nije me htio ni vidjeti, ni razgovarati sa mnom, ni on ni njegovi roditelji. Usput rečeno, nije bio baš pristojan, nego nasilan i prilično glup. Mislim da ga ni Martin nije volio, premda to nije nikada rekao. Bio je i pristav.... Zaboga, nije bio kriv, ne znam zašto sam to uopće spomenula.

Pitala se zašto je uopće pričala o njemu - prvi put nakon svih tih godina. I o toj svojoj opsjednutosti njime; nikada to nije spomenula nikom drugom.

- Šteta je - rekla je Alice - što ga tvoj muž nije pustio da se utopi i spasio sebe, ali vjerojatno u trenutku kad nema vremena za razmišljanje, nije stavio na vagu vrijednost korisnoga nastavničkog zvanja i glupost prištavog balavca.
- Da ga je pustio da se utopi? Svjesno? O, Alice, pa znaš da takvo što ne bi ni sama učinila.
- Možda ne bih. Savršeno sam sposobna za nerazborite gluposti. Vjerojatno bih ga izvukla kad time ne bih previše ugrozila samu sebe.
- Bi, izvukla bi ga. Čovjek instinktivno spašava druge, osobito djecu.
- Taj instinkt, potpuno normalan po mom mišljenju, nagoni nas da spasimo sebe. Kad ljudi ne slijede taj instinkt, nazivamo ih junacima i dajemo im medalje. Znamo da se neprirodno ponašaju. Ne mogu shvatiti kako možeš tako naivno gledati na svijet.
- Zaista? Pa, čini se da mogu. Izuzevši dvije godine poslije Martinove smrti, uvijek sam vjerovala da ljubav pokreće svijet.
- Okrutnost pokreće. Mi smo zvijeri koje vrebaju jedne na druge, a takva su i sva živa bića. Jesi li znala da ose nesu jajašca u bubamare probijajući im najslabije mjesto u oklopu? Zatim ličinka raste i hrani se živom bubamarom, ždere je dok se ne probije van, vežući bubamari noge. Tko god je to izmislio ima, moraš priznati, osobit smisao za humor. I nemoj mi citirati Tennvsona!
- Možda bubamara ništa ne osjeća.
- Utješna misao, ali ne bih se zaklela. Zacijelo si imala vrlo sretno djetinjstvo.

- Jesam, doista! Bila sam sretna. Voljela bih da sam imala braće ili sestara, ali ne sjećam se da sam ikada bila osamljena. Nismo imali mnogo novaca, ali smo imali mnogo ljubavi.
- Ljubav. Je li baš tako važna? Ti si bila nastavnica, pa vjerojatno znaš. Je li važna?
- Bez nje nema života. Ako je dijete ima prvih deset godina, ništa drugo nije važno. Ako je nema, ništa je ne može nadomjestiti.
- Moj je otac umro - rekla je Alice nakon kraće šutnje - nesretnim slučajem kad mi je bilo petnaest godina.
- Grozno. Kakva je to bila nesreća? Jesi li ti bila nazočna? Jesi li vidjela što se zbilo?
- Prerezao si je arteriju vrtnim nožem. Iskrvario je. Nismo to vidjeli, ali smo poslije došli na mjesto nesreće. Prekasno, dakako.
- I Alex, a on je još mlađi od tebe. Strašno za vas oboje!
- To je nedvojbeno ostavilo traga u našim životima, osobito u mojem. Zašto ne kušaš kekse? To je moj novi recept, ali ne znam jesu li mi baš uspjeli. Malo su prestatisi, a možda sam dodala i malo previše arome. Reci mi što ti misliš.

Hladnoća pločica, od koje su joj obamrle noge, vratila je Meg u sadašnjost. I dok je automatski poravnavała drške šalice, sinulo joj je zašto se sjetila tih kekasa i čaja onoga ljeta u Kući mučenice. Keksi što ih je htjela staviti na poslužavnik bili su pečeni po Alicinu receptu. No odlučila je da će ih tek ujutro izvaditi iz limene kutije. Morala je još samo napuniti termofofor vrelom vodom. U starom župnom dvoru nije bilo centralnog grijanja, ali je rijetko uključivala električnu grijalicu znajući koliko Copleyevi kukaju nad računima. Naposljetku je, čvrsto držeći termofofor na prsima, provjerila zasune na prednjim i stražnjim vratima te pošla golim stubama na spavanje. Na odmorištu je ugledala gospođu Copley u kućnom ogrtaču kako kradomice hita u kupaonicu. Premda je zahod bio i u prizemlju, stari župni dvor imao je samo jednu kupaonicu, što je iziskivalo neugodnija pitanja ispod glasa kad bi netko od njih poremetio brižljivo razrađen vozni red neplaniranim odlaskom u kupaonicu. Meg je pričekala da se zatvore vrata njihove spavaće sobe i tek je tada ušla u kupaonicu.

Petnaest minuta kasnije bila je u krevetu. Bila je svjesna umora, prepoznavši simptome razigrana duha u iscrpljenu tijelu, svjesna

nemirnih udova i nemoći da se ugodno smjesti. Stari župni dvor bio je podalje od obale pa nije mogla čuti kako se valovi razbijaju, ali miris i daleki šum mora bili su stalno prisutni. Ljeti bi zrak vibrirao od blagoga ritmičnog zujanja koje bi se u olujnim noćima ili za proljetnih plima u vrijeme uštapa pojačalo do ljutita zavijanja. Uvijek je spavala uz otvoren prozor, i udaljeni šapat mora uspavao bi je. Međutim, noćas je nikakva sila nije mogla uljuljati u san. Ni knjiga na noćnom ormariću, koju je često iznova čitala, Trollopeova *Kućica u Allingtonu*, nije ju noćas mogla prenijeti u utješni, ugodni, nostalgični svijet Barsetshirea, u svijet kroketa na travnjaku gospođe Dale i večere za vlastelinskim stolom. Sjećanja na proteklu večer bila su previše traumatska, previše uzbudljiva, previše svježna da bi ih smirio san. Otvorila je oči i zagledala se u tamu, koju su i prečesto ispunjavala ta poznata, prijekorna dječja lica, smeđa, crna i bijela, nagingjala se nad nju pitajući je zašto ih je napustila kad su je voljeli i mislili da i ona njih voli. Obično bi odahnula kad bi se oslobodila tih nježnih i optužujućih duhova koji su je u posljednjih nekoliko mjeseci sve rjeđe posjećivali. Ponekad bi ih zamijenila bolnija sjećanja. Ravnateljica ju je htjela poslati na tečaj o rasnoj toleranciji, nju koja je više od dvadeset godina podučavala djecu svih rasa. Sjetila se prizora koji je već mjesecima nastojala odagnati iz misli -posljednjeg sastanka u zbornici, kruga nepomirljivih lica, smeđih, crnih i bijelih, optužujućih očiju, nepopustljivih pitanja. I naposljetku, iscrpljena od mučenja, briznula je nemoćno u plač. Ni živčani slom, taj korisni eufemizam, nije ju mogao jače poniziti. Međutim, noćas su to sramotno sjećanje zamijenila svježija, neugodnija priviđenja. Ponovno joj se pred očima ukazao onaj djevojački lik kako se na trenutak ocrtava na zidovima opatije, nestaje poput utvare i gubi se u sjenama na plaži. Ponovno se našla za onim stolom i uz svjetlo svijeće vidjela tamne, nezadovoljne oči Hilary Robarts kako netremice zure u Alexa Maira; promatrala ravnine Lessinghamova lica, na mahove osvijetljene plamenim jezicima vatre u kaminu, vidjela njegove ruke dugih prstiju kako posežu za bocom crnog vina, ponovno čula onaj odmjereni, prilično visoki glas kako prepričava jezivi događaj. A tada se, već napola utonula u san, probijala s njim kroz grmlje u onoj groznoj šumi čuteći kako joj trnje dere noge, niske grane šibaju po licu, a zatim je zajedno s njim ugledala u snopu baterijskog svjetla ono groteskno, izobličeno lice. A u međusvijetu između sna i jave ugledala je lice koje je poznavala - vlastito lice. Trgnula se i, krik-nuvši od straha, upalila svjetiljku na noćnom ormariću, posegnula za knjigom i stala odlučno čitati. Pola sata kasnije knjiga joj je ispala iz ruke i ona je utonula u nemiran san.

Pošto je samo pet minuta ukočeno ležao na krevetu, Alex Mair shvatio je kako neće moći zaspati. Nikada nije mogao podnijeti da leži budan. Bilo mu je dovoljno i malo sna, ako je čvrsto spavao. Sjeo je, posegnuo za kućnim ogrtačem, ustao i prišao prozoru. Htio je vidjeti kako izlazi sunce iznad Sjevernog mora. Sjetio se posljednjih nekoliko sati, zadovoljstva i olakšanja što je u razgovoru s Alice doznao da je ništa ne može zaprepastiti, ništa iznenaditi, da je sve što je činio, ako i ne baš ispravno u njezinim očima, ocjenjivala drukčijim mjerilima od onih što ih je sebi strogo postavila do kraja života.

Tajna što je lebdjela između njih, te minute dok je pritiskao njezino drhtavo tijelo na stablo i napeto je gledao u oči primoravajući je na poslušnost, povezale su ih tako čvrsto da ih više nije mogla rastaviti ni nedostižna veličina podijeljene krivnje ni zadjevice u zajedničkom životu. Pa ipak, nikada nisu govorili o očevoj smrti. Nije znao razmišlja li Alke o njoj, je li se ta trauma izbrisala iz njezinih misli, pa sada vjeruje u njegovu verziju događaja, prihvaća laž koja joj se urezala u podsvijest kao istina. Kad je ubrzo poslije sprovoda opazio kako je pribrana, pala mu je na um ta mogućnost, ali se iznenadio ustanovivši daje i sam nerado prihvaća. Nije želio njezinu zahvalnost. Bilo je sramotno i pomisliti da ona osjeća obvezu prema njemu. Riječi kao što su obveza i zahvalnost nisu morali nikada upotrebljavati. Ipak je htio da ona to zna i zapamti. Ne bi mogao podnijeti taj monstruozi, neočekivani čin da ga nije imao s kim podijeliti. Odmah poslije očeve smrti htio joj je pokazati veličinu tog čina, dati joj do znanja da je to učinio zbog nje.

Šest tjedana nakon sprovoda odjednom je ustanovio da može vjerovati kako se to nije dogodilo na takav način, da je taj grozni događaj samo plod dječje mašte. Ležao bi noću budan i vidio oca kako pada, kako krv šiklja kao iz skrletna vodoskoka, čuo hrapavi šapat. U novoj, utješnoj verziji oklijevao je samo jednu sekundu, ne više, a zatim odjurio kući vičući upomoć. Zatim se upustio u drugu, još čudesniju maštariju, u kojoj je kleknuo uz oca, zario mu stisnutu šaku čvrsto u prepone, zaustavljajući navalu krvi i šaptao ohrabrujuće riječi gledajući umirućem u oči. Bilo je, dakako, prekasno, ali je pokušao. Učinio je sve što je mogao. Mrtvozornik ga je pohvalio, taj pedantni čovječuljak s polumjesečastim naočalama, s licem ratoborne papige. - Čestitam pokojnikovu sinu koji zaslužuje

pohvalu, jer je brzo i hrabro učinio sve što je mogao da spasi očev život.

Isprva je u njemu prevladavalo olakšanje zbog toga što je vjerovao u svoju nevinost. Večer za večeri lijegao bi u krevet uspavljajući se u plimi euforije. No i onda je već znao da je oprost od krivnje što ga je sam sebi podijelio samo droga. To sredstvo za umirenje nije bilo za njega. Bilo je razornije od krivnje. Sam je sebi govorio: - Ne smijem nikada vjerovati da je laž istina. Mogu cijeloga života lagati ako to nečemu služi, ali moram znati zašto lažem, ne smijem nikada lagati sebi. Činjenice su činjenice. Moram ih prihvatiti i suočiti se s njima, i tek ću tada znati kako da s njima izađem nakraj. Mogu tražiti razloge svoga čina i nazvati ih opravdanjima; što li je činio Alice, kako li je mučio majku, kako sam ga mrzio. Mogu pokušati barem sebi opravdati njegovu smrt. No, učinio sam što sam učinio, a on je umro onako kako je umro.

I kad je prihvatio tu činjenicu, došao je i nekakav mir. Poslije nekoliko godina počeo je vjerovati da je i sama krivnja slabost, da ne mora patiti ako neće. Zatim je došlo vrijeme kad se počeo ponositi svojim činom, hrabrošću, drskošću, odlučnošću kojima gaje izvršio. No znao je daje i to opasno. Potom nije godinama gotovo ni pomislio na oca. Ni majka ni Alice nisu ga nikada spominjale, osim u nazočnosti znanaca koji su smatrali da im treba izraziti sućut od koje nisu mogli pobjeći koliko god im je bila neugodna. No u obitelji spomenuli su ga samo jedanput.

Godinu dana poslije njegove smrti majka se preudala za Edmunda Morgana, udovca, dosadna crkvenog orguljaša, pa se s njim povukla u Bognor Regis, gdje su živjeli od očeve osigurnine u prostranu bungalovu s pogledom na more, opsjednuti međusobnom vjernošću i skladom, odrazom besprijeckornu reda i čistoće svoga svijeta. Majka je o svom novom mužu uvijek govorila kao o gospodinu Morganu. - Ako ne pričam o tvom ocu, Alex, ne znači da sam ga zaboravila, ali gospodinu Morganu ne bi se to sviđalo. - Alex i Alice neumorno su oponašali majčino izražavanje. Posao gospodina Morgana i njegov instrument pružali su im bezbroj povoda za pubertetske šale, pogotovo dok su on i njihova majka bili na bračnom putovanju. - Čini mi se da gospodin Morgan svira na svim registrima. - Misliš li da se koristi i varijacijama? - Jadni gospodin Morgan, valjda mu glazbalo neće ostati bez zraka. - Bili su povučena, zatvorena djeca, no od tih bi šala vrištali od neobuzdana smijeha. Kad bi ih gospodin Morgan i njegove orgulje natjerali u smijeh, stišali bi se napadaji straha iz prošlosti.

Kad je navršio osamnaest godina, nametnula mu se ponovno drugačija stvarnost, pa je rekao: - Nisam to učinio radi Alice, učinio

sam to radi sebe - začudivši se što mu je trebalo četiri godine kako bi otkrio tu činjenicu. No, je li to doista bila činjenica, istina ili samo psihološko nagađanje zanimljivo u određenim raspoloženjima? Gledajući u nebo na istoku, koje se već zarumenjelo blagim, zlatnim bojama zore, rekao je naglas: - Namjerno sam pustio oca da umre. To je činjenica. Sve su drugo samo besmislena nagađanja. - Alice i mene trebalo bi u nekakvom romanu, razmišljao je, mučiti zajedničko saznanje, a nas dvoje, nepovjerljivi, mučeni krivnjom, ne bismo mogli živjeti odvojeno, pa ovako nesretni živimo zajedno. Ipak, od očeve smrti između njega i sestre vladalo je samo prijateljstvo, naklonost, mir.

Sada, gotovo trideset godina poslije, kad je mislio da se već pomirio s tim činom i reakcijom na nj, počela su se ponovno buditi sjećanja.

Javila su se s prvim Zviždačevim ubojstvom. Riječ »ubojstvo«, koja je ljudima neprekidno bila na jeziku poput sočne psovke, kao da je u sebi imala moć da dozove polupotisnute slike očeva lica, nejasne i beživotne poput starih fotografija. Posljednjih šest mjeseci očevo je lik počeo prodirati u njegovu svijest u neobičnim trenucima - usred sastanka, isprijeko bi se na stolu u konferencijskoj dvorani, u nekoj gesti, spuštenu kapku, glasu, krivulji usta, raširenim prstima nad otvorenom vatrom. Očevo duh vratio se u spletu lišća kasnoga ljeta, s prvim padanjem jesenskog lišća, s prvim jesenskim mirisima. Pitao se ima li i Alice ista priviđenja. Uza svu njihovu međusobnu naklonost, uza sav osjećaj da su neraskidivo povezani, znao je da je to jedino pitanje koje joj nikada neće postaviti.

Bilo je i drugih pitanja, pogotovu jedno, kojih se nije morao bojati od nje. Nije ju uopće zanimao njegov spolni život. Bio je dovoljno dobar psiholog, pa je mogao zapaziti kako su ta prva sramna i zastrašujuća iskustva mogla štetno djelovati na nju. Katkada bi mu se činilo da su je donekle zabavljale njegove ljubavne veze, kao da, imuna na takve djetinjaste slabosti, ipak nije sklona kritizirati te slabosti u drugih ljudi. Poslije njegova razvoda jednom je rekla: - Zaista me čudi da jednostavno, premda sirovo, sredstvo za osiguranje opstanka naše vrste može čovjeka uvući u takvu emotivnu zbrku. Mora li se seks tako ozbiljno shvatiti? - Zanimalo ga je je li znala ili je slutila za Amy. A zatim, dok se užarena kugla dizala iz mora, pogonska snaga vremena kao da je popustila, i on je već ležao s Amy u dubokoj dolini među dinama, samo pet dana prije, ponovno udišući miris pijeska i trave, osjećajući slani okus mora dok se toplina kasnog poslijepodneva ras-plinjavalala na jesenskom zraku. Sjećao se svake rečenice, svakog pokreta, boje njezina glasa, ponovno osjećao kako mu se

dlačice na rukama dižu od njezina dodira.

17

Podbočivši rukom glavu, okrenula se prema njemu, pa je na kratkoj, kričavo obojenoj kosi zapazio zlatni odsjaj poslijepodnevnoga sunca. Toplina se već gubila, i znao je da moraju poći. No, dok je ležao pokraj nje, slušao šaputanje valova i gledao nebo kroz isparine iz trave, obuzeo ga je neobičan osjećaj, ne tuga poslije ljubavnog čina, nego nekakva ugodna tromost kao da se odavno planirano poslijepodne proteže još unedogled pred njima.

- Slušaj - rekla je Amy. - Trebala bih se vratiti. Obećala sam Neilu da ću se vratiti najkasnije za jedan sat, pa će se zabrinuti zbog Zviždača.
- Zviždač ubija noću, ne danju. Ne bi se ni usudio na uskom poluotoku. Gotovo nema zaklona. No Pascoe ima pravo kad je zabrinut. Nema prave opasnosti, ali ne smiješ navečer izlaziti sama. Ne samo ti, nego i druge žene, sve dotle dok ga ne uhvate.
- Kad bi ga barem uhvatili - rekla je ona. - Neil bi barem jednu brigu skinuo s vrata.
- Zar nikada ne pita - upita je što je mogao ležernije - kamo se iskradaš svake nedjelje poslije podne ostavljajući mu dijete?
- Ne, ne pita. I to se dijete zove Timmy. I ja se ne iskradam. Samo kažem da idem, zatim odem.
- Vjerojatno ga ipak zanima kamo ideš.
- O, da, zanima ga. Međutim, on smatra da svatko ima pravo na svoj privatni život. Volio bi me pitati, ali to neće učiniti. Katkada mu objavim da idem na jebačinu u dine. Ne kaže mi ni riječi, ali se namršti jer ne voli riječ »jebačina«.
- Zašto je onda upotrebljavaš? Hoću reći, zašto ga mučiš? Vjerojatno te čovjek voli.
- Ne voli me, ne previše. Voli Timmyaa. A koju bih drugu riječ mogla upotrijebiti? Valjda ne »krevet«. S tobom sam samo jedanput bila u krevetu, i bio si nervozan kao pas bojeći se da se ona tvoja sestra iznenada ne vrati kući. A ne možeš ni reći da spavamo zajedno.
- Vodimo ljubav - rekao je on. - Parimo se, ako ti se to više sviđa.
- Stvarno, Alex, pa to je grozno. Ta je riječ doista grozna.
- Radiš li to i s njim? Spavaš, odlaziš u krevet, vodiš ljubav, pariš se?
- Ne, i ne tiče te se. On misli da to ne bi bilo u redu. Sto znači da zapravo ne želi. Ako muškarci nešto žele, onda to obično i učine.

• Tako je - potvrđi on.

Ležali su kao kipovi jedno do drugoga, zureći u nebo. Bila je, čini se, zadovoljna da ne mora razgovarati. Napokon je postavio to pitanje, i ona mu je odgovorila. Postidio se i pomalo naljutio kad je otkrio da ga prvi put u životu nagrizala ljubomora. Još se više postidio zbog toga što taj osjećaj nije htio ispitati. Bilo je još pitanja, ali ih se nije usudio postaviti. Sto ti ja značim? Je li ti to važno? Sto očekuješ od mene? A na najvažnije pitanje - voliš li me? - nije ni mogao očekivati odgovor. Sa svojom je ženom znao točno na čemu je. Nijedan brak nije počeo s određenijim stavovima o tome što jedno od drugoga očekuju. Njihovu nepisanom, neizgovorenim, polupriznatom predbračnom ugovoru nije bila potrebna službena ratifikacija. On će u glavnom privređivati, a ona će raditi ako i kada želi. Nikada nije bila previše oduševljena svojim poslom arhitektice za unutarne uređenje. No zauzvrat ona će brižljivo i razborito voditi kućanstvo. Na praznike će odlaziti odvojeno najmanje jedanput u dvije godine; imat će najviše dvoje djece, i to onda kad ona odluči; jedno drugoga neće javno ponižavati, što je podrazumijevalo raspon od ismijavanja partnera na večerama do javne nevjere. Sve je savršeno uspjelo. Voljeli su se, dobro se slagali, a razmirice su bile vrlo rijetke, pa se iskreno uzrujao, premda mu je bio uglavnom povrijeđen ponos, kad ga je napustila. Nasreću, neuspjeh njihova braka bio je ublažen opće poznatom činjenicom da je njezin ljubavnik bio vrlo imućan. Shvatio je da u materijalističkom društvu gubitak žene zbog milijunaša ne smatraju neuspjehom. U očima svojih prijatelja bio bi vrlo sebičan kad je ne bi velikodušno pustio ne vitlajući prašinu. Istini za volju, Liz je voljela Gregorvja i otišla bi za njim u Kaliforniju, s novcem ili bez njega. Ponovno mu se ukazalo to preobraženo i nasmijano lice, ponovno je čuo onaj njezin pokajnički glas.

- Ovaj put je ono pravo, dragi. Nisam se tome ni nadala i još ne mogu vjerovati. Ne budi tužan, nisi ti kriv. Ništa se ne može učiniti.

Ono pravo. Znači, to je ono tajanstveno pravo pred čime sve poklekne - obveze, navike, odgovornost, dužnost. I dok je sada ležao među dinamama, gledajući u nebo kroz krute vlati ovsine, razmišljao je o tome gotovo sa strahom. Nije valjda našao ono pravo u ovoj djevojci, od koje je bio gotovo dvostruko stariji, inteligentnoj ali neobrazovanoj, seksualno nesputanoj i opterećenoj nezakonitim djetetom. Nije se zavaravao razlozima zbog kojih ga je privlačila. Nijedan ljubavni čin nije mu bio tako erotičan i nesputan kao to potajno spajanje na tvrdom pijesku dok su se u blizini divlje

razbijali valovi.

Povremeno bi se predao mašti i zamislio sebe s njom u Londonu, u svom novom stanu. Taj stan koji još uopće nije tražio, koji je još bio samo daleka mogućnost, poprimio bi dimenzije na posve određenom mjestu, u posve određenoj zbilji, i on bi brižljivo redao slike na nepostojećem zidu, razmišljao kako razmjestiti stvari, kamo smjestiti stereo-uređaj. Stan je gledao na Temzu. Vidio je široke prozore s kojih se pružao pogled na Temzu sve do Tower Bridgea, golemi krevet, Amyne obline išarane svijetlim crtama od sunčanih zraka što prodiru između letvica na drvenim kopcima. A tada bi se ta slatka iluzija rasplinula u sumornoj stvarnosti. Imala je dijete. Htjela bi da dijete bude s njom. Naravno. Pa tko bi se drugi za njega brinuo? Vidio bi na licima svojih prijatelja kako se naslađuju, podrugljivost na licima neprijatelja, vidio dijete kako se, ljepljivih prstiju, vuče stanom. U mašti je osjetio miris - nije ga nikada doživio s Liz - kisela mlijeka, prljavih pelena; mogao je sa zaprepaštenjem zamisliti nedostatak mira i kuta u koji bi se mogao povući. Trebala mu je takva namjerno naglašena stvarnost radi povratka u normalno stanje. Zaprepastio se da je i nekoliko minuta mogao ozbiljno razmišljati o takvoj gluposti koja bi ga mogla uništiti. Opsjednut sam njome, pomislio je. No, dobro, uživat ću tih nekoliko posljednjih tjedana u svojoj opsesiji. To kasno ljeto bit će kratko, i topli i blagi sunčani dani, neuobičajeni za ovo doba godine, ne mogu potrajati. Već je i dan bio kraći. Ubrzo će osjetiti i britke morske vjetrove, prve znakove zime. Neće više biti ležanja na toplu pijesku. A u Kući mučenice ne može ga više posjećivati, jer bi to bilo lakoumno i glupo. Mogli bi, doduše, uz dužan oprez, provesti gotovo cijelu noć zajedno u njegovoj sobi ako Alice ode u London i ako se ne najave nikakvi gosti, ali je znao da se nikada ne bi upustio u taj rizik. Na poluotoku se ništa nije moglo dugo kriti. Njegova veza bila je kratka kao bablje ljeto, jesensko ludilo, biljka koja će uvenuti na prvom mrazu.

- Neil mi je prijatelj, shvaćaš? - reče ona kao da uopće nisu prekinuli razgovor. - Zašto zapravo želiš razgovarati o njemu?
- Ne želim. No bilo bi bolje kad bi živio civilizirano. Njegova kamp-prikolica kvari mi pogled iz sobe.
- Trebao bi ti dalekozor da je vidiš s prozora. A i tvoja prokleta nuklearna kvari vidik. Ona je svima trn u oku; svi je moramo gledati.

Spustio je ruku na njezino rame, toplo pod tankim, hrapavim slojem pijeska. - Svi se slažu - reče izvještačenim i podrugljivim glasom - da je nuklearna centrala arhitektonski uspjela, bez obzira na ograničenja što ih nameće njezina funkcija i položaj.

- Tko se složio?
- Jedan od tih sam ja.
- A što bi drugo, zar ne? Bilo kako bilo, trebao bi biti zahvalan Neilu. Da ne čuva Timmyja, ne bih bila ovdje.
- Primitivno je ovako živjeti - reče on. - Ima peć na drva, ne? Ako eksplodira, gotovi ste, svi troje, pogotovo ako se zaglave vrata.
- Ne zaključavamo ih. Ne budi glup! I noću ne ložimo. A što bi bilo kad bi eksplodirala tvoja nuklearka? Ne bismo nestali samo mi. Svi bi odapeli. Ne samo ljudi. Sve bi crklo. A Smudge i Whiskey? I oni imaju pravo na život.
- Neće eksplodirati. Samo slušaš gluposti toga paničara. Ako si zabrinuta zbog nuklearne energije, pitaj mene. Reći ću ti sve što te zanima.
- Hoćeš reći da ćeš mi objasniti sve o nuklearnoj energiji dok me ševiše? Tada ću sve skužiti.

Zatim se ponovno okrenula prema njemu. Pješčana šara na njezinu ramenu zasvjetluca, i on osjeti kako njezina usta prelaze preko njegovih, preko bradavica, trbuha. Zatim ga je opkoračila, i njezino okruglo, dječje lice, obrubljeno gustom plavom kosom, zakrilo mu je pogled na nebo.

Pet minuta kasnije odvojila se od njega i stala otresati pijesak s košulje i traperica. Navlačeći traperice preko bedara, rekla je. - Zašto ništa ne poduzmeš protiv one drolje u Larksokenu, one koja je tužila Neila? Mogao bi je spriječiti. Ti si šef.

To pitanje - ili je to možda bila zapovijed - zaprepastilo ga je i prenulo iz maštanja, grubo, kao da ga je pljusnula iz čista mira. Na dotadašnja četiri sastanka nije ga pitala za posao, rijetko je spominjala nuklearku, osim danas kad se, napola u šali, požalila da kvari vidik. Nije ju svjesno isključio iz svoga privatnog i poslovnog života. Dok su bili zajedno, taj život nije gotovo ni prodirao u njegovu svijest. Muškarac koji je ležao s Amy na pijesku nije imao nikakve veze s onim opterećenim, ambicioznim i proračunatim znanstvenikom koji je upravljao Larksokenom, nikakve veze s Alicinim bratom, s Elizabethinim bivšim mužem, s Hilarynim bivšim ljubavnikom. Ljut i zbunjen, pitao se je li namjerno odlučila porušiti te nevidljive znakove zabrane. I on i ona bili su zatvoreni. Nije znao o njoj gotovo ništa više od onoga što je doznao na njihovu prvom susretu u ruševinama opatije one vjetrovite kolovoske večeri prije šest tjedana, kad su načas zastali, pogledali se i bez riječi prišli jedno drugome. Kasnije te večeri rekla mu je da je iz Newcastlea, da ima oca udovca koji

se ponovno oženio i da se ona i maćeha ne slažu. Preselila se u London i živjela u napuštenim zgradama. Sve se to doimalo banalno, ali joj ipak nije potpuno povjerovao, premda je slutio da njoj nije do toga ni stalo. Po govoru bi je prije smjestio u London negoli u Newcastle. Nikada je nije pitao za dijete, donekle iz obzira, ali u-glavnom zato što u njoj nije htio gledati majku, a ona mu nije ništa ispričala ni o Timmyju ni o njegovu ocu.

- Onda, zašto ništa ne učiniš? - reče ona. - Kako rekoh, ti si šef.

- Ne upravljam privatnim životima svoga osoblja. Ako Hilary Roberts smatra da je oklevetana i da mora tražiti zadovoljštinu na sudu, ne mogu je u tome spriječiti.
- Mogao bi da hoćeš. Osim toga, Neil je napisao samo istinu.
- U sporu zbog klevete bit će to slaba obrana. Pascoe se ne bi smio oslanjati na loše savjete.
- Ona neće dobiti novac, jer ga on nema. Bude li morao platiti troškove, gotov je.
- Trebao je o tome prije razmišljati.

Ponovno je legla na pijesak. Neko vrijeme oboje su šutjeli. - A što je sa sljedećom nedjeljom? - obrati mu se ona opušteno, kao da je prijašnji razgovor bilo obično ćaskanje, već gotovo zaboravljeno. - Mogla bih doći kasno poslije podne. Može?

Znači, nije mu zamjerila. To joj nije bilo važno, a ako i jest, odlučila je da barem zasad ne govori o tome. A on je mogao odagnati iz misli izdajničku sumnju da je njihov prvi susret bio namješten, dio plana što su ga ona i Pascoe smislili da bi iskoristili njegov utjecaj na Hilary. No to je, naravno, bilo smiješno. Morao se samo sjetiti neizbježnosti njihova prvog susreta, njezine strasti, jednostavna životinjskog žara u ljubavnom činu i odmah je znao da je ta pomisao suluda. Doći će na plažu u nedjelju poslije podne. Možda će to biti njihov posljednji sastanak. Već je napola odlučio da tako bude. Oslobodit će se tog ropstva, koliko god bilo slatko, kao što se oslobodio Hilary. Znao je, na svoju veliku žalost i tugu, da u tom rastanku neće biti prosvjeda, molbe, nikakvih očajničkih prizivanja prošlosti. Amy će prihvatiti njegov odlazak ravnodušno, baš kao i njegov dolazak.

- Može - reče on. - Oko pola pet. U nedjelju, dvadeset i petog.

A tada je vrijeme, koje je nekako tajanstveno stalo na desetak minuta, ponovno poteklo, i on je stajao, pet dana poslije, kod prozora svoje sobe promatrajući veličanstvenu

sunčanu kuglu kako izlazi iz mora da bi obojila obzor i novim danom nadahnula nebeske vene i arterije. Nedjelja, dvadeset i peti.

Ugovorio je taj sastanak prije pet dana i otići će na plažu. No, dok je

onda ležao na pijesku, nije znao ono što zna sada, da ga u nedjelju, dvadeset i petog rujna, čeka još jedan, posve drukčiji sastanak.

18

Ubrzo poslije ručka Meg je odšetala poluotokom u pravcu Kuće mučenice. Copleyevi su pošli na prvi kat, na poslijepodnevni počinak; na trenutak se upitala ne bi li im rekla da se zaključaju. No tada je zaključila da je takva mjera opreza posve nepotrebna i smiješna. Staviti će zasun na stražnja vrata i zaključati prednja prije negoli pođe i neće se dugo zadržati. Bit će savršeno sretni ako ostanu sami. Gdjekad joj se činilo da se u starosti smanjuje strah. Gledali su atomsku centralu ne sluteći nikakvu nesreću. I strahote Zviždačevih zločina bile su izvan granica njihova zanimanja i shvaćanja. Najveće uzbuđenje u njihovu životu bila je uvijek brižljivo, gotovo u tančine planirana vožnja u Norwich ili Ipswich u kupovinu. Bilo je prekrasno poslijepodne, toplije negoli ikada toga ljeta koje ju je razočaralo. Puhao je blag povjetarac, i Meg bi tu i tamo zastala, podignula glavu da osjeti toplinu sunca i mirisni zrak koji joj je milovao obraze. Tra-va pod njezinim nogama bila je mekana, a ruševine opatije na jugu, ne više tajanstvene ni sablasne, svjetlucale su zlatnim odsjajem iznad mirne, plave pučine u pozadini.

Nije morala zvoniti. Vrata Kuće mučenice bila su otvorena, kao i gotovo uvijek kad bi dan bio sunčan. Pozvala je Alice, i kad joj se odazvala, pošla je hodnikom prema kuhinji. Kuća je odisala jakom aromom limuna koji je prekrivao poznatiji, prodorni miris laštila na namještaju, vina i dima vatre iz kamina. Taj je miris bio tako intenzivan da ju je načas podsjetio na trenutke što ih je provela s Martinom u Amalfiju, na dan kad su se, držeći se za ruke, polako uspeli zavojitom cestom do vrha planine, sjetila se brda limuna i naranči uz cestu i mirisa njihove zlatne, izbrazdane kore, sjetila se smijeha, svoje sreće. Ta slika što joj se poput zlatnog bljeska vratila u sjećanju izmamila joj je crvenilo na lice, i bila je tako živa da je Meg na trenutak zastala pred vratima kuhinje kao da je izgubila orijentaciju. Vid joj se tada razbistrio, pa je ugledala poznate predmete - napu i plinski štednjak, radne plohe, stol od ulaštene hrastovine u sredini, četiri umjetnički izrađene stolice, a na drugom kraju Alicin radni prostor, zidove prekrivene policama za knjige, njezin pisaći stol pun tiskarskih otisaka. Alice je stajala kod stola i radila u dugoj smeđoj kuti.

- Kako vidiš - reče Alice - pravim kremu od limuna. Alex i ja povremeno je vrlo rado jedemo, a i volim je pripravljati, pa je vrijedno truda.
- Mislim da je nismo jeli... Martin i ja. Ne sjećam se jesam li je jela od

djetinjstva. Majka bi je znala kupiti kao poslasticu uz čaj u nedjelju.

- Ako ju je kupovala, onda i ne znaš kakav joj je pravi okus.

Meg se nasmijala i smjestila u pleteni naslonjač lijevo od kamina. Nikada nije pitala smije li joj pomoći u kuhinji, jer je znala da bi se Alice naljutila zbog te nepotrebne i neiskrene ponude. Pomoć nije ni tražila ni htjela. Meg je voljela mirno sjediti i promatrati je. Je li zbog uspomena na djetinjstvo, pitala se, nalazila smirenje i zadovoljstvo promatrajući ženu kako priprema jelo u svojoj kuhinji? Ako je tako, razmišljala je, današnja su djeca lišena još jednog izvora utjehe u svom sve nesređenijem i traumatiskom svijetu.

- Majka nije pravila tu kremu, ali je doista uživala u kuhanju. Bila su to, doduše, jednostavna jela.

- Ovo je malo teže. Nadam se da si joj pomagala. Već te zamišljam s pregačicom kako mijesiš medenjake u obliku čovječuljaka.

- Dala bi mi malo tijesta - reče Meg - kad je pravila kolače. I dok bih ga promijesila, razvaljala i oblikovala, već je potamnjelo. Izrezivala sam i kekse. Da, doista sam pravila medenjake u obliku čovječuljaka i za oči im stavljala grožđice. A ti?

- Nisam. Moja majka nije provodila mnogo vremena u kuhinji. Nije dobro kuhala, a očeve kritike uništile su u njoj i ono malo samopouzdanja. Plaćao je ženu iz mjesta koja je dolazila svaki dan i kuhala večeru, jer je to bio jedini obrok što gaje, osim u nedjelju, jeo kod kuće. Preko vikenda nije dolazila, pa su tada obiteljski ručkovi i večere bili grozni. Bio je to čudan dogovor, a i sama gospođa Wat-kins bila je čudakinja. Dobro je kuhala, ali je neprekidno bila usopljena i neraspoložena, a ni djecu nije trpjela u kuhinji. Kuhanje me počelo zanimati tek u Francuskoj gdje sam provela jedan semestar spremajući se za diplomski ispit iz stranih jezika, koje sam studirala u Londonu. Tako je počelo. Otkrila sam svoju strast. Shvatila sam da ne moram biti nastavnica ni prevoditeljica, ni visoko obrazovana tajnica nekakvom muškarcu.

Meg joj nije odgovorila. Alice joj je samo jedanput pričala o svojoj obitelji i prošlosti, pa se Meg bojala da bi Alice zbog nekakve primjedbe ili pitanja mogla požaliti što joj se uopće povjerala. Udobno se namjestila i naslonila te stala promatrati vješte, poznate duge prste kako spretno obavljaju svoj posao. Pred Alice na stolu bilo je osam velikih jaja u plavoj, plitkoj zdjeli, a do nje jedan tanjur s komadom maslaca i drugi s četiri limuna. Ribala je limune s kockama šećera sve dok ih nije sve potrošila.

- Ispast će zdjela kreme - reče. - Dat ću ti jednu staklenku da je ponesesh Copleyevima, ako misliš da bi im se svidjela.

- Uvjerena sam da bi, ali pojest ću je sama. Zato sam i došla da ti to

kažem. Ne mogu ostati dugo. Njihova kći uporno traži da se presele k njoj dok policija ne uhvati Zviždača. Jutros je ponovno telefonirala čim je čula za najnovije ubojstvo.

- Zviždač se opasno približava - primijeti Alice - ali ne bih rekla da su oni ugroženi. Vreba samo noću, a sve dosadašnje žrtve bile su mlade žene. A Copleyevi i ne izlaze, nije li tako? Samo ako ih ti nekamo ne odvezeš.
- Povremeno prošetaju uz more, ali se obično najviše kreću u vrtu. Pokušavam uvjeriti Rosemary Duncan-Smith da njima ne prijete opasnost i da se nitko od nas ne boji. Međutim, mislim da je prijatelji kritiziraju zato što ih nije odvela.
- Shvaćam. Ona ih ne želi, oni ne žele ići, ali nazovi-prijatelje treba udobrovoljiti.
- Mislim da je ona jedna od onih samosvjesnih, uspješnih žena koje vole gospodariti, a ne trpe kritike. Pošteno govoreći, mislim da je ipak iskreno zabrinuta.
- Pa, kada odlaze?
- U nedjelju navečer. Vozim ih u Norwich na vlak koji polazi u osam i trideset, a stiže u Liverpool Street u deset pedeset i osam. Kći će ih pričekati.
- Nije baš zgodno. Putovanje u nedjelju uvijek je nespretno. Zašto ne pričekaju do ponedjeljka ujutro?
- Zato što će gospođa Duncan-Smith odsjesti u svom klubu na Trgu Audley preko vikenda, pa je ondje rezervirala sobu i za njih. Zatim će se svi zajedno odvesti u Wiltshire u ponedjeljak rano ujutro.
- A ti? Ne smeta ti što ostaješ sama?
 - Ni najmanje. Znam da će mi starci nedostajati kad odu, ali zasad neprestano mislim na posao koji ću nadoknaditi. Osim toga, moći ću više vremena provoditi ovdje i pomoći ti s korekturama. Mislim da se neću bojati. Shvaćam strah. Katkada pokušavam zamisliti nekakvu stravičnu situaciju, kao da želim iskušati svoju hrabrost. Sve je to dobro danju. No, kad padne mrak i dok sjedimo ondje pred kaminom, zamišljam Zviždača kako u tami čeka i vreba. Strah ulijeva upravo to nevidljivo, nepoznato zlo. Takav osjećaj budi u meni i elektrana, osjećaj da na poluotoku vreba opasna, nepredvidiva energija koju ne mogu obuzdati, a kamoli shvatiti.
- Zviždač nema nikakve sličnosti s elektranom. Nuklearna se energija može shvatiti i obuzdati. Međutim, najnovije ubojstvo svakako je neugodno za Alexa. Neke tajnice stanuju u okolici, pa odlaze kući autobusom ili biciklom. Dogovorio se sa službenicima koji imaju auto da ih voze kući i ujutro odlaze po njih, ali je organizacija prijevoza mnogo

složenija no što misliš, jer se radi u smjenama. Neke djevojke počinju paničariti, pa traže da ih prevoze samo žene.

- Valjda ne misle ozbiljno da je Zviždač jedan od njihovih kolega, netko iz nuklearke?
- One ne razmišljaju ozbiljno, u tome i jest problem. Nagonski strah preuzima vlast nad njima, i one nagoni sumnjiče svakoga muškarca, pogotovo onoga koji nema alibi za posljednja dva ubojstva. Zatim je tu i Hilary Roberts koja pliva gotovo svake večeri do konca listopada, a katkada i zimi. Ne odustaje od plivanja. Izgledi da je Zviždač ubije jesu jedan prema milijun, ali tim nepotrebnim razmetanjem daje loš primjer. Usput rečeno, žao mi je zbog sinoć. Večera je bila promašena. Dugovala sam večeru Milesu i Hilary, ali nisam znala da se toliko ne podnose. Ne znam zašto. Alex vjerojatno zna, ali nisam baš tako znatiželjna da ga pitam. Kako ti se sviđa pjesnik koji boravi u našem mjestu?
- Sviđa mi se - odgovori Meg. - Mislila sam da će mi ulijevati strah, ali nije tako. Odšetali smo do ruševina opatije. Fantastično izgledaju na mjesečini.
- Prava romantika za pjesnika - reče Alice. - Drago mi je da se nisi razočarala u njegovu društvu. No ja ne mogu ni pogledati mjesec a da u mislima ne vidim taj silni otpad, tu gvožđuriju. Čovjek zagađuje okoliš ostavljajući za sobom to metalno smeće. U nedjelju bit će uštap. Dođi ovamo na večericu kad se vratiš s kolodvora, pa ćemo zajedno poći do ruševina. Čekam te u pola deset. Najvjerojatnije ćemo biti samo nas dvije. Alex obično odlazi u nuklearku nakon vikenda u Londonu.
- Hvala ti, Alice, ali radije ne bih došla - sa žaljenjem odbije Meg. - Izmučit će me pakiranje i ispraćaj Copleyevih, a kad se vratim iz Norvicha, bit će već vrijeme za spavanje. I neću biti gladna. Prije polaska morat ću im pripremiti večeru i skuhati čaj. Ionako bih mogla ostati samo jedan sat. Gospođa Duncan-Smith rekla je da će mi telefonirati sa stanice Liverpool Street i obavijestiti me jesu li sretno stigli.

Alice obriše ruke i otprati je do vrata, vrlo netipično za nju. Meg se pitala zašto joj u razgovoru o večeri i šetnji s Adamom Dalglieshom nije spomenula onaj tajanstveni ženski lik što ga je ugledala u ruševinama. Nije ga prešutjela samo zato što nije htjela pretjerivati; Dalgliesh nije ništa opazio, pa se mogla lako prevariti. No spriječilo ju je nešto drugo, nekakav otpor koji nije mogla ni objasniti ni razumjeti.

Kad je s vrata pogledom obuhvatila osunčani poluotok, njezina sposobnost opažanja kao da se odjednom promijenila, pa ju je obuzeo osjećaj da je u nekom drugom vremenu, u drugoj stvarnosti koja se

potpuno poklapala sa sadašnjim trenutkom. Vanjski svijet bio je još isti. Svaku je pojedinost zamjećivala oštrije: čestice prašine što su poskakivale na suncu koje je obasjavalo kameni pod, tvrdoću svake ploče, istrošene od vremena, pod nogama, svaki trag čavala na masivnim hrastovim vratima, svaku vlat trave na rubu vrištine. No misli joj je opsjedao drugi svijet. A u njemu nije bilo sunca, samo vječna tama kroz koju je odjekivao konjski topot i koraci, grubi muški glasovi, nerazumljiv žagor, kao da valovi odnose sa sobom šljunak sa svih plaža na svijetu. Zatim je čula pištanje i pucketanje lomače, eksploziju vatre, a tada je uslijedila sekunda jezive tišine koju je prekinuo prodoran i otegnut krik jedne žene.

- Da ti nije pozlilo, Meg? - trgnuo ju je Alicin glas.

- Bilo mi je nekako čudno na trenutak. Prošlo je. Potpuno mi je dobro.
- Preumorna si. Previše radiš u toj kući. A sinoć se baš nisi ovdje odmorila. Vjerojatno je to zakašnjeli šok.
- Rekla sam gospodinu Dalglieshu da nikada nisam osjetila nazočnost Agnes Poley u ovoj kući - reče Meg. -Nisam imala pravo. Ona je ovdje. Nešto je od nje ostalo.
- Ovisi o tome kako shvaćaš vrijeme - odgovori joj prijateljica. - Ako se ono vraća, kako kažu neki znanstvenici, ona je možda još ovdje, živa i gori na vječnoj lomači. No ja je nikada nisam osjetila. Meni se ne javlja. Možda joj nisam simpatična. Za mene mrtvi ostaju mrtvi. Kad ne bih u to vjerovala, mislim da ne bih više mogla živjeti.

Meg se naposljetku pozdravila i odlučno uputila poluotokom. Pred teškom odlukom što da ponesu sa sobom za posjet na neodređeno vrijeme, Copleyevi će biti zabrinuti. Kad je došla na hrbat poluotoka, okrenula se i vidjela Alice kako još stoji kod otvorenih vrata. Podignula je ruku kao da će joj dati blagoslov, a ne mahnuti, a zatim nestala u kući.

Treća knjiga

Nedjelja, 25. rujna

19

Do osam i petnaest u nedjelju navečer Theresa je dovršila i posljednju domaću zadaću koju je tako dugo odgađala, pa je sada mogla bezbrižno spremi matematički udžbenik i reći ocu da je umorna i da bi htjela poći spavati. Poslije večere pomogao joj je oprati suđe - imali su pirjano meso u koje je dodala konzervirane mrkve - zatim se, kao obično, smjestio pred televizor, opustivši se u

istrošenom naslonjaču ispred kamina, u kojem nije gorjela vatra, s bocom viskija pokraj sebe na podu.

Ondje će sjediti, razmišljala je, sve do kraja programa, netremice zuriti u ekran, ali je znala da zapravo neće gledati te crnobijele, drhtave slike. Katkada bi tek u zoru čula njegove teške korake na stubama.

Jago je telefonirao odmah poslije pola osam; javila se i primila poruku rekavši da je tata u atelijeru i da ga ne smije smetati. To nije bila istina. Bio je u nužniku, u stražnjem dijelu vrta. Međutim, nije to htjela reći Jagu, a nije joj bilo ni nakraj pameti da ode do oca i pokuca na vrata nužnika. Gdjekad bi pomislila da uzima džepnu svjetiljku i odlazi tamo i onda kad ne treba, da mu je ta rasklimana mala daščara sa širokim, udobnim sjedalom utočište kako bi se zaštitio od kuće, od zbrke i nereda, od Anthonvjeva plača, od njezinih neuspješnih pokušaja da zamijeni majku. No, zacijelo se već vraćao.

Do uha mu je

bila doprla zvonjava i kad je ušao, upitao ju je tko je telefonirao.

- Krivi broj, tata - slagala mu je i po običaju izmolila u sebi pokajanje. Bilo joj je drago što nije mogao razgovarati s Jagom. Tata bi možda došao u iskušenje da se s njim sastane u »Junaku« znajući da joj može ostaviti kuću na sat-dva, a večeras je bilo nadasve važno da ne izlazi iz kuće. Ostalo mu je još pola boce viskija, to je provjerila. Htjela je otići samo na četrdesetak minuta, a izbije li požar - bio je to potajni strah što ga je naslijedila od majke -neće se moći tako napiti da ne bi mogao spasiti Anthonyja i blizanke.

Poljubila ga je u obraz koji ju je bockao po usnama i osjetila poznati zadah viskija, terpentina i znoja. Kao i uvijek, pružio je ruku i nježno joj promrsio kosu - jedina gesta naklonosti prema njoj. Njegove su oči još bile uprte u crnobijeli televizor, na ekranu kojega su se mogli nazreti likovi kroz povremeni »snijeg«. Znala je da je više neće smetati kad zatvori vrata sobe u stražnjem dijelu kuće, u kojoj je spavala s Anthonyjem. Od majčine smrti nije nikada ušao u njezinu sobu dok je ona bila ondje, ni noću ni danju. Zapazila je i da se drukčije ponaša prema njoj, gotovo službeno, kao da je u tih nekoliko tjedana prerasla u ženu. Savjetovao bi se s njom kao da je odrasla - o kupovini, o jelu, o odjeći za blizanke, pa i o mukama što ih je imao s kombijem. No jednu temu nije nikada spomenuo: majčinu smrt. Njezin uski krevet bio je tik do prozora. Klečeći na njemu, polako je odmaknula zavjese da bi u sobu propustila mjesečinu koja je tražila kutove ostavljajući snopove svoga hladnog i tajanstvenog svjetla na krevetu i drvenom podu. Vrata sobice u prednjem dijelu kuće, u kojoj su

spavale blizanke, bila su otvorena, pa je zastala kod njih i pogledala dvije grbice, jednu do druge, pod pokrivačem i, prignuvši se, stala oslušivati njihovo pravilno disanje. Znala je da se neće probuditi do jutra. Zatvorila je vrata i vratila se u svoju sobu. Anthony je, kao i uvijek, ležao na leđima, nogu raskrečenih poput žabe, glave okrenute na jednu stranu i ruku pruženih iznad glave kao da pokušava uhvatiti prečke na svom krevetiću. Otkrio se, pa je polako navukla pokrivač preko njegove vreće za spavanje. Osjetila je jak, gotovo bolan poriv da ga podigne na ruke, ali je ipak samo brižljivo spustila jednu stranu njegova krevetića i na trenutak spustila glavu do njegove. Spavao je kao omamljen, naprćenih usta, drhtavih vjeđa ispod kojih je zamišljala izvrnute oči nesvjesne okoline.

Vratila se k svom krevetu, nagurala dva jastuka pod pokrivač oblikujući ih tako da su nalikovali njezinu tijelu. Doduše, nije očekivala da će otac zaviriti pod pokrivač, ali dogodi li se nešto nenadano, neće moći vidjeti na mjesečini da u krevetu nema nikoga. Ispod kreveta pronašla je platnenu torbicu u koju je stavila sve što je smatrala potrebnim - šibice, jednu bijelu svijeću, oštar džepni nožić, džepnu svjetiljku. Zatim se popela na krevet i širom otvorila prozor. Cijeli se poluotok kupao u srebrnom svjetlu što su ga voljele ona i njezina majka. Sve se preobrazilo u čaroliju; izboji stijena plovili su poput otoka namreškane folije na nepomičnoj travi, a isprekidana, nenjegovana živica na dnu vrta nalikovala je na tajanstveni gustiš protkan zrakama svjetla. A iza nje protezala se nesputana pučina nalik na svileni šal. Zastala je na tren kao ukopana, dršćući, skupljajući snagu, a zatim se popela na ravni krov dogratka. Budući da je bio prekriven šljunkom, kretala se vrlo oprezno, puževim korakom, osjećajući kako je bode kroz tenisice. Držeći se kanalizacijske cijevi lako se spustila dva metra do zemlje, te je, sagnuvši se, potrčala vrtom do natrule drvene ograde iza očeva atelijera u šupi, u kojoj su držali bicikle. Na mjesečini što je prodirala kroz otvorena vrata uspjela je osloboditi svoj bicikl, pa ga odgurati po travi, podigla i provukla kroz otvor u žici kako ne bi morala proći kroz prednja vrtna vrata. Tek kad je stigla na utonuli put, kojim je nekad prolazila obalna cesta, usudila se popeti na bicikl i odvezla se preko travnatih grbina na sjever, prema rubu borove šumice i ruševinama opatije. Stara željeznička pruga prolazila je iza borova što su rasli uz rub obale, ali na tom mjestu nije toliko utonula, pa se jedva naziralo blago uleknuće tla. Ubrzo će se i ono izravnati, pa neće ostati ništa - ni natruli željeznički pragovi - kao dokaz da je ovuda nekoć prolazila obalna željeznica prevozeći viktorijanske obitelji - s lopaticama i kan-

ticama, dadiljama, velikim kovčezima - na ljetne praznike. Za nepunih deset minuta našla se na ravnom dijelu poluotoka. Ugasila je svjetiljku bicikla i sišla s njega da provjeri ima li koga u blizini, zatim se ponovno popela i stala voziti grbavom livadom prema moru. Ubrzo je ugledala pet oštećenih lukova na ruševini opatije kako svjetlucaju na mjesecini. Stala je i zagledala se u tišinu pred sobom. Ruševina se doimala nestvarno, nadzemaljski, poput krhke svijetleće građevine koja se na dodir mogla raspliniti. Katkada, pri svjetlu mjeseca ili zvijezda, taj je dojam bio izuzetno jak, pa bi pružila ruku da dotakne kamen i trgnula se osjetivši da je doista hrapav i tvrd. Naslonila je bicikl na nizak kameni zid i zašla na mjesto na kojemu je nekoć zacijelo bio velik zapadni portal, a zatim je ušla u unutrašnjost opatije.

Takvih mirnih večeri, obasjanih mjesecinom, znala je s majkom odlaziti na te male izlete. Majka bi rekla: -Hajdemo na razgovor s redovnicima - pa bi se dovezle biciklima, šutke obišle ruševine pod arkadama ili stale, držeći se za ruke, ondje gdje je zacijelo nekoć bio oltar, osluškivale ono što su nekoć slušali davno umrli redovnici, ali prigušenije: jednoličnu huku mora. Baš na tom mjestu njezina se majka najradije molila jer se osjećala mnogo ugodnije na toj gruboj zemlji što ju je povijest posvetila negoli u onoj ružnoj zgradi od crvene opeke, izvan sela, u kojoj je nedjeljom gostovao otac McKee da služi misu.

Theresi je nedostajao otac McKee, njegove šale, njegova pohvala, njegova neobična irska intonacija. No od majčine smrti dolazio je vrlo rijetko i nisu ga nikada srdačno dočekali.

Sjetila se njegova posljednjega, kratkog posjeta, oca koji ga je ispratio do vrata, svećenikovih riječi na odlasku:

- Majka, počivala u miru Božjem, rado bi vidjela Theresu redovito na misi i ispovijedi. Gospođa Stoddard-Clark mogla bi doći po nju u nedjelju autom, a poslije je odvesti na ručak. Ne bi li to za dijete bilo zgodno?

- Njezine majke više nema - čula je očev glas. - Vaš je Bog odlučio da joj oduzme majku. Tess je sada samostalna. Bude li joj se išlo na misu, ići će, a ispovijedat će se bude li imala što.

Trava je tu bila visoka, prošarana visokim korovom i suhim cvjetnim glavicama, a tlo tako grbavo da je morala paziti kako hoda. Prišla je najvišem luku pod kojim su nekoć čudesno blistale boje na staklu velikoga istočnog prozora. Sada je to bio otvor kroz koji je vidjela svjetlucavo more iznad kojega je plovio mjesec. I tada se, pri

baterijskom svjetlu, polako latila posla. S nožićem u ruci prišla je zidu i stala tražiti velik kamen ravne gornje površine - osnovu svoga oltara. Našla ga je za nekoliko minuta i oslobodila ga nožićem. No nešto je bilo skriveno u pukotini iza njega, tanak karton duboko u procjepu. Izvukla ga je i otvorila. Bila je to polovica razglednice sa zapadnim pročeljem Westminsterске opatije. I bez desne polovice prepoznala je dva poznata jednaka tornja. Okrenula ju je i ugledala nekoliko redaka teksta. Nije ga mogla pročitati na mjesecini, a nije ju ni posebno zanimao. Razglednica joj se činila novijom, ali nije mogla pročitati datum pa stoga ni znati kako je dugo bila u tom procjepu. Možda ju je netko u igri sakrio za ljetnih praznika. Nije se mnogo zabrinjavala, niti ju je ta razglednica zanimala, jer je bila zaokupljena drugim poslom. Takve tajne poruke ostavljale su jedna drugoj u školi, u spremištu za bicikle i džepu jakne. Htjela ju je već razderati, ali se predomislila, pa ju je poravnala i brižljivo vratila u pukotinu.

Probijajući se duž zida, našla je drugi pogodni kamen i još nekoliko manjih za pridržavanje svijeće. Oltar je ubrzo bio dovršen. Upalila je svijeću, prasak šibice odjeknuo je neprirodno glasno, a blještavilo plamena gotovo ju je zaslijepilo. Pošto su prve kapi voska pale na kamen, uglavila je u njih svijeću koju je zatim poduprla kamenčićima. Prekriženih nogu sjela je pred svijeću i zagledala se u njezin nepomični plamen. Znala je da će majka doći, neće je vidjeti, ali će znati da je prisutna, bit će nečujna, ali će ipak jasno govoriti. Morat će samo strpljivo čekati i netremice gledati u postojani plamen.

Pokušavala je odagnati iz misli sve osim pitanja što ih je morala postaviti. No majka joj je umrla tek nedavno, pa joj je sjećanje bilo isuviše bolno da bi ga mogla potisnuti.

Mama nije htjela umrijeti u bolnici, i tata je obećao da će joj ispuniti tu želju. Čula je kad joj je to šapnuo. Znala je da su im se doktor Entwistle i patronažna sestra usprotivili. Bih su to dijelovi razgovora što ga ona nije smjela čuti, ali dok je stajala nepomično na tamnom stubištu, iza hrastovih vrata, do njezinih ušiju sve je doprlo jasno kao da stoji do majčina kreveta.

- Vama je doista potrebna njega, gospođo Blanev, dvadeset i četiri sata, više no što vam ja mogu pružiti. Osim toga, bit će vam ugodnije u bolnici.
- Meni je ugodno. Imam Ryana i Theresu. Imam vas. Tako ste dobri prema meni. Ne trebam nikoga više.

- Činim što mogu, ali dvaput na dan nije dosta. To je previše za vašeg supruga i Theresu. Lijepo je kad možete reći da imate Theresu, ali njoj je tek petnaest godina.

- Želim biti s njima. Želimo biti zajedno.

- Ali, ako se boje... Djeci je to teško.

Zatim se sjetila onoga blagog, nepopustljivoga glasa, slabašnog ali nepokolebljivog, koji je odisao tvrdoglavom sebičnošću samrtnika: - Neće se bojati. Mislite li da ćemo im to dopustiti? U rođenju i smrti nema ničeg čega bi se trebalo bojati, ako djecu na to pripremimo.

- Djecu ne možete sve naučiti, gospođo Blanev. Nešto moraju i sama iskusiti.

I ona, Theresa, svojski se trudila da uvjeri svakoga da im je dobro, da sve mogu sami. Uspijevala bi i malim doskočicama. Prije dolaska sestre Pollard i liječnika oprala bi blizanke, odjenula im čiste haljinice, Anthonvu promijenila pelene. Bilo je važno da steknu dojam kako sa svime dobro izlaze nakraj, kako doktor Entvrihstle i sestra ne bi mogli reći da tata ne može svladati sve poslove. Jedne subote ispekla je kolače i ponudila ih, ozbiljna lica, na pladnju, najljepšem pladnju, na majčinom omiljenom pladnju; bio je oslikan ružama, a na rubu probušene rupice kroz koje se mogla provući ukrasna vrpca. Sjetila se liječnikova zbunjenog pogleda kad je rekao:

- Ne, hvala ti, Theresa, ne sada.

- Molim vas, uzmite. Tata ih je pekao.

- Vi to možda možete podnijeti, Blaney - rekao je ocu na odlasku. - Mislim da ja ne bih mogao.

Po svemu sudeći, samo je otac McKee zapazio koliko se ona trudi. Otac McKee, koji je govorio kao svi Irci na televiziji, pa je mislila da on to čini namjerno kako bi se s njom našalio, i ona bi ga uvijek nastojala nagraditi osmijehom.

- Gle, kako ovdje sve blista u kući. Ne bi li i Blažena Djevica jela s tog poda? To je tatino djelo, zar ne? Kolači su izvrsni, Eto, spremi ću jedan u džep za poslije. A sada budi dobra pa mi lijepo skuhaj čaj dok popričam s mamom.

Trudila se da ne misli na onu noć kad su otpremili majku, kad se probudila od strašnog stenjanja i pomislila da pred kućom dašće smrtno ranjena životinja, kad je shvatila da ti zvukovi uopće ne dolaze izvana, kad ju je obuzeo iznenadni strah, kad se očev lik pojavio na vratima zapovijedajući joj da ostane u sobi, zabranjujući joj da izlazi, govoreći joj da umiri djecu. Gledajući kroz prozor sobice

u prednjem dijelu kuće, dok su blizanke uplašeno zurile iz kreveta, vidjela je kako dolaze bolnička kola, zatim dvojicu s nosilima, onaj lik omotan pokrivačem, nijem, što su ga odnosili vrtinom stazom. U tom trenutku štrcala se niza stube i gotovo se bacila u naručaj ocu koji ju je zaustavljao.

- Bolje ne, bolje ne. Odvedite je unutra.

Nije točno znala tko je izgovorio te riječi. Zatim se istrgnula i potrčala za kolima koja su polako skretala s prilazne ceste te stala udarati rukama po zatvorenim vratima. Sjetila se kako ju je otac podignuo na ruke i odnio u kuću. Sjetila se njegove snage, vonja i grube košulje, svojih ruku što su nemoćno mlatile oko sebe. Nije više nikada vidjela majku. Znači, tako je Bog odgovorio na njezine molitve, na majčine molitve da ostane kod kuće, na molitve majke koja je tako malo tražila. I što god bi otac McKee rekao, ništa je ne bi moglo navesti da oprostí Bogu.

Hladnoća rujanske noći polako joj je prodirala kroz traperice i džemper. Zaboljela su je križa. Prvi put obuzela ju je sumnja. Uto je zadržtao plamen svijeće, i majka je bila s njom. Sve je bilo u redu. Morala ju je štošta pitati. O pelenama za Anthonyja. Papirnate su bile preskupe i nespretne, a tata kao da nije shvaćao koliko stoje. Majka joj je rekla da upotrebljava frotirske i da ih opere. Zatim, blizanke nisu voljele gospođu Hunter koja je dolazila po njih i odvodila ih u vrtić. Blizanke, rekla je, moraju biti pristojne prema gospođi Hunter i ne protiviti joj se. Bilo je važno da radi tate redovito idu u vrtić, i Theresa ih mora na to upozoriti. Zatim, tata. Toliko je toga trebalo reći o njemu. Nije išao često u *pub* jer ih nije htio ostavljati same, ali u kući je uvijek bilo viskija. Majka je rekla da se ne mora uzrujavati zbog viskija. Sada mu je potreban, ali ubrzo će ponovno početi slikati pa mu neće toliko trebati. No, ako se doista napije, a u kući se nađe još jedna boca, bit će bolje da je izlije. Tako je govorila. Ne treba se bojati da će se zbog toga naljutiti. On se nikada neće ljutiti na nju.

Taj se nijemi razgovor nastavio. Sjedila je kao u transu gledajući u svijeću koja je polako dogorijevala. A tada je sve bilo gotovo. Njezina je majka otišla. Prije negoli je puhnula u plamen, nožićem je ostrugala vosak sa kamena. Bilo je važno da iza sebe ne ostavi tragove. Zatim je kamen ponovno ugurala u zid. U ruševinama više nije bilo za nju ničeg, osim hladne praznine. Bilo je vrijeme da pođe kući.

Odjednom ju je svladao umor. Činilo joj se da je noge neće moći odnijeti do bicikla, a vožnju po grbinama poluotoka nije mogla ni

zamisliti. Ni sama nije znala što ju je nagnalo da prođe kroz veliki istočni prozor i stane na rub litice. Možda potreba da sakupi snagu, pogleda more o-basjano mjesečinom i na trenutak dozove u misli izgubljenu vezu s majkom. Umjesto toga, misli su joj zaokupile drukčija sjećanja, na današnje poslijepodne koje ju je neizmjerljivo uplašilo, pa nije o njemu nikome pričala, ni majci. Ponovno je vidjela crveni automobil koji se brzo spuštao prema Scudderovoj kući, pozvala je djecu iz vrta, otpremila ih gore u sobu i zatvorila vrata dnevnog boravka. No kasnije je stala iza njih i slušala. Činilo joj se da ni jednu jedinu riječ toga razgovora neće nikada zaboraviti. Najprije glas Hilary Robarts: - Ova je kuća bila potpuno neprikladna za bolesnicu koja je tako daleko morala odlaziti na radio-terapiju. Valjda ste znali da je bolesna kad ste unajmili kuću. Nije se mogla brinuti za nju. Zatim očev glas: - A zacijelo ste mislili da se ni ja neću snaći kad nje više ne bude. Koliko ste joj dali mjeseci? Pretvarali ste se da ste zabrinuti, ali ona je znala što smjerate dok ste je gledali kako iz tjedna u tjedan mršavi, kako joj se sve više vide kosti, kako joj strše ručni zglobovi, kako joj rak razjeda kožu. Neće više dugo, mislili ste. Dobra vam je investicija ta kuća. Uložili ste u njezinu smrt i zagorčili joj život posljednjih tjedana.

- Nije istina. Ne prebacujte svoju krivnju na mene. Morala sam doći ovamo, morala sam vidjeti neke stvari. Tu vlažnu mrlju u kuhinji, nepravilne s kišom koja prodire kroz krov. Sami ste htjeli da to sredim. Prvi ste mi naglasili da kao kućevlasnica imam obveze. Ako se nećete iseliti, morat ću zatražiti povišenje stanarine. To što plaćate upravo je smiješno, nije dosta ni za popravke.

- Samo naprijed. Idite na stanarinsku arbitražu. Neka se sami uvjere. Neograničeno vlasništvo može biti vaše, ali ja imam pravo korištenja. Osim toga, redovito plaćam stanarinu. Ne možete me izbaciti, nisam tako blesav.

- Plaćate stanarinu, ali kako ćete je dugo još plaćati? Mogli ste se još nekako provući s onim honorarnim nastavničkim poslom, ali ne vidim kako ćete se sada snaći. Smatrate se umjetnikom, ali za mene ste obični jeftini slikar koji proizvodi kič za nekritične turiste, a oni misle da je trećerazredni original bolji od prvorazredne kopije. No, ni takve se slike više ne prodaju dobro, nije li tako? Ona četiri akvarela već tjednima stoje u Ackworthovu izlogu. Već su požutjeli. Već su i turisti postali probirljivi. Bezvrijedne se stvari ne prodaju, ma kako jeftine bile.

Blizanke, kojima je dosadio zatvor, počele su se svađati, pa je otrčala gore i rekla im da se neće dugo zadržati te im zabranila da izlaze dok

vještica ne ode. Zatim se ponovno odšuljala dolje. Međutim, nije se trebala spuštati niže od četvrte stube, jer se otac dolje razgalamio.

- Htio bih znati jeste li vi poslali ovamo onu ženu, onu prokletu socijalnu radnicu iz lokalne uprave, koja me došla špijunirati i moju djecu ispitivati o meni. Jeste li je vi poslali?

Vještica je odgovorila ne dižući glas, ali je ona jasno čula svaku riječ:

- Nisam dužna odgovoriti na to pitanje. Ako sam ih ja upozorila, bilo je i vrijeme da to netko učini.

- Bože dragi, vi ste utjelovljenje zla. Sve biste učinili da djecu i mene izbacite iz ove kuće. Prije četiri stotine godina spaljivali su takve ljude. Da nema djece, ubio bih vas. No neću ih prepustiti takozvanom starateljstvu, premda bih vas najradije zadavio. Ali, zaboga, nemojte me izazivati! Van! Van iz moje kuće i s moga zemljišta! Uzmite svoju stanarinu i budite sretni da je živi možete uzeti. I nemojte se više nikada upletati u moj život. Nikada više!
- Ne hysterizirajte! - oštro će vještica. - Samo u tome ste dobri, u prijetnjama i nasilju. Za tu djecu bit će najbolje ako se za njih zauzme Služba za socijalnu skrb. Dakako, vi biste me rado ubili. Ljudi poput vas uvijek reagiraju prijetnjama i nasiljem na razborite prijedloge. Ubijete li me, država će se brinuti za vašu djecu petnaest godina. Smiješni ste i previše dramtizirate!

A tada je otac prestao vikati, govorio je tako tiho da je jedva razabrala riječi: - Ako vas doista ubijem, nitko se neće miješati ni u moj život ni u život moje djece. Nitko.

Živo sjećanje na taj strašni susret pobudilo je u njoj sve snažniji gnjev koji kao da joj je ulio snagu u noge. Mogla se napokon odvesti kući, a i bilo je vrijeme da pođe. Uto je zapazila nekoga na plaži. Iznenada je zadrhtala kao štene, a zatim se povukla u zaklon luka. Iz borika na sjeveru trčala je prema moru jedna žena, njezina je tamna kosa lepršala, a bijelo tijelo bilo je gotovo golo. I vikala je, pobjednički vikala. Bila je to Hilary Robarts, vještica.

20

Hilary je rano večerala. Nije bila gladna, ali je iz zamrzivača ipak izvadila kroasan i zagrijala ga u pećnici, a zatim napravila omlet sa začinskim biljem. Oprala je suđe i sredila kuhinju, te izvadila iz torbe papire i sjela za stol u dnevnoj sobi. Trebala je napisati izvještaj o utjecaju reorganizacije na njezin odjel, usporediti brojke i prikazati ih, logično obrazložiti reorganizaciju radnih mjesta. Tu je zadaću smatrala važnom i

u normalnim bi okolnostima uživala u njoj. Znala je da bi joj mogli prigovoriti zbog rukovođenja osobljem, ah je nitko nije mogao kritizirati u organizacijskim i administrativnim poslovima. Listajući papire, pitala se hoće li joj sve to nedostajati kad se uda za Alexa i pođe s njim u London. Bilo joj je zapravo svejedno, i to ju je saznanje iznenadilo. Taj dio njezina života završio je i neće žaliti ni za njim, a ni za tom pretjerano urednom kućom koja nije bila njezina i nikada neće biti njezina, ni za nuklearnom centralom, pa ni za poslom. Čekao ju je drukčiji život, Alexov novi položaj, status njegove žene, pozivanje pravih ljudi na večere, pažljivo odabrane dobrotvorne aktivnosti, putovanja. I rodit će dijete, njegovo dijete. Posljednjih godinu dana obuzimala ju je neodoljiva čežnja za djetetom koja je bivala sve jača sa slabljenjem njegove tjelesne želje za njom. Uvjeravala je samu sebe da se ljubavna veza, poput braka, ne može uvijek održavati na istoj razini seksualnog ili emotivnog uzbuđenja, da se među njima ništa bitno nije promijenilo niti se može promijeniti. Koliko li je uopće i bilo fizičke ili emotivne povezanosti među njima u početku njihova odnosa? Isprva je, dakako, bila zadovoljna takvom vezom; nije tražila više od onoga što joj je on bio spreman dati - obostrani užitak, čast da je njegova polupriznata ljubavnica, brižljiva gluma dok su bili zajedno u društvu, koja je bila gotovo nepotrebna i bezuspješna i koju nitko nije ozbiljno shvaćao, ali je, barem za Hilary, imala jak erotski naboj. Ta ih je igra zabavljala: službeno pozdravljanje na sastancima ili u nazočnosti neznanaca, njegovi posjeti dvaput na tjedan. Došavši u Larksoken potražila je moderan stan u Norwichu, pa je privremeno unajmila jedan u širem središtu grada. No, čim je počela njihova veza, htjela je stanovati u njegovoj blizini, pa je pronašla ljetnikovac dvije-tri stotine metara od Kuće mučenice. Znala je da je preponosan i prearogantan da bi je potajno posjećivao i prikradao se noću poput narajcanog školarca. No, ponižavajuće pretvaranje nije bilo potrebno; na poluotoku u to doba nije bilo nikoga. Nikada nije prenoćio kod nje. Brižljivo racioniranje boravka u njezinu društvu postalo je prijeko potrebni dio njihove veze. U javnosti su se ponašali kao kolege. Nikada nije podržavao preveliku bliskost, »tikanje«, lako sklapanje prijateljstva, a po imenu se obraćao samo najbližim suradnicima. U elektrani je vladala stroga disciplina kao na ratnom brodu.

Međutim, ta veza, koja je počela tako oprezno, strogo i suzdržano u društvenom i emotivnom pogledu, izrodila se u neizvjesnost, čežnju i bol. Sjećala se trenutka kad je želja za djetetom počela prerastati u opsjednutost. Bilo je to onda kada je sestra u operacijskoj dvorani onoga skupog sanatorija, u kojem su znali čuvati tajnu, odnijela bubrežastu

posudu s drhtavom masom tkiva, sa zametkom, jedva prikrivajući prijekor i gađenje. Njezina maternica, koju su tako klinički orobili u bolnici, kao da se osvećivala. Nije mogla sakriti čežnju od Alexa, iako je znala da ga to odbija. Ponovno se sjetila svoga glasa, nasrtljiva, plačljiva, glasa dosadna djeteta, te izražaja njegova polunasmijana lica kojim je odglumio zbunjenost premda je znala da se iza te maske skriva gnušanje.

- Želim dijete.

- Ne gledaj mene, draga. Taj pokus neću više ponoviti.

- Imaš dijete, živo i zdravo, uspješno. Tvoje ime, tvoji geni nastavit će se.

- Ne bih se s time složio. Charles je jedinka za sebe. Nastojala se osloboditi te opsjednutosti, silom prizvati neugodne predodžbe koje njezin razum nije prihvaćao -neprospavane noći, zadah, zanovijetanje, oduzimanje slobode, nedostatak mira, ugrožavanje karijere. Sve je bilo uzalud. Razumski je reagirala na svoju potrebu, ali razum je tu bio nemoćan. Ponekad se bojala da će poludjeti. Osim toga, nije mogla vladati svojim snovima, pogotovo ne jednim. Nasmiješena sestra, u kuti i s maskom, daje joj na ruke novorođenče, a ona gleda to nježno, šutljivo lice obilježeno porođajnom traumom. Zatim dolazi namrgođena sestra, hrli prema njoj, oduzima joj jastučić. - To nije vaše dijete, gospođice Robarts. Zar se ne sjećate? Vaše smo bacili u zahod i povukli vodu.

Alexu nije trebalo još jedno dijete. Imao je sina, nadu u besmrtnost, koliko god ona bila nesigurna. Možda nije bio dobar roditelj, ali je ipak bio otac. On je već držao svoje dijete u naručju. Nije mu to bilo nevažno koliko god se pretvarao. Prošloga je ljeta Charles posjetio oca, preplanuli div mišićavih nogu i kose izbljedjele od sunca, koji je poput meteora zablistao u elektrani osvojivši žensko osoblje američkim akcentom i hedonističkom privlačnošću. Zapazila je da se Alex ponosi svojim sinom, premda ga je taj osjećaj očito iznenadio i pomalo zbunio, pa ga je neuspješno pokušavao sakriti zajedljivim primjedbama.

- Gdje je mladi barbarin, kupa se? Sjeverno more bit će mu neugodna promjena poslije Laguna Beacha.

- Kaže mi da namjerava studirati pravo na Berkeleyu. Čeka ga mjesto u očuhovoj firmi čim diplomira. Nedostaje još samo vijest kako se zaručio s nekakvom društveno poželjnom studenticom, ili bih možda trebao reći... dobro potkoženom? - Usput rečeno, uspijevam ga nahraniti. Alice mi je ostavila recept za hamburgere. Sve police u hladioniku pune su mljevene govedine. Čini se da su njegove potrebe za vitaminom C prekomjerne za njegovu visinu i težinu. Samo cijedim naranče.

Grčila se od osjećaja neugodnosti, pomiješanoga sa srdžbom. Alexov ponos i taj pubertetski humor nisu se slagali s njegovim karakterom, gotovo su ga ponižavali. Kao da ga je fizička prisutnost sina očarala, baš kao i tipkačice. Alice Mair otputovala je u London dva dana nakon Charlesova dolaska. Hilary se pitala nije li to možda učinila namjerno da ostavi oca i sina neko vrijeme same, no prema onome što je znala ili nagađala o Alice Mair, bilo je vjerojatnije da joj se nije ostajalo u kući da kuha za mladića i prisustvuje Alexovim prekomjernim izljevima očinstva.

Razmišljala je o njegovu posljednjem posjetu kad ju je otpratio kući poslije večere. Pretvarala se kako ne želi pratnju, ali je on pošao s njom, a ona je smatrala da mu je to i dužnost. Kad mu je sve ispričala, on joj je mirno rekao: - To mi zvuči kao ultimatum.

- Ne bih to nazvala ultimatumom.
- Nego kako, ucjenom?
- Poslije svega što je bilo među nama, nazvala bih to pravdom.
- Ostanimo pri ultimatumu. Pravda je vrlo pompozna riječ za naš odnos. I treba ga razmotriti kao svaki ultimatum. Uobičajeno je dati rok. Koji su tvoji uvjeti?
- Ja te volim - rekla je. - Na novom mjestu trebat će ti zakonita žena. Ja sam prava žena za tebe. Naš bi brak mogao uspjeti. Ja bih se pobrinula da uspije. Mogla bih te usrećiti.

- Ne znam koliko bih sreće mogao podnijeti. Možda više no što zaslužujem. Međutim, to nije dano svakome, ni Alice, ni Charlesu, ni Elizabeth, ni tebi. Tako je oduvijek bilo.

Zatim joj je prišao i poljubio je u obraz. Kad se okrenula da ga zagrlji, on ju je blago odgurnuo. - Razmisliću o tome.

- Htjela bih ubrzo objaviti... naše zaruke.
- Nadam se da ne razmišljaš o crkvenom vjenčanju. O cvjetovima naranče, djeverušama, Mendelssohnovoj *Svadbenoj koračnici*?
- Ne kanim ni tebe ni sebe napraviti smiješnim - rekla je - ni sada ni poslije vjenčanja. Valjda me bolje poznaješ.
- Shvaćam. Samo brzo, bezbolno vjenčanje u matičnom uredu. Reći ću ti što sam odlučio iduće nedjelje navečer kad se vratim iz Lodona.
- Zašto si tako služben?
- Pa, odgovor na ultimatum i mora biti služben, nije li tako?

Kad se njome oženi, za tri mjeseca znat će da je imala pravo, razmišljala je. Pobijedit će, jer u tome je njezina volja jača od njegove. Sjetila se očevih riječi: - Postoji samo jedan život, djevojčice, ali ga možeš proživjeti po svojoj želji. Samo budale i slabići moraju živjeti kao robovi. Zdrava si, lijepa i pametna. Možeš uzeti što želiš. Treba ti

samo hrabrosti i volje. - Te budale i slabići gotovo su ga došli glave, ali je ipak živio onako kako je htio, pa će tako i ona.

Sada je nastojala odagnati misli od Alexa, njihove budućnosti i usredotočiti se na posao. No nije se mogla sabrati. Uznemirila se i kroz kuhinju pošla u mali salon u stražnjem dijelu kuće, u kojem je imala zalihu vina, te izvadila bocu crnoga. Zatim je iz vitrine izvadila čašu i natočila je. Otpivši malo vina, osjetila je da je rub čaše okrhnut. Nije mogla piti iz okrhnutе čaše. Nagonski je posegnula za drugom i pretočila u nju vino iz prve. Kad je htjela baciti čašu, noga joj je zastala na papučici kante za smeće. Bila je to čaša iz servisa što joj ga je darovao Alex. Okrhnuće je bilo neznatno, gotovo kao grubo obrađen rub. Mogla bi joj poslužiti kao vaza. Već je u njoj zamišljala visibabe, jaglace, grančice ružmarina. Kad je popila vino, oprala je obje čaše i okrenula ih da se ocijede. Nezačepljenu bocu ostavila je na stolu. Vino je zapravo bilo prehladno, ali bit će dobro za jedan sat.

Prošlo je devet sati, vrijeme da pođe na plivanje. Odlučila je da večeras neće ni gledati vijesti. Skinula se u spavaćoj sobi na katu, odjenula donji dio crnoga bikinija i preko njega trenirku. Obula je stare sandale, krute i zamrljane od morske vode. S kuke u hodniku skinula je metalni medaljon u kojem je držala patentni ključ i na kožnatom ga remenčiću držala oko vrata dok je plivala. Alex joj ga je poklonio za rođendan. Ispunila ju je nada, čvrsta poput metala što ga je dotaknula prstom. Zatim je iz ladice stola u hodniku izvukla džepnu svjetiljku, oprezno zatvorila za sobom vrata i pošla na plažu s ručnikom preko ramena.

Osjetila je miris smole s borova prije negoli je prošla između njihovih vitkih, bodljikavih stabala. Do plaže ju je dijelilo manje od petnaest metara pjeskovita puteljka, prekrivena borovim iglicama. Tu je bilo mračnije, jer se mjesec probijao samo na mahove i srebrnim sjajem obasjavao visoke vrhove drveća nalik na tornjeve, pa je na puteljku morala upaliti svjetiljku. Kad je izišla iz sjene, pred sobom je ugledala plažu, bijelu na mjesecini, i namreškano Sjeverno more. Spustivši ručnik na uobičajeno mjesto, u udubinu na rubu šumarka, skinula je trenirku i pružila ruke visoko iznad glave.

Odbacila je sandale i potrčala uskim pojasom šljunka, zatim pijeskom duž granice visoke vode, preko kovitlaca pjene, te stala gacati kroz male valove, gotovo nečujne, a tada se bacila u element koji će s nje isprati svu nečistoću ovoga svijeta. Ostala je bez daha od hladnoće, žestoke poput boli. No, već u sljedećem trenutku bol je popustila, kao i uvijek, i činilo joj se da voda što je klizila preko ramena poprima toplinu njezina tijela i da pliva začahurena,

neovisna. Jakim, ritmičkim zaveslajima udaljavalala se od obale. Znala je koliko se smije zadržati u vodi - samo pet minuta, a onda se vratiti prije negoli osjeti novi udar hladnoće.

Prestala je plivati i legla na leđa, te plutala očiju uprtih u mjesec. Čarolija je, kao i uvijek, proradila. Nestale su sve frustracije, strahovi, srdžba, i ona osjeti kako je prožima sreća koju bi rado nazvala ushitom, ali je ushit bila prejaka riječ za taj blagi mir. Sa srećom je došao i optimizam. Sve će biti u redu. Pustit će Pascoea da se preznojava još tjedan dana, a tada će povući tužbu. Tako nevažna čovjeka nije mogla ni mrziti. Njezin je odvjetnik imao pravo. Scudderova kuća neka još čeka. Vrijednost joj raste sa svakim mjesecom. Stanarina se plaća, pa ona ništa ne gubi. A jesu li uopće važne te svakodnevne sekiracije na poslu, profesionalna ljubomora, neraspoloženja? Dio njezina života bliži se kraju. Voli Alexa, i on voli nju. Uvidjet će smisao svega što mu je govorila. Vjenčat će se. Rodit će njegovo dijete. Sve je moguće. Tada ju je na trenutak ispunio još dublji mir u kojem ni Alex više nije bio važan. Činilo joj se kao da je voda odnijela sve tjelesne brige i da lebdi slobodno poput vlastita duha koji spušta pogled na njezino tijelo raširenih ruku i nogu pod mjesecom i osjeća tihu, blagu tugu za tim zemaljskim bićem koje samo u tuđem elementu može naći taj slatki ali prolazni mir.

No, došlo je vrijeme za povratak. Silovito je pljusnula nogama, okrenula se na trbuh i snažno zaplivala prema obali, prema nijemom biću koje ju je čekalo u sjeni drveća.

21

Dalglish je proveo nedjelju prijepodne posjetivši još jednom katedralu i Crkvu sv. Petra u Norvichu, a zatim ručao u restoranu izvan grada, u kojemu su prije dvije godine njega i njegovu tetku poslužili skromnim ali izvrsno pripremljenim ručkom. No, i ovdje je vrijeme utjecalo na promjene. Vanjski izgled i unutrašnjost bili su naoko isti, ali ubrzo se pokazalo da su se promijenili i vlasnik i kuhar. Jelo, kojim su ga poslužili sumnjivo brzo, bilo je očito pripravljeno negdje drugdje, a ovdje samo prigrinjano, jetra na žaru, bezlična, siva, zrnasta masa, prekrivena umjetnim, ljepljivim umakom s nedokuhanim krumpirom i prekuhanom cvjetačom. Uz takvo jelo bio bi grijeh piti vino. Pojačao je bijedni obrok *cheddarom* i keksima, a zatim krenuo na poslijepodnevni program - na razgledavanje Crkve sv. Petra i Pavla u Salleu iz petnaestog stoljeća.

U posljednje četiri godine rijetko bi posjećivao tetku, a da je nije povezao u Salle. Oporučno je zatražila da se njezin pepeo raspe po tamošnjem groblju bez obreda i da to učini osobno on. Znao je da je

crkva snažno utjecala na nju, ali ona nije bila religiozna, koliko je njemu bilo poznato, pa ga je ta njezina želja iznenadila. Bio bi se manje čudio da je poželjela prepustiti vjetru raznošenje svojih tjelesnih ostataka po poluotoku ili da nije ostavila nikakve upute, smatrajući uništavanje tijela postupkom o kojem nije trebala brinuti ni ona ni on. Međutim, morao je obaviti tu zadaću koja mu je, začudo, bila važna. Posljednjih nekoliko tjedana grizla ga je savjest zato što nije izvršio tu dužnost, gotovo kao da će time smiriti tetkin duh. Oduvijek ga je zbunjivala uporna potreba za ritualom, za priznavanjem obreda u svim stadijima ljudskog života. Možda je njegova tetka bila svjesna toga poriva, pa se za nj i pobrinula na svoj mirni način.

Kod Felthorpea je skrenuo s ceste BI 149 na seosku cestu preko ravnice. Nije trebao gledati na kartu. Veličanstveni zvonik iz petnaestog stoljeća sa svoja četiri tornjića bio je nepogrešivi orijentir prema kojem je vozio gotovo praznom cestom s poznatim osjećajem da dolazi kući. Bilo mu je čudno da tetkin uglati lik ne sjedi do njega i da je sve što je ostalo od te tajanstvene ali snažne ličnosti bio plastični paket bijele pjeskovite mase, neobično teške. Kad je stigao u Salle, parkirao je »jaguar« malo dalje uz cestu i uputio se na groblje. Crkva ga je, kao i obično, iznenadila: veličanstvena poput katedrale, osamljena, a ipak toliko primjerena toj zabiti usred spokojnih polja, isticala se ne toliko sjajem i veličanstvenošću koliko skromnim i utješnim mirom. Nekoliko minuta stajao je nepomično i osluškivao, ali nije čuo ništa, ni ptičji pjev, ni šuškanje kukaca u visokoj travi. Na slabom suncu okolno se drveće prelijevalo u prvim zlatastim bojama jeseni. Polja su već bila preorana, i tamnosmeđa kora na smrvljenoj zemlji pružala se u nedjeljnoj tišini sve do daleka horizonta. Polako je obišao crkvu osjećajući težinu paketića u džepu, sretan što je odabrao vrijeme između dviju službi božjih, pitajući se ne bi li bilo uljudno, možda i potrebno, zatražiti župnikov pristanak prije negoli ispuni tetkinu želju. No, uvjerio je sama sebe da je već prekasno razmišljati o tome, pa mu je bilo drago da će biti pošteđen objašnjenja i komplikacija. Približavajući se istočnom rubu groblja, otvorio je paketić te istresao ostatke kostiju, kao da prinosi žrtvu ljevanicu. Srebrnkasto su bljesnuli, i sve što je ostalo od Jane Dalgliesh zaiskrilo je u visokoj travi, među krhkim jesenskim vlatima. Znao je koje se riječi izgovaraju u takvim prigodama; često ih je čuo iz očevih usta. No, nehotice se sjetio stihova iz Propovjednika uklesanih u kamenu pred Kućom mučenice, i na tom

mjestu, na kojem vrijeme uopće nije bilo važno, pokraj te dostojanstvene crkve, nisu mu se činili neprikladnima.

Zapadni portal bio je otključan, pa se prije odlaska iz Sallea zadržao još petnaest minuta u crkvi ponovno se prepuštajući starim užicima - rezbarijama na hrastovim korskih sjedala, seljacima, svećeniku, pticama i drugim životinjama, zmaju, nesitu kako hrani mlade; divio se i srednjovjekovnoj propovjedaonici u obliku vinske čaše na kojoj je, poslije pet stoljeća, još bilo tragova prvobitne boje, oltarnoj pregradi, veličanstvenom istočnom prozoru koji je nekoć sav blistao u crvenoj, zelenoj i plavoj boji srednjovjekovna stakla, a danas propuštao samo bezbojno svjetlo. Kad su zapadna vrata tiho zaškripala iza njega, pitao se kada će ponovno doći, hoće li ikada ponovno doći.

Vratio se kući predvečer. U želucu je još osjećao težinu ručka, pa nije bio tako gladan kako je očekivao. Prigrijao je jučerašnju, domaću juhu, zatim pojeo nekoliko keksa, malo sira i voća, naložio vatru i sjeo u niski naslonjač pred kaminom, te uz Elgarov koncert za čelo počeo slagati tetkine fotografije. Izvlačio ih je iz izbljedjelih omota i stao ih dugim prstima svrstavati na niskom stolu od mahagonija. Taj je posao budio u njemu blagu sjetu pa i bol dok je čitao objašnjenja s poleđina nekih slika, ili nailazio na poznato lice ili događaj. Elgarov koncert bio je prava glazbena pratnja. Tužni tonovi prizivali su duga, toplu ljeta edvardijanskog doba, koja su mu bila poznata samo iz romana i pjesama, podsjećali na mir, sigurnost, optimizam Engleske u doba u kojem se rodila njegova tetka. Našao je fotografiju njezina zaručnika, koji je izgledao vrlo mlad u kapetanskoj uniformi. Na fotografiji je pisao datum: 4. svibnja 1918., samo tjedan dana prije negoli je poginuo. Na trenutak se zagledao u to lijepo, vedro, mlado lice koje je već tada zacijelo vidjelo dovoljno strahota, ali mu ono nije govorilo ništa. Okrenuvši sliku, Dalgliesh je zapazio tekst napisan olovkom na grčkom. Mladić je zacijelo studirao klasičnu filologiju u Oxfordu, a njegova je tetka učila starogrčki s ocem. Dalgliesh nije znao grčki; te riječi, što god one značile, ostat će za njega vječita tajna. Ruka koja je oblikovala ta slova, sada izbljedjela, bila je mrtva već sedamdeset godina, a um koji ih je izmislio gotovo dva tisućljeća. U istoj omotnici bila je i slika njegove tetke otprilike iste dobi.

Vjerojatno je to bila slika koju je poslala zaručniku na frontu ili mu ju je dala prije odlaska u rat. U jednom kutu bila je crvenosmeđa mrlja - zacijelo od njegove krvi; možda su joj vratili fotografiju s ostalim njegovim stvarima. Stajala je, nasmijana, u dugoj suknji i bluzi zakopčanoj visoko na vratu. Kosa, s razdjeljkom na sredini, bila

je pričvršćena ukosnicama iznad sljepoočnice. Lice joj s godinama nije izgubilo izražajnost, ali se Dalgliesh iskreno iznenadio zapazivši da je njegova tetka nekoć doista bila lijepa. Njezinom smrću kao da se preobrazio u voajera, što bi im za njezina života bilo obojima odbojno. No, tetka ipak nije uništila fotografije. Zacijelo je znala, realna kakva je bila, da će ih naposljetku vidjeti i druge oči. Da možda starost ne oslobađa čovjeka svih tih sitničavih, taštih razmišljanja o vlastitoj vrijednosti dok se um postupno razdvaja od varki i čežnja što ih nameće tijelo? S gotovo iracionalnim osjećajem odvratnosti, gotovo izdaje, bacio je naposljetku obje fotografije u vatru i promatrao kako se kovrčaju, tamne i napokon pretvaraju u prah i pepeo.

Što bi i počeo sa svim tim neznancima o kojima nije imao nikakvih podataka, sa ženama obješenih dojki pod golemim šeširima načičkanim vrpcama i cvijećem, s ljudima na biciklima, muškarcima u pumpericama, ženama u dugim, zvonolikim suknjama i s tvrdim slamnatim šeširima? Sa svatovima i djeverušama, polusakrivenima iza golemih buketa, glavnim sudionicima u prepoznatljivim hijerarhijskim grupama kako zure u objektiv kao da bi škljocaj okidača mogao načas zaustaviti vrijeme, zarobiti ga i objaviti da je barem to vjenčanje važan obred koji spaja neminovnu prošlost s nepredvidivom budućnošću? Kao dječak bio je opsjednut vremenom. Tjednima prije ljetnih praznika ispunjavao bi ga osjećaj likovanja da vlada vremenom, da može reći: - Hajde, prolazi što brže, pa će brže doći i praznici. Ili, ako baš moraš, ne žuri, pa će ljetni dani biti dulji. - Sada, u srednjim godinama, nije znao ni za kakva lukavstva ni obećane užitke kojima bi mogao zaustaviti neumoljivu tutnjavu vremenskih kotača. Pronašao je i svoju fotografiju, koju je snimio njegov otac u vrtu župnog dvora, vidio sebe u pučkoškolskoj odori - nepoznatog dječaka, smiješnog, u kapi i prugastom blejze-ru, kako ukočeno gleda u objektiv, kao da prkosi strahu zbog odlaska od kuće. Bio je sretan kad je spalio i tu sliku.

Kad je glazba utihnula, skupio je preostale fotografije, stavio ih u ladicu pisaćeg stola i odlučio rastjerati sjetu odlaskom na žustru šetnju uz more prije spavanja. Noć je bila prelijepa i vrlo tiha, pa je nije htio protratiti na nostalgiju i misli opterećene jalovom tugom. Vani je bilo izuzetno mirno, a zanimili su i zvuči mora, koje se, blijedo i tajanstveno, protezalo pod punim mjesecom i blistavim zvjezdanim šarama. Na trenutak se zaustavio pod visokim krilima vjetrenjače, zatim brzim koracima uputio poluotokom prema sjeveru, uz borove. Tričtvrta sada kasnije skrenuo je

prema plaži. Napola je klizio pješćanom kosinom, a tada ugledao pred sobom golemi betonski bunker, poluzakopan u pijesku, iz kojeg su stršali zavijuci zahrđala željeza poput bizarnih antena. Jaka, poput posljednjih zraka sunca na zalazu, mjesečina je promijenila teksturu plaže, pa mu se činilo da je osvijetljeno svako zrnce pijeska, svaki kamenčić. Odjednom ga je potaknuo dječaćki nagon da osjeti kako mu valovi zapljuskuju noge. Izuo se, čarape gurnuo u džepove jakne, a cipele objesio oko vrata, svezavši im vezice. Nakon prvoga udara hladnoće voda je bila topla gotovo kao krv. Žustro je gacao pličinom, pjenastim rubom valova, zaustavljajući se i okrećući da bi vidio otiske nogu, kako je to često činio u djetinjstvu. Stigao je do uskoga pojasa borova. Znao je da je tu negdje puteljak, kratica koja je vodila kroz taj borik i mimo kuće Hilary Robarts do ceste. Bio je to najjednostavniji način da se vrati kući i da se ne mora verati po krhkim stijenama na jugu. Sjeo je na kamen i nastojao riješiti poznati problem što muči bosonogog čovjeka: kako se samo rupčićem osloboditi upornog pijeska između nožnih prstiju. Kad ga je očistio, navukao je čarape i cipele pa, oprezno stupajući po šljunku, krenuo uz obalu.

Kad je stigao na sitni pijesak što ga je naplavilo more, zapazio je da je ondje već netko bio prije njega; slijeva je bio dvored tragova bosih nogu, tragova nekoga tko je trčao. Najvjerojatnije Hilary Robarts. Vjerojatno je išla na večernje kupanje. I nehotice mu je zapelo za oko da su tragovi bili izraziti. Zacijelo je otišla s plaže prije sat i pol, ali na toj bezvjetrici otisci u suhom pijesku bili su vrlo izraziti, kao da je prošla tek maloprije. Pred njim je među drvećem bio puteljak što je vodio s mjesečinom obasjane površine u sjenu borova. Noć se odjednom smračila. Nizak crnoplavi oblak zastro je na trenutak mjesec, a uz njegove nazubljene rubove probijao se mjesečev srebrni sjaj.

Upalio je bateriju i osvijetlio puteljak. Slijeva je spazio nešto bijelo - možda novine, rupčić, bačena papirnata vrećica. Tek blaga znatiželja natjerala ga je da skrene s puteljka i pozornije pogleda. I tada ju je ugledao. Njezino iskrivljeno lice, poput priviđenja iz snova, kao da se spremala skočiti na njega, ukočeno pod jakim svjetlom baterije. Zureći dolje kao obuzet, osjetio je zaprepaštenje s kojim su se stopili nevjerica, prepoznavanje i groza. Ležala je na leđima, s glavom prema njemu, izvrnutih, nepomičnih očiju, uprtih u njega u posljednjoj, nijemoj molbi. Čuperak dlaka, naguran pod gornju usnu, otkrio joj je zube, pa se doimala poput iskešena kunića. Jedna jedina crna dlaka ispriječila joj se na obrazu, i on je osjetio gotovo neodoljiv poriv da klekne i odstrani je. Na sebi je imala samo donji dio bikinija, a i on joj je bio spušten niz bedra. Jasno je razabirao s kojega su mjesta odrezane dlake. Slovo L posred čela bilo je urezano vrlo pažljivo -

dvije tanke crte točno pod pravim kutem. Između razmaknutih, plosnatih dojki tamnih areola i ispupčenih bradavica, mliječnobije-lih, za razliku od preplanule kože njezinih ruku, počivao je metalni medaljon u obliku ključa na lančiću. Dok je polako osvjetljavao baterijom njezino tijelo, oblak se maknuo s mjeseca, pa ju je jasno vidio kako leži pružena pred njegovim nogama, njezine gole udove, blijede i beskrvne poput pijeska na plaži, jasno kao da je dan.

Bio je naviknut na grozne prizore; malo je bilo dokaza ljudske okrutnosti, nasilja i očaja koje njegovo izvježbano oko nije vidjelo. No bio je osjetljiv i nije nikada s krutom ravnodušnošću mogao promatrati tijelo nad kojim je izvršeno nasilje, ali je ovaj put, kao i poslije nedavnog ubojstva Paula Berownea, svoga posljednjeg slučaja, osjetio jaču nelagodu negoli inače. Doduše, tada je znao što ga čeka na uviđaju. Sada je prvi put neočekivano naletio na ubijenu ženu, gotovo se spotaknuo na nju. Gledajući je, u mislima je analizirao razliku između reakcije stručnjaka pozvanog na mjesto zločina, svjesnog onoga što može očekivati, i ovoga nenadanog susreta s krajnjim nasiljem. Zaokupila ga je i razlika i rezerviranost s kojom ju je mogao analizirati.

Kleknuo je i dotaknuo joj bedro. Bilo je hladno kao led, a koža naduta poput sintetičke. Da ju je pritisnuo prstom, ostao bi na njoj trag. Nježno je prošao prstima kroz njezinu kosu. Pri korijenu je bila još malo vlažna, ali su vršci bili suhi. Večer je bila topla za rujun.

Pogledao je na sat: deset i trideset tri. Sjetio se da mu je netko rekao - nije se mogao sjetiti ni tko ni kada - da se obično kupala odmah poslije devet. Fizički znakovi potvrđivali su mu ono što je smatrao najvjerojatnijim: od njezine smrti nije prošlo ni dva sata.

Na pijesku nije vidio tragove osim svojih i njezinih. Doduše, moglo ih je izbrisati more; plima je zacijelo dosegнула najvišu točku oko devet sati premda je prašina na gornjim dijelovima plaže pokazivala da voda nije dospjela do uleknuća u kojem je ležala Hilary. Ubojica je po svojoj prilici došao puteljkom kroz šumu kojim je zacijelo pošla i ona. Vjerojatno ga je štitilo drveće, pa se sakrio u sjenu odakle je neopazice mogao motriti i čekati. Na pijesku s pokrivačem od borovih iglica najvjerojatnije nije ostalo tragove nogu, ali je ipak bilo važno da ništa ne dotiče. Oprezno se udaljio od tijela, pošao prema jugu i prešao dvadesetak metara rubom šljunkovite plaže. Zatim se pri svjetlu baterije probio gotovo čučeci kroz gusto posađene borove kidajući u prolazu krhke donje grančice. Barem je bio siguran da nitko u posljednje vrijeme nije prošao tim putem. Za nekoliko minuta dokopao se ceste. Još deset minuta žustrog hoda, razmišljao je, i stići će do vjetrenjače. No, najbliži telefon bio je u kući Hilary Robarts.

Kuća je po svojoj prilici bila zaključana, a on nije kanio obiti vrata. Nije smio ništa poremetiti ni u kući žrtve ni na mjestu zločina. Pokraj tijela nije bilo ručne torbice, ničega osim sandala i džepne svjetiljke, a one su bile uredno složene pri gornjem dijelu uleknuća, te trenirke i ručnika živih crvenih i plavih pruga, na kojemu je jednim dijelom ležala. Možda je ključ ostavila kod kuće. Na poluotoku se nitko ne bi bojao ostaviti kuću otključanu pola sata kad se smrači. Vrijedilo bi, pomislio je, utrošiti pet minuta i baciti pogled na njezinu kuću.

Kuća timijanova, gledana s prozora vjetrenjače, oduvijek mu je bila najnezanimljivija kuća na poluotoku. Bila je okrenuta prema kopnu, četvrtasta, čvrsta, s popločenim dvorištem umjesto vrtom, s golemim, moderno zastakljenim prozorima koji su uništili i posljednji trag nekadašnje privlačnosti, pa je s tim zastranjenjem u moderno više pristajala nekakvom prigradskom naselju negoli ovom zabačenom poluotoku izbrazdanom morskim valovima. S tri strane rasli su borovi, stiješnjeni jedan do drugoga, i gotovo doticali zidove. Povremeno se bio pitao zašto je Hilary Robarts odlučila živjeti u toj kući usprkos blizini nuklearne centrale. Poslije večere kod Alice Mair znao je razlog. Sve sobe u prizemlju bile su jarko rasvijeljene. Golemi pravokutni prozor slijeva spuštao se gotovo do zemlje. Manji kvadratni zdesna bio je vjerojatno kuhinjski. Ovako rasvijetljeni bili bi svakako znak života, normalne situacije i dobrodošlice, utočišta od atavističkoga straha što ga je izazivala šuma oko kuće, mjesečinom obasjan poluotok bez žive duše. Ti prozori, rasvijetljeni i nezastrti, još su više pojačali njegovu nelagodu; dok se približavao kući, činilo mu se da između njega i tih prozora lebdi slika onoga mrtvog, iskrivljenog lica poput polurazvijene slike.

Netko je bio u kući prije njega. Preskočio je kameni zidić i opazio da je staklo panoramskoga prozora razlupano. Krhotine stakla svjetlucale su poput dragulja na popločenom dvorištu. Zastao je i zagledao se preko nazubljenih rubova stakla u rasvijetljenu dnevnu sobu. Na prostiraču su se rasule krhotine ljeskajući se poput srebra. Bilo je očito da je prozor bio razbijen izvana, i odmah je zapazio čime: pred njim, na prostiraču, bio je portret Hilary Robarts, rasporen gotovo do okvira s dva reza pod pravim kutom, u obliku slova L.

Nije provjeravao jesu li vrata otključana. Bilo je važnije sačuvati tragove na mjestu događaja nego uštedjeti deset-petnaest minuta telefonirajući policiji iz njezine kuće. Bila je mrtva. Brzina je bila važna, ali ne i presudna. Uputio se brzim koracima prema vjetrenjači. Odjednom je začuo zvuk automobila i, kad se okrenuo, ugledao je svjetla koja su mu se brzo približavala sa sjevera. Bio je to BMW Alexa Maira. Dalglish je stao

nasred ceste i mahao džepnom svjetiljkom. Automobil je usporio i stao. Pogledavši kroz otvoren prozor s desne strane, ugledao je Maira, blijeda lica na mjesecini, koji ga je napeto i prodorno gledao, kao da je došao na tajni sastanak.

- Imam za vas vrlo loše vijesti - reče Dalgliesh. - Ubijena je Hilary Roberts. Upravo sam našao njezino tijelo. Moram telefonirati. Ležerno naslonjena na volan, ruka se stisnula pa ponovno opustila. No, kad je progovorio, Mairov je glas bio pribran. Samo taj nehотиčni grč ruke odao je emocije. -Zviždač?

- Tako izgleda.

- Imam telefon u autu.

Otvorio je vrata, izišao iz automobila i stao bez riječi postrance dok je Dalgliesh uzrujano nastojao uspostaviti vezu s Rickardsovom centralom. Rickardsa nije bilo, pa je ostavio poruku i spustio slušalicu. Mair se udaljio tridesetak metara i zagledao u svjetla nuklearke, kao da se želi isključiti iz tog događaja.

- Svi smo je upozoravali - rekao je vraćajući se - da ne ide sama na kupanje, ali nas nije slušala. Doduše, nisam zapravo ni vjerovao da bi to moglo biti opasno. Čini mi se da su sve žrtve mislile: »meni se to ne može dogoditi« sve dok nije bilo prekasno. No, može se dogoditi i događa se. Ipak, sve je to čudno, gotovo nevjerojatno. Druga žrtva iz Larksokena. Gdje je?

- Na rubu borika. Pretpostavljam da se tamo obično kupala. - Kad se Mair uputio prema moru, Dalgliesh mu dobaci: - Ne možete joj pomoći. Ja ću se vratiti i pričekati policiju.

- Znam da ne mogu ništa. Želim je vidjeti.

- Bit će bolje da je ne vidite. Što manje ljudi dolazi na mjesto zločina, bolje će se sačuvati tragovi.

- Zaboga, Dalgliesh - Mair se naglo okrene prema njemu. - Prestajete li ikada razmišljati kao policajac? Rekao sam da je želim vidjeti. Ja ne istražujem taj slučaj, pomisli Dalgliesh, i ne mogu ga silom spriječiti. No, mogao se pobrinuti da Mair ne izbriše tragove oko tijela. Bez riječi je pošao naprijed, a Mair za njim. Zašto li tako upomo, pitao se, želi vidjeti tijelo? Da zadovolji znatiželju i uvjeri se kako je doista mrtva? Tjera li ga na to potreba znanstvenika da potvrdi njezinu smrt? Ili nastoji odagnati grozu, mnogo goru u mašti nego u zbilji? Ili ga možda na to nagoni nešto jače -potreba da joj oda počast stojeći nad njezinim tijelom u noćnoj tišini i osami prije dolaska policije sa službenim istražnim priborom kojim će zauvijek oskrnuti bliskost što su je dijelili?

Mair nije ništa primijetio kad ga je Dalgliesh poveo na plažu južnije od utrte staze i šutke ga je slijedio kad je Dalgliesh utonuo u tamu i počeo se probijati kroz borove. Snop svjetla iz baterije osvjetljavao je ranije slomljene suhe grančice, pokrivač od borovih iglica posutih pijeskom i suhe češere. U tami je na trenutak bljesnula nagnječena limenka. Jaki, smolasti miris borova kao daje bio sve prodorniji, opojan poput droge, pa je bilo sve teže disati, kao u sparnoj noći usred ljeta.

Nekoliko minuta kasnije izišli su iz tjeskobna mraka na hladnu svjetlost plaže i ugledali pred sobom veličanstven odraz mjeseca na površini mora, poput iskrivljena štita od iskucana srebra. Nekoliko trenutaka stajali su jedan do drugoga teško dišući kao poslije naporna fizičkog rada. Dalglieshovi otisci stopala bili su još vidljivi u suhom pijesku iznad šljunkovita ruba. Slijedili su ih sve do nogu mrtve žene.

Ne želim biti ovdje, razmišljao je Dalgliesh, ne s njim, ne ovako, zureći u njezinu golotinju. Činilo mu se da se njegov dar zapažanja nadnaravno pojačao na tom hladnom, slabom svjetlu. Blijedi udovi, aureola tamne kose, kričava crvena i plava boja ručnika, nakupine ovsine - sve mu je nalikovalo na plošnu jasnoću grafike u boji.

Potrebno bdjenje kod mrtvaca do dolaska policije mogao bi podnijeti, jer je bio navikao na nezahtjevno društvo mrtvaca. No uz Maira se osjećao poput voajera. Odbojnost, ne tankoćutnost, natjerala ga je da se odmakne od tijela i zagleda u tamne borove, ipak svjestan svakog, i najmanjeg pokreta i daha visokoga, ukočenog lika koji ju je gledao koncentrirano i pozorno poput kirurga.

- Taj medaljon oko njezina vrata - reče Mair - dao sam joj za rođendan, dvadeset devetog kolovoza. Prava veličina za njezin patentni ključ.

Napravio mi ga je jedan metalac iz Larksokena. Nevjerojatno je kako ti ljudi fino rade.

Dalgliesh je imao iskustva s raznim manifestacijama šoka, pa nije Mairu ništa odgovorio.

- Zaboga, Dalgliesh, zar je ne možemo nečim prekriti? - Mairov je glas iznenada ogrubio.

Čime, pomisli Dalgliesh. Valjda ne misli da ću izvući ručnik ispod nje? - Ne možemo - reče. - Žao mi je. Ne smijemo je micati.

- Ali, taj je zločin Zviždačevo djelo. Zaboga, čovječe, to je očito. Sami ste to rekli.

- Zviždač je ubojica kao i svaki drugi. Donosi nešto na mjesto zločina i nešto za sobom ostavlja. To nešto moglo bi biti dokaz. On je čovjek,

nije nikakva prirodna sila.

- Kada će doći policija?
- Ubrzo. Nisam mogao razgovarati s Rickardsom, ali drugi su ga policajci najvjerojatnije obavijestili. Ja ću ih čekati, ako vi želite otići. Ovdje nemate što raditi.
- Mogu ostati dok je ne odnesu.
- To bi moglo potrajati ako brzo ne dobiju patologa.
- Onda ću i ja toliko čekati.

Bez riječi se okrenuo i pošao do mora, i njegova su stopala ostavljala otiske paralelne s Dalglieshovim. Dalgliesh se spustio na šljunak i sjeo, rukama obuhvatio koljena i promatrao njegov visoki lik kako beskrajno korača - naprijed-natrag - uz rub mora. Ako je bilo ikakvih tragova dokaza na njegovoj obući, sada su bili izgubljeni. No pomisao na to bila je smiješna. Još nijedan ubojica nije ostavio jasniji pečat na žrtvi od Zviždača. Zašto li je onda ćutio nelagodu, osjećao da nije sve tako jednostavno kako izgleda?

Udobnije se smjestio na šljunku i pripremio za čekanje. Hladna mjesečina, neprekidno udaranje valova i tijelo koje se iza njega kočilo ispunjavali su ga blagom sjetom, mislima na smrtnost općenito, mislima na svoju smrtnost. *Timor mortis conturbat me*. U mladosti se izlažemo strahovitim opasnostima, razmišljao je, jer smrt za nas nije stvarna. Mladost se kiti besmrtnošću. Tek u srednjim godinama postajemo pomalo svjesni prolaznosti života. No strah od smrti, koliko god iracionalan, bio je svakako prirodan bez obzira na to da li smrt smatramo potpunim uništenjem ili ulaskom u nov oblik života. Svaka stanica u tijelu programirana je za život; sva zdrava bića čvrsto se drže života sve do posljednjega daha. Kako li je teško prihvatiti postupnu spoznaju, koliko kod bila utješna, da neprijatelj svih smrtnika može naposljetku doći kao prijatelj. Možda je privlačnost njegova posla bila baš u tome što se u postupku detekcije uzdizala smrt pojedinca, pa i onoga najodbojnijeg, najnedostojnijeg, odražavajući prekomjernim zanimanjem za indicije i motive trajnu očaranost tajnom čovjekove smrtnosti, stvarajući utješnu iluziju o moralnom svijetu u kojem se kažnjavaju oni koji ugrožavaju nevine ljude, u kojem se štiti pravo, vraća red. Međutim, ništa se ne može vratiti, svakako ne život, može se zadovoljiti samo nestalna pravda. Taj ga je posao dakako neobično privlačio, očaranost njime nadmašivala je njegov intelektualni izazov i želju za izolacijom koju je sam sebi nametnuo. No, sada je naslijedio dovoljno novca te se mogao i odreći toga posla. Je li to možda tetka i htjela svojom nedvosmislenom oporukom? Nije li zapravo rekla: evo dovoljno novca, pa osim pisanja pjesama ne trebaš ništa raditi?

Nije li vrijeme da se odlučiš?

Međutim, ovaj zločin nije bio njegov slučaj. Neće nikada ni biti. Moć navike ipak ga je natjerala da pokuša izračunati kada će doći policija. Za tridesetak minuta začuo je prve šumove iz borika. Bučno su se približavali putem koji im je savjetovao. Rickards se pojavio prvi, njemu uz rame mlađi istražitelj čvrste građe, a zatim četiri policajca natovarena teškom opremom. Kad je Dalgliesh ustao da ih dočeka, na tom neobičnom mjesječevu svjetlu izgledali su mu poput golemih izvanzemaljaca, uglatih i blijedih lica, s masivnim teretom koji će zagaditi okoliš. Rickards je kimnuo, ali nije ništa rekao, samo mu je predstavio svog narednika Stuarta Oliphanta.

Zajedno su prišli tijelu i zagledali se u posmrtnu ostatku Hilary Robarts. Rickards se zadivljao kao da je trčao, i Dalglieshu se činilo da iz njega zrači nekakva energija i uzbuđenje. Oliphant i četiri policajca spustili su opremu na zemlju i šutke stali postrance. Doimali su se poput filmskih glumaca koji čekaju da im redatelj dade znak za početak ili pak iznenadni prekid snimanja, pa će se skupina razići, žrtva će se protegnuti i sjesti te protrljati ruke i noge žaleći se na ukočenost mišića i hladnoću.

- Poznajete li je, gospodine Dalgliesh? - upita Rickards ne skidajući pogleda sa žrtve.

- Hilary Robarts, vršiteljica dužnosti šefa Upravnog odjela nuklearke u Larksokenu. Upoznao sam je u četvrtak, na večeri kod gospođice Mair. Rickards se okrene i zagleda u Maira. Stajao je nepomično, leđima prema moru, ali tik do vode, pa se Dalglieshu činilo da mu valovi ispiru obuću. Nije se ni pomaknuo; kao da je čekao Rickardsa da ga pozove i da im se pridruži.

- Doktor Alex Mair, direktor Larksokena. Telefonirao sam vam iz njegovog auta. Kaže da će ostati ovdje sve dok ne odnesete tijelo.

- Onda će se načekati. Znači, to je Alex Mair. Čitao sam o njemu. Tko je našao tijelo?

- Ja. Čini mi se da sam bio dovoljno jasan na telefonu.

Ili je Rickards htio izvući iz njega informacije koje je već znao, ili njegovi ljudi nisu bili u stanju prenijeti običnu poruku.

- Recite mu - Rickards se obrati Oliphantu - da se nećemo žuriti. Ovdje nema što raditi, može nam samo smetati. Nagovorite ga da ode kući spavati. Ako ga ne možete nagovoriti, pokušajte mu narediti. Sutra ću s njim razgovarati. - Kad je Oliphant pošao prema Mairu, Rickards mu se još jednom obratio: - Ako ne želi otići, recite mu da nam se ne približava. Neću ga ovdje. Ogradite tijelo paravanima. To će mu pokvariti predstavu. Takvu grubost Dalgliesh nije očekivao od njega. Nešto nije bilo u

redu s tim čovjekom. Tu se krilo nešto jače od profesionalnog stresa kojemu je bio izložen zato što je morao biti na još jednom uviđaju Zviždačeva zločinstva. Kao da se poluprikrivena i nedovoljno potisnuta tjeskoba silom oslobodila pri pogledu na tijelo i prevladala oprez i ponašanje.

No, i Dalgliesh se razljutio. - On nije voajer - reče. - Vjerojatno i nije posve pribran. Napokon, poznavao je tu ženu. Hilary Robarts bila je njegova važna suradnica.

- Ne može joj ničim pomoći, pa makar bila njegova ljubavnica. -

Osjetivši prijekor u Dalglieshovu glasu, dodao je: - Dobro, porazgovarat ću s njim.

Nespretno se zatrčao preko šljunka. Oliphant ga je čuo i okrenuo se, zatim su zajedno prišli tihom liku koji ih je čekao uz samo more. Dalgliesh ih je promatrao kako pregovaraju, zatim su utroje pošli plažom, Alex Mair između dva policajca poput zatvorenika pod pratnjom. Rickards se vratio do mjesta na kojem je ležalo tijelo, a Oliphant je očito trebao otpratiti Alexa Maira do njegova automobila. Upalio je džepnu svjetiljku i nestao u boriku. Mair je oklijevao. Nije ni pogledao tijelo, kao da ga više nema, ali se zagledao u Dalgliesha kao da još nisu sve jedan drugome rekli. Zatim mu je naglo poželio laku noć i pošao za Oliphantom.

Rickards nije objasnio Dalglieshu zašto se Mair predomislio niti je spomenuo svoje metode uvjeravanja. - Nije imala torbicu - reče.

• Ključ kuće joj je u tom medaljonu oko vrata.

• Jeste li doticali tijelo, gospodine Dalgliesh?

- Samo bedro i kosu. Da vidim jesu li vlažni. Medaljon je dar gospodina Maira. Sam mi je to rekao.

- Živi tu u blizini, zar ne?

- Vjerojatno ste vidjeli njezinu kuću na putu ovamo. Nalazi se s druge strane borika. Otišao sam tamo kad sam naišao na tijelo misleći da je kuća otvorena kako bih vam telefonirao. Netko je vandalski bacio njezin portret kroz prozor. Zviždačev zločin i materijalna šteta u istoj noći... malo čudna koincidencija.

Rickards se okrene i pogleda ga u lice. - Možda. Međutim, ovo ubojstvo nije Zviždačevo. On je mrtav. Ubio se u jednom hotelu u Easthavenu, oko šest. Pokušavao sam doprijeti do vas da vam to kažem.

Čučnuo je pokraj tijela i dotaknuo ženino lice, podigao joj glavu, pa je ponovno spustio. - Još se nije ukočila. Rigor još nije ni počeo. Sudeći po izgledu, mrtva je tek nekoliko sati. Zviždač je umro s dovoljno grijeha na savjesti, ali ovo... ovo - prstom je upro u tijelo - ovo je nešto drugo,

gospodine Dalgliesh.

Rickards je navukao rukavice. Njegovi golemi prsti pod *Mekšom* doimali su se gotovo opsceno i podsjećali na vime divovske krave. Kleknuo je i stao pregledavati medaljon. Poklopac je poskočio, i Dalgliesh je ugledao patentni ključ koji je savršeno pristajao u otvor.

- Imali ste pravo, gospodine Dalgliesh - reče Rickards izvadiвши ključ. - Pogledajmo sada materijalnu štetu.

Dvije minute kasnije uspinjao se iza Rickardsa stazom prema prednjem ulazu u kuću Hilary Robarts. Rickards ih je otključao, a zatim su ušli u hodnik koji je vodio prema stubištu. S obje strane hodnika bila su vrata. Rickards je otvorio lijeva i ušao u dnevnu sobu. Dalgliesh ga je slijedio. Bila je to velika soba koja se pružala cijelom duljinom kuće. Na jednom i drugom kraju bili su prozori, a nasuprot vratima kamin. Portret je ležao otprilike metar od prozora, okružen oštrim krhotinama stakla. Stali su kod vrata i promatrali prizor.

• Portret je naslikao Ryan Blaney - reče Dalgliesh - koji živi u Scudderovoj kući na jugu poluotoka. Vidio sam sliku onog poslijepodneva kad sam doputovao.

• Čudan način isporuke - primijeti Rickards. - Pozirala mu je, ne?

- Mislim da nije. Naslikao ju je da zadovolji sebe, ne nju.

Htio je dodati kako misli da bi Ryan Blaney bio posljednja osoba koja bi uništila svoje djelo. No tada je shvatio da slika i nije bila uništena. Dva reza u obliku slova L neće biti teško popraviti. Rezovi su bili promišljeni i precizni baš kao i tragovi na čelu Hilary Robarts. Slika nije bila zarezana u bijesu.

Rickards kao da je na trenutak izgubio zanimanje za portret.

- Znači, tu je živjela - reče. - Zacijelo je voljela samoću. To jest, ako je živjela sama.

- Koliko je meni poznato, živjela je sama - reče Dalgliesh.

Bila je to otužna soba, premda ne i neugodna; imala je sav potreban namještaj, ali se svaki komad doimao poput škarta iz nečije tuđe kuće, kao da ga stanarka nije svjesno birala za sebe. Pokraj kamina s ugrađenim plinskim plamenicima stajala su dva naslonjača od smeđe, umjetne kože. U sredini sobe bio je ovalni blagovaonički stol s četiri različita stolca. S jedne i druge strane prozora na pročelju bile su ugrađene police za knjige - priručnike i romane. Dvije donje, šire police ispunjavali su registratori. Samo na najduljem zidu, nasuprot vratima, bilo je znakova da je netko

ovdje htio imati dom. Očito je voljela akvarele, pa je njima kao u galeriji bio ispunjen sav zid. Dalglieshu se činilo da prepoznaje neke slike, pa je poželio da im priđe i pažljivo ih pregleda. No možda je netko drugi, a ne Hilary Robarts, bio u toj sobi prije njih, pa nije htio uništiti tragove.

Izišavši iz sobe, Rickards otvori suprotna vrata na desnoj strani hodnika. Vodila su u kuhinju, funkcionalno namještenu, prilično nezanimljivu prostoriju, dobro opremljenu, ali posve drukčiju od kuhinje u Kući mučenice.

Nasred kuhinje bio je drveni stolić pokriven plastičnim stolnjakom i četiri odgovarajuće stolice primaknute stolu. Na stolu je stajala otvorena boca vina, do nje čep i metalni otvarač, a na polici za sušenje posuđa, čiste i okrenute, dvije obične vinske čaše.

- Dvije čaše - reče Rickards. - Oprala ih je ona ili njezin ubojica. Tu neće biti otisaka. I otvorena boca. Ovdje je netko večeras s njom pio.

- Ako je tako - reče Dalgliesh - netko je od njih bio vrlo umjeren.

Rickards rukom u rukavici podigne bocu držeći je za grlo i stane je polako okretati. - Istočena je možda jedna čaša. Možda su htjeli popiti vino kad se ona vrati s plaže. Jeste li već bili u ovoj kući, gospodine Dalgliesh? To moram pitati svakog tko ju je poznavao.

- Naravno. Ne, nisam bio. Večeras sam pio crno vino, ali ne s njom.

- Šteta što niste. Sada bi bila živa.

- Možda i ne bi. Mogao sam otići prije negoli se pošla presvući u kupaći kostim. Ako je večeras netko doista bio kod nje, vjerojatno je baš to i učinio. - Zastao je pitajući se da li da nastavi, a zatim ipak dodao: - Lijeva čaša je okrhnutu na rubu.

Rickards je digne prema svjetlu i polako je nakrene.

- Kad bih barem vidio tako dobro kao vi. No, ne bih rekao da je to značajno.

- Neki ljudi vrlo nerado piju iz okrhnutu čaše. Ja sam jedan od tih.

- Zašto je nije bacila? Nema smisla čuvati čašu iz koje ljudi ne žele piti. Kad sam suočen s dvije mogućnosti, počinjem s onom vjerojatnijom. Dvije čaše, dvije osobe koje piju.

To je osnova, pomisli Dalgliesh, glavnine policijskog posla. Tek kad se očito rješenje pokaže neprihvatljivim, potrebno je istražiti ona nevjerojatnija.

No, to bi mogao biti i prvi sudbonosni laki korak u labirintu pogrešnih tumačenja. Pitao se zašto mu nagon uporno signalizira daje pila sama.

Možda zato što je boca bila u kuhinji, a ne u dnevnoj sobi. Vino je bilo *Chateau Talbot* iz 1979., dakle ne vino koje se pije u svako doba. Zašto ga nije odnijela u dnevnu sobu i uživala u njemu onako kako je zasluživalo? Ako je pak bila sama i htjela otpiti samo gutljaj prije odlaska na kupanje,

nije joj bilo važno gdje će ga popiti. Ako je u kuhinji i pilo dvoje ljudi, ona je vrlo uredno primaknula stolice k stolu. No najuvjerljivijom činila mu se razina vina. Čemu otvarati bocu da bi natočila dvije čaše do polovice? Što, dakako, nije značilo da nije kasnije očekivala posjetitelja s kojim će ispiti bocu.

Rickards je naoko s neobičnim zanimanjem promatrao bocu i naljepnicu.

- U koliko ste sati izišli iz vjetrenjače, gospodine Dalgliesh? - iznenada ga upita osorno.

- U devet i petnaest. Pogledao sam na sat na okviru kamina i usporedio s vremenom na svom ručnom satu.

-1 niste nikoga vidjeli na šetnji?

•Nikoga i nikakvih otisaka nogu osim svojih i njezinih.

•Sto ste zapravo radili blizu rta, gospodine Dalgliesh?

Šetao, razmišljao. - Gotovo je dodao: - Gacao po vodi poput dječaka - ah se svladao.

- Šetao i razmišljao - ponovi Rickards zamišljeno. Dalglieshovim preosjetljivim ušima te su riječi zvučale čudno i sumnjičavo. Pitao se što bi Rickards rekao kad bi mu povjerio da je razmišljao o svojoj tetki i muškarcima koji su je voljeli, o zaručniku koji je poginuo 1918. i muškarcu čija je možda bila ljubavnica. Da je razmišljao o tisućama ljudi koji su prolazili tom obalom i koji su sada bili mrtvi kao i njegova tetka i kako je u djetinjstvu mrzio lažnu romantiku one glupe pjesme o velikim ljudima koji ostavljaju tragove na pijesku vremena, jer to je uglavnom sve što i možemo ostaviti - prolazne tragove što će ih izbrisati prva plima; razmišljao je o tome kako je malo poznavao svoju tetku pitajući se je li uopće moguće u-poznati drugo ljudsko biće osim vrlo površno, pa i žene koje je volio; razmišljao je o tome da li bi bio bolji pjesnik, da li bi uopće bio pjesnik kad ne bi bio policajac; ili - još prozaičnije - pitao se hoće li se njegov život promijeniti nabolje ili nagore tim nezasluzenim dobitkom od sedam-sto pedeset tisuća funti.

Činjenica da mu nije namjeravao otkriti ni najbanalnije misli, pa ni djetinjasto gacanje pličinom, pobudila je u njemu iracionalnu krivnju kao da mu je hotimice zatajio važne informacije. Napokon, uvjeravao je sama sebe, bila je to posve bezazlena zabava. Osim toga, Rickards ga nije ozbiljno sumnjičio. Rickardsku bi zacijelo i sama pomisao na to bila smiješna, premda je bilo logično da nikoga tko živi na poluotoku i tko je

poznavao Hilary Robarts ne izuzme od istrage, pa ni visokog kriminalističkog službenika. Dalgliesh je bio svjedok koji mu je mogao dati ili prešutjeti podatke, no saznanje da ih nije uopće namjeravao prešutjeti nije nimalo utjecalo na činjenicu da je njihov odnos sada bio drukčiji. Već je bio upleten u taj slučaj, sviđalo se to njemu ili ne, pa ga Rickards nije ni trebao upozoriti na tu neugodnu stvarnost. Službeno ga se to nije ticalo, ali ga se ticalo kao čovjeka.

Zapanjio se i zbunio spoznavši kako ga smetaju Rickardsova pitanja, koliko god bila oprezna. Čovjek valjda ima pravo navečer hodati plažom a da ne mora policajcu objašnjavati razloge. Osobno mu je koristilo da doživi takvo zadiranje u privatni život, osjeti srdžbu kakvu zacijelo osjeti većina nevinih osumnjičenika kad ih policajci podvrgnu ispitivanju. Ponovno je shvatio da je od djetinjstva mrzio ispitivanja. - Što radiš? Gdje si bio? Što čitaš? Kamo ideš? - Bio je jedino, zaista željeno dijete ostarjelih roditelja, opterećeno njihovom gotovo posesivnom roditeljskom brigom i pretjeranom savjesnošću. Živio je u selu u kojem su stanovnici pozorno motrili što čini župnikov sin. Iznenada, dok je stajao u toj bezličnoj, pretjerano urednoj kuhinji, pred očima mu se ukazala živa slika onoga bolnog trenutka kad su prodrli u njegov mirni kutak koji je tako brižljivo čuvao. Sjetio se tog skrovišta duboko među lovorima i bazgama, u grmlju, u tunelu od zelena lišća što je vodio u njegovo svetište od nekoliko kvadrata, bogato humusom, sjetio se tog ljetnog poslijepodneva, pucketanja granja u grmlju, goleme kuharičine glave što se probila kroz lišće. - Majka je mislila da se ovdje krijete, mladi gospodine. Zove vas župnik. Što ovdje radite, skrivate se u tom blatnom grmlju? Igrajte se radije na suncu! - Tako je bilo otkriveno posljednje utočište za koje je mislio da ga nitko neće otkriti. Sve vrijeme su znali za njega.

- O, Gospode, od Tebe se ništa sakriti ne može - reče.
- Što kažete, gospodine Dalgliesh?
- Samo sam se sjetio jednog citata.

Rickards mu nije odgovorio. Vi ste pjesnik, vjerojatno je pomislio, pa imate na to pravo. Još jedanput obuhvatio je pogledom kuhinju kao da snagom svojih očiju može prisiliti taj neugledni stol i četiri stolice, otvorenu bocu vina, dvije oprane čaše da mu odaju svoju tajnu.

- Zaključat ću kuću - reče zatim - i postaviti do sutra stražu. Moram se u Easthavenu naći s patologom, doktorom Maitland-Brovom. Pregledat će Zviždača, zatim doći ovamo. Dotad će doći i forenzičar iz laboratorija. I sami ste htjeli vidjeti Zviždača, zar ne, gospodine

Dalgliesh? Čini mi se da je baš povoljan trenutak za to.

Dalglieshu se, naprotiv, činio baš nepovoljnim. Jedna nasilna smrt bila mu je dosta za jednu noć, pa je čeznuo za mirom i osamom u vjetrenjači. No, kao da nije bilo nade da će leći prije sitnih jutarnjih sati, a nije imalo smisla ni odbiti taj prijedlog. - Mogu vas odvesti - reče Rickards - i dovesti vas natrag.

Dalglieshu se gadila pomisao na vožnju s Rickardsom. - Dovezite me do vjetrenjače - reče - pa ću poći svojim autom. Vi ćete se možda zadržati, a ja ne moram ostati u Easthavenu.

Začudio se da Rickards želi otići s plaže. Doduše, bili su tu Oliphant i drugi policajci; postupci na mjestu zločina bili su ustaljeni, pa će oni znati što treba učiniti, a do dolaska sudskog liječnika tijelo nisu smjeli micati. Rickardsu je bilo važno, naslutio je Dalgliesh, da zajedno vide Zviždačevo tijelo. Pitao se koji li ga je zajednički, zaboravljeni doživljaj naveo na tu želju.

23

Penzion *Balmoral* bio je posljednja zgrada u neuglednom nizu kuća iz devetnaestoga stoljeća, na staromodnom kraju dugog šetališta. Ljetni lampioni još su visjeli između viktorijanskih rasvjetnih stupova, ali nisu gorjeli, nego su se njihali na nejednakim petljama i doimali se poput bezvrijedne, krhke ogrlice s koje bi se na prvom jakom vjetru mogle prosuti pocrnjele perle. Ljetna je sezona i službeno završila. Dalgliesh je zaustavio automobil iza policijskog »rovera« na lijevoj strani šetališta. Između ceste i svjetlucava mora bilo je dječje igralište, omeđeno žičanom ogradom, s lokotom na vratima. Na zatvorenim kopcima kioska bili su nalijepljeni izbljedjeli, polupoderani plakati s najavama ljetnih priredbi, slike sladoleda neobičnih oblika, klaunova glava. Ljuljačke su bile dignute, a jedna metalna sjedalica stingala je po željeznom okviru na sve jačem vjetru. Za razliku od sumornih susjednih zgrada penzion se isticao uredno obojenim, plavim pročeljem kričavost kojega nije moglo ublažiti ni mutno ulično svjetlo. Svjetiljka u predvorju osvjetljavala je veliku kartonsku ploču s natpisom: »Dobro došli u *Balmoral*. Nova uprava. Bill i Joy Čarter.« Na drugom kartonu ispod toga pisalo je: »Iznajmljuju se sobe.« Čekali su da prijeđu preko ceste, jer je nekoliko automobila polako prolazilo u potrazi za parkiralištem.

- To im je prva sezona. Dosad im je išlo sasvim dobro, tako barem kažu, usprkos groznom ljetu. Ovo im neće pomoći. Dolazit će im samo nastrani koji se naslađuju morbidnim pričama, ali roditelji će dvaput razmisliti

prije negoli ovdje rezerviraju sobe da bi s djecom provodili vesele praznike. Nasreću, penzion je sada poluprazan. Jutros su im dva gosta otkazala, pa sada ondje borave samo tri para. Svi su bili vani kad je gospodin Carter našao tijelo. Dosad smo ih uspješno sačuvali u blaženom neznanju.

Vjerojatno sada spavaju. Nadajmo se da ih nećemo probuditi.

Dolazak policije zacijelo je uznemirio neke mještane, ali je policajac u civilu, koji je nenametljivo čuvao stražu u predvorju, rastjerao znatiželjnike, pa na cesti nije bilo nikoga, samo je prema moru, pedesetak metara od plaže, stajala skupina od četvero-petero ljudi. Nešto su međusobno saputali, ali kad ih je Dalgliesh pogledao, raspršili su se kao da ih je rastjerao vjetar.

- Zašto baš ovdje, zaboga? - upita Dalgliesh.

- Znamo zašto. Mnogo toga ne znamo, ali barem to znamo. Ovdje honorarno radi jedan barmen, Albert Upcraft, ima najmanje sedamdeset pet godina. On se sjeća. Doduše, ne sjeća se dobro jučerašnjih događaja, ali ga pamćenje na duge pruge dobro služi. Po svemu sudeći, Zviždač je dolazio ovamo kao dijete. Njegova teta - očeva sestra - upravljala je penzionom prije dvadeset godina. Kad u penzionu nije bilo gužve, uzimala ga je od majke, pa je kod nje provodio besplatne praznike. Uglavnom onda kad mu je majka imala novog ljubavnika kojemu je smetalo dijete. Katkada je ovdje bio tjednima. Nikome nije stvarao neprilike. Posluživao je goste, dobivao napojnice, a nedjeljom je čak išao na vjeronauk.

- A sada je sve gotovo... - reče Dalgliesh.

- Za njega jest. Uzeo je sobu u pola tri, istu kao nekoć. Najjeftiniju, u stražnjem dijelu zgrade, jednokrevetnu. Carterovi bi mu morali biti zahvalni. Mogao se napraviti važan, pa uzeti najbolju dvokrevetnu sobu s kupaonicom, s pogledom na more i tražiti tko zna što.

Iz predvorja su ušli u hodnik u kojem ih je dočekaio zadah boje i laština pomiješan s blagim mirisom dezinfekcijskog sredstva s aromom lavande. Čistoća je doslovce gušila. Kričav čilim s cvjetnim uzorkom bio je zaštićen uskim, prozirnim plastičnim prostiračem. Tapete su očito bile nove - na svakom zidu drugi uzorak - a pogled kroz otvorena vrata blagovaonice otkrio im je stolove postavljene za četiri osobe, sa sjajnim bijelim stolnjacima i malim vazama punim umjetnog cvijeća - sunovrata i bujnih ruža. Par koji ih je dočekaio bio je kićen poput hotela. Bili Carter bio je nizak muškarac, uredan, »ispeglan«, pregibi na rukavima košulje i hlačama bili su poput oštrice noža, kravata uredno zavezana. Žena je na sebi imala ljetnu, sintetičku haljinu sa cvjetnim uzorkom i bijelu pletenu vestu. Očito je bila plakala. Njezino puno, gotovo dječje lice pod brižljivo

počešljanom plavom kosom bilo je podbuhlo i posuto crvenim mrljama kao da ju je netko ispljuskao. Bila je prilično razočarana kad je ugledala samo njih dvojicu.

- Mislila sam da ste došli po njega - reče ona. - Zašto ga ne otpremite? Rickards ih nije upoznao s Dalglieshom. - Hoćemo, gospođo Čarter - reče umirujuće - čim ga pregleda patolog. Treba stići svakog trenutka. Već je na putu ovamo.

- Patolog? To je liječnik, nije li tako? Što će vam liječnik. Čovjek je mrtav, zar ne? Bili ga je našao. S prerezanim vratom. Mrtav je da mrtviji ne može biti.

- Neće dugo ostati kod vas, gospođo Čarter.

- Plahta je sva krvava, kaže Bili. Nije me htio pustiti u sobu. Nisam ga ni htjela vidjeti. I prostirka je krvava, uništena. Krv ne možete oprati, to svi znaju. Tko će platiti prostirku i posteljinu? Bože moj, već sam mislila da ćemo konačno doći na zelenu granu. Zašto se vratio ovamo da to učini? Nije baš lijepo od njega, nije baš obzirno.

- On nije bio obziran čovjek, gospođo Čarter.

Muž joj stavi ruku na rame i odvede je. Vratio se već za nekoliko trenutaka i rekao: - To je od šoka, naravno. Uzrujana je. No, tko se ne bi uzrujao? Vi poznajete put, gospodine Rickards. Vaš je službenik još ondje. Ne bih pošao s vama, ako nemate ništa protiv.

- U redu je, gospodine Čarter. Znam kamo treba poći.

- Ako Boga znate, brzo ga otpremite - reče, iznenada se okrenuvši. Dalglieshu se načas učinilo da i on plače.

Nije bilo dizala. Dalgliesh je slijedio Rickardsa stubištem do trećeg odmorišta, zatim su pošli uskim hodnikom prema stražnjem dijelu zgrade i skrenuli desno. Mladi policajac digao se sa stolice ispred vrata, otvorio ih lijevom rukom i stisnuo se uza zid da ih propusti. Zapahnuo ih je zadah iz sobe, jake isparine krvi i smrti.

Svjetlo je bilo upaljeno. Niska svjetiljka na dugoj žici, pod jeftinim, ružičastim sjenilom, potpuno je osvjetljavala grozan prizor na krevetu. Soba je bila vrlo mala, poput komorice, s jednim prozorom, visoko gore, kroz koji se vidjelo samo nebo. U sobici je bilo mjesta samo za krevet, stolicu, noćni ormarić i nisku komodu sa zrcalom što je povrh nje visjelo, pa je služila kao toaletni stolić. I ta je soba bila bolesno čista, pa je nečist prizor na krevetu samo pojačavao grozu. Rana što je zjapila na vratu, bijele nabrane žile i obješena usta kao da su se razvukle od prosvjeda ili bijesa zbog nasilja nad obzirnošću i redom. Obavio je posao jednim jedinim rezom, i za taj jedini smrtonosni čin nasilja, pomislio je Dalgliesh, trebalo je svakako više

snage no što ga je mogla zadati ta dječaćka' ruka skvrčenih prstiju što je počivala na plahti, prekrivena crnom korom skrućene krvi. Do nje je bio nož okrvavljen oštrice od dvadesetak centimetara. Tko zna zašto svukao se prije smrti, pa je sada imao na sebi samo pot-košulju i gaće, a na nogama kratke plave najlonske čarape zbog kojih je izgledao da je raspadanje tijela već počelo. Na stolici pokraj kreveta bilo je uredno složeno tamnosivo, prugasto odijelo. Na naslonu je visjela sintetička košulja s plavim prugama, a preko nje prebačena kravata. Ispod stolice cipele, stare i razgažene, ali sjajno ulaštene, uredno složene jedna do druge. Bile su male, kao za djevojku.

- Neville Potter, trideset šest godina - objasnio je Ric-kards. - Mali, bijedni gad. Čovjek bi pomislio da tim rukama ne bi mogao zadaviti ni pile. Došao je u svom najboljem, nedjeljnom odijelu na susret sa Stvoriteljem, a zatim se predomislio. Vjerojatno se sjetio da se njegovoj mami ne bi svidjelo kad bi odijelo zaprljao krvlju. Morate upoznati tu mamu, gospodine Dalgliesh. Klasičan slučaj. Objašnjava sve. No ostavio je dokaze. Sve je pred njim, besprijeckorno složeno. Bolesno uredan momak, ne?

Dalgliesh je oprezno obišao donji dio kreveta pazeći da ne stane u lokvu krvi. Na komodi je bilo Zviždačevo oružje i trofeji: uredno smotana kožnata uzica za psa, plavokosa perika i plava francuska kapa, džepni nož, svjetiljka s baterijom domišljato smještenom u sredini metalnog obruča za glavu. Do tih predmeta bila je hrpa isprepletenih dlaka: plavih, tamnosmeđih, crvenih. Ispred brižljivo složenih stvari bio je list papira istrgnut iz notesa na kojem je velikim slovima, kao dječjim, bila napisana poruka: »Sve je strasnije. Ovo je jedini način da zaustavim sebe. *Molim* vas, pobrinite se na Ponga.« Molim je bilo podcrtano.

- Pongo je njegov pas. Kakvog li imena! - reče Rickards.

- Kako ga je trebao nazvati? Kerber?

Rickards otvori vrata i zastane na pragu duboko dišući kao da vapi za svježim zrakom. - On i njegova mama - počne on - živjeli su u jednoj od kamp-kućica u auto-kampu pokraj Cromera. Već dvanaest godina. Bio je ondje majstor za sve, noćni čuvar, popravljao sve na što bi se ljudi žalili. Njegov je gazda imao još jedan auto-kamp pokraj Yarmoutha u koji bi Potter povremeno odlazio na ispomoć kao noćni čuvar. Bio je samotnjak. Imao je mali kombi i psa. Prije nekoliko godina oženio se djevojkom koju je u-poznao u kampu, ali je taj brak trajao samo četiri mjeseca. Ostavila ga je. Istjerala ju je mama i zadah kamp-kućice. Sam Bog zna kako je izdržala i četiri mjeseca.

• Očito je bio sumnjiv - primijeti Dalgliesh. - Zacijelo ste ga provjerili.

• Mama mu je dala alibi za dva ubojstva. Ili je bila pijana, pa nije znala je li bio kod kuće ili ga je prikrivala. Ili joj se fućkalo za sve. - Rickards zastane i nastavi uzrujano: - U međuvremenu smo shvatili da takav alibi treba drukčije ocijeniti, a ne se osloniti na prvi dojam. Porazgo-varat ću s okružnim komesarom koji ih je saslušavao, ali i sami znate kako je. Tisuće razgovora, provjera, sve se to trpa u kompjutor. Dao bih tucet kompjutora za okružnog komesara koji može otkriti kada svjedok laže. Zaboga, zar nismo ništa naučili iz neuspjeha u vezi s jorkširskim rasparačem?

- Jesu li vaši ljudi pretražili kombi?

- Naravno, pretražili su ga. Pokazali su malo inicijative. Nije bilo tragova. Sakrio je svoj pribor drugdje. Vjerojatno ga je izvlačio svaku večer, vrebao, čekao, birao trenutak. - On se zagleda u napravu s baterijom: - Domišljato, ne? Kako reče njegova mama, oduvijek je imao vješte ruke.

Mali pravokutnik crnoplava neba, koje se naziralo kroz jedini, visoki prozor, bio je osvijetljen jednom jedinom zvijezdom. Dalglieshu se činilo da je doživio osjećaje koji bi drugome ispunili pola života otkako se probudio toga prohladnog jesenskog jutra što je odisalo mirisom mora, počevši od mira što ga je osjetio pod krovom Crkve sv. Petra, nostalgичne boli kojoj se predao pregledavajući izbljedjele fotografije odavno mrtvih ljudi, sve do šuma i pljuskanja valova po bosim nogama, zaprepaštenja kad je svjetiljkom obasjao tijelo Hilary Robarts. Bio je to dan koji se otegnuo u beskonačnost, kao da je obuhvatio sva godišnja doba. Vrijeme kao da se otegnulo, vrijeme koje je za Zviždača završilo mlazom krvi. A potkraj toga dana stigao je u tu malu odaju za izvršenje smrtne kazne, pa mu je u misli navrla slika mršava djeteta kako nepomično leži na tom istom krevetu i promatra tu istu zvijezdu kroz visoki prozor dok su na komodi bili uredno složeni dnevni trofeji: kovani novac za napojnice, školjke i šareni kamenčići s plaže, čuperak suhe morske trave.

Ovamo je došao na Rickardsov nagovor, jer je Rickards htio da budu ovdje u isto vrijeme. Mogao je vidjeti Zviždačevo tijelo i sutradan u mrtvačnici ili - ne bi mogao tvrditi da to ne može podnijeti - na obdukcijском stolu, potvrditi nešto što nije trebalo potvrditi, da taj mršavi u-bojica nije onaj visoki davitelj što su ga vidjeli u Batterseuu. No, Rickardsu je trebala publika, trebao je njega, Dalgliesha kojemu je, iskusnom i nepokolebljivo hladnokrvnom, mogao istresti svu gorčinu i razočaranje zbog svog neuspjeha. Pet mrtvih žena, a ubojica osumnjičenik kojega su saslušali i oslobodili još na početku istrage. Zadah toga neuspjeha zadržat će se u njegovim nosnicama i kad popusti zanimanje medija i završi službena

istraga. A sada se dogodilo i šesto ubojstvo, ubojstvo Hilary Robarts, koja možda ne bi bila mrtva, koja svakako ne bi umrla na taj način, da su Zviždača spriječili. No Dalgliesh je slutio da je nešto vrlo osobno, nešto jače i od profesionalnog neuspjeha, podjarilo Rickardsov gnjev i potaknulo verbalnu grubost, pa se upitao ima li to ikakve veze s njegovom ženom i djetetom što ga je čekala.

- Što je s njegovim psom? - upita Dalgliesh. Rickards kao da nije zapazio nevažnost tog pitanja.

- Što mislite? Tko će uzeti životinju koja je bila gdje i on, vidjela što i on? - Pogledao je tijelo koje se kočilo, a zatim se okrenuo prema Dalglieshu i grubo rekao: - Kao da ga žalite.

Dalgliesh mu nije odgovorio. Mogao mu je reći: - Žalim njega i njegove žrtve. I vas. Povremeno i sebe, kad već o tome govorim. - Jučer sam čitao, razmišljao je, *Anatomiju melankolije*. Čudno. Taj župnik iz Leicestershirea, koji je živio u sedamnaestom stoljeću, rekao je sve što se moglo reći u takvom trenutku, pa se jasno sjetio njegovih riječi: »Njihovim stvarima i tijelima možemo raspolagati, ali samo Bog zna što će biti od njihovih duša; Njegova milost može doći *inter pontem et fontem, inter gladium et jugulum*, između mosta i vrela, između mača i grla.«

Rickards snažno zadrhti, kao da ga je odjednom stresla zimica. Čudna gesta. - Barem je oslobodio ovu zemlju od uzdržavanja sljedećih dvadeset godina - reče. - Postoji samo jedan argument u prilog tome da ljude njegova kova držimo na životu umjesto da ih uništimo - da naučimo kako spriječiti ponavljanje zločina. No, možemo li to naučiti? Strpali smo u zatvor Stafforda, Bradyja, Nielsona, a što smo naučili?

- Valjda ne biste objesili luđaka? - reče Dalgliesh.

- Ne bih nikoga objesio. Primijenio bih manje barbarsku metodu. No, oni nisu ljudi, nije li tako? Sve dok ih ne uhvate. Sve dotad probijaju se kroz život poput većine drugih ljudi. A tada otkrijemo da su čudovišta i proglasimo ih, kakva li iznenađenja, ludima. Možda nam se tada čini da ih možemo lakše shvatiti. Više ne moramo razmišljati o njima kao o ljudskim bićima. Ne moramo upotrebljavati riječ »zlo«. Tada su svi zadovoljni. Želite li vidjeti majku, gospodine Dalgliesh?

• Nema smisla. To očito nije čovjek kojega tražimo. Nisam ni trenutka pomislio da je to on.

• Trebali biste vidjeti tu majku! Kakva babetina! Znate U kako se zove? Lillian. Psihijatri bi uživali proučavajući taj slučaj. *Ona* je iz njega napravila ono što je bio. Međutim, ne možemo pregledavati ljude i odlučiti tko smije imati djecu, a kamoli tko ih smije odgajati. Zacijelo je nešto osjećala za njega kad ga je rodila, nadala se nečemu. Nije mogla

znati koga je donijela na svijet. Vi niste ni imali djece, gospodine Dalgliesh, zar ne?

• Imao sam sina. Ne dugo.

Rickards gurne nogom vrata i pogleda ustranu. - Uh, zaboravio sam. Oprostite. Krivo pitanje u krivo vrijeme, za vas i za mene.

Sa stubišta su se začuli samosvjesni koraci. Sada su već odjekivali hodnikom. - Čini se da dolazi patolog - reče Dalgliesh.

Rickards mu nije odgovorio. Prišao je komodi i kažiprstom pomakao čuperak na ulaštenu drvu.

- Jedan uzorak nećemo naći ovdje - reče Rickards. - S tijela Hilary Robarts. Laboranti će sve temeljito provjeriti, ali ga neće naći. A sada idem u potragu za posve drugačijim ubojicom. I, tako mi Boga, gospodine Dalgliesh, ovaj put ću ga uhvatiti.

Četrdeset pet minuta kasnije Rickards se vratio na mjesto zločina. Kao da je prekoračio granicu svjesnog umora i djelovao u drugoj vremenskoj i prostornoj dimenziji u kojoj je njegov mozak radio neobično bistro, a tijelo gotovo izgubilo težinu, pretvoreno u biće od svjetla i zraka, nestvarno poput groteskna prizora u kojem se kretao, govorio, izdavao naredbe. Blijedu mjesečinu nadjačao je sjaj reflektora koji su osvjetljavali drveće, ljude i opremu, jasno im ocrtavajući obrise, ali im ipak oduzimajući stvarne oblike i preobražavajući ih u nešto izvanzemaljsko i čudno. A neprekidno plavljenje i klokotanje valova nadglasavalo je muške glasove, škripanje koraka na šljunku, loma-tanje platna na povremenom povjetarcu.

Doktor Anthony Maitland-Brown dovezao se svojim »mercedesom« iz Easthavena na mjesto događaja i stigao prvi. Na sebi je već imao kutu, a na rukama rukavice, i čučao pokraj mrtve žene kad ga je Rickards sustigao. Ostavio ga je da na miru obavlja svoj posao. M. B. nije nimalo volio da ga promatraju dok pregledava tijelo na mjestu događaja, pa bi znao mrzovoljno primijetiti: - Moraju li doista svi ti ljudi stajati oko mene? - kad bi mu se netko približio na više od tri koraka kao da su policijski fotograf, kriminalistički tehničar i sudski biolog turisti koji jedva čekaju da sve to snime. Bio je to elegantan, izuzetno lijep muškarac, visok blizu metar devedeset, kojemu je netko u mladosti rekao - tako se pričalo - da je nalik na Leslieja Howarda, pa se nekoliko godina svojski trudio da održi sličnost. Bio je sporazumno razveden, imućan - majka mu je oporučno ostavila prihode od investicija - pa se mogao odati svojim strastima: odijevanju i operi. U slobodno vrijeme pratio bi mlade i izrazito lijepe

glumice u Covent Garden ili Glyndebome gdje bi ljepotice pristajale na trosatnu dosadu samo zato da bi bile viđene s njim u društvu ili možda zbog uzbudljiva saznanja da te elegantne ruke, koje su im točile vino ili im pomagale izići iz »mercedesa«, obično obavljaju grotesknije poslove. Rickards ga je oduvijek smatrao teškim suradnikom, ali i prvorazrednim sudskim liječnikom kojih je doista bilo malo. Kad bi pročitao njegov jasni i detaljni obdukeijski izvještaj, nije ga smetao ni njegov losion poslije brijanja.

Odmaknuvši se od tijela, pozdravio je pridošlice - fotografa, kamermana, biologa. Dio plaže, pedesetak metara sa svake strane od mjesta zločina, ogradili su uzetom i plastičnom folijom prekrili puteljak osvjetljen odozgo nizom reflektora. Osjetio je suspregnuto uzbuđenje narednika koji je stajao do njega.

- Našli smo otisak stopala, gospodine - reče, Stuart Oliphant. - Četrdesetak metara odavde, u šumarku.

- Na travi i borovim iglicama?

- Ne, gospodine, na hrpici pijeska. Netko, možda dijete, istresao je pijesak iz kantice. Otisak je jasan, gospodine.

Rickards je pošao za njim u šumarak. Cijeli je puteljak bio pokriven, a na jednom mjestu, zdesna, bila je u meku zemlju utaknuta oznaka. Narednik Oliphant odmaknuo je plastiku i podigao kutiju koja je pokrivala trag. Jasno se vidio na svjetlu reflektora. Na tom je mjestu vlažni pijesak prekrivao borove iglice i poleglu travu, na površini ne većoj od petnaest puta deset centimetara, i na njemu se jasno ocrtavao trag potplata desne cipele sa zamršenom šarom.

- Otkrili smo ga odmah nakon vašeg odlaska, gospodine - reče Oliphant. - Samo taj jedan, ali je prilično jasan. Snimili smo ga. Ujutro će ga izmjeriti u laboratoriju. Broj četrdeset četiri do četrdeset pet. Ubrzo će nam to moći i potvrditi, ali nam neće biti potrebno. To je tenisica, gospodine, marke *Bumble*, ona koja ima bumbara na peti. I na potplatu ima obrise bumbara. Vidi se krivulja krila, nedvojbeno.

Teniske *Bumble*. Izrazitiji otisak nisu mogli poželjeti. - Uobičajena marka, ali ne i prečesta - reče Oliphant pogadajući mu misli. - Njihove su tenisice najskuplje na tržištu. Kupuje ih većina bogataške djece. Smiješno ime. Vlasnik jednoga dijela tvrtke zove se Bumble, i njihove se tenisice prodaju tek nekoliko godina, ali ih vlasnik uporno reklamira. Nada se da će privući kupce kao i njegove gumene čizme.

• Trag izgleda svjež - reče Rickards. - Kada je posljednji put padala kiša? U subotu kasno navečer, nije li tako?

• Oko jedanaest. Prestala je do ponoći, ali je pljusak bio jak.

- A ovaj dio puta nije zaštićen drvećem. Trag je vrlo izrazit, sa svim izbočinama i uleknućima. Da je od subote prije ponoći, očekivao bih nejasniji otisak. Zanimljivo je da je samo jedan i da je u suprotnom smjeru od mora. Da je netko s tim tenisicama došao ovim puteljkom u bilo koje vrijeme u nedjelju, otkrili bismo barem još jedan sličan otisak na gornjem rubu plaže.
- Možda i ne bismo, gospodine. Mjestimice šljunak dopire gotovo do puteljka. Ako je netko hodao po šljunku, ne bismo otkrili tragove. No, bi li taj otisak još bio ovdje ako potječe od nedjelje prije njezine smrti? Zacijelo je prošla ovim puteljkom.
- Zašto bi pregazila otisak? Pa, on je desno, podalje od puta. Ipak je čudno. Previše je jasan, previše izrazit, previše upadljiv. Gotovo bih pomislio da je namjerno ostavljen kako bi nas zavarao.

• »Bumblesice« prodaju u sportskoj trgovini u Blakeneyu, gospodine. Mogu poslati nekoga da kupi isti broj čim otvore dućan.

• Pripazite da bude u civilnom odijelu i da se ponaša kao obični kupac. Treba mi potvrda šare na potplatu prije negoli pođemo u kupovinu obuće. Imat ćemo posla s inteligentnim osumnjičenicima. Ne želim kikseve na početku istrage.

• Šteta je gubiti vrijeme, gospodine. Moj brat ima »bumblesice«. Ovo je nepogrešivo njihov trag.

- Treba mi potvrda - tvrdoglavo ponovi Rickards - i hoću je brzo.

Oliphant spusti kutiju na trag, namjesti plastičnu foliju i pođe za Rickardsom na plažu. Rickards je gotovo fizički osjećao odbojnost, otpor i prezir što su zračili iz narednika. Taj ga je čovjek opterećivao. Oliphant je bio član ekipe na koju je pao glavni teret istrage oko Zviždača i premda je ovo bio zaseban slučaj, bilo bi ga teško zamijeniti nekim drugim, jer bi time izazvao osobne i organizacijske probleme, koje je svakako htio izbjeći. U tih petnaest mjeseci lova na Zviždača njegova je odbojnost prema naredniku prerasla u antipatiju. Znao je da za nju nema razumna razloga, pa ju je nastojao suzbiti u interesu istrage i samopoštovanja. I bez osobnih problema bilo je teško riješiti serijska ubojstva.

Nije imao stvarnih dokaza da je Oliphant nasilan; samo je tako izgledao. Bio je visok metar osamdeset i tri, mišićav, dobro građen zbog bavljenja sportom, tamnokos, za većinu ljudi naočit, punašnih obraza, debelih usana, prodornih očiju, mesnate brade s dubokom jamicom u sredini. Rickards nije mogao skinuti očiju s te jamice. Zbog odbojnosti što ju je osjećao prema tom čovjeku ta je jamica

poprimila oblik tjelesne mane. Oliphant je previše pio, no to je za policajca bio profesionalni rizik. Činjenica da ga Rickards nikada nije vidio pijanog samo je povećavala njegovu antipatiju prema Oliphantu. Čovjek ne može strusiti toliku količinu alkohola i stajati čvrsto na nogama.

Prema višim službenicima ponašao se vrlo korektno, vrlo uljudno, premda ne i ponizno, ali ipak je donekle uspio Rickardsu dati naslutiti da Rickards ne odgovara onim mjerilima što ih je Oliphant postavio za njega. Bio je obljubljen među manje osjetljivim policijskim pripravnicima; ostali su ga se mudro klonili. Bio je posljednji policajac kojeg bi Rickards htio vidjeti na vratima kad bi se našao u nevolji. Oliphant bi taj osjećaj vjerojatno smatrao komplimentom. Osim toga, nitko se nikada nije ni najmanje požalio na Oliphanta. I ta je činjenica, koliko god iracionalna, budila u Rickardsu sumnju. Pokazivala je da bi taj čovjek, neiskren kakav je bio, mogao djelovati i protiv svoje prirode kad bi njegovi interesi bili ugroženi. Nije bio oženjen, ali je uspijevaao ostaviti dojam, ne busajući se u prsa, da ga žene smatraju neodoljivim. Možda je za neke i bio neodoljiv. Međutim, klonio se žena svojih kolega. Sve u svemu, kao mladi istražitelj posjedovao je većinu kvaliteta što ih je Rickards prezirao - agresivnost koju je obuzdavao samo zato što je to bilo uputno, otvorenu ljubav prema vlasti, preveliku mušku samouvjerenost i precjenjivanje vlastitih sposobnosti. A te sposobnosti nisu bile nevažne. Oliphant bi mogao dotjerati do glavnog inspektora, a možda i do višeg ranga. Rickards nikada nije uspio prevaliti preko jezika nadimak svoga narednika -Jumbo. Oliphantu nije bilo ni nakraj pameti da odbaci taj djetinjasti i neprikladni nadimak, pa se na njega navikao, čak ga je i zavolio, pogotovu kad bi ga njime oslovljavali kolege kojima je dopustio da mu se tako obraćaju. Manje povlašteni smrtnici obratili bi mu se tim nadimkom samo jedanput.

Maitland-Brown bio je spreman podnijeti preliminarni izvještaj. Uspravio se, skinuo rukavice i dobacio ih jednom policajcu poput glumca koji se ležerno oslobađa jednog dijela kostima. Nije običavao razgovarati o svojim nalazima na mjestu zločina. Međutim, udostojao se da ih najavi.

- Sutra ću napraviti obdukciju, pa ćete do srijede imati izvještaj. Sumnjam da će biti iznenađenja. Već je sve dovoljno jasno poslije prvoga pregleda. Smrt davljenjem. Sredstvo je bilo glatko, širina dva centimetra, možda pojas, remen ili uzica za psa. Ona je bila visoka,

mišićava žena. Trebalo je dosta snage, ali ne i previše ako uračunamo faktor iznenađenja. Vjerojatno je stajao u zaklonu borova, zatim izišao i prebacio joj remen preko glave čim se vratila s plaže. Imala je samo toliko vremena da podigne ručnik. Učinila je dva-tri grčevita pokreta nogama, to vidite po tragovima na travi. Po trenutačnim dokazima procjenjujem da je smrt uslijedila između pola devet i deset.

Maitland-Brown izgovorio je svoje i bilo je jasno da ne očekuje pitanja, a nije ih ni trebalo postavljati. Posegnuo je za kaputom koji mu je uslužno pružio jedan policajac, pa otišao. Rickards je gotovo očekivao da će se nakloniti.

Rickards pogleda leš. S glavom, rukama i nogama prekrivenim plastičnom folijom doimala se poput igračke upakirane kao dar, igračke za nekoga sa skupim i nastranim ukusom, vješta tvorba od lateksa i sintetičke kose, staklenih očiju, puka simulacija žive žene. Činilo mu se da čuje Oliphantov glas iz velike daljine.

- *Commander* Dalgliesh nije se s vama vratio, gospodine?

- Zašto? To nije njegov slučaj. Vjerojatno je već u krevetu.

Kad bih barem i ja bio, pomisli. Već je osjećao težinu dana, kao da se na njegovo iscrpljeno tijelo svalio velik teret: konferencija za novinare zbog Zviždačeva samoubojstva, šef policije, predstavnik za tisak, ta nova istraga, osumnjičenci s kojima je trebalo obaviti informativne razgovore, utvrditi činjenice, pokrenuti svu tu mučnu istragu o zločinu, dok mu je spoznaja o prethodnom neuspjehu ležala poput kamena na srcu. Osim toga, morao je nekako naći vremena da telefonira Susie.

- Gospodin Dalgliesh je svjedok, ne istražitelj.

- Svjedok, ali ne i osumnjičenik.

- Zašto ne bi bio sumnjiv? Stanuje na poluotoku, poznavao je mrtvu ženu, znao je kako Zviždač ubija. Možda u našim očima nije ozbiljni osumnjičenik, ali mora dati iskaz kao i svi ostali.

Oliphant ga bezizražajno pogleda. - To će mu biti novo iskustvo - reče. - Nadajmo se da će uživati.

Četvrta knjiga

Ponedjeljak, 26. rujna

Anthony ju je, kao obično, probudio odmah poslije pola sedam. Theresa se polako razbuđivala oslobađajući se ma-lo-pomalo teških okova sna i privikavajući se na poznate zvukove: škripu i drmanje dječjeg krevetića, te Anthonyjevo frktanje i gundanje dok je hvatao prečke i dizao se. Osjećala je poznati miris dječje sobe - mješavinu dječjeg pudera, ustajala mlijeka i mokrih pelena. Napipala je prekidač svjetiljke na noćnom ormariću pod prljavim sjeni-lom s kojeg su visjele resice u liku Bambija, i kad je otvorila oči i zagledala se u Anthonyja, dijete ju je nagradilo krezubim osmijehom i uobičajenim veselim cupkanjem od kojeg se tresao krevetić. Tiho otvorivši vrata susjedne sobe, vidjela je da blizanke još spavaju; Elizabeth se sva skupila na drugom kraju kreveta, a Marie je ležala na leđima s jednom rukom pruženom izvan kreveta. Ako u-spije previti i nahraniti Anthonyja prije no što se rasplače, razmišljala je, djevojčice će spavati još pola sata, još trideset minuta odmora za oca.

Majci za ljubav htjela se brinuti za Elizabeth i Marie sve dok je budu **trebale, i u to će uložiti svu svoju snagu, ali Anthonyja je istinski voljela. Neko je vrijeme još ležala i promatrala ga uživajući u tim trenucima njihove nijeme, međusobne ljubavi. Zatim je dječčacić spustio ruku s prečke, podigao jednu nogu kao da oponaša nespretna plesača, pao na madrac, prevrnuo se na leđa, gurnuo prst u usta i stao ga glasno sisati. Znala je da će mu ubrzo dosaditi ta lažna utjeha. Sjela je na krevet spustivši noge na pod, i kad je osjetila da joj snaga navire u ruke i noge, prišla je krevetiću, spustila jednu stranu i podigla dijete u naručaj. Odlučila ga je previti dolje, na kuhinjskom stolu, na novinama, zatim ga pričvrstiti remenom u njegovoj stolici kako bi je mogao gledati dok mu grije mlijeko. Kad ga nahrani, razmišljala je, blizanke će se probuditi, pa će im pomoći da se odjenu i spreme do dolaska gospođe Hunter iz Socijalne službe, koja će ih odvesti u vrtić. Tada će napraviti doručak za oca i sebe, a zatim poći s ocem i Antho-nyjem do raskrižja, na kojemu će se ukrcati u školski autobus.**

Tek što je ugasila plin pod lončićem s mlijekom, zazvonio je telefon. Srce joj je poskočilo, a zatim zakucalo bržim ritmom. Zgrabila je slušalicu nadajući se da je dovoljno brzo reagirala i da zvonjava nije probudila oca. Do ušiju joj je dopro glas Georgea Jaga, prodoran, zavjerenički, promukao od uzbuđenja.

- Theresa? Je li tata već na nogama?
- Ne, nije, gospodine Jago. Još spava.

Nastala je stanka kao da on nešto razmišlja. - Dobro - reče Jago

naposljetku. - Nemoj ga buditi. Kad se probudi, reci mu da je Hilary Roberts mrtva. Ubijena. Sinoć. Našli su je na plaži.

- Zviždač ju je ubio?
- Tako izgleda. Tako barem kažu, ali ne vjerujem. Zviždač je mrtav, već tri sata ili više. To sam ti već sinoć rekao. Sjećaš li se?
- Da, sjećam se, gospodine Jago.
- Dobro je što sam sinoć telefonirao, zar ne? Jesi li rekla tati? Rekla si tati za Zviždača?

U njegovu uzbuđenom glasu razabrala je i zabrinutost. - Da, rekla sam mu.

- Onda je dobro. A sada mu reci za gospođicu Roberts. Zamoli ga da mi telefonira. Pozvali su me da odvezem jedno društvo u Ipswich, ali ću se vratiti oko podne. A mogao bih i sada s njim porazgovarati ako požuri.

- Ne može, gospodine Jago. Čvrsto spava, a ja moram nahraniti Anthonyja.

- Dobro, ali ne zaboravi mu reći da sam zvao.
- Reći ću mu.
- Dobro je da sam sinoć nazvao. On će znati zašto.

Spustila je slušalicu. Dlanovi su joj bili vlažni. Obrisala ih je o spavaćicu i prišla štednjaku. Ruke su joj drhtale kad je podigla lončić, pa je znala da neće moći uliti mlijeko kroz usko grlo bočice. Stoga je pridržala bočicu nad sudoperom i uspjela je napuniti do polovice. Zatim je raskopčala remenje na dječjoj stolici i sjela na nisku stolicu ispred kamina u kojem nije gorjela vatra. Anthony otvori usta, i ona mu gurne dudu promatrajući ga kako snažno mljaska dok su je njegove oči, odjednom bezizražajne, netremice gledale. Pritom je uzdigao bucmaste ručice s dlanovima prema dolje, nalik na šape.

Tada je začula škripu stuba, i ubrzo zatim njezin je otac ušao u kuhinju. Ujutro se ne bi nikada pojavio pred njom bez starog kišnog kaputa, zakopčanog do vrata, koji mu je služio umjesto kućnog ogrtača. Kosa mu je bila još kuštrava od spavanja, lice sivo i natečeno, usne neprirodno crvene.

- Je li to telefon zvonio? - upita.

- Da, tata, gospodin Jago.
- Pa što je htio tako rano?
- Da ti kaže kako je Hilary Roberts mrtva. Ubijena. Vjerojatno je zapazio promjenu u njezinu glasu. Činilo

joj se da su joj se usne osušile, nabrekle, deformirale, pa je pognula glavu nad djetetom da otac to ne zamijeti. No, otac je nije gledao. -

Zviždač, ne? - reče okrenuvši joj leđa. - Uhvatio ju je, ha? Pa dobila je ono što je tražila.

- Ne, tata, to nije mogao učiniti Zviždač. Sjeti se da nam je sinoć, u pola osam, telefonirao gospodin Jago i rekao da je Zviždač mrtav. Drago mu je, maloprije je kazao, da nam je to javio i da ćeš ti znati zašto. Nije ništa rekao. Čula je šum iz pipe dok je točio vodu u kotlić i stala ga promatrati kako ga nosi na stol i ukopčava. Tada je skinuo šalicu s police. Osjećala je kako joj srce lupa, osjećala Anthonyjevo toplo tijelo na ruci. Bradom je blago doticala njegovu mekanu kosu. - Što je gospodin Jago htio time reći, tata?

- Da je onaj tko je ubio gospođicu Robarts htio prebaciti krivnju na Zviždača. To znači da će policiji biti sumnjivi samo oni koji nisu znali da je Zviždač mrtav.
- Ali ti si to znao, tata, jer sam ti ja rekla.
- Tvojoj se majci ne bi sviđalo da lažeš - reče on okrenuvši se, ali ne gledajući je.

No, nije bio ljut i nije ju prekorio. U njegovu je glasu razabirala samo veliki umor. - Ne lažem, tata. Gospodin Jago je telefonirao dok si bio na zahodu. Rekla sam ti kad si se vratio.

Tada se okrenuo prema njoj, i njihovi se pogledi susretoše. Nikad prije nije vidjela takav izraz beznadnosti, poraženosti u njegovim očima.

- Tako je, rekla si mi, a to ćeš reći i policiji kad te budu pitali.
- Naravno, tata. Reći ću im što se dogodilo. Gospodin Jago mi je rekao za Zviždača, i ja sam sve prenijela tebi.
- A sjećaš li se što sam ja rekao?

Duda na bočici se spljoštila. Izvukla ju je iz Anthonyjevih usta i protresla bočicu da uđe zrak. Anthony je smjesta bijesno zakmečao, ali mu ona dudom začepi usta.

- Rekao si da ti je drago i da ćemo sada biti bez brige.
- Da, sada ćemo biti bez brige - ponovi on.
- To znači da se ne moramo seliti?
- Još ne znam. U svakom slučaju, nećemo morati odmah otići.
- Kome će ta kuća sada pripasti, tata?

- Ne znam. Valjda onomu komu ju je oporučno ostavila. Možda će je nasljednici htjeti prodati.
 - Možemo li je mi kupiti, tata? Bilo bi lijepo kad bismo je mogli kupiti.
- Ovisi o tome koliko budu tražili. Sada nema smisla o tome razmišljati. Zasad nam je dobro i ovako.

- Hoće li policajci doći ovamo?
- Svakako. Najvjerojatnije još danas.
- Zašto će doći, tata?

- Da provjere jesam li znao da je Zviždač mrtav. Da te pitaju jesam li sinoć izlazio iz kuće. Najvjerojatnije će doći ovamo kad se vratiš iz škole. Danas neće ići u školu, odlučila je. Danas je važno da bude uz oca. Već je našla i ispriku - grčevi u trbuhu. A to je barem djelomice bilo istina. Na zahodskoj školjci vidjela je prve ružičaste kapi mjesečnice koju je gotovo radosno dočekala.

- Ti nisi izlazio iz kuće, zar ne, tata? - reče ona. -Bila sam ovdje sve do osam i petnaest kada sam otišla spavati. Čula sam te kako hodaš. Čula sam i televizor.

- Televizija nije alibi - reče on.

- Ali, ja sam i sišla, tata, sjećaš se. Otišla sam rano, u osam i petnaest, ali nisam mogla zaspati jer sam bila žedna. Sišla sam malo prije devet sati po čašu vode. Sjela sam u mamin naslonjač i čitala. Moraš se toga sjećati, tata! Otišla sam ponovno spavati tek u pola deset.

- Da, sjećam se - gotovo zastenje on.

Odjednom je zamijetila da su blizanke ušle u kuhinju i da stoje kod vrata, bezizražajno promatrajući oca. - Natrag u sobu i obucite se! - obrati im se oštro. - Ne možete tu stajati neodjevene jer ćete se prehladiti! Poslušno su se okrenule i tiho pošle prema stubama.

Kotlić je zapištao. Otac ga je isključio, ali nije se ni maknuo da napravi čaj. Sjeo je za stol pognute glave. Činilo joj se da ga čuje kako šapće: - Nisam ti nimalo dobar, nisam ti nimalo dobar. - Nije mu mogla vidjeti lice, ali je u jednom strašnom trenutku pomislila da plače. Držeći bočicu i hraneći Anthonvja, digla se i prišla mu. Ruke su joj bile slobodne da ga pogladi, ali mu se posve približila. - Sve je dobro, tata - reče. - Ne trebaš se zabrinjavati. Sve će biti dobro.

26

U ponedjeljak, 26. rujna, Jonathan Reeves radio je u smjeni od 8,15 do 14,45. Bio je, kao i obično, prije vremena na svom radnom mjestu. No, telefon je zazvonio tek u 8,55 i tek je tada začuo glas koji je čekao. Carolinin glas bio je savršeno pribran, ali su ga njezine riječi uznemirile.

- Moramo se vidjeti. Možeš li izići?
- Mislim da mogu. Gospodina Hammonda još nema.
- Sastat ćemo se u biblioteci. Odmah. Važno je, Jonathan.

Nije mu to ni trebala reći. Ne bi mu ni zakazala sastanak za radnog vremena kad ne bi bilo važno.

Biblioteka je bila u upravnoj zgradi pokraj arhiva. Bila je to i prostorija za odmor i biblioteka, s dvjema slobodno stojećim policama, s policama na tri zida, te osam naslonjača oko niskih, okruglih stolića. Caroline ga je već čekala kad je došao, stojeći do stalka s časopisima i prelistavajući najnoviji broj *Naturea*. Osim nje, nije bilo nikoga. Prišao joj je pitajući se čeka li ona daje poljubi, ali kad se okrenula i pogledala ga, bilo mu je jasno da bi pogriješio. Bio je to njihov prvi sastanak poslije petka navečer, koji mu je promijenio sve u životu. Ipak, nisu se trebali tako ponašati kad su bili sami, nisu se trebali sastati kao stranci.

- Nešto si mi htjela reći? - izusti on ponizno.

- Odmah. Sad će biti devet sati. Kad se začuje božji glas, sve mora utihnuti.

Naglo je podigao glavu prema njoj. Iznenadio ga je njezin ton kao da je izgovorila nekakvu prostotu. Nisu nikada razgovarali o doktoru Mairu, osim vrlo površno, ali je oduvijek smatrao da se ona divi direktoru i da je sretna što je njegova tajnica. Sjetio sa kako je jednom načuo riječi što ih je prošaptala Hilary Robarts dok je Caroline dolazila uz Maira na jedan sastanak: - Gledajte, sluškinja Gospodinova. - Svi su u njoj gledali inteligentnu, diskretnu, lijepu ali poniznu sluškinju muškarca kojemu je rado služila smatrajući ga dostojnim svoje službe.

U razglasu je zaškripalo. U pozadini se čulo nejasno mrmljanje, a zatim Mairov odmjereni, ozbiljni glas.

- U centrali vjerojatno nema nikoga tko ne zna da je Hilary Robarts nađena sinoć mrtva na plaži. Ubijena. U početku se činilo da je ona druga larksokenska žrtva Zviž-dača iz Norfolka, ali je sada gotovo sigurno da je Zviždač umro prije Hilary. Naći ćemo vremena i načina da joj održimo komemoraciju kao i poslije smrti Christine Baldwin. U međuvremenu će policija obaviti istragu o njezinoj smrti, a slučaj je preuzeo glavni inspektor Rickards iz Kriminalističke policije u Norfolku, zadužen za Zviždače-va ubojstva. Kasnije će doći u nuklearnu centralu i možda porazgovarati s onima koji su najbolje poznavali Hilary i koji ga mogu obavijestiti o pojedinostima iz njezina života. Ako netko zna i najnevažniji podatak koji bi mogao pomoći policiji, neka se poveže s glavnim inspektorom Rickardsom, ili ovdje ili u centrali u Hovetonu. Broj telefona je 499-623.

Razglas je zaškripao i utihnuo.

- Pitam se - reče ona - koliko je sastavio verzija dok nije složio ovu, koja ništa ne govori, nikoga ne obvezuje, koja ništa grubo ne kazuje, ali je

posve jasna. I nije nas gnjavio govoreći nam kako se može osloniti na sve nas da ćemo nastaviti raditi i da se nećemo ponašati kao preplašeni školarci. Nikada ne prosipa vrijeme na riječi i beznačajnosti. On će biti izvrstan visoki činovnik.

- Misliš li da će glavni inspektor Rickards razgovarati sa svima nama? - upita Jonathan.
- Sa svima koji su poznavali Hilary. Stoga i s nama. Baš o tome sam i htjela s tobom razgovarati. Kad me pozove, kanim mu reći da smo ti i ja proveli zajedno cijelu večer... od šest do pola jedanaest. Očito ćeš mi morati pomoći. Naravno, ovisi o tome može li to tko opovrgnuti. O tome moramo raspraviti.

Neko je vrijeme ostao bez riječi, zapanjen. - Ali, to nije istina! Tražiš od mene da lažem, a posrijedi je istraga ubojstva. Vrlo je opasno lagati policiji, uvijek te otkriju.

Znao je da se doima poput preplašena, hirovita djeteta, koje ne želi sudjelovati u opasnoj igri. Gledao je ravno preda se, ne želeći se susresti s njezinim pogledom, bojeći se onoga što bi mogao vidjeti u njima - preklinjanje, srdžbu, prezir.

- U petak si mi rekao da će tvoji roditelji u nedjelju navečer posjetiti tvoju udanu sestru u Ipswichu. Bili su ondje, zar ne?
- Jesu - reče on potišteno.

Znao je da ih neće biti kod kuće, pa se nadao, napola očekivao, da će mu Caroline predložiti još jedan sastanak u bungalovu. Sjetio se njezinih riječi: - Slušaj, postoje trenuci kada žena mora biti sama. Zar ne shvaćaš? Ono što se zbilo jučer ne znači da moramo svaku sekundu slobodnog vremena provesti zajedno. Rekla sam ti da te volim. To sam ti valjda i dokazala. Nije li ti to dovoljno?

- Znači, sinoć si bio sam u stanu - nastavi ona. - IH možda nisi? Ako te je tko posjetio ili ti telefonirao, moram smisliti nešto drugo.
- Nitko me nije posjetio. Do ručka sam bio sam. Poslije ručka sam se otišao provozati.
- U koliko si se sati vratio? Je li te tko vidio kako ulaziš autom u garažu? To nije veliki stambeni blok. Jesi li susreo koga kad si išao kući? A što je sa svjetlima u stanu?

- Ostavio sam ih da gore. Uvijek to činim kad nema nikoga u stanu. Majka misli da je tako sigurnije, da ljudi misle kako je netko u stanu. Vratio sam se tek kad se smračilo. Htio sam biti sam, razmisliti o svemu. Odvezao sam se u Blakeney i šetao močvarama. Vratio sam se kući tek u deset četrdeset pet.

Zadovoljno je uzdahnula. - Onda je dobro. Jesi li koga susreo na

šetnji?

- U daljini sam vidio samo jedan par sa psom. Mislim da me ne bi prepoznali ni da me poznaju.
- Gdje si jeo? - Glas joj je bio oštar, saslušavanje nemilosrdno.
- Nigdje. Jeo sam tek kad sam došao kući. Nisam bio gladan.
- Onda je dobro. Nema opasnosti. Ni mene nije nitko špijunirao u bungalovu, nitko me nije posjetio, nitko telefonirao. Kao ni prije toga.

Špijunirao. Čudnu je riječ upotrijebila, pomislio je. No imala je pravo. Bungalov, ne tako privlačan kao njegovo ime - Vidikovac - bio je na osami, na pustoj seoskoj cesti nedaleko od Hovetona. Prije tog petka nije bio ondje, nije mu bilo ni dopušteno da je prati kući, a kad su ušli, iznenadio se i gotovo zaprepastio. Rekla mu je da su joj tu namještenu kuću iznajmili vlasnici koji su otišli na godinu dana u Australiju k udatoj kćeri, ali su produžili boravak. Zašto je onda nastavila stanovati u njoj, pitao se. Bilo je svakako privlačnijih kuća ili bungalova koje je mogla unajmiti, a mogla je kupiti i nekakav stančić u Norwichu. Ušavši za njom, zaprepastila ga je oprečnost te oskudnosti, neukusa i djevojčine vedre ljepote. Slika mu se ponovno ukazala pred očima: sivosmeđi sag u hodniku, dnevna soba s dva zida oblijepljena ružičastim, prugastim tapetama, a druga dva tapetama s golemim kitama ruža, tvrda sofa i dva naslonjača prljavih presvlaka, mala reprodukcija Constableovih *Kola sa sijenom*, koja je visjela previsoko i u neskladu s popularnom grafikom s likom mlade Kineskinje, a pokraj svega staromodna, ugrađena plinska grijalica. Nije učinila ništa da promijeni izgled te kuće, ništa što bi ostavilo traga njezine ličnosti. Kao da i nije zamjećivala nedostatke te kuće, njezinu ružnoću. Služila je svrsi. Caroline nije imala većih zahtjeva, a ni njezini vlasnici. Sledio se i u samom hodniku. Htio je uzviknuti: - Pa, ovo je naš prvi sastanak, moj prvi sastanak. Ne možemo li poći na neko drugo mjesto? Mora li to biti ovdje? - Mislim da neću moći - reče on pokunjeno. - Ne bih bio uvjerljiv. Glavni inspektor Rickards znao bi da lažem. Na licu bi mi pročitao krivnju, zbunjenost.

No odlučila je biti nježna prema njemu, ohrabriti ga. - On i očekuje da budeš zbunjen - reče mu strpljivo. - Ispričat ćeš mu da smo cijelu večer bili sami i vodili ljubav. To je dovoljno uvjerljivo, dovoljno prirodno. Bilo bi mu sumnjivo kad ne bi bio zbunjen. Zar ne vidiš da će zbog krivnje i zbunjenosti tvoja priča biti uvjerljivija?

Znači, iskoristit će njegovu neiskusnost, njegovu nesigurnost, pa i njegovu stidljivost da postigne cilj.

- Slušaj - nastavi ona. - Sve ćemo prebaciti samo za dva dana. Ono što

se dogodilo u petak navečer, bilo je jučer. Ne moraš ništa izmišljati, lagati. Reci im što smo radili, što jeli, nabroji jela, spomeni vino, reci o čemu smo razgovarali. Zvučat će istinito jer i jest istinito. I ne mogu nas zbuniti pitanjima o televizijskom programu jer ga nismo ni gledali.

- Ali ono što je bilo među nama ne tiče se nikoga osim nas.
- Više ne. Ubojstvo razara ono što ljudi proživljavaju udvoje. Vodili smo ljubav. Policija će nesumnjivo upotrijebiti grublji izraz. Ako ga ne izgovore, imat će ga u glavi. Vodili smo ljubav u mojoj spavaćoj sobi, na mojem krevetu. Valjda se sjećaš?

Sjećao se. I te kako se sjećao. Lice mu se zažarilo, a tijelo gorjelo. Pekle su ga i suze koje su mu navirale, a koje je očajnički pokušavao suspregnuti. Čvrsto je stisnuo oči da ih ne mora brisati. Naravno, sjećao se. Sjećao se te puste, kvadratne sobice, bezlične poput sobe u jeftinu hotelu, sjećao se uzbuđenja pomiješana sa strahom koji ga je gotovo paralizirao, svojih nespretnih milovanja, prošapta-nih nježnosti što su se pretvorile u zapovijedi. Bila je strpljiva, iskusna i naposljetku je preuzela inicijativu. Ipak nije bio tako naivan da bi pomislio kako je to i njoj prvi put. Njemu je bilo prvi put, ali ne i njoj. No, povratka više nije bilo. Ona je posjedovala njega, ne on nju, a to posjedovanje nije bilo samo tjelesno. Na trenutak je ostao bez riječi. Bilo mu je teško vjerovati da ona groteskna ali suzdržana previjanja imaju ikakve veze s Caroline koja je sada stajala tako blizu, ipak tako daleko. Gledao je njezinu besprijekorno čistu košulju bijelih i sivih pruga, muška kroja, dugu sivu suknju, crne lakirane cipele s polupetom, jednostavni zlatni lančić i odgovarajuću dugmad za manžete, kosu boje žita upletenu u debelu pletenicu. Je li to bilo ono što je volio, što je još volio, dječaćki romantični ideal, njezino hladno, suzdržano savršenstvo? Gotovo je glasno uzdahnuo spoznavši da je prvo spajanje njihovih tijela više razorilo nego učvrstilo ono za čime je još čeznuo i što je za njega ostala zauvijek izgubljena nedostižna ljepota. No, znao je i to da ona samo treba pružiti ruku, i on će poći za njom u onaj bungalov, u onaj krevet.

- Ali, zašto? Zašto sve to? - zabrinuto je upitao. - Oni te neće osumnjičiti, ne mogu. Smiješno je i pomisliti na to. Dobro si se slagala s Hilary. Dobro se slažeš sa svima u nuklearci. Ti si posljednja koja bi policiju zanimala. Nemaš ni motiva.
- Kako ga ne bih imala? Nikada je nisam voljela, a mrzila sam joj oca. Uništio je mamu, prisilio je da posljednje godine provede u siromaštvu. A meni je propala prilika za dobro obrazovanje. Ja sam

samo tajnica, steno-daktilografkinja i gotovo.

- Oduvijek sam mislio da možeš postići sve što želiš.
- Ne bez školovanja. U redu, znam da se može dobiti stipendija, ali ja sam morala napustiti školu i početi što prije zarađivati. Nisam posrijedi samo ja, nego i to što je Peter Robarts učinio mami. Vjerovala mu je. Sav novac što ga je imala, sve do posljednjeg novčića, sve što je ostalo od tate, uložila je u njegovu tvornicu plastike. Mrzila sam ga cijeloga života, a i nju zbog njega. Kad to policija otkrije, neću više imati mira. Sve bi se riješilo kad bih imala alibi. Ostavit će nas na miru, nas oboje. Samo moramo reći da smo bili zajedno i svemu će biti kraj.
- Pa oni ne mogu ono što je Hilarvn otac učinio tvojoj majci smatrati motivom za ubojstvo. To je nerazborito, a i bilo je davno.
- Nijedan motiv za ubojstvo nema veze s razumom. Ljudi ubijaju iz najčudnijih razloga. Osim toga, osjećam bolesnu odbojnost prema policiji. Znam da je to besmisleno, ali oduvijek je tako. Stoga i vozim vrlo oprezno. Znam da ne bih mogla podnijeti saslušavanje. Bojim se policije.

I doista se bojala, sjetio se, hvatajući se za tu dokazivu istinu kao da time opravdava njezin zahtjev. Opsesivno se držala ograničenja brzine i kad na cesti nije bilo prometa, opsesivno prikapčala sigurnosni pojas, opsesivno održavala auto. Sjetio se kad joj je netko zgrabio iz ruke torbicu prije tri tjedna u Norvrichu i kad to nije htjela ni prijaviti usprkos njegovu prosvjedu. - Nema smisla, neću je nikada dobiti. Samo ćemo izgubiti vrijeme na policiji. Ionako nisam imala bogzna što u njoj. - Zaboga, pa ja provjeravam, pomislio je odjednom, što mi ona govori, provjeravam govori li istinu. Osjetio je kako ga svladava stid pomiješan sa sućuti.

- No, dobro - čuo je njezin glas. - Tražim previše. Znam što misliš o istini, poštenju, dječjem, naivnom kršćanstvu. Tražim od tebe da žrtvuješ svoje samopoštovanje. Nitko to ne voli. Svima nam je potrebno. Smatraš se moralnijim od nas ostalih. Nisi li možda pomalo i licemjer? Kažeš da me voliš, ali nećeš lagati za mene. Ta laž nije važna. Neće nikoga povrijediti. No, ti to ne možeš, jer se protivi tvojoj vjeri. Tvoja dragocjena vjera ipak te nije spriječila da pođeš sa mnom u krevet, zar ne? Mislila sam da su kršćani prečisti za površni blud.

Površni blud. Ćutio je svaku njezinu riječ kao udarac, ne poput onih divljih koji zadaju prodornu bol, već muklih, stalnih, pravilno odmjerenih po istoj rani. Nikada, pa ni u tim prvim, divnim danima što su ih proveli zajedno, nije mogao s njom razgovarati o svojoj vjeri. Jasno mu je dala do znanja od samog početka da je to dio njegova

života s kojim ne suosjeća niti ga razumije. Kako bi joj i objasnio da je pošao s njom u krevet ne osjećajući krivnju, zato što je njegova potreba za njom bila jača od ljubavi prema Bogu, jača od krivnje, jača od vjere, jača od razuma, opravdana sama po sebi. Kako bi išta moglo biti zlo kad mu je svaki živac, svaki mišić govorio da je to ispravno i prirodno, pa i sveto.

- Dobro - reče ona. - Pustimo to. Previše tražim. Osjetio je žalac prezira u njezinu glasu. - Nije tako -

reče ponizno. - Ne smatram se boljim. Nisam bolji. I nikada ne tražiš previše od mene. Ako ti je važno, učinit ću to, naravno.

Pogledala ga je prodorno kao da ocjenjuje njegovu iskrenost, njegovu volju. - Slušaj, nema opasnosti - reče ona, a on osjeti olakšanje u njezinu glasu. - Znamo da smo oboje nevini. I ono što kažemo policiji, moglo bi lako biti istina.

Bila je to pogreška, vidio je to u njezinim očima.

- Moglo bi biti, ali nije - reče on.

- I to ti je važno, važnije od mog duševnog mira, važnije od onoga što sam mislila da osjećamo jedno prema drugomu.

Htio ju je pitati zašto se njezin duševni mir mora graditi na laži. Htio ju je pitati što doista osjećaju jedno prema drugome, što ona osjeća prema njemu.

- Osim toga - reče ona pogledavši na sat - bit će to alibi i za tebe, a to je još važnije. Napokon, svi znaju kako je bila neljubazna prema tebi poslije one emisije na lokalnom radijskom programu. Mali Božji nuklearni križar! Jesi li to zaboravio?

Gadila mu se ta sirova aluzija, prizvuk nestrpljivosti u njezinu glasu.

- A što ako nam ne povjeruju? - upita.

- Nemojmo opet počinjati! Zašto nam ne bi povjerovali? Nije li važno ako nam ne vjeruju. Ne mogu nam dokazati da smo lagali, to je važno.

Napokon, posve je prirodno da smo bili zajedno. Pa, nismo se jučer upoznali. Slušaj, moram se vratiti u ured. Javit ću ti se, ali bit će bolje da se večeras ne vidimo.

Nije se ni nadao tom sastanku. Zacijelo su emitirali vijesti o najnovijem ubojstvu preko lokalnog radija, i ona se širila od usta do usta. Njegova će majka željno čekati da se on vrati s posla, željno čekati novosti.

No, nešto će joj morati reći prije negoli ode, pa je nekako sakupio hrabrost. - Sinoć sam ti telefonirao. Dok sam se vozio i razmišljao, zaustavio sam se ispred telefonske govornice i nazvao te. Nije te bilo kod kuće.

Kratka šutnja isprijela se između njih. Nervozno joj je pogledao u lice, ali je ono bilo bezizražajno.

- U koliko sati? - upita ona naposljetku.
- Dvadeset do deset, možda malo kasnije.
- Zašto? Zašto si mi telefonirao?
- Osjetio sam potrebu da s tobom razgovaram. Bio sam osamljen. Ponadao sam se da ćeš se predomisli i pozvati me k sebi.
- No, dobro. Zašto ti ne bih rekla? Sinoć sam bila na poluotoku. Povala sam Rema da se istrči. Ostavila sam auto na poljskom putu nedaleko od sela i prošetala sve do ruševina opatiije. Mislim da sam stigla tamo odmah poslije deset.
- Bila si tamo! - zaprepašteno će on. - A sve to vrijeme ona je ležala mrtva samo nekoliko metara od tebe.
- Ne nekoliko metara, nego stotine metara od mene -reče Caroline oštro. - Nisam je imala prilike vidjeti, a ni njezinoga ubojicu, ako si to mislio. Ostala sam na stijenama. Nisam se spuštala na plažu. Da sam bila dolje, policija bi otkrila tragove mojih nogu, mojih i Removih.

- Možda te je netko ipak vidio. Bila je jaka mjesečina.

- Poluotok je bio pust. Ako je ubojica vrebao među drvećem i vidio me, ne bi se pokazao. Nisam baš u najsretnijem položaju. Zato i trebam alibi. Nisam ti to htjela reći, ali sada znaš. Nisam je ja ubila. No bila sam ondje, a imam i motiv. Stoga te i molim da mi pomogneš.

Jonathan je tek sada otkrio prizvuk nježnosti u njezinu glasu, gotovo zaklinjanje. Pomakla se kao da će ga dodirnuti, a zatim je ustuknula, ali taj gaje pokret raznježio kao da ga je pogladila po licu. Nalet nježnosti zbrisao je i bol i bijedu posljednjih deset minuta. Usne kao da su mu nabrekle, pa mu je bilo teško progovoriti. - Naravno, pomoći ću ti - reče napokon. - Volim te. Neću te ostaviti na cjedilu. Možeš se osloniti na mene.

27

Rickards se dogovorio s Alexom Mairom da će doći u nuklearnu elektranu u devet sati ujutro, ali je kanio prije toga navratiti u Scudderovu kuću da porazgovara s Ryanom Blaneyem. Taj je posjet bio pomalo šakkljiv. Znao je da Blaney ima djecu i da će biti potrebno ispitati barem najstariju kćerku. No to nije mogao provesti bez policajke, a dogovor s policajkom se zavukao. Takve manje neugodnosti teže je prihvaćao, ali je znao da bez policajke ne bi bilo uputno ostati u duljem posjetu. Bio Blaney ozbiljni osumnjičenik ili

ne bio, nije smio riskirati da ga poslije optuže kako je izmamio informacije iz maloljetnice ne držeći se zakonskog postupka. Blaney je pak imao pravo čuti što se dogodilo s njegovom slikom, i ako mu to ne kaže policajac, ubrzo će mu to reći netko drugi. Osim toga, htio je svakako vidjeti Blaneyjevo lice kad čuje vijesti -i o prorezanom portretu i o ubojstvu Hilary Robarts.

Nije se mogao sjetiti kada je posljednji put vidio jadniju kuću od Scudderove. Sipila je kišica, pa je tu kuću i zapušteni vrt vidio kroz sumaglicu koja kao da je upila oblike i boje, pa se sve doimalo poput vlažna, bezlična sivila. Ostavivši policajca Garyja Pricea u autu, on i Oliphant uputiše se zakorovljenom stazom prema ulaznim vratima. Nije bilo zvona, i kad je Oliphant udario željeznom alkom, vrata su se u trenu otvorila. Pred njima je stajao Ryan Blaney, metar i osamdeset visok, vitak, mutnih očiju i neprijateljska pogleda. Boje kao da je nestalo i iz njegove crvenkaste kose, pa se Rickards začudio da se toliko iscrpljen čovjek još može držati na nogama. Blaney ih nije pozvao da uđu, a Rickards mu to nije ni predložio. Prodor u kuću neka pričekaj, pomislio je, dok ne dođe s policajkom. I Blaney je mogao čekati. Samo je htio što prije doći u nuklearku Larksoken. Obavijestio je Blaneyja da je portret Hilary Robarts nađen oštećen u Kući timija-novoj, ali mu nije ispričao pojedinosti. Blaney nije reagirao.

- Jeste li me čuli, gospodine Blaney? - upita Rickards.
- Da, čuo sam vas. Znao sam da je slika otišla iz kuće. -Kada?

- Sinoć, oko tri četvrt deset. Gospođica Mair je došla po nju. Htjela ju je jutros odvesti u Norwich. Sama će vam to reći. Gdje je sada?
- Kod nas... Barem ono što je od nje ostalo. Trebat ćemo je zbog kriminalističko-tehničke pretrage. Dat ćemo vam, dakako, potvrdu.
- Što će mi sve to? Možete zadržati i sliku i potvrdu. Razrezana je, niste li mi to rekli?
- Nije sva razrezana; ima dva ravna reza. Možda bi se mogla popraviti. Donijet ćemo vam je sljedeći put kad dođemo radi identifikacije.
- Ne želim je više vidjeti. Zadržite je.
- Treba nam identifikacija, gospodine Blaney, ali ćemo o tome razgovarati kad dođemo kasnije. Usput... kada ste posljednji put vidjeti taj portret?

- U četvrtak navečer kad sam ga zamotao i ostavio u atelijeru. Poslije nisam ulazio u atelje. Čemu uopće i razgovarati o tome? Bila je to

moja dosad najbolja slika, a ta ju je gadura uništila. Neka je identificira Alice Mair ili Adam Dalgliesh. Oboje su je vidjeli.

- Hoćete li time reći da znate tko je oštetiio sliku? - Ponovno je zavladała šutnja. - Poslije podne ćemo doći k vama - prekine Rickards tišinu - vjerojatno između četiri i pet, ako je zgodno. Morat ćemo razgovarati i s djecom. S nama će doći i policijska službenica. Pretpostavljam da su sada u školi?
- Blizanke su u jaslicama. Theresa je kod kuće. Nije joj dobro. Slušajte, valjda ne činite sve to zbog prorezanog portreta. Otkad se policija brine za slike?
- Brinemo se za štete povezane sa zločinom. Ali, moram vam još nešto reći. Sinoć je ubijena Hilary Robarts.

Dok je govorio, napeto je promatrao Blaneyjevo lice. Bio je to trenutak otkrivanja, možda trenutak istine. Blaney nije mogao čuti takve vijesti ne odajući nekakve emocije - zaprepaštenje, strah, iznenađenje - stvarne ili hinjene. Umjesto svega toga rekao je hladno: - Ne morate mi ni to reći. Znao sam. Jutros mi je telefonirao George Jago iz »Junaka«.

Pazi, molim te, reče u sebi Rickards i u mislima doda ime Georgea Jaga popisu ljudi koje treba što prije ispitati. - Hoće li Theresa biti poslije podne kod kuće i hoće li moći s nama razgovarati?

- Hoće.

Rekavši to, zatvorio im je vrata pred nosom.

- Bogzna zašto je Robartsova uopće htjela kupiti tu stračaru. Osim toga, mjesecima je pokušavala izbaciti njega i djecu. To su joj prilično zamjerali u Lydsettu i na poluotoku.
- To ste mi već ispričali na putu ovamo. No, ako ju je Blaney ubio, ne bi privukao pozornost na sebe bacajući portret kroz prozor Kuće timijanove. Osim toga, dva nepovezana krivična djela, ubojstvo i zlonamjerno oštećenje iste večeri, prevelika su koincidencija da bismo je progutali.

Dan je loše počeo. Hladna kišica, koja mu se cijedila niz ovratnik kaputa, samo mu je pojačavala potištenost. Nije zamjećivao da kiši i na ostalom dijelu poluotoka, pa je gotovo povjerovao da se samo u Scudderovoj uličici i toj slikovitoj ali trošnoj kuhinji stvara vlastita, teška klima. Morao je još mnogo toga srediti prije ponovnog, oštrijeg suočenja s Rvanom Blanevem, i nije se tome nimalo veselio.

Zatvarajući vrtna vrata, koja su zapinjala na nakupini korova, bacio je posljednji pogled na kolibu. Iz dimnjaka nije izlazio dim, a prozori, zamagljeni od soli, bili su čvrsto zatvoreni. Bilo je teško vjerovati da

tu živi nekakva obitelj, da tu kuću nisu davno napustili i prepustili vlazi i truleži. A zatim je na desnom prozoru spazio blijedo lice uokvireno crvenkastozlatnom kosom. Theresa Blanev gledala ih je odozgo.

28

Dvadeset minuta kasnije tri su policijska službenika stigla u nuklearnu elektranu Larksoken. Rezervirali su im slobodno mjesto na parkiralištu izvan ograde, blizu stražarnice. Čim su stigli do velikih vrata elektrane, automatski su se otključala, a tada je jedan čuvar izišao i odmaknuo stošce. Formalnosti su trajale samo nekoliko trenutaka. Uniformirani čuvar dočekao ih je ravnodušno i uljudno. Upisali su se u knjigu posjetitelja i na suvratke pričvrstili iskaznice. Čuvar je telefonski objavio njihov dolazak, rekao im da će ubrzo stići direktorova tajnica, gospođica Amphlett, a zatim kao da ga više nisu zanimali. Njegov kolega, koji je bio odmaknuo stošce, stajao je i ležerno razgovarao sa zdepastim muškarcem u ronilačkom odijelu, koji je nosio kacigu pod rukom i očito nešto prije toga radio u jednom vodotornju. Nikoga od njih kao da nije posebno zanimao dolazak policajaca. Ako je doktor Mair naredio da ih prime uljudno i bez dizanja prašine, njegovo osoblje nije moglo bolje postupiti.

Kroz prozor stražarnice ugledali su ženu, vjerojatno gospođicu Amphlett, koja im je polako prilazila betonskim puteljkom. Hladna, samosvjesna plavuša nije se obazirala na Oliphantov drski pogled, kao da ga uopće ne zamjećuje, te je ozbiljnim glasom pozdravila Rickardsa. Nije mu uzvratila osmijeh, možda zato što je smatrala da je osmijeh neprikladan za tu prigodu ili zato što je mislila da većina posjetitelja ne zaslužuje osobnu dobrodošlicu, uključujući policajce. - Doktor Mair vas očekuje, glavni inspektore - reče ona, okrene se i povede ih za sobom. Osjećao se poput pacijenta kojega vode specijalistu. Mnogo se toga moglo zaključiti o nekom čovjeku prema držanju njegove tajnice, a ono što mu je »rekla« o Alexu Mairu samo je potkrijepilo njegovo skriveno mišljenje. Pomislio je na svoju tajnicu, čupavu devetnaestogodišnju Kim koja se odijevala po posljednjoj modi za mlade; njezina je stenografija bila nepouzdana kao i njezin osjećaj za vrijeme, ali bi i najbeznačajnijeg posjetitelja pozdravila srdačno se smiješeći i ponudila ga kavom i keksima, što su neki nepromišljeno prihvaćali.

Slijedili su gospođicu Amphlett između širokih travnjaka prema

upravnoj zgradi. Pobuđivala je nesigurnost, pa se Oliphant razbrbljao, očito osjećajući potrebu da se dokaže. - Desno od nas je turbinsko postrojenje, gospodine, a iza njega reaktorska zgrada i rashladno postrojenje. Energetsko postrojenje je lijevo. To je toplinski magnox reaktor, gospodine, pušten u pogon 1956. godine. Sve su nam to objasnili kad su nas vodili u obilazak nuklearke. Gorivo je uran. Da bi se sačuvali neutroni i omogućila upotreba prirodnog urana, gorivo se oblaže magnezijevom legurom zvanom magnox koja se odlikuje niskom apsorpcijom neutrona. Po tome je i reaktor dobio ime. Toplina se dobiva uvođenjem plinovitog ugljičnog dioksida preko goriva u jezgri reaktora. On prenosi svoju toplinu na vodu u parnom generatoru i para pokreće turbinu povezanu s električnim generatorom.

Rickards bi radije da Oliphant nije osjetio potrebu pokazivanja svoga površnog znanja o nuklearnoj energiji u nazočnosti gospođice Amphlett, nadajući se barem da su mu navodi točni. - Naravno - nastavi Oliphant - taj tip reaktora već je zastario. Zamijenit će ga reaktorom hlađenim vodom pod tlakom, poput onoga u Sizewellu. Pokazali su mi i Sizewell i Larksoke, gospodine. Mislio sam da bi bilo dobro nešto i naučiti o tome što se događa u takvim postrojenjima.

Ako si doista što naučio, jadnice, pametniji si no što misliš, reče u sebi Rickards.

Zapanjila ga je veličina prostorije na drugom katu u-pravne zgrade u koju su ih uveli. Bila je gotovo prazna. Raspored prostora i svjetla bio je točno podešen prema muškarcu koji se digao iza masivnoga crnog modernog pisaćeg stola i stajao ozbiljna lica čekajući da prijeđu preko soga koji se protezao unedogled. Stisak hladnih ruku Alexa Maira bio je čvrst, i dok su se rukovali, Rickards je pogledom preletio Mairov ured. Dva zida bila su obojena toplom, svijetlosivom bojom, dok se prema istoku i jugu kroz debele staklene ploče od poda do stropa pružao panoramski pogled na nebo, more i poluotok s rtom. Nije bilo sunca, ali je zrak bio prožet blijedim, nejasnim svjetlom, a horizont zamagljen, pa su se more i nebo stopili u svjetlucavo sivilo. Rickardsa je načas obuzeo osjećaj da lebdi negdje u svemiru, u nekakvoj čudnoj, futurističkoj kapsuli, a zatim je taj dojam prevladala druga predodžba. Gotovo je čuo lupanje strojeva i osjetio kako se brod zatresao kad se veliki oceanski val razdvojio pod pramcem. Bilo je malo namještaja. Uredni pisaći stol Alexa Maira i visoki, udobni naslonjač za posjetitelje bili su okrenuti prema južnom prozoru. Sprijeda je stajao konferencijski stol s osam stolica. Pred istočnim prozorom bio je stol s maketom, kako je Rickards pretpostavljao, novoga vodotlačnog reaktora

što su ga brzo trebali početi graditi. I letimični ga je pogled uvjerio da je maketa prekrasno napravljena, pravo čudo od stakla, čelika i pleksiglasa, istančane izvedbe, poput umjetničkog djela. Na sjevernom zidu visjela je jedna velika uljena slika - čovjek s puškom na mršavom konju, u sumornu krajolik od samog pijeska i kržljavog raslinja, a u pozadini udaljeni gorski lanac. No taj čovjek nije imao glave, nego samo golemu četvrtastu kacigu od crnog metala s prorezom za oči. Rickardsu je slika izgledala zastrašujuća. Sjećao se kao kroz maglu da je već negdje vidio kopiju te slike ili nešto vrlo slično i da je umjetnik Australac. Razdražila ga je pomisao da Adam Dalgliesh možda zna što ta slika predstavlja i tko joj je autor.

Mair priđe konferencijskom stolu, podigne jednu stolicu i spusti je lagano do pisaćega stola. Trebali su mu sjesti sučelice. Gary Price malo je oklijevao, zatim je i sam uzeo stolicu, spustio je iza Maira i nenametljivo izvukao notes.

Gledajući u te sive, ironične oči, Rickards se pitao kako Alex Mair vidi njega, pa se nehotice sjetio dijela razgovora što ga je slučajno čuo u kantini New Scotland Yarda. - Oh, Ricky nije budala. Pametniji je no što izgleda - rekao je jedan. - Nadajmo se. Podsjeća me na likove koji se javljaju u svim ratnim filmovima. Na one poštene jadnike koji uvijek završe s licem u blatu i metkom u prsima - rekao je drugi.

No u ovoj istrazi neće završiti s licem u blatu. Ta je prostorija možda bila namjerno projektirana tako da za-plaši posjetitelje, ali bio je to ipak samo ured. Usprkos samouvjerenosti i navodno izuzetnoj inteligenciji Alex Mair bio je samo čovjek, i ako je ubio Hilary Robarts, završit će, kao i mnogi pametniji od njega, iza rešetaka, pa će samo u snu gledati promjene na morskoj površini.

- Pretpostavljam - reče Mair kad su sjeli - da će vam trebati prostorija u kojoj ćete moći razgovarati s ljudima.

Pobrinuo sam se da vam pripreme jednu sobicu u Odjelu za medicinsku fiziku kad ovdje završite posao. Tamo će vas odvesti gospođica Amphlett. Budući da ne znam koliko ćete se ondje zadržati, dopremili smo vam mali frižider. Imate i kuhalo za čaj ili kavu, ali ih možete naručiti i iz kantine, ako vam je tako milije. Iz kantine možete dobiti i jednostavna jela.

Gospođica Amphlett dat će vam današnji jelovnik.

- Hvala - reče Rickards. - Sami ćemo skuhati kavu.

Osjećao se podređenim, pa se pitao nije li Mair namjerno pobudio u njemu taj osjećaj. Budući da će im doista trebati soba za informativne razgovore, nije se mogao požaliti ako je Mair predvidio tu potrebu. Bio bi ipak sigurniji da je sam preuzeo inicijativu. Možda

nije bilo logično što je ćutio nešto ponižavajuće u toj brižljivo sročenoj ponudi jela i pića. Pogled uprt u njega preko pisaćeg stola bio je bezbrižan, zamišljen, gotovo pronicav. Znao je da je u društvu s ćovjekom koji ima moć, a ta mu je moć bila nepoznata - sigurna, intelektualna moć. Gomila policijskih šefova ne bi mu bila tako neugodna.

- Vaš šef policije - reće Alex Mair - već se povezao sa snagama sigurnosti Komisije za nuklearnu energiju. Inspektor Johnston rado bi još jutros razgovarao s vama, vjerojatno prije no što otpočnete s informativnim razgovorima. Njemu je jasno da je ovdje prvenstveno nadležna policija Norfolk, ali i njega sve to zanima, naravno
- Mi to shvaćamo - reće Rickards. - Bit će nam drago da s njim surađujemo.

To će i biti suradnja, a ne upletanje u njihov posao. Već se upoznao s dužnostima snaga sigurnosti Komisije i znao je da postoji opasnost od nesuglasica i preklapanja nadležnosti. No, to je ipak bio posao Kriminalistićke policije Norfolk u sklopu istrage Zviždaćevih ubojstava. Bude li inspektor Johnston spreman na razboritu suradnju, surađivat će i on, ali o tome nije namjeravao raspravljati s doktorom Mairom.

Mair otvori desnu ladicu pisaćega stola i izvadi žutu kartonsku mapu. - Ovo je osobni dosje Hilary Robarts. Možete ga slobodno pregledati, ali u njemu ćete naći samo osnovne podatke o njoj: dob, školovanje, stručna sprema, staž prije no što je došla k nama 1984. kao zamjenik šefa Administrativnog odjela. U dosjeu ćete naći i njezin životopis, od kojeg je ostao opis, a život oćito nestao. Ovdje je samo gola okosnica života.

Mair polako gurne mapu preko stola. Bilo je neke neobićne konaćnosti u toj radnji. Život zakljućen, završen. -Hvala, gospodine - reće Rickards uzevši mapu. - Koristit će nam. Moćda biste nam mogli malo oživiti tu golu okosnicu. Dobro ste poznavali gospoćicu Robarts, nije li tako?

- Vrlo dobro. Neko smo vrijeme bili vrlo prisni. To, dakako, ne mora znaćiti više od fizićke veze, ali sam je vjerojatno poznao bolje od svih u nuklearki.

Govorio je pribrano. Nije mu bilo ni najmanje neugodno, kao da govori o tome da su on i Robartsova zajedno studirali. Rickards se pitao oćekuje li Mair da će se on usredotoćiti na njegovo priznanje. - Je li bila obljubljenja? - upita.

- Bila je vrlo sposobna. Te dvije osobine ne idu obavezno zajedno. Ipak,

svi su je poštovali, a voljeli su je u-glavnom oni koji su s njom neposredno radili. Nedostajat će nam vjerojatno mnogo više nego netko od popularnijih kolega.

- Hoće li i vama nedostajati?
- Svima nama.
- Kada je završila vaša veza, doktore Mair?
- Prije tri-četiri mjeseca.
- Bez razmirica?

- Nije bilo ni svađe ni plača. Već prije toga rjeđe smo se viđali. Moja je budućnost zasad prilično neizvjesna, ali najvjerojatnije neću više dugo biti član upravnog odbora. Ljubavnoj vezi dođe kraj kao i poslu; ostaje prirodni osjećaj da je jedan stadij života završio.

- Je li i ona tako mislila?
- Rekao bih da jest. Oboje smo donekle žalili kad smo se rastali, ali ni ona ni ja nismo mislili da smo se predali nekakvoj velikoj ljubavi ili očekivali da će naša veza biti trajna.
- Da nije možda našla drugoga?
- Nije, koliko znam, ali zašto bih i morao znati.
- Stoga ćete se možda iznenaditi kad doznate - reče Rickards - da je u nedjelju ujutro pisala svom odvjetniku u Norwich moleći ga da je primi radi oporuke. Osim toga, rekla mu je da će se ubrzo udati. Našli su neodaslanu pismo među njezinim dokumentima.

Mair zatrepće kopcima, ali nije odavao drugih znakova zbunjenosti. - Da, iznenađen sam - odvrati mirnim glasom - premda ne znam razlog. Valjda zato što je ovdje živjela prilično osamljeno, a i teško je zamisliti kako bi našla vremena i prilike za novu vezu. Naravno, možda se i pojavio nekakav muškarac iz njezine prošlosti. Zao mi je, ali ne mogu vam pomoći.

Rickards je odlučio promijeniti temu. - Mještani misle da vam nije bila od velike pomoći pri ispitivanju javnog mišljenja o drugom reaktoru. Nije davala nikakve izjave, ne? Nije mi baš jasno u čemu je bila angažirana.

- Službeno ni u čemu. No, na nekoliko javnih rasprava nerazborito se upustila u raspravu s provokatorima i jednoga dana, kad je nuklearna bila otvorena za posjetioce, zamjenjivala je jednog znanstvenika koji obično vodi obilazak, ali se baš tada razbolio. Možda nije odgovorila taktično, onako kako je trebala, na pitanja nekih posjetitelja. Poslije joj više nisam povjeravao poslove s javnošću.
- Znači li to da je pobuđivala neprijateljstvo?

• Ne toliko, mislim, da bi je netko ubio. Ovdje se potpuno posvetila poslu, pa nije mogla dopustiti nešto što je smatrala svjesnim opskurantizmom. Nije, doduše, bila znanstvenica, ali je stekla određeno znanje o istraživanju kojim se ovdje bavimo, a možda je posvećivala preveliku pozornost znanstvenom mišljenju stručnjaka. Govorio sam joj kako nije razborito očekivati da će se šira javnost složiti s time. Napokon, stručnjaci su u posljednje vrijeme uvjerali javnost da se neboderi ne mogu srušiti, da u londonskoj podzemnoj željeznici ne može izbiti požar i da se trajekti u La Mancheu ne mogu prevrnuti.

Oliphant, koji je dotad šutio, odjednom reče: - Ja sam bio jedan od posjetitelja toga dana. Netko ju je pitao za Černobil. Primijetila je, nije li tako, da ima »samo trideset mrtvih i zbog čega se onda ljudi uzbuđuju«. Nisu li to bile njezine riječi? Time se samo nametnulo pitanje: koliko bi mrtvih bila prihvatljiva brojka za gospođicu Robarts?

Alex Mair ga pogleda kao da se čudi što Oliphant uopće zna govoriti. - Ako se broj mrtvih u Cernobilu -reče nakon kratka premišljanja - uspoređi sa smrtnim slučajevima u industrijskim pogonima i u rudnicima fosilnih goriva, iznijela je rjosve razumni argument, premda je mogla biti taktičnija. Černobil je osjetljiva tema. Već nam je dosta objašnjavanja da ruski reaktor tipa RBMK ima niz konstrukcijskih nedostataka, što se osobito odnosi na brzodjelujući pozitivni koeficijent snage kad reaktor radi s malom snagom. Reaktori tipa magnox, AGR i PWR nemaju tu karakteristiku ni na kojoj razini snage, pa su ovdje slične nesreće fizički nemoguće. Zao mi je ako vam ovo zvuči prestručno. Hoću reći da se to neće ovdje dogoditi, da se ne može ovdje dogoditi i da se zapravo ovdje i nije dogodilo.

- Gotovo i nije važno - uporno će Oliphant - hoće li se nesreća dogoditi ovdje ili neće, budemo li mi osjećali posljedice. Nije li Hilary Robarts tužila nekoga iz mjesta zbog navodne objede na obilasku nuklearke na kojem sam i ja bio?

Alex Mair nije ga ni pogledao, već se obratio Rickardsu. - Mislim da to svi znaju. Bila je to pogreška. Pravno gledano, imala je razloga, ali vjerojatno ne bi dobila zadovoljštinu da je išla na sud.

- Jeste li je pokušavali uvjeriti da ne ide na sud, u interesu nuklearke?
- upita Rickards.

- I u njezinu interesu. Da, pokušavao sam. Prekinuo ih je zvuk telefona na Mairovu stolu. On pritisne dugme i reče: - Ovo ne bi smjelo dugo potrajati. Recite mu da ću mu telefonirati za dvadeset minuta. -Rickards se pitao nije li se

Mair dogovorio za taj poziv. Kao da želi potvrditi tu sumnju, Mair nastavi: - Što se tiče moje nekadašnje veze s gospođicom Robarts, zacijelo će vas zanimati gdje sam bio u nedjelju. Možda bih vam to mogao i sada reći. Čini mi se da i vas i mene čeka naporan dan. - Bilo je to gotovo neprikriveno upozorenje da treba što prije prionuti poslu.

- Time biste nam pomogli, gospodine - mirno odvrati Rickards. Gary Price marljivo spusti glavu nad notes kao da ga je netko opomenuo zbog nepažljivosti.
- Sve je gotovo nevažno do nedjelje navečer, ali mogu vam ispričati što sam radio cijeloga vikenda. Otišao sam odavde odmah poslije tričetvrt jedanaest, u petak, i odvezao se u London, ručao sa starim prijateljem iz studentskih dana u Reform Clubu, u pola tri otišao na sastanak sa stalnim sekretarom u Ministarstvu za energetiku, a tada se odvezao u Barbican, do svoga stana. Navečer sam otišao na *Ukročenu goropadnicu* u Barbican Theatre s trojicom prijatelja. Dat ću vam, dakako, i njihova imena ako vam treba njihova potvrda. U Larksoken sam se odvezao u nedjelju ujutro, ručao usput u jednom pubu i stigao kući oko četiri. Popio sam čaj, zatim otišao u šetnju poluotokom i vratio se u Kuću mučenice jedan sat kasnije. Večerao sam sa sestrom u sedam sati, a u pola osam ili malo kasnije otišao sam u elektranu i radio ovdje sam u računskom centru sve do pola jedanaest kada sam otišao kući. Vozio sam obalnom cestom kad me zaustavio *commander* Dalgliesh i obavijestio me da je Hilary Robarts ubijena. Ostalo znate.
- Ne baš sve, doktore Mair - reče Rickards. - Što je s vremenom do našeg dolaska? Tijelo niste dirali?
- Pogledao sam je, ali je nisam doticao. Dalgliesh je savjesno obavio svoj posao, ili bih možda trebao reći... vaš.

Upozorio me da ništa ne diram i da se na mjestu događaja ne smiju uništiti tragovi. Spustio sam se do mora i šetao do vašeg dolaska.

- Dolazite li često na posao u nedjelju navečer?

- Gotovo uvijek ako moram provesti petak u Londonu. Imam posla preko glave i nemoguće ga je obaviti u petodnevnom radnom tjednu. Ostao sam malo manje od tri sata, ali sam ih dobro iskoristio.
 - I bili ste sami u računarskom centru. Što ste radili, gospodine?
- Mair nije pokazao da smatra ta pitanja nevažnima. - Bavim se istraživanjem reaktora i njegova ponašanja u pretpostavljenim uvjetima gubitka rashladnoga sredstva. Ja, naravno, nisam jedini koji se bavi istraživanjem najvažnijega dijela u projektiranju nuklearnih reaktora. U tom istraživanju postoji velika međunarodna suradnja. Zapravo se bavim procjenom mogućih učinaka gubitka

rashladnog sredstva matematičkim modelima, koji se zatim dodatno procjenjuju numeričkom analizom i složenim kompjutorskim programima.

- I u Larksokenu radite sami? - upita Rickards.

• U ovoj elektrani radim sam. Slična se istraživanja provode u Winfrithu i u nizu zemalja uključujući SAD. Kako rekoh, međunarodna suradnja na tom području prilično je velika.

• Je li gubitak rashladnog sredstva - iznenada upita Oliphant - najgore što se može dogoditi?

Alex Mair načas ga pogleda kao da razmišlja treba li odgovoriti na pitanje iz tog smjera. - Gubitak rashladnog sredstva može biti vrlo opasan. Ima, dakako, hitnih protumjera ako rashladni sistem zakaže. Kvar reaktora u elektrani Otok tri milje u Sjedinjenim Državama jasno je pokazao da moramo više znati o opsegu i prirodi opasnosti takvih kvarova. Pojava što je treba raščlaniti dijeli se u tri skupine: ozbiljno oštećenje goriva i taljenje jezgre, prodiranje oslobođenih produkata fisije i aerosola u primarni rashladni sistem i ponašanje produkata fisije u oslobođenom gorivu i pari u reaktoru. Ako vas doista zanima to istraživanje i ako dovoljno znate da ga možete razumjeti, mogao bih vam nabaviti stručnu literaturu, ali čini mi se da ovo nije ni mjesto ni trenutak za znanstvenu poduku.

Oliphant se nasmiješi kao da mu je zahvalan na prijekoru. - Nije li znanstvenik - upita - koji se ubio, doktor Toby Gledhill, radio s vama na istom istraživačkom projektu? Čini mi se da sam nešto o tome pročitao u ovdašnjim novinama.

- Tako je. Bio je moj asistent. Tobias Gledhill bio je fizičar, ali i izuzetno nadareni kompjutorski stručnjak. Itekako nam nedostaje kao kolega i čovjek.

I time je, pomisli Rickards, zaključio i predmet Gledhill. Iz usta drugog čovjeka to bi jednostavno odavanje počasti bilo dirljivo. Iz Mairovih riječi su zvučale poput hladna otpusta. Doduše, samoubojstvo je bilo neugodno, i doktoru Mairu je vjerojatno bilo odbojno jer je zadiralo u njegov uredni i organizirani svijet.

• Imam jutros mnogo posla - obratio se Rickardsu - a nesumnjivo i vi. Je li ovaj razgovor doista važan?

• Važan je radi cjelovitije slike - nije popuštao Rickards. -

Pretpostavljam da su sinoć registrirali vaš dolazak u nuklearku, a poslije i izlazak?

• Vidjeli ste dio našeg sistema sigurnosti kad ste došli ovamo. Sve naše osoblje ima iskaznicu, potpisanu, s imenom i prezimenom,

fotografijom i strogo povjerljivim osobnim brojem. Taj se broj elektronski registrira pri ulasku. Osim toga, čuvari na porti obavljaju vizualnu kontrolu iskaznice. Ovdje radi pet stotina trideset ljudi u tri smjene, ukupno dvadeset četiri sata. Preko vikenda rade dvije smjene, dnevna smjena od osam i petnaest do dvadeset i petnaest, noćna od dvadeset i petnaest do osam i petnaest.

- I nitko ne može neopazice ni ući ni izići, pa ni direktor?
- Nitko, a kamoli direktor. Vrijeme moga dolaska registrira se, pa su me dežurni čuvari vidjeli kad sam došao i kad sam otišao.
- U nuklearku se može ući samo kroz stražarnicu?
- Ako poput junaka starih ratnih filmova ne želite kopati tunel duboko ispod žičane ograde. U nedjelju navečer nitko nije kopao tunel.
- Morat ćemo ustanoviti - reče Rickards - što je radio svaki pojedini namještenik elektrane u nedjelju od rane večeri do deset i trideset, kada je *commander* Dalgliesh pronašao tijelo.
- Nije li to prevelik vremenski raspon? Vjerojatno je ubijena ubrzo poslije devet.
- To je najvjerojatnije vrijeme njezine smrti, ali točniju procjenu očekujemo u obdukcijom zapisniku. Zasad neću ništa tvrditi. Htjeli bismo svim namještenicima dati formulare što ih dijelimo u vezi s istragom slučaja Zviždač. Mislim da većinu možemo lako eliminirati. Obiteljski ljudi ili oni s društvenim obvezama mogu imati alibi za nedjelju navečer. Možda biste nam mogli predložiti kako da podijelimo formulare a da što manje ometamo poslove u elektrani.
- Bilo bi najjednostavnije i najdjelotvornije da ih ostavite u stražarnici, pa bi svatko podigao formular pri ulasku. Oni koji su danas bolesni ili imaju slobodan dan dobit će ga kod kuće. Mogu vam dati njihova imena i adrese. - Mair je zastao, pa nastavio: - Po mom mišljenju, posve je nevjerojatno da to ubojstvo ima ikakve veze s elektranom Larksoken, no kako je Hilary Robarts radila ovdje, a vi ćete razgovarati s osobljem, možda biste nam pomogli ako napravite nekakav raspored i organizaciju. Moja tajnica pripremila vam je mapu s planom elektrane, brošuram s opisom rada reaktora, koja će vam dati uvid u obavljanje raznih operacija, popisom osoblja i njihovih radnih mjesta, s kopijom postojeće hijerarhijske strukture i s popisom osoblja po smjenama. Ako želite vidjeti određeni odjel, pobrinut ću se za pratnju. U neke dijelove elektrane ne možete,

dakako, ući bez zaštitne odjeće i naknadnoga radiološkog pregleda. Mapa je već bila spremna, pa ju je izvadio iz desne ladice i dao mu je. Rickards je podigne i prouči organigram. - Znači, imate sedam odjela, a njima su na čelu šef Odjela za medicinsku fiziku, šef kemijskog laboratorija, tehnički direktor, glavni nuklearni fizičar, glavni inženjer, šef Odjela za održavanje i šef Administrativnog odjela. Na posljednjem mjestu radila je Hilary Robarts.

- Privremeno. Šef Administrativnog odjela umro je od raka prije tri mjeseca i njegovo mjesto još nije bilo popunjeno. Spremamo se i na reorganizaciju interne administracije, uvođenje tri odjela, kao u Sizewellu, jer je njihov sistem djelotvorniji i racionalniji. No ovdje je budućnost nesigurna, kako ste već vjerojatno čuli, a možda ćemo morati i čekati do imenovanja novog direktora.

- A sadašnji šef Administrativnog odjela - reče Rickards - odgovoran je vama preko zamjenika direktora?

- Preko doktora Jamesa Macintosh, tako je. Doktor Macintosh trenutačno je u Sjedinjenim Državama i proučava njihova nuklearna postrojenja. Tamo je već mjesec dana.

- A tehnički direktor je Miles Lessingham koji je bio jedan od gostiju na večeri kod gospođice Mair u četvrtak.

Alex Mair je šutio.

- Nemate sreće, doktore Mair - nastavi Rickards. - Tri neprirodne smrti među vašim osobljem u dva mjeseca. Najprije samoubojstvo doktora Gledhilla, zatim Zviždačevo ubojstvo Christine Baldwin, a sada Hilary Robarts.

- Sumnjate li možda da Christinu Baldwin nije ubio Zviždač? - upita Mair.

- Nipošto. U sobi u kojoj se ubio našle su njezine stidne dlake kao i dlake drugih žrtava, a njezin muž, koji bi bio prvi osumnjičenik, ima alibi. Kući su ga dovezli prijatelji.

- Gledhillova smrt bila je već predmet istrage, »smrt zbog umne poremećenosti«, zgodan ustupak konvencijama i strogim vjernicima.

- Je li on doista imao poremećen um, gospodine? - upita Oliphant.

Mair ga osine ironičnim pogledom. - Odakle da znam u kakvom je on bio duševnom stanju, narednice. Znam samo to da se ubio i da mu pritom nitko nije pomogao. Imao je nesumnjivo dovoljno razloga. Doktor Gledhill patio je od manične depresije. Hrabro se borio protiv te smetnje koja je rijetko utjecala na njegov posao. No u takvom psihičkom stanju samoubojstvo je natprosječno često. Ako se slažete da te smrti nisu

povezane, ne moramo gubiti vrijeme na prve dvije. Ili ste svojim riječima, glavni inspektore, htjeli samo izraziti sućut?

- Samo objašnjavam činjenice, gospodine - reče Rickards. - Jedan od vaših suradnika, Miles Lessingham, našao je tijelo Christine Baldwin. Rekao nam je da se baš bio uputio na večeru k vama i gospođici Mair. Pretpostavljam da vam je sve to vrlo slikovito opisao. Prirodno, rekao bih. To čovjek ne može zadržati za sebe.
- Praktički nemoguće, nije li tako? - ravnodušno reče Mair. - Kad ste među prijateljima.
- Među kojima je i bio, naravno. Svi su bili prijatelji, pa i gospođica Robarts. Znači, sve krvave pojedinosti čuli ste iz prve ruke, s mjesta događaja. Uključujući one koje je, kako smo mu izričito naglasili, trebao zadržati za sebe.
- A to su, inspektore?

Umjesto odgovora Rickards ga upita: - Hoćete li mi dati imena svih osoba koje su bile u Kući mučenice kad je došao gospodin Lessingham?

- Moja sestra i ja, Hilary Robarts, gospođa Dennison, domaćica u starom župnom dvoru, te *commander* Dal-gliesh iz Metropolitanske policije. I Blaneyeva kći, Theresa, mislim da se tako zove, koja je pomagala mojoj sestri u kuhinji. - Zastao je, a zatim nastavio: - Mislite li da našem osoblju treba oduzimati toliko vremena s tim upitnicima što ih kanite podijeliti? Nije li potpuno jasno što se ovdje dogodilo? Nije li ovo ubojstvo kopija prijašnjih?

- Imate pravo, gospodine - reče Rickards. - Detalji se slažu. Vrlo lukavo, vrlo uvjerljivo. Postoje samo dvije razlike. Ubojica je poznavao žrtvu i duševno je zdrav.

Pet minuta kasnije, dok su slijedili gospođicu Amph-lett hodnikom prema sobi u kojoj će obavljati informativne razgovore, Rickards pomisli: čudan svat, vrlo hladnokrvan. Nikakvih zbunjenih reakcija, nikakvog zgražanja i tuge koji se uvijek doimaju neiskreno. Nikakvih uvjeravanja u nevinost. Pretpostavlja da ga nitko pri zdravoj pameti neće osumnjičiti za ubojstvo. Nije tražio nazočnost odvjetnika, ali mu nije ni trebao. No, previše je inteligentan da ne bi shvatio važnost pitanja o onoj večeri. Tko god je ubio Hilary Robarts, znao je da će se ona sinoć, poslije devet sati, otići kupati na mjesečini, znao je točno kako Zviždač ubija. Bilo je dovoljno ljudi koji su znali jednu od tih činjenica, ali je broj onih koji su znali obje bio ograničen. A njih šestero bilo je u četvrtak na večeri u Kući mučenice.

Soba za razgovore što su im je dodijelili bila je bezlična mala prostorija s pogledom na zapad kojim je dominirala golema masa turbinskog postrojenja. Namjestili su je svrsishodno, ali oskudno; prikladna samo za one posjetitelje, mrzovoljno je pomislio Rickards, čija se nazočnost trpi, ali ne i pozdravlja: moderni писаći stol na jednoj nozi, očito doguran iz nečijega ureda, tri stolice s visokim naslonom i jedan naslonjač, stolić s električnim kotlićem na poslužavniku, četiri šalice i tanjurića (je li Mair očekivao da će policija osumnjičenicima kuhati kavu?), zdjelica s pakiranim kockama šećera i tri limenke čaja.

- Što su nam to dali, Gary? - upita Rickards.

Gary Price uzvrpoljio se oko limenki. - Vrećice kave i vrećice čaja, gospodine. A tu je i kutija keksa.

•Kakvih keksa? - upita Oliphant.

•Za probavu.

•Čokoladni?

•Ne, obični, narednice.

•Pa, nadajmo se da nisu radioaktivni. Uključite kotlić, mogli bismo početi s kavom. Što mislite, kako ćemo doći do vode?

•Gospođica Amphlett kaže da je pipa u toaletu na kraju hodnika, narednice. Osim toga, kotlić je napunjen vodom.

Oliphant je sjeo na jednu stolicu protežući se na njoj da ispita je li udobna. Drvo je zaškripalo. - Taj je hladan kao kamen - primijeti. - A i lukav. Nismo mnogo izvukli iz njega, gospodine.

•Ne bih rekao, narednice. Doznali smo o žrtvi više no što on sluti.

Marljiva, ali ne i obljubljenja, sklona upletanju u stvari koje je se ne tiču, vjerojatno zato što je potajno više čeznula za znanstvenim naslovom nego za upravnim poslovima. Agresivna, beskompromisna, ne podnosi kritiku. Zamjerila se mještanima i povremeno odmagala nuklearki. I, dakako, Mairova ljubavnica; tko bi ga znao čemu se tu nadala.

•Sve do prije tri-četiri mjeseca - nastavi Oliphant. -Prirodni kraj, i sretan on, sretna ona. Njegova verzija.

•A njezinu nećemo nikada ni čuti, zar ne? Nešto mi je tu ipak čudno. Kad se Mair susreo s gospodinom Dalglieshom, vraćao se odavde kući. Sestra ga je vjerojatno očekivala, ali je očito da joj nije telefonirao. Čini se da se toga nije ni sjetio.

•Od šoka, gospodine, nešto drugo mu se vrzmalo glavom. Upravo je otkrio da mu je bivša djevojka postala žrtvom opasnog psihopatskog

ubojice. Stoga je potisnuo sve bratske osjećaje i misli na topli kakao prije spavanja.

- Možda. Pitam se je li gospođica Mair telefonirala u elektranu da dozna zašto kasni. Raspitat ću se.
- Ako nije telefonirala - reče Oliphant - postoji samo jedan razlog. Znala je da će on doći kasnije. Mislila je da je u Kući timijana kod Hilary Robarts.
- Ako nije stoga telefonirala, nije mogla znati da je Robartsova mrtva. No, dobro, narednice, hajde da počnemo. Najprije ćemo morati porazgovarati s gospođicom Amphlett. Osobne tajnice obično znaju više o organizaciji od ikog drugoga, pa i od svoga šefa.

Međutim, Caroline Amphlett znala je vješto prešutjeti sve informacije koje bi ih eventualno mogle zanimati. Sjela je u naslonjač hladno i samosvjesno kao da traži posao koji joj je već u džepu, pa je odgovarala na Rickardsova pitanja pribrano i ravnodušno osim kad je pokušao zadrijeti u Hilarynu vezu s direktorom. Tada je sebi dopustila prezriv izraz, kao da se pita kako netko može biti tako neukusan i prostački znatiželjan i zabadati nos u stvari koje ga se ne tiču, te suzdržano odgovorila da joj doktor Mair nije nikada povjeravao ništa o svom privatnom životu. Priznala je, doduše, da zna kako je Hilary Robarts običavala navečer ići na kupanje sve do kasne jeseni, a katkada i dulje. No, kako je rekla, to su znali svi u Lark-sokenu. Gospođica Robarts bila je dobra i strastvena plivačica. Caroline nije posebno zanimao Zviždač, ali je ipak bila oprezna, pa nije navečer hodala sama, a o njegovoj metodi znala je samo iz novina - da davi svoje žrtve. Znala je i za večeru u Kući mučenice, u četvrtak, činilo joj se da joj je to spomenuo Miles Lessingham, ali nitko nije s njom razgovarao o tome što se sve dogodilo to večeri. Nije znala ni zašto bi netko o tome s njom razgovarao.

A u nedjelju je cijelu večer, već od šest sati, provela u bungalovu sa svojim momkom Jonathanom Reevesom. Bili su neprekidno zajedno sve do otprilike pola jedanaest kada je otišao. Njezin hladni pogled potaknuo je Oliphanta da je pita što je radila s momkom, ali je odolio iskušenju, pa ju je samo pitao što su jeli i pili. Kad su je pitali o odnosu s Hilary Robarts, odgovorila je da ju je neobično poštovala, ali da joj nije bila ni posebno simpatična ni antipatična. Na poslu su se dobro slagale, ali se nisu nikada sastale, koliko se sjećala, izvan nuklearke. Gospođica Robarts, koliko je njoj bilo poznato, nije imala neprijatelja, pa nije imala pojma tko bi je htio ubiti.

- Provjerit ćemo njezin alibi - reče Rickards kad su se za njom

zatvorila vrata - ali nema žurbe. Pustimo mladog Reevesa da se znoji jedan sat, a možda i dulje. Najprije želim ispitati osobe koje su neposredno radile s Robartsovom.

Ni sljedeći sat nisu mnogo doznali. Ljudi koji su neposredno radili za Hilary Robarts bili su prije zaprepašteni nego ražalošćeni, i njihovi su iskazi samo dopunili sliku o ženi koju su više cijenili nego voljeli. Nitko nije imao očitoga motiva, nitko nije znao točno reći kako je Zviždač ubijao, a osim toga, svi su imali alibi za nedjelju navečer. Rickards drugo i nije očekivao.

Kad je prošlo gotovo šezdeset minuta, poslao je po Reevesa. Ušao je u sobu blijed, ukočen i suzdržan, kao da će poginuti. Kako je žena privlačna poput Caroline Amphlett, iznenadio se Rickards, mogla izabrati takva neuglednog partnera? Reeves nije imao nesimpatično lice, pa ni neugledno, kad bi se zanemarila akna. Ni pojedine crte lica nisu bile ružne, ali u cjelini bilo je nekako beznačajno, prosto, lice prema kojem se nipošto ne bi mogao nacrtati foto-robot. Bilo bi ga lakše opisati, zaključio je Rickards, po gotovo neprekidnom žmirkanju iza debelih naočala s okvirom od kornjačevine, nervoznom sisanju usana, naglom pružanju vrata poput televizijskoga komičara. Prema popisu što mu ga je dao Alex Mair, u nuklearki je radilo više muškaraca nego žena. Je li to bio najbolji muškarac kojega je Amphlettova mogla naći? No spolna privlačnost bila je ionako daleko od razuma. Bilo je dovoljno pogledati njega i Susie. Kad bi ih vidjeli zajedno, njezini su prijatelji vjerojatno mislili isto.

Detaljno ispitivanje prepustio je Oliphantu, ali to je bilo pogrešno. Oliphant je bio najodvratniji kad bi razgovarao s uplašenim osumnjičenikom, pa je polako, ne bez užitka, izvukao iz njega iskaz koji je potvrdio priču Caroline Amphlett.

Poslije, kad su Reevesa napokon pustili, Oliphant reče: - Bio je nervozan kao pas i izvan sebe od straha, gospodine. Zato i nisam žurio s njim. Mislim da laže.

Tipično za Oliphanta, pomisli Rickards, nada se najgorem. - Ne mora biti, narednice - reče odrješito - samo je uplašen i zbunjen. Baš ima peh kad mu prva noć strasti završi s ne baš obzirnim preslušavanjem. No čini se da ima čvrst alibi, i ni jedno od njih nije imalo očitog motiva. Osim toga, nema dokaza da su znali pojedinosti o Zviž-dačevim sitnim nastranostima. Prijedimo na nekoga tko je o tome nešto znao. Na Milesa Lessinghama.

Rickards je posljednji put vidio Lessinghama na mjestu ubojstva Christine Baldwin. Kad je Lessingham sutradan došao na policiju da potpiše svoj iskaz, Rickardsa nije bilo. Znao je da se Lessingham na

mjestu zločina ponašao sarkastično i upadljivo ravnodušno zbog šoka i gnušanja, ali je osjetio da Lessingham prema policiji osjeća i odbojnost koja je graničila s antipatijom. Nije to bilo nimalo neuobičajeno u današnje vrijeme, pa ni u građanskoj klasi; nesumnjivo je imao razloga za to. No nije mu bilo s njim lako - ni onda, ni sada.

- Jeste li znali za vezu doktora Maira i gospođice Robarts? - upitao ga je nakon uobičajenih uvodnih rečenica.
- On je direktor, a ona vrši dužnost šefice Administrativnog odjela.
- Mislilo sam na seksualnu vezu.
- Nitko me nije o tome obavijestio. A kako nisam posve neosjetljiv na smrtnike oko sebe, rekao bih da su vjerojatno bili ljubavnici.
- I znali ste da je među njima gotovo?
- Pretpostavljam sam. Nisu mi se povjerali kad su počeli, ni kad su prekinuli. Bit će bolje da pitate doktora Maira, ako vas zanimaju pojedinosti iz njegova privatnog života. Imam dosta muke i u svom životu.
- Jeste li čuli da je bilo nekakvih problema u njihovoj vezi: svade, objede zbog favoriziranja druge osobe, možda ljubomore?
- Nemam pojma, uvjeravam vas. Imam drugih interesa.
- A što mislite, kako je sve to djelovalo na gospođicu Robarts? Jeste li zapazili je li ta veza završila bez gorčine? Je li ona, na primjer, bila nesretna?
- Ako je i bila, nije mi plakala na ramenu. Međutim, mislim da ne bi izabrala moje rame.
- I nemate pojma tko ju je ubio?
- Ni najmanjeg.

Zašutjeli su, a zatim Rickards upita: - Je li vam se svidala?

- Nije.

Rickards se na trenutak zbunio. Cesto bi tijekom sličnih istraga postavio to pitanje i obično bi ono potaknulo nekakve reakcije. Malo bi osumnjičenika priznalo da mu žrtva nije bila simpatična a da se ne upletu u objašnjavanje i opravdavanje. Poslije nekoliko trenutaka šutnje, kad je bilo očito da Lessingham ne kani proširiti svoju izjavu, Rickards ga upita: - Zašto nije, gospodine Lessingham?

- Nema mnogo ljudi koji su mi simpatični za razliku od onih koje podnosim, a ona slučajno nije bila među njima. Nemam posebnog razloga. Treba li ga imati? Sto se mene tiče, vi i vaš narednik ne morate jedan drugome biti simpatični. To ne znači da jedan od vas planira ubojstvo. Kad već govorim o ubojstvu, a zato sam valjda ovdje, imam alibi za nadjelju

navečer. Mogu vam odmah sve objasniti. Imam desetmetarsku jedrilicu na privezu u Blakeneyu. Odjedrio sam s jutarnjom plimom i ostao na moru sve do gotovo deset navečer. Imam svjedoka koji može potvrditi da sam isplovio. To je Ed Wilkinson čiji je ribarski brodić privezan do moje jedrilice, ali nemam svjedoka za povratak. Ujutro je bilo dovoljno vjetrova za jedrenje. Poslije sam se usidrio, ulovio nekoliko bakalara i pišmolja te ih skuhao za ručak. Imao sam hrane, vina, knjiga i radio. Ništa mi više nije trebalo. Možda to nije najuvjerljiviji alibi, ali je barem jednostavan i istinit.

- Jeste li imali čamac za spašavanje? - upita Oli-phant.
- Da, gumeni čamac, na krovu kabine. Osim toga, bojim se da ću vas uzbuditi priznanjem, ponio sam i sklopivi bicikl. Međutim, nisam se iskrcio ni na Larksokenskom rtu ni drugdje da bih ubio Hilary Robarts.
- Jeste li u bilo koje vrijeme na svom izletu vidjeli gospođicu Robarts? - upita Rickards. - Jeste li bili blizu plaže na kojoj je ubijena?
- Nisam išao tako daleko na jug. I nisam vidio nikoga, ni živog ni mrtvog.
- Običavate li vikendom ići sami na jedrenje? - upita ga Oliphant.
- Ništa ja ne običavam. Nekada sam jedrio s prijateljem, sada jedrim sam.

Rickards ga je zatim upitao za Blaneyev portret gospođice Robarts. Priznao je da ga je vidio. George Jago, vlasnik *puba* »Junak«, izlagao ga je tjedan dana u svom lokalnu, očito na Blaneyevu molbu. Nije imao pojma gdje ga je Blaney inače držao, a nije ga ni ukrao ni uništio. Ako je to itko učinio, uništila ga je sama Robarstova.

- I bacila kroz vlastiti prozor? - doda Oliphant.
- Mislite li da bi bilo vjerojatnije da ga je prorezala i bacila kroz Blaneyev prozor? Slažem se. No, tko god ga je prorezao, Blaney nije.
- Zašto ste tako uvjereni u to? - upita Oliphant.
- Zato što kreativac, bio on slikar ili znanstvenik, ne uništava svoje najbolje djelo.
- Sjetite se večere kod gospođice Mair - reče Oliphant. - Gostima ste opisali Zviždačeve metode, uključujući pojedinosti koje ste, kako smo vas izričito zamolili, trebali zadržati za sebe.
- Ne možete zakasnuti dva sata na večeru - odgovori Lessingham hladno - bez objašnjenja, a moje je bilo vrlo neuobičajeno. Pomislio sam kako imaju pravo da barem posredno prožive to uzbuđenje. Osim toga, da sam se mogao obuzdati bio bih sve to prešutio. Vi se, dakako, bavite ubojstvima i iznakaženim tijelima. Nama koji se

bavimo manje uzbudljivim poslom ubojstvo je mučno. Znao sam da mogu tim ljudima vjerovati, da neće razgovarati s novinarima, a nisu s njima ni razgovarali, koliko mi je poznato. Zašto, zapravo, pitate mene što se dogodilo u četvrtak navečer? I Adam Dalgliesh je bio na toj večeri, pa imate iskusnijega i, po vašem mišljenju, pouzdanijega svjedoka. Neću reći policijskoga špijuna, to ne bi bilo pošteno.

- Osim toga - oglasi se Rickards prvi put nakon nekoliko minuta - bilo bi to netočno i uvredljivo.
- Točno - mirno mu se obrati Lessingham. - Zato se nisam tako ni izrazio. A sada, ako nemate više pitanja, imam posla u nuklearki.

30

Informativni razgovori u nuklearnoj elektrani završili su poslije podne, pa su se Rickards i Oliphant tek tada mogli uputiti u Kuću mučenice. Prepustili su Priceu da pokupi formulare i dogovorili se s njim da će doći po njega poslije razgovora s Alice Mair. Rickards je smatrao da će razgovor biti uspješniji ako povede sa sobom još jednog suradnika. Alice Mair dočekala ih je mirno na vratima ne pokazujući ni znaka straha ili znatiželje. Površno je pogledala njihove iskaznice i pozvala ih u kuću. Kao da su serviseri, razmišljao je Rickards, koji su sa zakašnjenjem došli popraviti televizor. Povala ih je u kuhinju. Najprije se začudio njezinoj odluci, ali kad se ogledao, zaključio je da je i ne bi mogao nazvati kuhinjom. Više je nalikovala kombinaciji radne sobe, dnevnog boravka i kuhinje. Iznenadila ga je njezina veličina, pa se zatekao kako sam sebi postavlja nevažno pitanje je li možda srušila jedan zid kako bi dobila toliki radni prostor. Također se pitao što bi Susie mislila o tome i zaključio da bi je sve to zbunilo. Susie je htjela da svaka prostorija u njezinoj kući ima točno određenu namjenu - kuhinja za pripremljanje hrane, blagovaonica za jelo, dnevni boravak za gledanje televizije, spavaća soba za spavanje i za ljubav jedanput na tjedan.

On i Oliphant sjeli su u pletene naslonjače, obložene jastučićima - svaki s jedne strane kamina. Njegov je naslonjač bio vrlo udoban, pogotovu kad je pružio duge noge. Gospođica Mair sjela je pred pisaći stol i okrenula stolicu prema njima.

- Moj brat obavijestio me, naravno, o ubojstvu čim je sinoć došao kući. Na žalost, ne bih vam ništa znala reći o smrti gospođice Robarts. Cijelu sam večer bila kod kuće, pa ništa nisam ni čula ni vidjela. No, mogu vam nešto reći o portretu. Jeste li vi i narednik Oliphant za

kavu?

Rickards bi je rado popio, jer je iznenada ožednio, ali je odbio kavu i u svoje i u Oliphantovo ime. Poziv mu se činio nekako površan, a nije mu promakao ni njezin letimičan pogled na pisaći stol s uredno složenim tiskarskim otiscima i rukopisom. Kao da su je prekinuli pri korekturi. No, ako ima ona posla, imam ga i ja, pomislio je.

Odjednom ga je, iako ni sam nije znao zašto, razljutila njezina pribranost. Nije očekivao da će je zateći histeričnu ili pod sedativima. Žrtva joj nije bila nikakav rod. Međutim, bila je bliska suradnica Alexa Maira, gost u Kući mučenice i, prema Dalglieshovim riječima, večerala je u toj kući prije samo četiri dana. Smetala ga je i pomisao da je Alice Mair mogla mirno sjediti i čitati korekturane otiske - što je svakako zahtijevalo koncentraciju i pozornost. Trebalo je mnogo mirnoće za ubojstvo Robartsove. Nije mu, dakako, bila ozbiljno sumnjiva; nije ni mislio da bi žena mogla učiniti takav zločin. Međutim, sumnja mu se poput trna zarila u misli i nije ga napuštala. Neobična žena, pomislio je. Možda će ovaj razgovor bio produktivniji no što se nadao.

- Vodite li kućanstvo svom bratu, gospođice Mair? -upita.
- Ne, vodim ga sebi. Moj brat stanuje ovdje kad je u Norfolku, uglavnom cijeli tjedan. Ne bi mogao upravljati nuklearnom elektranom Larksoken iz svoga stana u Londonu. Ako sam kod kuće i kuham, obično jede sa mnom. Glupo je tražiti od njega da sebi pripravi omlet samo zato da bi opravdao načelo podjele kućanskih dužnosti. No ne razumijem kakve veze ima moje kućanstvo s ubojstvom Hilary Robarts. Da prijedemo možda na sinoćnje događaje?

Odjednom ih je netko prekinuo. Čulo se kucanje na vratima, i Alice Mair se digla i pošla hodnikom ne ispričavši im se. Do njih je dopro viši, ženski glas, a zatim je jedna žena ušla za njom u kuhinju. Gospođica Mair upoznala ih je s gospođom Dennison iz staroga župnog dvora, zgodnom, nježnom ženom, odjevenom u običnu suknju od tvida i vuneni set. Bila je vidljivo potištena. Rickardsu se svidio i njezin izgled i nemir. Tako bi, pomislio je, trebala izgledati i ponašati se žena kad čuje za okrutno ubojstvo. Digli su se kad su žene ušle. Gospođa Dennison sjela je u Oliphantov naslonjač, a on je donio jednu stolicu što je stajala za kuhinjskim stolom.

- Oprostite što smetam - žena se naglo obrati Rickardsu - ali morala sam izići iz kuće. To su strašne vijesti, inspektore. Jeste li posve uvjereni u to da ubojica nije Zviždač?

- Ovaj put nije, gospođo - odgovori Rickards.
- Vrijeme ne odgovara - reče Alice Mair. - To sam ti rekla kad sam ti jutros rano telefonirala, Meg. Inače policija sada ne bi bila ovdje. To nije mogao biti Zviždač.
 - Znam, to si mi rekla. Međutim, nadala sam se da je to pogreška, da je ubio nju pa sebe, da je Hilary Robarts njegova posljednja žrtva.
 - U određenom smislu i jest, gospođo Dennison - reče Rickards.
 - Mislim da je ubojica u tančine kopirao Zviždačeve zločine - mirno primijeti Alice Mair. - Koliko samo ima psihopata na svijetu, a ta vrsta ludila može biti zarazna.
 - Naravno, ali kakve li strahote! Kad je već počeo, hoće li nastaviti oponašati Zviždača, hoće li sijati smrt, hoće li se itko osjećati sigurnim?
 - Ne bih se time opterećivao, gospođo Dennison - reče Rickards.
 - Kako se ne bih?! - obrati mu se ona uzbuđeno. -Svi bismo se trebali zabrinuti! Vrlo smo dugo živjeli pod dojmom Zviždačevih ubojstava. Grozno je i pomisliti da sve počinje iznova!
 - Vidim da ti treba kave, Meg - reče Alice Mair di-gnuvši se. - Glavni inspektor Rickards i narednik Oliphant odbili su je, ali mislim da nam je sada svima potrebna.
- Rickards iskoristi priliku: - Ako je već kanite skuhati, gospođice Mair, rado bih je i ja popio. A vjerojatno i vi, narednice.
- I sada će se, pomislio je, još više sve otegnuti dok bude mljela kavu, a nitko ne može razgovarati uz buku. Zašto ne prelije zrnca kave vrelom vodom kao cijeli svijet?
- No kava što ju je donijela bila je izvrsna i začudo gaje smirila.
- Gospođa Dennison uzela je šalicu u ruke i stala je njihati kao da uspavljuje dijete. Zatim ju je spustila na okvir kamina i obratila se Rickardsu.
- Slušajte, možda biste radije da ja odem. Samo ću popiti kavu i odmah se vraćam u župni dvor. Bit ću cijeli dan kod kuće, ako želite razgovarati sa mnom.
 - Možeš ostati i ovdje te čuti što se sinoć dogodilo -reče Alice Mair. - Ima zanimljivih pojedinosti. - Potom se obrati Rickardsu: - Kako rekoh, bila sam kod kuće cijelu večer, od pola šest. Moj brat pošao je u elektranu ubrzo poslije pola osam, a ja sam se prihvatila korekturnih otisaka. Uključila sam telefonsku sekretaricu da me nitko ne ometa u radu.
 - I niste uopće izlazili iz kuće cijelu večer? - upita Rickards.
 - Izišla sam tek poslije pola deset kad sam pošla k Blaneyevima. No

možda bi bilo bolje da vam sve ispričam nekim redom, inspektore. Desetak minuta poslije osam isključila sam sekretaricu da ne propustim eventualnu važnu poruku za brata. Tada sam i čula poruku Georgea Ja-ga da je Zviždač mrtav.

- Niste to nikomu javili?
- Znala sam da nije potrebno. Jago ima vlastitu informacijsku službu. Najvjerojatnije se pobrinuo da svi doznaju vijest. Vratila sam se u kuhinju i radila na korekturi sve do pola deset. Otprilike. Zatim sam odlučila otići k Ryanu Blaneyu po portret Hilary Robarts. Obećala sam mu da ću doći po tu sliku i ostaviti je u galeriji u Norwichu na putu za London. Htjela sam sutradan rano ujutro poći na put. Opsjednuta sam točnošću, pa nisam htjela ni najmanje skrenuti s puta. Telefonirala sam u Scudde-rovu kuću kako bih ga obavijestila da dolazim po portret, ali je broj bio zauzet. Pokušala sam nekoliko puta, a tada sjela u auto i odvezla se onamo. Napisala sam mu poruku i gurnula je ispod vrata obavještavajući ga da sam uzela sliku prema dogovoru.
- Nije li to malo neuobičajeno, gospođice Mair? Zašto niste pokucali na njegova vrata i sliku uzeli od njega osobno?
- Zato što se potrudio da mi objasni, kad sam prvi put vidjela portret, gdje ga točno drži i gdje se nalazi prekidač za svjetlo, lijevo od vrata. Smatrala sam da mi je time jasno dao do znanja da neće niti želi da ga ometam posjetom. Tada je sa mnom bio gospodin Dalglish.
- Nije li vam to čudno? Zacijelo je smatrao taj portret dobrim, jer ga inače ne bi htio izložiti. Čudim se da ga nije htio osobno predati.
- Zaista? Ja se nisam začudila. On je vrlo zatvoren čovjek, još je zatvoreniji od ženine smrti. Ne voli posjetitelje, pogotovo ne žene koje bi mogle kritičkim okom gledati na urednost u kući i stanje djece. Mogu to razumjeti. Ni meni se ne bi sviđali takvi posjeti.
- Znači, otišli ste ravno u njegov atelijer? Gdje je to?
- Tridesetak metara lijevo od kuće. Mala daščara. Bivša praonica ili sušionica, čini mi se. Na puteljku koji vodi do vrata upalila sam bateriju premda i nisam trebala. Mjesečina je bila vrlo jaka. Vrata su bila otključana. Ako mi kažete da je i to čudno, ne znate kako ljudi žive na poluotoku. Mi smo ovdje daleko od svijeta i nemamo običaj zaključavati vrata. Mislim da mu nikad nije bilo ni nakraj pameti da zaključava tu daščaru. Uključila sam svjetlo lijevo od vrata i zapazila da slika nije tamo gdje sam je očekivala.
- Možete li mi točno opisati što se dogodilo? Pojednosti, molim vas, ako ih se sjećate.

- To se dogodilo sinoć, glavni inspektore. Bilo bi teško zaboraviti pojedinosti. Ostavila sam svjetlo u daščari i pokucala na ulazna vrata. Svjetla su gorjela samo u prizemlju, ali zavjese su bile navučene. Morala sam čekati više od minute da otvori vrata. Samo ih je odškrinuo, ali nije me pozvao da uđem. Rekla sam mu: - Dobra večer, Ryan. - Kimnuo je, ali nije odzdravio. Jako je zaudarao viskijem. Zatim sam rekla: - Došla sam po portret, ali nije u daščari. Možda ga nisam mogla naći. - Odgovorio mi je pletući jezikom: - Lijevo je od vrata, u kartonu i smeđem papiru. Paket omotan smeđim papirom, oblijepljen selotejpom. - Ja sam rekla: - Sada ga nema. - Nije odgovorio, ali je izišao iz kuće ostavivši vrata otvorena. Zajedno smo pošli u daščaru.
- Je li mogao hodati?
- Nije bio siguran, ali se držao na nogama. Kad sam rekla da zaudara pićem i da plete jezikom, nisam mislila da je bio potpuno neuračunljiv. No stekla sam dojam da je cijelu večer pio. Stao je na pragu daščare, ja do njega. Šutio je više od pola minute. - Tako je, nema ga - bilo je sve što je rekao.
- Kakvim je glasom to rekao? - Kad nije odgovorila, strpljivo ju je upitao: - Je li bio zaprepašten? Ljut? Iznenađen? Ili previše pijan da reagira?
- Čula sam pitanje, glavni inspektore. Ne bi li bilo bolje da to pitate njega? Ja vam mogu samo opisati kako je izgledao, što je rekao i što je učinio.
- Što je učinio?
- Okrenuo se i stao šakama udarati po nadvratniku. Zatim je naslonio glavu na drvo. Tada mi se to činilo prilično teatralno, ali mislim da je bilo iskreno.
- I onda?
- Rekla sam mu: »Ne bi li bilo bolje da telefoniramo policiji? Možemo i odavde ako telefon radi.« Pokušavala sam vam telefonirati, ali je linija bila stalno zauzeta. -Nije mi odgovorio. Pošla sam za njim prema kući. Nije me pozvao da uđem, ali sam zastala na vratima. Prišao je niži pod stubištem i rekao: »Slušalica nije na mjestu. Zato niste dobili vezu.« Ponovila sam: »Moramo pozvati policiju. Što prije prijavimo krađu, to bolje.« Okrenuo se prema meni i samo rekao: »Sutra. Sutra.« Zatim je sjeo u naslonjač. Bila sam uporna i rekla: »Da im ja telefoniram, Ryan, ili ćete vi? Vrlo je važno da to učinimo.« Rekao je: »Ja ću. Sutra. Laku noć.« Bio mi je to jasan znak da želi biti sam, pa sam otišla.
- I tijekom toga posjeta niste vidjeli nikoga drugoga osim gospodina

Blaneya. Djeca, na primjer, nisu bila budna?

- Pretpostavljala sam da djeca spavaju. Nisam nikoga od njih ni vidjela ni čula.
- I niste razgovarali o Zviždačevoj smrti?
- Pretpostavljala sam da je George Jago telefonirao Blaneyu, vjerojatno prije negoli meni. A o čemu smo trebali razgovarati? Ni Ryanu ni meni nije se razgovaralo pred kućnim vratima.

Neobične li suzdržanosti, pomisli Rickards, i s njezine i s njegove strane. Je li ona jedva čekala da ode, a on da je vidi kako odlazi? Ili je možda jednoga od njih nekakav događaj potresao više od nestanka portreta i Zviždača privremeno istisnuo iz glave?

Rickards je morao postaviti još jedno bitno pitanje. Implikacije su bile jasne, a ona je bila i previše inteligentna da ih ne zapazi.

- Gospođice Mair, mislite li da je gospodin Blaney, s obzirom na stanje u kakvom je bio, mogao sinoć voziti?
- Nemoguće. Osim toga, nije ni imao auto. Ima malen kombi, ali nije prošao na tehničkom pregledu.

- Je li mogao voziti bicikl?

- Mogao je pokušati, ali bi se za nekoliko minuta našao u jarku.

Rickardsove misli već su bile zaokupljene računanjem. Znao je da do srijede neće dobiti obdukcijски nalaz, ali ako je Hilary Robarts otišla na kupanje, kako je običavala, odmah poslije najave vijesti u glavnom dnevniku, koji je u nedjelju emitiran u devet i deset, tada je zacijelo umrla oko pola deset. U devet i četrdeset pet ili malo kasnije, prema riječima Alice Mair, Ryan Blaney bio je u svojoj kući i pio. Uza svu maštu, bilo bi teško zamisliti da bi Blaney mogao učiniti takvo zaista domišljato ubojstvo koje je zahtijevalo vještu i čvrstu ruku, hrabrost i sposobnost planiranja, a zatim se do devet i četrdeset pet vratiti kući. Ako je Alice Mair govorila istinu, dala je Blaneyu alibi. Međutim, on ga njoj nipošto nije mogao dati. Rickards je gotovo zaboravio Meg Dennison, ali ju je sada pogledao. Sjedila je poput utučena djeteta, s rukama na krilu, a njezina netaknuta kava još je stajala na okviru kamina.

- Gospođo Dennison, jeste li sinoć znali da je Zviždač mrtav?
- O, da. I meni je telefonirao gospodin Jago, otprilike četvrt do deset.
- Vjerojatno je pokušao i ranije doprijeti do tebe - reče Alice Mair - ali ti si išla s Copleyevima na kolodvor u Norwichu, nije li tako?
- Trebala sam ići - odgovori Meg Dennison izravno Rickardsu - ali mi se pokvario auto. Morala sam brzo pozvati Sparksa da dođe svojim taksijem. Na sreću, imao je upravo toliko vremena, jer je morao odmah zatim otići u Ipswich, pa me ne bi mogao dovesti natrag.

Stoga je umjesto mene otpratio Copleyeve na vlak.

• Jeste li navečer u bilo koje doba izlazili iz starog župnog dvora?

Gospođa Dennison digne glavu i njihovi se pogledi sretnu. - Ne - reče - nisam. Pošto sam ih otpratila do taksija, nisam više izlazila iz kuće. - Zastala je. - Oprostite - nastavi. - Izišla sam načas u vrt. Točnije rečeno, nisam napustila posjed. A sada... ispričavam se, rado bih pošla kući.

Ustala je, pa se ponovno obratila Rickardsu: - Ako me želite saslušati, glavni inspektore, naći ćete me u starom župnom dvoru. Otišla je, gotovo se spotaknuvši, prije negoli su se njih dvojica stigli dići. Gospođica Mair nije se ni pomaknula da je isprati, i nekoliko sekunda kasnije čuli su kako se zatvaraju ulazna vrata.

Trenutnu šutnju prekinuo je Oliphant. - Čudno - reče pokazujući glavom prema kaminu. - Nije ni taknula kavu.

No Rickards je još imao jedno, posljednje pitanje za Alice Mair. - Zacijelo se već približavala ponoć kad je doktor Mair došao kući.

Jeste li se telefonom raspitali u nuklearki je li pošao kući ili zašto se zadržao?

- Nisam se toga ni sjetila, glavni inspektore - odgovorila je mirno. - Budući da mi Alex nije ni sin ni muž, ne moram provjeravati kamo odlazi. Nisam njegov čuvar.

Oliphant je mrko, sumnjičavo zurio u nju. - Ali on živi s vama, nije li tako? - reče. - Valjda razgovarate. Zacijelo ste znali za njegovu vezu s Hilary Robarts, na primjer. Jeste li je odobravali?

Boja njezina lica nije se promijenila, ali glas joj je bio čeličan. - Odobravanje ili neodobravanje bilo bi drsko i bezobrazno kao i vaše pitanje. Ako želite razgovarati o privatnom životu moga brata, predlažem vam da s njim popričate.

- Gospođice Mair - obrati joj se Rickards mirnim glasom. - Jedna je žena okrutno ubijena, njezino tijelo unakaženo. Bila je to žena koju ste vi poznavali. Imajući na umu to nasilje, nadam se da nećete biti preosjetljivi na pitanja koja vam se mogu činiti drskim i bezobraznim.

Gnjev mu je razvezao jezik. Pogledi im se sukobiše. Znao je da mu iz očiju frca bijes i zbog Oliphantove netaktičnosti i zbog njezina odgovora. No, sive oči koje su se susrele s njegovima nije bilo lako pročitati. Učinilo mu se da u njima nazire iznenađenje, pa oprez, nevoljko poštovanje, gotovo opasno zanimanje.

Kada ih je petnaest minuta kasnije dopratila do vrata, malo se iznenadio kad mu je pružila ruku. Kad ju je prihvatio, rekla je: -

Molim vas, oprostite mi, glavni inspektore, ako sam bila neuljudna. Vaš je posao neugodan ali i potreban, pa imate pravo na suradnju. I budite uvjereni, ja ću vam pomoći.

31

I bez kričava natpisa nitko u Norfolku ne bi mogao posumnjati u identitet junaka po kojem se zvao *pub* u Lydsettu, a i stranac bi prepoznao admiralski šešir sa zvijezdom, prsa puna odlikovanja, crni ovoj na oku, prazni, podignuti rukav. Vidio sam lošijih portreta lorda Nelsona, pomisli Rickards, ali ne mnogo.

George Jago očito je zaključio da razgovor treba obaviti u salonu u kojem je sada vladalo posljepodneвно zatišje. On i njegova žena povelili su Rickardsa i Oliphanta prema barskom stoliću s drvenom pločom i nogama od ornamentiranoga lijevanog željeza. Stolić je stajao ispred golema kamina u kojem nije gorjela vatra. Sjeli su, razmišljao je Rickards, poput četiri potpuno različite osobe okupljene na spiritističkoj seansi u polumračnoj prostoriji. Jagova žena bila je ukočena i koščata, prodornih očiju, oštih crta lica, a gledala je Oliphanta tako kao da želi reći: takvi tipovi već su mi poznati i neću trpjeti njihove gluposti. Bila je upadljivo našminkana. Dva kričava crvena kruga krasila su joj obraze, ružem iste boje premazala je velika usta, dok su joj prsti, s noktima nalik na krvave čaporke, bili načičkani prstenjem. Kosa joj je blistala u neprirodnoj, crnoj boji, sprijeda skupljena u tri čvrste role, podignute i pričvršćena češljicama straga i postrance. Na sebi je imala nabranu suknju i bluzu od nekakve sjajne tkanine s crvenim, bijelim i plavim prugama, zakopčanu visoko na ovratniku. Oko vrata visjeli su joj zlatni lančići, pa je izgledala poput epizodistice na audiciji za ulogu pipničarke u jeftinoj komediji. Bilo bi teško naći prikladnije odjevenu ženu za seosku gostionicu. Ona i njezin muž sjedili su jedno do drugoga poput vrlo radoznale, ali dobro odgojene i složne djece, i očito su se u tom salonu osjećali kao kod kuće. Oliphant se bio pobrinuo da otkrije nešto iz njihove prošlosti, pa je te informacije prenio Rickardsu na putu do *puba*. George Jago već je imao *pub* u Catfordu, ali se par prije četiri godine preselio u Lydsett, između ostaloga i zato što je Charlie Sparks, njegov šurjak, bio vlasnik automehaničarske radionice s iznajmljivanjem automobila na kraju sela i tražio honorarnog pomoćnika. George Jago povremeno bi odlazio k njemu prepuštajući točionicu brizi svoje žene. Bili su zadovoljni životom u tom selu i živo sudjelovali u društvenim aktivnostima. Gradska vrema kao da im nije nedostajala. Istočna Anglija, razmišljao je Rickards, prihvatila je i privukla i neobičnije parove. Pa i mene.

George Jago izgledao je doista kao seoski gostioničar: čvrst, nasmijan, vedrih i žmirkavih očiju, pun suzdržane energije. Ona se odražavala i na uređenju *puba*. Salon niska stropa s hrastovim gredama bio je nalik na pretrpan i loše postavljen muzej posvećen uspomeni na Nelsona. Jago je zacijelo pročešljao Istočnu Angliju u potrazi za predmetima koji bi imali i najmanje veze s velikim admiralom. Iznad kamina bila je golema litografija s romantičnim prizorom Nelsonove smrti u Hardyjevju naručju na krmi broda *Victory*. Na ostalim zidovima visjele su slike i grafike, uljučujući prikaze glavnih pomorskih bitaka - Nil, Kopenhagen, Trafalgar, te nekoliko slika lady Hamilton, jedna od njih grozna reprodukcija Romneyeva slavnoga portreta. S jedne i druge strane vrata bile su poredane spomen--ploče, a između greda, pocrnjelih od čađe, bile su pričvršćene girlande sa spomen-vrčevima; s obzirom na svježinu boja malo ih je bilo originalnih. Duž gornjeg dijela jednog zida bio je razapet konop sa zastavicama koje su vjerojatno trebale predstavljati slavni signal Nelsonove flote. Strop je krasila ribarska mreža radi naglašavanja pomorskog ugođaja. Dok je gledao u zasmoljenu mrežu, Ric-kards se sjetio daje već bio u *tompubu*. On i Susie navratili su ovamo na piće dok su jednog zimskog vikenda istraživali obalu, u prvoj godini braka. Nisu se dugo zadržali. Susie se požalila da ima previše ljudi i dima. Sjetio se klupe na kojoj su sjedili, lijevo od vrata, uza zid. On je pio pivo, a ona šeri. Dok je vatra gorjela i plamen lizao pucketave klade u kaminu, a sve se orilo veselim glasovima, *pub* mu se tada činio zanimljiv, nostalgičan i ugodan. No sada, u polumraku jesenskog poslijepodneva, ta gomila predmeta, od kojih je malo bilo originalnih i vrijednih, kao da je obezvrijedila i dugu povijest te kuće i admiralove podvige. Odjednom je osjetio kako ga guši klaustrofobija, pa je jedva uspio suspregnuti poriv da širom otvori vrata i pusti unutra svjež zrak i dvadeseto stoljeće.

Kako je Oliphant kasnije rekao, preslušavanje Georgea Jaga bio je pravi užitak. Nije ih pozdravio kao potrebne, ali nemile servisere sumnjive sposobnosti koji mu oduzimaju dragocjeno vrijeme. Nije se koristio riječima kao tajnim signalima koji skrivaju misli, umjesto da ih izraze, niti ih je pokušao zastrašiti nadmoćnom inteligencijom. Nije smatrao razgovor s policajcima bitkom umova u kojoj je on obavezno u prednosti, a nije ni reagirao na posve obična pitanja s mješavinom straha i izdržljivosti kao da je pred tajnom policijom nekakvog totalitarnog režima. Sve u svemu, smatrao je Oliphant, bila je to ugodna promjena.

Jago je veselo priznao da je odmah poslije pola osam u nedjelju telefonirao Blaneyevima i gospođi Mair te ih obavijestio da je Zviždač mrtav. Odakle

je znao? Zato što je jedan od policajaca, koji je radio na tom slučaju, telefonirao kući i rekao svojoj ženi da njihova kći može slobodno poći sama na zabavu te večeri, a njegova je žena telefonirala svom bratu Harryu Upjohnu iz »Krone i sidra« pokraj Cromerà. A Harry, njegov prijatelj, nazvao je njega. Točno se sjećao što je rekao Theresi Blaney.

- Reci tati da su našli Zviždačevo tijelo. Mrtav je. Samoubojstvo. Ubio se u Easthavenu. Više se ne treba zabrinjavati.

Telefonirao je Blaneyevima znajući da Ryan voli navečer otići na piće, ali se ne usuđuje ostaviti djecu samu dok je Zviždač na slobodi. Blaney nije te večeri došao, ali to nije ništa značilo. Istu poruku ostavio je i gospođici Mair na automatskoj sekretarici. Nije telefonirao gospođi Dennison, jer je mislio da je s Copleyevima otišla u Norwich.

- Ali ste joj poslije ipak telefonirali?

- Kad sam ga ja podsjetila - objasni gospođa Jago. -Bila sam na večernjoj u pola sedam, a poslije pošla kući sa Sadie Sparks da priprelim stvari za prodaju u dobrotvorne svrhe. Sadie je našla poruku od Charlieja da su ga pozvali da obavi dva hitna posla, da odveze Copleyeve u Norwich i ode po jedan par u Ipswich. Kad sam se vratila, rekla sam Georgeu da gospođa Dennison nije odvezla Copleyeve na kolodvor i da joj odmah telefonira i javi za Zviždačevu smrt. Mislila sam da će bolje spavati ako zna da je mrtav i da se ne mora bojati pitajući se vrebaju li negdje iz grmlja oko župnog dvora. Stoga ju je George nazvao.

- Mislim da je već bilo blizu devet i petnaest - reče Jago. - Bio bih joj ionako kasnije telefonirao jer sam mislio da će se vratiti tek u pola deset.
- I gospođa Dennison se javila na telefon? - upita Rickards.
- Ne, nije, ali pokušao sam pola sata kasnije i tada je dobio.
- Znači, niste nikome rekli da je tijelo nađeno u hotelu Balmoral?
- Pa, nisam ni znao. Harry Upjohn rekao mi je samo da je Zviždač nađen. Policija je to tajila, naravno... mislim mjesto gdje je nađen. Ne bi valjda dopustili da im se onuda mota mnoštvo morbidnih znatiželjnika. A to ne bi htio ni direktor hotela, ako baš hoćete.
- A jutros rano ponovno ste razglasili telefonom da je ubijena gospođica Robarts. Kako ste to doznali?
- Vidio sam policijska kola kako prolaze. Sjeo sam na bicikl i odvezao se do kolnog ulaza. Vaši momci ostavili su vrata otvorena, ja sam ih ponovo zatvorio i čekao. Kad su se vratili, otvorio sam im vrata i pitao što se dogodilo.
- Čini mi se da ste izuzetno nadareni da izvlačenje informacija iz policajaca - primijeti Rickards.
- Pa, neke poznajem, nije li tako? Barem ove lokalne. Dolaze na piće u moj

pub. Vozač prvih kola nije htio ništa reći. Ni vozač mrtvačkih kola. No, kad su prošla treća kola i stala dok sam ja otvarao i zatvarao vrata, pitao sam ih tko je mrtav i rekli su mi. Hoću reći, mogu prepoznati mrtvačka kola kad ih vidim.

- Tko vam je to rekao? - ratoborno upita Oliphant. George Jago svrne na njega svoj vedri i naivni pogled komedijaša.
- Što ja znam! Jedan policajac kao i drugi. Netko mi je rekao.
- Znači, rano jutros ste to razglasili telefonom. Zašto tek jutros? Zbog čega ste čekali?
- Jer je već bila prošla ponoć. Ljudi vole čuti novosti, ali više vole spavati. No odmah jutros telefonirao sam Ryanu Blaneyu.
- Zašto njemu?
- Zašto ne? Kad čujete novosti, čovjeku je u krvi da ih prenese nekome koga zanimaju.
- A njega je to svakako zanimalo - reče Oliphant. - Zacijelo je odahnuo.
- Možda jest, a možda i nije. Nisam s njim razgovarao. Rekao sam Theresi.
- Znači, niste razgovarali s gospodinom Blaneyem ni kad ste mu telefonirali u nedjelju ni jutros. Malo čudno, nije li tako?
- Ovisi kako na to gledate. Kad sam prvi put telefonirao, bio je u daščari u kojoj slika. Ne voli kad ga zovu na telefon dok radi. Nije ni bilo potrebno. Rekao sam Theresi, a ona njemu.
- Odakle znate da ga je obavijestila? - upita Rickards.
- Zato što mi je rekla kad sam jutros nazvao. Zašto ga ne bi obavijestila?
- Ali niste uvjereni da jest?
- Ali niste ni vi da mu nije rekla! - naglo će gospođa Jago. - Uostalom, nije važno. On sada zna. Da ste možda uhvatili Zviždača prije godinu dana, danas bi gospođica Robarts bila živa.
- Što hoćete time reći, gospođo Jago? - brzo upita Oliphant.
- Ubojica je oponašao Zviždačeve zločine. O tome svi pričaju u mjestu; dakako, osim onih koji još misle da je ubojica Zviždač i da ste pogriješili što se tiče vremena. A stari Humphry misli da je u igri Zviždačev duh.
- Zanima nas portret gospođice Robarts što ga je nedavno naslikao gospodin Blaney - reče Rickards. - Je li ga itko od vas vidio? Je li pričao o njemu?
- Vidjeli smo ga, naravno - odgovori gospođa Jago. - Ovdje smo ga i objesili, nije li tako? Znala sam da će donijeti nesreću. U toj slici bilo je zla kakvog još nisam vidjela.

- Kako možeš reći, Doris, da je u slici zlo - strpljivo naglasi Jago okrenuvši se prema ženi. - Ne može u slici biti zla. Ni u predmetima. U neživim predmetima nema ni dobra ni zla. Zlo je samo u ljudima, oni ga čine.
 - I smišljaju, George, a ta je slika plod zlih misli, zato i kažem da je u njoj zlo.
- Govorila je odlučno, ali nimalo tvrdoglavo ili ljutito. Bila je to očito uobičajena bračna razmirica, bez gorčine, obzirna, u kojoj su oboje uživali. Nekoliko minuta bili su usredotočeni samo jedno na drugo.
- Doduše, takvu sliku najvjerojatnije ne bih objesio na zid u dnevnom boravku - nastavi Jago.
 - Ili u lokalnu, kad već o tome govorimo. Šteta što si je uopće objesio, George.
 - Imaš pravo. Ipak mislim da nikome nije palo na pamet nešto o čemu već nije razmišljao. I ne možeš reći da u toj slici ima zla, Doris.
 - Dobro. Pretpostavimo da imaš nekakvo sredstvo za mučenje, nešto čime se koristio Gestapo. - Gospođa Jago preleti pogledom prostoriju kao da će u toj gomili predmeta naći nešto slično. - Rekla bih da je takva stvar zla. Ne bih je rado zadržala.
 - Mogla bi reći da je služila u zle svrhe, Doris, to je nešto drugo.
- Zašto ste objesili sliku u lokalnu? - upita Rickards.
- Zato što me on zamolio, eto zašto. Obično nađem mjesta za dva-tri mala akvarela, katkada ih proda, katkada ne proda. Uvijek mu govorim da slika marine. Hoću reći, ovdje je sve povezano s admiralom, s morem. Međutim, zapeo je da objesim baš taj portret, pa sam pristao da ovdje bude izložen tjedan dana. Dovezao ga je na biciklu u ponedjeljak, dvanaestog.
- Nadajući se da će ga prodati?
 - Ne, nije bio na prodaju, ta slika nije bila na prodaju. To mi je jasno naglasio.
- Zbog čega ju je onda izložio? - upita Oliphant.
 - To sam i ja rekao. - Jago se pobjednički okrene prema naredniku kao da je u njemu prepoznao srodnoga stručnjaka za logiku. - Zašto je izlažeš ako je ne želiš prodati? - upitao sam ga. - Neka je gledaju - odgovorio je. - Hoću da je vide. Hoću da je vidi čitav svijet. - Čovjek je optimist, pomislio sam. Napokon, nismo mi Nacionalna galerija.
 - Mi smo prije Nacionalni pomorski muzej - iznenada reče Doris i veselo im se nasmije.
 - Gdje ste našli mjesta za sliku?
 - Na zidu nasuprot vratima. Skinuli smo dvije »Bitke kod Abukira«,

nije li tako?

- Koliko ju je ljudi vidjelo u tih sedam dana?
- Pitate me koliko sam imao gostiju. Hoću reći, tko god je ušao u lokal, vidio je sliku. Ne bi im mogla promaknuti, nije li tako? Doris ju je htjela skinuti, ali ja sam obećao da ću je zadržati do ponedjeljka, pa sam obećanje i održao. Ipak sam bio sretan kad je došao po nju. Kako rekoh, ovdje je izloženo sve u spomen admiralu. Sve se vrti oko Nelsona. Nije se uklapala u dekor. Nije ni bila dugo ovdje. Rekao je da će doći po nju devetnaestog ujutro, i došao je.
- Je li je vidio itko s poluotoka ili iz nuklearke?
- Oni koji su došli ovamo. »Junak« nije lokal u koji redovito dolaze. Većina njih hoće odavde pobjeći potkraj dana, i tko im može zamjeriti? Hoću reći, dobro je ako živiš blizu radnog mjesta, ali ne takvoga...
- Je li se mnogo govorilo o toj slici? Je li itko pitao gdje je, na primjer, drži?
- Mene nije. Zacijelo ih je većina znala gdje je drži. Spominjao je svoj atelijer. Da ju je htio prodati, ne bi dobio ni jednu ponudu. No znam osobu koja ju je zaista vidjela. Hilary Robarts.
- Kada je to bilo?
- Onu večer kad ju je donio, oko sedam sati. Znala je navratiti ovamo. Nikada nije mnogo pila, najviše dvije-tri čaše suhoga serija. Popila ga je ondje, ispred kamina.
- Sama?
- Obično je bila sama. Jedanput-dvaput došla je s doktorom Mairom. No, toga utorka bila je sama.
- Kako je reagirala kad je vidjela sliku?
- Ustala je i pogledala je. *Pub* je bio pun ljudi u to doba, i svi su zašutjeli. Znao kako je. Svi su promatrali prizor. Nisam joj vidio lice, jer mi je bila okrenuta leđima. Zatim je prišla šanku i rekla: »Predomislila sam se i neću ovdje ništa popiti. Očito je da ne volite goste iz Larksokena.« Rekavši to, izišla je iz lokala. Pa, volim goste odakle god došli ako znaju piti i ne piju na kredit, ali nisam smatrao da s njom mnogo gubim.
- Znači, nije bila baš obljubljena na poluotoku?
- Ne znam kako je s poluotokom, ali znam da u ovom *puhu* nije bila obljubljena.
- Kovala je planove - reče Doris Jago - da izbací Blaneyeve iz Scudderove kuće. Njega, udovca, koji nastoji postaviti na noge četvero djece. Što je mislila, kako će on? Dobiva obiteljski doplatak i nekakvu sitnu socijalnu pomoć, ali to mu neće pomoći da nađe

drugu kuću. Ipak, žao mi je da je mrtva, naravno. Hoću reći, čovjeku mora biti žao, jer se to nikome ne bi smjelo dogoditi. Poslat ćemo joj vijenac

- Jeste li je tada posljednji put vidjeli?
- George ju je tada posljednji put vidio. Ja sam je vidjela na poluotoku u nedjelju. Zacijelo samo nekoliko sati prije smrti. Možda sam je ja posljednja vidjela živu, rekla sam Georgeu, zapravo ja, Neil Pascoe i Amy. Čovjek tada i ne razmišlja, zar ne? Ne možemo vidjeti budućnost, niti je ne želimo vidjeti. Katkada pogledam tu nuklearku i pitam se hoćemo li svi jednoga dana završiti mrtvi na plaži.

Oliphant ju je pitao što je radila na plaži.

- Dijelila vjerski časopis. Uvijek to činim posljednje nedjelje u mjesecu. Pokupim ih poslije jutarnje mise i dijelim poslije ručka.
- Nisam znao - reče Rickards - da ljudi s poluotoka idu u crkvu, osim Copleyevih, naravno.
- I gospođe Dennison. Ona redovito ide u crkvu. Ne mogu reći da i drugi idu, da dolaze na mise, ali ipak uzimaju župni časopis. - Tonom je dala naslutiti da postoje ponori bezbožnosti u koje ne bi utonuli ni sami mještani. - Svi osim Blaneyevih, naravno - doda. - Oni su katolici. Barem je ona, jadnica, bila. I djeca. Moraju biti, zar ne? Mislim da Ryan nije ništa. On je umjetnik. Nisam još nikada donijela ni jedan primjerak u Scudderovu kuću, ni dok mu je žena bila živa. Katolici ionako nemaju župne časopise.
- Ne bih rekao, Doris - prekine je George Jago. - Ne bih išao tako daleko. Vjerojatno ih imaju.
- Živim ovdje već četiri godine, George, i otac McKee i prečesto je naš gost, ali još nisam vidjela nikakav časopis.
- Možda ga nisi htjela vidjeti.
- Vidjela bih ga, George, da ga je imao. Oni su drukčiji od nas. Nemaju ni žetvene svečanosti ni župnih časopisa.
- Drukčiji su od nas - strpljivo objasni njezin muž -zato što imaju drukčije dogme. Sve je u dogmi, Doris, to nema nikakve veze sa žetvenim svečanostima i župnim časopisima.
- Znam da je sve u dogmi. Papa im govori o uznesenju Blažene Djevice Marije, i oni svi to moraju vjerovati. Znam sve o dogmi. Prije negoli je Jago otvorio usta da obrazloži pravo na papinsku nepogrešivost, Rickards se brzo uplete: - Znači, u nedjelju poslije podne dijelili ste poluotočanima časopise. Recite mi točno kada?
- Pa, čini mi se da sam počela u tri ili malo kasnije. U nedjelju ručamo

kasno, pa prije pola tri nismo ni počeli jesti roladu s groždicama. Zatim je George potrpao suđe u stroj za pranje, a ja sam se spremila. Recimo da je bilo tri i petnaest.

- Tebe već odavno nije bilo kod kuće u tri i petnaest, Doris - reče Jago. - Mislim da je bilo prije tri i deset.
- Pet minuta više ili manje ne igra nikakvu ulogu - nestrpljivo će Oliphant.

George Jago okrene se prema njemu, iznenađeno ga odmjeri i blago prekori pogledom. - Mogle bi biti i te kako važne. Mogle bi biti odlučne. Rekao bih da pet minuta u istrazi ubojstva može biti odlučno.

- I jedna minuta može biti odlučna - priključi se prijekoru gospođa Jago - ako je baš u toj minuti umrla. U svakom slučaju odlučna za nju. Ne znam kako možete reći da te minute nisu važne.

Rickards osjeti da je došao trenutak za njegovu intervenciju.

- Slažem se, gospodine Jago - reče on - da pet minuta može biti važno, ali ne i tih pet minuta. Kako bi bilo da nam vaša žena kaže što je točno radila i vidjela.
- Odvezla sam se biciklom. George me uvijek želi voziti autom, ali se u tjednu dosta navozi, pa ga ne želim gnjaviti da izvlači auto iz garaže. Ne u nedjelju. Ne poslije govedeg pečenja i rolade s groždicama.
- Ne gnjaviš me, Doris. Već sam ti rekao. Ne gnjaviš me.
- Znam, George. Nisam li upravo rekla da me želiš voziti? Volim se kretati, a vraćam se uvijek kući prije mraka. - Okrenula se prema Rickardsu i objasnila: - George nije volio da sam vani kad se smrači, nije mu se to sviđalo dok se Zviždač motao okolo
- Znači - reče Oliphant - otišli ste od kuće između tri i deset i tri i petnaest i krenuli poluotokom.
- S vjerskim časopisima u košari, kao obično. Najprije sam se dovezla do kamp-kućice. Uvijek idem najprije tamo. Sada je situacija s Neilom Pascoem malo škakljiva.
- Kako to mislite, gospođo Jago?
- Pa, zamolio me nekoliko puta da u *pubu* izložim njegov časopis ... zove ga *Nuklearni bilten* ... da ga ljudi kupe ili možda besplatno pročitaju. No, George i ja uvijek smo se tome protivili. Imamo nekoliko gostiju iz Larkso-kena, pa bi bilo nezgodno da ih suočimo s listom u kojem piše da je ono što rade zlo i da moraju to prekinuti. A čovjek hoće samo u miru popiti koju čašicu. U Lydsettu se svi ne slažu s onim što taj čovjek radi. Ne može se poreći da je nuklearna centrala Larksoken donijela više posla

u selo, više radnih mjesta. A morate imati i povjerenja u ljude, nije li tako? Hoću reći, ako doktor Mair kaže da nuklearna energija nije opasna, onda vjerojatno nije. S druge strane, ne možete a da u to ne posumnjate, nije li tako?

- Ali gospodin Pascoe je uzeo župni časopis? - strpljivo će Rickards.
- Pa, stoji samo deset penija. Valjda ga zanima što se događa u župi. Čim je stigao na poluotok... bilo je to prije dvije godine... posjetila sam ga i pitala bi li uzeo časopis. Malo se začudio, ali je rekao da hoće, platio deset penija i odonda ga uzima. Ako ga više neće, treba mi samo reći.
- I što se dogodilo kod kamp-kućice?
- Vidjela sam Hilary Robarts, kako rekoh. Dala sam Neilu časopis, uzela novac i dok sam s njim razgovarala u kamp-kućici, ona se dovezla u svom crvenom »golfu«. Amy je bila vani s djetetom i skupljala rublje što je visjelo na konopcu. Kad je ugledao auto, Neil je izišao iz kamp--kućice i stao do Amy. Gospođica Robarts izišla je iz auta, a njih dvoje su je gledali, ne govoreći ništa, samo su stajali i promatrali je. Nisu se baš doimali kao odbor za doček, ali što se drugo moglo i očekivati? Kad im se gospođica Robarts približila na pet-šest metara, Timmy joj je prišao i povukao je za hlače. Simpatičan dječčić. Nije mislio ništa loše. Znao kakva su djeca. Zaprljao se u blatnoj lokvi pod pipom i ručicama joj zamazao hlače. Odgurnula ga je, nimalo nježno. Dijete je palo na guzu i počelo tuliti, a tada su se svi razgalamili.
- Što su govorili? - upita Oliphant.
- Ne mogu se točno sjetiti. Izgovorili su mnogo riječi koje ne čujete u nedjelju. Neke koje počinju s »p«, neke s »j«. Ostatak prepuštam vama.
- Je li se itko prijetio? - upita Rickards.
- Ne znam što smatrate prijetnjom. Bilo je mnogo vike i krike, ali Neil je samo stajao. Bio je vrlo blijed, pa sam mislila da će se onesvijestiti. Amy je najviše galamila. Kao da je gospođica Robarts nožem navalila na dijete. Gospođica Robarts kao da nije vidjela da sam i ja ondje. Pitajte Amy i Neila. Oni će vam reći.
- I vi mi recite - potakne je Rickards. - Koristit će nam razna viđenja događaja. Tada dobivamo točniju sliku.
- Točniju? - primijeti Jago. - Možda drukčiju. Bila bi točnija kad bi svi govorili istinu.

Rickards se načas uplašio da će gospođa Jago pobiti tu tvrdnju novim tumačenjem semantike.

- Uvjeren sam da govorite istinu, gospođo Jago - reče Rickards. - Zato smo i počeli s vama. Možete li se sjetiti što su zapravo govorili?
 - Mislim da je gospođica Robarts kazala kako im je došla reći da odustaje od tužbe, ali da će je poslije tog cirkusa ipak podići i da se nada da će ih time oboje uništiti. »Tebe i tvoju kurvu.« Zgodno, ne?
 - Baš tako se izrazila?
 - Da, i još je upotrijebila neke izraze kojih se ne mogu točno sjetiti.
 - Zanima me, gospođo Jago, je li im gospođica Robarts prijetila?
- Doris Jago kao da se tek sada zbunila. - Pa, ona je oduvijek i prijetila - reče naposljetku. - Nije Neil Pascoe tužio nju.
- Što se poslije dogodilo?
 - Ništa. Gospođica Robarts sjela je u kola i odvezla se. Amy je odvukla maloga u kamp-kućicu i zalupila vrata.
- I Neil je bio sav ojađen, pa sam mislila da će se rasplakati. Stoga sam odlučila da mu kažem nešto što će ga oraspoložiti.
- I što ste mu rekli, gospođo Jago?
 - Rekla sam mu da je zla, zlonamjerna vještica i da će joj jednoga dana netko zakrenuti vratom.
 - Nije baš lijepo, Doris - reče Jago - da tako govoriš u nedjelju.
 - Nije lijepo ni u kojem danu tjedna - samozadovoljno će Doris Jago - ali nisam bila daleko od istine, zar ne?
 - A onda? - potakne je Rickards.
 - Nastavila sam dijeliti časopis. Najprije sam otišla u stari župni dvor. Obično ne idem onamo, jer Copleyevi i gospođa Dennison dolaze na jutarnju misu i sami uzimaju časopis, ali jučer ih nije bilo, pa sam se malo zabrinula. Pobojala sam se da se nešto dogodilo. Međutim, nisu došli jer su se zadržali spremajući se za put. Trebali su otići kćeri u Wiltshire. Baš dobro za njih, pomislila sam, a i gospođa Dennison malo će predahnuti. Ponudila me čajem, ali sam joj rekla da ne mogu čekati, jer sam vidjela da spravlja večeru. Posjedila sam ipak s njom u kuhinji pet minuta, pa smo malo porazgovarale. Rekla mi je da su joj neki namještenici Larksokena dali za prodaju u dobrotvorne svrhe vrlo lijepu dječju odjeću, koja bi mogla pristajati Blaneyevim blizankama, pa se pitala bi li to zanimalo Ryana. Namjeravala je skinuti cijenu, pa bi on mogao nešto odabrati za djecu prije no što ona otpremi robu. Već smo to jedanput učinile, ali smo to morale izvesti vrlo taktično. Kad bi Ryan pomislio da mu dajemo mi-
- lostinju, ne bi prihvatio odjeću. Uostalom, to je ionako akcija za pomoć crkvenom fondu. Budući da ga viđam u *puhu*, gospođa Dennison je mislila da bi bilo bolje kad bih mu ja to predložila.

- A kamo ste pošli poslije toga?

- U Kuću mučenice. Budući da gospođica Mair dobiva račun za časopis svakih šest mjeseci, od nje nikada ne uzimam, novac. Katkada ima posla, katkada je nema kod kuće, pa obično samo gurnem časopis u njezin poštanski sandučić.

• Jeste li vidjeli je li u nedjelju bila kod kuće?

• Nije joj bilo ni traga ni glasa. Tada sam pošla prema posljednjoj kući u kojoj je živjela Hilary Robarts. Već je, dakako, stigla kući. Ugledala sam crveni »golf« pred garažom. Obično ne kucam ni na njezina vrata. Nije od onih žena koje bi vas pozvale u kuću na čašicu razgovora.

• Znači, niste je vidjeli? - upita Oliphant.

• Već sam je bila vidjela, nije li tako? Ako me pitate jesam li je ponovno vidjela, odgovor je ne. Nisam je vidjela, ali sam je čula. Gospođa Jago zastane da pojača učinak svojih riječi.

• Kako to mislite, gospođo Jago, da ste je čuli? - upita Rickards.

• Čula sam je kroz prorez za pisma dok sam gurala časopis. I s nekim se gadno svađala. Bila je to prava pravcata svađa. Već druga toga dana. A možda i treća.

• Sto hoćete time reći, gospođo Jago? - upita Oliphant.

• Pa, kad je stigla do kamp-kućice, opazila sam da je već bila uzrujana. Zajapurena. Nabrušena. Znate već.

• I to ste sve mogli vidjeti gledajući je samo s vrata kamp-kućice?

• Tako je. Recimo da imam dobar dar zapažanja.

• Je li razgovarala s muškarcem ili ženom? - upita Rickards.

• Možda s muškarcem, a možda i sa ženom. Čula sam samo jedan glas. Njezin. Međutim, netko je posve sigurno bio s njom, ako nije vikala na samu sebe

• U koliko je to sati moglo biti, gospođo Jago?

• U četiri ili malo kasnije. Recimo da sam došla do kamp-kućice u tri i dvadeset pet i otišla za desetak minuta. Zatim četvrt sata u starom župnom dvoru, to bi bilo pet do četiri, zatim vožnja poluotokom. Zacijelo odmah poslije četiri.

- I tada ste pošli kući?

• Tako je. Vratila sam se odmah poslije pola pet, je li tako, George?

• Valjda je tako, draga - odgovori njezin muž. - A možda i nije. Ja sam spavao.

Deset minuta kasnije Rickards i Oliphant su otišli. George i Doris gledali su za policijskim kolima sve dok nisu skrenula i izgubila se iz vida.

- Ne mogu reći da mi se sviđa taj narednik - reče Doris.
 - Ne sviđaju mi se ni jedan ni drugi.
 - Misliš li da sam pogriješila, George, kad sam im rekla za svadbu?
 - Nisi imala izbora. Posrijedi je ubojstvo, Doris, a ti si je među posljednjima vidjela živu. Osim toga, vjerojatno će to doznati od Neila Pascoea, barem jedan dio. Nema smisla tajiti ono što će policija doznati prije ili poslije. A ti si samo govorila istinu.
 - Nisam im baš rekla cijelu istinu, George. Možda sam sve malo ublažila, ali nisam ništa slagala.
- Načas su razmislili o toj lijepoj maloj razlici. Zatim je Doris rekla: - Ono blato kojim je Timmy zaprljao hlače gospođice Robarts potječe iz lokve pod vrtnom pipom. Ondje je već tjednima. Bilo bi smiješno da je Hilary Robarts ubijena zato što Neil Pascoe nije znao zabrtviti pipu.
- Ne smiješno, Doris. Ne bih rekao da je to smiješno.

Roditelji Jonathana Reevesa preselili su se iz svoje kućice u južnom dijelu Londona u moderni stambeni blok s pogledom na more blizu Cromera. Početak njegove službe u nuklearnoj elektrani poklopio se s očevim odlaskom u mirovinu. Odlučili su se preseliti u mjesto koje su poznavali i zavoljeli dok su u njemu provodili praznike i, kako je rekla njegova majka, »da ti pružimo dom sve dok se ne pojavi ona prava«. Njegov je otac radio pedeset godina u odjelu za prodaju sagova velike robne kuće u Claphamu. Počeo je raditi već s petnaest godina, odmah poslije škole, napredovao i naposljetku postao šef odjela. U svojoj tvrtki mogao je kupiti sag uz popust; besplatno je dobivao restlove, gdjekad dovoljno velike za manju sobu, pa Jonathan nije od djetinjstva vidio u kući pod koji ne bi bio pokriven sagom od zida do zida.

Katkada mu se činilo da debeli vuneni ili najlonski sag ne upija i prigušuje samo korake. Njegova je majka u svakoj prigodi reagirala ravnodušno ili s »baš lijepo«, što se podjednako odnosilo i na ukusan ručak, i na zaruke ili prinovu u kraljevskoj kući, i na prekrasni izlazak sunca, ili pak s »grozno, grozno, kamo sve to vodi«, što se odnosilo na najrazličitije događaje - od atentata na Kennedvja, okrutnih ubojstava i nasilja nad djecom do bomba što bi ih podmetnula IRA. No ona se nije pitala kamo sve to vodi. Tu nedoumicu i osjećaje davno su ugušili axminsterski sagovi, moher, pustene podloge. Činilo mu se da žive skladno zato što njihovi osjećaji, oslabljeni zbog neiskorištenosti i pothranjenosti, ne mogu podnijeti nešto snažno poput svađe. Već na prvi znak njegova bi

majka rekla: - Nemoj dizati glas, dragi, ne volim svade. -
Nesuglasice, nikada velike, izražavali bi mrzovoljom koja bi se izgubila zbog nedostatka energije da je zadrže.

Slagao se prilično dobro sa sestrom Jennifer, osam godina starijom, koja se udala za činovnika lokalne samouprave u Ipswichu. Dok ju je jednom promatrao pognutu nad daskom za glačanje, s poznatom maskom pomalo zlovoljne koncentracije, bilo mu je na vrhu jezika da joj kaže: - Pričaj mi nešto. Reci mi što misliš, o smrti, o zlu, o tome što radimo ovdje. - No, njezin je odgovor mogao predvidjeti: - Znam što ovdje radim. Glačam tatine košulje.

U razgovoru sa svojim znancima i s onima koje je možda smatrala prijateljicama njegova je majka svoga muža uvijek nazivala gospodinom Reevesom. - Gospodin Wainwright ima vrlo visoko mišljenje o gospodinu Reevesu. - Naravno, moglo bi se reći da gospodin *Reeves jest* Odjel za prodaju sagova tvrtke *Hobbs i Wainwright*. - Ta je tvrtka Jonathanovim roditeljima predstavljala sve ambicije, tradiciju i konvencije što ih drugi nalaze u svom zvanju, školi, pukovnji ili vjeri. Gospodin Wainwright st. bio je i direktor škole, i pukovnik i njihov veliki svećenik; njihov povremeni nedjeljni dolazak u kapelicu Ujedinjene reformirane crkve bio je samo formalnost prema manje-vrijednom Bogu. Nikada nisu redovito odlazili u crkvu. Namjerno, kako je slutio Jonathan, da ljudi ne bi poželjeli da ih bolje upoznaju, da ih ne uključe u sastanke majki, kartanje vista, nedjeljne izlete poslije vjeronauka, da ih možda ne bi poželjeli posjetiti. U petak, prvoga tjedna u srednjoj školi, razredni je tiranin pred svima rekao: - Reevesov tata je šef u *Hobbs i Wainwrightu*. Prodao je mami tepih prošloga tjedna - a zatim se stao prenemagati po razredu i sluganski sklopio ruke. - Znam da će se gospođa uvjeriti kako je to tkanje vrlo izdržljivo. Ljudi ga rado kupuju. - Ulizice su se nasmijali, ali nelagodno, a zadirkivanje je ubrzo zamrlo, jer ga nitko nije prihvatio. Većina njihovih otaca imala je još manje cijenjena radna mjesta.

Pa, nismo valjda tako prosti, gdjekad je razmišljao, tako bezlični kako izgledamo, pa se pitao nema li on nekakvu manu koja ih sve tako umanjuje u očima drugih, ne pridonosi li *on* tome svojim nedostacima, svojim pesimizmom. Katkada bi iz pisaćega stola izvukao obiteljski album koji kao daje bio dokaz njihove prosječnosti: njegovi roditelji, kruti, naslonjeni na ogradu šetališta u Cromeru i u zoološkom vrtu u VWhipsnadeu, on, smiješan, u uniformi diplomca na promociji. Zanimala ga je samo jedna fotografija u sepiji - njegov pradjed u Prvom svjetskom ratu, naslonjen bočno na umjetni zid, a do njega golema aspidistra u indijskoj vazi. Napeto bi promatrao, kao da želi premostiti

sedamdesetčetverogodišnji jaz, to nježno lice ranjiva momka koji se u loše skrojenoj uniformi od ser-ža, zakopčanoj do vrata, i u grotesknoj, prevelikoj kapi doimao prije kao dijete iz sirotišta negoli kao vojnik. Bilo mu je manje od dvadeset godina kad su ga snimili. Preživio je Passchendaele, Ypres, pa su ga, ranjenog i otrova-nog iperitom, otpustili početkom 1918. godine; ipak mu je preostalo još dovoljno snage da postane ocem jednoga sina, ali ne i za druge pothvate. Taj život, razmišljao je Jonathan, nije mogao biti običan. Njegov je pradjed hrabro i izdržljivo preživio četiri grozne godine i stoički je prihvatio ono što mu je udijelio Bog ili sudbina.

No, premda i nije bio običan, ondašnji život činio se danas svakome posve beznačajan. Sačuvala se samo obitelj. A što je u tome bilo važno? Odjednom mu je palo na um da je život i od njegova oca tražio sličan stoicizam.

Dakako, nije se moglo izjednačiti pedeset godina u *Hobbs i Wainwrightu* sa četiri godine u Flandriji, ali su i jedne i druge godine tražile od tih ljudi isto dostojanstvo i stoičko mirenje sa sudbinom. Da je barem mogao s ocem razgovarati o pradjedu, o očevoj mladosti. No, to mu se oduvijek činilo nemoguće, a ono što ga je odvrćalo od toga nije bila toliko plahost koja ga je sputavala koliko strah da iza toga zida povučenosti i šutljivosti neće naći ništa kad bi ga i probio. Ipak, nije uvijek bilo tako. Sjetio se Božića 1968. godine kad mu je otac kupio prvu knjigu o znanosti, *Čudesna znanost za djecu*. Na Božić ujutro sjedili su satima zajedno i polako okretali stranicu za stranicom, dok mu je otac čitao i objašnjavao. Još je imao tu knjigu. Još je katkada gledao te crteže. »Kako radi televizija«, »Što se događa kad nas rentgenski snimaju«, «Newton i jabuka«, »Čudo modernih brodova«. I tada mu je otac rekao: »I ja bih volio da sam mogao postati znanstvenik, ali su okolnosti bile druge.« Samo taj put otac mu je dao naslutiti da bi on, oni imali drukčiji, ispunjeni život. No, okolnosti se nisu promijenile, i znao je da se i neće promijeniti. Svi mi moramo upravljati svojim životom, razmišljao je Jonathan, moramo ga tako zbiti da bude dovoljno malen i otrcan kako bismo osjetili vlast nad njim.

Predvidivu svakidašnjicu u njihovu životu prekinuo je samo jedanput neočekivani, dramatični događaj. Ubrzo poslije njegova šesnaestog rođendana otac se odvezao obiteljskim »morrisom« i nestao. Našli su ga tri dana poslije kako sjedi u autu na vrhu Beachv Headu i gleda

more. Govorilo se da je doživio živčani slom zbog premorenosti, pa mu je gospodin Wainwright dao dva tjedna odmora. Otac nije nikada objasnio što se dogodilo, pa su svi prešutno prihvatili službeno objašnjenje da je posrijedi bila privremena amnezija. Ni majka ni otac nisu više nikada spomenuli taj događaj.

Stan je bio na četvrtom, posljednjem katu pravokutne moderne zgrade. Dnevni boravak završavao je staklenim vratima koja su vodila na uzak balkon, velik upravo toliko da na njega stanu dva stolca. Kuhinja je bila malena, ali je imala sklopivi stol za kojim je moglo jesti samo njih troje. Imali su samo dvije spavaće sobe, jednu za roditelje u prednjem dijelu zgrade i drugu, mnogo manju, za njega, iz koje se pružao pogled na parkiralište, na niz garaža i grad. U dnevnom boravku bio je i ugrađeni plinski kamin za dopunu centralnom grijanju, a kad su se uselili, njegovi su roditelji postavili oko njega slijepi okvir s policom, na kojoj je majka izložila njihovo malo blago što su ga dopremili iz Claphama. Sjećao se onoga jutra kad su došli razgledati stan i kad je majka izišla na balkon i rekla: - Gle, tata, baš kao da si na palubi linijskoga broda - a zatim se živahno okrenula kao da se sjetila one hrpetine starih filmskim časopisa što ih je čuvala, slika filmskih zvijezda u krznenim ogrtačima na mostiću za ukrcavanje, brodova ukrašenih zastavicama i girlandama, zamišljala da čuje sirenu pilotskog čamca, orkestar kako svira na pristaništu. Njegovi su roditelji u tom stanu doista vidjeli fantastičnu promjenu s obzirom na svoju londonsku kućicu. Ljeti bi usmjerili naslonjače prema prozoru i moru. Zimi bi ih o-kremili i stisnuli se oko kamina. No, ni olujni zimski vjetrovi ni neugodna vrućina dok je ljetno sunce žarilo prozore nisu iz njih nikada izmamili ni riječi žaljenja za nekadašnjim životom.

Prodali su auto kad je otac otišao u mirovinu, a u garaži je stajao Jonathanov polovni »ford fiesta«. Upravo ga je uvezao u garažu i zatvorio vrata. Zaključavajući ih, razmišljao je kako se u tim stanovima živi vrlo povučeno. U njima su uglavnom živjeli parovi umirovljenika koji su obično ujutro šetali, sastajali se s prijateljima poslije podne na čaju i vraćali se kući prije sedam. Kad bi se vratio s posla, u zgradi je već bilo tiho, zavjese navučene. Pitao se je li Caroline nagađala ili znala da su njegovi odlasci i dolasci skriveni od tuđih pogleda. Pred stanom je zastao, s ključem u ruci, i poželio odgoditi trenutak susreta. No dulje čekanje bilo bi neprirodno; zacijelo su osluškivali dizalo.

Majka mu gotovo poleti u susret.

- Strašno, zar ne? Jadna djevojka. Tata i ja čuli smo sve preko radija. No barem su našli Zviždača. Jedna briga manje. Taj više neće moći ubijati žene.
- Kažu da je umro prije ubojstva gospođice Robarts -odgovori on - pa je on možda i nije ubio.
- Ma, on ju je ubio, naravno. Na isti način kao i ostale. Tko bi drugi?
- To i policija pokušava otkriti. Cijelo prijepodne bili su u nuklearki. Ja sam došao na red tek nešto prije dvanaest.
- Zašto ti? Valjda ne misle da ti imaš s tim nekakve veze?
- Naravno, ne misle, mama. Razgovaraju sa svima, sa svakim tko ju je poznao. Osim toga, ja imam alibi.
- Alibi? Kakav alibi? Što će ti alibi?
- Ne treba mi, ali ga slučajno imam. Sinoć sam bio na večeri kod jedne djevojke iz nuklearke.

Njezino se lice razvedri, a radost zbog te novosti na trenutak je zasjenila grozotu ubojstva. - Tko te je pozvao, Jonathan?

- Djevojka iz nuklearke. Rekao sam ti.
- Pa, znam da je djevojka. Kakva djevojka? Zašto je ne dovedeš kući? Znaš da je ovo tvoj dom baš kao što je tatin i moj. Možeš uvijek ovamo dovesti prijatelje i prijateljice. Kako bi bilo da je pozoveš na čaj u subotu ili nedjelju? Sve ću lijepo pripremiti, izvaditi bakin najljepši servis, neću te iznevjeriti.

Odjednom mu se smilila, pa reče: - Možda ću je pozvati jednoga dana, mama. Još je malo prerano.

- Ne shvaćam zašto bi bilo prerano upoznati tvoje prijateljice. Ako te pitaju za alibi, dobro je da si bio kod nje. Pa, kada si onda stigao kući?
- U tričetvrt jedanaest, tako nekako.
- Pa, to nije tako kasno. Izgledaš umorno. Zacijelo je to bio šok za sve u Larksokenu, to ubojstvo, bila je član uprave, kako su rekli na radiju.
- Da, svi smo se zaprepastili. Zbog toga i nisam baš gladan. Htio bih večerati malo kasnije.
- Sve je gotovo, Jonathan. Janjeći kotleti. Napola su skuhani, samo ih još moram propržiti na roštilju. I povrće je gotovo. Jelo će propasti.
- Dobro, sada ću, najkasnije za pet minuta.

Objesio je sako u hodniku, a zatim otišao u svoju sobu, legao na krevet i zagledao se u strop. Bilo mu je mučno od pomisli na hranu, ali je rekao da dolazi za pet minuta. Nastavi li ležati, ona će mu

pokucati na vrata. Uvijek je kucala, ali vrlo tiho, dvaput, oprezno, diskretno, kao da ga poziva na tajni sastanak. Pitao se čega se bojala, pri kakvom će ga poslu zateći ako uđe bez kucanja. S mukom je sjeo i spustio noge na pod, ali ga je smjesta obuzela mučnina i slabost, pa se uplašio da će se onesvijestiti. No odmah je postavio dijagnozu: umor, strah i bol.

Ipak, sve dosad nije bilo tako loše. Ispitivala su ga trojica: glavni inspektor Rickards, oniski, ozbiljni mladić kojega su predstavili kao narednika Oliphanta i jedan mlađi muškarac u kutu koji je očito zapisivao ono što se govorilo; nitko se nije potrudio da mu ga predstave. Rezervirali su im sobu za informativne razgovore pokraj Odjela za medicinsku fiziku, a sjedili su jedan do drugoga za malim stolom, obojica u civilu. Ta je prostorija, kao i uvijek, odisala blagim mirisom sredstva za raskuživanje. Nije mu bilo jasno zašto, jer se tu nikada nisu obavljala nikakva klinička ispitivanja. Dvije bijele kute, koje su još visjele iza vrata i poslužavnik s epruvetama na ormaru za registratore naglašavali su dojam nemarnosti i površnosti. Sve je prošlo vrlo mirno, vrlo konkretno. Obradili su ga kao jednu od desetaka osoba koje su poznavale žrtvu ili tvrdile da su je poznavale i koje su prošle kroz ta ili slična vrata i odgovarale na ista pitanja. Gotovo je očekivao kako će ga zamoliti da podigne rukav i da će osjetiti ubod igle. Znao je da temeljito ispitivanje, ako ga bude, tek slijedi. Začudo, u početku uopće nije osjetio strah. Zamišljao je da su policajci obdareni gotovo natprirodnom sposobnošću da nanjuše laž i da će on ući u tu sobu gotovo vidljivo opterećen krivnjom, bijegom od istine i zavjerom da spriječi ciljeve pravde.

Na njihovu molbu rekao im je kako se zove i gdje stanuje. Narednik je to zapisao, a zatim rekao gotovo umornim glasom: - Recite nam, molim vas, ako se sjećate, gdje ste bili sinoć od šest do pola jedanaest. Zašto od šest do pola jedanaest, sjetio se da je razmišljao. Nađena je na plaži. Voljela se kupati gotovo svaki dan poslije vijesti u devet navečer - svi su to znali, barem svi koji su je poznavali. A u nedjelju su vijesti bile u devet i deset. Zatim mu je sinulo da oni najvjerojatnije točno znaju kada je nađena. Još nisu mogli dobiti obdukcijски nalaz. Možda su se još kolebali oko vremena smrti ili su htjeli igrati na sigurnu kartu. Od šest do pola jedanaest. No relevantno vrijeme bilo je devet sati ili neposredno poslije devet. Začudio se da je to mogao tako logično izračunati.

- Bio sam kod kuće, kod roditelja, sve do poslije ručka, a ručamo u jedan sat. Zatim sam se odvezao svojoj prijateljici Caroline

Amphlett da zajedno provedemo večer. Otišao sam od nje malo poslije pola jedanaest. Živi u bungalovu pokraj Holta. Ona je osobna tajnica direktora, doktora Maira.

- Znamo gdje ona živi, gospodine. Znamo i što radi. Je li vas itko vidio kako dolazite ili odlazite?
- Mislím da nije. Bungalov je na osami, a na cesti nije bilo prometa. Možda me je netko iz stambene zgrade vidio kako odlazim.
- I što ste radili cijelu večer?

Policajac u kutu nije ništa pisao, samo je gledao, ali nije mu se doimao znatiželjnim, pa ni zainteresiran, kao da mu je bilo dosadno.

- Caroline je kuhala večeru, a ja sam joj pomagao. Domaću juhu samo je podgrijala. Jeli smo omlet s gljivama, voće, sir, pili vino. Poslije večere smo razgovarali. Zatim smo legli i vodili ljubav.
- Ne moramo ulaziti u intimnije dijelove večeri, gospodine. Kako dugo traje vaša veza s gospođicom Amphlett?
- Otprilike tri mjeseca.
- A kada ste se dogovorili za tu zajedničku večer?
- Nekoliko dana prije. Ne mogu se točno sjetiti kada.
- A kada ste došli kući, gospodine?
- Neposredno prije deset četrdeset i pet. - Zastao je i dodao: - Na žalost, nemam svjedoka za to. Moji su roditelji otišli u posjet mojoj udanoj sestri u Ipswich. Ondje su noćili.
- Jeste li znali da će oni oputovati kada ste se dogovorili s gospođicom Amphlett da zajedno provedete večer?
- Jesam. Uvijek posjećuju sestru posljednje nedjelje u mjesecu. No, to nije ni važno. Htio sam reći, imam dvadeset osam godina. Živim s njima, ali im ne moram polagati račune o svojim dolascima i odlascima.

Narednik ga je pogledao i rekao: - Slobodan, bijelac, dvadeset osam godina. - Govorio je to kao da zapisuje. Jonathan je pocrvenio i pomislio: ne pravi se pametan, ne objašnjavaj, samo odgovaraj na njihova pitanja.

- Hvala vam, gospodine - rekao je glavni inspektor.
- To bi zasad bilo sve.

Došavši do vrata, čuo je Rickardsov glas.

- Nije baš bila ljubazna prema vama, nije li tako? Gospođica Robarts. Zbog radijske emisije na lokalnom programu, *Moja vjera i moj posao*. Jeste li je slušali, narednice?
- Ne, gospodine, nisam - ravnodušno je odgovorio narednik. - Ne znam kako mi je promakla ta emisija. Vjerojatno je bila vrlo

zanimljiva.

Jonathan je okrenuo i pogledao ih. - Ne, nije bila baš ljubazna - rekao je. - Ja sam kršćanin. To nije uvijek lako.

- Blago onima koje psuju i progone zbog Evandjelja -reče Rickards. - Malo vas je progonila, nije li tako? Oh, moglo je biti i gore. Barem vas više neće moći baciti lavovima.

Naredniku je to, činilo se, bilo vrlo smiješno.

Počeo se pitati odakle znaju da ga je Hilary šikanirala zbog te emisije. Ni sam nije znao zašto ju je razgnjevila ta njegova kratka, bijedna slava, njegovo vjersko uvjerenje. Netko iz nuklearke vjerojatno je policajcima spomenuo tu činjenicu. Napokon, razgovarali su s mnogima prije negoli je na njega došao red.

No, sada je i to završilo. Za policiju je imao alibi, i za sebe i za nju, pa nije bilo razloga da ih ponovno ispituju.

Sve je to morao odagnati iz misli, premda je znao da ne može.

Odjednom su mu pale na um proturječnosti iz priče koju mu je ispričala Caroline. Zašto je parkirala auto na samotnom dijelu ceste, na kolnom putu pod drvećem? Zašto je odlučila odvesti se s Remom na poluotok kad ga je mogla izvesti na šetnju na mnoga mjesta bliže kući? Mogao bi je shvatiti da je htjela pustiti psa da se istrči na plaži i okupa u moru, ali je rekla da se nisu spuštali do žala. I kako je mogla dokazati da je stigla do stijena tek u deset sati, pola sata poslije pretpostavljenoga nastupa smrti Hilary Robarts.

Zatim ona priča o njezinoj majci. Jednostavno joj nije vjerovao, nije joj vjerovao ni kad ju je ispričala prvi put, a sada joj je vjerovao još manje. No, to bi mogao i provjeriti. Bilo je privatnih istražitelja, detektivskih agencija u Londonu koje su to mogle ispitati. Pomisao ga je i zapanjila i uzбудila. Zaprepastila ga je smjelost te zamisli da se poveže s takvim ljudima, da im plati za uhođenje. Ona to od njega ne bi očekivala, nitko to ne bi od njega očekivao. No, zašto ipak ne bi nešto poduzeo? Mogao je to platiti. Nije bilo ničeg sramotnog u takvoj istrazi. Međutim, najprije je morao otkriti datum njezina rođenja, a to ne bi smjelo biti teško. Poznavao je Shiley Coles, mlađu knjigovotkinju iz Personalnog odjela. Katkada mu se činilo da joj se sviđa. Neće mu dati da vidi Carolinin dosje, ali bi mu možda potražila taj bezazleni podatak. Mogao bi joj reći da želi Caroline darovati nešto za rođendan i da mu se čini da se taj dan približava. Zatim bi s njezinim imenom i prezimenom i datumom rođenja mogao ući u trag njezinim roditeljima. Svakako bi mogao doznati je li joj majka živa, gdje živi, njezinu financijsku situaciju. U biblioteci će zasigurno naći

londonski poslovni telefonski imenik s popisom privatnih istražitelja. Nije htio poslati pismeni upit, ali se mogao telefonski raspitati. Bude li potrebno, odlučio je, uzet će slobodan dan i otputovati u London. Moram to doznati, razmišljao je. Ako je to laž, sve je laž, šetnja na stijenama, sve što mi je rekla, pa i njezina ljubav.

Čuo je tiho kucanje. Na svoju strahotu, otkrio je da plače, ne glasno, ali suze su mu tiho navirale silinom koju nikakav napor nije mogao obuzdati. - Dolazim, dolazim! - viknuo je. - Zatim je stao nad umivaonik i umio se. Podigao je glavu i pogledao se u zrcalo. Činilo mu se da su strah, umor i duševna rana, preduboka da zacijeli, sljuštili tu bijednu masku s njegova lica, da je to lice, dotad barem prosječno, blisko, bilo odvratno njemu, a zacijelo i njoj. Gledao je svoj lik njezinim očima: smeđa kosa bez sjaja s ljuskavim naslagama prhuti koja se pranjem samo množila, zakrvavljene, usko usađene oči, vlažno, blijedo čelo na kojemu su se isticali pristići akne kao sramno obilježje spolnosti.

Ne voli me i nikada me nije voljela, zaključio je. I-zabrala me je iz dva razloga - zato to je znala da je volim i zato što je mislila kako sam preglup da razotkrijem istinu. No, glup nisam i otkrit ću istinu. Počet ću s najmanjom laži, s onom o njezinoj majci. A što je s njegovim lažima, s laži roditeljima, s lažnim alibijem policiji? I s onom najvećom laži: »Ja sam kršćanin. Nije to uvijek lako.« Nije više bio kršćanin, a možda nikada nije ni bio. Njegovo je obraćenje bilo samo potreba da ga prihvate, shvate ozbiljno, priznaju kao prijatelja u tom malom, zatvorenom društvu ozbiljnih obraćenika, koji su ga cijenili barem zbog njega samoga. No to nije bilo istina. Ništa nije bilo istina. Samo u jednom danu otkrio je da su dva najvažnija poticaja u njegovu životu tek obmane - njegova vjera i njegova ljubav. Kucanje na vratima ovaj put nije popuštalo. - Jona-than, da ti nije slabo? - vikala je majka. - Kotleti će se prepeći.

- Sve je u redu, majko. Evo me odmah.

Još se neko vrijeme snažno pljusкао vodom po licu sve dok mu se nije činilo da izgleda normalno i da može otvoriti vrata i sjesti s roditeljima za večeru.

Peta knjiga

Od utorka, 27. rujna, do četvrtka, 29. rujna

Jonathan Reeves pričekao je da gospođa Simpson ode iz ureda na kavu, a zatim je ušao u prostoriju u kojoj su držali registratore s podacima o osoblju. Znao je da su svi ti podaci kompjutorizirani, ali su prvobitni registratori još postojali, a gospođa Simpson čuvala ih je kao da su u njima pohranjene opasne informacije i utuživa dokumentacija. Gospođa Simpson približavala se kraju svoga radnog staža i nije se nikada uspjela priviknuti na kompjutorsko arhiviranje. Jedina stvarnost bio joj je natipkani zapis, crno na bijelom, u fasciklima uloženim u registratore. Njezina pomoćnica Shirley Coles, onedavna na tom radnom mjestu, bila je zgodna osamnaestogodišnja djevojka sa sela. Od samoga početka gospođa Simpson ju je upozoravala na važnost direktorova i šefova odjela, ali još nije prihvatila onaj suptilniji zakon u svakom poduzeću, prema kojemu se ljudi dijele na one čije želje treba shvatiti ozbiljno bez obzira na položaj i na one na koje se uopće ne treba obazirati. Bila je pristupačna, rado je svima ugađala i na ljubaznost je odgovarala ljubaznošću.

- Gotovo sam siguran da joj je rođendan početkom idućega mjeseca - reče Jonathan. - Znam da su podaci o osoblju povjerljivi, ali treba mi samo datum njezina rođenja. Hoćete li mi to, molim vas, pogledati? - Znao je da je nespretnan i nervozan, ali to mu je pomoglo; ona je dobro poznavala taj osjećaj. - Samo datum rođenja - nastavi Jonathan. - Na poštnu riječ. I neću nikome reći kako sam ga doznao. Ona mi je rekla, ali sam zaboravio.

- Ne bih smjela, gospodine Reeves.
- Znam, ali nema drugoga načina da to doznam. Ona ne živi kod kuće, pa ne mogu pitati njezinu majku. Bilo bi mi vrlo neugodno kad bi pomislila da sam zaboravio.
- Kako bi bilo da ponovno dođete kad se vrati gospođa Simpson? Mislim da će vam ona pomoći. Ne smijem otvarati registratore dok nje nema.
- Mogao bih pitati nju, znam, ali radije ne bih. Znate kakva je. Bojim se da bi me ismijala. Zbog Caroline. Mislio sam da ćete me vi razumjeti. Gdje je gospođa Simpson?
- Otišla je na kavu. Uvijek je na pauzi dvadeset minuta. Bit će bolje da stanete kod vrata i kažete mi ako netko dolazi.

No nije ju poslušao, nego je stao pokraj ormara s registratorima i promatrao je kako prilazi trezoru s bravom na kombinaciju i okreće brojčanik. - Mogu li policajci pogledati u osobne podatke ako to

zatraže? - upita on.

•A, ne, gospodine Reeves, to ne bi bilo u redu. Nitko ih ne smije čitati osim doktora Maira i gospođe Simpson. Povjerljivi su. Policajci su pogledali fascikl s dosjeom gospođice Robarts. Doktor Mair zatražio ga je u ponedjeljak ujutro čim je stigao na posao, još i prije dolaska policije. Zatražio ga je telefonski čim je ušao u svoju sobu. Gospođa Simpson osobno mu ga je odnijela. No to je nešto drugo. Gospođica Robarts je mrtva. Kad netko umre, nema više tajne.

•Imate pravo - potvrdi on. - Nema tajne kad umreš. - Odjednom je vidio sebe u maloj, unajmljenoj kući u Romfordu kako pomaže majci da pospremi djedove stvari poslije njegove smrti od srčanog infarkta; vidio je masnu odjeću, sjetio se smrada, ostave sa zalihama konzerviranoga graha od kojega je djed uglavnom živio, nepoklopljenih zdjelica s ostacima stare i pljesnive hrane, bestidnih časopisa što ih je pronašao na dnu ladice i koje mu je majka, sve zajapurena, oduzela. Ne, nema više nikakvih tajni kad čovjek umre.

- Nije li strašno... to ubojstvo? - obrati mu se ona okrenutih leđa. - Ne mogu to nekako shvatiti. Da bi to mogao biti netko koga poznajemo. Zbog toga imamo više posla ovdje u Personalnom. Policija je tražila popis svih namještenika s adresom stanovanja. I svatko je dobio o-brazac u koji mora upisati gdje i s kim je bio u nedjelju navečer. Znate već i sami. I vi ste ga dobili. Svi smo ga dobili.

Kombinacija na bravi zahtijevala je precizno rukovanje. Budući da joj prvi pokušaj nije uspio, stala je ponovno okretati brojčanik. Zaboga, pomislio je, zašto ne požuri? No vrata su se napokon otvorila.

Ugledao je rub metalne kutijice. Iz nje je izvadila svežanj ključeva, prišla ormaru s registratorima, brzo izvukla jedan ključ i ugurala ga u bravu. Ladica se izvukla na dodir njezinih prstiju. Činilo se da je i nju zarazio svojom tjeskobom. Uplašeno je pogledala prema vratima i stala brzo prstima probirati fascikle.

- Evo ga.

Morao se svladati da joj ga ne iščupa iz ruke. Otvorila ga je, pa je opazio poznati žućkasti obrazac, kakav je i sam popunio kad se zaposlio u elektrani. Bila je to molba za sadašnje radno mjesto. Ono što ga je zanimalo bilo je pred njim, brižljivo napisano njezinom rukom velikim slovima. Caroline Sophia St John Amphlett, datum rođenja: 14. listopada 1957., mjesto: Aldershot, Engleska, državljanstvo: britansko.

Shirley je sklopila fascikl, brzo ga spremila i zatvorila ladicu. - Sada znate - reče zaključavši ormar. - Četrnaesti listopada. Doista, još malo,

pa smo tu. Dobro je da ste to provjerili. Kako ćete proslaviti taj dan? Ako se zadrži lijepo vrijeme, mogli biste otići na izlet čamcem.

- Kakvim čamcem? - iznenadi se on. - Mi nemamo čamca.

• Caroline ga ima. Kupila je stari, veliki motorni čamac s kabinom od gospodina Hoskinsa. Ima privez u mjestu Wells-next-the-Sea. Znam to zato što je oglasio prodaju u izlogu gospođe Bryson u Lydsettu, i moj je stric Ted pomislio da ga ne bi bilo loše pogledati, jer ga je jeftino prodavao. No gospodin Hoskins mu je rekao, kad mu je telefonirao, da ga je prodao gospođici Amphlett iz Larksokena.

• Kada je to bilo?

• Prije tri tjedna. Nije vam rekla?

Još jedna tajna, pomisli on, možda bezazlena, ali je ipak čudno. Nikada nije pokazivala ni najmanjeg zanimanja za čamce i more. Stari, jeftini motorni čamac s kabinom. A bila je jesen, ne baš najbolje vrijeme za kupnju čamca.

- Sophia je vrlo lijepo ime - začu djevojčin glas. - Staromodno, ali meni se sviđa. No ne izgleda baš kao Sophia, nije li tako?

Međutim, Jonathan nije pročitao samo imena i datum rođenja. Ispod njih bila su imena njezinih roditelja. Otac: Roderick St John Amphlett, pokojni, časnik. Majka: Patricia Caroline Amphlett. Ponio je sa sobom list papira što ga je istrgnuo iz bloka te brzo zapisao datum i imena. Nenadane li sreće! Zaboravio je da se u obrascu molbe za zaposlenje traže vrlo opširni podaci. S takvom informacijom detektivska će agencija moći lako ući u trag njezinoj majci.

Tek kad je spremila ključeve u sef, mogao je odahnuti. Kad je dobio što je tražio, činilo mu se nepristojnim da odmah pobjegne. Znao je da bi se trebao izgubiti prije povratka gospođe Simpson koja bi Shirley mogla dočekati s neizbježnim pitanjem što on ovdje radi i natjerati je u laž. Ostao je ipak još neko vrijeme, a ona je sjela za pisaći stol i stala nizati spojnice u lančić.

- Strašna mi je i pomisao na to ubojstvo - reče ona. - Doista jest. Znae, bila sam ondje u nedjelju poslije podne, baš tamo gdje je ubijena. Otišli smo na plažu da se Christopher može igrati. Mama, tata, Christopher i ja. To je moj mali brat. Ima samo četiri godine. Parkirali smo auto na poluotoku, ni pedeset metara od kuće gospođice Robarts, ali nismo je, dakako, vidjeli. Cijelo poslijepodne nismo uopće nikoga vidjeli, osim izdaleka gospođu Jago, koja je biciklom raznosila crkveni časopis.

• Jeste li to rekli policiji? - upita Jonathan. - Možda bi ih to zanimalo. Hoću reći, možda bi ih zanimalo to da niste nikoga vidjeli blizu njezine kuće.

- Jesam, rekla sam im. To ih je uistinu zanimalo. Znate, pitali su me je li Christopher sipao pijesak na pu-teljku. I posipao ga je. Nije li to smiješno? Hoću reći, smiješno je da su pomislili na to.
 - Pa, kada ste onda bili na plaži? - upita Jonathan.
 - To su me i oni pitali. Nismo bili dugo. Samo od pola dva do pola četiri. Hranu smo pojeli u autu. Mama je rekla da nije vrijeme za sjedenje na plaži, da bismo se mogli prehladiti. Zatim smo se spustili puteljkom do uvale, pa je Christopher uz more sagradio dvorac od pijeska. On je bio sav sretan, ali nama ostalima nije baš bilo toplo. Mama ga je manje-više odvukla s plaže dok se on derao. Tata je išao prema autu, a mi smo zaostajali. Mama je rekla: »Neću da nosiš taj pijesak u auto, Christopher. Znaš da tata to ne voli.« Stoga ga je prisilila da ga istrese. Naravno, Christopher se još jače derao. Pošteno govoreći, taj je mali katkada pravi vrag. Čudno, zar ne? Mislim... da smo baš isto poslijepodne bili na toj plaži.
 - Što mislite - upita Jonathan - zašto ih je toliko zanimalo pijesak?
 - To je i tatu zanimalo. Istražitelj, onaj koji je bio ovdje i razgovarao sa mnom, rekao je da bi mogli naći otisak potplata i eliminirati ga ako je naš. Tata misli da su vjerojatno otkrili otisak obuće. Dva mlada istražitelja, baš su bili zgodni, posjetili su sinoć moje roditelje. Pitali su ih kakvu su obuću nosili i smiju li je ponijeti sa sobom. Valjda to ne bi učinili da nisu nešto otkrili?
 - Vaši su se roditelji zacijelo strašno zabrinuli - reče Jonathan.
 - Nisu, ma kakvi. Na koncu konca, nismo bili ondje kad je ubijena, nije li tako? S plaže smo se odvezli baki na čaj u Hunstanton. Od nje smo otišli tek u pola deset. Vrlo kasno za Christophera, rekla je mama. Cijelim putem do kuće spavao je u autu. Ipak je čudno, ne, kako smo se baš toga dana našli ondje. Da smo bili na plaži nekoliko sati poslije, naišli bismo na njezino tijelo. Mislim da više nećemo ići na taj dio plaže. Ne bih išla tamo kad padne mrak ni za tisuću funti. Bojala bih se da ne vidim njezin duh. Ipak je to s pijeskom čudno, ne? Zapravo, ako i nađu otisak obuće koji im može pomoći da uhvate ubojicu, sve će to biti samo zato što se Christopher htio igrati na plaži i što ga je mama natjerala da istrese pijesak. To je baš sitnica. Mama je rekla da je to podsjeća na župnikovu prošlonedjeljnu propovijed kad je rekao da i naša najbe-značajnija djela mogu imati nesagledive posljedice. Nisam zapamtila njegove riječi. Hoću reći, volim pjevati u zboru, ali su propovijedi gospodina Smolletta smrtno dosadne.
- Takva sitnica, otisak u mekom pijesku. Ako je taj otisak ostao u

pijesku što ga je Christopher istresao iz kantice, pripadao je nekome tko je prolazio tim puteljkom poslije pola četiri u nedjelju poslijepodne.

- Koliko ljudi zna za to? - upita on. - Jeste li to ikome ispričali osim policajcima?
 - Nikome osim vama. Rekli su nam da ne pričamo o tome, i ja sam šutjela sve do sada. Znam da je gospođa Simpson htjela znati zašto sam tražila razgovor s glavnim inspektorom Rickardsonom. Neprekidno je govorila da joj nije jasno što bih im mogla reći i da ne smijem policiji oduzimati vrijeme praveći se važna. Slutim da se uplašila kako ću ispričati policiji da se posvađala s gospođicom Roberts kad je nestao fascikl s osobnim podacima o doktoru Gledhillu, a cijelo je vrijeme bio kod doktora Maira. Vi to nećete nikome reći, ne? Ni gospođici Amphlett?
- Neću - obeća joj. - Neću joj reći. Ni njoj.

U poslovnom dijelu telefonskog imenika bilo je začudno mnogo detektivskih agencija, ali očito vrlo malo onih za koje se mogao odlučiti. Odabrao je jednu od najvećih i zapisao njihov telefonski broj u Londonu. Ne bi bilo mudro telefonirati iz nuklearke, a nije htio čekati ni da dođe kući, jer bi ondje imao još manje mira. Osim toga, htio im je telefonirati što je prije moguće. Namjeravao je ručati u mjesnom *pubu* i potražiti telefonsku govornicu.

Prijepodne mu se beskrajno otegnulo, pa je u dvanaest sati rekao da će ručati ranije i izišao, uvjerivši se prije toga da ima dovoljno sitniša. Znao je da je najbliža telefonska govornica u selu, blizu trgovine mješovitom robom, na javnome mjestu, ali je uvjeravao sama sebe da ne smije biti posebno tajanstven.

Na njegov se poziv odmah javila jedna žena. Razmislio je što će reći, ali se činilo da ona nije vidjela ništa čudno u njegovoj molbi. Ipak, pokazalo se da to neće biti tako jednostavno kako se nadao. Da, rekla je, agencija bi svakako mogla ući u trag pojedincu prema dobivenim podacima, ali tarifa nije fiksna. Sve ovisi o tome hoće li biti poteškoća i koliko će im za to trebati vremena. Prije negoli službeno prihvate njegov zahtjev, rekla je, ne može mu ni približno odrediti cijenu.

Troškovi se mogu kretati između dvije i četiri stotine funti.

Predložila mu je da odmah napiše sve poznate podatke i točno naznači što želi. Uz pismo je trebalo poslati i uputnicu na stotinu funti. Uzet će to hitno u postupak, rekla je, ali tek kad dobiju službeni zahtjev, moći će mu reći koliko će im otprilike trebati

vremena. Zahvalio joj je, rekao da će im poslati zahtjev, pa spustio slušalicu, sretan što joj nije rekao kako se zove. Mislio je da će moći i telefonski primiti podatke i zapisati ih, reći mu koliko bi to stajalo, obećati mu brzi rezultat. Sve mu je to bilo preslužbeno, preskupo, presporo. Pitao se bi li pokušao s nekom drugom agencijom, ali je zaključio da vjerojatno ne bi doznao ništa više, usprkos očito velikom broju agencija.

Kad se dovezao do nuklearke i parkirao auto, već je gotovo sam sebe uvjerio da će odustati. Tada mu je sinulo da bi i sam mogao sve istražiti. Prezime je bilo prilično neuobičajeno; možda će ga naći u londonskom telefonskom imeniku; ako pak ne u Londonu, možda ga ne bi bilo loše potražiti u drugim velikim gradovima. Njezin je otac bio vojna osoba. Možda bi mogao, ako postoji, pogledati u telefonski imenik časnika kopnene vojske? Isplatilo bi mu se da malo sam istraži prije negoli se upusti u pretjerane izdatke, a pomisao da bi morao pisati detektivskoj agenciji, staviti svoj zahtjev na papir, nije mu se baš sviđala. Počeo se osjećati poput zavjerenika, jer se našao u nepoznatoj ulozi koja ga je i uzbuđivala i poticala dio njegove prirode koju dotad nije ni slutio. Odlučio je raditi sam, a ako ne uspije, moći će ponovno sve razmotriti.

Prvi je korak bio izuzetno lagan, tako jednostavan da je pocrvenio pomislivši kako je glup što mu to nije prije palo na um. Vrativši se u biblioteku, pogledao je londonski telefonski imenik. Našao je ime P C. Amphlett u Pont Streetu, SW 1. Na trenutak se zagledao u to ime, a tada je drhtavim prstima izvadio notes i zapisao telefonski broj. Bili su to inicijali Carolinine majke, ali ipak nije mogao zaključiti je li posrijedi muška ili ženska osoba. Pretplatnik bi lako mogao biti muškarac, a sve ostalo koincidencija. Ime ulice, Pont Street, nije mu govorilo ništa, premda mu se činilo da četvrt SW 1 nije siromašni dio Londona. No, zar bi mu izrekla laž koju je mogao otkriti jednim pogledom u telefonski imenik? Samo ako je bila duboko uvjerena u svoju nadmoć, u njegovu pokornost, sigurna u njegovu nedoraslost i glupost, pa se nije morala zabrinjavati. Ona je htjela taj alibi, a on joj ga je dao. No, ako je to doista bila laž, ako on ode u Pont Street i otkrije da joj majka ne živi u siromaštvu, nije li mu slagala i ostalo? U koliko je točno sati bila na poluotoku i zašto? Doduše, bile su to samo sumnje, i znao je da ih ne može ozbiljno razmatrati. Smiješna je bila i sama pomisao da bi Caroline ubila Hilary Roberts. Ali zašto nije htjela policiji reći istinu?

Sada je ipak znao što će učiniti. Pozvat će broj u Pont Streetu i tražiti

Caroline. Time će barem ustanoviti stanuje li na toj adresi njezina majka. Ako odgovor bude potvrđan, zatražit će slobodan dan ili pričekati do subote, naći nekakav izgovor da provede jedan dan u Londonu i sam se uvjeriti.

Poslijepodne se otegnulo unedogled i bilo mu je teško usredotočiti se na posao. Bojao se da se ne pojavi Caroline i predloži mu da pođe s njom kući. No, činilo se da ga izbjegava, i bio je sretan zbog toga. Otišao je deset minuta prije kraja radnoga vremena ispričavši se da ga boli glava, pa je za dvadesetak minuta ponovno bio u telefonskoj govornici u Lydsettu. Telefon je zvonio pola minute i gotovo je izgubio nadu da će netko dignuti slušalicu. Napokon se ipak javila žena koja je polako i jasno izgovorila telefonski broj. Odlučio je odglumiti Skota. Znao je da je u tome dobar, a osim toga, njegova je baka s majčine strane bila Škotkinja. Neće mu biti teško biti uvjerljiv.

- Je li gospođica Caroline Amphlett kod kuće, molim vas? - upita. Nastala je duga tišina, a onda je žena s druge strane prigušenim glasom upitala: - Tko je na telefonu?

- Zovem se John McLean. Mi smo stari prijatelji.

- Zaista, gospodine McLean? Kako to da vas onda ne poznajem i da vi očito ne znate da gospođica Amphlett više ne živi ovdje?

- Hoćete li mi, molim vas, dati njezinu adresu? Ponovno tišina. - Nije mi ni nakraj pameti, gospodine

McLean. No, ako joj želite ostaviti poruku, pobrinut ću se da je dobije.

- Jeste li vi njezina majka?

Čuo se smijeh. Nije bio baš ugodan. - Ne, ja nisam njezina majka - reče žena. - Zovem se Beaslev, ja sam kućna pomoćnica. Zar vam to nije jasno?

Odjednom mu je palo na um da možda postoje dvije Caroline Amphlett, dvije majke istih inicijala. Doduše, bi-

la je to vrlo mala mogućnost, ali bi i to trebalo provjeriti. - Radi li Caroline još u nuklearnoj elektrani Larksoken?

Ovaj put nije bilo pogreške. - Ako to znate, gospodine McLean - grubo je odvratila - zašto ste telefonirali?

Poslije toga odlučno je spustila slušalicu.

35

U utorak navečer, poslije pola jedanaest, Rickards je drugi put došao u larksokensku vjetrenjaču. Odmah poslije šest sati telefonski je najavio posjet jasno naglasivši da je služben premda će biti kasno.

Htio je provjeriti neke činjenice i postaviti jedno pitanje. Dalgliesh je toga dana već bio u policijskoj postaji u Hovetonu i dao iskaz u kojem je opisao kako je našao tijelo. Rickardsa nije bilo, ali je Oliphant, koji je baš izlazio, ostao još neko vrijeme da ga primi i ukratko obavijesti o istrazi. Nije to činio protiv volje, ali je bio donekle služben, pa je Dalgliesh zaključio da je dobio određene upute. I sam Rickards, pošto je polako svukao kratki ogrtač i sjeo u isti naslonjač desno od kamina, kao da je bio malo suzdržan. Na sebi je imao tamnoplavo odijelo s tankim prugama, koje se, usprkos brižljivu kroju, doimalo neugledno i drugorazredno, čak pomalo otrcano. Na Rickardsovim kratkim udovima izgledalo je neprimjereno gradski, pogotovu na tom poluotoku, pa se doimao poput gosta na svadbi u domaćem krugu ili kandidata za posao na razgovoru koji ništa ne obećava. Nije više bilo jedva prikrivene antipatije, gorčine zbog neuspjeha poslije Zviždačeve smrti, pa ni neumorne energije od nedjelje navečer. Dalgliesh se pitao je li Rickards razgovarao sa šefom grofovijske policije i dobio od njega upute. Ako jest, mogao je naslutiti kakve su upute posrijedi, jer bi i sam tako postupio.

- Znam da vam smeta što je na vašem području, ali on je na visokom položaju u Metropolitanskoj policiji, komesarov ljubimac. Osim toga, poznajete te ljude. Bio je na večeri kod Mairovih. Našao je leš.

Raspolaže korisnim informacijama. Naravno, profesionalac je, neće ih zadržati za sebe, ali život će vam obojici biti lakši i ugodniji ako prestanete gledati u njemu suparnika ili, još gore, osumnjičenika.

Pruživši Rickardsu viski, Dalgliesh ga je upitao za ženu.

- Dobro je, dobro. - No, bilo je nečega izvještačenoga u njegovu glasu.
- Nadam se - reče Dalgliesh - da će sada, kada je Zviždač mrtav, doći kući.
- Čovjek bi tako mislio, zar ne? Ja bih to htio, ona bi to htjela, ali tu je mali problem s njezinom mamom. Ona neće da njezino janješće bude izloženo neugodnostima, osobito ubojstvu, i osobito sada.
- Ako se žena uda za policajca, teško se može odvojiti od neugodnosti, pa i od ubojstva.
- Oduvijek je bila protiv toga da se Sue uda za policajca.

Dalgliesh se iznenadio gorčini u njegovu glasu. Ponovno je bio neugodno svjestan činjenice da taj čovjek traži od njega nekakvu utjehu, a on ga je najmanje mogao smiriti. Dok je tražio prave riječi, promatrao je Rickardso-vo lice, umorno, gotovo poraženo, vidio bore koje su na isprekidanu svjetlu gorućega drva bile još dublje. Stoga je potražio utočište u praktičnosti.

- Jeste li već jeli? - upita Dalgliesh.
- Izvadit ću nešto iz hladionika kad se vratim kući.
- Ostalo mi je graha s mesom, ako to volite. Začas ću ga podgrijati.
- Neću odbiti, gospodine Dalgliesh.

Jeo je grah s poslužavnika na krilu, pohlepno kao da danima nije ništa okusio, a poslije koricom kruha pomazao tanjur. Samo je jedanput digao glavu s tanjura i upitao:

- Jeste li to vi skuhali, gospodine Dalgliesh?
- Ako živite sami, morate naučiti kuhati barem jednostavna jela ako ne želite uvijek ovisiti o nekom drugom u tim bitnim stvarima u životu.
- A to vam se ne bi sviđalo, ne? Da ovisite o nekom drugom u bitnim stvarima?

Međutim, u tim riječima nije bilo gorčine. Odnio je poslužavnik i tanjur u kuhinju smiješeći se. Trenutak kasnije Dalgliesh je čuo mlaz vode. Rickards je prao tanjur iz kojega je jeo.

Zacijelo je bio gladniji no što je mislio. Dalgliesh je znao da se čovjek lako prevari kad misli da može, radeći šesnaest sati na dan, djelotvorno funkcionirati ako živi samo od kave i ponekog sendviča. Vrativši se iz kuhinje, Rickards se zavalio u naslonjač zadovoljno gundajući. Boja mu se vratila u lice, i glas mu je ponovno bio jak kad je progovorio.

- Njezin je otac bio Peter Robarts. Sjećate li ga se?
- Ne, zašto?

- Tek tako. Ni ja ga se nisam mogao sjetiti, ali sam se propitao za njega. Obogatio se poslije rata u kojem se, usput rečeno, istaknuo. Jedan od onih koji je imao nos za pravu priliku, a to je u njegovu slučaju bila plastika. Pe-desetih-šezdesetih godina bilo je pravo vrijeme za lukave i beskrupulozne. Ona mu je bila jedino dijete. Brzo se obogatio, ali je brzo i izgubio bogatstvo. Uobičajeni uzroci: rastrošnost, razmetljiva velikodušnost, žene, razbacivanje novca kao da ga je sam tiskao.

Zavaravao se da će sreća potrajati bez obzira na okolnosti. Bio je sretan što nije dospio iza rešetaka. Odjel za privredni kriminal skupio je protiv njega podosta podataka za tužbu i uhitili bi ga za nekoliko dana da nije dobio infarkt. Skljokao se na tanjur kod »Simpsona«, mrtav kao patka koju je jeo. Hilary je zacijelo teško primila njegovu smrt; još danas tatina djevojčica, za koju ništa nije bilo dovoljno dobro, a sutra već gotovo osramočena, suočena sa smrću, siromaštvom.

- Relativnim siromaštvom - dopuni ga Dalgliesh - ali tako je uvijek sa siromaštvom, naravno. Vidim da niste gubili vrijeme.

- Nešto, ne mnogo, doznali smo od Maira, a nešto smo morali iščeprkati. Pomogla nam je policija londonskog Cityja Razgovarao sam s onima u Wood Streetu. Nekad sam sebe uvjeravao da ništa u vezi sa žrtvom nije nevažno, ali se sada počinjem pitati nije li ovo kopkanje samo gubljenje vremena.
- To je jedini siguran način rada. Samo nam pojedivosti iz života žrtve mogu rasvijetliti ubojstvo.
- »I kad shvatiš život, shvatit ćeš i smrt«, kako nas je tupio stari Blanco White... sjećate li ga se?... kad sam bio mlad policajac. I što naposljetku imate? Gomilu nekakvih činjenica poput hrpe starog papira istresenog iz košare za otpatke, od kojih se ne može sastaviti slika o čovjeku. A o ovoj žrtvi podaci su oskudni. Putnik s malo prtljage. U njezinoj kući nije bilo ničega zanimljivog, ni dnevnika, ni pisama, osim onoga što ga je uputila odvjetniku obavještavajući ga da će ga posjetiti potkraj idućeg tjedna i da će se ubrzo udati. Bili smo i kod njega, naravno. Ne zna kako se zove mladoženja, i nitko drugi to ne zna, pa ni Mair. Nismo našli nikakvih važnih dokumenata, samo jedan primjerak oporuke. Ništa uzbudljivo. Sve je ostavila Mai-ru, u dva retka napisana suhoparnim pravničkim jezikom. No ne mogu zamisliti da bi je Mair ubio radi dvanaest tisuća funti na posebnom rezervnom računu u banci NatWest i radi iznajmljene stračare. Osim oporuke i toga jednog pisma, našli smo samo uobičajene bankovne izvratke, potvrde o plaćenim računima, a cijela je kuća bila bolesno čista. Kao da je znala da će umrijeti, pa je sredila sve u životu. Osim toga, nema nikakvih znakova pretraživanja. Ako je u kući bilo nečega što je ubojicu zanimalo, razbio je prozor da se toga domogne i prilično uspješno uništio tragove.
- Ako je razbio prozor da uđe u kuću, onda to vjerojatno nije bio doktor Mair - primijeti Dalglish. - Mair je znao da je ključ u medaljonu. Mogao ga je izvaditi, otključati kuću i ponovno spremiti. Dodatni rizik, jer bi mogao ostaviti tragove na mjestu događaja, a neki se ubojice i ne vole vraćati u blizinu tijela. Drugi se, dakako, obavezno vraćaju. No, da je Mair i uzeo ključ, on bi ga i vratio koliko god to bilo opasno. Medaljon bez ključa bacio bi sumnju neposredno na njega.
- Cyril Alexander Mair - reče Rickards - ali je izbacio Cyril. Vjerojatno misli da sir Aleksander Mair zvuči otmjenije od sir Cyril. Sto ima protiv Cyrila? Moj se djed zvao Cyril. Ne trpim ljude koji se ne koriste pravim imenom. Usput rečeno, ona mu je bila ljubavnica.

- On vam je rekao?

- Pa, morao je... više-manje? Bili su vrlo diskretni, ali su neki od viših službenika u nuklearki zacijelo znali, znali ili sumnjali. Preinteligentan je da bi zatajio tu činjenicu znajući da bismo je prije ili poslije morali otkriti. Ispričao nam je da je ta veza završila, prirodan kraj s kojim su se oboje suglasili. On se nada da će se preseliti u London; ona je htjela ostati ovdje. Pa, i morala je ako nije htjela ostaviti svoj posao, a njoj je bila važna karijera i taj položaj. On tvrdi da njihovi osjećaji nisu bili jaki i da tu vezu nisu mogli održati povremenim sastancima preko vikenda... tako kaže on, ne ja. Čovjek bi rekao da su održavali tu vezu samo iz praktičnih razloga. Dok je ovdje, trebao je ženu, a ona muškarca. Da budu jedno drugome pri ruci. Nema smisla biti razdvojen stotinu kilometara. Kao kad kupujete meso. On se seli u London, ona je odlučila ostati. Treba naći drugog mesara.

Dalgliesh se sjetio da je Rickards uvijek bio donekle kritičan prema seksu. Doduše, nije valjda radio dvadeset godina u kriminalističkoj službi a da se nije susreo s preljubom i bludom u raznim oblicima, pa i s groznijim i grotesknijim manifestacijama ljudske spolnosti uz koje su preljub i blud bili još posve normalni. No to nije značilo da su mu se sviđali. Položio je zakletvu kao policajac i nije ju prekršio. Dao je zavjet na vjenčanju u crkvi i nesumnji-

VO ga se držao. I njegov je brak bio poznat kao čvrst, bez obzira na posao koji je neredovitim radnim vremenom, pićem, mačo-drugarstvima i blizinom kolegica na poslu i te kako mogao ugroziti bračnu zajednicu. Imao je odveć iskustva i poštenja da bi sebi dopustio predrasude, ali barem u jednom pogledu Mair nije imao sreće zato što je upravo tom istražitelju bio povjeren slučaj Robarts.

- Katie Flack, njezina tajnica - nastavi Rickards -dala je nedavno otkaz. Očito je smatrala da je njezina šefica previše zahtjevna. Posvađale su se zato što je djevojka produžila pauzu za ručak. A Brian Taylor, jedan njezin službenik, kaže da je s njom bilo nemoguće raditi, pa je zatražio premještaj. Bio je vrlo otvoren. Bio je na momačkoj večeri u *Maid's Headu*, u Norwichu, s još deset svjedoka, od osam sati dalje. A ni djevojka se ne mora bojati. Cjjelu je večer gledala televiziju s obitelji.

- Samo s obitelji? - upita Dalgliesh.

- Ne. Imala je sreću da su ih susjedi posjetili malo prije devet sati da porazgovaraju o odjeći za vjenčanje njihove kćeri. Katie Flack bit će djeveruša. Haljina u boji limuna s buketima malih bijelih i žutih krizantema. Vrlo ukusno. Sve nam je potanko opisala. Valjda je smatrala da će to pojačati vjerodostojnost alibija. Bilo kako bilo, nitko od njih nije

ozbiljno sumnjiv. Znete kako je danas: ako vam se ne sviđa šef, pokupite krpice i odete. Oboje su, dakako, bili zaprepašteni i zauzeli obrambeni položaj. Kao da se dala namjerno ubiti kako bi oni bili krivi. Ni on ni ona nisu glumili da im je bila simpatična. No to je ubojstvo povezano s nečim jačim od antipatije, što će vas možda iznenaditi, gospodine Dalgliesh. Među višim službenicima Robartsova nije bila tako nepopularna. Oni cijene djelotvornost, a ona je bila djelotvorna. Osim toga, njezine odgovornosti nisu se sukobljavale s njihovima. Ona je trebala djelotvorno upravljati nuklearkom kako bi znanstveno i tehničko osoblje moglo što uspješnije obavljati svoj posao. To je, po svemu sudeći, i radila. Na moja pitanja odgovarali su smireno, ali nisu bili posebno susretljivi. Solidarnost. Ako smatrate da vas neprekidno kritiziraju ili napadaju, donekle ste oprezni u ophođenju s onima izvan nuklearke. Samo je jedna osoba rekla da je nije trpjela, Miles Lessingham. No, i on ima nekakav alibi. Tvrdi da je bio na svom čamcu u trenutku nastupa njezine smrti. Nije tajio svoje osjećaje. Nije s njom htio ni piti, ni jesti, ni provoditi slobodno vrijeme, ni spavati. No, kako je naglasio, to ne bi činio ni s mnogim drugim ljudima, ali stoga ne osjeća poriv da ih ubije. - Zastao je, a zatim nastavio: -Doktor Mair vas je odveo u obilazak nuklearke u petak ujutro, nije li tako?

- Je li vam to on rekao? - upita Dalgliesh.

- Doktor Mair nije mi zapravo rekao ništa što mi nije morao reći. Ne, to se doznalo dok smo razgovarali s jednom mlađom službenicom, djevojkom iz mjesta, koja radi u upravi. Mala brbljavica. Iz nje sam izvukao dosta korisnih informacija. Međutim, pitao sam se jeste li tijekom svojega posjeta nuklearki doznali išta zanimljivo ili važno.

Dalgliesh je odolio iskušenju da mu odgovori kako bi mu već rekao da je išta čuo. - Bio je to zanimljiv posjet, a nuklearka vrlo dojmljiva.

Doktor Mair pokušao mi je objasniti razliku između termalnoga reaktora i novoga tipa hlađenoga vodom pod tlakom. Razgovor je uglavnom bio stručan, samo smo kratko vrijeme govorili o pjesmama. Miles Lessingham pokazao mi je stroj za manipuliranje gorivom, s kojega se bacio Toby Gledhill. Palo mi je na um da bi Gledhillovo samoubojstvo moglo biti važno, ali ne znam u kojem smislu. Taj je događaj očito potresao Lessinghama, ne samo zato što mu je bio svjedokom. Na večeri kod Mairovih on i Hilary Robarts razmijenili su nekoliko zagonetnih rečenica.

Rickards se nagne naprijed držeći čašu viskija u golemoj ruci. -

Večera kod Mairovih - reče ne dižući glavu. -Čini mi se da je taj mali, ugodni... ako je bio ugodan... skup srž ove istrage. Htio bih vas još nešto pitati. Zato sam i došao. Ono dijete, Theresa Blaney, koliko je

čula od razgovora o Zviždačevoj posljednjoj žrtvi?

Dalgliesh je očekivao to pitanje. No iznenadio se da je Rickardsu trebalo toliko vremena da mu ga postavi.

- Nešto je svakako čula - odgovori oprezno. - To sam vam već rekao. Ne znam kako je dugo stajala iza vrata blagovaonice ni koliko toga je čula prije negoli sam je zamijetio.
- Možete li se sjetiti dokle je Lessingham stigao u svojoj priči kad ste opazili Theresu?
- Ne znam točno. Mislim da je opisivao leš, ono što je vidio kad se vratio s džepnom svjetiljkom.
- Znači, mogla je čuti o rezu na čelu i ono o stidnim dlakama.
- Bi li ona pričala ocu o stidnim dlakama? Njezina je majka bila katolkinja, vrlo pobožna. Zapravo, malu i ne poznajem dobro, ali čini mi se da je neobično skromna. Bi li brižno odgajana, skromna djevojčica ispričala to ikojem muškarcu, pa i svom ocu?
- Brižno odgajana? Skromna? Kasnite šezdeset godina. Zadržite li se pola sata na srednjoškolskom igralištu, čut ćete stvari od kojih će vam se dignuti kosa na glavi. Današnja djeca svima kažu sve.
- Ali ne i to dijete.
- No, dobro. Ocu je mogla pričati o rezu u obliku slova L, a on je mogao naslutiti ono sa stidnim dlakama. Do vraga, pa svatko zna da Zviždačeva ubojstva imaju seksualno značenje. Nije silovao svoje žrtve, njega je uzbuđivalo nešto drugo. Ne mora svatko biti Krafft... Kako li se ono zove?
- Krafft-Ebing.
- Zvuči mi kao sir. Ne mora svatko biti Krafft-Ebing, a ni seksualno rafiniran da pogodi kojim se dlakama Zviž-dač poslužio.
- Ali to je važno - reče Dalgliesh - ako Blaneyu smatrate glavnim osumnjičenikom, nije li tako? Bi li on, ili netko drugi, ubio na taj način da nije znao kakvom se metodom služi Zviždač? Mogao se samo nadati da će to ubojstvo moći podmetnuti Zviždaču bude li ga oponašao u svim pojedinostima. Ako ne možete dokazati da je Theresa pričala ocu i o stidnim dlakama i o rezu u obliku slova L, vaša je pretpostavka ozbiljno poljuljana. A čini mi se da i nije utemeljena. Osim toga, Oliphant je rekao da je Blaneyu dala alibi gospođica Mair koja je rekla da je bio pijan i kod kuće u devet i četrdeset i pet, a dala mu ga je i Theresa. Nije li rekla da je išla spavati u osam i petnaest, a sišla malo prije devet da popije čašu vode?
- To je rekla ona, gospodine Dalgliesh. No ja ću vam reći nešto drugo: ta djevojčica potvrdila bi svaku priču koja bi odgovarala njezinu ocu. A i

vrijeme je sumnjivo točno. Robartsova umire u devet i dvadeset ili otprilike u to doba. Theresa Blaney odlazi spavati u osam i petnaest i, zgodno, zar ne, ožedni četrdeset i pet minuta kasnije. Da ste je barem vidjeli, nju i tu kuću! Naravno, vidjeli ste je. Sa mnom su došle dvije policajke iz Odjela za maloljetnike i bile s njom nježne kao s dojenčecom. Premda joj to nije trebalo. Svi smo sjedili ugodno pred kaminom, a njoj je sjedio mali na krilu. Jeste li ikada ispitivali dijete kako biste otkrili da li mu je otac ubojica, a ono vas gleda golemim prijekornim očima s bebom na rukama? Predložio sam joj da maloga preda jednoj policajki, ali čim je ona pružila ruke prema njemu, mali je zaurlao. Nije htio ni da ga tata uzme. Kao da su se Theresa i on dogovorili. I dok god je razgovor trajao, Ryan Blaney bio je u sobi. Ne možete ispitivati dijete, a da mu roditelj nije nazočan ako to želi. Bože dragi, kad uhitim nekoga za to ubojstvo, a hoću, gospodine Dalgliesh, ovaj put hoću, nadam se da to neće biti Ryan Blaney. Ta su djeca već pretrpjela velik gubitak. Međutim, njegov je motiv najjači, a i mrzio je Robartsovu. Mislim da nije mogao sakriti tu mržnju da je i htio. A ona ga nije samo nastojala izbaciti iz Scudderove kuće. Razlozi su dublji. Ne znam što se iza toga krije. Možda nešto u vezi s njegovom ženom. Već ću to otkriti. Ostavio je djecu u kući i otpratio nas do kola. »Bila je zla i gad«, bile su njegove posljednje riječi, »i drago mi je da je mrtva. No ja je nisam ubio, i ne možete mi dokazati da jesam.«

- Jago kaže da je telefonirao u sedam sati - nastavi Rickards - kako bi ga obavijestio da je Zviždač mrtav. Razgovarao je s Theresom, i djevojčica mu je rekla da je sve prenijela tati. Zašto mu ne bi rekla? Možemo pretpostaviti da mu je rekla. On ne bi ostavio djecu samu u toj kući dok Zviždač vani vreba. Nijedan odgovorni otac ne bi ih ostavio, a svi ga smatraju odgovornim ocem. Uostalom, to nam jamče i oni iz lokalne uprave. Prije četrnaest dana poslali su im socijalnu radnicu kako bi se uvjerali je li sve u redu. I mogu vam reći tko ih je nahuškao na njih, gospodine Dalgliesh. Vrlo zanimljivo. Bila je to Robartsova.

- Je li prijavila Blaneya zbog nečeg posebnog?

•Nije. Rekla je da ih je povremeno morala posjećivati zbog popravaka i slično, da je bila zabrinuta zbog težine odgovornosti što se svalila na Blaneyeva leđa i smatrala da bi mu trebalo pomoći. Daje vidjela Theresu kako tegli kući robu iz dućana i vuče blizanke za sobom, ponekad i onda kad bi trebala biti u školi. Telefonski je obavijestila lokalnu upravu da pošalju socijalnu radnicu. Socijalna se radnica uvjerala da se sve odvija kako treba, što se moglo i očekivati. Blizanke već idu u vrtić. Socijalna radnica ponudila im je dodatne usluge, pomoć u kući, ali Blaney se nije time oduševio niti pokazao

posebno zanimanje. Ne znam treba li ga za to okriviti. Ni ja ne bih sebi natovarilo na leđa socijalnu skrb.

- Zna li Blaney da ih je Hilary Robarts poslala k njemu?
 - U lokalnoj upravi nisu mu ništa rekli: to nije njihova politika. I ne znam kako bi to doznao. No, ako je ipak doznao, njegov je motiv mnogo jači, zar ne? Taj je posjet mogao biti kap od koje se prelila čaša.
 - No, bi li je on ubio na taj način? - upita Dalgliesh. -Bilo bi logično pretpostaviti da je Zviždačeva smrt isključila tu metodu.
- Ne mora biti tako, gospodine Dalgliesh. Pretpostavimo da je posrijedi dvostruka varka. Pretpostavimo da on zapravo kaže: »Slušajte, mogu dokazati da sam znao za Zviždačevu smrt. No onaj tko je ubio Hilary Robarts, nije za to znao. Zašto onda ne tražite onoga kome nitko nije rekao da je nađeno Zviždačevo tijelo?« Osim toga, gospodine Dalgliesh, postoji još jedna mogućnost. Pretpostavimo da je znao za Zviždačevu smrt, ali je mislio da je tek nedavno umro. Pitao sam Theresu što joj je točno rekao George Jago. Sjetila se točno njegovih riječi: napokon, sam ih je Jago potvrdio. Očito joj je rekao: »Reci tati da su našli Zviždačevo tijelo. Samoubojstvo. Ubio se u Eastha-venu.« No, ni spomena o hotelu niti o tome kada je Zviždač uzeo sobu. Jago nije o tome ništa znao. Vijest što ju je dobio od svog prijatelja iz »*Krune i sidra*« bila je prilično zbrkana. Prema tome, Blaney je mogao zaključiti da je tijelo nađeno negdje vani, na obali, šest-sedam kilometara dalje. Mogao je nekažnjeno ubiti. Svatko, pa i policija, pretpostavio bi da je Zviždač ubio svoju posljednju žrtvu, a zatim i sebe. Kratko i jasno.
- Jasno, ali ne i uvjerljivo, pomisli Dalgliesh. - Znači -reče - vi smatrate da uništen portret nije neposredno povezan s ubojstvom. Ne mogu zamisliti Blaneyu kako uništava vlastito djelo.
- Zašto? Ne bih rekao, po onome što sam vidio, da je bilo nešto naročito.
 - Mislim da za njega jest.
 - Portret je zagonetan, priznajem, ali to nije jedini problem. Netko je svratio na čašicu kod Robartsove prije njezina posljednjeg odlaska na kupanje, netko koga je pustila u kuću, koga je poznavala. Na cjedilu do sudopera bile su dvije čaše, a to znači da je pilo dvoje ljudi. Ona ne bi pozvala Blaneyu u Kuću timijana, a da se i pojavio, sumnjam da bi ga pustila unutra, ni pijanog ni trijeznog.
 - Ako vjerujete gospođici Mair - reče Dalgliesh -sumnja u Blaneyu pada ionako u vodu. Ona tvrdi da ga je vidjela u Scudderovoj kući u devet i četrdeset pet ili malo kasnije, a bio je već supijan. No, dobro,

mogao je i glumiti pnanstvo, to mu ne bi bilo baš teško. Međutim, nije mogao ubiti Hilary Robarts oko devet i dvadeset i doći kući u devet i četrdeset pet, osim autom ili kombijem, koje nije imao.

- Ili biciklom - doda Rickards.
- Morao bi voziti brzo. Znamo da je umrla poslije, ne prije kupanja. Kosa joj je još bila mokra pri korijenu kad sam je našao. Znači, smrt je najvjerojatnije nastupila između devet i petnaest i pola deset. Nije mogao uzeti bicikl i voziti se natrag uz obalu, jer je bila plima. Morao bi voziti po šljunku, a to je mnogo teže nego po cesti. Postoji samo jedan dio obale, pješčani dio, koji nije pod vodom za plime, a to je uvala u kojoj se kupala Hilary Robarts. Da je bio na cesti, gospođica Mair zacijelo bi ga vidjela. Dala mu je alibi i mislim da ga nećete moći oboriti.
- No on ga nije dao njoj - reče Rickards. - Ispričala je da je bila sama u Kući mučenice sve dotle dok neposredno poslije pola deset nije otišla po portret. Ona i gospođica Dennison, ona domaćica iz staroga župnog dvora, jedine su osobe s one večere kod Mairovih koje nisu ni pokušale osigurati sebi alibi. Osim toga, ona ima motiv. Hilary Robarts bila je ljubavnica njezina brata. On tvrdi da je ta veza završila, ali mi imamo samo njegovu riječ. Pretpostavimo da su se namjeravali vjenčati kad on ode u London. Ona je život posvetila bratu. Nije se udala. Nema drugih odušaka. Čemu ustupiti mjesto drugoj ženi baš kad se Mair sprema postići ambiciozni cilj?

Za Dalgliesha je to bilo prejednostavno objašnjenje odnosa koji mu se već nakon toga kratkog poznanstva činio mnogo složeniji. - Ona je uspješna spisateljica - reče Dalgliesh. - Takav uspjeh omogućava druge oblike emotivnog ispunjenja, ako joj je potrebno. Čini mi se da ona čvrsto stoji na vlastitim nogama.

- Mislio sam da ona piše kulinarske knjige. Zovete li je zato uspješnom spisateljicom?

- Knjige Alice Mair vrlo su cijenjene i unosne. Radimo za istog nakladnika. Kad bi morao birati, vjerojatno bi se radije odrekao mene.
- Znači, vi mislite da bi joj taj brak donio gotovo olakšanje, oslobodio je odgovornosti? Mislite li da bi dopustila drugoj ženi da mu za promjenu kuha i brine se za njega?
- Zašto bi mu uopće trebala žena da se brine za njega? Opasno je teoretizirati o ljudima i njihovim osjećajima, no sumnjam da ona osjeća takvu kućansku, kvazima-terinsku odgovornost ili da je on treba i želi.

- Pa, kako onda vi gledate na taj odnos? Napokon, žive zajedno, gotovo cijeli život. Ona ga voli, to svi znaju.
- Ne bi živjeli zajedno da je drukčije, ako to uopće možemo nazvati zajedničkim životom. Ona je vrlo često odsutna, traži materijal za svoje knjige, a on ima stan u Londonu. Kako može netko tko ih je tek upoznao i sjedio s njima za večerom proniknuti u bit njihova odnosa? Ja bih rekao da ih veže lojalnost, povjerenje, uzajamno poštovanje. Pitajte njih.
- A ne ljubomora, na njega ili njegovu ljubavnicu?
- Ako je i ljubomorna, dovoljno je mudra da to sakrije.
- No, dobro, gospodine Dalgliesh, uzmimo drugi scenarij. Pretpostavimo da mu je Robartsova dosadila, da ga je prisiljavala na brak, da je htjela ostaviti posao, preseliti se s njim u London. Pretpostavimo da ga je gnjavila. Ne bi li Alice Mair palo na um da nešto poduzme?
- Da smisli i izvede savršen zločin kako bi oslobodila brata privremene neugodnosti? Ne bi li to bila pretjerana sestrinska lojalnost?
- Te odlučne žene nisu samo privremeno neugodne. Razmislite. Koliko poznajete muškaraca koje su prisilili na brak što ga zapravo nisu htjeli, zato što je ženska volja jača od njihove? Ili možda zato što nisu mogli podnijeti svu tu strku, suze, objede, emotivne ucjene?
- Ne bi ga mogla ucjenjivati samim odnosom. Ni on ni ona nisu bili u braku; nisu nikoga varali; nisu izazivali Jivnu sablazan. I ne mogu zamisliti nikoga tko bi Alexa Maira prisilio da učini nešto što on neće. Znam da je opasno donositi olake sudove, premda to obojica činimo već pet minuta, ali čini mi se da je on čovjek koji živi kako sam hoće i vjerojatno je oduvijek tako živio.
- I mogao bi postati zao - primijeti Rickards - kad bi ga netko pokušao u tome spriječiti.
- Znači, vi ga zamišljate kao ubojicu?
- Zamišljam ga kao ozbiljnoga osumnjičenika.
- A što je s onim parom u kamp-kućici? - upita Dalgliesh. - Ima li ikakvih dokaza da su im bile poznate Zviždačeve metode?
- Nismo ništa otkrili, ali ne možemo ni u što biti sigurni. Taj čovjek, Neil Pascoe, vozika se sa svojim kombijem, zalazi u lokalne *puhove*. Mogao je nešto načuti. Ne moraju svi policajci šutjeti o tom slučaju. Nismo novinarima ispričali pojedinosti, ali to ne znači da netko nije progovorio. On ima nekakav alibi. Odvezao se kombijem južno od Norwicha na

razgovor s jednim čovjekom koji mu je pisao zanimajući se za ESPEN, tu njegovu antinuklearnu organizaciju. Očito se nadao da će ondje osnovati lokalnu grupu. Poslao sam dva policajca tom čovjeku. Rekao je da su bili zajedno i da je Pascoe krenuo kući odmah poslije osam i dvadeset, barem je kazao da ide kući. Amy Camm, djevojka koja s njim živi, kaže da se vratio u devet sati i da su ostatak večeri proveli zajedno. Nagadam da se vratio malo kasnije. Zacijelo je morao dobro zapeti u tom svom kombiju da od mjesta južnije od Norwicha stigne do Larksokena za četrdeset minuta. I on ima motiv, vrlo jak motiv. Da je Hilary Robarts doista podigla tužbu zbog klevete, mogla ga je uništiti. Osim toga, u interesu je te Amy Camm da podrži njegov alibi. Vrlo se ugodno smjestila sa svojim djetetom u toj kamp-kućici. Reći ću vam još nešto, gospodine Dalgliesh, imali su i psa. Njegova uzica još visi u kamp-kućici.

- Bi li još ondje visjela da ju je jedno od njih ili oboje njome zadavilo?
- Možda je netko ondje vidio uzicu. Možda su mislili da bi bilo sumnjivije kad bi je uništili ili sakrili, pa su je radije ostavili. Dakako, uzeli smo je, ali to je bila puka formalnost. Koža Robarsove bila je čitava. Nećemo naći nikakve tragove na uzici. Naći ćemo najvjerojatnije njegove ili njezine otiske prstiju. Nastavit ćemo, naravno, provjeravati alibije svih tih službenika nuklearke, vrag ih odnio, a ima ih više od pet stotina. Tko bi rekao da ih je toliko! Uđete unutra i gotovo nikoga ne vidite. Kao da hodaju nevidljivi poput energije što je proizvode. Većina ih živi u Cromeru ili Norwichu. Vjerojatno žele biti blizu škole i dućana. Na prste bi se mogli nabrojiti oni koji žive blizu nuklearke. Većina iz nedjeljne dnevne smjene bila je kod kuće mnogo prije deset sati. Ili su gledali televiziju ili su bili vani s prijateljima. Provjerit ćemo i njih, bez obzira na njihove veze s Robartsovom na poslu. No i to je formalnost. Znam gdje ću tražiti osumnjičenike. Među gostima na večeri. Kako Lessingham nije mogao šutjeti, čuli su ključne činjenice - da joj je ubojica ugurao u usta stidne dlake i u čelo urezao slovo L. Time se zgodno sužava krug. Alex Mair, Alice Mair, Margaret Dennison, sam Lessingham i, ako je Theresa Blaney ispričala ocu što je čula, možemo pribrojiti i Blaneyu. No, dobro, možda ne mogu oboriti njegov alibi, njegov ili Mairov, ali ću se svojski potruditi.

Deset minuta kasnije Rickards se digao rekavši kako je vrijeme da pođe kući. Dalgliesh ga je pratio do automobila. Oblaci su se spustili, pa su zemlja i nebo utonuli u tamu koja je sve gutala i u kojoj kao da se hladno svjetlucanje nuklearke približilo. Nad morem se uzdizalo blijedo-plavo svjetlo poput privida tek otkrivene Mliječne staze. Ni čvrsto tlo pod nogama nije im pomoglo da se snađu u tom mraku, pa

su oklijevali nekoliko sekundi, kao da je desetak koraka do automobila, koji se poput lebdećega svemirskog broda ljeskao na svjetlu što je prodiralo kroz

Otvorena vrata, bila odiseja opasnim i nesigurnim terenom. Iznad njih svjetlucala su krila vjetrenjače, bijela i tiha, moćna i nabijena skrivenom energijom. Dalglishu se načas učinilo da će se polako pokrenuti.

- Sve je na ovom poluotoku kontrast - reče Rickards. - Kad sam jutros izišao iz Pascoeove kućice, zastao sam na tim niskim pjeskovitim stijenama i pogledao prema jugu. Vidio sam samo stari ribarski čamac, smotano uže, preokrenuti sanduk, to strašno more. Zacijelo sve tako izgleda gotovo tisuću godina. Zatim sam se okrenuo prema sjeveru i vidio tu prokletu, golemu nuklearnu elektranu. I eno je, svjetluca. Gledam je u sjeni vjetrenjače. Usput, radi li? Vjetrenjača, mislim.

- Rekli su mi da radi - odgovori Dalglish. - Krila se okreću, ali mlin ne melje. Originalni mlinski kameni su u donjoj prostoriji. Povremeno me hvata želja da gledam krila kako se polako okreću, ali se suspregnem. Ne znam da li bih ih mogao zaustaviti kad se pokrenu. Živcirao bih se slušajući ih kako škripe cijelu noć.

Stigli su do automobila, i Rickards je zastao s rukom na vratima, kao da mu se ne odlazi.

- Prevalili smo dug put - reče Rickards - od te vjetrenjače do nuklearke. Koliko? Četiri milje poluotokom i tri stotine godina napretka. Tada se sjetim onih dvaju tijela u mrtvačnici i pitam se jesmo li uopće napredovali. Tata bi govorio o istočnom grijehu. Bio je laički propovjednik, moj tata. Sve bi on to riješio.

I moj, pomisli Dalglish. - Blago njemu! - reče. Zatim je nastala tišina koju je prekinuo telefon. Njegova se u-porna zvonjava jasno čula kroz otvorena vrata. - Pričekajte malo. Možda je za vas - reče Dalglish.

Tako je i bilo. Oliphant je pitao je li tamo glavni inspektor Rickards. Nije ga bilo kod kuće, ali je ostavio Dalglishov broj.

Razgovor je bio kratak! Ni minutu kasnije Rickards mu se pridružio na ulaznim vratima. Lagana sjeta posljednjih nekoliko minuta raspršila se i njegov je korak bio čvrst.

- Oliphant je mogao čekati do sutra, ali me ipak htio obavijestiti. To bi mogla biti potrebna prekretnica. Telefonirali su iz laboratorija. Zacijelo su radili nonstop. Čini mi se da vam je Oliphant rekao za otisak stopala što smo ga našli.

- Da, spomenuo ga je. S desne strane puteljka, na mekanom pijesku.

Nije mi rekao nikakve pojedinosti.

A Dalgliesh ga nije ni pitao, držeći se pravila da u Rickardsovoj odsutnosti ne razgovara o slučaju s istražiteljem nižeg ranga.

•Upravo smo dobili potvrdu. To je potplat »bumblesica«, desna noga.

Četrdeset četiri i pol. Sara na potplatu tipična je za proizvođača, a na petama je žuti bumbar. Vjerojatno ste ih već vidjeli. - Kada Dalgliesh nije odgovorio, Rickards nastavi: - Zaboga, gospodine Dalgliesh, nemojte mi reći da i vi imate »bumblesice«. Ne bi mi trebala ta komplikacija.

•Ne, nemam ih. Suviše su moderne za mene. No nedavno sam ih vidio, baš tu, na poluotoku.

- Na čijim nogama?

- Ni na čijim. - Malo je razmislio, a tada nastavio: -Sjetio sam se. U srijedu ujutro, dan nakon mog dolaska, odnio sam neke tetine stvari, pa i dva para njezinih cipela u stari župni dvor radi prodaje u dobrotvorne svrhe. U staroj praonici drže sanduke za dostavu čaja u kojima ljudi ostavljaju iznošene stvari. Stražnji ulaz bio je otvoren, kao i obično danju, pa nisam ni kucao. Među obućom vidio sam i par bumblesica. Ili, točnije govoreći, vidio sam jednu petu. Mislim da je i drugi dio para bio ondje, ali ga nisam vidio.

- Na vrhu sanduka?

- Ne, negdje na trećini. Mislim da su bile u prozirnoj plastičnoj vrećici. Kako rekoh, nisam vidio obje, ali sam vidio jednu petu i na njoj nesumnjivo žutog bumbara. Možda su pripadale Tobvju Gledhillu. Lessingham je spomenuo da je Gledhill imao na nogama bumblesice kad se ubio.

•I ostavili ste ih ondje? Uviđate li važnost svojih riječi, gospodine Dalgliesh?

•Uviđam, ali teniske nisam uzeo. Darovao sam stvari, nisam ih krao.

•Ako je ondje bio taj par - reče Rickards - a zdrav razum mi govori da je bio, svatko ga je mogao uzeti. Ako ga nema u sanduku, vjerojatno ga je netko uzeo. - Bacio je pogled na svijetleći brojčanik svoga sata i rekao: - Tri-četvrt dvanaest. Sto mislite, kada gospođa Dennison ide spavati?

•Ranije, rekao bih. Ne vjerujem da prije odlaska u krevet ne stavi zasun na stražnji ulaz. Ako je netko uzeo tenisice i ako ih još nema, večeras ih neće moći vratiti.

Stigli su do auta. S rukom na vratima, Rickards mu nije odgovorio, već je zamišljeno odlutao pogledom preko poluotoka. Njegovo uzbuđenje, neizraženo riječima i brižljivo suspregnuto, bilo je tako

očito kao da šakama lupa po poklopcu motora. Zatim je otključao vrata i uvukao se u auto. Reflektori su zasjali u tami kao da pretražuju teren.

Kad je spustio prozor da se konačno pozdravi, Dalgliesh je rekao: - Možda bih vam morao nešto spomenuti u vezi s gospođom Dennison. Ne znam da li se sjećate, ali ona je bila nastavnica upletena u onaj rasistički skandal u Londonu. Mislim da joj je preslušanja preko glave. To znači da vam razgovor s njom možda neće biti jednostavan. Brižljivo je razmislio prije negoli je to izgovorio znajući da bi to mogao biti pogrešan potez. I bio je. Koliko god je pozorno birao riječi, pitanje je potaknulo skrivenu antipatiju koja ga je mučila kad god bi razgovarao s Rickardsom.

- Valjda mislite da njoj ne bi bilo jednostavno, gospodine Dalgliesh. Već sam razgovarao s tom gospođom, a i znam nešto o njezinoj prošlosti. Trebalo joj je mnogo hrabrosti da brani svoja načela onako kako je to ona činila. Moglo bi se reći i mnogo upornosti. Takva žena ima petlje za sve, nije li tako?

36

Dalgliesh je pogledom pratio svjetla Rickardsova automobila sve dok nije stigao na obalnu cestu i skrenuo desno, zatim je zaključao vrata i prije odlaska na spavanje površno sve pospremio. Razmišljajući o protekloj večeri, zaključio je da mu se nije nadugo i naširoko razgovaralo s Rickardsom o posjetu nuklearki u petak ujutro i da mu nije odao svoje reakcije, možda zato što su bile složenije, a sama elektrana dojmljivija no što je očekivao. Zamolili su ga da dođe do tričetvrt devet, jer mu je Mair osobno htio pokazati centralu, a morao je stići u London na jedan službeni ručak.

- Koliko znate o nuklearnoj energiji? - upitao ga je prije razgledanja.

- Vrlo malo. Pretpostavite da ne znam ništa.

- Onda će biti bolje da prije obilaska počnemo s uobičajenim uvodom o izvorima radijacije, što smatramo nuklearnom snagom, nuklearnom energijom i atomskom energijom. Zamolio sam Milesa Lessinghama, tehničkog direktora, da nam se priključi.

I tako su započela dva izuzetna sata. Dalgliesha su oblačili u zaštitnu odjeću, skidali je, ispitivali radioaktivnost, a dvojica mentora zasipala su ga bujicom činjenica i brojaka. Premda je došao kao nestručnjak, bilo mu je jasno da se nuklearkom upravlja vrlo djelotvorno, da njome rukovodi smireni stručnjak, sposoban i školovan. Alex Mair, premda naoko samo u pratnji ugledna posjetitelja, nije se ni jednog trenutka doimao

nezainteresirano, uvijek je sve mirno i pozorno promatrao, očito držeći sve na oku.

I osoblje što ga je Dalgliesh upoznao dojmilo ga se rev-nošću dok su mu strpljivo objašnjavali što rade, riječima koje može razumjeti intelektualni laik. Pod njihovim stručnim znanjem ćutio je opredjeljenje za nuklearnu moć, ponegdje na granici s obuzdanim oduševljenjem, a i s obrambenim stavom koji je vjerojatno bio prirodan s obzirom na podvojena mišljenja o nuklearnoj energiji u javnosti. Kad je jedan inženjer rekao: »Tehnologija je opasna, ali nam je potrebna i možemo njoma vladati«, nije razabrao u tim riječima drsku znanstvenu samouvjerenost, već štovanje elementa kojim upravljaju, odnos gotovo nalik na osjećaj b'ubavi i mržnje što ga pomorac osjeća prema moru kao prema štovanu neprijatelju i njegovu prirodnom staništu. Ako su ga tim obilaskom nuklearke htjeli uvjeriti i umiriti, donekle su u tome uspjeli: ako je nuklearna moć sigurna u svačijim rukama, vjerojatno je sigurna i u njihovim. No koliko i dokle?

Stajao je u golemoj strojarnici, a u ušima mu je bubnjalo dok je Mair izbacivao činjenice i brojke o tlaku, naponu i rasklopnoj snazi; stajao u zaštitnoj odjeći i gledao u dubinu gdje su, poput sablasnih riba pod vodom u bazenu za hlađenje goriva ležali istrošeni elementi stotinu dana prije otpreme u Sellafield na reciklažu; približio se samom rubu obale da razgleda rashladno postrojenje i kondenzatore. No, najzanimljiviji dio obilaska bio je posjet reaktor-skoj zgradi. Budući da su Maira pozvali piskavim, isprekidanim signalom interfona, morao ih je privremeno napustiti, i Dalgliesh je ostao sam s Lessinghamom. Stajali su na visokom mostu i gledali dolje u crne platforme za punjenje dvaju reaktora. S jedne strane reaktora bio je jedan od dvaju golemih strojeva za manipulaciju gorivom. Sjetivši se Gledhilla, Dalgliesh je bacio pogled na svog pratioca. Lessinghamovo je lice bilo napeto i vrlo blijedo, pa se Dalgliesh uplašio da će se onesvijestiti. No tada je progovorio poput robota mehanički izgovarajući naučenu lekciju.

- U svakom reaktoru ima 26.488 gorivnih elemenata koji traju pet do deset godina i uvode se u reaktor strojevima za manipuliranje gorivom. Svaki stroj visok je približno 7 m i težak 115 tona. Može primiti 14 gorivnih elemenata i druge komponente potrebne za ciklus obnove goriva. Posuda pod tlakom zaštićena je debelim štitom od lijevanog željeza i prešanoga drvenog laminata. Ono što vidite na vrhu stroja jest dizalica za gorivne elemente. Tu je i uređaj koji

povezuje napravu s reaktorom i televizijska kamera koja omogućava praćenje procesa iznad spremišta.

Kad je Lessingham zastao i pogledao ga, Dalgliesh je zapazio kako mu dršću ruke kojima se držao za ogradu pred sobom. Obojica su šutjeli. Napadaj je trajao manje od deset sekunda. Tada je Lessingham rekao: - Sok je čudna pojava. Tjednima nakon nesreće sanjao sam da gledam Tobyja kako pada. Zatim sam prestao sanjati o tome. Mislio sam da ću moći pogledati dolje u platformu za punjenje reaktora, odagnati iz misli tu sliku. Uglavnom mogu. Napokon, radim ovdje, tu sam kod kuće. No, san mi se ipak vraća, a povremeno, baš kao sada, vidim ga kako ondje leži, vrlo jasno, kao da haluciniram.

Dalgliesh je znao da bi bilo banalno sve što bi sada rekao. - Prvi sam stigao do njega - nastavio je Lessingham. - Ležao je potrbuške, ali ga nisam mogao okrenuti. Nisam se mogao prisiliti da ga okrenem, da ga dotaknem. No, nije ni trebalo. Znao sam da je mrtav. Izgledao je malen, raskomadani, mlitav poput krpene lutke. Samo sam jasno vidio one smiješne znakove... žute bumbare na petama njegovih tenisica. Isuse, kako li sam samo bi sretan kad sam ih se riješio! Znači, Gledhill nije imao na sebi zaštitnu odjeću. Poriv za samoubojstvom nije baš posve spontan.

- Zacijelo je bio dobar planinar - rekao je Dalgliesh.

- O, da, Toby se znao penjati. No znao je i mnogo više od toga.

Ne mijenjajući glas, nastavio je opisivati reaktor i postupak punjenja reaktorske jezgre novim gorivom. Pet minuta kasnije Mair im se ponovno priključio. Kad su završili obilazak, Mair ga je na povratku u ured iznenada upitao:

- Jeste li čudi za Richarda Feynmana?

- Američkog fizičara? Gledao sam televizijsku emisiju o njemu prije nekoliko mjeseci. Osim imena, ne znam ništa o njemu.
- Feynman je rekao: »Istina je mnogo veličanstvenija no što je to mogao zamisliti ijedan umjetnik u prošlosti. Zašto današnji pjesnici ne govore o tome?« Vi ste pjesnik, ali ovo mjesto, energija što se ovdje proizvodi, ljepota tehnike, njezina puka uzvišenost posebno vas ne zanima, nije li tako? Ni vas ni druge pjesnike?
- Mene zanimaju. To ne znači da ih mogu pretočiti u pjesmu.
- Ne, vaše su teme predvidljivije. A onaj bijednik, Zviž-dač iz Norfolka, zanima li vas on?
- On je ljudsko biće. Stoga je prikladan za pjesničku temu.
- Koju vi ne biste izabrali?

Dalgliesh mu je mogao odgovoriti da pjesnik ne bira teme, nego da one biraju njega. No jedan od razloga njegova bijega u Norfolk bilo je izbjegavanje razgovora o pjesništvu. Kad bi i uživao u razgovoru o svojoj poeziji, ne bi dijelio to zadovoljstvo s Alexom Mairom. Doduše, začudio se da ga tada Mairova pitanja nisu posebno oneraspoložila. Bilo je teško osjetiti simpatiju prema tom čovjeku, ali nemoguće ne cijeliti ga. Ako je ubio Hilary Robarts, Ric-kards je bio suočen s opasnim protivnikom.

Dok je iz kamina grabljao ostatke pepela, ponovno se posve jasno sjetio trenutka kad je s Lessinghamom stajao uz ogradu i gledao dolje, u tamnu platformu za punjenje reaktora, ispod kojeg je upomo i tiho radila moćna i tajanstvena energija. Zanimalo ga je kada će se Rickards napokon upitati zašto je ubojica odabrao baš tu obuću.

37

Rickards je znao da Dalgliesh ima pravo; bilo bi neopravdano upasti tako kasno u kuću gospođi Dennison. Ipak, nije mogao proći mimo staroga župnog dvora a da ne u-spori i pogledom se ne uvjeri ima li ikakva znaka života. Nije ništa vidio; kuća je bila zamračena i tiha iza grmlja kojim je lamatao vjetar. Ušavši u svoju kuću, također mračnu, oćutio je kako ga svladava umor. No, prije odlaska na spavanje morao je još srediti neke spise, među njima i završni izvještaj o istrazi slućajaja Zviždać; morao je odgovoriti na neugodna pitanja, pripremiti argumentiranu obranu koja će mu možda pružiti priliku da se suprotstavi privatnim i javnim optužbama o nesposobnosti policije, lošoj kontroli, prekomjernom oslanjanju na tehnologiju, zanemarivanju dobrih starih metoda istraživanja. I sve je to morao učiniti prije negoli počne pomno ispitivati najnovije izvještaje o ubojstvu Robartsove.

Bilo je već gotovo četiri sata kada je strgnuo sa sebe odjeću i potrbuške se bacio na krevet. Negdje u noći zacijelo je osjetio da mu je hladno, jer se probudio pod pokrivaćem, a kad je pružio ruku da upali svjetiljku na noćnom ormariću, zbunjeno je ustanovio da je prećuo budilicu i da je već bilo gotovo osam sati. U trenu se razbudio, otkrio se i oteturao do toaletnog stolića svoje žene da se pogleda u zrcalu. Bubrežasti toaletni stolić bio je ukrašen prevje-som s bijelim i ružičastim cvjetićima; lijepa garnitura, prstenasti stalak i zdjelica, stajala je na starome mjestu, a s jedne strane zrcala visjela je lutka koju je Susie dobila u djetinjstvu na jednom sajmu. Nije bilo samo posudica s njezinom šminkom, pa je zbog toga odjednom osjetio

žestoku bol kao da mu je žena mrtva, kao da su s tim posudicama nestali svi tričavi ostaci života. Sagnuvši se da bi se bolje vidio u zrcalu, pitao se što li to mršavo lice, grubo, muško poprsje radi u ružičastoj i bijeloj, posve ženskoj sobi. Osjetio je isto što i u početku, kad su se mjesec dana nakon bračnog putovanja doselili - da u toj kući nema ničeg doista njegovog. Dok je još bio mladi istražitelj, zaprepastio bi se da mu je netko rekao kako će steći takvu kuću, kolni prilaz posipan šljunkom, pola jutra vlastitog vrta, salon i posebnu blagovaonicu, brižljivo birani namještaj, koji je još odisao netaknutom svježinom nerabljene robe i podsjećao ga, kad god bi ušao u te prostorije, na robnu kuću u Oxford Streetu, u kojoj su ga birali. No u Susienoj odsutnosti ponovno je osjetio nelagodu poput gotovo nepodnošljiva, prezrena gosta.

Navukavši kućni ogrtač, otvorio je vrata sobice u južnom dijelu kuće, koju su namijenili djetetu. Žuta i bijela boja dječjega krevetića bila je u skladu sa zavjesama. Uza zid stajao je stol za previjanje s ladicom za dojenački pribor i vrećom za čiste pelene. Tapete su obilovale zečićima i skakutavim janjcima. Nije mogao vjerovati da će njegovo dijete jednoga dana spavati u toj sobi.

Nije ga odbijala samo kuća. Dok je Susie bila odsutna, katkada mu je bilo teško i povjerovati da je doista oženjen. Upoznao ju je na jednom kružnom putovanju u Grčku što ga je rezervirao radi kulturnog uzdizanja, kao alternativu uobičajenom dopustu koji je provodio sam planinareći. Susie je bila jedna od rijetkih mlađih žena na brodu. Putovala je s majkom, udovicom zubara. Tek je sada shvatio da je Susie trčala za njim, sama odlučila o braku, odabrala njega mnogo prije negoli je on i pomislio da odabere nju. No ta mu je spoznaja više laskala nego smetala, a nije se, osim toga, ni protivio. Stigao je do onoga životnog razdoblja kad se povremeno zanosio idealiziranom slikom supruge koja kod kuće, u toplini doma, čeka nekoga tko se vraća potkraj dana, djeteta koje bi bilo njegov ulog za budućnost, za koje će raditi.

Udala se za njega usprkos protivljenju svoje majke, koja se u početku, čini se, slagala s tim korakom imajući možda na umu činjenicu da je Susie već dvadeset i osam godina i da vrijeme ne radi za nju, ali je, čim su se zaručili, jasno dala do znanja da je njezino jedino dijete moglo naći boljeg, pa se uporno zalagala da izvuče iz toga što vise može i upustila se u upornu borbu za njegovu društvenu preobrazbu. Međutim, ni ona nije našla prigovora kući. Uložio je u nju svu svoju ušteđevinu i uzeo najveću hipoteku što ju je mogao sebi

dopustiti svojom plaćom, ali kuća je bila simbol onoga što mu je bilo najvažnije - braka i posla.

Susie je završila školu za tajnice, ali je bila, čini se, sretna kad je prestala raditi. Da je htjela nastaviti, on bi je podržao u toj želji kao i u svemu što bi je zanimalo. No, bilo mu je draže da je sretna i zadovoljna kućom i vrtom, da ga čeka kad se pred večer vrati kući. Takav brak nije bio moderan, niti ga je sebi mogla priuštiti većina parova, ali bio je to brak kakav je on želio, a srećom i ona.

Sada je znao da nije bio u nju zaljubljen kad su se vjenčali. Doduše, i sam bi priznao da nije poznavao pravi smisao te riječi zato što je ljubav bila daleko od njegovih prijašnjih, gotovo nečasnih veza sa ženama i poniženjima. Pa ipak, sav se svijet koristio riječju ljubav, ne samo pjesnici i pisci, znajući nagonski, ako već ne neposrednim iskustvom, što ona zapravo znači. Povremeno se osjećao izuzetno oštećenim, lišenim nekakva univerzalnoga prirodnog prava poput čovjeka koji je rođen bez okusa ili njuha. Kad se tri mjeseca nakon dolaska s bračnog putovanja zaljubio u Susie, činilo mu se da je otkrio nešto poznato ali još neproživljeno, kao kad slijepe oči iznenada progledaju i vide zbilju u svjetlu, boji i obliku. Bilo je to jedne noći kad je prvi put otkrila užitak spolnog odnosa s njim i kad se, napola plaćući i napola smijući se, čvrsto privila uz njega i šaptala mu nježne, nerazumljive riječi. Dok ju je snažno grlio, spoznao je, i sam se čudeći, da je to ljubav. Taj trenutak potvrde bio je i ispunjenje i obećanje, ne kraj traženja nego početak otkrivanja. Za sumnju nije ostalo mjesta: ta potvrđena ljubav činila mu se neuništivom. U njihovu braku bilo je trenutaka zajedničke tuge i straha, ali nikada kao sada. Je li doista, razmišljao je, taj brak mogla opasno ugroziti, ako ne i uništiti, prva ozbiljna kušnja, njezina odluka da se pokori majčinim proračunatim prijetnjama i zaklinjanjima da ga ostavi premda je pred vratima bilo rođenje njihova prvog djeteta? Htio je biti nazočan kad joj prvi put stave dijete na ruke. No možda mu neće ni reći kad počnu trudovi. Prije no što bi utonuo u san i kad bi se probudio stalno ga je progonila slika punice kako pobjednički stoji u rodilištu s njegovim djetetom u naručju, pa se njegova odbojnost prema njoj produbila do paranoje.

Desno od toaletnoga stolića stajala je u posrebreu okviru njihova slika s vjenčanja, snimljena poslije obreda. I slika je, po svemu sudeći, trebala istaknuti društvenu razliku njihovih dviju obitelji. Susie se naslonila na njega, upala, nježna lica koje ju je činilo mlađom od dvadeset i osam godina, dok mu je njezina glava,

uokvirena plavom kosom i cvjetnim vijencem, jedva dopirala do njegova ramena. Cvijeće je bilo umjetno - ružini pupoljci i đurđice -ali se sjetio da se onoga dana širio iz njih blag, slatkast miris. Njezino svečano nasmiješeno lice nije otkrivalo ništa, pa ni ono što je sva ta bijela mistika nedvojbeno simbolizirala: za to sam se trudila, to sam željela, to sam postigla. On je gledao ravno u fotoaparat strpljivo podnoseći sve ono beskrajno škljocanje pred crkvom. Naposljetku je snimljena obiteljska fotografija. Na njoj su bili Susie i on, zakonski sjedinjen, prihvaćen par. Fotografsko poziranje, kako mu se činilo dok je razmišljao o tom događaju, bilo je najvažniji dio vjenčanja, a crkveni obred samo uvod u to složeno grupiranje i pregrupiranje različito odjevenih neznanaca prema nekakvoj hijerarhiji koja mu nije bila posve jasna, ali joj je razmetljivi fotograf očito bio majstorski dorastao. Ponovno je čuo puničin glas: - Da, nema baš šlifa, ali je dobar i vrlo sposoban. Čula sam da bi mogao dotjerati do šefa policije. Znala je da neće dotjerati do šefa policije, ali barem nije mogla kritizirati kuću što ju je kupio njezinu jedinom djetetu.

Bilo je prerano da joj telefonira znajući da će njegova punica, koja je voljela ujutro spavati, debelo iskoristiti tu priliku da pokaže neraspoloženje. No ne bude li sada porazgovarao sa Susie, sljedeća prilika pružit će mu se tek kasno navečer. Na trenutak se zagledao u telefon na noćnom ormariću oklijevajući da pruži ruku. Da je situacija bila drukčija, da nije bilo toga novog ubojstva, sjeo bi u »rover«, odvezao se u York i doveo je kući. Kad bi se s njim suočila, možda bi smogla snage da se odupre majci. U ovim okolnostima morala bi putovati sama ili s majkom bude li inzistirala da je prati. No, podnijet će i nju bude li ipak uporno zahtijevala da pođe, a možda bi bilo bolje i za Susie da ne putuje sama vlakom tako dugo. Želio ju je kod kuće; želio ju je ovdje, u ovoj kući.

Kad mu se već činilo da telefon na drugom kraju beskrajno zvoni, javila se njegova punica izgovarajući broj umorno i rezignirano kao da je to već dvadeseti poziv toga jutra.

- Ovdje Terry, gospođo Cartwright - reče. - Je li Susie budna?

Nikada je nije nazvao majkom. Tu besmislicu nije mogao prevaliti preko usana, a nije mu to, istini za volju, nikada ni predložila.

- E pa, sada će biti, nije li tako? Niste baš obzirni, Terry, kad telefonirate prije devet. Susie ne spava dobro i mora ležati. A sinoć vas je cijelu večer pokušavala dobiti. Ostanite na liniji.

Zatim je, najmanje minutu kasnije, čuo tihi i bojažljivi glas: - Terry?

- Kako si, draga?

- Dobro, sve je u redu. Mama me je jučer odvela doktoru Maineu. Liječio me u djetinjstvu. Brine se za mene i kaže da se sve odvija dobro. Rezervirao mi je krevet u mjesnoj bolnici, za svaki slučaj. Znači, i to je sredila, gorko je pomislio i na trenutak ga je opsjela neugodna pomisao da su to njih dvije možda zajedno planirale, da je to Susie željela.

- Oprosti - reče -što jučer nisam mogao dulje s tobom razgovarati. Situacija je sve grozničavija. Htio sam te obavijestiti da je Zviždač mrtav.

- Pa, to je pisalo u svim novinama, Terry. Fantastične novosti. Je li s tobom sve u redu? Osjećaš li se dobro?
- Dobro mi je. Umoran sam, ali sam dobro. Slušaj, draga, ovo novo ubojstvo, to je nešto drugo. Ovdje nije riječ o drugom serijskom ubojici. Ta je opasnost sada prošla. Žao mi je, ali neću moći oputovati po tebe, ali bih te mogao dočekati u Norwichu. Bi li mogla danas na put? Imaš brzi vlak u tri sata i dvije minute. Ako tvoja majka želi doći s tobom, ostati s nama i kad se dijete rodi, meni je pravo.

Nije mu bilo pravo, ah tu je cijenu bio spreman platiti.

- Ostani na liniji, Terry. Mama želi razgovarati s tobom. Zatim je nakon duge stanke čuo glas njezine majke.

- Susie će ostati ovdje, Terry.

- Zviždač je mrtav, gospođo Cartwright. Opasnost je prošla.
- Znam da je Zviždač mrtav. No kod vas se dogodilo još jedno ubojstvo, zar ne? Još je jedan ubojica na slobodi, a vi ga lovite. Dijete se treba roditi za nepuna dva tjedna, i Susie mora biti daleko od ubojstva i smrti. Njezino mi je zdravlje prva briga. Treba joj tetošenja i nježnosti.

- Toga ima i ovdje, gospođo Cartwright.

- Trudili ste se, dakako, ali vas nikada nema kod kuće, nije li tako? Susie vas je sinoć zvala četiri puta, Terry, ali vas nije bilo. Doista je morala s vama razgovarati, a niste bili kod kuće. To ne valja, barem ne sada. Pola noći ste vani da uhvatite ili ne uhvatite ubojicu. Znam da vam je to posao, ali to nije pošteno prema Susie. Želim da mi se unuča rodi živo i zdravo. U takvom stanju kćeri je mjesto uz majku.

- Mislio sam da je ženi mjesto uz muža.

Bože mili, reče u sebi, nisam ni mislio da ću ikada izustiti te riječi. Zapljusnuo ga je val neizmjerne gađenja prema samom sebi, srdžbe i očaja. Ako ne dođe danas, neće nikada ni doći, pomislio je. Dijete će se roditi u Yor-ku, i njezina će ga majka uzeti na ruke prije njega. Ona će ih oboje šćepati i neće ih više pustiti. Znao je kako su jake veze udovice i njezine jedinice. Nije bilo dana da Susie nije telefonirala majci, katkada i nekoliko puta. Znao je s koliko ju je truda i strpljenja počeo odbijati od

posesivna majčina zagrljaja. Sada je dao gospođi Cartwright još jedno oružje. Osjetio je likovanje u njezinu glasu.

- Nemojte mi govoriti gdje je ženi mjesto, Terry. Još ćete mi početi govoriti o Susienim dužnostima. A koje su vaše dužnosti prema njoj? Rekli ste joj da ne možete doći po nju, a ja nipošto neću da mi se unuča rodi u vlaku. Susie ostaje ovdje sve dok se ne riješi to najnovije ubojstvo, pa ćete naći vremena da dođete po nju.

Prekinula je vezu. Polako je spustio slušalicu i stao čekati. Možda će ga Susie nazvati. Naravno, mogao joj je i sam ponovno telefonirati, ali je bolno i beznadno ustanovio da to ne bi imalo smisla i da ona neće doći. Uto je zazvonio telefon. Zgrabio je slušalicu i željno uzviknuo: -Halo? Halo?

No, bio je to samo narednik Oliphant koji se javio iz policijske stanice u Hovetonu. Tim ranojutarnjim pozivom htio gaje očito obavijestiti daje probdno cijelu noć ili daje uhvatio još manje sna od njega. Četiri sata spavanja činila su mu se sada ljenčarenjem.

- Sef policije nastoji doprijeti do vas, gospodine. Rekao sam njegovoj tajnici da vam nema smisla telefonirati kući i da ste već najvjerojatnije na putu ovamo.
- Bit ću za pet minuta, ali ne u Hoveton nego u stari župni dvor u Larksokenu. Gospodin Dalgliesh otkrio nam je važne indicije u vezi s bumblesicama. Čekajte me za tričetvrt sata pred župnim dvorom. A sada telefonirajte gospođi Dennison. Recite joj da ne otključava stražnji ulaz i da ne pušta nikoga u kuću sve dok ne dođem. Nemojte je uplašiti. Samo joj recite da joj moramo postaviti nekoliko pitanja i da bi nam bilo milije kad bi jutros najprije razgovarala s nama.

Ako su Oliphanta i uzbudile novosti, uspio se svladati, - Niste nadam se zaboravili - podsjeti ga Oliphant - da j| Odjel za odnose s javnošću ugovorio konferenciju za novinare u deset sati, gospodine? Bili Starling s lokalnog radija nastoji me obraditi, ali ja sam mu rekao da pričekava konferenciju. Osim toga, mislim da šefa zanima hoćemo li objaviti približno vrijeme smrti.

A šef nije bio jedini. Bilo je korisno odgađati izjavu o približnom vremenu ubojstva kako bi izbjegli kategoričnu tvrdnju da ono nije moglo biti Zviždačevo djelo. No prije ili poslije morat će reći pravu istinu, a čim obdukcijski nalaz bude gotov bit će teško izbjeći uporna novinarska pitanja. - Nećemo dati nikakve informacije sve dok ne dobijemo pismeni obdukcijski nalaz.

- Već ga imamo, gospodine. Doktor Maitland-Brown donio ga je prije

dvadesetak minuta na putu u bolnicu. Bilo mu je žao što vas nije mogao dočekati.

Ma nemoj, pomisli Rickards. Nisu, dakako, ni o čemu razgovarali; doktor Maitland-Brown nije traćao s nižim policijskim službenicima. No, zacijelo su svi osjetili ugodnu atmosferu samozadovoljstva dok su tog ranog jutra zajednički počinjali dan. - Nije bilo razloga za čekanje - reče. - Sve što nam je trebalo od njega naći ćemo u tom nalazu. Bit će najbolje da ga odmah otvorite i pročitate mi bitne činjenice.

Čuo je kako je Oliphant spustio slušalicu na pisaći stol. Nije prošla ni minuta kad se Oliphant ponovno oglasio: - Nema znakova snošaja prije nastupa smrti. Nije bila Bilovana. Čini se da je bila izuzetno zdrava osoba sve dok joj netko nije stavio konop oko vrata i zadavio je. Mogao bi navesti i nešto točnije vrijeme smrti pošto je pregledao sadržaj želuca, ali nije promijenio svoju prvu procjenu. Između pola devet i tričetvrt deset, no neće imati ništa protiv ako kažemo da je to bilo u devet i dvadeset. I nije bila trudna, gospodine.

- U redu, narednice. Vidjet ćemo se pred starim župnim dvorom za otprilike tričetvrt sata.

No, đavo me odnio, pomisli, ako se kanio suočiti s teškim danom bez doručka. Brzo je izvadio nekoliko kri-šaka tanke slanine iz hladionika i popržio ih na najjačoj vatri, pa uključio kotlić s vodom i uzeo šalicu. Imao je dovoljno vremena da popije jaku kavu, a slaninu će staviti između dvije kriške kruha i pojesti je u autu.

Dok se četrdeset minuta kasnije vozio kroz Lvdsett, razmišljao je o jučerašnjoj večeri. Nije predložio Adamu Dalglieshu da dođe s policajcima u stari župni dvor. Nije bilo ni potrebno; njegove su informacije bile točne i detaljne, pa im valjda nije trebao jedan od najviših službenika Metropolitanske policije da im prstom pokaže kutiju u kojoj je prije bio čaj a sada stara obuća. No, bilo je još razloga. Bio je zahvalan Dalglieshu na viskiju, na grahu ili kako li ga je već nazvao, na razgovoru o bitnim trenucima istrage. Napokon, što im je bilo zajedničko osim posla? No, to svakako nije značilo da želi Dalglieshovu nazočnost na svom poslu. Bilo mu je drago što ga je sinoć posjetio u vjetrenjači, zahvalan što se nije morao vratiti u praznu kuću. Rado je posjedio uz vatru u kaminu i barem se opustio do kraja večeri. No daleko od Dalglieshove fizičke nazočnosti, ponovno je osjetio staru nesigurnost što ga je onako snažno zbunila uza Zviždačevu smrtnu postelju. Znao je da se nikada neće potpuno složiti s tim čovjekom, a znao je i zašto. Morao se samo sjetiti onoga

neugodnog događaja i preplavilo bi ga neraspoloženje. Pa ipak, to se zbililo prije gotovo dvanaest godina i sumnjao je da se Dalgliesh toga uopće sjeća. Najviše su ga pogodile riječi što ih je godinama pamtio, riječi koje su ga tada ponizile i gotovo uništile njegovo samopouzdanje kao istražitelja, riječi lako izgovorene i očito brzo zaboravljene.

Bilo je to na mansardi uske kuće negdje iza Edgware Rooda; žrtva je bila pedesetogodišnja prostitutka, mrtva više od tjedan dana kad su je našli, pa je smrad u toj pretrpanoj, zagušljivoj rupi bio tako odvratno daleko morao rupčićem zatvoriti usta kako ne bi povratio. Jedan mlađi istražitelj nije se uspio svladati. Pojurio je prema prozoru da ga otvori i gotovo mu je to pošlo za rukom, ali se prozor zalijepio od prljavštine. Sam Rickards nije mogao ni gutati, kao da mu je pljuvačka bila zagađena. Rupčić na ustima natopio mu se slinom. Ležala je gola među bocama, jastucima, ostacima hrane, opscena hrpa natrula mesa, ni pola metra od prepune noćne posude, do koje naposljetku nije ni stigla. No, to je bio još najmanji izvor smrada u toj sobi. Kad je patolog otišao, obratio se najbližem pozorniku i rekao: - Zaboga, ne možemo li tu stvar iznijeti odavde? Zatim je čuo Dalglieshov glas s praga, koji ga je ošinuo poput biča. - Narednice, kaže se »tijelo«. Ili, ako vam se više sviđa »leš«, »mrtvac«, »žrtva«, pa i »pokojnica«, ako već morate nešto reći. Gledate u biće koje je bilo žena. Ona nije bila stvar dok je bila živa, a nije ni sada. I sada je fizički reagirao sjećajući se toga događaja, osjećao stezanje mišića u želucu, naviranje gnjeva. Nije to smio dopustiti, dakako, ne takav javni prijekor, ne pred nižim službenicima. Trebao je tom bahatom gadu sasuti istinu u lice, pa makar ga degradirali.

- No, sada više nije žena, zar ne, gospodine? Više nije ljudsko biće, nije li tako? Pa, ako nije ljudsko biće, što li je onda?

Upravo ga je nepravda izjedala. Desetak njegovih kolega zaslužilo bi taj bešćutni prijekor, ali ne on. Otkako su ga unaprijedili premještanjem u Kriminalistički, nikada u žrtvi nije gledao beznačajnu hrpu mesa, nikada osjetio pohotni, polusramni užitek pri pogledu na golo tijelo, rijetko vidio i najsramočniju, najogavniju žrtvu a da pritom nije osjetio nekakvu sućut, a često i bol. Njegove riječi nisu bile nipošto u skladu s njegovim karakterom, otele su mu se u očaju, zbog umora poslije devetnaestosatnoga radnog dana, zbog gađenja što ga nije mogao suspregnuti. Imao je peh da gaje čuo Dalgliesh, kriminalistički inspektor čiji je hladni sarkazam mogao biti razorniji od glasnih psovki nekog drugog policijskog službenika.

Nastavili su zajedno raditi još šest mjeseci. Nisu to više spominjali. Dalgliesh je očito bio zadovoljan njegovim radom, barem ga nije kudilo. No nije ga ni hvalio. Bio je izuzetno korektan prema svom šefu, a Dalgliesh se ponašao kao da se onaj neugodni događaj nije ni zbio. Ako je poslije i požalio svoje riječi, nije to nikada spomenuo. Možda bi se začudio kad bi znao s koliko su gorčine primljene, kako su ga teško progonile. No Rickards se sada prvi put upitao nije li i Dalgliesh, opterećen stresom i vlastitom prisilom, osjetio olakšanje iskalivši se na njemu. Nije li i sam tada izgubio ženu i tek rođeno dijete? No, kakve je sve to imalo veze s mrtvom prostitutkom u londonskom kupleraju? Dalgliesh je pogriješio. U tome je bila kvaka. Morao je bolje poznavati svoje ljude. Možda je bilo paranoično pamtiti tu neugodnost tako dugo i s takvom gorčinom, ali Dalglieshova nazočnost na njegovu terenu pobudila je sjećanje. Događale su mu se i veće neugodnosti, prihvaćao je i ozbiljnije kritike i zaboravljao ih. No taj prijekor nije mogao zaboraviti. Dok je sjedio ispred kamina u larksokenskoj vjetrenjači, pio Dalglieshov viski, gotovo jednak po položaju, gospodar na svom lovištu, činilo mu se da može pokopati prošlost. No znao je da ne može. Da nije bilo tog sjećanja, on i Adam Dalgliesh možda bi se sprijateljili. Sada ga je poštovao, divio mu se, cijenio njegovo mišljenje, osjećao se gotovo ugodno u njegovu društvu. No, znao je da ga nikada neće voljeti.

38

Oliphant je čekao pred starim župnim dvorom, ali nije sjedio u autu, nego se lijeno naslonio na poklopac motora i čitao nekakav tabloid. Očito je htio ostaviti dojam da već deset minuta gubi vrijeme. Kad se auto zaustavio, Oliphant se uspravi i pruži mu novine. - Već su se potrudili, gospodine. No to se moglo i očekivati. Reportaža nije bila objavljena na naslovnoj strani, ali se protezala na obje središnje, s crnim naslovom ispisanim velikim slovima: NE PONOVRNO! Iznad naslova bilo je ime autora, dopisnika kriminalističke rubrike. Rickards je pročitao: Danas sam doznao da je Neville Potter, identificiran kao Zviždač, koji se u nedjelju ubio u hotelu *Balmoral* u Easthavenu, svojedobno bio na informativnom razgovoru. Policija ga je eliminirala u samom početku istrage. Pitamo se zašto. Policajci su znali kakav tip muškarca traže. Čudaka. Vjerojatno neoženjenoga ili razvedenoga. Samotnjaka. Muškarca koji ima auto i kojega posao vodi navečer iz kuće. Neville Potter bio je baš

takav čovjek. Da su ga uhitili već poslije prvoga preslušavanja, životi četiriju nevinih žena bili bi spašeni. Zar nismo izvukli nikakve pouke iz neuspjeha u slučaju jorkširskog trbosjeka?

- Uobičajena glupost koju smo mogli očekivati - reče Rickards. - Žrtve ubojstva su ili prostitutke koje navodno zaslužuju takvu sudbinu ili nevine žene.

Dok su kolnim prilazom hodali prema župnom dvoru, pogledom je preletio ostatak članka. Izvjestitelj je tvrdio da se policajci previše oslanjaju na računala, na mehanička pomagala, brze automobile, tehnologiju. Trebalo bi se vratiti na pozornike koji će patrolirati svojim područjem. Kakve li koristi od napajanja računala beskrajnim podacima kad policajac nije u stanju nanjušiti običnog sumnjivca? Premda se u ponečemu slagao s člankom, Rickards ga nije mogao prihvatiti.

Dobacio je novine Oliphantu: - Valjda ne misle da smo mogli zaskočiti Zviždača postavivši redarstvenika na raskrižju svake seoske ceste? Jeste li rekli gospođi Dennison da dolazimo i zamolili je da ne prima posjetitelje?

- Nije joj baš bilo drago, gospodine. Rekla je da bi jedino mogli naići susjedi i pitala kako da otpremi prijatelje s vrata. Dosad još nitko nije došao, barem ne na prednji ulaz.

- Jeste li provjerili straga?

- Rekli ste da vas čekani sprijeda, gospodine. Nisam obilazio kuću. Početak nije mnogo obećavao. No, ako je Oliphant uobičajenom netaktičnošću uspio pobuditi otpor gospođe Dennison, nije to ničim pokazala kad im je otvorila vrata, nego ih je pozdravila i uvela u kuću uljudno, ali ozbiljna lica. Rickardsa je ponovno privukla njezina staromodna ljepota, nježna put kakva je nekada bila u modi. I njezina je odjeća odisala nekakvom zastarjelom plemenitošću, jer nije imala na sebi hlače već sivu pletenu suknju s odgovarajućom vestom povrh plave bluze, a oko vrata jednorednu bisernu ogrlicu. Usprkos prividnoj pribranosti bila je vrlo blijeda, pa su se njezine ružičaste, brižljivo namazane usne doimale gotovo kričavo na beskrvnoj puti. Zapazio je da su joj se ramena ukočila pod tankom vunom.

• Hoćete li ući u salon, gospodine inspektore, i objasniti mi o čemu je riječ? Osim toga, nadam se da ste vi i narednik za kavu.

• Lijepo od vas, gospođo Dennison, no žao mi je. Nemamo toliko vremena. Nećemo vas zadržavati. Tražimo par tenisica, bumblesica. Vjerujemo, a za to imamo razloga, da su u kutiji među stvarima za dobrotvornu prodaju. Možemo li je pregledati?

Povela ih je bez riječi kroz vrata u stražnjem dijelu hodnika, a zatim kratkim hodnikom do drugih vrata na kojima je bio zasun. Zasun se lagano otvorio, pa su se našli u drugom, kraćem hodniku, popločenom kamenom, a tada pred teškim, masivnim vratima u stražnjem dijelu kuće, sa zasunima gore i dolje. S jedne i druge strane bila je po jedna prostorija. Vrata desne bila su otvorena.

Gospođa Dennison uvela ih je unutra. - Ovdje držimo stvari za dobrotvornu prodaju - reče. - Kako sam kazala naredniku Oliphantu kad je telefonirao, stražnja vrata zaključana su od jučer u pet sati. Obično ih danju otključam tako da oni koji donose robu mogu ući i izići bez kucanja.

- To znači da se stvari mogu i uzimati i ostavljati. Ne bojite li se krađe?

- Ovo je Larksoken, narednice, ne London. Prostorija u koju ih je uvela, popločena kamenom, sa zidovima od opeke i jednim jedinim, visokim prozorom, zacijelo je nekada bila smočnica ili ostava. Njezina sadašnja svrha bila je očita. Uza zid su stajale dvije kutije, negdašnja ambalaža za čaj. Lijeva je do tri četvrtine bila puna obuće, a u desnoj su bili nabacani pojasovi, torbe i svežanj kravata. Pokraj vrata protezale su se dvije duge police. Na jednoj je bila starudija - tanjurići i šalice, predmeti sa sajma, figurice, veći i manji tanjuri, prenosivi radio, noćna svjetiljka popucanog i prljavog sjenila. Na drugu policu naslagali su raskupusane knjige, uglavnom džepne. S donje police visjele su kuke, a na njima vješalice s raznolikom kvalitetnijom odjećom - muška odijela, kratki kaputi, ženske haljine i dječja odjeća. Na nekima su već bili prikopčani papirići sa cijenom. Oliphant je u nekoliko sekunda pogledom obuhvatio prostoriju, a zatim obratio pozornost na kutiju s obućom. Trebalo mu je manje od minute kako bi ustanovio da »bumblesica« nema, ali je ipak počeo sistematski pretraživati kutiju pod budnim okom Rickardsa i gospođe Dennison. Vadio je svaki pojedini par; uglavnom su svi bili spojeni vezicama, pa ih je stavljao na hrpu sve dok nije ispraznio kutiju, a zatim ih sustavno i spremao. Rickards je izvadio iz torbe desnu bumblesicu i pružio je gospođi Dennison.

- Tražimo ovakve tenisice. Možete li se sjetiti jeste li u kutiji vidjeli sličan par, i ako jeste, tko ih je donio?
- Nisam znala da ih zovu bumblesice - reče ona spremno - ali sam jedan par vidjela u kutiji. Donio ih je gospodin Miles Lessingham, iz nuklearke. Zamolili su ga da donese ovamo odjeću i obuću mladića

koji se ubio u Lark-sokenu. Dva odijela što ovdje vise također su pripadala Tobvju Gledhillu.

- Kada je gospodin Lessingham donio tenisice, gospođu Dennison?
- Ne mogu se točno sjetiti. Mislim da je to bilo jednoga dana pred večer, prije otprilike tjedan dana, poslije smrti gospodina Gledhilla, potkraj prošlog mjeseca. No morat ćete pitati njega, gospodine inspektore. Možda će se on bolje sjećati?
- Je li vam predao stvari na prednjem ulazu?
- Jest. Reкао je da neće ostati na čaju, ali je ipak porazgovarao s gospodinom Coplevem u salonu. Zatim smo zajedno donijeli kovčeg ovamo i zajedno ga raspakirali. Tenisice sam stavila u najlonsku vrećicu.
- Kada ste ih posljednji put vidjeli?
- Ne bih se mogla sjetiti. Ne dolazim često ovamo, samo ako moram staviti cijenu na pojedine komade. A i kad uđem, ne gledam uvijek u kutiju s obućom.
- Ni da biste vidjeli što vam donose?
- Povremeno i pogledam, ah ne radi nekakve kontrole.
- Te su tenisice vrlo upadljive, gospođu Dennison.
- Znam, ali da sam kopala po kutiji u posljednje vrijeme, valjda bih zapazila da ih nema. Žao mi je, ali ne bih vam znala reći kada su nestale.
- Koliko ljudi zna kakav je ovdje sistem?
- Većina susjeda, a i svatko iz nuklearke tko redovito daruje stvari. Obično dolaze autom, dakako, na putu kući, a katkada zvone sprijeda poput gospodina Lessinghama. Povremeno uzimam od njih robu na ulazu ih je sami ostavljaju straga. Robu ne prodajemo ovdje nego u velikoj dvorani vijećnice u Lvdsettu, u listopadu. Međutim, ovo je zgodno sabirno mjesto za susjede s poluotoka i službenike nuklearke. Dan-dva prije sajma dolaze gospoda Sparks ili Jago iz »Junaka«, pa sve ukrcaju u kombi i otpreme.

- Vidim da i ovdje stavljate cijenu na neku robu. - Ne na sve, gospodine. To radimo zato što znamo da bi neki ljudi htjeli kupiti pojedine stvari prije sajma. Činilo se da joj je to priznanje bilo neugodno. Ric-kards se pitao nisu li se Coplevevi koristili tom mogućnošću. Sajmovi u dobrotvorne svrhe nisu mu bili nepoznati. I njegova je majka pomagala na godišnjem crkvenom sajmu. Pomagači su se nadali da će moći izabrati robu; zbog toga su bili u prednosti. Zašto i ne bi? - Hoćete li reći da vjerojatno svaki mještаниn koji želi odjeću ili obuću, možda za

djecu, zna da to može kupiti ovdje? -upita.

Ona pocrveni. Razabrao je da ju je njegovo pitanje dovelo u neugodnu situaciju. - Ljudi u Lvdsettu - odgovori ona - obično čekaju glavnu prodaju. Napokon, ljudima iz sela ne bi se isplatilo dolaziti samo zato da bi vidjeli što sakupljamo. Katkada nešto prodam susjedima na poluotoku. Na koncu konca, sajmom se pomaže crkvi. Nema razloga da unaprijed ne prodamo nešto ako netko domaći slučajno to poželi. Oni sve, dakako, pošteno plate.

- A tko to povremeno nešto poželi, gospođo Dennison?

- Gospodin Blanev ponekad kupuje odjeću za djecu. Jedan sako od tvida, koji je pripadao gospodinu Gledhillu, pristajao je gospodinu Coplevu, pa ga je kupila njegova supruga. A prije četrnaest dana došao je Neil Pascoe da vidi ima li što zgodno za Timmvja.
- Je li to bilo - upita Oliphant - prije nego je gospodin Lessingham donio tenisice ili poslije toga?
- Ne sjećam se, narednice. Trebali biste njega pitati. Nitko od nas nije gledao u kutiju s obućom. Gospodina Pascoea zanimali su topli puloveri za Timmvja. Platilo je dva. Limenka s novcem je na polici u kuhinji.
- Znači, ljudi ne uzimaju robu sami ostavljajući novac?
- O, ne, gospodine glavni inspektore. Nitko to ne bi ni u snu učinio.
- A što je s pojasovima? Možete li reći da li nedostaje kakav pojas ili remenje?
- Odakle bih ja to znala? - reče ona s primjesom iznenadne nestrpljivosti u glasu. - Pogledajte sami. U ovoj kutiji ima doista svega i svačega: remenja, pojasova, starih torbi, šalova. Kako bih uopće mogla reći da li što nedostaje ili kada je nestalo?

- Bi li vas iznenadilo - upita Oliphant - kada bismo vam rekli da imamo svjedoka koji je prošle srijede ujutro vidio tenisice u ovoj kutiji? Iz Oliphantovih je usta i najjednostavnije, najbezazlenije pitanje zvučalo poput optužbe. No znao bi odmjeriti tu svoju grubost, koja bi katkada graničila s vrijeđanjem, pa bi je Rickards rijetko obuzdavao znajući da je i ona korisna. Napokon, upravo je Oliphant uspio uzdrmati pribranost Alexa Maira. Doduše, možda se trebao prisjetiti da razgovara s bivšom nastavnicom. Gospođa Dennison svrnula je na njega prijekorni pogled primjeren djetetu.

- Mislim da me niste pažljivo slušali, narednice. Nemam pojma kad su odnesene tenisice. Budući da je tome tako, kako bi me moglo iznenaditi vrijeme kada ih je netko posljednji put vidio? - Zatim se obratila Rickardsu: -Ako želimo nastaviti razgovor o tome, ne bi li nam bilo svima

ugodnije da pođemo u salon umjesto da ovdje stojimo?

Rickards se nadao da će im ondje biti barem toplije.

Odvela ih je hodnikom u sobu s ulične strane kuće, koja je gledala na jug, na neravni travnjak, isprepletenu grmlje lovora, rododendrona, granje zakržljalo od udaraca vjetra - djelotvoran štit od pogleda s ceste. Soba je bila prostrana i nimalo toplija od one iz koje su izišli, kao da ni najjača sunčeva toplina ne može prodrijeti kroz prozore vertikalno raščlanjene stupićima i teške zavjese od baršuna. Ta donekle zagušljiva prostorija odisala je mirisom laštila i mirisnih kuglica, pa i jako začinjaenih jela; u njoj kao da se još osjećao miris viktorijanskih, popodnevnih zakusaka uz čaj. Rickards je gotovo očekivao da će čuti šuštanje krinolina.

Gospođa Dennison nije upalila svjetlo, a Rickards je naslutio da je to i ne može zamoliti. U polumraku je nazirao obrise masivnog namještaja od mahagonija, stoliće pretrpane fotografijama, udobne, pojastučene naslonjače olinjalih presvlaka i mnoge slike u kićenim okvirima tako da se soba doimala poput skućene, rijetko posjećivane galerije. Gospođa Dennison kao da je bila svjesna hladnoće ako ne i mračne atmosfere. Sagnula se da bi uključila električnu grijalicu s dvije spirale, desno od golema kamina s izrezbarenim okvirom. Zatim je sjela okrenuvši leđa prozoru i rukom pokazala Rickardsu i Oliphantu na tvrdu pojastučenu sofu na koju su sjeli jedan do drugoga. Sjedila je mirno i čekala sklopivši ruke na krilu. Masivni tamni namještaj i ugođaj nametljive malograđanske čestitosti nekako su je smanjili, pa se Rickardsu, onako utonula u naslonjač između golemih rukohvata, doimala poput blijeda, bestjelesna duha. Pitao se kako li ona živi u tom kraju, u toj zabačenoj, nemogućoj kući; pitao se što li je tražila pobjegavši na tu vjetrovitu obalu i je li našla to što je tražila.

- Kada je odlučeno - upita - da velečasni i gospođa Copley otputuju kćeri?
 - U petak, poslije ubojstva Christine Baldwin. Već dugo je prilično zabrinuta za njih i navaljivala je da dođu, ali ih je uspjela nagovoriti da odu tek poslije posljednjeg ubojstva koje se dogodilo u neposrednoj blizini. Trebala sam ih odvesti u Norwich u nedjelju navečer kako bi otputovali vlakom u osam i trideset.
- Jesu li to svi znali?
- Vjerojatno se o tome pričalo. Znalo se, rekla bih, jer su barem neki znali. Gospodin Copley morao se pobrinuti za službe koje obično obavlja. Rekla sam gospođi Bryson u dućanu da ću umjesto litre i

četvrt trebati samo četvrt litre mlijeka na dan. Da, moglo bi se reći da su svi znali.

- A zašto ih niste odvezli u Norwich kako je bilo dogovoreno?
- Zato što se auto pokvario dok su se oni spremali za put. Mislila sam da sam vam to već rekla. U pola sedam htjela sam ga izvesti iz garaže i dovesti pred ulazna vrata.

Tada je još bilo sve u redu, ali kad sam ih naposljetku smjestila u auto u sedam i petnaest, nije htio krenuti. Stoga sam telefonirala gospodinu Sparksu, vlasniku auto-mehaničarske radionice u Lydsettu i dogovorila se s njim da ih poveze svojim taksijem.

- Bez vas?

Prije no što je stigla odgovoriti, Oliphant se digao, prišao stojećoj svjetiljci blizu svoga naslonjača i bez riječi je upalio. Ženu je preplavilo jako svjetlo. Rickards je pomislio da će se ona usprotiviti. Napola se digla, zatim ponovno sjela i nastavila kao da se ništa nije dogodilo.

- Nije mi bilo nimalo drago zbog toga. Bila bih mnogo sretnija da sam ih ja smjestila na vlak, ali gospodin Sparks je pristao da ih poveze zato što je morao produžiti u Ipswich po neke putnike. No obećao je da neće otići dok ih ne smjesti u odjeljak. Osim toga, oni nisu djeca, u stanju su sići kod Liverpool Streeta. Napokon, to je posljednja postaja, a trebala ih je dočekati kći.

Zašto se, pitao se Rickards, toliko brani? Valjda misli da je ozbiljno osumnjičena? Doduše, zašto i ne bi bila? Upoznao je i nevjerojatnije ubojice. Prepoznao je njezin strah po nizu neznatnih simptoma koji nisu mogli promaknuti iskusnu policajcu: drhtanje ruku što ga je nastojala obuzdati kad bi ih pogledao, nervozan tik u kutu oka, vrpoljenje pa neprirodna, kontrolirana mirnoća, napetost u glasu, odlučan i prkosan pogled. Sve su to bili znaci stresa, a u cjelini su odavali gotovo paničan strah. Ljutilo ga je sinoćnje upozorenje Adama Dalgliesha. Kao da ga je htio podučavati. No, možda je imao pravo. Možda se danas suočio sa ženom koja je već morala podnijeti agresivnija pitanja no što ih je mogla podnijeti. Ali i on je morao obaviti svoj posao.

- Jeste li odmah telefonirali po taksi? - upita je. - Niste li pokušali ustanoviti što je s autom?

- Nije bilo vremena za dizanje haube i prčkanje po autu. Uostalom, nisam mehaničar. Ne razumijem se u to.

Sretna sam da sam na vrijeme otkrila da je u kvaru, a još sretnija da mi je gospodin Sparks mogao napraviti uslugu. Došao je odmah.

Gospodin i gospođa Copley bili su već prilično uzrujani. Čekala ih je kći; sve je već bilo sređeno. Bilo je važno da stignu na vlak.

- Gdje obično držite auto, gospođo Dennison?
 - Čini mi se da sam vam već rekla, glavni inspektore. U garaži.
 - Pod ključem?
 - Pod lokotom. Vrlo malim. Mislim da nije baš sigurno ako netko doista želi obiti vrata, ali nitko nije ni pokušao provaliti. Kad sam otišla po auto, lokot je bio na vratima.
 - Tričtvrt sata prije no što ste morali poći?
 - Da. Ne znam što smjerate. Je li to važno?
 - Samo sam znatiželjan, gospođo Dennison. Zašto toliko vremena prije?
 - Jeste li ikada morali krcati u auto prtljagu dvoje staraca koji odlaze na neodređeno vrijeme? Pomagala sam gospođi Copley pri završnom pakiranju. Minutu-dvije nisam joj bila potrebna, pa sam smatrala kako bih mogla iskoristiti to vrijeme da izvezem auto.
 - I jeste li ga neprekidno držali na oku dok je stajao pred kućom?
 - Nisam, naravno. Pazila sam da Copleyevi uzmu sve što im treba, provjeravala što moram učiniti dok ih nema, koje poslove obaviti za župu, telefonske pozive.
- Gdje?
- U radnoj sobi gospodina Copleya. Gospođa Copley bila je u spavaćoj sobi.
 - I nitko nije motrio auto na kolnom prilazu?
 - Hoćete li time reći da je netko namjerno izazvao kvar?
 - Pa, to bi već bilo malo nestvarno. Odakle vam ta pomisao?
 - Vi ste došli na tu pomisao, glavni inspektore. Meni to ne bi palo na um. Slažem se da je nestvarno.
 - A kad vam je u devet i četrdeset pet telefonirao gospodin Jago iz »Junaka« obavještavajući vas da je nađeno Zviždačevo tijelo, što ste tada učinili?
 - Nisam mogla ništa. Nisam mogla zaustaviti Copleyevu, jer su već više od jedan sat bili na putu. Telefonirala sam njihovoj kćeri u London i uspjela doprijeti do nje u klubu prije negoli je pošla u Liverpool Street. Rekla je da je sve sredila kako bi ostali barem tjedan dana, kad su već otputovali. Usput rečeno, vraćaju se sutra poslije podne. Gospođu Duncan-Smith pozvali su da njeguje bolesnu prijateljicu.
 - Jedan moj službenik razgovarao je s gospodinom Sparksom - reče Rickards. - Htio vas je svakako obavijestiti da su Copleyevi sretno

otputovali. Telefonirao vam je čim je stigao, ali se nitko nije javljao. Bilo je to možda u devet i petnaest, nekako u isto vrijeme kad je gospodin Jago pokušao prvi put doprijeti do vas.

- Zacijelo sam bila u vrtu. Bila je prekrasna noć s mjesecinom, pa sam bila uznemirena. Morala sam izići iz kuće.
- Premda je Zviždač, kako ste mislili, još bio na slobodi?
- Začudo, glavni inspektore, nisam se previše bojala Zviždača. Ta mi se pogibelj uvijek činila dalekom, pomalo nestvarnom.
- Niste se udaljavali iz vrta?

Pogledala ga je ravno u oči. - Nisam se udaljavala iz vrta.

- A ipak niste čuli telefon?
- Vrt je velik.
- A i noć je bila tiha, gospođo Dennison. Nije odgovorila.
- Kada ste se vratili sa samotnoga noćnog lutanja? - upita Rickards.
- Ne bih šetnju vrtom nazvala samotnim lutanjem. Čini mi se da sam se zadržala otprilike pola sata. Bila sam već pet minuta u kući kad je nazvao gospodin Jago.
- A kad ste čuli za ubojstvo Robartsove, gospođo Dennison? Očito vam to nije bilo nepoznato kad smo se susreli u Kući mučenice.
- Mislila sam da to već znate, glavni inspektore. Gospođica Mair telefonirala mi je u ponedjeljak ujutro, odmah poslije sedam. Sama je to doznala kad joj se brat vratio kući u nedjelju navečer pošto je vidio njezino tijelo, ali nije me htjela uznemiravati u ponoć, pogotovu ne takvim tužnim vijestima.
- Je li to i za vas bila tužna vijest, gospođo? - javi se Oliphant. - Gospođicu Robarts niste gotovo ni poznavali. Zašto bi vas ta vijest tako rastužila?

Gospođa Dennison uputi mu dug pogled, zatim okrene glavu. - Ako doista morate postaviti to pitanje, narednice, jeste li sigurni da ste odabrali pravo zanimanje?

Rickards se digne. Gospođa Dennison ih otprati do vrata. Prije negoli su otišli, obratila se Rickardsu, neočekivano uznemirena. - Glavni inspektore, nisam glupa. Sva ta pitanja o obući. Očito ste našli otisak na mjestu zločina, pa mislite da potječe od ubojice. No »bumblesice« nisu rijetke. Svatko ih je mogao imati. Činjenica da nedostaju Gledhillove bumblesice mogla bi biti puka slučajnost. Onaj tko ih je uzeo možda nije imao zle namjere. Mogao ih je ukrasti svatko kome su bile potrebne.

Oliphant je pogleda i nasmiješi se samozadovoljno. - Ja tako ne mislim, gospođo. Kako ste i sami rekli prije nepunih pola sata, ovo je

Larksoken, a ne London.

39

Rickards je htio odmah posjetiti Lessinghama, ali ga je konferencija za novinare, zakazana za deset sati, prisilila da odgodi razgovor. No, kad je telefonirao u nuklearku Larksoken, doznao je da je Lessingham uzeo slobodan dan, ali je ostavio poruku da ga mogu naći u njegovoj kući blizu Blakeneya. Na sreću, bio je kod kuće, i Oliphant mu je, bez objašnjenja, zakazao sastanak za podne.

Nisu zakasnili ni pet minuta, pa je stoga njihovo razočaranje bilo to veće kad su stigli pred nisku kuću od opeke i drva, na obalnoj cesti milju sjeverno od sela, i ustanovili da ga nema. Poruka, napisana olovkom, bila je zatakuta u vrata. »Tko me treba, neka me potraži na *Čaplji*, pristanište u Blakeneyu. Vrijedi i za policiju.«

- Vidi ti bezobraznika! - otme se Oliphantu. Kao da ne može povjerovati da bi jedan osumnjičenik mogao tako namjerno odbijati suradnju, pokušao je otvoriti vrata, provirio kroz prozor, nestao iza kuće. Kad se vratio, rekao je: - Straćara. Ne bi joj škodilo malo boje. Baš je čudno mjesto odabrao. Te su močvare zimi pustoš. Mislio sam da bi mu više odgovaralo malo života oko sebe.

I Rickardsa je začudilo što je Lessingham odabrao takav kraj. Činilo se da je kuća nekad bila dvojna, pa zatim pretvorena u jednu. Premda je bila skladno dimenzionirana i odisala određenom sjetnom privlačnošću, na prvi se pogled doimala nenastanjeno i zapušteno. Lessingham je ipak bio inženjer na visoku položaju ili tehničar, nije se tog trenutka mogao sjetiti što, i nije ovdje stanovao zato što je siromašan.

- Vjerojatno želi biti blizu jedrilice - reče Rickards. -Na ovoj obali nema mnogo pristaništa. Jedina su pristaništa Blakeney i Wells-next-the-Sea. Kad su ponovno sjeli u auto, Oliphant se još jednom ljutito zagledao u kuću kao da se iza oljuštene boje krije nekakva tajna koju bi otkrilo nekoliko snažnih udaraca nogom o vrata. Pričvršćujući sigurnosni pojas progundao je: - A kad stignemo na pristanište, vjerojatno ćemo naći obavijest da ga potražimo u *puhu*.

Lessingham je ipak bio tamo gdje je napisao da će biti. Deset minuta kasnije našli su ga kako sjedi na prevrnutom sanduku na praznom pristaništu, s izvanbrodskim motorom pred sobom. Do njega je bila privezana deseto-metarska jedrilica s kabinom u sredini. Bilo je očito da nije ni počeo raditi. Razmjerno čista krpa visjela mu je niz mlitave prste dok je promatrao motor kao da se suočio s nerješivim

problemom. Digao je glavu kad su stali do njega, i Rickardsa je zaprepastila promjena na njemu. U samo dva dana kao da je ostario deset godina. Bio je bos. Na sebi je imao tamnoplavu vunenu košulju i kratke traperice moderna resasta ruba. No, ta ležerna odjeća samo je naglašavala njegovu gradsku bljedoću, kožu napetu na razmaknutim jagodičnim kostima, modre podočnjake pod duboko usađenim očima. Jedrilicarstvom se očito bavi u dokolici, pomisli Rickards. Ipak, koliko god ovo ljeto bilo kišovito, čudno je da nije jače potamnio.

Lessingham se nije digao, ali je rekao bez uvoda: -Imate sreću što ste me uhvatili kad ste telefonirali. Šteta je slobodan dan provesti kod kuće, pogotovu sada. Mislio sam da možemo i ovdje razgovarati.

- Ne baš - usprotivi se Rickards. - Bilo bi bolje da smo negdje sami.

- Tu i jesmo sami, a mještani prepoznaju policajce čim ih vide.

Naravno, ako želite da dadem službeni iskaz ili me želite uhititi, više bih volio da smo u policijskoj postaji. Ne bih htio zaraziti ni svoju kuću ni jedrilicu. -Zastao je pa dodao: - Dakako, zaraziti neugodnostima.

- Zašto mislite da vas želimo uhititi? - nehajno ga upita Oliphant. - Zapravo, zbog čega? - Dodao je »gospodine«, ali je ta riječ iz njegovih usta zvučala poput prijetnje.

Rickardsa preplavi val srdžbe. Oliphant kao i obično nije htio propustiti povoljnu priliku, ali ta djetinjasta prepirka zasigurno neće ublažiti preslušavanje, pomislio je. Lessingham pogleda Rickardsa kao da ozbiljno razmišlja treba li odgovoriti na njegovo pitanje.

- Bog bi ga znao. Valjda ćete nešto smisliti ako se potrudite. - Zatim se digao kao da je tek sada shvatio da oni moraju stajati. - No, dobro, pođimo na jedrilicu.

Rickards nije jedrio, ali mu se činilo da je jedrilica, sva od drveta, prilično stara. Morali su se sagnuti da uđu u kabinu kroz koju se cijelom duljinom pružao stol od mahagonija te klupa s jedne i druge strane. Lessingham im je sjeo sučelice, pa su gledali jedni u druge preko šezdesetak centimetara ulaštena drveta, a lica su im bila tako blizu da je Rickards mogao oćutjeti miris druge dvojice - mješavinu muškog znoja, tople vune, piva i Oliphantova brijaćeg losiona, kao da su sva trojica životinje zatočene u klaustrofobičnom kavezu. Nije bilo nepogodnijega mjesta za vođenje informativnog razgovora, pa se pitao, prezirući sam sebe zbog te pomisli, bi li Adam Dalgliesh bolje zagospodario situacijom. Osjećao je do sebe Oliphantovu masu,

njegova bedra, neprirodno topla, pa je jedva odolio iskušenju da se odmakne od njega.

- Je li to vaša jedrilica, gospodine? - upita Rickards. -Ista kojom ste jedrili u nedjelju navečer?
- Nisam jedrio, glavni inspektore, uglavnom nisam; nije bilo dosta vjetra. No, da odgovorim na vaša pitanja, jedrilica je moja, i bio sam na njoj prošle nedjelje.
- Čini mi se da ste oštetili trup. Mislim na onu dugu svježü ogrebotinu na desnoj strani.
- Vidim da vam ništa ne može promaknuti. Ogrebao sam je o priobalni rashladni toranj nuklearke. Nisam pazio. Dosta sam se onuda najedrio. Da ste došli nekoliko sati kasnije, već bih je premazao.
- Tvrđite li još uvijek da ni u jednom trenutku niste mogli vidjeti plažu s koje se gospođica Robarts otišla posljenji put kupati?
- Već ste me to pitali kad ste me posjetili u ponedjeljak. Ovisi o tome što hoćete time reći. Mogao sam je vidjeti dalekozorom da sam to slučajno htio, ali tvrdim da se nisam približio obali više od pola milje i da se nisam iskrcao. Prema tome, nisam je mogao ubiti kad se nisam iskrcao. No, niste valjda došli čak dovde da biste ponovno čuli moj alibi.

Sagnuvši se s mukom, Oliphant podigne svoju putnu torbu na klupu do sebe te izvuče par bumblesica i uredno ih složi na stolu, jednu do druge. Rickards je promatrao Lessinghamovo lice. Odmah se pribrao, ali nije mogao prikriti zaprepaštenje u očima kad ih je prepoznao, napetost mišića oko usana. Teniske, netaknute, nove, sivo-bijele, s malim bumbarom na jednoj i drugoj peti, kao da su vladale kabinom. Spustivši ih na stol, Oliphant ih više nije gledao.

- No, vi ste bili južno od rashladnih tornjeva blizu nuklearke - reče - a ogrebotina je na desnoj strani jedrilice. Zacijelo ste jedrili prema sjeveru, gospodine, kad je o-grebotina zdesna.
- Kad sam bio pedesetak metara iza tornjeva, okrenuo sam se. Namjeravao sam jedriti samo do nuklearke.
- Jeste li vidjeli, gospodine - upita Rickards - sličan par teniska?
- Naravno. To su bumblesice. Svatko ih ne može kupiti, ali ih je većina vidjela.
- Jeste li ih zapazili na nekome tko je radio u Larkso-kenu?
- Jesam. Toby Gledhill ih je imao. Kad se ubio, njegovi su me roditelji zamolili da odnesem njegovu odjeću i obuću. Nije imao mnogo toga; imao je, naravno, nekoliko odijela, uobičajene kombinacije hlaća i

sakoa i pet-šest pari cipela. Među njima i teniske. Bile su gotovo nove. Kupio ih je desetak dana prije smrti. Obuo ih je samo jedanput.

- I što ste s njima učinili, gospodine?
- Sve sam spakirao i odnio u stari župni dvor radi prodaje u dobrotvorne svrhe. Copleyevi imaju sobicu u stražnjem dijelu kuće. Ondje svi ostavljaju starudiju. Doktor Mair povremeno moli ljude preko oglasne ploče da daruju sve što im više ne treba. To je dio naše politike... pripadnost zajednici, svi smo jedna sretna obitelj na poluotoku. Ne moramo uvijek ići u crkvu, ali pokazujemo dobru volju darujući kreposnicima odbačenu odjeću.
- Kada ste odnijeli stvari gospodina Gledhilla u stari župni dvor?
- Ne mogu se točno sjetiti, ali mislim da je to bilo dva tjedna poslije njegove smrti. Pred sam vikend, mislim. Vjerojatno u petak, dvadeset i šestoga kolovoza. Možda će se gospođa Dennison sjetiti. Sumnjam da bi imalo smisla pitati gospođu Copley, premda sam je vidio.
- Znači, stvari ste predali gospođi Dennison?
- Tako je. Zapravo, stražnji je ulaz danju obično otključan, pa se može po volji ulaziti u to spremište i ostavljati što god želite. No, tom sam prigodom pomislio da bi bilo bolje službeno predati te stvari. Nisam bio baš uvjeren da će im se svidjeti. Neki su praznovjerni, pa ne kupuju odjeću tek preminulih ljudi. A i meni se činilo kako ne bi bilo zgodno da ih samo ondje ostavim.
- Sto se dogodilo u starom župnom dvoru?
- Ništa posebno. Gospođa Dennison otvorila mi je vrata i uvela me u salon. Ondje je bila i gospođa Copley, pa sam joj objasnio zašto sam došao. Izrekla je nekoliko uobičajenih, otrcanih fraza o Tobyjevoj smrti, a gospođa Dennison me ponudila čajem. Odbio sam i pošao za njom kroz hodnik u sobicu u kojoj drže stvari za prodaju na crkvenom sajmu. Ondje imaju veliku kutiju, ambalažu za čaj. U njoj drže obuću. Obuća je sparena i svezana vezicama, pa nabacana unutra. Tobyjeve stvari donio sam u putnom kovčegu. Gospođa Dennison i ja zajedno smo ga ispraznili. Primijetila je da su odijela vrlo ušćuvana i da ih je šteta prodati na sajmu. Pitala me bi li ih smjela prodati posebno, a novac bi, dakako, išao u crkveni fond. Mislila je da bi time postigla višu cjenu. Meni se činilo da se ona pitala bi li koji sako bio dobar za gospodina Copleya.
- A što je bilo s tenisicama? Je li ih stavila u kutiju s ostalom

obučom?

- Da, ali u plastičnoj vrećici. Gospođa je Dennison smatrala da su u izvrsnom stanju i da ih ne treba bacati među ostalu obuču kako se ne bi zaprljale. Nije znala što bi s odijelima, pa sam joj rekao da ću joj ostaviti kovčeg. Ionako je bio Tobyjev. Mogli su ga s ostalom robom prodati na sajmu. Pepeo pepelu, prah prahu, starudija starudiji. Bio sam sretan kad je sve bilo gotovo.
- Čitao sam o samoubojstvu doktora Gledhilla, naravno. Zacijelo vas je potresla njegova smrt, pogotovu zato što ste vidjeli kako se to dogodilo. Opisali ste ga kao mladog čovjeka pred kojim je bila briljantna budućnost.
- Bio je kreativni znanstvenik. Mair će vam to potvrditi, ako vas zanima. Dakako, dobra znanost uvijek je kreativna što god vam humanisti pokušavali reći, ali ima znanstvenika koji se odlikuju posebnom dalekovidnošću, genijalnošću a ne samo nadarenošću, nadahnućem pa i potrebnom strpljivošću i savjesnošću. Netko, ne znam više tko, izvrsno je to opisao. Većina nas bori se, probija, napreduje s mukom, korak po korak, a ti se genijalci spuštaju padobranom iza neprijateljskih linija. Bio je mlad, samo dvadeset i četiri godine. Mogao je postići sve u životu.

Sve ili ništa, pomisli Rickards, poput većine mladih genija. Rana smrt obično udjeljuje čast kratkotrajne besmrtnosti. Nije bilo mladoga, slučajno poginuloga istražitelja kojega ne bi odmah proglasili potencijalnim šefom policije.

- Sto je zapravo radio u nuklearnoj centrali, na kojem radnom mjestu? - upita Rickards.
- Radio je s Mairom na istraživanju sigurnosti vodo-tlačnih reaktora. Ukratko, proučavali su ponašanje jezgre u nenormalnim uvjetima. Toby nije nikada sa mnom o tome raspravljao, vjerojatno zato što je znao da ja ne bih razumio složene računске kodove. Ja sam običan inženjer.

Prije negoli ode na taj posao o kojem se toliko priča, Mair mora objaviti studiju pod njegovim i svojim imenom i s prikladnom zahvalom suradniku. Sve što ostaje od Tobyja bit će njegovo ime pod Mairovim na znanstvenoj studiji.

Glas mu je odavao veliku iscrpljenost, i dok je gledao kroz otvorena vrata, pomaknuo se kao da će se dignuti i pobjeći na zrak iz klaustrofobične kabine. - Nema smisla da vam objašnjavam kakav je Toby bio - reče gledajući u vrata. - Ne biste razumjeli. Bilo bi to

gubljenje i vašega i mojega vremena.

- Kao da ste uvjereni u to, gospodine Lessingham.

- Jesam, itekako. Ne mogu vam objašnjavati, a da ne budem neugodan. Zašto ne bi bilo jednostavno, zašto da se ne držimo činjenica? Slušajte, bio je izuzetna osoba. Pametan, ljubazan, zgodan. Sretni ste kad barem jednu takvu osobinu nađete u ljudskom biću, no ako nađete sve tri, našli ste izuzetnu osobu. Bio sam zaljubljen u njega. Znao je, jer sam mu to i rekao. On u mene nije bio zaljubljen, nije bio homoseksualac. Ne kažem vam to zato što bi vas se to trebalo ticati. No to je činjenica, a vi se morate baviti činjenicama; kad ste se već odlučili zanimati za njega, zašto ga ne biste vidjeli u pravom svjetlu. Ima još jedan razlog. Očito kopate zato da biste iskopali sve prljavštine o njemu. Bolje je da čujete činjenice od mene nego da slušate glasine.

- Znači, niste imali seksualnu vezu - reče Rickards. Odjednom je divlje kreštanje proparalo zrak, i bijela krila stala su udarati po bočnom prozorčiću. Netko je vani očito hranio galebove.

Lessingham se trgnuo kao da mu je taj zvuk nepoznat. Zatim se ponovno skljojao na klupu. - Kakve to veze ima s ubojstvom Hilary Roberts, dovraga? - reče prije umorno negoli ljutito.

- Najvjerojatnije nikakve, pa će u tom slučaju ta informacija ostati među nama. Međutim, u ovom stadiju dopustite mi da sam odlučim što bi moglo, a što ne bi moglo biti relevantno.

- Proveli smo zajedno jednu noć dva tjedna prije njegove smrti. Kako rekoh, bio je ljubazan. Bilo je to prvi i posljednji put.

- Je li se za to znalo?

- Nismo tu vijest oglasili preko lokalnoga radija niti objavili u lokalnim novinama, a niti napisali obavijest u kantini. Ta činjenica nije bila, naravno, općenito poznata, zašto bi i bila?

- Bi li vas smetalo da se znalo? Bi li vam bilo stalo?

- Bi, i meni i njemu. Kao i vama kad bi se uokolo ljudi smijuckali vašem seksualnom životu. Dakako, bilo bi nam obojici stalo. Kad je umro, prestao sam se zabrinjavati. Ako ništa drugo, smrt prijatelja oslobađa te od mnogo čega što si smatrao važnim.

Oslobađa... za što, pitao se Rickards. Za ubojstvo, taj presudni korak preko neoznačene, nebranjene granice, koji čovjeka, čim ga napravi, zauvijek odvaja od ostalog čovječanstva? Međutim, odlučio je odgoditi to očito pitanje.

- Kakvu je imao obitelj? - upita ga umjesto toga. Pitanje mu se činilo bezazleno i banalno, kao da čavrljaju o zajedničkim znancima.

• Imao je oca i majku. Takvu obitelj. Kakvih još ima?

Rickards je odlučio sačuvati strpljenje; znao je prepoznati bol što su ga ocrtavale napete, gole tetive na licu koje se unosilo u njegovu. - Htio sam pitati iz kakvog je doma potjecao - reče blagim glasom. - Je li imao braće?

• Otac mu je seoski župnik, a majka tipična žena seoskog župnika.

Bio je jedinač. Njegova ih je smrt zamalo ubila. Da smo mogli, prikazali bismo je kao nesretni slučaj. Lagao bih im da je laž mogla pomoći. Zašto se, dovraga, nije utopio? Moglo bi se barem posumnjati u istinu. Jeste li na to mislili kad ste me pitali za njegov dom i obitelj?

• Korisno mi je radi popunjavanja slike. - Zastao je, a zatim gotovo nemarno postavio bitno pitanje. - Je li Hilary Robarts znala da ste vi i Toby Gledhill zajedno proveli jednu noć?

- Kakve bi to veze moglo...? No, dobro, posao vam je da kopate po smeću. Poznajem taj sistem. Potegnute mrežom sve što možete uhvatiti, a zatim odbacite ono što ne želite. Pritom doznate mnoge tajne koje baš i niste dužni znati i uzrokuje mnogo boli. Uživete li u tome? Uzbuduje li vas to?

- Samo odgovorite na pitanje, gospodine.

• Da, Hilary je znala. Doznala je to pukim slučajem... takav se javlja jedan na milijun, ali nije posebno važan ni neobičan u stvarnom životu. Prošla je autom mimo moje kuće kad smo Toby i ja izlazili ujutro, odmah poslije pola osam. Imala je slobodan dan i zacijelo se htjela ujutro nekamo odvesti. Nemojte me pitati kamo, jer ne znam. Pretpostavljam da kao i većina ljudi ima prijatelje koje povremeno posjećuje. Hoću reći, valjda ju je negdje netko i volio.

• Je li ikada, vama ili nekom vašem znancu, spomenula taj susret?

• Nije ga javno razglasila. Mislim da joj je ta informacija bila predragocjena da bi je bacala pred svinje. Voljela je moć, a to joj je svakako pružalo određenu moć. Dok je prolazila mimo nas, usporila je vožnju gotovo do brzine hoda i zagledala mi se ravno u oči.

Sjećam se tog pogleda: podsmijeh koji se pretvorio u prezir pa u likovanje. Dobro smo se razumjeli. No, poslije toga nije mi nikada spomenula taj susret.

• Je li ga spomenula Gledhillu?

• O, da, Tobyju jest. Zato se i ubio.

- Odakle znate da mu ga je spomenula? Je li vam on rekao?

• Nije.

• Hoćete li time reći da ga je ucjenjivala?

- Hoću reći da je bio nesretan, smušen, nesiguran u svim aspektima života, u istraživanju, budućnosti, spolnosti. Znam da ga je ona seksualno privlačila. Želio ju je. Ona je tip dominantne, tjelesno jake žene, a takve privlače osjetljive muškarce poput Tobyja. Mislim da je to znala i iskoristila. Ne znam kad ga je šćepala niti što mu je rekla, ali sam uvjeren da bi još bio živ da nije bilo Hilary Robarts. Ako mislite da bi to mogao biti moj motiv ubojstva, imate potpuno pravo. No, ja je nisam ubio, a budući da je to istina, nećete naći dokaza da sam to učinio. Nešto u meni, samo djelić, žali za njenom smrću. Nisam je volio i mislim da nije bila sretna, a ni posebno korisna. No bila je zdrava i pametna, bila je mlada. Smrt bi trebala zadesiti samo stare, bolesne i umorne. Osjećam donekle *lacrimae rerum*. I smrt neprijatelja oduzme nam nešto u određenim raspoloženjima, ili mi se barem tako čini. To ipak ne znači da bih je htio ponovno vidjeti živu. Možda sam pristran, možda i nepravedan. Kad je Toby bio sretan, nitko nije bio sretniji od njega. Kad je bio ne-raspoložen, tonuo je u vlastiti pakao. Možda je ondje dopirala do njega, mogla mu pomoći. Znam da mu ja nisam mogao pomoći. Teško je utješiti prijatelja kad slutiš da tu utjehu smatra trikom da ga uvučeš u krevet.

- Bili ste vrlo otvoreni - reče Rickards - nudeći nam motive, ali niste nam naveli ni jedan jedini stvarni dokaz kojim biste potkrijepili svoju tvrdnju da je Hilary Robarts na bilo koji način kriva za Gledhilovu smrt. Lessingham mu je pogledao ravno u oči, zamislio se, a zatim rekao: - Kad sam već dotle došao, mogu vam ispričati i ostalo. Obratio mi se dok je prolazio mimo mene na odlasku u smrt. »Reci Hilary«, kazao je, »da se više ne mora brinuti. Ja sam svoje izabrao.« Kad sam ga sljedeći put vidio penjao se uza stroj za manipuliranje gorivom. Zanjihao se na njemu, a zatim se sunovratio na reaktor. Htio je da ga vidim kako umire, i vidio sam kako umire.

- Simbolična žrtva - reče Oliphant.

- Strašnom bogu nuklearne fisije? Slutio sam da će to jedan od vas dvojice reći, narednice. To je vulgarna reakcija. Skroz-naskroz sirova i teatralna. Zaboga, tražio je samo najbrži način da slomi vrat. Samoubojstvo je izuzetna pojava. Rezultat je neopoziv. Uništenje. Kraj svake odluke. No, povod je često banalan. Mali neuspjeh, trenutačna depresija, vrijeme, čak i loša večera. Bi li Toby umro da je noć prije toga proveo sa mnom umjesto sam? Ako je bio sam.

- Hoćete li time reći da nije bio sam?

• Nemam dokaza ni za ovo ni za ono, niti će ih ikada biti. No istraga nije začudo utvrdila nikakve dokaze. Tri su svjedoka, ja i još dva, potvrdila način smrti. Nitko nije bio u njegovoj blizini, nitko ga nije

mogao gurnuti, stoga to i nije mogao biti nesretan slučaj. Nitko, pa ni ja, nije mogao svjedočiti o njegovu duševnom stanju. Moglo bi se reći da je istraga bila znanstveno vođena. Oslanjala se na činjenice.

- A što mislite - upita Oliphant - gdje je proveo noć prije svoje smrti?
- S njom.

- Na temelju kojih dokaza?

- Nijedan ne bi bio uvjerljiv za sud. Znam samo da sam mu triput telefonirao između devet i ponoći i da mi nije odgovorio.

- I niste to rekli ni policiji ni istražnom sucu?

- Baš naprotiv. Pitali su me kada sam ga posljednji put vidio. Bilo je to u kantini dan prije njegove smrti. Spomenuo sam telefonski poziv, ali nitko ga nije smatrao važnim. A zbog čega i bi? Što je dokazivao? Toby je mogao otići u šetnju. Možda je odlučio ne dići slušalicu. Nema nikakve tajne o tome kako je umro. A sada, ako nemate ništa protiv, izišao bih odavde i nastavio čistiti taj prokleti motor.

Šutke su se vratili prema autu. - Arogantan tip - prekine Rickards šetnju. - Jasno je izložio svoj stav. Nema smisla ništa objašnjavati policiji. Ne može reći zašto a da ne bude neugodan. Mogu zamisliti. Mi smo ograničeni, neznalice i bezosjećajni, pa ne možemo razumjeti da znanstvenik ne mora biti nemaštovit tehnokrat, da ti može biti žao žene što je umrla a da je pritom ne poželiš vidjeti živu i da seksualno privlačni mladić želi ići u krevet s pripadnicima oba spola.

- Mogao je počinuti ubojstvo - primijeti Oliphant - ako mu je motor radio punom snagom. Mogao se iskrcati sjeverno od mjesta gdje se kupala i držati se plimne linije, jer bismo inače vidjeli otiske njegovih nogu. Detaljno smo pretražili najmanje jednu milju sjeverno i južno. Identificirali smo tragove gospodina Dalgliesha, ali osim njih nije bilo drugih tragova na sjevernoj plaži.

- Da, ali to bi bilo još prilično daleko od mjesta zločina. No, mogao je bez problema pristati gumenim čamcem na šljunkovitoj plaži. Ima poteza na kojima je gotovo posvuda oblutak, a pijesak je mogao preskočiti.

- A što je sa starim utverdama duž obale, betonskim barijerama? Bilo bi teško jedrilicom prići obali na sjevernom dijelu.

- Pa on ju je nedavno i oštetio, nije li tako? Ogrebotina je na pramcu. Ne može dokazati da ju je oštetio na rashladnim tornjevima.

Pribrano je o tome pričao, nije li tako? Ravnodušno je rekao kako bi je premazao da smo došli jedan sat kasnije. Ponovno bojanje ne bi mu baš koristilo, jer bi dokaz ostao. No, recimo da je uspio manevrirati jedrilicom i približiti se što je moguće više obali, recimo

stotinjak metara sjeverno od mjesta gdje je tijelo nađemo, prijeći preko šljunčane plaže, pa ući u šumicu i mirno čekati u sjeni drveća. Mogao je u gumeni čamac ukrcati i sklopivi bicikl i pristati na sigurnijoj udaljenosti. Za plime ne bi mogao voziti plažom, ali je mogao bezbrižno voziti obalnom cestom ako je vozio bez svjetla. Zatim se vraća na jedrilicu i veže je ponovno u Blakenevu hvatajući plimu. Nema problema s nožem i obućom, baca ih u more. Pregledat ćemo jedrilicu, dakako uz njegov pristanak, a tada bih htio da jedan od naših ljudi sam prijeđe taj put. Ako među našim momcima imamo iskusnog jedriličara, iskoristit ćemo ga. Ako nemamo, uzet ćemo nekog iz mjesta i poći s njim. Moramo na minutu izračunati vrijeme.

Najbolje da se raspitamo kod rakara, dolje pokraj Cromerà. Možda je netko lovio te noći i vidio njegovu jedrilicu.

- Baš je uslužan, gospodine - reče Oliphant - što nam je svoj motiv pružio na tanjuru.
- Tako je uslužan da se i nehotice pitam nije li to kamuflaža za nešto što nam nije rekao.

Dok je pričvršćivao sigurnosni pojas, Rickardsu je pala na um još jedna mogućnost. Lessingham nije ni spomenuo svoj odnos s Gledhillom sve dok ga nisu pitali za bum-blesice. Zacijelo je znao - kako i ne bi? - da one povezuju zločin još čvršće s mještanima, pogotovu sa starim župnim dvorom. Je li ta njegova iznenadna otvorenost prema policiji bila namjerna varka da odvrati sumnju s drugog osumnjičenika, a ne potreba da se nekomu povjeri? Ako je tako, koji bi ga osumnjičenik, pitao se Rickards, najviše potaknuo na taj ekscentrični kavalirski čin?

40

U četvrtak ujutro Dalglish se odvezao u Lvdsett, u seosku samoposlugu. Njegova je tetka kupovala u tom mjestu većinu glavnih namirnica, pa je i on nastavio tu praksu. Mještani nisu uglavnom imali ništa protiv vikendaša usprkos činjenici da su njihove kuće gotovo cijelu godinu ostajale prazne, pa je njihov doprinos seoskom životu bio minimalan, ali ih nisu rado gledali kako dolaze s punim prtljažnicima namirnica iz *Harrodsa* ili *Fortnum i Masona*.

Osim toga, kupovanje kod Brvsonovih, u njihovu dućanu na uglu, nije doista tražilo veliku požrtvovnost. Bio je to skroman dućan sa zvonom na vratima koji se, kako se vidjelo na fotografijama u sepiji s

prikazima viktorijan-skog sela, gotovo i nije promijenio izvana posljednjih stotinu dvadeset godina. Međutim, u posljednje četiri godine doživio je više promjena negoli tijekom cijele svoje povijesti. Dućan je sada - zbog većega broja vikendica ili profinjenijeg ukusa seljana - nudio svježu tjesteninu, birane francuske i engleske sireve, skuplje marke pekmeza, džemova i slačice, a bili su i dobro opskrbljeni delikatesnom robom. Oglašavali su i svakodnevnu prodaju svježih kroasana.

Kad je htio parkirati u sporednoj ulici, morao je manevrirati kolima pokraj starog i masivnog bicikla s velikom košarom, prislonjenim na rubnik. U dućanu je ugledao Ryana Blaneyja koji je upravo završavao kupovinu. Gospođa Bryson otkucavala je cijene na registar-blagajni i stavljala u vrećice tri crna kruha, nekoliko paketa šećera, mlijeko u tetrapaku i razne konzerve. Blaney je pogledao Dalgliesha zakrvavljenim očima, kratko mu kimnuo i izišao. Još nema kombija, pomisli Dalgliesh gledajući ga kako puni košaru namirnicama iz jedne vrećice, a druge dvije vješa na rukohvate. Gospođa Bryson uputila je Dalglieshu smiješak dobrodošlice, ali nije rekla ni riječi. Kao vrlo mudra vlasnica dućana, nije očito htjela doći na glas kao tračlerica niti se htjela otvoreno upletati u lokalne svađe, ali Dalglieshu se činilo da je zrak nabijen njezinom neizrečenom sućuti prema Blanevu; slutio je da ga kao policajca smatra donekle krivim za nešto, premda nije znao zašto. Rickards i njegovi ljudi zacijelo su ispitivali mještane o stanovnicima poluotoka, prije svega o Ryanu Blaneyju. Možda pritom nisu bili dovoljno taktični.

Pet minuta kasnije stao je da bi otvorio vrata koja su zatvarala ulaz na poluotok. S druge strane, na nagibu što je dijelio usku cestu od nasipa obraslog trskom, sjedio je nekakav skitnica. Bio je bradat, a na glavi je imao kockastu kapu od tvida, ispod koje su se spuštale gotovo do ramena dvije debele, sijede pletenice povezane gumicom. Jeo je jabuku, režući je nožem na kriške koje je ubacivao u usta. Duge noge u hlačama od kordsamta pružio je daleko pred sebe, kao da namjerno želi pokazati crno-bijelo-sive tenisice koje su bile nove i stoga odskakale od ostale odjeće. Dalgliesh je zatvorio vrata i prišao čovjeku. Pogledao je u par bistrih, inteligentnih očiju na mršavu licu, izbrazdanu od vjetra. Za skitnicu je izgledao vrlo neobično - zbog živahnih očiju kojima ga je pogledao, zbog samouvjerenosti i čistoće svojih bijelih, nježnih ruku. No bio je previše natovaren za slučajnog autostopera. Njegov svijetlosmeđi kaput doimao se poput vojničkog, a bio je opasan širokim kožnatim remenom, s kojega su na uzici visjeli

emajlirana šalica, lončić i tavica. Mala, ah dupke puna naprtnjača ležala je do njega, na travnatom rubu.

- Dobro jutro - pozdravi ga Dalgliesh. - Oprostite mi na drskosti, ali odakle vam ove tenisice?

Glas koji mu je odgovorio odavao je obrazovana, pomalo sitničava čovjeka, pa se Dalgliesh upitao nije li taj čovjek nekoć bio učitelj.

- Nadam se da nećete tražiti pravo na vlasništvo. Bilo bi žalosno kad bi naše poznanstvo, premda mu nedvojbeno nije suđena dugovječnost, počelo s osporavanjem vlasništva.

- Ne, nisu moje. Pitam se kako ih dugo imate.

Čovjek je dovršio jabuku. Srčiku je bacio preko ramena u jarak, obrisao oštricu noža o travu i gurnuo nož duboko u džep. - Smijem li znati, oprostite, da li me to pitate zbog neumjerene i pokudne znatiželje, neprirodna sumnjičenja smrtnika poput mene ili silne želje da i sami kupite slične tenisice. Ako je posrijedi potonje, žao mi je, ali vam ne mogu pomoći.

- Ništa od svega toga. No pitanje je važno. Nisam ni bezobrazan ni sumnjičav.

- Niste ni posebno iskreni ni posebno jasni, gospodine. Usput, zovem se Jonah.

- A ja Adam Dalgliesh.

- Tada mi, Adam Dalgliesh, navedite barem jedan razlog za odgovor na vaše pitanje pa ćete ga i dobiti.

Dalgliesh je oklijevao. Postoji teorijska mogućnost, razmišljao je, da pred sobom ima ubojicu Hilary Robarts, premda nije u nju ni trenutka povjerovao. Rickards mu je dan prije telefonirao da »bumblesica« više nema u kutiji sa starom obućom, očito smatrajući da je dužan podnijeti Dalglieshu to kratko izvješće. Međutim, to nije značilo da ih je uzeo skitnica, niti dokazivalo da je posrijedi isti par.

- U nedjelju navečer - reče Dalgliesh - ovdje, na plaži, netko je zadavio mladu ženu. Ako ste tu obuću nedavno našli, ili vam ju je netko dao, ili ste je nosili na poluotoku u nedjelju, morat ćete o tome obavijestiti policiju. Našli su jasan otisak. Važno ga je identificirati, pa makar samo radi eliminacije vlasnika iz istrage.

- Eh, barem je sada jasno. Govorite poput policajca. Bilo bi mi žao kad bih čuo da ste policajac.

- Ja ne istražujem taj slučaj, ali jesam policajac i znam da lokalna kriminalistička policija traži par bumblesica.

- A ovo su, pretpostavljam, bumblesice. Ja sam ih smatrao običnim tenisicama.

- Etiketeta proizvođača je pod jezikom. Efektan trik proizvođača. Smatraju da »bumblesice« treba prepoznati ne ističući razmetljivo ime. Ako su to »bumblesice«, na petama je žuti bumbar.

Jonah nije odgovorio, ali je naglom, silovitom kretnjom digao obje noge uvis, zadržao ih nekoliko trenutaka u tom položaju, pa ih spustio.

Obojica su šutjeli nekoliko trenutaka, zatim Jonah prekine tišinu: - Hoćete li time reći da sam obuo ubojčine tenisice?

- Možda, ali samo možda. Tu je obuću nosio kad je ubio ženu. Shvaćate li koliko je važna?
- Netko će me već prisiliti da to shvatim... vi ili netko od vaših.
- Jeste li čuli za Zviždača iz Norfolka?
- Je li to nekakva ptica?
- Masovni ubojica.
- I to su njegove tenisice?
- On je mrtav. Posljednji je zločin kopija njegovih ubojstava. Nemojte mi reći da niste ni čuli za njega!
- Katkada pregledam novine kad trebam papira za profanije svrhe. Ima ih mnogo u kantama za smeće. No, rijetko ih čitam. Potkrepljuju moje uvjerenje da svijet nije za mene. Čini mi se da su mi promakle vijesti o tom vašem ubojici. - Zastao je, pa nastavio: - Sto se sada od mene očekuje? Pretpostavljam da sam pao u vaše ruke.
- Kako rekoh - objasni Dalgliesh - to nije moj slučaj. Ja sam iz Metropolitanske policije. Ako ste voljni poći sa mnom kući, mogao bih telefonirati službeniku koji vodi taj slučaj. Nije daleko. Stanujem u vjetrenjači na poluotoku. Mogao bih vam barem ponuditi drugi par cipela u zamjenu za tenisice, ako se slažete. Mi smo otprilike iste visine. Zacijelo ćemo naći par koji će vam pristajati.

Jonah se digne iznenađujuće žustro. Dok su prilazili autu, Dalgliesh reče: - Doista vas nemam pravo ispitivati, ali zadovoljite moju znatiželju. Kako ste došli do njih?

- Udijelili su mi ih... nehotice, rekao bih... negdje u nedjelju u noći. Stigao sam na poluotok kad se smračilo i potražio uobičajeno prenoćište u ovom kraju. To je poluukopani betonski bunker blizu stijena. Vjerojatno znate o čemu govorim.
- Znam. Rekao bih da nije baš zdravo noćiti na takvom mjestu.
- Ima i boljih, svakako. Prednost je u tome što je čovjek ondje sam. Poluotok je podalje od uobičajene rute putnika poput mene. Obično

dolazim jedanput na godinu i ostajem dan-dva. Bunker ne propušta vodu, a budući da prozorski otvor gleda na more, mogu zapaliti vatricu ne bojeći se da će me netko otkriti. Smeće samo odguram i ne gledam ga. Taj bih postupak i vama preporučio.

- Jeste li otišli ravno onamo?
- Nisam. Najprije sam, po običaju, navratio u stari župni dvor. Stariji par koji ondje živi vrlo je susretljiv pa mi dopušta da se koristim njihovom pipom. Htio sam napuniti bocu vodom. Slučajno nije bilo nikoga kod kuće. Kroz donje prozore prodiralo je svjetlo, ali nitko nije odgovorio na moju zvonjavu.
- U koliko je to moglo biti sati, sjećate li se?
- Nemam sata i ne obazirem se na vrijeme između zalaska i izlaska sunca. No opazio sam na satu Crkve sv. Andrew u selu da je bilo osam i trideset kad sam prolazio. Vjerojatno sam do devet i petnaest, ili malo kasnije, stigao do staroga župnog dvora.
- A zatim?
- Znao sam da postoji vrtna slavina blizu garaže. Drznuo sam se napuniti bocu bez pitanja. Uvjeren sam da mi to ne bi zamjerili.
- Jeste li vidjeli nekakav auto?
- Da, na kolnom prilazu. Garaža je bila otvorena, ali kako rekoh, nisam vidio ni žive duše. Zatim sam otišao ravno u sklonište. Već sam bio vrlo umoran. Popio sam malo vode, pojeo koranicu kruha s malo sira i zaspao. Netko je u noći kroz vrata bunkera ubacio te tenisice.
- Ubacio, ne stavio? - upita Dalgliesh.
- Pretpostavljam. Tko god bi ušao u bunker, vidio bi me. Stoga je vjerojatno da ih je ubacio. Na oglasnoj ploči jedne crkve u Ipswichu pisalo je prošlog tjedna: »Bog daje svakoj ptici crva, ali joj ga ne baca u gnijezdo.« Tom prigodom je to očito ipak učinio.
- I pogodile su vas a da vas nisu probudile? Teške su.
- Kako rekoh, govorite kao policajac. Propješačio sam u nedjelju trideset kilometara. Imam čistu savjest i čvrst san. Da su mi pale na lice, nedvojbeno bih se probudio. Našao sam ih kad sam se idućega jutra probudio.
- Uredno složene?
- Ma kakvi. Kad sam se ujutro s lijevog boka okrenuo na leđa, osjetio sam ispod sebe nešto tvrdo i upalio šibicu. Ta je kvrga bila jedna tenisica. Drugu sam našao pokraj stopala.
- Jesu li bile svezane?
- Da su bile svezane, dragi moj gospodine, bilo bi mi

nemoguće naći jednu pod križima, a drugu kod stopala.

- I niste bili znatiželjni? Napokon, tenisice su bile gotovo nove, ne baš onakve kakve bi netko odbacio.
- Dakako, bio sam znatiželjan. No, za razliku od pripadnika vaše profesije, nisam opsjednut potrebom da tražim objašnjenje. Nije mi palo na um da tražim vlasnika ili odnesem tenisice u najbližu policijsku postaju. Sumnjam da bi mi zahvalili na trudu. Zahvalno sam uzeo ono što su mi sudbina ili Bog udijelili. Moje stare cipele bile su već pri kraju. Naći ćete ih u bunkeru.
- I obuli ste ove.
- Ne odmah. Bile su mokre. Pričekao sam da se osuše.
- Skroz-naskroz mokre?
- Skroz-naskroz. Netko ih je temeljito oprao, vjerojatno pod mlazom vode.
- Ili je u njima ušao u more.
- Onjušio sam ih. Nije to bila morska voda.
- Možete li razlikovati morsku od slatke?
- Dragi moj gospodine, ja dobro vladam osjetilima. Osobito njuhom. Mogu razlikovati morsku od obične vode. Mogu vam reći u kojoj sam grofoviji po mirisu zemlje.

Skrenuli su lijevo na raskrižju i ugledali visoko gore bijela krila vjetrenjače. Nekoliko su trenutaka sjedili u automobilu bez riječi.

- Možda imate pravo znati - prekine Jonah tišinu -kakovog čovjeka pozivate pod svoj krov. Živim od novčanih pošiljaka svoje obitelji, moderni prognanik, kakve su nekada slali u kolonije, ali danas su izbirljiviji, a ni meni ne bi odgovaralo kad bi me lišili mirisa i boja engleskih krajolika. Moj brat, prototip građanske čestitosti i istaknuti član svoje općine, šalje mi tisuću funti godišnje, prenoseći ih sa svoga bankovnog računa na moj, uz uvjet da ga ne dovodim u neugodnost svojom nazočnošću. Ta zabrana, tako bih je nazvao, proteže se na grad u kojem je on gradonačelnik, no kako su on i njegovi urbanisti odavno uništili duh što ga je taj grad nekada imao, izbrisao sam ga bez žaljenja iz svoga putnog plana. Doduše, on neumorno čini dobra djela, pa bi se moglo reći da sam i ja jedan od uživatelja njegovih dobročinstava. Njezino Veličanstvo ga je i odlikovalo. Doduše, samo Ordenom Britanskog Carstva, ah uvjeren sam da očekuje i viša odličja.

- Čini mi se - reče Dalglish - da vaš brat jeftino prolazi.
- Vi biste platili i više kako biste osigurali moju trajnu odsutnost?
- Nipošto. Samo pretpostavljam da vas tisuću funti jedva održava na životu, pa se pitam kako uspijete preživjeti. Moglo bi se reći da je

tisuću funti kao godišnje mito velikodušna svota, ali za uzdržavanje svakako nije dovoljna.

- Pa, da budem pravedan prema njemu, moram reći da bi on rado povećao tu svotu u skladu s indeksom cijena u maloprodaji. Opsjednut je birokratskom točnošću. No rekao sam mu da mi je posve dovoljno dvadeset funti na tjedan. Nemam kuće, nemam stanarine, nema kredita, nemam grijanja, nemam struje, nemam telefona, nemam auta. Ne zagađujem ni svoje tijelo ni okoliš. Čovjeku koji se ne može prehraniti s gotovo tri funte na dan zacijelo nedostaje inicijative ili je rob neumjerenih zahtjeva. Za indijskog seljaka to bi bio luksuz.
- Indijski seljak nema problema s grijanjem. Zime su zacijelo neugodne.
- Oštra je zima, dakako, ispit izdržljivosti. Ali ne žalim se. Uvijek sam najzdraviji zimi. I šibice su jeftine. Nikada nisam naučio izviđačke trikove s povećalom i trljanjem štapića. Na sreću, poznajem šest-sedam seljaka koji mi rado dopuštaju da spavam u njihovim žitnicama. Znaju da ne pušim, da sam uredan, da ću do jutra otići. No, čovjek ne smije nikada zloupotrijebiti nečiju ljubaznost. Ljubaznost je poput pokvarene slavine, prvi mlaz uvijek je snažan, ali ubrzo presuši. Uhodao sam se u toj godišnjoj kolotečini, pa ih to tješi. U seoskoj kući, tridesetak kilometara sjeverno odavde, ubrzo će reći: »Nije li to doba godine kad dolazi Jonah?« Dočekaju me s olakšanjem a ne s obzirnošću. Ako sam ja živ, živi su i oni. I nikada ne prosim. Bolje prođem kad ponudim novac. Za rečenicu »Možete li mi prodati dva jaja i četvrt litre mlijeka?«, izgovorenu na pragu uz nuđenje novca, obično dobijem šest jaja i pola litre mlijeka. Ne baš najsvježije, ali čovjek ne smije očekivati previše od ljudske velikodušnosti.
- A knjige? - upita Dalglish.
- Aha, gospodine, pogodili ste u čemu je teškoća. Klasike mogu čitati u javnim knjižnicama, premda se katkada ljutim što moram prekinuti kad dođe vrijeme da nastavim putovanje. Inače ovisim o polovnim džepnim knjigama sa štandova na tržnici. Neki vam dopuste da jednu knjigu zamijenite za drugu ili vam vrate novac kad dođete drugi put. To je iznimno jeftin oblik javne knjižnice. Odjeću i obuću kupujem na sajmovima, u OXFAM-ovim trgovinama rabljenom robom i u onim korisnim dućanima koji prodaju vojni otpad. Stedim da bih svake tri godine kupio zimski kaput iz vojnih rezervi.
- Kako dugo već provodite takav život?

- Gotovo dvadeset godina, gospodine. Većina skitnica vrijedna je prezira, jer su robovi svojih strasti, obično pića. Čovjek koji se oslobodio svih ljudskih želja, osim jela, spavanja i pješačenja, doista je slobodan.
 - Nije posve slobodan - odgovori Dalgliesh. - Imate očito bankovni račun pa se oslanjate na tu tisuću funti.
 - Točno. Mislite li da bih bio slobodniji kad ih ne bih uzeo?
 - Nezavisniji možda. Valjda biste morali raditi.
 - Raditi ne mogu, prositi se stidim. Na sreću, Bog je svom ostrizenom janjetu ublažio vjetar. Bilo bi mi žao kad bih brata lišio zadovoljstva da čini dobra djela. Točno, imam bankovni račun kako bih primio godišnju pripomoć i do te sam mjere konformist. No, budući da moj dohodak ovisi o odvojenosti od brata, ne bih mogao osobno primati novac, a moja čekovna knjižica zajedno s plastičnom karticom umirujuće djeluje na policajca, kako se kadšto događa, kad se previše zanimaju za moje ponašanje. Nisam imao ni pojma da je plastična kartica takvo jamstvo časti.
 - I nikakva luksuza? - upitao je Dalgliesh. - Nikakvih drugih potreba? Piće? Žene?
 - Ako pod ženom mislite na seks, odgovor je ne. Izbjegavam, gospodine, piće i seks.
 - Onda bježite od nečega. Mogao bih tvrditi da čovjek u bijegu nije nikada potpuno slobodan.
 - Mogao bih i ja vas pitati, gospodine, od čega ste pobjegli na taj zabačeni poluotok. Ako ste pobjegli od nasilja što prati vaš posao, onda ste posebno nesretni.
 - A sada je to nasilje dotaklo i vaš život. Žao mi je.
 - Ne mora vam biti žao. Čovjek koji živi s prirodom naviknut je na nasilje, a smrt mu je pratilja. U engleskoj živici ima više nasilja negoli na najozloglašenoj velegradskoj ulici.
- Kad su stigli u vjetrenjaču, Dalgliesh je telefonirao Rickardsu. Nije bio u postaji, ali mu je Oliphant rekao da će šef odmah doći. Zatim je Dalgliesh odveo Jonaha na gornji kat da pregleda pet-šest pari cipela što ih je Dalgliesh imao u vjetrenjači. Veličina mu je odgovarala, ali ih je sve iskušao i svaku cipelu temeljito promotrio prije negoli je odabrao jedan par. Dalgliesh je zamalo svom posjetitelju rekao da mu jednostavan i samozatajan život nije ugrozio dar zapažanja, jer je očito znao što je kvalitetna koža. Odabrao je, na Dalglieshovo žaljenje, njegove najmilije i najskuplje cipele.
- Jonah je hodao gore-dolje spavaćom sobom gledajući samozadovoljno u noge. - Čini mi se da sam bolje prošao u ovoj trampici. Bumblesice su

mi došle u zgodno vrijeme, ali nisu baš bile za ozbiljno pješaćenje. Htio sam ih zamijeniti čim mi se pruži prilika. Pravila ceste nema mnogo, jednostavna su, ali ih se čovjek mora držati. Preporučio bih vam ih. Pazite da imate redovitu stolicu, kupajte se jedanput na tjedan, na goljoj koži nosite vunu ili pamuk, a obuvajte kožnatu obuću.

Petnaest minuta kasnije njegov se gost zavalio u naslonjač i, držeći šalicu kave u ruci, nastavio zadovoljno promatrati noge. Ubrzo je stigao Oliphant. Došao je sam s vozačem. Ušao je u dnevni boravak i unio sa sobom auru mužjačke prijetnje i snage. Prije negoli ih je Dalgliesh u-poznao, Oliphant se obratio Jonahu: - Zacijelo ste znali da nemate pravo na te tenisice. Nove su. Jeste li ikada čuli za ono... nađeno-ukradeno?

- Trenutak, narednice - reče Dalgliesh. Odvukavši Oliphanta u stranu, šapnuo mu: - Da ste se pristojno ponašali prema gospodinu Jonahu! - Prije no što se Oliphant stigao pobuniti, Dalgliesh nastavi: - Dobro, prište-djet ću vam trud da to izgovorite. Ovo nije moj slučaj, ali čovjek je gost u mojoj kući. Da su vaši ljudi u ponedjeljak temeljitije pretražili poluotok, nas trojica možda bismo se oslobodili nekih neugodnosti.

- On je ozbiljni osumnjičenik, gospodine. Ima tenisice.

• Ima i nož - odgovori mu Dalgliesh - i priznaje da je u nedjelju navečer bio na poluotoku. Smatrajte ga ozbiljnim osumnjičenikom nađete li motiv ili dokaz da je znao kako Zviždač ubija ili da uopće postoji. Zašto ne poslušate njegovu priču prije negoli preneglo zaključite da je kriv?

• Bio kriv ili ne bio, gospodine Dalgliesh, važan je svjedok. Ne smijemo mu dopustiti da ode.

• A ne smijemo ga zakonski ni spriječiti u tome. No to je vaš problem, narednice.

Pet minuta kasnije Oliphant je odveo Jonaha prema autu. Dalgliesh je izišao da ga isprati. Prije negoli je ušao u stražnji dio auta, Jonah se obratio Dalglieshu: - Imao sam nesretan dan kad sam vas susreo, Adam Dalgliesh.

- Ali za pravdu je možda sretan.

- Ah, pravda. Bavite li se takvim poslom? Mislim da ste možda prilično zakasnili. Planet Zemlja bezglavo juri prema svom uništenju. Ta betonska tvrđava na rubu zagađena mora može prouzročiti konačnu tamu. Ako ne ona, uništiti će je nečija druga ludost. Dolazi vrijeme kad svaki znanstvenik, pa i Bog, mora otpisati eksperiment. Ah, vidim određeno olakšanje na vašem licu. Znači, ipak je lud, razmišljate, taj čudni

skitnica. Ne moram ga više shvaćati ozbiljno.

- Moj razum slaže se s vama - reče Dalgliesh. - Geni su mi ipak optimističniji.
- Vi to znate. Svi znamo. Kako inače objasniti modernu ljudsku bolest? A kad padne konačna tama, umrijet ću onako kako sam živio, u prvom suhom jarku. - Zatim se neobično blago nasmiješio i dodao: - U vašim cipelama, Adam Dalgliesh.

41

Susret s Jonahom neobično je uznemirio Dalgliेशa. U vjetrenjači ga je čekalo mnogo posla, ali nije mu se ništa radilo. Nagon mu je govorio da sjedne u »jaguar« i odveze se nekamo što brže i što dalje. No tom se lukavštinom prečesto služio, pa više nije vjerovao u njezinu djelotvornost. Vjetrenjača će čekati i kad se vrati, razmišljao je, a problemi ostati neriješeni. Nije mu bilo teško prepoznati uzrok nezadovoljstva. Bilo je to razočaranje zbog upletanja u slučaj koji neće biti nikada njegov, ali od kojega se nipošto nije mogao distancirati. Sjetio se Rickardsovih riječi prije no što su se konačno rastali one večeri kad se dogodilo ubojstvo.

- Možda ne želite biti upleteni, gospodine Dalgliesh, ali već ste se upleli. Možete poželjeti da niste bili ni blizu tijela, ali ste ipak bili. Sjetio se jednog svog slučaja kad se gotovo istim riječima obratio osumnjičeniku. Počeo je shvaćati zašto je taj čovjek tako mrzovoljno prihvatio njegove riječi. Nagonski je otključao vrata vjetrenjače i popeo se ljestvama na najgornji kat. Ovdje je tetka, slutio je, nalazila svoj mir. Možda će se nešto od tog izgubljena spokoja pretočiti u njega. No ubrzo je nestala svaka nada da će ga pustiti na miru. S južnog prozora pogledom je obuhvatio poluotok i opazio bicikl. U početku je bio daleko, pa nije mogao raspoznati vozača, ali je zatim prepoznao Neila Pascoea. Nikada nisu razgovarali, ali su se, kao i većina ovdašnjih stanovnika, poznavali iz viđenja. Činilo mu se da Pascoe vozi vrlo odlučno; spustio je glavu nad ručke, a ramena su mu snažno radila. Kad se približio vjetrenjači, iznenada se zaustavio, spustio obje noge na zemlju, zagledao se u vjetrenjaču kao da je prvi put vidi, zatim sišao s bicikla i stao ga gurati po neravnu tlu obraslom šipražjem.

Na trenutak Dalgliesh se poželio pritajiti. Tada je shvatio da je »jaguar« parkiran uz bočni dio vjetrenjače i da ga je Pascoe, dok je promatrao vjetrenjaču, zacijelo u-gledao na prozoru. Sto god bila

svrha toga posjeta, činilo se da ga nije mogao izbjeći. Prišao je prozoru iznad vrata, otvorio ga i viknuo: - Tražite li mene? Pitanje je bilo retoričko. Koga bi drugoga Pascoe očekivao u vjetrenjači? Dok je gledao to lice koje se dignulo prema njemu, tanku izbočenu bradu, Dalglieshu se činio nekako smanjen, kao da ga vidi u perspektivi, ranjivo, nemoćno stvorenje koje je stiskalo bicikl kao da od njega traži zaštitu.

- Mogu li razgovarati s vama? - dovikne Pascoe protiv vjetra. Iskreni bi odgovor glasio »ako baš morate«, ali se Dalglieshu činilo da bi bilo nepristojno kad bi mu ga doviknuo da nadglasa šum vjetra. Stoga je samo izustio: - Silazim.

Pascoe je prislonio bicikl na zid vjetrenjače i pošao za Dalglieshom u dnevni boravak.

- Nismo se upoznali, ah se nadam da ste čuli za mene. Ja sam Neil Pascoe iz kamp-kućice. Oprostite što tako upadam kad želite malo mira. - Doimao se poput trgovačkoga putnika kojemu je neugodno kad obija pragove potencijalnih kupaca i nastoji ih uvjeriti da nije varalica. Dalgliesh mu je zamalo rekao: »Možda želim malo mira, ali čini se da ga neću imati.« - Jeste li za kavu? - upita ga.

Odgovor je bio predvidiv. - Ako vam to ne zadaje previše muke.

- Nipošto. Baš sam je i sam htio skuhati.

Pascoe ga je slijedio u kuhinju i naslonio se na vrata, neuvjerljivo opušteno, dok je Dalgliesh mljeo kavu i pristavio vodu u kotliću. Odjednom mu je sinulo da je, otkako je stigao u vjetrenjaču, proveo mnogo vremena pripravlajući jelo i piće za nezvane goste. Kad je samljeo kavu, Pascoe je gotovo prkosno rekao: - Moram s vama razgovarati.

- Ako je riječ o ubojstvu, obratite se glavnom inspektoru Rickardsu, a ne meni. Ja ne istražujem taj slučaj.

- Ali vi ste našli tijelo.

- U određenim okolnostima mogli bi me zbog toga i osumnjičiti. No to mi ne daje pravo da se profesionalno uplećem u istragu organa izvan svoje nadležnosti. Ja ne istražujem ovaj slučaj. Vi to znate, niste glupi.

Pascoe je netremice gledao tekućinu koja je ključala. - Nisam se nadao - reče - da će vam biti posebno drago što me vidite. Ne bih došao kad bih imao nekog drugog s kim bih mogao razgovarati. O nekim stvarima ne mogu raspravljati s Amy.

- Imajte na umu s kim razgovarate.

- S policijom. Kao sa svećenikom, zar ne? Uvijek na dužnosti.

Jedanput svećenik, uvijek svećenik.

- Ni izdaleka. Nema jamstva čuvanja tajne kao na ispovijedi, a ni oprosta. To vam pokušavam objasniti.

Nisu progovorili ni riječi sve dok Dalgliesh nije ulio kavu u šalice i odnio ih u sobu. Svatko je sjeo s jedne strane kamina. Pascoe je uzeo svoju šalicu, ali kao da nije znao što bi s njom. Okretao ju je u rukama, gledao u kavu i ne pokušavajući je piti. - Riječ je o Gledhillu, onom momku - počne Pascoe - koji se ubio u nuklearnoj elektrani.

• Čuo sam za to - reče Dalgliesh.

• Onda vjerojatno znate kako je umro. Sunovratio se na reaktor i slomio vrat. Bilo je to dvanaestog kolovoza, u petak. Dva dana prije toga, u srijedu, posjetio me oko osam sati navečer. Bio sam sam u kamp-kućici. Amy se odvezla kombijem u Norwich da nešto kupi, rekla je da želi poći u kino i da će se vratiti kasno. Ja sam čuvao Timmyja. Zatim se čulo kucanje, i eto ti njega. Prepoznao sam ga, naravno. Barem sam znao tko je. Vidio sam ga jedanput-dvaput u dane kad puštaju posjetitelje u nuklearku. Obično nađem vremena da odem tamo u te dane. Ne mogu me spriječiti, pa mi se pruža prilika da postavim nekoliko nezgodnih pitanja, pobijam njihovu propagandu. Čini mi se da je bio i na nekim javnim raspravama o novom vodotlačnom reaktoru. No, naravno, nismo se nikad upoznali. Nisam mogao ni zamisliti što želi od mene, ali sam ga pozvao da uđe i ponudio ga pivom. Naložio sam vatru u peći jer je trebalo osušiti mnogo Timmyjeve odjeće, pa je unutra bilo vruće i prilično vlažno. Kad se sjetim te večeri, čini mi se da ga vidim kroz sumaglicu od pare. Kad je popio pivo, upitao me da li bismo mogli izići. Uznemirio se kao da ga guši klaustrofobija. Nekoliko puta pitao me kad će se Amy vratiti. Stoga sam podigao Timmyja iz krevetića, smjestio ga u naprtnjaču, pa smo pošli pješice obalom, prema sjeveru. Tek kad smo stigli do ruševina opatije, rekao mi je što hoće. Prešao je hrabro na stvar, bez uvoda. Došao je do zaključka da je nuklearna energija preopasna i da više ne smijemo graditi takve elektrane sve dok ne riješimo pitanje radioaktivnog otpada. Upotrijebio je prilično čudan izraz. Rekao je: »Nije samo opasna, pogubna je.«

• Je li vam rekao zašto je došao do tog zaključka? -upita Dalgliesh.

• Mislim da se to u njemu kuhalo mjesecima, a Černobil ga je vjerojatno osvijestio. Rekao je da se nedavno dogodilo još nešto što mu je pomoglo da odluči. Nije rekao što, ali je obećao da će mi reći kad bude imao više vremena za razmišljanje. Pitao sam ga hoće li samo napustiti posao i isključiti se iz svega ili kani pomoći našoj organizaciji. Rekao je da

smatra kako nam mora pomoći, kako ne bi bilo dovoljno da samo dade otkaz. Bilo mu je teško, to sam vidio. Divio se svojim kolegama i volio ih je. Rekao je da su svi predani znanstvenici i vrlo inteligentni ljudi koji vjeruju u ono što rade. No, eto, on više nije vjerovao. Nije još ništa konkretno smislio o budućem putu. Bio je onakav kakav sam ja sada: morao je o tome razgovarati. Valjda je mene smatrao pogodnom osobom. Dakako, znao je za ESPEN. - Pogledao je Dalgliesha i naivno objasnio: -To je skraćena za »Svi protiv nuklearke«. Kad su iznijeli prijedlog za novi reaktor, osnovao sam lokalnu grupu koja im se usprotivila. Hoću reći, grupu običnih zabrinutih mještana, ne jaču nacionalnu protestnu organizaciju. Nije mi bilo lako. Većina se pretvara kao da nuklearke ovdje i nema. Osim toga, mnogi smatraju da je korisna, jer se ljudi zapošljavaju, u dućane dolaze novi kupci, u *puhove* novi gosti. Većina protivnika novoga reaktora nisu bili mještani, nego ljudi iz Kampanje za nuklearno razoružanje, članovi Greenpeacea i zeleni. Objručke smo ih dočekali, naravno. Oni su vrlo utjecajni. No, meni je bilo važno da osnujem organizaciju koja će djelovati lokalno, a mislim da se ne bih zapravo htio učlaniti ni u kakvo drugo društvo. Volim raditi samostalno. - A Gledhill bi vam bio i te kakav adut - primijeti Dalgliesh. Primisao tih riječi bila je gotovo okrutna.

Pascoe pocrveni i pogleda ga u oči. - Točno, i to. Čini mi se da sam to tada shvatio. Nisam bio potpuno nezainteresiran. Hoću reći, doista sam znao kako je važno da on prijeđe k nama. No, mislim da mi je polaskalo što se najprije obratio meni. ESPEN zapravo nije bio vrlo utjecajan. I sami inicijali bili su pogreška. Htio sam nešto što bi se lako pamtilo, ali ESPEN je nekako smiješno. Slutim što mislite: za moju ideju bilo bi korisnije da sam se priključio nekoj postojećoj interesnoj grupi koja bi utjecala na zakon, a ne zadovoljavala vlastiti ego, zar ne? Imate pravo.

- Je li vam Gledhill rekao je li s nekim o tome razgovarao u nuklearci? - upita Dalgliesh.
- Rekao je da nije, da još nije. Mislim da je od toga najviše strahovao. Osobito mu je bila mrska pomisao da bi se morao povjeriti Milesu Lessinghamu. Dok smo hodali obalom, a Timmy u polusnu poskakivao na mojim leđima, osjetio je da može slobodno pričati i čini mi se da je odahnuo. Rekao mi je da je Lessingham zaljubljen u njega. On nije bio peder, ali je bio biseksualac. Međutim, beskrajno se divio Lessinghamu, pa je smatrao da ga je iznevjerio. Doimao se tako kao da u njemu vlada prava zbrka - u osjećajima, u mišljenju o nuklearnoj energiji, u životu, u karijeri, u svemu...

Pascoe je iznenada shvatio da drži šalicu u ruci, pa je spustio glavu i stao pohlepno srkati kavu kao da umire od žeđi. Kad je popio kavu, spustio je šalicu na pod i rukom obrisao usta.

- Noć je bila topla poslije kišnoga dana, noć i mladi mjesec. Čudno je kako se toga sjećam. Hodali smo po šljunku, neposredno iznad plimne granice. A tada se iznenada stvorila ona, Hilary Robarts, izronila iz zapjenjenih valova. Na sebi je imala samo donji dio bikinija. Zastala je, a s kose joj se cijedila voda svjetlucajući na onom sablasnom svjetlu što dopire s mora u zvjezdanim noćima. Zatim nam je počela polako prilaziti. Stajali smo kao hipnotizirani. Napravila je vatricu od šiblja na šljunku, i nas troje smo joj prišli. Podignula je ručnik, ali se nije njime omotala. Izgledala je... izgledala je fantastično, kapi vode ljeskale su joj se na koži i na onom medaljonu što ga je nosila između dojki. Znam da to zvuči smiješno i, eto, otrcano, ali izgledala je poput božice koja je izašla iz mora. Na mene se uopće nije obazirala, ali je pogledala Tobyja i rekla: »Drago mi je da te vidim, Toby. Kako bi bilo da dođeš k meni na piće i na večeru?« Sasvim obične riječi. Bezazlene. Međutim, nisu bile nipošto bezazlene... Mislim da joj nije mogao odoljeti. Ne bih ni ja. Ne u tom trenutku. I znao sam točno što čini, a znala je i ona. Htjela je da se Toby opredijeli. Na mojoj strani ništa osim problema, gubitka posla, tjeskobe, možda i sramote. A na njezinoj sigurnost, uspjeh u zvanju, poštovanje kolega. I ljubav. Mislim da mu je nudila ljubav. Znao sam što bi se dogodilo u njezinoj kući da je pošao s njom, a znao je i on. Ipak je pošao. Nije se ni pozdravio sa mnom. Ona se ogrnula ručnikom i okrenula nam leđa, kao da je bila potpuno uvjeren u to da će je on slijediti. I doista ju je slijedio. A dva dana poslije, u petak, dvanaestog kolovoza, ubio se. Ne znam što mu je rekla. To više nitko neće doznati. No poslije toga susreta mislim da više nije mogao izdržati. Ne zato što mu je prijetila, ako mu je uopće prijetila. Međutim, da nije bilo toga susreta na plaži, mislim da bi još bio živ. Ubila ga je.

• I ništa od toga nije izišlo na vidjelo u istrazi? - upita Dalglish.

• Ne, ništa. Zašto i bi? Nisu me pozvali kao svjedoka. Sve su obavili vrlo tajnovito. Alex Mair nije želio da se nesreća razglasi u javnosti. Kako ste vjerojatno zamijetili, gotovo se ništa ne objavljuje ako nešto krene krivim putem u nekoj nuklearci. Postali su stručnjaci u zataškavanju.

- A zašto mi sve to govorite?

- Hoću znati da li to treba reći Rickardsu. Valjda vam ipak sve to govorim zato što s nekim o tome moram govoriti. Ne znam točno zašto sam odabrao vas. Oprostite.

Pravi, ali ne i ljubazan odgovor bio bi: »Odabrali ste mene nadajući se da ću informaciju prenijeti Rickardsu i spasiti vas odgovornosti.«

Umjesto toga Dalgliesh je rekao: - Vi, dakako, shvaćate da glavni inspektor Rickards mora dobiti te informacije.

- Doista? To sam htio svakako znati. Zacijelo je to uobičajeni strah kad čovjek ima posla s policijom. Kako će iskoristiti te informacije? Hoće li to skrenuti pozornost na nekoga tko je možda nevin? Vi valjda vjerujete u poštenje policije, ne biste inače ostali istražitelj. No mi ostali znamo da sve može poći krivim putem, da se nevinu mogu mučiti, a krivci pobjeći, da policija nije uvijek tako obzirna kako se pretvara. Ne tražim od vas da mu prénésete te informacije umjesto mene, nisam djetinjast. No doista ne znam jesu li važne. Oboje su mrtvi. Ne znam kako biste pomogli Rickardsu da uhvati ubojicu gospođice Robarts ako mu kažete za taj susret. Osim toga, to ne bi oživilo ni nju ni njega.

Dalgliesh je natočio Pascoeu još kave, a zatim rekao: -Naravno, važne su. Dali ste mi do znanja da je Hilary Robarts možda ucjenjivala Gledhilla kako bi ostao na svom radnom mjestu. Ako je to mogla činiti jednoj, zašto ne bi i drugoj osobi. Sve o gospođici Robarts moglo bi biti relevantno za rasvjetljavanje njezine smrti. I nemojte se previše zabrinjavati za nevine osumnjičenike. Ne želim se pretvarati tvrdeći da nevinu ne trpe u istrazi kad je posrijedi ubojstvo. I te kako trpe. Trpi onaj tko je i najmanje povezan s ubojstvom. No, glavni inspektor Rickards nije glup, a i pošten je. Iskoristit će samo ono što je relevantno za istragu, a on će sam odlučiti što je relevantno a što nije.

- Uvjerili ste me, zato sam i došao. Dobro, ispričat ću mu.

Dopio je kavu vrlo brzo kao da jedva čeka da ode, pa se kratko pozdravio, popeo na bicikl i snažno radeći nogama spustio niz puteljak povijajući se pod vjetrom. Dalgliesh je zamišljeno uzeo šibice i odnio ih u kuhinju. Opis slike Hilary Robarts kako poput blistave božice izlazi iz valova bio je vrlo živ. No jedna je pojedinost bila pogrešna. Pascoe je spomenuo medaljon među njezinim dojkama. Sjetio se Mairovih riječi dok je gledao dolje u tijelo. - Taj medaljon oko njezina vrata. Dao sam joj ga dvadeset i devetog kolovoza za rođendan. - U srijedu, desetoga kolovoza, Hilary Robarts nije ga mogla imati oko vrata. Pascoe je nedvojbeno vidio Hilary Robarts kako izlazi iz mora i kako joj među golim dojkama počiva medaljon, ali to nije moglo biti desetog kolovoza.

Šesta knjiga

Od subote, 1. listopada, do četvrtka, 6. listopada

Jonathan je odlučio pričekati do subote i tada otkinuti putovati u London da nastavi svoju istragu. Bilo je manje vjerojatno da će ga majka ispitivati zbog odlaska u Prirodoslovni muzej u subotu, a slobodni dan uvijek bi je ponukao da ga pita kamo ide i zašto. No smatrao je da je bolje biti oprezan i provesti pola sata u muzeju prije negoli se uputi u Pont Street, pa je stoga već bilo prošlo tri sata kad je stigao pred veliku stambenu zgradu. Jedno mu je Odmah bilo jasno: tko god je živio u takvoj kući i zapošljavao kućnu pomoćnicu, nije mogao biti siromašan. Bila je to imponantna viktorijanska kuća od kamena i opeke, na padini, sa stupovima s jedne i druge strane, sjajnih crnih vrata i s dva prozora s ornamentiranim staklom u prizemlju. Vrata su bila otvorena, pa je vidio četvrtasto predvorje opločeno crnim i bijelim mramorom, donji dio ograde stubišta od ornamentiranoga kovanoga željeza i vrata dizala zlatne boje. Desno je bio pult, a iza njega uniformirani vratar. Pazeći da ga vratar ne vidi kako zastajkuje pred vežom, brzo je produžio razmišljajući o sljedećem potezu. Bilo bi dovoljno otići do najbliže postaje podzemne željeznice, vratiti se u Liverpool Street i krenuti prvim vlakom u Norwich. Obavio je ono što je namislio; sada je znao da mu je Caroline lagala. Priznao je sam sebi da bi trebao biti zaprepašten i tužan... i zbog njezine laži i zbog svoje dvoličnosti koja mu je pomogla da to otkrije. Mislio je da je u nju zaljubljen. I bio je. Cijelu godinu nije gotovo bilo ni sata a da nije razmišljao o njoj. Opsjela ga je ta plavokosa, nedokučiva, samozadovoljna ljepotica. Čekao ju je poput đaka na uglovima hodnika kojima je mogla naići, veselio se krevetu jer je mogao nesmetano ležati i uživati u svojim tajnim erotskim maštanjima, buditi se razmišljajući gdje i kada će se idući put naći. Valjda tjelesni čin posjedovanja ili otkriće prevare ne mogu uništiti ljubav! Zašto mu je onda potvrda njezine prevare bila gotovo ugodna, pa i radosna? Trebao bi biti skrhan od bola, a on je bio ispunjen zadovoljstvom, gotovo likovanjem. Lagala je lakomislno, uvjerena da je on previše zaljubljen, previše očaran, previše glup da sumnja u njezinu priču. No sada, kada je otkrio istinu, ravnoteža njihova odnosa neznatno se poremetila. Još mu nije bilo jasno kakve će koristi imati od informacija što ih je doznao. Skupio je snage i hrabrosti da nešto učini, ali se pitao hoće li imati i snage da suoči nju sa činjenicama. Očiju uprtih u kamene ploče, pohitao je do kraja Pont Streeta, zatim se okrenuo i pošao istim putem natrag pokušavajući smiriti uzburkane osjećaje koji su se komešali kao da se bore za vlast: olakšanje, žalost, gađenje, likovanje. A sve je bilo tako lako. Svaku prepreku koje se plašio - od razgovora s detektivskom agencijom do

traženja izgovora da taj dan provede u Londonu - svladao je mnogo lakše no što je mogao i zamisliti. Zašto ne bi pošao i korak dalje? Zašto se ne bi potpuno uvjerio? Znao je ime kućne pomoćnice: gospođica Beaslev. Mogao bi je posjetiti, reći joj da je upoznao Caroline prije godinu-dvije, možda u Parizu, da je izgubio njezinu adresu, da želi doći s njom u vezu. Bude li njegova priča jednostavna, ne spopadne li ga želja da je nakiti, nema nikakve opasnosti. Znao je da je Caroline 1986. godine provela ljetne praznike u Francuskoj, iste godine kad je i on bio ondje. Bila je to činjenica o kojoj su razgovarali u prvim danima svoje veze, u bezazlenim razgovorima o putovanju i umjetničkim slikama, dok su pokušavali naći zajedničke teme, zajedničke interese. Pa, barem je bio u Parizu. Vidio Louvre. Mogao je reći da su se ondje upoznali.

Trebao je i lažno ime, naravno. Zadovoljit će se očevim imenom. Percival. Charles Percival. Bilo je bolje odabrati nešto neuobičajenije; obično ime i prezime doimalo bi se lažno. Reći će da živi u Nottinghamu. Ondje je studirao i poznavao je grad. U mislima je već vidio poznate ulice, pa mu je proizvod njegove mašte bio uvjerljiv. Te laži morao je usaditi u privid istine. Mogao bi reći da radi u bolnici kao zdravstveni tehničar. Bude li mu postavila još pitanja, moći će se izvući. Zašto bi bilo drugih pitanja?

Natjerao je sebe da sigurnim koracima uđe u predvorje. Još samo dan prije bilo bi mu teško pogledati vrataru u oči. Ispunjen vjerom u uspjeh, rekao je: - Htio bih posjetiti gospođicu Beaslev u stanu tri. Budite dobri i recite joj da sam ja prijatelj gospođice Caroline Amphlett.

Vratar se digao i otišao telefonirati u svoj ured. Sto li me sprečava, pomisli Jonathan, da se jednostavno pop-nem stubama i pokucam na njezina vrata? Tada je shvatio da bi vratar istog trenutka telefonirao gospođici Beaslev i upozorio je da ga ne pusti u stan.

Vratio se za tridesetak sekunda. - U redu je, gospodine. Možete gore. Na prvi kat.

Nije pošao dizalom. Dvostruka vrata od mahagonija s ulaštenim mjedenim brojem, s dvije sigurnosne brave i »špijunkom« bila su u prednjem dijelu kuće. Rukom je poravnao kosu, pozvonio i nastojao opušteno gledati u »špi-junku«. Nije čuo nikakve pokrete iz stana, a dok je čekao, teška vrata kao da su se preobrazila u zastrašujuću barikadu koju bi samo preuzetna budala pokušala probiti.

Zamišljajući očnu jabučicu kako ga proučava kroz virilicu, morao je suspregnuti poriv za bijegom. Napokon je začuo tiho zveckanje lanca,

okretanje brave, i vrata su se otvorila.

Otkako je odlučio doći ovamo, bio je zaokupljen izmišljanjem svoje priče, pa nije previše svjesno razmišljao o gospođici Beaslev. Riječ »kućna pomoćnica« pobuđivala je u njemu sliku žene srednjih godina, u strogoj odjeći, u najgorem slučaju bahate i zastrašujuće, u najboljem popustljive, razgovorljive, susretljive. Stvarnost je bila vrlo neobična, pa se vidljivo trgnuo od iznenađenja, a zatim porumenio zato što se odao. Bila je niska i prilično mršava, ravne, zlatnocrvene kose, bijele pri korijenu, očito obojene, koja joj se poput blistave kacige spuštala do ramena. Njezine blijedozelene oči bile su goleme i plitko usađene, a donji kapci izvrnuti i podliveni krvlju, pa je izgledalo kao da joj jabučice plivaju u otvorenoj rani. Koža joj je bila vrlo blijeda te izbrazdana bezbrojnim sićušnim borama, osim na istaknutim jabučnim kostima na kojima je bila napeta kao fini papir. U izrazitoj suprotnosti s nježnom, nenašminkanom kožom, usne su joj se isticale poput pukotine kričave grimizne boje. Na sebi je imala kimono, a na nogama papuče visokih potpetica. U naručju je nosila olinjala psića izbuljenih očiju, koji je oko tanka vrata imao ogrlicu optočenu obojenim kamenjem. Nekoliko trenutaka stajala je bez riječi i promatrala ga stišćući psića na obraz.

- Oprostite što smetam - reče Jonathan. Njegova je dotad uspješna samouvjerenost u trenu splasnula. - Ja sam prijatelj gospođice Caroline Amphlett i pokušavam joj ući u trag.
- Ovdje je nećete naći. - Prepoznao je glas, ali ga nije očekivao iz grla te krhke žene. Bio je dubok i promukao, ali ne i neprivlačan.
- Oprostite - reče on - ako govorim o nekoj drugoj osobi istoga prezimena. Vidite, Caroline mi je dala svoju adresu prije dvije godine, ali sam je izgubio, pa sam je pokušao naći u telefonskom imeniku.
- Nisam rekla da govorite o drugoj osobi, već samo da je ovdje nećete naći. No, budući da ne izgledate opasni i da ste očito nenaoružani, bit će bolje da uđete. Čovjek nikada ne može biti dovoljno oprezan u tim nasilničkim vremenima, ali Baggott je vrlo pouzdan. Malo varalica može proći pokraj Baggotta. Jeste li vi varalica, gospodine...?
- Percival. Charles Percival.
- Oprostite mi na odjeći, gospodine Percival, ali poslije podne obično ne očekujem posjete.

Slijedio ju je četvrtastim hodnikom i kroz dvostruka vrata u salon. Zapovjedničkom kretnjom pokazala mu je sofu ispred kamina. Bila je

neudobno niska i mekana poput kreveta, a sa svakoga je kraja visio konop s resicom. Sporim pokretima, kao da joj se nikamo ne žuri, smjestila se nasuprot njemu u dubok, elegantni naslonjač, spustila psića na krilo i zagledala se u njega napetim, neugodnim, inkvizitorskim pogledom. Znao je da se doima nespretno, a tako se i osjećao, bedra su mu utonula u mekoću sofe, a oštra koljena gotovo dodirivala bradu. Olinjao, kao da mu je netko oderao kožu, pas je neprekidno drhtao poput životinje podivljale od hladnoće i upro svoje molećive, izbuljene oči najprije u njega, pa u nju. Kožnata ogrlica s crvenim i plavim kamenjem opterećivala je njegov krhki vrat.

Jonathan je odolio iskušenju da pogledom bolje obuhvati sobu, ali činilo mu se da mu se svaka pojedinost usjekla u svijest: mramorni kamin, iznad njega uljena slika viktorijanskoga časnika u prirodnoj veličini, blijedo, arogantno lice s jednim uvojkom plave kose gotovo do o-braza, neobično nalik na Caroline, četiri izrezbarene stolice, vezenih sjedala, postavljene uza zid, svijetao, ulašten pod sa zgužvanim sagovima, stol u obliku bubnja na sredini sobe i nekoliko stolića s fotografijama u srebrnim okvirima. U sobi se osjećao jak zadah boje i terpentina. Negdje u stanu bojili su neku prostoriju.

Nakon trenutka nijemoga proučavanja žena se oglasi: - Znači, vi ste Carolinin prijatelj. Iznenadujete me, gospodine... gospodine... Žao mi je, već sam zaboravila kako se zovete.

- Percival - reče on čvrstim glasom. - Charles Percival.

- Ja sam Oriole Beaslev i ovdje sam kućna pomoćnica. Kako rekoh, iznenadujete me, gospodine Percival. No, ako kažete da ste Carolinin prijatelj, prihvaćam vašu riječ.
- Možda ne bih trebao reći prijatelj. Samo sam je jedanput susreo, 1986. u Parizu. Zajedno smo razgledali Louvre. No htio bih je ponovno vidjeti. Doduše, dala mi je svoju adresu, ali sam je izgubio.
- Baš ste nemarni. Čekali ste dvije godine pa odlučili da joj uđete u trag. Zašto baš sada, gospodine Percival? Očito ste uspjeli dvije godine obuzdavati znatiželju.

Znao je kakav dojam ostavlja na nju svojim izgledom i glasom - nesiguran, plah, zbunjen. No drugo i nije mogla očekivati od čovjeka koji vjeruje da može oživiti mrtvu i prolaznu strast. - Zato što sam došao u London na nekoliko dana. Radim u Nottinghamu. Tehničar sam u tamošnjoj bolnici. Ne pruža mi se često prilika da putujem na jug. Zato mi je iznenada pala na um pomisao da potražim Caroline.

- Kako vidite, nije ovdje. Zapravo, nije živjela u ovoj kući od sedamnaeste godine, a kako sam ja samo kućna pomoćnica, bilo bi

neumjesno obavještavati slučajne znatiželjnike o boravištu članova obitelji. Biste li vi, gospodine Percival, rekli za sebe da ste slučajni znatiželjnik?

- Možda vam se tako čini - reče Jonathan. - Pronašao sam prezime u telefonskom imeniku, pa sam pomislio kako ne bi škodilo da pokušam. Naravno, možda me ona i ne želi ponovno vidjeti.
- Rekla bih da je to vrlo vjerojatno. Imate valjda nekakav dokaz identiteta, osobnu iskaznicu, potvrdu da ste vi gospodin Charles Percival iz Nottinghama?

- Na žalost, nemam. Nisam mislio...

- Ni kreditnu karticu, ni vozačku dozvolu? Kao da ste došli potpuno nespremni, gospodine Percival.

Nešto u tom dubokom, arogantnom glasu, svojstvenom gornjim društvenim slojevima, toj mješavini drskosti i prezira, probudilo je u njemu prkos. - Nisam iz plinare.

Ne znam zašto bih se trebao legitimirati. Samo sam se propitao.

Nadao sam se da ću vidjeti nju ili, možda gospođu Amphlett.

Oprostite ako sam vas uvrijedio.

- Niste. Kad bih bila uvredljiva, ne bih radila za gospođu Amphlett.

No, na žalost, ne možete je vidjeti. Gospođa Amphlett odlazi potkraj rujna u Italiju, zatim leti u Španjolsku na zimovanje. Čudim se da vam Caroline nije to rekla. U njezinoj odsutnosti brinem se za stan. Gospođa Amphlett ne voli jesensku turobnost ni zimsku hladnoću. Imućna žena ne mora trpjeti ni jedno ni drugo. Uvjerena sam da vam je to vrlo dobro poznato, gospodine Percival.

Napokon mu je pružila priliku kakvu je trebao. Prisilio se da pogleda u te zakrvavljene oči. - Caroline mi je, čini mi se, rekla da joj je majka siromašna, da je izgubila sav novac uloživši ga u kompaniju Petera Robartsa.

Učinak tih riječi bio je vrlo neobičan. Zajapurila se, a crvena joj se mrlja poput osipa širila od vrata prema čelu. Prošla je cijela vječnost dok se pribrala da progovori, ali kad je progovorila, glas joj je bio potpuno sabran.

- Ili ste nešto namjerno krivo razumjeli, gospodine Percival, ili vam je pamćenje financijskih činjenica nepouzdan kao i pamćenje adrese.

Caroline vam takvo što nije mogla reći. Njezina je majka naslijedila bogatstvo od djeda kad je navršila dvadeset i jednu godinu, a od toga nije izgubila ni penija. Posrijedi je moj mali kapital... deset tisuća funti, ako vas baš zanima... što sam ga nerazborito uložila u projekte toga prozirnog nitkova. No ne vjerujem da bi Caroline tu malu osobnu tragediju povjerala

neznancu.

Nije znao što bi rekao, nije mogao naći uvjerljivo objašnjenje, ispriku. Imao je dokaz koji je tražio: Caroline je lagala. Trebao bi biti ispunjen osjećajem likovanja da su njegove sumnje bile opravdane, da je njegov mali pothvat okrunjen uspjehom. Umjesto toga, svladala ga je trenutačna ali snažna tuga. Osim toga, bio je uvjeren, koliko god to bilo zastrašujuće i iracionalno, da je dokaz njezine podmuklosti plaćen strašnom cijenom.

Ona ga je nastavila promatrati bez riječi. - Što ste mislili o Caroline? - iznenada ga upita. - Očito vas se dojmila, jer inače ne biste htjeli obnoviti poznanstvo. I bila je nedvojbeno u vašim mislima te dvije godine.

- Mislim... mislio sam daje vrlo lijepa.

- I jest. Drago mi je da tako mislite. Bila sam njezina dadilja, dada, ako se mora upotrijebiti taj smiješni izraz. Moglo bi se reći da sam je ja odgojila. Iznenadeni ste? Nisam idealna slika dadilje - toplo krilo, pregača na prsima, Crvenkapica, Pepeljuga, molitve prije spavanja, pojedite sve s tanjura jer nećeš nikad narasti, ništa od svega toga. No imala sam svoje metode. Gospođa Amphlett pratila je brigadiru kad bi ga premjestili izvan zemlje, pa smo ovdje ostajale zajedno, samo nas dvije. Gospođa Amphlett vjerovala je da je djetetu potrebna stabilnost uz uvjet da je ne pruža ona. Naravno, da je Caroline bila sin, bilo bi drukčije. Amphlettovi nisu nikada cijenili kćeri. Caroline je doduše imala brata, ali je poginuo u automobilu jednog prijatelja kad mu je bilo petnaest godina. I Caroline je bila s njima, ali je preživjela gotovo bez ogrebotine. Mislim da joj to roditelji nisu nikada oprostili. Nisu je nikada pogledali a da joj nisu jasno dali na znanje da je stradalo pogrešno dijete.

Ne želim to čuti, pomisli Jonathan, ne želim to slušati. - Nije mi ni rekla da je imala brata - reče. - No, vas mi je spomenula.

- Zbilja? S vama je razgovarala o meni. Doista me iznenađujete, gospodine Percival. Oprostite mi, ali vi ste posljednja osoba s kojom bi ona, po mom mišljenju, razgovarala o meni.

Ona zna, pomisli Jonathan, ne zna istinu, ali zna da nisam Charles Percival iz Nottinghama. Dok je gledao te neobične oči, u kojima se odražavala nedvojbeno mješavina sumnje i prezira, učinilo mu se da su se ona i Caroline udružile u ženskoj zavjeri u kojoj je on od samog početka nesretna i prezrena žrtva. To je podjarilo njegov gnjev i dalo mu snage, ali nije rekao ništa.

• Gospođa Amphlett zadržala me i kad je Caroline otišla od kuće, pa i kad je brigadir umro. No riječ umrijeti nije odgovarajući izraz za

vojnika. Možda sam trebala reći da su ga pozvali na višu službu, da se vratio precima ili stekao vječnu slavu. Ili se to kaže samo za Vojsku spasa? Imam osjećaj da samo Vojska spasa stječe vječnu slavu.

- Caroline mi je rekla da joj je otac bio profesionalni vojnik.
- Nije nikad bila odveć komunikativna, ali čini mi se da ste vi stekli njezino povjerenje, gospodine Percival. Danas sebe radije nazivam kućnom pomoćnicom negoli dadiljom. Moja poslodavka daje mi mnogo posla, pa sam njime zaokupljena i kad nje nema. Ne bi bilo zgodno da Maxie i ja živimo ovdje samo za stan i hranu i uživamo u Londonu, nije li tako, Maxie? Doista ne bi. Sitne krojačke usluge. Sređivanje privatne korespondencije. Plaćanje računa. Odnosenje njezinoga nakita na čišćenje. Obnavljanje stana. Gospođa Amphlett mrzi miris boje. I, naravno, Maxie treba svaki dan u šetnju. Nesretan je u štenarama, nije li tako, zlato moje? Pitam se što će biti sa mnom kad Maxie stekne vječnu slavu.

Nije imao što na to reći, a ona očito nije ništa ni očekivala. Samo je podignula pasju šapu i njome nježno gladila svoj obraz.

- Odjednom svi Carolinini prijatelji kao da jedva čekaju da uspostave s njom vezu. Još u utorak netko je telefonirao i pitao za nju. Ili je to bilo u srijedu? Da niste to možda bili vi, gospodine Percival?
- Nisam - zaniječe on čudeći se kako je lako slagao. - Ne, nisam ja telefonirao. Mislio sam da bi bilo bolje doći osobno.

- Ali ste znali koga tražite. Znali ste moje ime. Rekli ste ga Baggottu. O ne, pomislio je, neće me tako lako uloviti. - Sjetio sam ga se. Kako rekoh, Caroline mi je pričala o vama.

- Bilo bi pametnije da ste najprije telefonirali. Mogla sam vam objasniti da je nema, prištedjeti vam vrijeme.

Čudi me da vam to nije palo na um. No, taj drugi prijatelj imao je posve drukčiji glas. Kao da je bio Škot. Ne zamjerite mi na riječima, gospodine Percival, ali vaš je glas bezličan.

- Ako smatrate da mi ne možete dati Carolininu adresu - reče Jonathan - bit će bolje da odem. Oprostite ako sam došao u nezgodno vrijeme.
- Zašto joj ne napišete pismo, gospodine Percival? Dat ću vam pisaćeg papira. Mislim kako ne bi bilo u redu da vam dadem njezinu adresu, ali budite uvjereni da ću prenijeti svaku poruku koju mi povjerite.
- Znači, ona nije u Londonu?
- Ne, ne živi u Londonu već tri godine, a ovdje nije još od sedamnaeste

godine. Naravno, znam gdje je. U vezi smo. U mojim rukama vaše će pismo biti sigurno.

Očita zamka, pomislio je, ali ona me ne može prisiliti da ga napišem. Ništa ne smije biti napisano mojim rukopisom. Caroline bi ga prepoznala i kad bih ga iskrivio. -Već ću ga napisati kad budem imao više vremena da razmislim o čemu da joj pišem. Ako ga pošaljem na ovu adresu, možete ga poslati njoj.

- Vrlo rado, gospodine Percival. A sada, vidim da biste htjeli otići. Vaš posjet nije možda bio onoliko uspješan koliko ste se nadali, ali vjerojatno ste doznali što ste htjeli.

No nije se pomaknula, pa je na trenutak pomislio da je u klopci, nepokretan, kao da ga ti neugodno meki i podatni jastučići stežu poput škripa. Gotovo je očekivao da će ona skočiti i zakrčiti mu put do vrata, optužiti ga da je varalica, zaključati ga u stanu i telefonirati policiji ili vrataru. Što bi tada učinio? Nastojao oteti ključeve i pobjeći, pričekao policiju i pokušao nekom varkom pronaći put u slobodu? No trenutačni je strah splasnuo. Dignula se, otpratila ga do vrata i šutke mu ih otvorila. Nije ih zatvorila, i on je znao da ona stoji ondje i da pas dršće na njezinim rukama, da ga oboje promatraju kako odlazi. Na vrhu stubišta okrenuo se da bi joj se posljednji put nasmiješio u znak pozdrava. Skamenio se od onoga što je vidio, a zatim gotovo potrčao niza stube i kroz predvorje prema otvorenim vratima. Još nikada u životu nije vidio takvu koncentraciju mržnje na ljudskome licu.

43

Cijeli pothvat bio je naporniji no što je Jonathan mogao zamisliti, i kad je stigao u Liverpool Street, bio je već vrlo umoran. Kolodvor su rekonstruirali - uljepšavali, kako su isticali i uvjeravali na velikim panoima - pa se pretvorio u bučni i zbunjujući labirint privremenih pješačkih staza i putokaza prema kojima je bilo teško naći vlakove. Pogrešno skrenuvši, našao se na malom trgu od sjajno ulaštenih ploča i načas se zbunio kao da je u nekoj stranoj metropoli. Kad je tog jutra stigao, lakše se snašao, no sada je i kolodvor pojačao u njemu osjećaj da je i fizički i psihički zašao na tuđi teren.

Čim je vlak krenuo, naslonio se, sklopio oči i pokušao srediti dojmove u tom danu i proturječnim osjećajima. Međutim, odmah je zaspao i nije se probudio sve dok vlak nije ušao u stanicu Norwich. San mu je koristio. Ispunjen svježom snagom i optimizmom, pošao je prema parkiralištu

pokraj tvrđave. Znao je što će učiniti; smjesta će se odvesti do bungalova i suočiti Caroline s dokazima, pitati je zašto je lagala. Nije se mogao i dalje s njom sastajati i pretvarati se da ništa ne zna. Bili su ljubavnici; morali bi imati povjerenja jedno u drugo. Ako je bila zabrinuta ili uplašena, on je bio tu da je ohrabri i utješi. Znao je da ona ne bi mogla ubiti Hilary. I sama pomisao na to bila je svetogrđe. Ali ona ne bi bila lagala da se nije bojala. Bilo je zacijelo posrijedi nešto strašno. Nagovorit će je da ode na policiju, objasni zašto je lagala i nagovorila njega da laže. Poći će zajedno, priznati zajedno. Nije se ni upitao želi li ga ona uopće vidjeti, a kamoli hoće li u subotu navečer biti kod kuće. Znao je samo da se taj problem što je iskrsnuo među njima mora riješiti sada. Smatrao je svoju odluku pravednom i neizbježnom, i osjećao je kako u njemu raste snaga. Držala ga je lakovjernom i nesposobnom budalom. Pa pokazat će joj da nije imala pravo. Od toga trenutka njihov će se odnos znatno promijeniti; imat će samosvjesnijega, nepovodljivijega ljubavnika.

Četrdeset minuta kasnije vozio je kroz mrak dosadnim i jednoličnim krajolikom prema bungalovu. Usporio je kad ga je ugledao slijeva, te se ponovno iznenadio kako je zabačen i neprivlačan pitajući se kako je, pored tolikih sela bliže Larksokenu, pored ljepota Norwicha i obale, mogla unajmiti taj odvratni, gotovo sablasni kućerak od sirove crvene opeke. I sam naziv »bungalov« bio mu je smiješan, jer je budio u njemu sliku kućica u nizu duž glavne ulice u predgrađu, topline i poštenja, staraca koji se više ne mogu uspinjati stubama. Caroline bi trebala stanovati u kuli s panoramskim pogledom na more.

A tada ju je ugledao. Srebrni »golf« izjurio je s kolnoga prilaza na cestu i pohitao prema istoku. Na glavi je imala vunenu kapu koju je navukla na plavu kosu, ali ju je odmah prepoznao. Nije znao je li ona prepoznala njega ili »fiestu«, ali je nagonski zakočio i pustio je da mu gotovo nestane iz vida, pa je tek tada pošao za njom. Čekajući u tišini toga jednoličnog krajolika, čuo je Rema kako histerično laje.

Začudio se kako ju je lako slijedio. Kadšto bi mu drugi auto, koji bi ga pretekao, zaklonio pogled na srebrni »golf«, a kad bi usporila zbog crvenoga svjetla na semaforu ili kroz naselje, morao bi brzo smanjiti brzinu da ona ne opazi kako joj je za petama. Prošli su kroz Lvdsett, a zatim je skrenula desno, na poluotok. Bojao se da ga je možda već prepoznala, da zacijelo zna kako je prati, da samo naizgled bezbrižno nastavlja voziti. Kad je prošla kroz vrata, čekao je da prijede hrbat, pa ponovno krenuo, zatim stao, ugasio svjetla i krenuo dalje pješice. Po nekoga je došla. Duga svjetla njezina automobila načas su osvijetlila vitku djevojku kose boje žita, narančaste na vršcima. Automobil je skrenuo

prema sjeveru obalnom cestom, zatim u unutrašnjost pokraj nuklearke, pa ponovno prema sjeveru. Četrdeset minuta kasnije znao je njihovo odredište - Wells-next-the-Sea, pristanište.

Parkirao je »fiestu« pokraj »golfa« i pošao za njima držeći na oku Carolininu plavo-bijelu kapu. Hodale su brzo, očito šuteći i ne okrećući se. Na pristaništu ih je na trenutak izgubio, a zatim vidio da se ukrcavaju. Sada mu se pružila prilika, morao je razgovarati s Caroline. Gotovo je potrčao prema njima. Već su se bile ukrcale. Bilo je to malo plovilo, ne dulje od četiri i pol metara, s niskom kabinom u sredini i izvanbrodskim motorom. Obje djevojke stajale su na krmi. Kad im se približio, Caroline se okrene prema njemu.

- Što si, do vraga, naumio?

- Želim s tobom razgovarati. Slijedim te otkako si otišla iz bungalova.
- Znam, budalo. Gledala sam te u retrovizoru cijelim putem. Da sam te se htjela otresti, ništa lakše od toga. Okani se špijunskih pustolovina. Nije to za tebe, ne leži ti.

No u njezinu glasu nije bilo gnjeva, samo nekakve razdražljivosti i umora. - Caroline, moram s tobom razgovarati - reče on.

- Onda čekaj do sutra. Ili ostani tu gdje jesi, ako baš moraš. Vraćamo se za jedan sat.

- Ali, kamo idete? Što ćete raditi?

- Zaboga, što misliš da radim? Ovo je čamac, moj čamac. Tamo je more. Amy i ja idemo na izlet.

Amy, pomisli on, koja Amy? No Caroline ih nije ni upoznala. - Vrlo je kasno - reče slabim glasom. - Mračno je i maglovito.

- Pa što ako je mračno i maglovito? Listopad je. Slušaj Jonathan, zašto se ne brineš za svoja posla i odeš kući mami?

Nešto je radila oko sjedala. Nagnuo se i čvrsto se uhvatio za bok čamca koji se blago zaljuljao. - Caroline, molim te, razgovaraj sa mnom! Nemoj ići. Volim te.

- Sumnjam.

Kao da su oboje zaboravili Amy. - Lagala si mi da je tvoju majku uništio Hilaryn otac - reče očajnički. - To nije bila istina. Ni jedna riječ nije bila istina. Slušaj, ako si u nevolji, ja ću ti pomoći. Moramo razgovarati. Ne mogu više ovako.

- Nisam u nevolji, a kad bih i bila, ti bi bio posljednji kome bih se obratila. Miči ruke s moga čamca.
- Tvoga čamca? - začudi se on kao da je to najvažnije što se ispriječilo između njih. - Nisi mi ni rekla da imaš čamac.
- Mnogo ti toga nisam rekla.

I, odjednom, sve mu je bilo jasno. Više nije bilo dvojbe. - Znači, to nije bilo ono pravo, zar ne? Ne voliš me, i nikada me nisi voljela.

- Ljubav, ljubav, ljubav. Prestani blebetati, Jonathan. Čuj, idi kući. Stani pred zrcalo i pozorno se pogledaj. Kako si uopće mogao pretpostaviti da je to ono pravo? Ovo je pravo... Amy i ja. Radi nje sam u Larksokenu, radi mene je ona ovdje. Sada znaš.

- Iskoristila si me.

Znao je da se doima poput cmizdrava djeteta.

- Da, iskoristila sam te. Kad smo pošli zajedno u krevet, ja sam iskoristila tebe, a ti mene. Tako ti je to u seksu. I, ako baš želiš znati, bilo mi je to grozno naporno i odvratno.

Uza sav jad i poniženje, ćutio je u njoj nekakvu žestinu koja nije s njim imala nikakve veze. Bila je namjerno okrutna, ali u svemu tome nije bilo strasti. Da je bilo, bolje bi sve podnio. Njegova nazočnost samo ju je razdraživala i samo površinski zadirala u njezine druge brige. Uže se naglo oslobodilo bitve. Pokrenula je motor i čamac se stao udaljavati od pristaništa. Tek tada je zapazio djevojku. Nije rekla ni riječi otkako je došao. Stajala je šutke pokraj Caroline na krmi, ozbiljna lica, drhtureći, ranjiva, pa mu se činilo da je na njezinu dječjem licu razabrao izraz zbunjenosti i sućuti, a kad su ga suze zapekle u očima, čamac i njegove putnice pretvoriše se u nejasnu mrlju. Čekao je sve dok mu se nisu izgubile iz vida, a zatim je odlučio. Pronaći će nekakav *puh*, popiti pivo, nešto pojesti i ostati ondje dok se ne vrate. Ne mogu se dugo zadržati, jer će inače propustiti plimu. Morao je čuti istinu. Nije mogao provesti još jednu noć u neizvjesnosti. Stajao je na pristaništu i zurio u more kao da još vidi mali čamac s dvije putnice, a zatim se okrenuo i odvuкао prema prvom *pubu*.

44.

Tutnjava motora, neprirodno glasna, orila se mirnim zrakom. Amy je gotovo očekivala da će se početi otvarati vrata, da će na pristanište dotrčati ljudi i glasno prosvjedovati. Caroline je napravila jedan pokret i buka je utihnula, pa se čulo samo tiho brujanje. Čamac je polako odmicao.

- Tko je on? - ljutito će Amy. - Tko je taj bezveznjak?

- Ma, jedan čovjek iz Larksokena. Zove se Jonathan Reeves. Nevažan je.

- Zašto si mu lagala? Zašto si mu lagala o nama? Mi nismo ljubavnice.

- Zato što je to bilo potrebno. Kakve to veze ima? Nije važno.

- Meni je važno. Gledaj me, Caroline. Tebi govorim. No Caroline je izbjegavala njezin pogled. - Čekaj da

iziđemo iz luke - reče mirno. - Nešto ti moram reći, ali htjela bih da se dokopamo pučine. Moram se koncentrirati. Popni se na pramac i pazi.

Amy je neodlučno zastala, a zatim ju je poslušala, pažljivo se krećući uskom palubom i čvrsto se držeći za rub niskog krova kabine. Nije baš bila uvjerena da joj se sviđa Carolinina vlast nad njom. To nije imalo nikakve veze s novcem što je redovito i anonimno stizao na njezin poštanski račun ili što ga je nalazila na skrovitom mjestu u ruševinama opatije. Nije to bilo ni uzbuđenje ni tajni osjećaj moći što ga je stekla sudjelujući u zavjeri. Možda se nakon onoga prvog sastanka u islingtonskom *puhu*, koji je doveo do njezina vrbovanja za operaciju *Birdcall*, nesvjesno odlučila za lojalnost i poslušnost, a sada, kada je trebalo iskušati tu vjernost, nije se mogla osloboditi prešutne zakletve.

Okrenuvši se, opazila je da su svjetla u luci sve slabija, a prozori sitne četvorine svjetla, pa samo točkice. Motor je živnuo, i dok je stajala na pramcu, čutjela je ispod sebe veliku snagu Sjevernoga mora, šum vode pod pramcem, vidjela duge valove, crne i mirne kao ulje, kako izranjaju iz maglice, osjećala kako se čamac diže, podrhtava, pa opet smiruje. Poslije desetominutnoga promatranja napustila je svoje mjesto na pramcu i vratila se na krmu.

- Čuj - reče - dovoljno smo daleko od kopna. Što se događa? Jesi li mu to morala reći? Znam da se moram kloniti ljudi u Larksokenu, ali ja ću ga naći i reći mu istinu.

Caroline je nepomično stajala pokraj kormila gledajući ravno preda se. U lijevoj je ruci držala kompas. - Nećemo se vratiti - reče. - To ti moram reći. Prije negoli je Amy i stigla otvoriti usta, Caroline nastavi: - Slušaj, ne hysteriziraj i ne svađaj se! Imaš pravo na objašnjenje i dobit ćeš* ga, ako budeš mirna. Nemam izbora; moraš čuti istinu ili barem dio istine.

- Kakve istine? O čemu to govoriš? I zašto se nećemo vratiti? Rekla si da ćemo se zadržati samo jedan sat. Rekla si da ćemo se negdje blizu obale sastati s nekoliko drugova i dobiti nove upute. Ostavila sam Neilu poruku da se neću dugo zadržati. Moram se vratiti Timmyju.

No Caroline je još nije gledala. - Nećemo se vratiti - reče - jer ne možemo. Kad sam te vrbovala u onoj napuštenoj londonskoj kućerini, nisam ti rekla istinu. Nije to bilo u tvom interesu, ali nisam znala koliko ti mogu vjerovati. A ni sama nisam znala cijelu istinu, samo onoliko koliko sam morala znati. To je naš način rada. Operacija *Birdcall* nema nikakve veze s preuzimanjem Lark-sokena radi zaštite životinja. Ona nema nikakve veze sa životinjama, nikakve veze s ugroženim kitovima, ni s bolesnim tuljanima, ni sa životinjama što ih muče u laboratorijskim pokusima, ni s

napuštenim psima, ni s ikakvim drugim sličnim jadnicima zbog kojih kukaš. Posrijedi je nešto mnogo važnije, posrijedi su ljudska bića i njihova budućnost. Posrijedi je naša organizacija svijeta.

Govorila je vrlo tiho, ali s velikim žarom. - Ne čujem te! - vikne Amy nadglasavajući buku motora. - Ne čujem te dobro. Ugasi motor!

- Još ne. Pred nama je još dalek put. Naći ćemo se s njima na točno određenom mjestu. Moram ići sjeveroistočno, zatim ćemo uzeti kurs prema priobalnim postrojenjima nuklearne centrale i svjetioniku u Hapishburghu; nadam se da nećemo imati gušću maglu.

- S kim... s kim ćemo se sastati?

- Ne znam kako se zovu i ne znam njihov položaj u organizaciji. Kako rekoh, svi mi znamo samo onoliko koliko je potrebno znati. Dobila sam upute da moram, ako se organizacija provali, nazvati jedan broj i aktivirati hitni postupak za izvlačenje. Stoga sam kupila ovaj čamac i pobrinula se da može krenuti u svako doba. Točno su mi objasnili na kojem će nas mjestu pokupiti. Zatim će nas prebaciti u Njemačku, nabaviti lažne dokumente, novi identitet, uključiti nas ponovno u organizaciju, naći nam posao.
- Mene neće, do vraga! - Amy je užasnuto pogledala Caroline. - To su teroristi, nije li tako? I ti si jedna od njih. Jebi ga, i ti si teroristica!
- A što su agenti kapitalizma? - ravnodušno će Caroline. - Sto je vojska, policija, sudovi? Što su industrijalci, multinacionalne korporacije koje ugnjetavaju tri četvrtine svjetskoga stanovništva i drže ih u gladi i siromaštvu? Nemoj upotrebljavati riječi koje ne razumiješ!
- Razumijem tu riječ. I nemoj se igrati moje zaštitnice. Jesi li ti luda ili bolesna? Što si to planirala, zaboga, izvršiti diverziju na reaktoru, osloboditi radioaktivnost, učiniti nešto još gore nego u Černobilu, ubiti sve na' poluotoku, Timmyja i Neila, Smudgea i Whiskyja?
- Ne trebamo izvršiti ni diverziju reaktora niti osloboditi radioaktivnost. Dovoljna je i prijetnja kad zauzmemo nuklearne elektrane.
- Elektrane? Koliko? Gdje?
- Jednu ovdje, jednu u Francuskoj, jednu u Njemačkoj. Akcija bi bila koordinirana i bila bi dovoljna. Nije važno ono što bismo mi mogli učiniti kad ih zauzmemo nego ono što bi ljudi mogli pomisliti da možemo učiniti. Rat više nije u modi i nepotreban je. Ne treba nam vojska. Treba nam samo nekoliko osposobljenih, inteligentnih i odanih drugova s potrebnim znanjem. Ono što nazivaš terorizmom može promijeniti svijet, i rentabilniji je u ljudskom životu od vojne industrije, industrije smrti, u kojoj je moj otac napravio karijeru.

Samo im je jedno zajedničko. Vojnik naposljetku mora biti spreman umrijeti za svoju ideju. E pa, takvi smo i mi.

- To se ne može dogoditi! - poviče Amy. - Nijedna vlada neće dopustiti da se to dogodi!
 - To se već događa, a one to ne mogu spriječiti. Nisu dovoljno složne i nemaju dovoljno jaku volju. Ovo je tek početak.
- Amy je pogleda. - Zaustavi taj čamac! - reče. - Iskrcat ću se.
- I plivati do obale? Utopit ćeš se ili smrznuti. I magla je.
- Amy nije ni opazila da je magla sve gušća. Još maloprije joj se u jednom trenutku učinilo da vidi na obali udaljena svjetla, poput zvijezda, da razabire crnoću valova što su je škropili, da vidi ispred sebe. No sada, polako i neumoljivo, osjećala je samo hladnu i ljepljivu mokrinu.
- Bože, odvezi me natrag! - viknula je. - Moraš me odvesti da se iskreram. Pusti me da se iskreram. Hoću Timmyja! Hoću Neila.
 - Ne mogu, Amy. Slušaj, ako ne želiš sudjelovati u svemu tome, samo reci kad stignemo. Oni će te negdje iskrcati. To neće biti na ovom dijelu obale, ali negdje hoće. Nećemo mlake pristaše. Bit će ionako prilično teško osigurati ti novi identitet. No, ako nisi htjela sudjelovati u tome, ako se nisi htjela angažirati, zašto si ubila Hilary Robarts? Misliš li da nam je do istrage usredotočene na Larksoken, policijskoga preslušavanja, Rickardsa u samoj centrali i oko nje, prekopavanja prošlosti svakog osumnjičenika, otkrivanje i najskrovitijih tajni? Kad bi te Rickards uhitió, kako bih mogla biti sigurna da nećeš propjevati, da nećeš pričati o operaciji *Birdcall*, da nećeš svjedočiti protiv nas?
 - Jesi li ti luda? - poviče Amy. - Ja sam u ovom čamcu s pravom luđakinjom. Ja nisam ubila Hilary Robarts!
 - Nego tko? Pascoe? To bi bilo gotovo isto tako opasno.
 - Kako bi je on mogao ubiti? Vraćao se iz Norwicha. Lagali smo Rickardsu za vrijeme, ali se Neil vratio u kamp-kućicu oko devet i petnaest, pa smo cijelu večer bili zajedno s Timmyjem. A sve te podatke o tome kako je Zviždač zarezao njezino čelo, odrezao dlake, nismo ni znali za njih. Mislila sam da si je ti ubila.
 - Zašto bih je ja ubila?
 - Zato što je otkrila operaciju *Birdcall*. Da možda ne bježiš zbog toga... zato što nemaš izbora?
 - Imaš pravo da nemam izbora. Ali ne zbog Robartso-ve. Ona nije ništa znala. Odakle bi znala? No netko je znao. Nije posrijedi samo ubojstvo Hilary Robarts. Službe sigurnosti počele su me provjeravati. Nekako su se dokopali informacija, vjerojatno od nekog iz njemačkih ćelija ili od krtice u IRA-i.

- Kako znaš? Možda bježiš uzalud.
- Previše je koincidencija. Sjećaš li se posljednje razglednice koju si sakrila u ruševinama opatije? Rekla sam ti da je pogrešno stavljena. Netko ju je pročitao.
- Svatko ju je mogao naći. I ta je poruka mogla svašta značiti. Meni nije ništa značila.
- Tko bi je našao potkraj rujna kad je sezona izleta već odavno prošla? Našao i brižljivo stavio natrag? I ne samo to. Provjeravali su i u stanu moje majke. Ona ima kućnu pomoćnicu koja je nekada bila moja dadilja. Danas mi je telefonirala da me obavijesti. Poslije više nisam čekala. Poslala sam signal da hoću van.

S desnoga boka čamca još su se povremeno vidjela nejasna, maglovita svjetla s obale. Ni motor više nije agresivno tutnjao, već blago i ugodno bruja. Ili se možda, pomislila je Amy, navikla na taj zvuk. No bilo je vrlo neobično ploviti tako tiho i ravnomjerno kroz tamu, slušati Carolinin glas s nevjerojatnim pričama o terorizmu, bijegu i izdaji, o kojima je govorila tako hladno kao da priča o detaljnim pripremama za izlet. A Amy je morala slušati, morala sve doznati. - Gdje si se upoznala s njima - izustila je napokon - s tim ljudima za koje radiš?

- U Njemačkoj kad mi je bilo sedamnaest godina. Moja je dadilja bila bolesna, pa sam morala provesti ljetne praznike s roditeljima. Moj je otac bio ondje stacioniran. Nije mi baš poklanjao previše pažnje, ali netko drugi jest.
- Ali to je bilo prije tkozna koliko godina.
- Oni mogu čekati, a mogu i ja.
- A ta tvoja dadilja, kućna pomoćnica, je li i ona član *Birdcallal*
- Ona ništa ne zna, nema pojma. Posljednja osoba koju bih odabrala. Stara glupača koja ne zaslužuje stan i hranu, ali je moja majka zna iskoristiti, a znam i ja. Mrzi moju majku, pa sam joj rekla da me mama kontrolira i da me odmah obavijesti bude li kakvih telefonskih poziva ili posjetitelja. To joj olakšava život s mamom. Osjeća se važnom, vjeruje da mi je stalo do nje, da je volim.
- A voliš li je?
- Nekad sam je voljela. Dijete mora nekoga voljeti. Odviknula sam se i od nje i od ljubavi. No rekla mi je za jedan telefonski poziv i jedan posjet. U utorak je nazvao nekakav Škot, ili je glumio Škota. A danas je došao jedan posjetitelj.
- Tko to?
- Mladić koji kaže da se upoznao sa mnom u Francuskoj. To je laž. On je varalica. Bio je iz MI5. Tko ga je drugi mogao poslati?

- Pa ne možeš biti u to sigurna. Ne tako sigurna da pošalješ taj signal, sve ostaviš i predaš se njima na milost i nemilost.
 - Mogu. Slušaj, tko bi to drugi mogao biti? Posrijedi su tri zasebna događaja: razglednica, telefonski poziv, posjetitelj. Što da čekam? Da mi služba sigurnosti razvali vrata?
 - Kako je izgledao taj muškarac?
 - Mlad. Nervozan. Neprivlačan. Ni posebno uvjerljiv. Ni dadilja mu nije vjerovala.
 - Malo čudno za službenika MI5. Ne bi li našli boljega?
 - Navodno netko s kim sam se upoznala u Francuskoj. Navodno sam mu se svidjela, htio me ponovno vidjeti, pa se odvažio i potražio me u stanu. Naravno, bio je mlad i nervozan. Takve i šalju. Neće valjda poslati iskusnog četrdesetogodišnjeg veterana iz Curzon Streeta. Znaju kako treba birati pravog čovjeka za takav posao. Time se i bave. On je bio pravi čovjek. Možda i nisu htjeli da izgleda uvjerljiv. Možda su me pokušavali uplašiti, navesti me da reagiram, da se odam.
 - Reagirala si, nije li tako? No, ako si pogriješila, pogriješila u svemu, što će učiniti oni, ti ljudi za koje radiš? Bijegom si provalila operaciju *Birdcall*.
 - Ova je operacija pretrpjela neuspjeh, ali buduća neće biti upropaštena. Dobila sam upute da telefoniram ako postoje čvrsti dokazi da su nas otkrili. A oni postoje. To nije sve. Prisluškuju mi telefon.
 - Ne možeš to tvrditi.
 - Ne mogu, ali znam.
 - A jesi li se pobrinula za Rema? - iznenada poviče Amy. - Jesi li ga nahranila, ostavila mu vode?
 - Nisam, naravno. To mora izgledati kao nesreća. Policija mora povjerovati da smo lezbijke koje su otišle čamcem na večernji izlet i utopile se. Moraju povjerovati da smo htjele otići samo na nekoliko sati. Rem jede u sedam. Moraju ga naći gladnoga i žednoga.
 - Možda te neće početi tražiti do ponedjeljka! Poludjet će, lajati i zavijati. Nema nikoga blizu da ga čuje. Prokleta gaduro!
- Vrišteći i psujući, Amy se iznenada baci na Caroline da joj zarije nokte u lice. No Caroline je bila prejaka za nju. Zgrabila je Amy za zglobove čvrsto poput čeličnih o-kova i bacila je na daske. Kroza suze bijesa i samosažaljenja, Amy prošapće: - Ali zašto? Zašto?
- Radi ideja za koje je vrijedno umrijeti. Takvih nema mnogo.
 - Ništa nije toliko vrijedno da bi čovjek dao život, osim možda za drugu osobu, za nekoga koga voliš. Ja bih umrla za Timmyja.

- To nije ideja, to je sentimentalnost.
- A kad bih htjela umrijeti za ideju, sama bih je odabrala, do vraga! Ali ne za terorizam, ne za gadove koji podmeću bombe u lokale i dižu u zrak moje prijatelje i kojima se živo jebe za obične ljude, jer mi nismo važni, nije li tako?
- Zacijelo si nešto posumnjala. Nisi obrazovana, ali nisi ni glupa. Ne bih te odabrala da nisam u to bila uvjerena. Nisi me nikad ispitivala, a ne bi ni dobila odgovor da i jesi. Nisi valjda mislila da se toliko kinjimo radi uplašanih mačića ili masakriranih tuljančića? Je li to doista misli, pitala se Amy. Možda je zapravo vjerovala u njihove namjere, ali nikada i u to da se one mogu ostvariti. Nije sumnjala u njihovu volju, sumnjala je samo u njihovu sposobnost. Osim toga, zabavljala ju je pomisao da sudjeluje u nekakvoj zavjeri. Uživala je u tom uzbuđenju, saznanju da nešto tajni od Neila, u napola odglumljenom strahu na odlasku iz kamp-kućice kako bi u mraku utaknula razglednicu u pukotinu među ruševinama opatije. One noći kad su je Meg Dennison i Dalgliesh zamalo uhvatili na djelu, gotovo je prasnula u smijeh sa-krivši se iza ruševina valobrana. A i novac joj je koristio; velikodušno su je plaćali za takvu malu zadaću. I onaj san, predodžba zastave još nepoznata izgleda, koju će istaknuti nad nuklearnom i koja će pobuditi poštovanje, poslušnost, trenutnu reakciju. Reći će cijelom svijetu: »Stanite! Stanite, odmah!« Zagovarat će životinje zarobljene u zoološkim vrtovima, ugrožene kitove, bolesne tuljane u zagađenim vodama, mučene laboratorijske životinje, prestrašenu stoku natjeranu u klaonice, u smrad krvi i u smrt, kokoši stiješnjene tako da ne mogu ni kljucati, zagovarati sav zlorabljeni i eksploatirani životinjski svijet. No ono je bio san, a ovo zbilja - krhke daske pod njezinim nogama, tamna zagušljiva magla, uljasti valovi što su zapljuskivali krhki čamac. Zbilja je bila smrt, druge nije bilo. Sve u njezinu životu, otkako je upoznala Caroline u onom islingtonskom *pubu* i vratila se s njom u onu napuštenu zgradu, dovelo je do tog trenutka istine, straha.
- Hoću Timmyja! - kukala je. - Što je s mojim djetetom? Hoću svoje dijete!
- Nećeš ga morati napustiti, trajno napustiti. Oni će već naći načina da vas sjedine.
- Ne lupetaj gluposti! Kakav bi imao život s terorističkom bandom? Otpisali bi ga kao i druge.
- A tvoji roditelji? - upita Caroline. - Ne bi ga uzeli? Ne bi li se oni brinuli za njega?
- Jesi li luda? Pobjegla sam od kuće jer je očuh tukao mamu. Kad je počeo mlatiti i mene, otišla sam. Misliš li da bih mu prepustila Timmyja, njemu ili njoj?

Njezina je majka vjerojatno uživala u nasilju ili barem u onome što je slijedilo. U te dvije godine prije bijega Amy se držala stečene poruke: spavaj samo s muškarcima koji te žele više nego ti njih.

- A Pascoe? - upita Caroline. - Jesi li sigurna da ništa ne zna?
- Ne zna, naravno. Nismo ni ljubavnici. Niti on želi mene, niti ja njega.

No željela je nekoga drugog, i odjednom joj se u mislima vratilo živo sjećanje na ljubav s Alexom na dinamama, miris mora, pijeska i znoja, na njegovo ozbiljno, ironično lice. Nije namjeravala Caroline pričati o Alexu. Imala je i ona svoju tajnu. Zadržat će je za sebe.

Razmišljala je o čudnim putovima koji su je doveli do toga trenutka, toga mjesta. Ako joj je suđeno da se utopi, pred očima će joj, kako se pričalo, prohujati cijeli život, sve što joj se dogodilo, što je naučila, osmislila u tom konačnom trenutku uništenja. No sada je vidjela prošlost kao niz dijapozitiva u boji, čula škljocanje dok su se brzo izmjenjivale kratke slike, emocije gotovo neproživljene prije konačnoga nestanka. Odjednom se stala žestoko tresti. - Hladno mi je - reče ona.

- Rekla sam ti da se toplo odjeneš. Taj pulover nije ti dovoljan.

- Nemam druge tople odjeće.
- Na poluotoku? Što nosiš zimi?

- Katkada mi Neil posudi svoj zimski kaput. Zajedno ga nosimo. Onaj tko izlazi, uzme kaput. Namjeravali smo kupiti kaput za mene u starom župnom dvoru prije dobrotvorne prodaje.

Caroline skine svoj kratki kaputić. - Zagрни se - reče.

- Neću, to je tvoje. Neću ga.

- Odjeni ga.
- Rekla sam da ga neću.

Ipak, dopustila je poput djeteta da joj Caroline ugura ruke u rukave i poslušno stajala sve dok joj Caroline nije zakopčala kaputić. Zatim je čučnula, gotovo se uklinila pod usku klupu uz rub čamca štiteći se od pogleda na te grozne valove što su se tiho približavali i bivali sve jači. Činilo joj se da prvi put u svakom živcu, osjeća nemilosrdnu snagu mora. U mašti je vidjela svoje blijedost i beživotno tijelo kako tone milje i milje kroz vodenu tamu sve do dna, među kosture davno stradalih pomoraca i bezbrižne morske stanovnike što plivaju među olupinama drevnih brodova. A magla, ne više tako gusta, ali tajanstveno zastrašujuća, pretvorila se u živo biće, te se lagano kovitlala i bešumno disala oduzimajući joj dah. Amy je stala dahtati dok joj se taj vlažni užas uvlačio u svaku poru. Bilo joj je nemoguće povjerovati da je negdje tamo kopno,

prozori osvijetljeni iza navučenih zavjesa, svjetlo što dopire kroz vrata *pubova*, da se ljudi smiju, sjede u toplini i sigurnosti. Vidjela je Neilovu kamp-kućicu kako ju je često vidjela vraćajući se navečer iz Norwicha, čvrsti drveni pravokutnik kao srastao sa zemljom, prkoseći oluji i moru, topao sjaj s prozora, spiralu dima što se dizala iz dimnjaka. Razmišljala je o Timmyju i Neilu. Kako dugo će Neil čekati da obavijesti policiju? Nije bio sklon žurbi. Napokon, ona nije bila dijete, imala je pravo otići. Možda neće učiniti ništa do jutra, a možda će i onda čekati. No ne bi ni bilo važno. Policija ne bi mogla ništa. Nitko osim onoga zdvojnog lika na pristaništu nije znao gdje su, a kad on digne galamu, bit će već kasno. Nije imalo smisla ni vjerovati u zbilju s teroristima. Bile su prepuštene same sebi u crnoj vlazi. Kružiti će i kružiti sve dok ne ostanu bez goriva, a zatim otplutati na pučinu gdje će na njih kad-tad naletjeti nekakav brod obalne plovidbe.

Izgubila je osjećaj za vrijeme. Ritmičko brujanje motora omamilo ju je, ali ne i smirilo, prepustilo je tupom mirenju sa sudbinom, i u tom je stanju osjećala samo tvrdoću drva na leđima, bila svjesna Caroline koja je napeto i nepomično stajala na krmi.

Motor je zamro. Nekoliko trenutaka tišina je bila apsolutna. I dok se čamac lagano ljuljao, Amy je začula škripanje drva, pljuskanje vode. Udisala je vlažan, zagušljiv zrak, osjećala kako joj hladnoća prodire kroz kaputić u kosti. Činilo joj se nemoguće da bi ih netko mogao pronaći u tom sumornom vodenom prostranstvu i praznini, a više joj nije ni bilo stalo do toga da ih nađu.

- Evo nas - reče Caroline. - Ovdje će nas dočekati. Moramo samo kružiti ovuda dok ne dođu.

Amy je ponovno začula motor, sada gotovo nečujno brujanje. I odjednom je sve znala. Nije to bio slijed svjesna razmišljanja, nego zasljepljujuća i grozna spoznaja koja joj je pukla pred očima. U trenutku joj je zastalo srce, zatim poskočila i snažnim udarcima nabila život u tijelo. Gotovo je skočila na noge. - Neće me iskrcati, je li? Ubit će me. Ti to znaš. Znala si to cijelo vrijeme. Dovezla si me ovamo da me ubiju.

Caroline je uprla oči u dva svjetla - u neprekidno blje-skanje svjetionika i u svjetlucanje priobalnih postrojenja. - Ne budi histerična!

- Ne smiju riskirati i pustiti me. Previše znam. A i sama si rekla da im ne bih mnogo koristila. Slušaj, moraš mi pomoći. Reci im da sam bila korisna, uvjeri ih da im se isplati zadržati me. Kad bih se barem iskrkala na obali, nekamo bih se izgubila, sakrila. No moraš mi pružiti priliku. Caroline, ti si me u ovo uvalila. Moraš mi pomoći. Moram na obalu. Slušaj me, Caroline! Moramo razgovarati.

• Pa, govoriš. A smiješno je to što govoriš.

• Ma nemoj, Caroline? Smiješno je?

Znala je da je ne smije moliti. Htjela se baciti pred njezine noge i kriknuti: - Pogledaj me. Ja sam ljudsko biće. Ja sam žena. Želim živjeti. Moje me dijete treba. Nisam baš nekakva majka, ali sam jedina koju ima. Pomozi mi. - No nagonska mudrost, plod očajja, govorila joj je da će kukavičko moljakanje, lomljenje ruku, jecaji, plačljivo preklinjanje, imati samo odbojni učinak. Zagovarala je svoj život. Morala je sačuvati hladnokrvnost, osloniti se na razum. Morat će nekako naći prave riječi. - Ne radi se samo o meni, nego i o tebi. Za obje bi to mogla biti odluka o životu ili smrti. Oni neće htjeti ni tebe. Bila si im korisna samo dotle dok si radila u Larksokenu, dok si im dostavljala podatke o rukovođenju nuklearkom, o tome tko je dežuran i kada. Sada im samo smetaš, baš kao i ja. Nema razlike. Kakav bi posao morala obavljati za njih kako bi im se isplatilo da ti pomognu, pribave novi identitet? Ne mogu ti naći posao u drugoj elektrani. A ako ti je MI5 doista na tragu, neće odustati. Možda neće tako lako povjerovati u nesreću, ako nam voda ne otplavi tijela na obalu. A naša tijela neće otplaviti voda, nije li tako? Samo ako nas ubiju, a to i kane. Sto su njima dva leša više? Zašto nas dočekuju ovdje? Zašto tako daleko? Mogli su doći po nas mnogo bliže obali. Mogli su se spustiti iz zraka kad bi nas doista trebali. Caroline, vrati se. Nije prekasno. Mogla bi reći ljudima za koje radiš da nije bilo sigurno isploviti, da je magla bila pregusta. Naći će drugi način da te izvuku ako želiš. Neću nikome reći, ne bih se usudila. Kunem ti se životom da neću. Možemo se sada vratiti, pa će sve izgledati tako kao da su se dvije prijateljice otišle provozati čamcem i vratile se žive i zdrave. Posrijedi je moj život, Caroline, a možda i tvoj. Dala si mi svoj kaputić. Sada te molim za život.

Nije doticala Caroline. Znala je da bi pogrešna kretnja, bilo kakva kretnja, mogla biti fatalna. No znala je i to da nijemi lik ispred nje stoji pred trenutkom odluke. Dok je gledala to napeto, kao isklesano lice, prvi put u životu shvatila je da je potpuno sama. I njezini ljubavnici, sada samo procesija napetih molećivih lica i grabljivih radoznalih ruku, bili su samo slučajni prolaznici koji su joj na trenutak davali privid da može s nekim podijeliti život. Nije ni upoznala Caroline, nije ju ni mogla upoznati, a kamoli shvatiti što ju je u životu, možda nešto u djetinjstvu, dovelo do te opasne zavjere, toga trenutka odluke. Tijela su im bila tako blizu da je jedna drugu mogla gotovo onjušiti, osjetiti joj dah. No bile su obje same, same kao

da na toj pučini nema ni jednog drugog plovila, ni žive duše. Možda im je bilo suđeno da umru zajedno, ali svaka je morala pretrpjeti vlastitu smrt, kao što je svaka živjela vlastitim životom. I nije joj više imala što reći. Molila ju je za sebe i potrošila sve riječi. Sada je čekala u tami i tišini da bi čula hoće li živjeti ili umrijeti.

Činilo joj se da se i vrijeme zaustavilo. Caroline je pružila ruku i ugasila motor. U sablasnoj tišini Amy je čula kucanje svoga srca, tiho i uporno lupanje. Zatim je Caroline progovorila. Glas joj je bio miran, zamišljen, kao da joj je Amy problem o čijem rješenju mora razmisliti.

- Moramo pobjeći s mjesta sastanka. Naš motor nema dovoljno snage da im umaknemo ako nas otkriju i daju se za nama u potjeru. Jedina nam je nada da pogasimo sva svjetla, da odemo odavde, legnemo i šutimo, nadajući se da nas neće naći u magli.

- Ne možemo li se vratiti u luku?

- Nemamo vremena. Do luke je više od deset milja, a oni imaju jak motor. Ako nas otkriju, stići će nas za nekoliko sekunda. Magla nam je jedina prilika.

Zatim su čule, prigušen od magle, ali jasan, zvuk motora koji im se približavao. Nagonski su se primakle jedna drugoj i čekale, ne usuđujući se ni šapnuti. Obje su znale da im jedinu priliku pruža tišina, magla, nada da će njihov maleni čamac ostati nezamijećen. No zvuk se motora pojačavao i pretvorio u pravilno, vibrantno brujanje kojemu nisu mogle odrediti smjer. Kad su već pomislile da će plovilo izroniti iz tame i usmjeriti se na njih, šum se prestao pojačavati, i Amy je naslutila da polako kruže oko njih. Iznenada je kriknula. Reflektor je prorezao maglu i obasjao im lica punim sjajem. Svjetlo ih je zaslijepilo, pa nisu vidjele ništa osim toga divovskog stošca u kojem su čestice magle lebdjele poput raspršena srebrna svjetla. -Je li to *Ševa* iz luke Wells? - čule su hrapav strani glas.

Poslije kratke šutnje Amy je čula Caroline. Njezin je glas bio jasan i glasan, ali u Amynim je ušima odjeknuo poput signala velikog straha. - Nije! Ovdje smo nas četiri prijateljice iz Yarmoutha, ali ćemo vjerojatno pristati u Wellsu. Sve je u redu. Ne treba nam pomoć, hvala vam.

No, reflektor se nije micao. Čamac kao da je bio zarobljen između mora i neba svjetlošću reflektora. Sekunde su prolazile. Nitko nije više ništa rekao. Zatim se svjetlo ugasilo, a zvuk motora postupno utihnuo. Nekoliko trenutaka, još čekajući, još se bojeći progovoriti, očajnički su se nadale da je njihova varka uspjela. A tada im je sve postalo jasno. Svjetlo ih je ponovno obasjalo. Motori su zaurrali, i čamac je strelovito pojurio prema njima iz magle. Caroline je imala još samo toliko vremena da svoj ledeni

obraz prisloni uz Aryn. - Oprosti - rekla je. - Oprosti.

Zatim ih je nadvisio veliki trup. Amy je čula pucanje drva, i čamac je poskočio uvis. Osjetila je kako leti kroz vječnu, vlažnu tamu, a zatim pada, beskrajno pada raskriljenih ruku u prostoru i vremenu. Slijedio je udar mora i ledena hladnoća, i na trenutak nije osjećala ništa. Osvijestila se kad je izronila hvatajući dah; više nije bila svjesna hladnoće, samo strave koja ju je stezala i grčila prsa, straha i očajničke borbe da održi glavu nad vodom, da preživi. Nešto tvrdo ogreblo ju je po licu, zatim otplovilo. Mlatila je rukama oko sebe i uspjela se uhvatiti za dasku, ostatak čamca. Pružila joj je barem nekakvu nadu. Spustila je ruke na dasku, sretna što se više ne mora naprezati. Tek tada je mogla razmisliti. Daska ju je mogla držati do jutarnjeg svjetla, dok se magla ne rasprši. No dotad će u-mrijeti od hladnoće i iscrpljenosti. Jedina joj je nada bila da nekako dopliva do obale, ali u kojem je smjeru bila obala? Kad bi se magla digla, vidjela bi nekakva svjetla, možda i svjetla iz kamp-kućice. Neil ju je ondje vjerojatno čekao. Neil će biti ondje i mahati joj. No bilo je to glupo. Kamp-kućica bila je miljama daleko. Neil je već zacijelo bio očajnički zabrinut. A nije mu ni dovršila one omotnice. Timmy će možda plakati za njom. Mora se vratiti Timmyju.

More je ipak bilo milostivo. Hladnoća koja joj je oduzela ruke, pa se više nije mogla držati za dasku, oduzimala joj je i svijest. Gubila je svijest kad ju je reflektor ponovno pronašao. Već su je napustile misli, strah, kad se brod okrenuo i punom snagom krenuo na nju. Zatim je zavládala tišina i tama, a jedna jedina daska ljuljuškala se na krvavocrvenoj površini mora.

45

Već je bilo prošlo osam sati kad je Rickards došao kući u subotu navečer, ali i to je bilo ranije no obično; prvi put poslije mnogo tjedana nudila mu se večer s izborom mogućnosti: ugodna večera, televizija, radio, opuštено obavljanje zaostalih kućanskih poslova, telefoniranje Susie; rani odlazak na spavanje. No bio je uznemiren. Nije znao što da počne s nekoliko sati ljenčarenja, s kojima se suočio. Na trenutak se pitao bi li otišao sam na večeru u restoran, ali trud oko izbora lokala, trošak, pa i rezervacija, nisu mu nikako bili u skladu s mogućim užitkom. Is-tuširao se vrelom vodom kao da se time želi obredno oprati od posla, ubojstva i neuspjeha, kao da će time osmisliti tu večer, pružiti sebi užitak. Zatim je otvorio konzervu bijeloga graha, ispržio četiri kobasice i dvije rajčice, te sve na poslužavniku odnio u dnevni boravak i uključio televizor.

U devet i dvadeset isključio je televizor i nekoliko minuta sjedio nepomično s poslužavnikom na krilu. Pomislio je kako zacijelo izgleda poput čovjeka na jednoj od onih modernih slika - *Muškarac s poslužavnikom* - ukočen lik, nepokretan, u običnoj okolini, pretvoren u nešto neobično, gotovo zloslutno. Dok je sjedio pokušavajući skupiti snagu da opere suđe, zahvatila ga je poznata tuga, osjećaj da je stranac u vlastitoj kući. Više se osjećao kod kuće u onoj prostoriji kamenih zidova, s vatrom u kaminu, u larksokenskoj vjetrenjači pijujući viski s Dalglieshom, negoli ovdje, u vlastitom dnevnom boravku, u svojem poznatom, tvrdo pojastučenom naslonjaču, uz vlastito jelo. Ne samo zbog odsutnosti Susie, sada samo duha u visokoj trudnoći, u naslonjaču njemu nasuprot. Zatekao je sebe kako uspoređuje te dvije sobe tražeći objašnjenje različitih reakcija na sve dublju depresiju kojoj je dnevni boravak bio i simbol i uzrok. Ne samo zato što je Dalgliesh u vjetrenjači imao u kaminu pravu vatru, koja je pucketala, pištala, pijuckala prave iskre i mirisala na jesen, dok je on imao umjetnu, ni zato što je Dalglieshovo pokućstvo bilo staro, glatko od stoljetne upotrebe, raspoređeno samo radi ugone, a ne radi forme, pa ni zato što su slike bile prava ulja, originalni akvareli, ni zato što je cijela soba bila namještena tako da nijedan predmet nije ostavljao dojam da je posebno vrijedan ili da zaslužuje posebnu pozornost. Razlika je svakako, zaključio je, u knjigama, u dva zida s policama knjiga svih dobi i oblika, u knjigama za upotrebu, za užitak u čitanju. Njegova mala zbirka knjiga, i Susie-na, bila je u spavaćoj sobi. Susie je zaključila da su knjige vrlo različite, vrlo istrošene, pa ne zaslužuju da im mjesto bude u salonu, kako ga je nazvala, a nije ih ni bilo mnogo. Posljednjih nekoliko godina imao je malo vremena za čitanje; zbirka suvremenih pustolovnih romana - džepna izdanja, četiri sveska što ih je dobio preko Društva prijatelja knjige, kojega je bio član četiri godine, nekoliko tvrdo ukoričenih putopisa, policijskih priručnika, Susiene školske nagrade za urednost i ručni rad. No dijete treba odgajati s knjigama. Negdje je pročitao da je najbolji mogući početak života okruženje knjigama, roditeljima koji te potiču na čitanje. Možda bi i oni mogli početi tako da postave police s jedne i druge strane kamina. Dickens: uživao je u Dickensu dok je išao u školu; Shakespeare, naravno, i veliki engleski pjesnici. Njegova kći - ni on ni Susie nisu sumnjali da će dobiti kćer - zavoljet će pjesništvo.

No sve je to moralo čekati. Mogao je barem početi kućni posao. Zagasite boje u kičastoj atmosferi sobe bile su, zaključio je, djelomice posljedica prljavštine. Doimala se poput nepospremljene hotelske sobe kojom se nitko ne ponosi jer ne čeka goste, a oni malobrojni se i ne obaziru. Sada je shvatio da je trebao zadržati gospođu Adcock koja

je dolazila pospremati svake srijede na tri sata. No radila je za njih samo posljednja dva mjeseca Susiene trudnoće. Rijetko ju je viđao, i nije mu se sviđala pomisao da ostavlja ključeve gotovo nepoznatoj osobi, više iz ljubavi prema svojoj intimi negoli zbog nedostatka povjerenja. Usprkos Susienim bojaznima, isplatio je gospođu Adcock i rekao da će moći sve sam. Sada je tanjure iz kojih je večerao samo stavio na brdo suđa u sudoperu, a iz jedne ladice izvadio je uredno složenu krpu za prašinu. Debeli sloj prašine prekrivao je sve površine. U dnevnom boravku povukao je krpom po prozorskoj dasci i začudio se ugledavši crnu prugu skorene prašine.

Prešao je u predsoblje. Ciklame na stolu, pokraj telefona, neobjašnjivo su uvenule iako ih je zalijevao svaki dan, a možda baš i zato. Dok je stajao, s krpom u rukama, razmišljajući da li da je baci, do ušiju mu je doprla škripa kotača na šljunku. Silovito je otvorio vrata, pa su se odbila od dovratnika i ponovno zatvorila. Brava je škljocnula. Trenutak kasnije već je stigao do taksija, otvorio vrata i nježno zagrlio nabujali lik.

- Draga moja, ah, draga moja, zašto mi nisi telefonirala?

Noslonila se na njega. Sućutno je promatrao blijedu, prozirnu kožu, velike podočnjake. Činilo mu se da i pod njezinim kaputom od debela tvida osjeća micanje svoga djeteta.

• Nisam htjela čekati. Mama je samo otišla posjetiti gospođu Bleninsop nekoliko kuća dalje. Imala sam tek toliko vremena da pozovem taksi i ostavim joj poruku. Morala sam doći. Ne ljutiš se?

• Oh, ljubavi moja. Kako si?

- Samo umorna. - Nasmijala se. - Dragi, vrata su ti se zatvorila. Morat ćeš ih otvoriti mojim ključem.

Uzeo je njezinu ručnu torbicu, potražio ključ i novčanik, platio vozaču koji je njezin kovčeg ostavio pred vratima. Ruke su mu se tako tresle da je jedva gurnuo ključ u bravu. Prenio ju je preko praga i spustio na stolicu u predsoblju.

• Ostani tu sjediti, draga, dok unesem kovčeg.

• Terry, ciklama je uvenula. Previše si je zalijevao.

- Ne, nisam. Uvenula je od tuge za tobom. Nasmijala se. Glas joj je bio zvonak i sretan. Htio ju je podići na ruke i vikati od sreće.

- Je li mama telefonirala? - upita ona, iznenada se uozbiljivši.

- Još nije, ali hoće.

Uto je, kao na znak, zazvonio telefon. On zgrabi slušalicu. Ovaj put, dok je čekao glas svoje punice, bio je oslobođen straha, strepnje. Tim jednim,

veličanstvenim, nedvosmislenim činom Susie ih je oboje zauvijek udaljila od razorne blizine svoje majke. Osjećao se kao da ga je veliki val otrgnuo od jada i spustio na stijenu na kojoj će pod nogama uvijek osjećati čvrsto tlo. Na trenutak je u Susienim očima pročitao strah, snažan poput bolna grča, a tada se nespretno digla, priljubila uz njega i blago ugurala svoju ruku u njegovu. Međutim, nije se javila gospođa Cartwright.

- Jonathan Reeves telefonirao je u centralu, gospodine - reče mu Oliphant - pa su ga uputili na mene. Kaže da su Caroline Amphlett i Amy Camm zajedno isplovile. Nema ih već tri sata, a magla je sve gušća.

- Zašto je zvao policiju? Trebao se obratiti obalnoj straži.
- To sam već ja učinio, gospodine. Međutim, nije zbog toga telefonirao. On i Amphlettova nisu prošle nedjelje proveli večer zajedno. Ona je bila na poluotoku. Htio nam je reći da je Amphlettova lagala, a i on.
- Mislim da nisu jedini. Pritisnut ćemo ih ujutro čim dođemo da čujemo kako će nam to objasniti. Ona je već nedvojbeno pripremila objašnjenje.
- Ali, zašto bi lagala ako nije imala što sakriti? - u-porno će Oliphant. - Osim toga, nije posrijedi samo lažni alibi. Reeves kaže da je njihova ljubav bila samo gluma, da mu je glumila samo zato da prikrije lezbijsku vezu s Cammovom. Meni se čini da su te dvije žene upletene u naš slučaj, gospodine. Amphlettova je zacijelo znala da Robartsova navečer odlazi na kupanje. Osoblje u Larkso-kenu znalo je za to. A ona blisko surađuje s Mairom, nitko tako blisko kao ona. Uostalom, ona je njegova osobna tajnica. On joj je mogao ispričati sve pojedinosti s one večere, o tome kako Zviždač ubija. Lako se mogla dočepati »bumblesica«. Cammova je znala sve o kutiji sa stvarima za dobrotvornu prodaju, Amphlettova nije to ni morala znati. Kupovala je ondje odjeću za sina.
- Nije bilo teško dočepati se tih tenisica - reče Rickards. - Teže bi ih bilo nositi. Ni jedna od tih žena nije visoka.

Oliphant je odbacio prigovor, vjerojatno ga smatrajući djetinjastim. - Ali nisu ih imale vremena probati. Bolje zgrabiti par prevelikih nego premalih, bolje meku obuću nego tvrdu kožu. A Cammova je imala motiv, gospodine. Dvostruki motiv. Prijetila je Robartsovoj otkako joj je gurnula dijete. Gospođa Jago svjedok je njihove svađe. Osim toga, ako je Cammova htjela ostati u kamp-kućici, blizu svoje ljubavnice, bilo joj je važno spriječiti tužbu Robartsove protiv Pascoea zbog klevete. Osim toga, Cammova je gotovo sigurno znala gdje se Robartsova navečer kupa. Ako joj to nije rekla Amphlettova, rekao joj

je Pascoe. Priznao je da joj se znao povremeno prišuljati i uhoditi je. Mali gad prljave mašte. I još nešto. Cammova ima pseću uzicu, sjećate se? I Amphlettova. Reeves je rekao da je u nedjelju navečer izvela psa u šetnju.

- Nije bilo otisaka šapa na mjestu zločina, narednice. Nemojmo se previše uzbuđivati! Ona je možda bila na mjestu zločina, ali ne i pas.

- Držala ga je u autu, gospodine. Možda nije bio s njom, ali mislim da se koristila uzicom. Ima još nešto. One dvije vinske čaše u Kući timijana. Mislim da je Caro-line Amphlett bila s Robartsovom prije negoli je ona posljednji put otišla na kupanje. Amphlettova je Mairova osobna tajnica. Robartsova bi je bez pitanja pustila u kuću. Sve se slaže. Jasno kao dan, gospodine.

Jasno kao oblačni dan, pomisli Rickards. Oliphant je ipak imao pravo. Sumnjivih je činjenica bilo, premda još ni traga dokaza. Nije smio dopustiti da antipatija prema tom čovjeku poremeti njegovu sposobnost rasuđivanja. A jedna je činjenica bila obeshrabrujuće očita. Uhititi li još jednog osumnjičenika, ovu će teoriju, uza sav nedostatak čvrstih dokaza, objeručke dočekati svaki branitelj.

- Vrlo domišljato - reče - ali to su dokazi na temelju indicija. No to može čekati do sutra. Večeras ne možemo ništa učiniti.

- Trebali bismo posjetiti Reevesa, gospodine. Do jutra bi mogao promijeniti svoju priču.

- Posjetite ga vi. I obavijestite me kad se vrate Cammova i Amphlettova. Vidjet ćemo se u Hovetonu u osam pa ćemo ih stisnuti. I neću da ih preslušavate, ni jednu ni drugu, sve dok ih sutra sam ne ispitam. Je li jasno?

- Jasno, gospodine. Laku noć, gospodine.

- Ako misliš da moraš ići, dragi - reče Susie kad je spustio slušalicu - nemoj se brinuti o meni. Sve će biti u redu sad kad sam kod kuće.

- Nije hitno. Oliphant može sam. On voli odgovornosti. Pustimo ga da uživa u ulozi šefa.

- Ah ja ti ne želim smetati, dragi. Mama misli da bi ti bilo lakše u životu kad bih ja bila daleko od tebe.

Okrenuo se i zagrlio je. Osjetio je kako mu suze griju obraze. - U životu mi ne može biti lako kad tebe nema - reče.

Dva dana poslije, dvije milje južno od Hunstantona, more je izbacilo njihova tijela, ili ono što je od njih ostalo, ali dovoljno za identifikaciju. U ponedjeljak ujutro jedan je umirovljeni poreznik, šećući plažom sa svojim dalmatincem, vidio kako pas njuška nešto

nalik na komad slanine obavijene morskom travom, nešto što se valjalo i klizilo na rubu plimne granice. Kad se približio, val koji je uzmicao ponovno je odvuкао taj predmet, ali ga je sljedeći uz-dignuo i bacio mu ga pred noge. U nevjerici i sa zaprepaštenjem zurio je u ženski trup bez udova, uredno prerezan u struku. Skamenio se gledajući kako se val pjeni u šupljini lijevog oka i ljulja spljoštene dojke. Okrenuo se i povratio, a zatim poput pijanca oteturao plažom vukući psa za ogrlicu.

Ista plima izbacila je i tijelo Caroline Amphlett, neosakaćeno, te daske iz čamca i dio krova kabine. Sve je to našao Ludi Billy, bezazleni i simpatični sakupljač naplav-ljenih predmeta, na jednom od svojih redovitih pohoda. Najprije mu je za oko zapelo drvo pa je vukao daske na obalu pocikujući od veselja. Kad je spremio svoje blago, zbunjeno je obratio pozornost na utopljenicu. Nije to bio prvi leš koji je našao u četrdeset godina skupljanja naplav-ljenih predmeta, pa je znao što mora učiniti, koga mora obavijestiti. Zavukao je ruke pod njezina pazuha te izvukao tijelo izvan dosega valova. Zatim je kleknuo pokraj nje tiho uzdišući, kao da žali zbog svoje nespretnosti, nedostatka njezine reakcije, pa je skinuo jaknu te je raširio preko njezine razderane košulje i hlača.

- Dobro? - upitao je. - Dobro?

Zatim je pružio ruku i brižljivo joj odmaknuo kosu s očiju i, lagano se njišući, stao joj pjevušiti kao djetetu.

Dalglish je u četvrtak poslije ručka tri puta otišao pješice do kamp-kućice, ali Neila Pascoea nije nijedanput našao. Nije htio telefonirati da provjeri je li stigao. Nije mogao smisliti valjan razlog za posjet, pa je zaključio da bi bilo bolje navratiti naizgled slučajno, u šetnji. Mogao je doći i da mu izrazi sućut, ali je Amy Camm poznavao samo iz viđenja, pa mu se taj razlog činio neiskren i neuvjerljiv. Ubrzo poslije pet sati, kad je danje svjetlo počelo blijedjeti, ponovno se uputio u kamp-kućicu. Vrata su bila širom otvorena, ali Pascoeu nije bilo ni traga. Dok je neodlučno stajao, ugledao je iznad ruba stijene oblak dima, zatim kratkotrajni plamen, a zrak se odjednom ispunio jetkim mirisom krijesa.

S ruba stijene pružio mu se pogled na neobičan prizor. Pascoe je sagradio ognjište od velikoga kamenja i komada betona te je naložio vatru od šiblja, a odozgo nabacao papire, cijelu kartoteku, kartonske kutije, boce i razne odjevne predmete. Hrpu koja je čekala spaljivanje štatile su od sve jačega vjetra šipke Timmyjeva krevetića; i kre-vetić je nesumnjivo bio osuđen na smrt u plamenu. Prljavi, smotani madrac, smješten postrance, doimao se poput improvizirana, nedjelotvorna vjetrobrana. Pascoe, koji je na sebi

imao samo uprljane kratke hlače, radio je kao izbezumljeni zloduh; oči su mu bile nalik na bijele tanjuriće na garavu licu, a ruke i gola prsa sjajna od znoja. Kad se Dalgliesh spustio klizavom pješčanom kosinom i prišao vatri, Pascoe mu je samo kimuo, stao očajnički brzo izvlačiti zguljeni putni kovčezić ispod sipki krevetića, a tada skočio na široki rub ognjišta i uspostavio ravnotežu raširivši noge. Tijelo mu je blistalo od ružičasta sjaja plamena, na trenutke gotovo prozirno, kao da je osvijetljeno iznutra, a krupne kapi znoja slijevale su mu se s ramena poput krvi. Zaurlavši zamahnuo je kovčegom visoko iznad vatre i naglo ga otvorio. Dječja odjeća razlila se poput šarena pljuska, a živi se plameni jezici isplaziše da negdje u zraku uhvate vunene stvari, sučući ih u baklje što su brzo sagorijevale prije no što bi pocrnjele pale u samo vatreno srce. Pascoe je neko vrijeme stajao i teško disao, a tada skočio na zemlju uz krik, i radostan i očajnički. Dalgliesh je mogao shvatiti i donekle podijeliti s njim to oduševljenje kovitlacem vjetra, vatre i vode. Sa svakim naletom vjetra platneni bi jezici zapištali i zaurlali, a kroz svjetlucavu maglicu vidio je zapjenjene, kao krvlju prošarane valove. Kad je Pascoe istresao u vatru još jednu kutiju papira, pougljenjeni komadići uzletješe i zaplesaše nad plamenom poput podivljalih ptica, polako poletješe prema Dalglieshovu licu i razasuše se po suhim oblucima poput kožnog osipa. Oči su ga pekle od dima.

- Zagađujete plažu? - poviče.

- Nije važno - oglasi se tek tada Pascoe okrenuvši se prema njemu, nadglasavajući hujanje rasplamsane vatre. - Do vraga, zagađujemo cijeli planet.
- Zatrpajte vatru šljunkom i sve ostavite do jutra. Večeras je prevjetrovito za kriješ.

Očekivao je da se Pascoe neće obazirati na njegove riječi, ali čini se da su ga one, na Dalglieshovo iznenađenje vratile u stvarnost.

Oduševljenje i snaga odjednom su ga napustili. - Mislím da imate pravo - reče bezličnim glasom gledajući u vatru.

Štihača i zahrđala lopata ležale su pokraj hrpe smeća. Pomiješali su pijesak i šljunak te nabacali na vatru. Kad je i posljednji plameni jezik, pošto je ljutito zapištao, nestao pod pijeskom, Pascoe se okrenuo i počeo uspinjati plažom prema hridini. Dalgliesh ga je slijedio. Pribojavao se pitanja: Jeste li došli s određenom namjerom? Zašto želite razgovarati sa mnom? No Pascoe ih nije izgovorio, a očito nije o njima ni razmišljao.

U kamp-kućici Pascoe je nogom zatvorio vrata i skljo-kao se na stolicu za stolom. - Hoćete li piva? Ima i čaja. Ostao sam bez kave.

- Ništa, hvala.

Dalgliesh je sjeo i promatrao Pascoea kako se probija do hladionika. Vrativši se, otvorio je naglo konzervu, zabacio glavu te izlio pivo u grlo gotovo neprekinutim mlazom. Zatim se ponovno skljkao na stolicu i stao gnječiti limenku. Obojica su šutjeli, i Dalglieshu se činilo da mladić više nije ni svjestan njegove nazočnosti. Bilo je mračno, i Pascoeovo je lice iznad male drvene površine izgledalo poput nejasna ovala na kojemu su neprirodno blistale samo bjeloočnice. Zatim se s mukom uspravio, promrmljao nešto o šibicama, a nakon nekoliko trenutaka čulo se struganje i pištanje i njegove su se ruke pružile prema petro-lejci. Pri sve jačem svjetlu petrolejke njegovo je lice pod prljavštinom i mrljama od čađe bilo mršavo i iscrpljeno, a oči zamagljene od bola. Vjetar je tresao kućicu, ne snažno, već blago, u pravilnim razmacima, kao da je ljulja nevidljiva ruka. Klizna vrata stražnjeg odjeljka bila su otvorena, pa je Dalgliesh na uskom ležaju ugledao hrpu ženske odjeće, a na njoj izmiješane tube, kozmetičke posudice i bočice. Kućica se inače doimala uredno ali ogoljelo, prije privremeno, slabo opremljeno utočište nego dom, ali se u njoj nedvojbeno zadržao miris djeteta, miris mlijeka i izmeta. Odsutnost Timmvja i njegove pokojne majke ispunjavala je i tu nastambu i misli obojice muškaraca.

Šutjeli su nekoliko minuta, a tada ga Pascoe pogleda. - Spalio sam ondje svu dokumentaciju o ESPEN-u i ostalo smeće. Vjerojatno ste to i naslutili. Nikada nikakve koristi od toga. Iskoristio sam ESPEN samo zato da zadovoljim potrebu da se pravim važan. I sami ste mi to više--manje rekli kad sam vas posjetio u vjetrenjači.

- Zbilja? Nisam vam to imao pravo reći. Što ćete sada?

- Idem u London da potražim posao. Sveučilište mi neće produžiti stipendiju još jednu godinu. Ne krivim ih. Radije bih se vratio na sjeveroistok, ali mislim da mi se u Londonu pružaju povoljnije prilike.

- Kakav posao?

- Bilo kakav. Baš me briga što ću raditi sve dok mogu nešto zaraditi i ako nikomu ne smetam.

- Što je s Timmyjem? - upita Dalgliesh.

• Odveli su ga oni iz lokalne uprave. Imaju nekakav dom. Jučer su po njega došle dvije socijalne radnice. Pristojne žene, ali mali nije htio poći s njima. Istrgle su ga iz mojih ruku dok je on kričao. Kakvo je to društvo koje takvo što čini djeci?

• Mislim da nisu imale izbora - odgovori Dalgliesh. - Napokon, nije mogao ovdje ostati s vama.

• Zašto ne? Brinuo sam se za njega više od godinu dana. Barem bi mi

nešto ostalo u cijeloj toj gužvi.

- Jesu li ušli u trag Aminoj obitelji? - upita Dalgliesh.

- Nisu baš imali vremena, kako i bi? Ako ih i nađu, mene najvjerojatnije neće obavijestiti. Timmy je živio ovdje više od godinu dana, ali ja vrijedim manje od bake i djeda, koji ga nikada nisu vidjeli i kojima se možda fućka za njega.

Još je držao praznu limenku piva i polako je gnječio. -Dotukla me je zapravo samo ta prevara. Mislio sam da joj je stalo. Ne do mene, nego do onoga što sam pokušavao učiniti. Sve je to bilo samo pretvaranje.

Iskorištavala me, iskorištavala je ovu kućicu da bude blizu Caroline.

- Nisu se mogle često viđati - primijeti Dalgliesh.

- Kako znate? Kad mene nije bilo, vjerojatno se iskra-dala iz kuće da bi se sastajala sa svojom ljubavnicom. Timmy je zacijelo satima bio sam. Nije joj bilo stalo ni do njega. Mačke su joj bile važnije od Timmyja. Sada ih je uzela gospođa Jago. Bit će im dobro. Katkada bi u nedjelju izlazila govoreći mi razmetljivo da ide na ljubavni sastanak na pješćane dine. Mislio sam da se šali, a trebao sam joj povjerovati. A cijelo vrijeme ona i Caroline bile su ondje i vodile ljubav ismjeujući me.

- Samo je Reeves rekao da su njih dvije bile ljubavnice. Caroline mu je možda lagala.

- Ne, nije lagala. Znam. Iskoristile su nas obojicu, Reevesa i mene. Amy nije... ovaj... nije joj nedostajalo spolnoga nagona. Živjeli smo pod istim krovom više od godinu dana. Druge noći... ovaj... htjela je leći k meni u krevet. No time mi je samo htjela platiti stan i hranu, a to ne bi bilo dobro ni za jedno od nas. Ipak, vjerojatno sam se nakon nekog vremena počeo nadati. Hoću reći, dok smo ovdje živjeli zajedno, čini mi se da sam je zavolio. Ona zapravo nije nikada htjela da joj se približim. A kad je počela dolaziti s tih nedjeljnih šetnji, bilo mi je jasno. Zavaravao sam se, ali mi je ipak bilo jasno. Dolazila bi sva blažena. Blistala je od sreće.

- Slušajte, je li vam to doista tako važno, ta veza s Caroline, pa makar bila i istinita? Ono što vas je ovdje povezivalo - simpatija, prijateljstvo, drugarstvo, briga za Timmyja - zar vam sve to nije ništa značilo samo zato što je ona otkrila spolni život izvan zidova ove kamp-kućice?

- Da zaboravim i oprostim? - ogorčeno će Pascoe. - Iz vaših je usta sve to tako jednostavno.

- Ne mislim da možete ili čak želite zaboraviti. No ne znam zašto ste morali upotrijebiti riječ *oprostiti*. Nije vam obećala ništa više no što je dala.

- Prezirala me, zar ne?

Kako li je ružna, pomisli Dalglish, ta opijenost duboko nesretnih ljudi samim sobom. Ipak mu je morao postaviti još nekoliko pitanja. - I nije ostavila ništa, nikakve papire, dokumente, dnevnik, ništa iz čega bi se vidjelo što je radila na poluotoku?

- Ništa. Znam što je ovdje radila, zašto je došla. Došla je da bude blizu Caroline.

- Je li imala novaca? Bez obzira na to što ste je hranili, valjda je imala nešto svoje?

- Imala je uvijek malo gotovine, ali ne znam odakle. Nije mi nikada rekla, niti sam je ja pitao. Znam da nije dobivala socijalnu pomoć. Nije htjela da ovdje njuškaju oni iz Ministarstva zdravlja i socijalne skrbi kako bi doznali da li zajedno spavamo. Nisam ni ja.

- I nije dobivala poštu?

- Povremeno bi debivala razglednice. Zapravo, vrlo redovito. Zacijelo je imala prijatelja u Londonu. Ne znam što je s njima radila. Valjda ih je bacala. Ovdje nema ničega osim njezine odjeće, šminke, a i to ću ubrzo spaliti. Poslije toga neće biti ničega što bi pokazivalo da je ikada bila ovdje.

- A ubojstvo? - upita Dalglish. - Mislite li da je Caroline Amphlett ubila Robartsovu?

- Možda. Baš me briga. Nije mi više važno. Ako i nije, Rickards će im nakopati to ubojstvo, i njoj i Amy zajedno.

- Valjda ne vjerujete da bi Amy zažmirila na ubojstvo? Pascoe pogleda Dalglisha razočarano i ljutito kao da

se obraća djetetu koje ne shvaća što je posrijedi. - Ne znam! Slušajte, nisam je zapravo ni poznavao. To vam hoću reći! Ne poznajem je! A sad kad nema Timmyja, nije me briga. Grozno sam zbunjen, ljut zbog onoga što mi je učinila, zbog onoga što je bila i zbog tuge što je mrtva. Nisam znao da čovjek može biti i ljut i tužan u isto vrijeme. Trebao bih žaliti za njom, ali osjećam samo strašan gnjev.

- O, da - reče Dalglish - čovjek može biti i ljut i tužan. To je uobičajena reakcija na uciviljenost.

Odjednom Pascoe brižne u plač. Prazna limenka piva zvecne na stolu i on spusti glavu nad nju. Ramena su mu se tresla. Zene, pomisli Dalglish, bolje podnose tugu od nas. Vidio ih je mnogo puta, vidio policajke kako nesvjesno grle uciviljene majke, izgubljeno dijete. I neki muškarci su to mogli, naravno. I Rickards, nekada. On sam bio je jak na riječima, no riječi su bile njegov zanat. Njemu je bilo teško postići spontanost svojstvenu doista velikodušnima, želju da dirnu, da budu dirnuti. Došao sam ovamo s lažnim razlozima, pomisli Dalglish. Da nisam, možda bih se i ja slično osjećao.

- Mislim da je vjetar popustio - reče. - Da spalimo ostatak i počistimo smeće na plaži?

Dalgliesh se tek poslije više od jednoga sata mogao uputiti u vjetrenjaču. Dok se opraštao od Pascoea na vratima kamp-kućice, ugledao je plavu »fiestu« s mladim čovjekom za upravljačem, koja im se približavala poskakujući na travi.

- Jonathan Reeves - reče Pascoe. - Bio je zaručnik Caroline Amphlett ili je samo mislio da je bio. Napravila je budalu od njega kao i Amy od mene. Već je bio jedan-put-dvaput na razgovoru kod mene. Kanili smo zajedno otići na bilijar.

Zamišljao ih je kako se, povezani zajedničkom tugom, međusobno tješe pivom i bilijarom zbog izdaje svojih žena. Pascoe ga je očito htio upoznati s Reevesom. Iznenadio ga je čvrst stisak Reevesove ruke dok mu je izražavao sućut.

- Još ne mogu vjerovati - reče Jonathan Reeves - ali mislim da to svatko kaže kad netko iznenada umre. Osim toga, muči me pomisao da sam ja kriv. Mogao sam ih spriječiti.
- Bile su odrasle - reče Dalgliesh. - Vjerojatno su znale što rade. Ne znam kako biste ih uspjeli spriječiti osim silom, a to ne bi bilo izvedivo.
- Trebao sam ih spriječiti - tvrdoglavo ponovi Reeves. - Stalno me proganja taj san, ovaj... mora. Ona stoji pokraj moga kreveta s djetetom na rukama i govori: »Sve si ti kriv. Samo ti.«

- Caroline s Timmyjem?! - začudi se Pascoe. Reeves ga pogleda kao da se čudi kako netko može biti tako ograničen. - Ne Caroline. Amy. Amy, koju nisam ni poznavao, stoji s djetetom na rukama i govori mi, dok joj voda teče s kose, da sam za sve ja kriv.

48

Jedan sat kasnije Dalgliesh je ostavio za sobom poluotok i odvezao se cestom A1151 prema zapadu. Poslije dvadeset minuta skrenuo je na jug, na usku seosku cestu. Pao je mrak, a niski oblaci hitali su nebom; vjetar ih je trgao, pa su poput iskrzana pokrivača zastirali mjesec i visoke zvijezde. Vozio je brzo i odlučno, gotovo nesvjestan trzanja i zavijanja vjetra. Samo je jedanput prošao tim putem, rano ujutro toga istog dana, ali nije morao gledati na kartu: znao je kuda ide. S jedne i druge strane niske živice protezala su se crna, neorana polja. Automobilska svjetla obasjala bi srebrnim svjetlom pokoje

iskrivljeno drvo što ga je mlatio vjetar, načas osvijetlila, kao reflektorom, goli zid zabačene seoske kuće, izdvojila blistave očice nekakve noćne životinje prije bijega u sigurno utočište. Vožnja nije bila duga, ni pedeset minuta, ali zureći ravno preda se i mičući mjenjač poput automata, na trenutak se smeo, kao da vozi beskrajne sate kroz pustu tamu toga ravnoga, šutljivog krajolika.

Na rubu sela smjestila se ranoviktorijanska vila od opeke. Vrata kolnog prilaza, posutog šljunkom, bila su otvorena. Vozio je polako između drhtavih lovora i visokih, pucketavih grana bukava, pa oprezno uparkirao »jaguar« pokraj tri automobila koji su već stajali uz bok kuće. Dva reda prozora na pročelju bila su zamračena, a jedna jedina žarulja, koja je osvjetljavala lepezasti prozor iznad ulaznih vrata, doimala se više kao tajni signal, zloslutni znak nekakve tajnovitosti, nego kao znak dobrodošlice i života. Nije trebao zvoniti. Uši iznutra napeto su osluškivale dolazak automobila, i vrata mu je otvorio, baš kad je stigao do njih, isti nezgrapni, vedri pazikuća koji ga je pozdravio prigodom njegova prvoga posjeta toga dana. Sada, kao i onda, na sebi je imao plavo radno odijelo, vrlo dobro skrojeno, poput uniforme. Dalgliesh se pitao koja je zapravo njegova uloga - vozač, čuvar, čovjek za sve poslove? Ili je možda imao neku specijalniju i mračniju funkciju?

- U biblioteci su, gospodine - reče. - Donijet ću kavu. Hoćete li možda sendviče, gospodine? Ostalo je govedine, a mogu vam staviti i malo sira.

- Samo ću kavu, hvala - reče Dalgliesh.

Čekali su ga u istoj maloj prostoriji u stražnjem dijelu kuće. Zidovi su bili obloženi svijetlom drvenom oplatom.

Imala je samo jedan prozor, a četverouglasta niša bila je zastrta teškim zavjesama od izbljedjela plavog baršuna. Usprkos nazivu funkcija te prostorije bila je nejasna. Doduše, zid nausprot prozoru bio je ispunjen policama za knjige, ali je na njima bilo samo pet-šest svezaka u kožnatom uvezu i hrpa starih časopisa koji su izgledali poput nedjeljnih priloga u boji. U sobi je vladao neobičan ugođaj neuredne improvizacije, ali i komfora, kao u postaji u kojoj se prolaznici pokušavaju osjećati kao kod kuće. Oko nakićena mramornoga kamina bilo je šest različitih naslonjača, većina kožnatih, a ispred svakoga naslonjača stolić za piće. Drugi kraj sobe zauzimao je moderni drveni stol sa šest stolica. Toga jutra na njemu je bilo ostataka doručka, i osjećao se jak zadah slanine i jaja. Sada je stol bio očišćen, i na njemu je stajao poslužavnik s bocama i čašama. Gledajući izbor pića, Dalgliesh je pomislio da se časte prilično dobro.

Puni poslužavnik davao je sobi dojam privremene gostoljubivosti, premda je inače u njoj bilo malo gostoljubivog. U sobi je bilo prilično hladno. Dekorativna papirnata lepeza u kaminu zašuškala je kad god bi vjetar zastenjao u dimnjaku, a električna grijalica u o-gradi ispred kamina i njezine dvije spirale nisu bile dovoljne, ni za tu pretrpanu sobu škrtih dimenzija.

Tri para očiju usmjerila su se prema njemu kad je ušao. Clifford Sowerby stajao je do kamina u potpuno istoj pozi u kakvoj ga je Dalgliesh vidio prvi put. U večernjem odijelu i bijeloj lanenoj košulji doimao se svježije kao i toga jutra u devet sati. Sada, kao i onda, dominirao je prostorijom. Bio je snažan, dopadljiv, sigurna nastupa i suzdržane dobrohotnosti, poput ravnatelja škole ili uspješnog bankara. Njegov je izgled govorio: Nitko se ne mora bojati ući u m«fj ured ako ima pozamašan račun. Susrevši se s njim tek drugi put, Dalgliesh je ponovno osjetio nagonsku i naizgled iracionalnu nelagodu. Taj je čovjek bio i nemilosrdan i opasan, ali ipak se u satima između ta dva susreta nije mogao točno sjetiti ni njegova lica ni glasa.

To nije mogao reći za Billa Hardinga. Bio je visok otprilike metar osamdeset pet. Zbog blijeda, pjegava lica i guste crvene kose očito je zaključio da ne može ostati anonimn, pa se stoga odlučio za ekscentričnost. Na sebi je imao karirano odijelo od debelog tvida i točkastu kravatu. Dignuvši se s mukom iz niskog naslonjača, odvuкао se prema piću, a kad mu je Dalgliesh rekao da čeka kavu, zastao je neodlučno s bocom viskija u ruci, kao da ne zna što će s njom. S obzirom na jutarnji posjet broj muškaraca se povećao. Alex Mair, s čašom viskija u ruci, stajao je pred policom za knjige kao da ga zanimaju svesci u kožnatom uvezu i naslagani časopisi. Okrenuo se kad je Dalgliesh ušao, uputio mu dug i zamišljen pogled, pa mu kimnuo. Bio je nedvojbeno najočitiji i najinteligentniji od te trojice, ali nešto - samouvjerenost ili energija - kao da ga je napustilo, pa se uvukao u sebe poput čovjeka koji suspreže tjelesnu bol.

- Spalili ste kosu, Adam - reče Sowerby, a oči mu živnuše pod teškim kapcima. - Mirišete kao da ste razgrtali vatru.

-1 jesam.

Mair se nije pomaknuo, ali su Sowerby i Harding sjeli svaki s jedne strane kamina. Dalgliesh je sjeo između njih. Čekali su da Dalglieshu stigne kava. Sowerby se naslonio i zagledao u strop kao da je spreman čekati cijelu noć.

- Pa, Adame? - javi se Bill Harding.

Spustivši šalicu na stolić, Dalgliesh je opisao što se točno dogodilo od dolaska u kamp-kućicu. Sjetio se svega, od riječi do riječi. Nije pravio bilješke, niti su mu bile potrebne. Na kraju priče je rekao: - Znači, možete biti mirni. Pascoe je uvjeren u ono što će, čini mi se, biti i službeno stajalište - da su te dvije žene bile ljubavnice, da su lakomisleno isplovile čamcem i da su se slučajno unesrećile u magli. Mislim da neće praviti poteškoće ni vama i ikom drugom. Njegova se energija iscrpila, rekao bih.

- A Cammova nije ostavila ništa inkriminirajuće u kamp-kućici? - upita Sowerby.
- Sumnjam da je ičega i bilo. Pascoe mi kaže da je pročitao jednu ili dvije razglednice kad su stigle i da su to bile uglavnom uobičajene beznačajne rečenice, kakve ljudi pišu s puta. Cammova ih je po svoj prilici uništila. A on je, uz moju pomoć, uništio ostatak njezina života na poluotoku. Pomogao sam mu da baci u plamen njezinu preostalu odjeću i šminku. Dok ju je spaljivao, pružila mi se prilika da se vratim i sve temeljito pretražim. Nisam ništa našao.
- Dobro je da ste nam to učinili, Adame - reče Sowerby službenim glasom. - Rickards nije upoznat s našim interesima, pa se ne bismo mogli osloniti na njega. Osim toga, vi imate prednost koju on nema. Pascoe u vama vidi prije prijatelja nego policajca. To se može zaključiti iz njegova posljednjega posjeta vjetrenjači. Zbog nečega ima u vas povjerenja.
- Sve ste mi to jutros objasnili - reče Dalgliesh. - Vaša mi se molba činila razboritom u tim okolnostima. Nisam ni naivan niti dvoumim kad je posrijedi terorizam. Zamolili ste me da nešto učinim i učinio sam. Ipak mislim da biste trebali obavijestiti Rickardsa, ali to je vaša stvar. A odgovor ste dobili. Ako je Cammova i bila povezana s Amphlettovom, nije se povjerila Pascoeu, a on ni u jednu ne sumnja. Uvjeren je da je Cammova živjela kod njega samo zato da bi bila blizu svoje ljubavnice. Uza sve svoje liberalne ideje, Pascoe kao i svaki drugi muškarac vjeruje da je žena koja uporno ne želi s njim spavati ili frigidna ili lezbijka.

Sowerby se ironično nasmiješi. - Dok ste glumili Ariela tom Prosperu na plaži, vjerojatno vam nije priznao da je ubio Robartsovu. Nije to tako važno, samo sam prirodno znatiželjan.

- Moja je zadaća bila da s njim razgovaram o Amy Camm, ali on je doista spomenuo ubojstvo. On vjerojatno ne misli da je Amy pomagala pri ubojstvu Robartsove, ali mu je svejedno jesu li je one ubile ili nisu. Jeste li doista uvjereni da jesu?

- Ne moramo biti uvjereni - reče Sowerby. - To je Rickardsova stvar, a

mislim da one za njega jesu ubojice. Usput, jeste li ga danas vidjeli ili razgovarali s njim?

- Nakratko mi je telefonirao oko podne, uglavnom zato da mi kaže kako mu se žena vratila kući. Ne znam zašto je mislio da će me to zanimati. Sto se ubojstva tiče, čini mi se da malo-pomalo u njemu sazrijeva mišljenje da su Cammova i Amphlettova zajedno upletene u ubojstvo.
- I vjerojatno ima pravo - primijeti Harding.
- A gdje su dokazi? - upita Dalglish. - I, budući da Rickards ne smije znati da je barem jedna od njih sumnjiva kao teroristkinja, gdje je motiv?
- Nemojte, Adam! - nestrpljivo će Harding. - Koje stvarne dokaze očekujete? Otkad treba najprije razmatrati motiv? Bilo kako bilo, motiv su imale, barem ga je Cammova imala. Mrzila je Robartsovu. Postoji najmanje jedan očevidac njihove tučnjave na dan ubojstva, u nedjelju popodne. Osim toga, Cammova je strasno branila Pascoea i bila povezana s interesnom grupom koju je o-snovao. Tužba za klevetu uništila bi ga i zauvijek onemogućila rad ESPEN-a. Već i to je opasno. Cammova je htjela da Robartsova umre, a Amphlettova ju je ubila. To će svi prihvatiti, a i Rickards će se s tim složiti. Istini za volju, on vjerojatno to i vjeruje.
- Da bi Cammova strasno branila Pascoea? - začudi se Dalglish. - Tko to kaže? To je pretpostavka, a ne dokaz.
- Ali on ima nekakve dokaze, nije li tako? Doduše, dokaze na temelju indicija, ali povrh toga neće vjerojatno više ni dobiti. Amphlettova je znala da Robartsova navečer odlazi na kupanje; svi su to praktički znali u nuklearki. Izmislila je alibi. Cammova je, kao i svi ostali, imala pristup u stari župni dvor, u prostoriju sa stvarima za dobrotvornu prodaju. A Pascoe sada priznaje da je moglo biti devet i petnaest kad se vratio kući iz Nonvicha. No dobro, vremena je bilo malo, ali sve je moguće ako je Robartsova ranije otišla na kupanje. Dovoljno povoda za sumnju. To, doduše, ne bi opravdalo njihovo uhićenje da su još žive, ali bi svakako otežalo pripisivanje krivnje nekom drugom.
- Bi li Amy Camm ostavila dijete? - upita Dalglish.
- Zašto ne bi? Vjerojatno je spavalo, a tko bi ga i čuo da se rasplakalo? Valjda nećete reći, Adam, da je bila dobra majka, zaboga? Naposljetku ga je napustila, nije li tako? Zauvijek, premda ne i namjerno. Ako me pitate, taj je dječak bio prilično nisko na majčinom popisu prioriteta.

- Znači, vi pretpostavljate - reče Dalglish - da se majka, ogorčena zbog manjeg tvornog napada na svoje dijete, osvećuje ubojstvom i da ga ta ista majka ostavlja samoga u kamp-kućici da se vozi čamcem sa svojom prijateljicom. Ne bi li to Rickardu bilo teško uskladiti?

- Bog zna kako Rickards išta usklađuje - nestrpljivo reče Sowerby. - Na sreću, od nas ne traži da ga to pitamo. Bilo kako bilo, poznat nam je stvarni motiv. Robartsova je mogla sumnjati u Amphlettovu. Napokon, bila je vršiteljica dužnosti šefice Upravnog odjela. Inteligentna, savjesna... presavjesna, nije li tako, Mair?

Svi su uprli pogled u šutljivi lik koji je stajao pred policom za knjige. Mair se okrenuo prema njima. - Da, bila je savjesna - potvrdi on. - No sumnjam da je 'rila dovoljno savjesna da otkrije zavjeru koja je meni promakla. - Rekavši to, ponovno se okrenuo prema knjigama i zamislio.

Trenutak neugodne tišine prekinuo je Bili Harding. -Tko je onda bio u boljoj prilici da nanjuši izdaju? - britko je izustio, kao da Mair nije ništa rekao. - Rickards možda nema čvrstih dokaza, ima samo manjkav motiv, ali će ipak najvjerojatnije sve riješiti.

Dalglish se digne i priđe stolu. - Vidim - reče - da bi vam odgovaralo kad bi se slučaj stavio ad acta. No, kad bih ja bio istražitelj, ne bih ga još zaključio.

- Očito - zajedljivo će Sowerby. - Onda budimo sretni što niste. Svoje ćete sumnje zadržati za sebe, Adam? To ne treba ni spomenuti.

- Zašto onda spominjete?

Ponovno je spustio šalicu na stol. Osjetio je kako Sowerby i Harding prate svaki njegov pokret kao da je o-

sumnjičenik koji bi iznenada mogao pobjeći. Kad je ponovno sjeo, upita: - A kako će Rickards ili netko drugi objasniti izlet čamcem?

- Ne mora ga ni objašnjavati - ponovno se oglasi Harding. - Zaboga, bile su ljubavnice. Prohtjelo im se otići na izlet. Napokon, bio je to čamac Amphlettove. Ostavila je auto na pristaništu, ništa ne krijući. Nije ponijela ništa sa sobom, a ni Amy. Amy je Pascoeu ostavila poruku da se vraća za jedan sat. Za Rickardsa i ostale bio je to nesretan slučaj. Tko će reći da nije? Nas nije bilo ni blizu da natjeramo Amphlettovu navrat-nanos u bijeg, još nas tada nije bilo.

- Vaši ljudi nisu ništa našli u kući?

Harding pogleda Sowerbyja. Očito radije ne bi odgovorili na to pitanje, a niti dopustili ikome da ga postavi.

- Ništa - odgovori Sowerby poslije stanke. - Ni radio, ni dokumente, ni

dokaza o poslu. Ako je Amphlettova doista kanila zbrisati, sve je temeljito očistila prije odlaska.

- No, dobro - nastavi Bill Harding - ako ju je doista uhvatila panika pa je htjela pobjeći, zbog čega navrat-nanos? Zelja za bijegom vjerojatno je prevagnula ako je ubila Robartsovu i mislila da joj je policija za petama. No policija joj nije bila za petama. Mogao je to, dakako, biti i pravi izlet i prava nesreća. Mogli su ih ubiti i njihovi. Kad je plan za Larksoken otpao, mogli su ih žrtvovati. Što su drugovi trebali napraviti s njima, zaboga? Dati im novi identitet, nove dokumente, infiltrirati ih u neku njemačku elektranu? Nisu bile vrijedne truda, rekao bih.
 - Ima li ikakvih dokaza da su poginule nesretnim slučajem? - upita Dalglish. - Je li ijedan brod prijavio štetu na pramcu zbog magle, eventualni sudar?
 - Dosad nitko - reče Sowerby. - Sumnjam da će to itko i učiniti. No, ako je Amphlettova doista bila član organizacije koja ju je vrbovala, kako i nagađamo, to se društvo ne bi ustručavalo da na oltar svojih ideja prinese još dvije mučenice. Što je mislila, s kakvim ljudima ima posla? Magla im je vjerojatno pomogla, ali oni bi pregazili čamac i bez magle. Ili ih nekamo odvucli i ubili. No simulirati nesreću vrlo je pametno, pogotovu kad ti magla ide naruku. I sam bih tako postupio.
- I bi, pomisli Dalglish. Učinio bi to bez grižnje savjesti.

Harding se okrene prema Mairu. - Zar niste nikada nimalo posumnjali u nju? - upita.

- To ste me već pitali. Nimalo. Začudio sam se, pa i naljutio, što nije htjela ostati moja osobna tajnica kad sam dobio novi posao, a još sam se više začudio razlogu. Ne bih nikada pomislio da bi Jonathan Reeves bio muškarac kojega bi ona odabrala.
- Bilo je to mudro - javi se Sowerby. - Slabić kojim je mogla vladati. Ne preinteligentan, nego zaljubljen u nju. Mogla ga je odbaciti kad je htjela, a on ne bi bio dovoljno pametan da otkrije razlog. Zašto biste posumnjali? Spolna privlačnost ionako je iracionalna.
- Jeste li ikada vidjeli onu drugu, Amy? - nastavio je poslije stanke. - Čuo sam da je jednom došla u nuklearku na dan posjeta, ali pretpostavljam da je se ne sjećate.

Mairovo se lice doimalo poput bijele maske. - Mislim

- reče - da sam je doista jedanput vidio. Plava, obojena kosa, bucmasto, ljepuškastu lice. Nosila je dijete. Usput, što li će biti s tim dječakom? Ili možda djevojčicom?

- Pobrинуli su se za njega, čini mi se - reče Sowerby.

- Bit će u domu, ako mu ne nađu oca ili djeda i baku. Vjerojatno će ići

starateljima ili će ga netko posiniti. Pitam se što li je ta majka, do vraga, uopće mislila.

- Vraga ti ljudi misle! - Odjednom žestoko uzvikne Harding. - Nema tu ni vjere, ni postojanosti, ni obiteljske ljubavi, ni privrženosti. Nestalni su poput lista na vjetru. Kad i nađu nešto u što vjeruju, nešto što im daje privid da su važni, za što se odluče? Za nasilje, anarhiju, mržnju, ubojstvo. Sowerby ga iznenađeno i podsmješljivo pogleda. - Neki misle - reče - da za ideje vrijedi umrijeti. U tome je, dakako, problem.

• Samo zato što žele umrijeti. Ako se ne možeš uhvatiti u koštac sa životom, potraži nekakvu ispriku, ideju kojom se zavaravaš pa misliš da za nju vrijedi umrijeti i time udovoljiš svojoj želji za smrću. Pritom ponekad stradaju i jadnici koji ne žele umrijeti. Tu je uvijek i ona krajnja samoobmana, konačna drskost. Mučeništvo. Usamljene i nedorasle budale na cijelom svijetu stisnut će šake, izvikivati tvoje ime i nositi na cesti tvoju sliku gledajući u koga će baciti bombu, pucati, koga osakatiti. I ta mlada Amphlettova. Nije joj ni siromaštvo izlika. Tata joj je bio visoki časnik, imala je sigurnost, dobre škole, privilegije, novac. Sve je to imala.

• Znam što je imala - odgovori Sowerby. - Ne znamo što nije imala. Harding se nije obazirao na njegove riječi. - A što bi napravili s Larksokenom da su ga doista osvojili? Ne bi izdržali više od pola sata. Trebali bi im stručnjaci, programeri.

- Vjerojatno su znali - reče Mair - što i koga trebaju pa su isplanirali kako da ih se domognu.

• Da ih ubace u zemlju? Kako?

• Možda čamcem, brodom.

- Nisu to učinili - nestrpljivo reče Sowerby pogledavši ga. - Ne bi ni mogli. A naš je posao brinuti se da to nikada ne učine.

Nekoliko trenutaka svi su šutjeli, a tada je Mair prekinuo tišinu: - Čini mi se da je Amphlettova bila dominantni partner. Pitam se koje je argumente upotrijebila, koje motive? Ta djevojka... Amy... dojmila me se kao osoba koja reagira nagonski, koja najvjerojatnije ne bi umrla za političku ideju. No to je vjerojatno površno mišljenje. Vidio sam je samo jedanput.

- Ne poznavajući ih - primijeti Sowerby - ne možemo reći koja je bila dominantna. No rekao bih gotovo sigurno da je riječ o Amphlettovoj. O toj Cammvoj ništa se ne zna, ništa ne pretpostavlja. Vjerojatno su je vrbovali za kurirku. Amphlettova je zacijelo imala »vezu« u organizaciji, zacijelo se s njom sastajala, pa makar samo zbog uputa. Pazili su svakako da nikada ne dođu u neposredan kontakt. Cammova je vjerojatno primala i prenosila šifrirane poruke s oznakama mjesta i vremena za sljedeći sastanak. A

njezini razlozi? Bila je najvjerojatnije nezadovoljna životom.

Bill Harding nestrpljivo dotoči viski u čašu. Glas mu je bio promukao kao da je pijan. - Većina ljudi uglavnom je nezadovoljna životom. Svijet nije stvoren radi našega zadovoljstva. To nije razlog da uništimo sve oko sebe. Sowerby se lukavo i naduto nasmiješi. - Možda su mislile - reče - da mi to i činimo.

Petnaest minuta kasnije Dalglish je otišao s Mairom. Dok su otključavali automobile, okrenuo se i ugledao pa-zikuću kako još čeka uz otvorena vrata.

- Provjerava jesmo li doista izišli - reče Mair. - Čudnih li ljudi! Pitam se kako su otkrili Caroline. Nije ih imalo smisla pitati, jer su jasno dali do znanja da ne kane ništa reći.
- Ne, ne bi ništa rekli. Vjerojatno su im to dojavile njemačke službe sigurnosti.
- I ta kuća! Kako ih samo nađu? Mislite li da ih posjeduju, posuđuju, unajmljuju ili jednostavno provaljuju u njih?
- Vjerojatno pripada jednom njihovom službeniku, valjda umirovljeniku. Taj službenik, a možda i službenica, dade im rezervni ključ kako bi se povremeno mogli koristiti kućom.
- A sada će se vjerojatno spakirati. Obrisat će prašinu, provjeriti ima li otisaka prstiju, pojesti ostatke hrane, isključiti struju. I za jedan sat više nitko neće znati da su bili ovdje. Savršeni povremeni podstanari. Ipak, u jednom su pogriješili. Nije bilo nikakvoga fizičkog odnosa između Amy i Caroline. To je besmisleno.

Rekao je to snažnim i uvjerljivim, gotovo ljutitim glasom, pa se Dalglish na tren upitao je li mu Caroline Amphlett bila nešto više od osobne tajnice. Mair je zacijelo naslutio njegove misli, ali nije ništa ni objasnio ni porekao.

- Nisam vam još čestitao na novom poslu - reče Dalglish.

Mair se smjestio na sjedalo i uključio motor. No vrata su još bila otvorena, a nijemi stražar još je strpljivo čekao na ulazu.

- Hvala - reče Mair. - Te tragedije u Larksokenu pokvarile su mi zadovoljstvo, ali to je ipak najviši položaj koji bih ikada mogao postići. - Kad se Dalglish okrenuo da pođe, Mair nastavi: - Znači, vi mislite da je ubojica na poluotoku još živ.

- A vi ne mislite?

No Mair mu nije odgovorio. - Što biste učinili - upita - da ste na Rickardsovu mjestu?

- Pokušao bih prije svega ustanoviti jesu li Blanev ili Theresa u nedjelju navečer izlazili iz Scudderove kuće. Ako je jedno od njih izišlo, čini

mi se da bih riješio slučaj. Ne bih ništa mogao dokazati, ali se ne bi protivilo logici i mislim da bih utvrdio istinu.

49

Dagliesh je prvi izišao kroz vrata na kolnom prilazu, ali ga je Mair, oštro ubrzavajući, prestigao na prvom ravnom potezu i nastavio voziti ispred njegova automobila. Tko zna zašto, nije mogao podnijeti pomisao da vozi iza »jaguara« cijelim putem do Larksokena. No nije se trebao brinuti, jer se Dalgliesh kao policajac držao propisane brzine. Kad su stigli na glavnu cestu, Mair više nije vidio »jaguarova« svjetla u retrovizoru. Vozio je gotovo automatski, očiju uprtih preda se, gotovo ne opažajući crne sjene uzdrhtala drveća koje je jurilo mimo njega kao na ubrzanu filmu. Nije opažao ni »mačje« oči što su se krijesile na cesti u neprekinutoj struji svjetlosti. Nadao se da na poluotoku neće biti prometa i, dok se uspinjao niskim hrptom, u posljednjem trenutku ugledao je svjetla bolničkih kola. Naglo je okrenuo volan, skrenuo s ceste i zakočio na rubu livade, a tada stao oslušivati tišinu. Osjećaji, koje je strogo susprezao posljednja tri sata, potresali su ga kao što je vjetar tresao automobil. Morao je obuzdati misli, pribрати se i srediti osjećaje koji su ga zaprepastili svojom silovitošću i iracionalnošću. Je li moguće, pitao se, da je odahnuo zato što je umrla, što je opasnost otklonjena, eventualna neugodnost spriječena, a da ga ipak u isto vrijeme razdiru bol i žaljenje, snažno kako to može samo tuga? Morao se pribрати da ne počne glavom udarati po volanu. Bila je tako prirodna, tako hrabra, tako zabavna. Imala je povjerenja u njega. Od nedjelje poslije podne, od dana ubojstva, nije bio s njom, ali nije pokušala doprijeti do njega ni pismom ni telefonm. Složili su se da njihova veza mora završiti i da će je oboje zadržati za sebe. Ona se držala svoga dijela dogovora, kako je i očekivao. A sada je bila mrtva. Glasno je izgovorio njezino ime: - Amy, Amy, Amy! - Odjednom mu se oduzeo dah, i bol mu je zaparala prsa poput prvih simptoma srčanog infarkta, a zatim su mu blažene suze potekle licem i donijele olakšanje. Nije plakao od djetinjstva, i dok su mu sada suze tekle potocima, i kad je na usnama osjetio njihovu začudnu slanoću, rekao je sam sebi da mu ti trenuci izljeva osjećaja gode i da ga liječe. Njoj ih je dugovao, a kad jednom plati danak tuzi, moći će je izbrisati iz misli i odagnati iz srca, kako je planirao. Tek trideset minuta kasnije ponovno se sjetio kola hitne pomoći pitajući se koga su to od malobrojnih stanovnika poluotoka tako hitno vozili u bolnicu.

50

Dok su bolničari gurali nosila vrtinom stazom, vjetar je čupao rub crvena pokrivača nadimajući ga i savijajući u luk. Remenje ju je čvrsto držalo, ali Blanev se gotovo bacio na Theresino tijelo kao da je očajnički nastoji zaštititi od nečega opasnijeg od vjetra. Strugao je nogama hodajući uz nju natraške poput raka, pognut, držeći je za ruku ispod pokrivača. Bila je vruća, vlažna i sićušna pa mu se činilo da osjeća svaku njezinu krhku kost. Htio ju je šaptom ohrabriti, ali strah mu je osušio grlo, i kad je zaustio, iz usta mu je samo zakrkljalo kao da mu je čeljust uzeta.

Nije ju znao ni utješiti. U pameti mu je ostala svježa u-spomena na još jedna bolnička kola, na još jedna nosila, na još jedan odlazak. Nije se ni usudio pogledati Theresino lice da ne bi vidio ono što je vidio na licu njezine majke - bljedoću, mirno prihvaćanje, izraz koji je značio da već napušta njega, svjetovne brige, čak njegovu ljubav i odlazi u zemlju sjena, u koju je nije mogao slijediti niti bi ondje bio dobrodošao. Pokušao je sam sebe utješiti sjećajući se snažna glasa doktora Entwistlea.

- Ozdravit će. To je upala slijepoga crijeva. Odmah ćemo je odvesti u bolnicu. Večeras će je operirati, i bude li sreće, bit će s vama za nekoliko dana. Neće smjeti raditi kućne poslove; o svemu tome razgovarat ćemo poslije. Najprije ćemo telefonirati. I prestanite paničariti, čovječe! Ljudi ne umiru od upale slijepog crijeva. Ipak umiru. Umiru pod narkozom, umiru jer u međuvremenu dobiju upalu potrbušnice, umiru jer je kirurg pogriješio. Čitao je o tim slučajevima. Nije imao nade.

Kad su podignuli nosila i vješto ih ugurali u kola, okrenuo se i pogledao Scudderovu kuću. Sada ju je mrzio, mrzio zbog onoga što mu je učinila, što ga je prisilila da učini. Bila je prokleta kao i on. Gospođa Jago stajala je na pragu i držala Anthonyja na nevještih rukama dok su blizanke nijemo stajale pokraj nje, svaka s jedne strane.

Telefonirao je u Jagov *pub* da mu pošalju pomoć, pa je George Jago odmah dovezao svoju ženu da ostane s djecom do Blaneveva povratka. Samo su mu oni mogli priskočiti u pomoć. Telefonirao je Alice Mair u Kuću mučenice, ali mu je odgovorila samo automatska sekretarica. Gospođa Jago podignula je Anthonyjevu lijevu ruku i mah-nula njome u znak pozdrava, zatim se sagnula i rekla djevojčicama da i one mahnu. Poslušale su je. Popeo se u bolnička kola, i vrata su se za njim čvrsto zatvorila.

Kola su poskakivala i zanosila se na uskoj seoskoj cesti, pa ubrzala čim su stigla na glavnu cestu koja je vodila u Lvdsett. Iznenada su skrenula, pa je gotovo pao sa sjedala. Bolničar nasuprot njemu

opsovao je.

- Dovraga i ta budala koja luduje na cesti.

Nije ništa odgovorio. Sjedio je tik do Therese, još je držeći za ruku i moleći se usrdno Bogu u kojega nije vjerovao od sedamnaeste godine.

- Ne daj da umre. Ne kažnjavaj je zbog mene. Kazni mene, ne nju.

Bože, daj da živi.

I odjednom je ponovno stajao na onom groznom malom groblju i slušao jednoličan glas oca McKeeja, s Theresom do sebe, držeći je za hladnu ruku. Zemlja je bila sva prekrivena sintetičkom travom, osim jednoga humka, i ponovno je vidio tek prekopano zlatno tlo. Nije znao da je zemlja u Norfolku takve žive boje. Jedan bijeli cvijet ispao je iz vijenca, sićušan, zgnječen, neprepoznatljiv pupoljak, a iz stapke, omotane papirom, stršala je pribadača. Gotovo ga je svladala neodoljiva želja da ga podigne prije negoli ga ukopaju lopatama, da ga odnese kući, stavi u vodu i ostavi da umre u miru. Morao se upeti da ostane uspravan, da se ne sagne i ne podigne ga. No nije se usudio pa ga je ostavio ondje da ga prekriju prve grude i proguta zaborav. Čuo je Theresin šapat pa je prignuo glavu da je čuje i osjetio njezin dah. - Tata, hoću li umrijeti?

- Nećeš. Nećeš.

Gotovo je vrisnuo te riječi, glasno prkoseći smrti, a kad je vidio da se bolničar već diže, obratio joj se tišim glasom: - Čula si što je rekao doktor Entwhistle. To je samo upala slijepog crijeva.

- Htjela bih razgovarati s ocem McKeejem.

• Sutra. Poslije operacije. Reći ću mu. Posjetit će te. Neću zaboraviti. Obećavam. Sada samo mirno lezi.

• Tata, hoću sada s njim razgovarati, prije operacije. Moram mu nešto reći.

• Reci sutra.

• Mogu li reći tebi? Moram to nekome sada reći?

• Sutra, Theresa - reče gotovo divlje. - Ostavi to za sutra. - A zatim, zaprepašten vlastitom sebičnošću, prošapće: - Reci meni, mila, ako moraš. - Sklopio je oči da ona u njima ne pročita strah, beznađe.

• One noći - tiho će Theresa - kad je umrla gospođica Robarts.... Odšuljala sam se do ruševina opatije. Vidjela sam je kako trči u more. Tata, bila sam ondje.

• Nije važno - reče promuklo. - Ne moraš mi više pričati.

• Ali ja hoću. Trebala sam ti i prije reći. Molim te, tata.

Svojom rukom prekrio je njezinu. - Hajde, reci mi.

- Ondje je bio još netko. Vidjela sam je kako se poluotokom spušta

prema moru. Gospođa Dennison.

Osjetio je kako ga prožima olakšanje, val za valom, poput topla, pročišćavajućega mora. Poslije kratke šutnje ponovno je začuo njezin glas: - Tata, hoćeš li to kome reći? Policiji?

- Neću - odgovori on. - Drago mi je što si mi to rekla, ali nije važno. To ništa ne znači. Samo se prošetala po mjesecini. Neću ništa reći.

- Ni da sam ja te večeri bila na poluotoku?

- Ne, ni to - reče čvrstim glasom. - U svakom slučaju, još neću. No razgovarat ćemo o tome, vidjeti što da učinimo, ali poslije operacije.

I tek je tada povjerovao da će njih dvoje i poslije operacije imati vremena napretek.

Radna soba gospodina Copleya bila je u stražnjem dyelu staroga župnog dvora i gledala na zapušteni travnjak i tri reda grmlja polomljenih grana od vjetra. Bila je to jedina prostorija u župnom dvoru u koju Meg ni u snu ne bi ušla a da ne pokuca; svi su je smatrali njegovom privatnom sobom, kao da još vodi župu, pa mu treba miran kutak za pripremanje tjedne propovijedi ili davanje savjeta župljanima. Ovdje je svaki dan držao jutarnju i večernju službu Božju, a njegovi su jedini vjernici bili njegova žena i Meg koje su tihim glasovima naizmjenice odgovarale i čitale stihove psalama. Prvoga dana što ga je provela s njima rekao joj je blagim glasom, nimalo zbunjeno: - Svaki dan držim dvije glavne službe u svojoj radnoj sobi, ali nemojte misliti, molim vas, da ih morate pohađati ako ne želite. Odlučila ih je pohađati, najprije iz pristojnosti, a poslije stoga što su joj taj svakodnevni obred, te prekrasne, gotovo zaboravljene kadence, koje su je navodile vjeri, uljepšavali dan. Od svih prostorija u toj uglavnom ružnoj ali ugodnoj kući osjećala je baš u toj sobi nenarušivu sigurnost, čvrstu stijenu koju su uzalud pokušavala razbiti gorka, nametljiva sjećanja na školu, nevažna uzrujanja u svakodnevnom životu, pa i strah od Zviždača i prijeteće nuklearne centrale. Pretpostavljala je da se ta prostorija nije mnogo promijenila od dolaska prvoga viktorijanskog župnika. Na jednom zidu redale su se knjige, bogoslovna biblioteka kojom se, kako joj se činilo, gospodin Copley u posljednje vrijeme rijetko koristio. Na starom pisaćem stolu od mahagonija obično nije bilo ničega, i Meg je nagađala da on uglavnom provodi vrijeme u naslonjaču iz kojega se pružao pogled u vrt. Ostala tri zida prekrivale su slike: posada osmerca iz studentskih dana sa smiješnim kopicama nad ozbiljnim, brkatim mladim licima, redenici s Bogoslovijske, bljutavi akvareli u pozlaćenim okvirima - suveniri viktorijanskog pretka s putovanja Evropom, bakrorezi katedrale iz

Norwicha, glavne lađe vinčesterske katedrale, oktogonalni toranj katedrale u Elyju. S jedne strane ornamentiranoga viktorijanskog kamina visjelo je raspelo. Meg se činilo da je vrlo staro i vjerojatno skupocjeno, ali nikada nije pitala. Kristovo tijelo bilo je tijelo mladića, napeto u samrtnoj boli, usta otvorena u pobjedničkom ili prkosnom krikom upućenom Bogu koji ga je napustio. U toj sobi nije bilo više ničega snažnoga ni uznemiravajućega: namještaj, predmeti, slike - sve je odražavalo sigurnost, nadu.

Pokucala je i dok je čekala ljubazno - Naprijed! - gospodina Copleya, sinulo joj je da traži utjehu i od same sebe i od čovjeka koji u njoj sjedi.

Sjedio je u naslonjaču, s knjigom na krilu, a kad je ušla, pokušao se, ukočen od sjedenja, dignuti. - Nemojte se dizati, molim vas - rekla je. - Mogu li s vama razgovarati nekoliko minuta u četiri oka?

Odmah je zapazila tračak tjeskobe u njegovim blijedo-plavim očima i pomislila: boji se da ću dati otkaz. - Kao sa svećenikom - brzo doda. - Htjela bih s vama razgovarati kao sa svećenikom.

Odložio je knjigu. Vidjela je da je to najnoviji H. R. E Keating, što su ga u petak on i njegova žena odabrali u bibliobusu. I on i Dorothy Copley uživah su u kriminalističkim romanima, a Meg se uvijek malo ljutila što njih dvoje uzimaju zdravo za gotovo da muž mora uvijek prvi pročitati knjigu. To nezgodno podsjećanje na njegovu blagu sebičnost u kući odjednom je poprimilo nerazmjernu važnost, pa se pitala zašto je uopće pomislila da bi joj on mogao pomoći. No je li bilo u redu kritizirati pravo prvenstva u braku što ga je Dorothy Copley sama postavila i nenametljivo primjenjivala pedeset i tri godine? Razgovaram sa svećenikom, govorila je samoj sebi, ne s muškarcem. Ne bih pitala vodoinstalatera kako postupa sa ženom i djecom prije negoli ga pustim da mi popravi bojler koji je procurio.

Pokazao joj je rukom na drugi naslonjač, pa ga je do-vukla nasuprot njemu. Stranicu u knjizi označio je kožnatom vrpcom, pomno i oprezno, te pobožno odložio roman kao daje molitvenik i sklopio nad njim ruke. Učinilo joj se da se skupio, prigruo, naherio glavu, kao u ispovjedaonici. Nije mu imala što povjeriti, morala mu je postaviti samo pitanje koje kao da je u svojoj posvemašnjoj jednostavnosti pogađalo u samu srž njezine čvrste, samosvjesne ali ne i slijepe kršćanske vjere. - Kad se suočimo s odlukom, dilemom, kako znamo što je pravo? - upita ona.

Činilo joj se da je na njegovu blagom licu otkrila popuštanje napetosti - sreću da pitanje nije tako tegobno kako se pribojavao. No oklijevao je s odgovorom.

- Savjest će nam reći, ako je želimo slušati.
- Taj mirni, tihi glas, poput glasa Božjega?
- Ne, Meg, ne *poput*. Savjest *jest* glas Božji, glas Duha Svetoga u nama. U molitvi na Duhove doista se molimo da nam Bog podari moć pravednoga suda u svemu.
- Ali, kako možemo biti sigurni - nastavi ona blagim glasom, ne popuštajući - da ono što čujemo nije naš vlastiti glas, naša podsvjesna čežnja? Poruka, koju tako pažljivo slušamo, mora odražavati naše iskustvo, našu ličnost, naše naslijeđe, naše unutarnje potrebe. Možemo li se ikada otrgnuti od varki i čežnja našega vlastitog srca? Ne bi li nam naša savjest mogla reći što najviše želimo čuti?
- Ne doživljam to tako. Savjest me obično usmjeravala protiv vlastitih čežnja.
- Ili protiv onoga što ste u određeno vrijeme smatrali svojim čežnjama.

Bila je pregruba prema njemu. Sjedio je mirno, brzo žmirkajući kao da traži nadahnuće u starim propovijedima, homilijama, poznatim tekstovima. - Ustanovio sam -reče nakon kratke stanke - da mi koristi kad o savjesti razmišljam kao o instrumentu, možda o gudačem instrumentu. Poruka je u glazbi, ali ako instrument ne održavamo i koristimo ga samo za neprekidno strogo i redovito vježbanje, dobivat ćemo samo nepotpune odgovore.

Sjetila se daje on nekoć amaterski svirao violinu. Sada ga je mučila reuma, pa nije mogao držati instrument, ali je on još stajao u kutiji na komodi u kutu. Ta je metafora možda nešto značila njemu, ali njoj je bila besmislena.

- No, ako mi savjest i kaže što je ispravno, hoću reći ispravno prema moralnim zakonima ili državnim zakonima, to ne mora značiti kraj odgovornosti. Što ako ih poštujem, činim ono što mi govori savjest, pa time nekome drugome činim zlo, čak ga dovodim u opasnost?
- Moramo činiti ono što znamo da je ispravno, a posljedice prepustimo Bogu.
- No čovjek u svakoj odluci mora razmišljati o posljedicama. Kako možemo odvojiti uzrok od posljedice?
- Bi li vam pomoglo kad biste mi rekli što vas muči -upita on - ako mislite da mi možete reći?
- Nije tajna, ali bih vam radije dala jedan primjer. Pretpostavimo da znam kako netko redovito krade, potkrada -poslodavca. Ako ga raskrinkam, dobit će otkaz, ugrožit ću njegov brak, povrijediti

njegovu ženu i djecu. Možda bi bilo bolje da dućan ili tvrtka izgubi nekoliko funti na tjedan nego da uzrokuje svu tu bol nevinim ljudima.

Šutio je neko vrijeme, a tada rekao: - Savjest bi vam mogla reći da porazgovarate s lopovom, a ne s njegovim poslodavcem. Da mu objasnite kako znate i nagovorite ga da prestane krasti. Naravno, novac bi morao vratiti. Vidim da bi to mogao biti problem.

Promatrala ga je kako se kinji s tim problemom, skuplja obrve prizivajući sliku izmišljena kradljivoga muža i oca, pokušava dati moralnom problemu konkretan oblik. - A što - nastavi ona - ako on neće ili ne može prestati krasti?

- Ne može? Ako mu je krađa prisila kojoj se ne može oduprijeti, potrebna mu je liječnička pomoć. Naravno, to bi trebalo pokušati, premda uopće nisam uvjeren u uspješnost psihoterapije.

- Neće prestati, eto, ili obeća pa dalje krade.
- Morate ipak činiti ono što vam savjest govori da je ispravno. Ne možemo uvijek predvidjeti posljedice. U slučaju koji ste mi izložili vi biste bili sukrivac u nepoštenju kad biste dopustili da se krađa nesmetano nastavi. Čim otkrijete što se događa, ne možete se pretvarati da to ne znate, ne možete odbaciti odgovornost. Saznanje uvijek nosi sa sobom odgovornost; to vrijedi i za Alexa Maira u nuklearki i za nas ovdje, u ovoj radnoj sobi. Kažete da biste povrijedili djecu kad biste rekli što znate; njih je već povrijedio otac svojim nepoštenjem i supruga koja od toga ima koristi. Treba uzeti u obzir i druge namještenike: možda će njih lažno obijediti. To nepoštenje, ako ostane neotkriveno, moglo bi lako imati dalekosežnije posljedice, pa bi naposljetku žena i djeca bili u većoj nevolji nego sada kad bi se sve to odmah zaustavilo. Stoga je sigurnije usredotočiti se na dobra djela, a posljedice prepustiti Bogu.

Htjela je reći: Pa i kad više nismo sigurni da Bog postoji? Pa i kad nam se to čini samo još jednim načinom da pobjegnemo od osobne odgovornosti za koju ste mi upravo govorili da je ne možemo i ne smijemo izbjegavati? No osjetila je grižnju savjesti kad je opazila iznenadni umor na njemu, a nije joj promaknuo ni skriveni pogled na knjigu u krilu.

Htio se vratiti inspektoru Ghoteu, Keatingovu blagom Indijcu, istražitelju, koji će uspjeti usprkos neizvjesnostima, jer je to roman; problemi će se riješiti, zlo nadvladati, pravda pobijediti, a smrt će biti tajna koju će također riješiti u posljednjem poglavlju. Bio je vrlo star.

Nije bilo lijepo da ga muči. Htjela je spustiti ruku na njegov rukav i reći mu da je sve u redu, da se ne mora zabrinjavati. No ustala je i prvi put mu se obratila s »oče«, posve prirodno tražeći utjehu u laži. - Hvala vam, oče. Mnogo ste mi pomogli. Sada mi je sve jasnije. Znat ću što treba učiniti.

52

Svako skretanje i svaku prepreku na tom zaraslom putelj-ku što je vodio prema vrtnim vratima, a odatle na poluotok Meg je tako dobro poznavala da joj gotovo i nije trebalo drhtavo baterijsko svjetlo. Kao da se i vjetar, uvijek hirovit u Larksokenu, donekle smirio. No, kad je stigla na blagu uzvisinu i ugledala svjetlo nad vratima Kuće mučenice, vjetar je ponovno prikupio snagu i nasrnuo na nju kao daje želi podignuti i u kovitlacu je vratiti u sigurnost i mir župnoga dvora. Nije prihvatila bitku, nego je samo sagnula glavu, i dok joj je torba udarala po boku, stiskala je šal na glavi objema rukama sve dok bijes nije popustio, pa se ponovno mogla uspraviti. I nebo se uzburkalo, zvijezde su bile jasne, ali vrlo daleko, a mjesec je bjesomučno vodio kolo među iskrzanim oblacima poput lampiona od krhka papira. Probijajući se prema Kući mučenice, Meg se činilo da se cijeli poluotok vrti oko nje, pa više nije mogla odrediti da li joj u ušima šumi od vjetra, vlastite krvi ili od buke valova. Tek kad je napokon stigla zadihana pred hrastova vrata, sjetila se Alexa Maira pitajući se što da učini ako je on kod kuće. Bilo joj je čudno što joj to prije nije palo na um. Znala je da se ne može s njim suočiti, ne sada, još ne. No vrata joj je otvorila Alice.

- Jesi li sama? - upita Meg.
- Jesam. Alex je u Larksokenu. Uđi, Meg.

Meg skine kaput, objesi ga sa šalom u hodniku i pođe za Alice u kuhinju. Očito je radila na tiskarskim otiscima. Ponovno je sjela za pisaći stol, okrenula se na stolici i ozbiljno pogledala Meg, koja je sjela na uobičajeno mjesto, u naslonjač pred kaminom. Neko vrijeme obje su šutjele. Alke je imala na sebi dugu smeđu suknju od fine vune i bluzu zakopčanu do brade, a preko nje pletenu tuniku, bez rukava, uskih, žuto-smeđih pruga, gotovo do poda. Stoga se doimala dostojanstveno poput svećenice, odisala je mirnim autoritetom, ali i potpunom utjehom i olakšanjem. U kaminu su tiho pucketale klade ispunjavajući prostoriju prodornim jesenskim mirisima, a vjetar, prigušen debelim zidovima iz šesnaestog stoljeća, uzdisao je i zavijao u dimnjaku. Povremeno bi sunuo niz dimnjak, i klade bi zapištale rasplamsavajući se. Odjeća, svjetlo plamena, miris gorućega drva, jači od prpfjenije arome začinskoga bilja i topla kruha - sve je to

Meg voljela i dobro poznavala s mnogih tihih večeri provedenih s Alice. No ova je večer bila posve drukčija. Poslije ove večeri ta kuhinja možda više neće biti njezin dom.

- Smetam li? - upita Meg.

- Očito, ali to ne znači da mi predah neće dobro doći. Meg se prigne da izvuče veliku smeđu omotnicu iz torbe što ju je nosila preko ramena.

- Vraćam prvih pedeset otisaka. Napravila sam ono što si me zamolila, pročitala tekst i samo provjeravala ima li tiskarskih pogrešaka.

Alice uzme omotnicu i stavi je na stol ne pogledavši je. - To sam i htjela - reče. - Opsjednuta sam točnošću recepata, pa mi katkada promaknu pogreške u tekstu. Nadam se da ti to nije bilo prenaporno.

- Nije, Alice. Uživala sam u tom poslu. Podsjeća me na Elizabeth David.

- Ne previše, nadam se. Fantastična je, pa se uvijek bojim da previše utječe na mene.

Ponovno su zašutjele. Razgovaramo, pomisli Meg, kao da nam je netko napisao dijalog, ne baš kao neznanke, ali kao osobe koje važu riječi, jer je prostor među njima nabijen opasnim mislima. Koliko je zapravo poznajem? Sto mi je ikad ispričala o sebi? Samo nekoliko pojedinosti o životu s ocem, krnje informacije, nekoliko rečenica ubačenih u razgovor, koje bi poput zapaljene šibice na trenutak osvijetlile obrise golema neistražena područja. Ja sam joj povjerila gotovo sve o sebi, o svom djetinjstvu, o rasnom problemu u školi, o Martinovoj smrti. No je li ona ikad jednako pridonosila tom prijateljstvu? Zna o meni više od ikojega živoga bića. Ja o Alice znam zapravo samo to da je dobra kuharica.

Osjetila je prijateljičin uporni, gotovo peckavi pogled. - Pa nisi se valjda probila dovde - reče Alice - po tom vjetru samo zato da mi doneseš tih pedeset otisaka?

- Moram s tobom razgovarati.

- Već razgovaraš.

Meg je izdržala njezin netremični pogled. - One dvije djevojke - reče - Caroline i Amy, priča se da su ubile Hilary Robarts. Vjeruješ li i ti u tu priču?

- Ne vjerujem. Zašto pitaš?

- Ni ja ne vjerujem. Misliš li da bi im policija mogla pripisati taj zločin?

Alicin glas bio je hladan. - Na bih rekla. Prilično dramtiziraš, je li? Zašto bi ga njima pripisali? Glavni inspektor Rickards čini mi se pošten i savjestan, premda ne odveć inteligentan.

- Pa, odgovaralo bi im, nije li tako? Dvije osumnjičene osobe mrtve. Slučaj zaključen. Nema više žrtava.
- Jesu li one doista bile osumnjičene? Čini se da je Rickards više toga povjerio tebi nego meni.
- Nisu imale alibi. Caroline je, po pričanju, bila zaručena s jednim čovjekom iz Larksokena... s Jonathanom Reevesom, zar ne? Očito je priznao da te večeri nisu bili zajedno. Caroline ga je natjerala da laže. Sada to već zna većina osoblja u Larksokenu. A i cijelo selo, naravno. George Jago mi je telefonirao da mi to ispriča.
- Znači, nisu imale alibi. Nisu ni drugi... ti, na primjer. Ako nemaš alibi, ne znači da si kriv. Usput, nemam ga ni ja. Cijelu večer bila sam kod kuće, ali sumnjam da to mogu dokazati.

I tako je napokon stigao trenutak koji je od dana u-bojstva ispunjavao Megine misli, trenutak istine, kojega se grozila. - Ali ti nisi bila kod kuće, zar ne? - rekla je suhim, krutim usnama. - Kazala si glavnom inspektoru Rickardsu da si bila kod kuće dok sam ja sjedila u ovoj kuhinji u ponedjeljak ujutro, ali to nije istina. Nastao je trenutak šutnje. - Jesi li mi to došla reći? - hladno je upita Alice.

- Znam da se to može objasniti. Smiješno je i pitati. To mi se samo već dugo mota po glavi. A ti si mi prijateljica. Prijateljica prijateljicu valjda može pitati. Među njima mora vladati iskrenost i povjerenje.
- Što pitati? Moraš li se ponašati kao bračna savjetnica?
- Pitati zašto si rekla policiji da si u devet sati bila kod kuće. Ti nisi bila ovdje, ali ja jesam. Kad su Copleyevi otputovali, iznenada sam osjetila potrebu da te vidim. Telefonirala sam ti, ali mi se javila automatska sekretarica. Nisam ostavila poruku, nije imalo smisla. Prošetala sam se dovde. U kući nije bilo nikoga. Svjetlo je gorjelo u dnevnoj sobi i kuhinji, a vrata su bila zaključana. Dozivala sam te. Gramofon je bio uključen, svirao je vrlo glasno. Kuća je bila ispunjena zvucima trijumfalne glazbe, ali nije bilo nikoga.
- Pošla sam u šetnju kako bih uživala u mjesecini -pribrano odgovori Alice poslije kratke stanke. - Nisam očekivala slučajne posjetitelje. Nitko me ne posjećuje osim tebe, a mislila sam da si ti u Norwichu. No pobrinula sam se za nezvane goste i zaključala vrata. Kako si ušla?
- Tvojim ključem. Nisi valjda zaboravila, Alice? Dala si mi ključ prije godinu dana.

Alice je pogleda, i Meg zamijeti na njezinu licu znakove prisjećanja,

zovolju i, prije negoli je okrenula glavu, naznaku pokajničkoga smiješka. - Ali ... zaboravila sam, potpuno. Kako li je to čudno! Pa, ne bih se ni zabrinula i da sam se sjetila. Napokon, mislila sam da si u Norvvichu. Međutim, nisam se sjetila. Imamo toliko ključeva te kuće, neki su ovdje, neki u Londonu. No nisi me nikada podsjetila da i ti imaš ključ.

- Jesam, jedanput, još u početku, ali ti si mi rekla da ga zadržim. Bila sam glupa kad sam pomislila da ključ nešto znači: povjerenje, prijateljstvo, znak da su mi vrata

Kuće mučenice uvijek otvorena. Rekla si mi da ću ga možda jednoga dana morati upotrijebiti.

Alice prasne u smijeh. - I doista si ga morala upotrijebiti - reče. - Kakve li ironije! Ali, ti obično ne dolaziš nepozvana, ne dok mene nema. Nikada to nisi činila.

- Nisam znala da te nema. Svjetla su gorjela, zvonila sam i čula glazbu. Kad sam i treći put pozvonila, a ti mi nisi otvorila vrata, uplašila sam se da ti je pozlilo i da ne možeš pozvati u pomoć. Stoga sam otključala vrata. Dočekali su me zvuči prekrasne glazbe, i prepoznala sam Mozartovu Simfoniju u g-molu. Martinovu najdražu. Neobičan izbor!

-Nisam ništa birala! Samo sam uključila magnetofon. Sto misliš, što sam trebala izabrati? Rekvijem za odlazak duše u koju ne vjerujem?

- Otišla sam ravno u kuhinju - nastavi Meg kao da je nije čula. - I ondje je gorjelo svjetlo. Prvi put u ovoj prostoriji bila sam sama. I odjednom sam osjetila da sam stranac. Osjetila sam da ništa u toj prostoriji nije povezano sa mnom. Osjetila sam da nemam pravo biti ovdje. Stoga sam i otišla ne ostavivši ti poruku.

- Imala si potpuno pravo - tužno će Alice. - Nisi imala pravo biti ovdje. Tako si me žarko željela vidjeti da si prohodala poluotok sama i prije no što si doznala da je Zviždač mrtav?

- Nisam se bojala. Nema ni žive duše. Odakle bi itko mogao vrebati? Znala sam da ću biti s tobom kad dođem u Kuću mučenice.

- Ne, tebe nije lako uplašiti. Bojiš li se sada?

- Ne tebe, nego sebe. Bojim se svojih misli.

- Znači, u kući nije bilo nikoga. Što si još tražila? Očito si još nešto tražila.

- Posrijedi je ona poruka na tvojoj sekretarici - reče Meg. - Da si je doista dobila u osam i deset, telefonirala bi na kolodvor u Norwichu i ostavila mi poruku da te nazovem. Znaš koliko su Coplevevi mrzili pomisao na odlazak kćeri. Nitko na poluotoku to nije znao.

Coplevevi nisu nikada o tome pričali, a nisam ni ja - nikome osim

tebi. Ti bi telefonirala, Alice. Obavijestili bi me preko raz-glasa, pa bih ih odvezla kući. Ti bi se toga sjetila.

- Dobro, lagala sam Rickardsu - reče Alice - možda iz praktičnih razloga ili želje da izbjegnem neugodnosti, te pokazala bezosjećajni nemar. Je li to sve?
- Nož. Srednji nož u tvom bloku. Nije ga bilo. Tada mi to, dakako, ništa nije značilo, ali mi je blok čudno izgledao. Naviknula sam vidjeti pet noževa, uredno složenih po veličini, svaki u svojim koricama. Sada je na svome mjestu. Bio je ponovno na mjestu kad sam navratila u ponedjeljak poslije ubojstva. No nije ga bilo u nedjelju navečer.

Htjela je viknuti: Pa valjda ga ne kaniš upotrijebiti?! Alice, nemoj ga upotrijebiti! Međutim, morala je nastaviti govoriti, truditi se da joj glas bude hladnokrvan, truditi se daje ne moli za utjehu, razumijevanje.

- Kad si mi sutradan ujutro telefonirala - nastavila je Meg - da je Hilary mrtva, nisam ti spomenula svoj posjet. Nisam znala što da mislim. Nisam posumnjala na tebe, to bi bilo nemoguće, još je nemoguće. No trebalo mi je vremena da razmislim. Prijepodne je već dobrano odmaknulo kad sam se uspjela prisiliti da te posjetim.
- I našla si me ovdje s glavnim inspektorom Rickard-som i čula me kako lažem. I vidjela da je nož ponovno u bloku. No nisi rekla ništa, nikome ništa spomenula, pa ni Adamu Dalglishu, ako se ne varam.
- Nisam nikome rekla - objasni Meg - ne prije razgovora s tobom. Znala sam da vjerojatno imaš valjan razlog za laganje.
- A zatim si počela polako, možda i nehotice, shvaćati koji bi to razlog mogao biti.
- Nisam mislila da si ubila Hilary Robarts. Fantastično, smiješno je i izgovoriti te riječi, pomisliti da sumnjam na tebe. Ali, noža nije bilo, a tebe nije bilo kod kuće. Doi

sta si lagala, a ja sam shvatila zašto. Još ne mogu razumjeti. Pitam se koga štitiš. A katkada... oprost, Alice... katkada se pitam jesi li bila prisutna kad ju je ubio, čuvala stražu, stajala i gledala, možda mu i pomogla da joj odreže dlake...

Alice je sjedila potpuno nepomično, pa su njezine ruke dugih prstiju, nabori tunike izgledali kao isklesani u kamenu. - Nisam nikome pomogla ... - reče - ... niti je itko pomogao meni. Na plaži smo bile samo nas dvije... Hilary Robarts i ja. Sama sam sve planirala, sama obavila. Neko vrijeme sjedile su u tišini. Meg je osjetila veliku hladnoću. Čula je sve te riječi i znala je da su istinite. Je li možda oduvijek znala? Neću više

nikada biti s njom u toj kuhinji, pomisli Meg, nikada više naći mir i sigurnost što sam ih našla u toj prostoriji. Odjednom joj je, posve apsurdno, u mislima oživjela slika, slika same sebe kako mirno sjedi u tom istom naslonjaču i promatra Alice kako spravlja kolač od prhkoga tijesta: prosijava brašno na mramornu ploču, dodaje razmekšali maslac, lupa jaje, kako se njezini dugi prsti lagano uvlače u smjesu, dodaju brašno, mijese i oblikuju blistavu kuglu tijesta. - Bile su to tvoje ruke - reče Meg. - Svojim si rukama stegnula pojas oko njezina vrata, svojim si rukama odrezala dlake, svojim rukama urezala L na njezinu čelu. Sama si to planirala, sama obavila.

- Trebalo je hrabrosti - reče Alice - ali manje no što misliš. Umrkla je vrlo brzo, vrlo lako. Bili bismo sretni kad bismo tako izdahnuili, gotovo bezbolno. Nije imala vremena ni da se uplaši. Umrkla je lakše no što se itko od nas može ponadati. A što je poslije bilo nije važno. Njoj nije bilo važno. Pa ni meni. Bila je mrtva. Živima činimo ono što nam nalažu jake emocije: hrabrost, mržnja i ljubav.

Načas je zašutjela pa nastavila: - U žarkoj želji da mi dokažeš ubojstvo pazi da ne pobrkaš sumnju s dokazom. Ništa ne možeš dokazati. U redu, kažeš da je nož nestao, ali to je samo tvoja riječ protiv moje. Ako je i nestao, mogla bih reći da sam se otišla malo prošetati na mjesečini i da je ubojica iskoristio prigodu.

- I poslije ga spremio? Ne bi ni znao gdje stoji.
- Bi, naravno. Svatko zna da sam kuharica, a tko se time bavi, ima oštire noževe. Zašto ga ne bi spremio?
- Kako bi ušao? Vrata su bila zaključana.
- To samo ti tvrdiš. Ja ću reći da sam ih ostavila otvorena. Ljudi na poluotoku obično ne zaključavaju vrata.

Nemoj, Alice, htjela je uzviknuti Meg. Nemoj izmišljati nove laži. Neka barem među nama ostane istina. - A portret? - upita. - Polupani prozor? Jesu li i to tvoja djela?

- Naravno.
- Ali zašto? Čemu sve te komplikacije?
- Zato što su bile potrebne. Dok sam čekala Hilary da iziđe iz mora, na trenutak sam ugledala Theresu Blaney. Iznenada se pojavila na samom rubu stijene pokraj ruševina opatije. Samo se pojavila i nestala. No vidjela sam je. Bila je to nedvojbeno ona, na mjesečini.
- No, ako ona nije vidjela tebe, ako nije bila ondje kad si ... kad je Hilary umrla...
- Zar ne shvaćaš? To je značilo da njezin otac ne bi imao alibi. Oduvijek je bila istinoljubivo dijete, imala je strog vjerski odgoj. Kad bi rekla policiji

da je te večeri bila na poluotoku, Ryan bi se našao u strašnoj opasnosti. Kad bi i bila dovoljno pametna da slaže, kako bi dugo izdržala? Policija je ne bi grubo ispitala. Rickards nije grubijan. No istinoljubivu djetetu teško je uvjerljivo lagati. Kad sam se poslije ubojstva vratila kući, odslušala sam poruke na sekretarici. Palo mi je na um da je Alex mogao promijeniti planove i nazvati me. I tada sam, prekasno, poslušala Jagovu poruku. Znala sam da se to ubojstvo ne može više pripisati Zviždaču. Morala sam dati alibi Ryanu Blaneyu. Stoga sam mu pokušala telefonirati da ću ja doći po sliku. Kad nisam mogla doprijeti do njega, znala sam da moram što prije stići do Scudderove kuće.

- Pa mogla si samo pokupiti portret, pokucati na vrata i reći što si učinila, posjetiti ga. To bi bio dovoljan dokaz da je bio kod kuće.
 - To bi se doimalo previše iskontruirano, smišljeno. Ryan je jasno dao naslutiti kako ne želi da ga smetam, da samo trebam doći po portret. Naglasio je to. Adam Dalgliesh bio je sa mnom kad mi je on to rekao. Nije on nikakav slučajni posjetitelj, već najinteligentniji istražitelj Scotland Yarda. Ne, morala sam imati valjanu ispriku da pokucam i porazgovaram s Ryanom.
 - Znači, strpala si portret u prtljažnik automobila i rekla mu da ga nisi našla u šupi? - Meg se iznenadila ustanovivši da znatiželja, potreba za doznavanjem istine mogu i načas zastrti strahotu zločina. Kao da raspravljaju o složenim pripremama za izlet.
- Tako je - reče Alice. - Ryan ne bi ni pomislio da sam ga upravo ja uzela samo minutu prije. Bilo je zgodno, dakako, što je bio supijan. Ne pijan, kako sam ga opisala Rickardsu, ali očito ne bi bio u stanju ubiti Robartsovu i vratiti se u Scudderovu kuću do devet i četrdeset pet.
- Ni kombijem ili biciklom?
- Kombi nije bio u voznom stanju, a na biciklu se ne bi održao. Osim toga, vidjela bih da je išao kući biciklom. Moj je iskaz značio da Ryanu ne prijete opasnost kad bi Theresa i priznala da je izlazila iz kuće. Kad sam otišla od njega, odvezla sam se ponovno na pusti poluotok. Na trenutak sam se zaustavila ispred bunkera i ubacila unutra tenisice. Mogla sam ih spaliti samo na otvorenoj vatri u kojoj sam spalila papir i konopac, ambalažu portreta, ali sam znala da spaljena guma ostavlja tragove i smrad. Nisam očekivala da će ih policija tražiti, jer nisam ni pomislila da bi mogli otkriti otiske potplata. Da su ih i otkrili, ne bi ih nipošto mogli povezati s ubojstvom. Temeljito sam ih oprala pod pipom u vrtu prije negoli sam ih se oslobodila. Bilo bi idealno da sam ih mogla vratiti u župni dvor, u sanduk sa starom obućom, ali nisam se usudila čekati, a znala sam da će te večeri, ako si otišla u Norwich, vrata biti zaključana.

- I tada si bacila sliku kroz Hilaryn prozor?
- Morala sam je se nekako osloboditi. Sve je moralo izgledati kao vandalski čin, hotimičan, iz mržnje, a za to je policija mogla osumnjičiti mnoge, ne samo na poluotoku. Sve je to još više zamrsilo situaciju, ali je bilo još jedan dokaz u Ryanovu korist. Nitko ne bi povjerovao da je namjerno uništio svoje djelo. Međutim, taj je čin imao dvostruku svrhu: htjela sam i ući u Kuću timijana. Razlupala sam prozor da mogu ući.
 - Ali, to je bilo vrlo opasno. Mogla si se porezati, a krhotine stakla utisnuti u obuću. Tada si već valjda imala vlastite cipele: »bumblesica« si se oslobodila.
 - Temeljito sam pregledala potplate. I posebno pazila gdje hodam. Hilary je ostavila svjetla na donjem katu, pa se nisam morala poslužiti džepnom svjetiljkom.
 - Ali, zašto? Sto si tražila? Sto si se nadala da ćeš naći?
 - Ništa. Htjela sam se osloboditi pojasa. Smotala sam ga vrlo pomno i stavila u ladicu u njezinoj spavaćoj sobi, među druge pojaseve, čarape, rupčiče.
 - Ako ga policija pregleda, neće na njemu naći njezinih otisaka.
 - Ni mojih. Imala sam rukavice. Uostalom, zašto bi ga pregledavali? Vjerojatno će pretpostaviti da se ubojica poslužio vlastitim pojansom, koji je poslije i odnio. Bilo bi posve nevjerojatno kad bi ubojica odabrao za skrovište žrtvinu kuću. Stoga sam je i odabrala. A kad bi i odlučili da pregledaju sve pojaseve i pasje uzice na poluotoku, sumnjam da bi našli korisne otiske na uskom remenu koji je zacijelo dotaknulo desetak ruku.
 - Svojski se se potrudila da Ryanu pružiš alibi - reče Meg ogorčeno. - A što je s drugim nevinim osumnjičenicima? Svi su bili u opasnosti i još jesu. Jesi li razmišljala o njima?
 - Samo o jednoj osobi, o Alexu, a on ima najbolji alibi na svijetu. Prošao je kontrolu službe sigurnosti na ulasku u nuklearku i na izlasku iz nje.
 - Mislila sam na Neila Pascoea, Amy, Milesa Lessingham, pa i na sebe.
 - Nitko od vas nije otac koji se mora brinuti za četvero djece bez majke. Bilo bi posve nevjerojatno kad Lessingham ne bi sebi pribavio alibi, a kad i ne bi, protiv njega nema pravih dokaza. A odakle bi ih i bilo? On nije ubojica. No čini mi se da on sluti tko je to učinio. Lessingham nije blesav. Ako i zna, neće reći. Neil Pascoe i Amy mogli su dati jedno drugome alibi, a ti, draga moja Meg, smatraš li ti sebe doista sumnjivom?
 - Tako sam se osjećala. Kad me Rickards preslušavao, kao da sam se vratila u onu školsku zbornicu i suočila s onim hladnim, optužujućim licima, znajući da su me već proglasili krivom i osudili,

pa sam se pitala nisam li doista kriva.

- Moguća bol nevinih osumnjičenika, pa i tebe, bila je vrlo nisko na mojem popisu prioriteta.
- I dopustit ćeš im da za ubojstvo okrive Caroline i Amy, obje mrtve i nevine?
- Nevine? U tome činu, svakako. Možda imaš pravo da će policiji biti zgodno obijediti njih za ubojstvo, jednu ili obje. S Rickardsova stajališta, bolje je imati dva mrtva osumnjičenika nego nijednog uhićenika. Time im sada neće nauditi. Mrtvi su izvan utjecaja zla, zla što ga oni čine drugima ili drugi njima.
- Ali, to je pogrešno, nepravedno.
- One su mrtve, Meg. Mrtve. Njima to više ne može biti važno. Nepravda je samo riječ, a one su izvan domašaja snage riječi. Ne postoje. A život je nepravedan. Ako se osjećaš pozvanom da nešto učiniš protiv nepravde, usredotoči se na nepravdu prema živim ljudima. Alex je imao pravo na taj posao.
- A Hilary Robarts, nije li i ona imala pravo na život? Znam da nije bila simpatična, ali ni vrlo sretna. Očito nema bliže rodbine koja će tugovati za njom. Ne ostavlja za sobom malu djecu. No ti si joj uzela nešto što joj više nitko ne može vratiti. Nije zaslužila smrt. Možda je né zaslužuje nitko od nas, barem ne takvu. Danas više ne vješamo ni takve kakav je bio Zviždač. Nešto smo naučili od Tyburna, od spaljivanja Agnes Poley. Što god je učinila, Hilary Robarts nije zaslužila smrt.
- Ne tvrdim da je zaslužila smrt. Nije važno je li bila sretna, bez djece ili čak beskorisna svima osim sebi. Samo kažem da sam željela njezinu smrt.
- Ne mogu pojmiti takvo zlo, Alice. To što si učinila strašan je grijeh. Alice se nasmije. Glas joj je bio grlen, gotovo sretan, kao da je istinski uživala u svemu tome. - Meg, ti me ne prestaješ iznenađivati. Koristiš se riječima kojima se ljudi općenito više ne služe, pa ni u crkvi, kako čujem. Smisao te jednostavne riječce izvan je dometa mog shvaćanja. No, ako si zapela za teološki smisao, sjeti se Dietricha Bonhoefera. Napisao je: »Povremeno moramo htjeti da budemo krivi.« Eto, ja hoću da budem kriva.
- Kriva da, ali ne i da se osjećaš krivom. Tako bi zacijelo bilo lakše.
- Ah, ali ja se osjećam krivom. Bila sam od djetinjstva prisiljena osjećati se krivom. Ako u dubini duše osjećaš da nemaš pravo ni na opstanak, jedan uzrok krivnje više ili manje gotovo i nije važan. Neću nikada izbrisati iz pamćenja, pomisli Meg, nikada zaboraviti što se ovdje večeras događa. No moram doznati sve, ništa napola, pa i ono

najneugodnije. - One večeri - reče Meg - došla sam ovamo da ti kažem kako Copleyevi odlaze kćeri ...

- U petak, poslije večere kod mene. Prije trinaest dana - reče Alice.
- Nije prošlo više dana?! Kao da govorimo o drugoj vremenskoj dimenziji. Zamolila si me da dođem k tebi na večeru kad se vratim iz Norwicha. Jesi li to uplanirala za alibi? Jesi li i mene iskoristila?

Alice je pogleda. - Da, oprost! Trebala si doći ovamo oko pola deset, baš kad sam se trebala vratiti i izvaditi gotovo jelo iz pećnice.

- Koje si već prije pripremila. Bez problema, jer je Alex bio u nuklearki, pa ti nije smetao.

- To je bio moj plan. Kad si odbila, nisam te nagovarala, jer bi to poslije bilo sumnjivo. Navaljivanje da dođeš doimalo bi se tako kao da sam silom htjela sebi stvoriti alibi. Osim toga, ne bih te ni mogla nagovoriti. Još se nikada nisi predomislila. No pomogla bi mi sama činjenica što sam te pozvala. Žena obično ne poziva prijatelje na večeru, pa ni neformalnu, ako istodobno planira ubojstvo.
- A što bi bilo da sam prihvatila tvoj poziv i došla ovamo u pola deset? Ne bi li to ugrozilo tvoj plan? Ne bi se mogla odvesti do Scudderove kuće i dati alibi Ryanu Blaneyju. A ostale bi ti one tenisice i pojas.
- Tenisice bi bile najveći problem. Nisam mislila da bi ih itko mogao povezati sa zločinom, ali sam ih se morala osloboditi do jutra. Ne bih mogla objasniti odakle mi. Vjerojatno bih ih oprala i negdje sakrila nadajući se da ću ih uspjeti sutradan vratiti u kutiju sa starom obućom. Morala bih, dakako, Ryanu pribaviti alibi. Vjerojatno bih ti rekla da nisam mogla doprijeti do njega telefonski i da se moram odmah odvesti k njemu i reći mu da je Zviždač mrtav. Sve su to akademske rasprave. Nisam bila u brizi. Rekla si da nećeš doći, i ja sam znala da nećeš.
- Ali sam došla. Ne na večeru, ali sam došla.
- Dobro. Zašto si došla, Meg?

- Jer sam bila potištena poslije naporna dana, jer mi nije bilo drago što Copleyevi odlaze, jer sam osjećala potrebu da te vidim. Nije mi bilo do jela. Već sam bila večerala, pa sam se pješke uputila poluotokom.

No morala joj je postaviti još jedno pitanje. - Znala si da Hilary odlazi na kupanje čim odgleda glavne vijesti na televiziji. Pretpostavljam da su to znali gotovo svi kojima je bila poznata ta njezina navika. Potrudila si se da Ryanu pribaviš alibi za devet i pedeset ili malo kasnije. No, što bi bilo da su tijelo našli tek sutradan? Naravno, nikome ne bi nedostajala sve dok se u ponedjeljak ujutro ne bi pojavila na poslu. Tada bi telefonirali iz nuklearke da pitaju je li bolesna. Možda bi se raspitali tek u ponedjeljak navečer. Mogla je otići na kupanje ujutro, a ne navečer.

- Patolog može razmjerno točno odrediti vrijeme nastupa smrti. Znala sam da će još iste večeri naći njezino tijelo. Znala sam da joj je Alex obećao kako će je posjetiti kad se vrati iz nuklearke. Na putu u njezinu kuću naišao je na Adama Dalgliesha. Mislim da sada znaš sve, osim za »bumblesice«. U stari župni dvor ušla sam kroz vrt, iza kuće. Znala sam da će stražnji ulaz biti otvoren, a to je tvoje vrijeme za večeru. Nosila sam torbu i u njoj nekoliko starih stvari ako me tko vidi. No, nitko me nije vidio. Uzela sam mekanu obuću, udobnu, otprilike moj broj. Uzela sam i pojas.

Trebalo je još nešto pitati, ono najvažnije.

- Zašto, Alice? Moram znati. Zašto?

- Opasno pitanje, Meg. Jesi li sigurna da doista želiš čuti odgovor?

- Treba mi odgovor, moram pokušati razumjeti.

• Nije li dovoljno da je odlučila udati se za Alexa i da sam ja odlučila kako se to ne smije dogoditi.

• Zato je nisi ubila. To ne može biti razlog. Morala si imati drugi razlog. Uvjerena sam u to.

• Da, imala sam razlog. Imaš ga pravo čuti. Ucjenjivala je Alexa. Mogla ga je spriječiti u tome da dobije taj posao ili mu onemogućiti da ga uspješno obavlja kad ga dobije. Bila je dovoljno moćna da mu upropasti karijeru. Toby Gledhill rekao joj je da je Alex namjerno spriječio objavljivanje rezultata njihova istraživanja, jer je to moglo loše utjecati na uspjeh ispitivanja drugoga reaktora u Lar-ksokenu. Utvrdili su da su neke pretpostavke u matematičkim modelima opasnije no što se mislilo. Protivnici novoga vodotlačnog reaktora u Larksokenu mogli su to iskoristiti da zavuku gradnju, da izazovu novu histeriju.

- Misliš li reći da je hotimice krivotvorio rezultate?

- To ne bi mogao. Samo je zavukao objavljivanje rezultata pokusa.

Objavit će ga za mjesec-dva. No te bi informacije, kad bi se pojavile u tisku, uzrokovale nepopravljivu štetu. Toby je već bio spreman obavijestiti o tome Neila Pascoea, ali ga je Hilary odgovorila. Njoj je to vrijedilo mnogo više. Htjela je time nagovoriti Alexa da se oženi njome. Sve mu je obznanila, ispričao mi je, kad ju je otpratio kući poslije one večere kod nas. Tada sam znala što mi je činiti. Mogao ju je kupiti samo time da je s dužnosti vršiteljice dužnosti administrativnoga direktora unaprijedi u administrativnoga direktora u Larksokenu, a to ne bi nipošto mogao učiniti kao što nije mogao ni falsificirati rezultate znanstvenoga istraživanja.

• Misliš da bi se doista oženio njome?

• Možda bi ga prisilila. Koliko bi i tada bio siguran? Možda bi ga time

ucjenjivala do kraja života. A kakav bi to bio život sa ženom koja ga je ucjenom natjerala na brak, sa ženom koju nije htio, koju nije mogao ni štovati ni voljeti?

A zatim je dodala tako tiho da ju je Meg jedva čula: -Dugovala sam Alexu smrt.

- A kako si mogla biti tako uvjerenjena u sve to? - upita Meg. - Tako uvjerenjena da je ubiješ? Nisi li mogla porazgovarati s njom, uvjeriti je u suprotno, sve raspraviti?
- Razgovarala sam s njom. Posjetila sam je u nedjelju poslije podne. Ja sam bila kod nje kad je došla gospođa Jago s crkvenim časopisima. Moglo bi se reći da sam pošla k njoj da joj pružim šansu za život. Ne bih je ubila da se nisam uvjerila kako je to potrebno. A za to sam morala učiniti nešto što nisam nikada prije činila - razgovarati s njom o Alexu, pokušati je uvjeriti da taj brak ne bi bio ni u njegovu ni u njezinu interesu, nagovoriti je da ga pusti. Mogla sam sebi prištedjeti to poniženje. Nije se moglo s njome razgovarati. Nije više bila ni prisebna. Povremeno je vikala na mene kao da je poludjela.
- A je li tvoj brat znao za taj posjet? - upita Meg.
- On ništa ne zna. Nisam mu to ni spomenula. No rekao je meni što planira: obećat će joj brak i, kad mu posao bude siguran, prekršiti obećanje. To bi bilo katastrofalno. Nije ni shvatio s kakvom ženom ima posla -njezinu strast, njezin očaj. Bila je jedino dijete bogata oca, čas previše mažena, čas zanemarivana, koja se cijeloga života pokušavala natjecati s ocem, koju su učili da je ono što želi njezino po pravu - ako samo ima hrabrosti da se za to bori i to uzme. A ona je imala hrabrosti. Bila je opsjednuta njime, potrebom za njim, iznad svega potrebom za djetetom. Rekla je da joj on duguje dijete. Je li on mislio da je može ukrotiti poput reaktora i da taj svoj ekvivalent šipki od bornog čelika može spustiti u tu turbulenciju i vladati energijom koju je oslobodio? Kad sam tog poslijepodneva otišla od nje, znala sam da nemam izbora. Nedjelja mi je bila krajnji rok. Dogovorio se s njom da će je posjetiti na povratku iz nuklearke. Sreća njegova da sam se prije toga pobrinula za nju... Možda mi je najgore od svega bilo čekanje da on te večeri stigne kući. Nisam se usudila telefonirati u centralu. Nisam bila sigurna hoće li biti sam u svom uredu ili u kompjuterskom odjelu, a nisam ga nikada prije nazivala da ga pitam kad se vraća kući. Sjedila sam i čekala gotovo tri sata. Nadala sam se da će Alex naći tijelo. Bilo bi logično da je potraži na plaži ako je ne nađe kod kuće. Očekivala sam da će iz auta telefonirati policiji kad nađe tijelo i nazvati kući da me obavijesti o tome. Kad to nije učinio, počela sam zamišljati da sam nešto zabrljala i da ona zapravo nije

mrtva. Zamisljala sam ga kako se očajnički trudi oko nje, kako joj daje umjetno disanje usta na usta, kako joj se polako otvaraju oči. Ugasila sam svjetla, prešla u dnevni boravak i stala promatrati cestu. No nisu stigla kola hitne pomoći nego policijska, s uobičajenom kriminalističkom opremom. A Alexa još nije bilo.

- A kad je došao? - upita Meg.
 - Nismo gotovo ni razgovarali. Ja sam bila otišla u krevet, znala sam da moram učiniti ono što sam uvijek činila - ne čekati ga. Ušao je u moju sobu i rekao mi da je Hilary mrtva i kako je umrla. »Zviždač?« upitala sam ga, a on je odgovorio: »Policija misli da nije. Zviždač je bio mrtav prije njezina ubojstva.« Zatim je izišao iz sobe. Mislim da ni on ni ja ne bismo mogli izdržati zajedno u istoj prostoriji. Zrak je bio nabijen našim neizgovorenim mislima. Učinila sam ono što sam morala. Isplatilo se. Posao je dobio. I neće mu ga oduzeti kad su mu ga već potvrdili. Ne mogu ga otpustiti zato što mu je sestra ubojica.
 - Sto ako otkriju zašto si to učinila?
 - Neće. Samo dvije osobe znaju za to, a ne bih ti sve ispričala da nemam u tebe povjerenja. Ili, konkretnije govoreći, sumnjam da bi ti vjerovali bez potvrde drugih svjedoka, Toby Gledhill i Hilary Roberts mogu to jedini potvrditi, a oni su mrtvi. - Zastala je, a zatim dodala: - I ti bi to učinila za Martina.
 - Ne bih, ne bih.
 - Ne na moj način. Ne mogu te zamisliti kako pribjegavaš fizičkoj sili. Da si, recimo, kad se utapao, stajala na obali one rijeke i mogla birati tko od njih dvojice treba umrijeti a tko živjeti, bi li oklijevala?
 - Ne bih, naravno, ali to bi bilo nešto drugo. Ne bih birala utapanje, ne bih ga ni poželjela.
 - Ili, kad bi ti rekli da će milijuni ljudi živjeti sigurnije ako Alex dobije posao koji samo on može obavljati, ali po cijenu smrti jedne žene ... bi li i onda oklijevala? Našla sam se pred takvom odlukom. Ne izvlači se, Meg! Ja se nisam izmotavala.
 - Ali, kako bi se ubojstvom moglo išta riješiti? Nikad se nije ništa rješavalo na taj način.
 - Oh, može se riješiti, i te kako - reče Alice, nabijena neočekivanom strašću. - Čitaš povijest, zar ne? Svakako si to negdje pročitala.
- Meg je bila iscrpljena od umora i boli. Htjela je da taj razgovor prestane, ali nije prestao. Trebalo je još mnogo toga reći.
- Sto ćeš učiniti? - upita.
 - Ovisi o tebi - odgovori Alice.

Groza i nevjerica pomogle su Meg da smogne hrabrosti. I više od toga - moć nad njom. - O ne, ne ovisi. Takvu odgovornost nisam tražila. Ne želim je.

- Ali ne možeš pobjeći od nje. Znaš što znaš. Pozovi odmah glavnog inspektora Rickardsa. Posluži se telefonom.

Kad se Meg nije pomakla, Alice nastavi: - Nemoj mi samo glumiti. Kad bih mogla birati između izdaje domovine i svog prijatelja, mislim da bih imala petlje izdati domovinu.

- To je jedna od onih naoko mudrih primjedbi koje, ako ih raščlaniš, ne znače ništa ili su prilično glupe.
- Zapamti, što god učiniš, vratiti je ne možeš. Imaš mnogo mogućnosti, ali to nije ona prava. Ljudskom egu i te kako godi kad otkrije istinu. Pitaj Adama Dalglisha! Taštini još više godi kad sebi umišljaš da možeš osvetiti nevine, vratiti prošlost, štititi pravedne. Ali ne možeš. Mrtvi ostaju mrtvi. Možeš samo nanijeti bol živima u ime pravde, naknade ili osвете. Ako ti to pruža zadovoljstvo, postupi tako, ali nemoj misliti da je to moralno. Sto god odlučila, znam da me nećeš iznevjeriti. Mogu ti vjerovati, imam u tebe povjerenja.

Pogled kojim ju je Alice gledala bio je ozbiljan, podsmješljiv, izazovan, ali ne i molećiv. - Hoćeš li vremena za razmišljanje? - upita Alice.

- Neću. Vrijeme nije važno. Znam što moram učiniti. Moram te prijaviti. No radije bih da se sama prijaviš.

- Dobro, ali daj mi vremena do sutra. Više nemam svojih tajni kad sam sve rekla. Moram još nešto srediti. Dovořiti korekture, druge poslove. I voljela bih još dvanaest sati slobode. Bit ću ti zahvalna ako mi ih odobriš. Nemam prava tražiti više, ali tražim samo toliko.
- Kad priznaš zločin - reče Meg - morat ćeš im navesti motiv, razlog, nešto u što će povjerovati.
- Već će mi povjerovati. Ljubomora, mržnja, antipatija stare djevice prema ženi koja je izgledala onako kako je izgledala, živjela onako kako je živjela. Reći ću da se htjela udati za njega, da mi ga je htjela oteti poslije svega što sam učinila za njega. Gledat će u meni neurotičnu babu u klimakteriju koja je privremeno pošizila. Protuprirodna ljubav. Potisnuta spolna želja. Tako muškarcu razgovaraju o ženama poput mene. Takav motiv čini se razumnim čovjeku kakav je Rickards. Pružit ću mu ga na dlanu.
- Pa makar završila u broadmoorskoj ludnici?! Alice, bi li to mogla podnijeti?

- Pa, to je jedna mogućnost, nije li tako? Ili to ili zatvor. Bilo je to brižljivo planirano ubojstvo. Ni najinteligentniji branitelj ne bi ga mogao prikazati iznenadnim činom, ubojstvom bez umišljaja. No, ako je riječ o hrani, sumnjam da ima razlike između Broadmoora i zatvora.

Meg se činilo da joj više ništa u životu neće biti sigurno. Nije joj se poremetio samo njezin unutarnji svijet, nego su i poznati predmeti u vanjskom svijetu izgubili stvarnu sliku. Alicin sekreter, kuhinjski stol, stolice visokih naslona od trstike, redovi svjetlucavih tava, štednjaci - sve se doimalo nestvarno, kao da će nestati na dodir. Odjednom je zamijetila da je kuhinja kojom su prelazile njezine oči bila prazna. Alice je nekamo otišla. Naslonila se, onemoćala, sklopila oči, a kad ih je otvorila, ugledala je Alicino lice kako se nadvilo nad njom, golemo, gotovo poput mjeseca. Pružala je Meg čašu. - To je viski - reče. - Popij ga, potreban ti je.

- Ne, Alice, ne mogu. Doista ne mogu. Znaš da mrzim viski, zlo mi je od njega.
- Od ovoga ti neće biti zlo. Ponekad je viski jedini lijek. Popij ga, Meg! Meg osjeti kako joj se tresu koljena, a istodobno naviru suze koje su je pekale na licu i nekontrolirano tekle -slana bujica preko obraza, usta. Ovo se ne događa, pomisli, ovo ne može biti istina. Tako se osjećala kad ju je gospođica Mortimer, izvukavši iz razreda, blago posjela u naslonjač nasuprot sebi, u privatnom salonu direktoričina ureda i obavijestila je o Martinovoj smrti. Trebalo je zamisliti nezamislivo, povjerovati u nevjerojatno. Riječi su još značile ono što su oduvijek značile: ubojstvo, smrt, tuga, bol. Vidjela je kako se miču usne gospođice Mortimer, kako iz njih izlaze nesuvisle rečenice kao u oblačićima u stripovima, zamijetila kako je obrisala ruž prije toga razgovora. Možda je mislila da samo nenamazane usne mogu izustiti takvu strašnu vijest. Ponovno je vidjela onu nemirnu masu mesa, ponovno spazila da se olabavilo naj-gornje puce na vesti gospođice Mortimer, da visi na jednom koncu i čula svoj glas kojim joj se doslovce obratila: -Gospođice Mortimer, otpast će vam puce. Čvrsto je obuhvatila čašu. Činilo joj se da je beskrajno porasla i otežala poput kamena u njezinim rukama, a od mirisa viskija okrenuo joj se želudac. No nije imala snage da se odupre. Polako je prinijela čašu usnama. Bila je svjesna Alicina lica, posve blizu svojega, Alicinih očiju koje su je motrile. Srknula je i kad je htjela baciti glavu i iskapiti piće, uzela joj je čašu iz ruke, odlučno ali nježno. -Imaš potpuno pravo, Meg - čula je Alicin glas - viski nisi

nikada mogla piti. Skuhat ću nam kavu, a zatim te otpratiti do župnoga dvora.

Petnaest minuta kasnije Meg joj je pomogla oprati šalice, kao da je to bio svršetak uobičajene večeri. Zatim su se obje uputile poluotokom prema župnom dvoru. Vjetar im je puhao u leđa, pa se Meg činilo kao da lete, kao da im noge jedva dodiruju zemlju, kao da su vještice. Na vratima župnoga dvora Alice je upita: - Sto ćeš raditi večeras, Meg? Moliti se za mene?

- Molit ću se za nas obje.

- Sve dotle dok ne očekuješ od mene da se pokajem. Nisam pobožna, kako znaš, i nije mi jasna ta riječ osim ako ne znači žaljenje da nešto nije ispalo onako kako-smo se nadali. Kad razmislim o toj definiciji, nemam se baš zbog čega kajati osim zbog nesretne okolnosti što ne znaš popravljati automobile.

A zatim je, naoko spontano, zgrabila Meg za ruke. Stisak je bio tako silovit da ju je zaboljelo. Pomislila je da će je Alice poljubiti, ali je njezin stisak popustio i ruke klonule. Kratko se od nje oprostila i udaljila.

Kad je gurnula ključ u bravu i otvorila vrata, Meg se okrenula, ali Alice je već nestala u tami, a divlji jecaj, za koji je u trenutku nevjerice pomislila da potječe od rasplakane žene, bijaše samo zavijanje vjetra.

53

Tek što je Dalgliesh razvrstao posljednje tetkine papire, zazvonio je telefon. Bio je to Rickards. Njegov glas, jak, euforičan, razlijegao se linijom jasno kao da je stajao pokraj njega i svojom nazočnošću ispunjavao sobu. Sat prije njegova je žena rodila djevojčicu.

Telefonirao mu je iz bolnice. Žena mu se dobro osjeća. Beba je fantastična. Ima samo nekoliko minuta vremena. Bolničarke još moraju dovršiti uobičajenu njegu, pa se odmah vraća k Susie.

- Stigla je pravodobno kući, gospodine Dalgliesh. Sreća, ne? A primalja kaže kako se ne sjeća da je prvotkinja rodila tako brzo! Za samo šest sati. Tri tisuće grama, baš dobra težina. Htjeli smo djevojčicu. Nazvat ćemo je Stella Louise. Louise po Susienoj majci. Da obrađujemo staru vješticu.

Uputivši mu tople čestitke, koje vjerojatno nisu zadovoljile Rickardsa, Dalgliesh je spustio slušalicu pitajući se zašto je njega prvoga počastio tom viješću, pa zaključio da Rickards, izvan sebe od radosti, telefonira svakome koga bi to imalo zanimalo, ispunjavajući

minute dok mu ne dopuste da se vrati ženi. - Ne mogu vam opisati kakav je to osjećaj, gospodine Dalgliesh - bile su njegove posljednje riječi.

Dalgliesh je i te kako pamtio taj osjećaj. Na trenutak je zastao, s još toplom slušalicom pod rukom, opirući se reakcijama koje su mu se činile pretjeranima za takvu običnu i neočekivanu vijest, ali je s nelagodom shvatio da mu je pomalo zavidan. Nisu li ga dolazak na taj poluotok, pitao se, prolaznost života, ali i njegov nastavak, vječni ciklus rođenja i smrti, ili pak smrt Jane Dalgliesh, njegove posljednje rođakinje, nagnali na trenutak da i sam žarko poželi živo dijete?

Ni on ni Rickards nisu spomenuli ubojstvo. Za Rickardsa bi to nedvojbeno bilo grubo zadiranje u njegovu intimu, sreću, gotovo svetogrđe. Napokon, nije trebalo mnogo toga reći. Rickards je naglasio da slučaj smatra zaključenim. Amy Camm i njezina ljubavnica bile su mrtve, pa je stoga sumnjao da će se njihova krivnja ikada dokazati. Dokazi protiv njih bili su očito nepotpuni. Rickards još nije imao dokaza da je i jedna od tih žena znala pojedinosti o načinu na koji je Zviždač ubijao svoje žrtve. No u očima policije to sada više nije bilo važno. Možda su negdje nešto naćule.

Cammova je mogla pohvatati djeliće informacija u »Junaku«, složiti ih u sliku. Sama Robartsova mogla je nešto reći Amphlettovoj, pa su ostalo mogle nagađati. Taj su slučaj mogli službeno svrstati u neriješene, ali Rickards je već uvjerio sama sebe da je Amphletto-va, uz pomoć svoje ljubavnice, ubila Hilary Robarts. Kad se dan prije sastao navečer s Rickardsom, Dalgliesh mu je izložio i drugačije gledište, te ga obrazložio mirno i logično, ali Rickards mu se usprotivio svojim argumentima.

- Ona je svoj gospodar. I sami ste to rekli. Ima vlastiti život i zvanje. Zašto bi, do đavola, marila kime će se oženiti? Nije ga pokušala spriječiti ni kad se prvi put oženio. Osim toga, čini mi se da mu ne treba zaštita. Možete li zamisliti da bi Alex Mair činio išta što ne želi? Takav će i umrijeti - kad njemu bude zgodno, a ne Bogu.
- Nedostatak motiva najslabija je točka u tom slučaju - rekao mu je Dalgliesh. - Moram priznati da nema ni jednog jedinog materijalnoga, pravnoga dokaza. No Alice Mair zadovoljava sve kriterije. Znala je kako Zviždač ubija, znala je kamo Robartsova odlazi odmah poslije devet, nema alibi, znala je gdje može naći tenisice i dovoljno je visoka da ih može obuti, imala je prilike da ih ubaci u bunker na povratku iz Scudderove kuće. Ali, tu je još nešto, zar ne? Mislim da je to ubojstvo počinila osoba koja u trenutku zločina nije znala da je Zviždač mrtav i koja je za njegovu smrt čula neposredno poslije.

- Vrlo domišljato, gospodine Dalgliesh.

Dalgliesh mu je gotovo odgovorio da je to samo logično. Rickards će morati ponovno saslušati Alice Mair, ali time neće ništa postići. Osim toga, Dalgliesh nije vodio istragu toga slučaja. Za dva dana vraća se u London. MI5 morat će sam dovršiti svoj prljavi posao. Već se upleo više no što je, strogo uzevši, bilo opravdano i svakako više no što mu je godilo. Bilo bi nepošteno, uvjeravao je sama sebe, okriviti Rickardsa ili ubojicu zbog toga što još nije donio većinu odluka radi kojih je došao na poluotok.

Neočekivana navala zavisti izazvala je u njemu blagu ogorčenost prema sebi, koja se samo povećavala kad je zapazio da je u najgornjoj prostoriji vjetrenjače ostavio knjigu što ju je čitao - Wilsonovu biografiju Tolstoja. U toj je knjizi našao potrebno zadovoljstvo i utjehu. Boreći se protiv vjetra, čvrsto je zatvorio ulazna vrata, s mukom obišao vjetrenjaču, upalio svjetla i popeo se na najgornji kat. Vani je vjetar zavijao i urlao poput čopora podivljalih demona, ali u toj maloj ćeliji s kupolastim stropom bilo je izuzetno tiho. Vjetrenjača je tu stajala više od stotinu pedeset godina. Odoljela je i mnogo jačim olujama. Nagonski je otvorio prozor prema istoku, i vjetar je nahrupio unutra kao da sve pred sobom želi pomesti. Preko zida obloženoga kremenim oblutkom, koji je okruživao terasu ispred Kuće mučenice, vidio je svjetlo kroz kuhinjski prozor. Nije to bilo obično svjetlo. Treperilo je, pa zamiralo, a zatim se rasplamsalo u crkvenkasti žar. Takvo je svjetlo već vidio i znao je što znači. Kuća mučenice bila je u plamenu.

Gotovo se odsklizao niz ljestve što su povezivale katove, a zatim jurnuo u dnevni boravak, zastao samo pokraj telefona da pozove vatrogasce i kola hitne pomoći, sretan što još nije smjestio auto u garažu. Nekoliko sekunda kasnije već je jurio grbavim terenom. »Jaguar« se zaljuh'ao kad je stao, i Dalgliesh je potrčao prema ulaznim vratima. Bila su zaključana. Razmišljao je bi li ih provalio autom. No okvir je bio solidan, napravljen od hrastovine iz šesnaestog stoljeća, a izgubio bi i dragocjene sekunde uzaludnim manevrima. Pojurio je prema bočnom zidu, skočio, uhvatio se za gornji rub, podigao se, preskočio ga i spustio se na stražnju terasu. Trebala mu je samo sekunda da ustanovi kako su i stražnja vrata zabravljena - gore i dolje. Nije ni sumnjao tko je u kući; morat će je izvući kroz prozor. Strgnuo je sako i omotao ga oko desne ruke otvarajući vrtnu pipu do puna mlaza kako bi smočio glavu i trup. Ledena voda kapala je s njega dok je laktom pokušavao razbiti

staklo. No bilo je debelo radi zaštite od zimskih olujnih vjetrova. Morao je stati na prozorsku dasku, uhvatiti se za okvir i divljački udarati nogom sve dok se staklo nije razbilo prema unutra i plamen sunuo prema njemu.

Iza prozora bio je dvostruki sudoper. Prebacio se preko njega i, dašćući u dimu, kleknuo i stao puzati prema njoj. Ležala je između štednjaka i stola - dugo tijelo ukočeno poput lutke. Kosa i odjeća već su gorjele, a ona je ležala zureći u strop, dok su je lizali plameni jezici. Lice joj je još bilo netaknuto, a otvorene oči kao da su buljile u njega, suludo izdržljivo, pa mu je iznenada i nehotice pala na um slika Agnes Poley. Stolovi i stolice u plamenu pretvorili su se u pucketavu lomaču njezina okrutna mučeništva, a kroz jetki dim nametnuo mu se grozan smrad spaljena mesa.

Stao je vući tijelo Alice Mair, ali se ono zaglavilo, a stol koji je gorio pao joj je na noge. Nekako je morao dobiti nekoliko sekundi vremena. Kašljajući i posrćući kroz dim, stigao je do sudopera, odvrnuo obje pipe dokraja, zgrabio tavu, punio je vodom i nekoliko puta zalio plamen. Djelić površine zahvaćene vatrom zapištao je i ugasio se. Odgurnuvši nogom užarene ostatke, uspio ju je prebaciti preko ramena te oteturati prema vratima. No zasuni, prevrući za dodir, bili su čvrsto uglavljeni. Stoga ju je morao iznijeti kroz razlupani prozor. Dašćući od naprezanja, gurao je mlohavi teret preko sudopera. Ukočeno tijelo zapelo je za slavine; činilo mu se da je prošla cijela vječnost samrtne borbe da je oslobodi i gurne prema prozoru; naposljetku je vidio kako se tijelo prevrće i nestaje iz vida. Udahnuo je svježiji zrak i pokušao se odraziti, uhvativši se za rub sudopera. Odjednom mu je ponestalo snage u nogama. Osjetio je kako klecaju, pa se morao uhvatiti za rub sudopera da ne padne u vatru što se sve više rasplamsavala. Sve do toga trenutka nije osjetio bol, ali sada ga je trgalo i peklo u nogama i leđima kao da ga je napao čopor pasa. Nije mogao pružiti glavu pod slavine iz kojih je tekla voda, ali je rukama poprskao lice kao da bi taj hladni blagoslov mogao ublažiti bolove u nogama. Odjednom je gotovo podlegao napasti da se opusti i padne u vatru, umjesto da skupi svu snagu i pobjegne. Ta je ludost bila samo trenutačna, ali ga je potaknula na posljednji očajnički pokušaj. Zgrabio je slavine, svaku jednom rukom, te se polako i mučno popeo preko sudopera. Njegova su koljena našla čvrsto uporište na rubu sudopera, pa se uspio odgurnuti prema prozoru. Dim se valjao oko njega, a golemi platneni jezici bjesnjeli su mu iza leđa. Uši su ga boljele od tutnjave. Razlijegala se okolinom, pa više

nije znao da li čuje vatru, vjetar ili more. Zatim je s posljednjom snagom pao na njezino mekano tijelo. Otkotrljao se s nje. Više nije bila u plamenu. Odjeća joj je izgorjela pa je sada u crnim krpama bila prilijepljena na ono što je ostalo od mesa. Nekako se uspravio, te posrćući i napola puzeći pošao prema vrtnoj slavini. Tek što je dopro do nje, izgubio je svijest. Posljednje što je čuo bilo je još samo pištanje vode koja je gasila vatru na njegovoj odjeći.

Minutu kasnije otvorio je oči. Čutio je svaki djelić tvrdoga poda pod opečenim leđima, a kad se pomaknuo, kriknuo je od neizdržljive boli kakvu još nikada nije osjetio.

A tada se nad njim nadvilo lice blijedo kao mjesec. Prepoznao je Meg Dennison. Sjetio se pougljenjene stvari ispod prozora. - Nemojte gledati - uspio je izustiti. - Nemojte gledati!

- Mrtva je - odgovorila je tiho. - Dobro je, morala sam pogledati. Zatim je više nije mogao prepoznati. Njegove zbrkane misli bile su na drugome mjestu, u drugom vremenu. Odjednom je u gomili promatrača, vojnika koji su sa svojim kopljima čuvali stratište, čuo Rickardsov glas: »Ali, to nije stvar, gospodine Dalgliesh, to je žena!« Sklopio je oči. Meg ga je zagrlila. Zario je lice u njezinu jaknu, zagrizao vunu kako se ne bi osramotio glasnim stenjanjem. Zatim je osjetio njezine hladne ruke na licu.

- Dolaze bolnička kola - reče ona. - Već ih čujem. Mirno ležite, dragi. Sve će biti dobro.

Čuo je još samo zvono vatrogasnih kola, a tada ponovno utonuo u nesvjesticu.

Epilog

Srijeda, 18. siječnja

Adam Dalgliesh došao je ponovno u Larksoken sredinom siječnja. Bilo je toplo, i poluotok je bio okupan suncem, a zrak proziran kao u rano proljeće.

Meg je trebala doći u vjetrenjaču da se oprostí od njega. Kad je prošla kroz stražnja vrtna vrata i uputila se preko poluotoka, opazila je da su već procvjetale prve visibabe. Cučnula je i gledala s užitkom njihove nježne zelene stabljike i bijele glavice što su podrhtavale na povjetarcu. Trava pod njezinim nogama bijaše podatna, a u velikoj daljini jato je galebova kružilo poput mnoštva bijelih latica i obrušavalo se prema moru.

»Jaguar« je stajao ispred vjetrenjače. Snop sunčevih zraka prodro je

kroz otvorena vrata i osvijetlio ispražnjenu sobu. Dalgliesh je klečao i pakirao posljednje tetkine knjige u sanduke, nekadašnju ambalažu za čaj. Omotane papirom, knjige su bile prislonjene uza zid. Meg je kleknula do njega i pomogla mu, dodavajući mu svežnjeve knjiga svezanih konopcem.

- Kako leđa i noge? - upita Meg.

- Malo ukočeni, a ožiljci me povremeno još svrbe. No, sve u svemu, dobro je.

- Ne boli vas više? -Ne.

Neko su vrijeme radili i šutjeli. - Znam da ne volite kad vam to govorimo - reče napokon Meg - ali zahvalni smo vam za ono što radite za Blaneyeve. Stanarina što je naplaćujete za vjetrenjaču smiješna je, Ryan to zna.

• Ne pravim mu nikakvu uslugu - odvrati Dalgliesh. - Htio sam da ovdje živi netko odavde, a on mi se čini najpogodniji. Napokon, nije to bilo čija kuća. Ako ga muči visina stanarine, neka kaže da radi kao pazikuća, pa bih tada ja morao plaćati njemu.

• Nema ih mnogo koji bi za pazikuću odabrali ekscentrična umjetnika s četvero djece. Ova će im kuća baš odgovarati: dvije kupaonice, poštena kuhinja i potkrovlje u kojem Ryan može slikati. Theresa se preobrazila. Od operacije se prilično oporavila i sada zrači od sreće. Jučer je došla u stari župni dvor da nam ispriča kako je izmjerila prostorije i odredila mjesto za namještaj. Vjetrenjača im je mnogo komfornija od Scudderove kuće, čak da je Alex i nije htio prodati i zauvijek je se osloboditi. Ne mogu ga kriviti. Jeste li čuli da prodaje i Kuću mučenice? Budući da je zauzet svojim novim poslom, čini mi se da želi pre-rezati sve sponse s poluotokom i sjećanjima na njega. Mislim da je to prirodno. Vjerojatno ne znate ni novosti o Jonathanu Reevesu. Zaručio se s djevojkom iz nuklearke, sa Shirley Coles. A gospođa Jago dobila je pismo od Neila Pascoea. Poslije nekoliko neuspjelih pokušaja, privremeno se zaposlio kao socijalni radnik u Camdenu. Kaže da joj se čini zadovoljan. Imam i dobre vijesti o Timmyju, barem mi se čini da su dobre. Policija je ušla u trag Amynoj majci. Ona i njezin nevjenčani muž neće Timmyja, pa dijete čeka na usvojenje. Dat će ga bračnom paru koji će mu pružiti ljubav i sigurnost.

Zatim je zastala bojeći se da se razbrbljala, da ga možda neće zanimati sva ta lokalna naklapanja. No već tri mjeseca u mislima joj se vrtjelo pitanje koje mu je morala postaviti i na koje je samo on mogao odgovoriti. Čekala je taj trenutak u tišini dok su njegove duge, spretne ruke vješto slagale svezane omote knjiga u sanduk, a zatim rekla: - Prihvaća li Alex činjenicu da je njegova sestra ubila Hilary? Nisam to nikada htjela pitati inspektora

Rickardsa, a on mi ne bi odgovorio i da jesam. Alexa to, dakako, ne mogu pitati. Od njezine smrti nismo nikada razgovarali ni o Alice ni o ubojstvu. Na sprovodu smo progovorili samo nekoliko riječi.

Ipak, znala je da se Rickards najvjerojatnije povjerio Adamu Dalglieshu. - Mislim - reče Dalgliesh - da Alex Mair nije čovjek koji bi se zavaravao neugodnim činjenicama. Zacijelo zna istinu. No to ne znači da bi je povjerio policiji. Službeno prihvaća njihovu verziju da ubojica nije više među živima, ali da je sada nemoguće dokazati je li to bila Amy Camm, Caroline Amphlett ili Alice Mair. Teškoća je u tome da nema ni jednog jedinog konkretnog dokaza koji bi povezivao Alice Mair sa smrću Hilary Ro-barts ni dovoljno indicija da je posmrtno obilježe kao u-bojicu. Da je preživjela požar i povukla svoje priznanje vama, na temelju čega bi je Rickards uhitio? Istraga nije dokazala ni eventualno samoubojstvo. Rezultati istrage o požaru potvrđuju da je vatra buknila zbog prevrtanja tave s vrućom masti, vjerojatno dok je kuhala, možda iskušavala novi recept.

- I sada se sve temelji na mojem iskazu, nije li tako? -gorko će Meg. - Na pomalo nevjerojatnoj priči žene koja je već jednom bila u neugodnoj situaciji i koja je doživjela živčani slom. To se jasno pokazalo na preslušanju. Inspektor Rickards kao da je bio opsjednut našim odnosom, pa ga je zanimalo jesam li se što naljutila na Alice, jesmo li se svađale. Kad je završio, nisam znala smatra li me zlonamjernom lažljivicom ili suučesnicom.

Čak tri i pol mjeseca poslije Alicine smrti bilo joj je teško sjetiti se dugih preslušanja a da pritom ne osjeti poznatu razornu moć, straha i gnjeva. Prisiljavali su je da ponavlja svoju priču prateći je oštrim i sumnjičavim očima. Razumjela je zašto je tako uporno odbijao da joj povjeruje. Nikada joj nije bilo lako uvjerljivo lagati, a znao je da ona laže. Ali, zašto, pitao je. Koji je razlog za ubojstvo navela Alice Mair? Koji motiv? Njezina brata nije nitko mogao prisiliti da se oženi s Hilary Robarts. Osim toga, već je bio i prije oženjen. Njegova bivša žena živa je i zdrava, zašto bi joj se taj brak činio tako nemoguć? Nije mu to ipak rekla, samo je uporno ponavljala da je Alice htjela spriječiti taj brak. Obećala je da to neće nikome reći, pa i neće, ni Adamu Dalglieshu, jedinom muškarcu koji bi je mogao navesti da to kaže. Slutila je da i on zna istinu, ali da je neće nikada pitati. Kad ga je posjetila u bolnici, neočekivano mu je rekla: - Vi znate, nije li tako?

- Ne, ne znam - odgovorio je - ali slutim. Ucjena nije neobičan motiv za ubojstvo.

Međutim, tada joj nije postavljao pitanje, pa mu je bila zahvalna. Sada je

znala da joj je Alice rekla istinu samo zato što je zamislila da Meg neće živa dočekati sljedeći dan i razotkriti je. Namijenila im je zajedničku smrt. No naposljetku se ipak povukla. Nježno ali odlučno uzela joj je iz ruke čašu s viskijem, u koji je gotovo sigurno ubacila tablete za spavanje. Alice je ostala vjerna njihovom prijateljstvu, pa će i ona ostati vjerna svojoj prijateljici. Alice je rekla da bratu duguje smrt. Meg je razmišljala o tim riječima, ali još nije mogla otkriti njihovo pravo značenje. Ako je Alice dugovala Alexu smrt, ona je Alice dugovala lojalnost i šutnju. - Nadam se da ću ja kupiti Kuću mučenice kad je poprave - rekla je. - Ostalo mi je novca od prodaje kuće u Londonu, a trebat će mi i mala hipoteka. Mogla bih je ljeti iznajmljivati da imam manje troškove. A kad me Copleyevi više ne budu trebali, mogu se odseliti u tu kuću i živjeti ondje. Svidjela bi mi se pomisao da me čeka.

Ako je i bio iznenađen da se želi vratiti u kuću s takvim traumatskim sjećanjima, nije ništa spomenuo. Meg je nastavila kao da je osjetila potrebu da mu objasni: -Strašne su se stvari događale u prošlosti ljudima na poluotoku, ne samo Agnes Poley, Hilary, Alice, Amy i Caroline. No ovdje se ipak osjećam kao kod kuće. Kao da mi je tu dom. Želim biti dio toga života. A bude li duhova u Kući mučenice, bit će to dobri duhovi.

- Tvrd je ovaj kamen u koji želite pustiti korijenje -primijeti Dalglish.
- Možda mojem korijenju treba takvo tlo.

Pola sata kasnije pozdravila se s njim. Istina je ostala između njih, neizgovorena, a on je odlazio, i ona ga možda više nikada neće vidjeti. Shvatila je, sretno se smješkajući, da se malo zaljubila u njega. Ali to nije bilo važno. U tome nije bilo ni boli ni nade. Kad je stigla na blagu uzvisinu na poluotoku, okrenula se i pogledala prema sjeveru, u nuklearnu centralu, tvorca i simbol one moćne i tajanstvene energije koju nikada nije mogla odvojiti od slike onoga čudesnoga i lijepoga gljivolikog oblaka, također simbola intelektualne i duhovne preuzetnosti koja je navela Alke na ubojstvo. Činilo joj se da čuje jeku posljednje sirene koja je svojim prodornim zvukom upozoravala i čija se strašna poruka razlijevala poluotokom. Zlo nije završavalo smrću zločinca. Negdje u tom trenutku nekakav novi Zviždač kovao je možda strašnu osvetu svijetu u kojem se nikada nije snašao. No to je bilo u nepredvidivoj budućnosti, a strah od nje nije bila stvarnost. Stvarnost je bila ovdje, u trenutku vremena obasjanog suncem, u drhtavim travkama na poluotoku, iskričavu moru koje se u plavim i purpurnim slojevima protezalo do obzora, u ruševnim lukovima opatije na kojima je kremen blistao poput zlata na blagom suncu, u golemim krilima vjetrenjače, nepokretnim i šutljivim, u slanom

okusu morskoga zraka. Ovdje su se stopile prošlost i sadašnjost, i njezin je život sa svojim bijednim varkama i čežnjama bio samo beznačajni trenutak u dugoj povijesti poluotoka. Nasmijala se tim sumornim maštanjima i okrenula još jednom da posljednji put mahne visokom liku koji je još stajao pred vratima vjetrenjače, a tada odlučnim koracima pošla kući, jer Copleyevi su već zacijelo čekali posljepodneveni čaj.

KRAJ

Sadržaj

PRVA KNJIGA

Od petka, 16. rujna, do utorka, 20. rujna 7

DRUGA KNJIGA

Od četvrtka, 22. rujna, do petka 23. rujna 77

TREĆA KNJIGA

Nedjelja, 25. rujna 139

ČETVRTA KNJIGA

Ponedjeljak, 26. rujna 191

PETA KNJIGA

Od utorka, 27. rujna, do četvrtka, 29. rujna 265

ŠESTA KNJIGA

Od subote, 1. listopada, do četvrtka, 6. listopada 349

EPILOG

Srijeda, 18. siječnja 438

25.11.2009.